

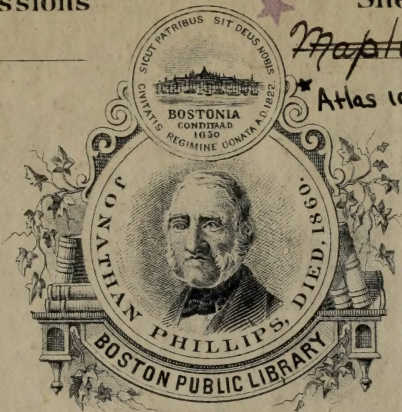
J. HAMMOND TRUMBULL

Accessions

Shelf No.

★
Map 1071.60

★
Atlas 1010.4.1599

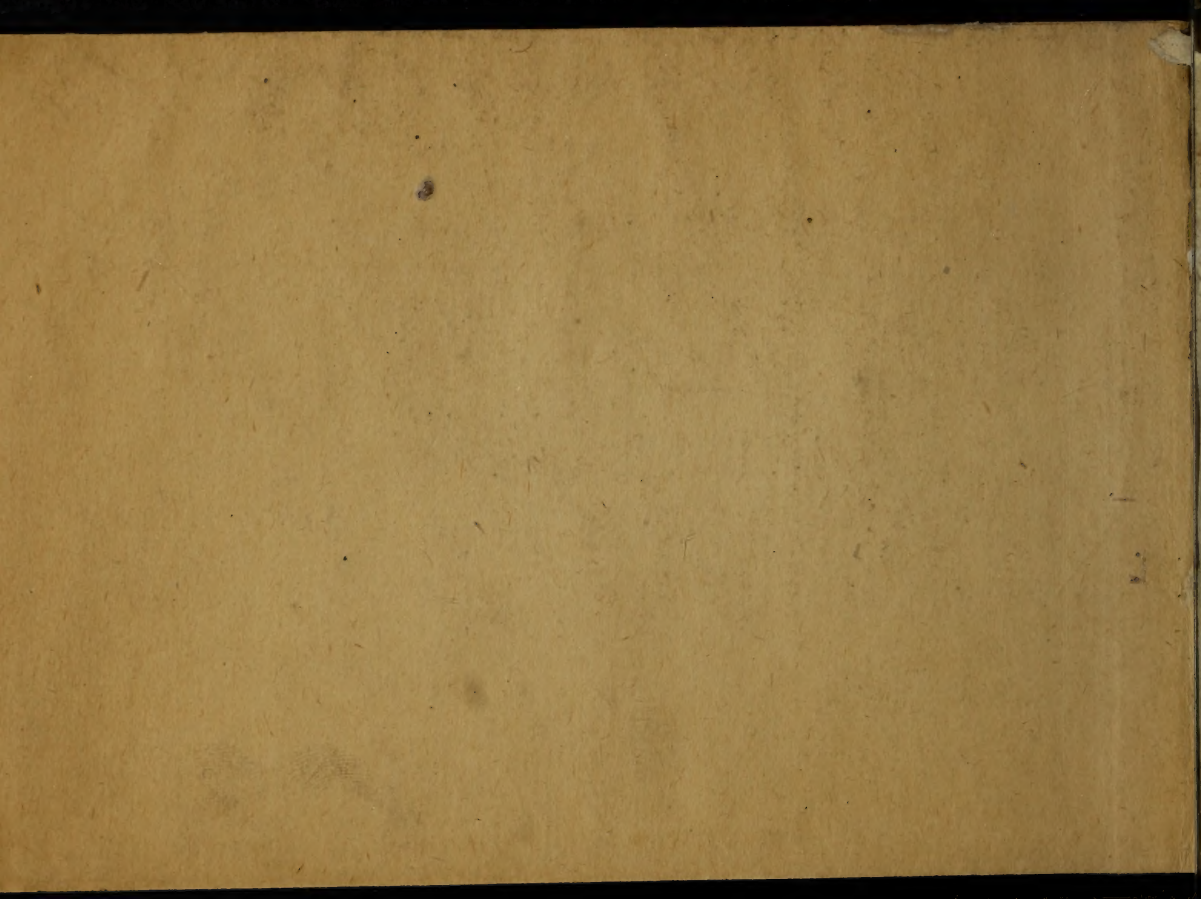
FROM THE

Phillips Fund.

Added June 28, 1921.

G1015 .L36 1598

39999065664219

CAERT-THRESOOR,

Inhoudende de tafelen des gantsche Werelts Landen / met beschryvingen verlicht / tot lust vanden Leser / nu alles van nieuws met groote kosten en arbeijt toegereet.

atlas 1010.4.1599

Plain
White
Cotton
Wool
Wool

stt

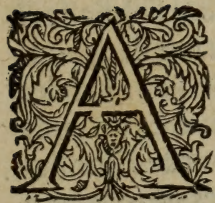
de Magell. navi & Prima ego velivolis ambrosi cursibus Orbem
Magellane novo te duce
ducta freta
Ambrosi, meritorq; vocor Victoria
Sunt in vela
ale, precum gloria; pugna, mare

Epigramma van het schip Victoria.

Ick hebb' eerst den VVerelt ront
Beringht (het was mijn gheiont)
Met zeylvlioghende streecken;
O Maggelaen, by v beleyt
Een Nieuwe Straet met bescheyt
Is ons alsdoen ghebleecken.

Daerom draech ick oock te recht
Victoria een naem niet slecht,
Mijn vloghels zijn mijn zeylen,
Oock is de glory soet mijn loon,
De vvoeste Zee een strijt ydoon,
Dyen ick om d' Aerd ginck peylen.

AENDE EDELE; VERMO-
GHENDE, HOOGHGELEERDE, VVYSE,
DISCRETE, SEER VOORSIENIGE HEE-
ren, die Heeren Staten Slandts ende Graef-
schap van Zee-landt.

Enghesien (E. H.) vele menschen een groot ghenoege ende vermaeckinghe nemen int lesen der Historien ; Al hoewel zy nochtans de selve ghelesen hebbende , daer uyt weynich nuts ende profijts te trecken weten. Iae sijn verwondert, als sy anderen lieden van der selver nuttigheyt hooren spreken ende discourreren, dwelck daer deure comt dat de Historien byden gemeenen lieden doorgaens meest ghelesen worden sonder aenmerckinghe van *tyde ende plaetse* , byden ouden ghenoeemt *Cronologia* ende *Geographia* , wese ghelijck de *twee ooghen* van alle Historien, principalijcken de *Geographia*, vande wvelcke in voortyden eenighe treffelijcke geleerde mannen seer heerlijck ende wijtloopich ghehandelt ende ghetracteert hebben . Doch alleenlijck by gheschrijfte

fchriſte ende boecken, ſonder eenighe Tafereelen oft Caerten verciert, achterghelaten; Waer uyt groote duyſterheden ende dolinghen ſelfs mede onderden gheleerden gevolcht ſijn over de ghelegentheden van vele plaetſen ende landen. Ick laete ſtaen de begintſelen ende roemdraginghen der oude ſchribēren in deſen deele, de welcke in *Egypto* (ick en wete niet) hoe vele duyſenden, ende in *Creta*, honderden ſteden geſtelt hebben te ſijn, ende in anderen landen nae advenant. Soo datmen niet ſonder redene mocht vrAGEN: waer ende hoe ſo vele ſteden gheſtaen mochten in fulcken cleynen begriip van landen, Welker Authoren achterghelatene ſchriften, deur ſonderlinghe voorſichticheyt ende ghedooghen Godes, bewaert zijnde tot verclaers ende verſtandt der onder Historien, weynich nuts ende openinghe brenghen tot de kenniſſe des werelts van deſen onſen teghenwoordighen tyde, eenſdeels om dat vele ende groote landen, die nu deur de Zee-vaert beſocht ende beſeylt worden hunlieden gants onbekēt waren, ander deels oock om dat die deelen des werelts hunalsdan bekend zijnde, ſedert ſoo wonderlijcken ſijn verandert, deur ſuccēſſie van monarchien, veranderinge van heerſchappien, verhuuſinge ende vermenghelinge van volckeren ende ſpraecken, verwoeſtinghe van heele landen ende ſteden deur lanckheyt des tijts ende ghewelt van oorloghe ghecomen.

Daerom hebben t'onſen tyden eenighe treffelijcke mannen hen werck van
dit ſtuck

dit stuck ghemaect, ende de gelegentheynt des werelts in heerlijcke ende constighe Landt-caerten in diverse manieren, ende niet alleene groote formen beschreven, maer oock heerlijck in copere platen geteeckent, gelijk de selve Werelt nu tegenwoordich in desen onsen tyde bekêt is, daer mede de selve eenen jegelijcken als eenen Spiegel werdt voorgestelt, over sulcx dat men de geheele Werelt binnens huijs lichtelijcken heeft te deur wandelen, en de gheleghentheynt van allen landen int besondere te onderfoecken.

Maer also tselve meest is geweest in seer groot formaet ende ongebruijckelijck. Ingelijcx in vremde ende den gemeenen lieden onbekende spraecke gestelt, ende oock deur de grootheynt seer costelijck ende van hoogen pryse, ende daeromme meest byden geleerden ende rijcken gebruijckt worden. Soo heeft my goet gedocht, dit groote ende heerlijck werck, niet alleene in mindere en oncostelijcker formen, maer oock in onse moeders tale (den lief hebben en gemeenen man ten besten) in drucke te laten uytgaen, ende tselve niet alleene verciert met Caerten vande gantse Werelt int gemeene, maer oock by nae van allen Coninckrijcken, Landen ende Provincien, elck int bysondere seer constich in Copere platen ghesneden, daer beneffens de beschryvinghe van elcks landts regeringe, religie, neeringe ende vruchtbaerheynt. Midtsgaders daer by gevoecht vele merckelijcke Historien ende geschiedenissen.

Dit heer-

Dit heerlijk werck hebbe u E. willen dediceren ende toeschryven, ten eersten ende insonderheyt, om dat uwe E. H. onder hen gebiet ende Iurisdicție hebben eene vanden vermaerften landen van gheheel *Europa* deur de zeevaert wijt ende breed bekent, niet alleen ten aensien vande gelegentheyt, dagelijckse navigatie ende coophandel die van alhier uyt Zeelandt in allen deelen des Werelts werdt gedreven, maer oock ten aensiene vande vruchtbaerheyt, rijckdōs, macht te watere, en̄ cloeckheyt der Inwoonderen in Zeevaert ende oorlochse saecken, daer deur tot noch toe (midts Godes hulpe) de macht des geweldichsten Conincks der werelt ghecranckt ende ghebroken is worden. Daer naer oock alsoomen bevint by verscheyden Historien dat tot allen tyden de groote Heeren een sonderlinghe lust genomen hebben in dese inwendighe contemplatie ende aenschouwinge der Landt-caerten ende werelts beschryvinghen.

Ende als men de saecke wel insien wil, wat isser dat den grootē Heeren meer betaemt te weten, als de gelegentheyt niet alleene van hunne eygen landen daer over dat zy heerschappie hebben, maer oock van vremde ende insonderheyt de landen van hunne naestghelegene ghebueren, vanden welcken zy in vrede de meeste vrundtschap, ende in oorloge de meeste vyandtschap verwachten connen.

Bidt daeromme dat u E. oock dit mijn werck ten dienste van deser landen

Inwoon-

Inwoonderen uytghegeven, ende uwer E. ootmoedelijcken ghededicceert, als een teecken ende tuychnisse onser affectien tot Slandts dienst ende eere sullen believe te ontfangen ende hen aenghenaem laten wesen.

Hier mede wil God almachtich, vanden welcken alle goede gaven comen uwe Edele, moghende, hooghgeleerde, wyse, discrete, seer voorsienighe Heeren, int schuts des Almogenden bevelende, In Middelburgh den 20. Mey 1598.

By my wve M. E. onderdanighe dienaer,

Bernardt Langenes.

AENDEN LESER.

Goetgunstige Leser. Het is gansch onnoodich breeder verhael te doen, Gvande deuchden der Geographyen, die zijn ghenoechsaem bekennt, ende soude sulcks zijn de Son een keerse op stecken. Oock hebben veel treffelijcke personen met woorden ende wercken desen const tot sodanigen vermaertheyt gebracht, dat die geen ander trompet behoeft. Dat blijkt ghenoech by de Caert-boecken van Ab. Ortelius, Mercator, de Iudais, Maginus, &c. die hier in gheluckelijck hebben ghearbeydt, ende aen andere bycans verder hoop van prijs ontrocken. Doch het ghebeurt dat eenich profytelijck werck by wylen in andere fatsoenen om verscheyde redenē vertoont wordt, dan cleijnder, dan grooter; ende verdient elck stuck hen weerdich lof. Daerom volghende de voetstappen van soo vermaerde werelt-schryvers, hebben wy voorgenomen den gantschen Werelt, die te voren in groote boecken nae weerdicheyt uytghefelt worde, wat te vermindren, om des gherijfs wille, ende doen met een cleijnder, maer behender cleet onder tvolck trecken. Dat is van neerstighe luyden in veel dinghen ghedaen, ende wordt niet qualijck ghenomen, datmen een groot werck by reden vercort heeft. Soo geven wy dan desen boeck uyt in mindere fatsoen, rijk met veel byghevoechde Caerten, die met groote const ende arbeyt ghesneden, een seer behaechlijck aensien ende onderwijs aenden Leser voorts brenghen. Dat can ghevoechlijck mede ghedragen worden, talder plaetsen daert gheleghen is, en sal een lustich dinck zijn. In een handt den gantsche Werelt te draghen. Dit werck goetgunstige Leser is ghemaect om u te dienen ende behaghen, wilt dat in goet nemen, ende niet met een slyncks ooggh aensien van der zyde, dan als een goet vrundt, (die oock de fauten ende ghebreecken door den vingher siet,) inde handt nemen, ende neerstelijcken door lesen.

ODE.

Compt Musa laet ons pypfen/
 Doo; een Conſtigtiſch Liedt
 Een Maecht onder den wplert
 Ghepreſen met bediet:
 t'Loſt der Geographyen
 Laet in mijn pen ſich vlyen/
 Dat ſpilt de wreede tijt
 Mach bloeyen ſonder nijt.

Haer aenſchijn onberborghen
 Nae d'aerde ſinlijck buijcht/
 Dat dan het ſtadich ſorghen
 Van haer verſtant ghetuiſche:
 Zy ſchildert met een roede
 Veel Circkels / als de vrede
 Die met voorgeend' advijs
 Wil gheben goet bewijs.

Schoon is haer rock ghelweben
 Met Beeckskens ghetapijt /
 Vol Goude doo; conſt ghedreven
 Met hondert bloemkens wijt/

Dol groen lobers scoepen
Haer wel gheschickte ploepen:
De blaetwe Zee ghestoozt
Maecht van haer rock den boozt.

Bestoben zijn haer schoenen
Ghebroken en ghescheurt/
Helas zy nacht den coenen
En loopt by onghetreurt
Aen verdt ghelegghen Gozden
Van't Zuden en van't Noozden:
Daer de Winter regeert
End' daer de Somer heert.

Sonder 'tRechtbaerdich dienen
Van haer fabeur en gonst/
Dooz niet zijn all' engienen
Veel concks blijft sonder conck.
Zy is de Wet gheprezen
Van de Wet uytghelesen/
Die dese Werelt ront
Maecte inden eersten stont.

Veel cierlijke instrumenten
Tot groot profijt ghebracht/
Ligghen ontrent haer tenten:

Daer comen metter macht
Haer bypers om te leren
Den passer wel t' u leren/
Als dienaers seer ghetrou
Vanhen weerde Ionckv 20 u.

Dozsten/Princen en Heeren
Zijn haer veel toeghedaen.
Wat doet Spaengien klozeren/
Ende den Lusitaen?
Oock d' Engellsche banieren
Kontsom de Werelt gieren/
Wat maecht ons cleijn Hollandt
Soo groot en soo bekant?

Alleen dese Goddinne
Van wonderlijcker aert/
Die met haer soete Minne
Soetlijck t'berstant beswaert:
Oock u Claessoon bevanghen
Heeft met een groot verlanghen
Dat door u ghefesteert
Haer prijs worde vermeert.

Dit doet ghy: Liefd' bevolen
Heeft u te schencken haer

En uutsaen in jaer Icholen
Ghemaeckt dooz consten claer/
Een Threfoor daermen binnen
Can sonder verdt te rinnen
Bewijs van al het goet
Dat zy ons open doet.

Alsoo met cleyne coosten
Sal jemandt moghen gaen
Van't Westen naer het Oosten
En sien daer onbelaen/
De Rijckdommen der Chinen/
En de Goudt-rijcke Nynen
Van't groot America,
Van Charcas en Plata.

Soek sal hy sonder couwe
Het Noorden zyn ontrent/
En de schamel Ionckvrouwe
Van't Zuiden onbekent.
Dat ander met verdt loopen
Met lijf en goet becoopen
Salmen dooz cleyne prijs
In dit stuck worden wijs.

Vliet trueren.

SONNET.

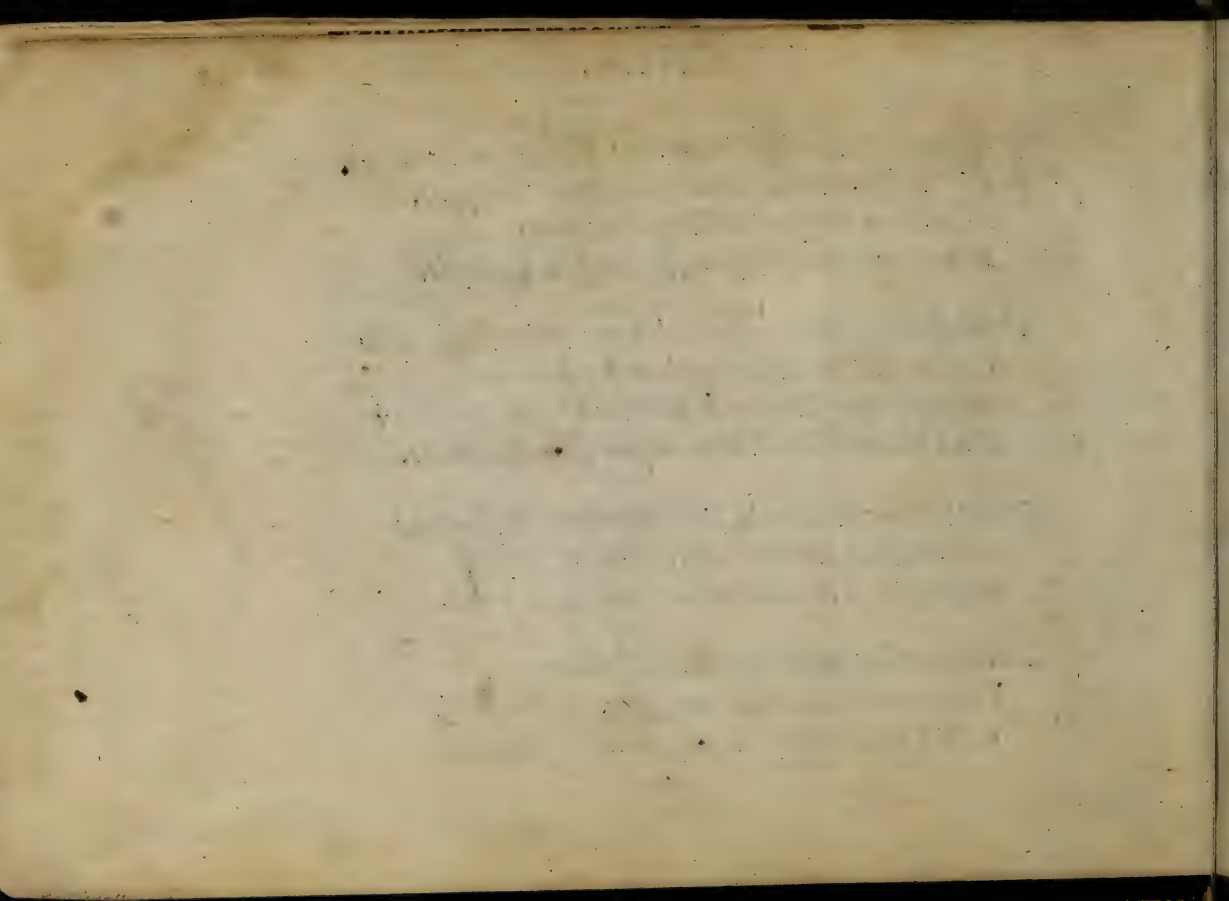
D'Avoir veu maint País, maint' homme, mainte Ville
D'Homere en est louë le Seigneur Itacquois.
Il les vit en danger, par les mutins aboys
D'un tempesteux Neptun, de Carybdis & Scylle.

Mais sans craindre passant tels tours, qui mille & mille
Pressent le Marinier, sur le mercy d'un boys;
Boys qui nous fait douter souvent braslans au choix
S'a l'homme plus du bien ou plus de mal formille.

Prenez ce Livre en ta main, la vous pourrez r'esbatre,
Et certain de ton cours terre, mœurs & Citez
Cognoistre; d'ou Phabus s'avance & se recule.

Divin Ortelius pour vous soit le Theatre,
Pour Mercator l'Atlas : mais vous Livre serez
Au Theatre un Pilier; a l'Atlas un Hercule.

E temo, e spero.

Beschryvinghe vande gheheele Werelt.

Alle Schryvers bekenen dat des werelts forme ende ghedaente ront is / hebbende in so-
danighe figure hare volmaecht heyt / ende bewysst d'eendracht van alle volkeren / die het
begryp des Werelts met name ende schildery tot een vloot trecken; daer toe moghelyck
ghesort / niet alleen om dattet in alle zyn deelen sich in zyn selfs voecht / sich bestuytende sonder
eenighe andere banden / oock mede noch eijndt / noch begin in een van zyn deelen gheboelende;
maer mede doort aensien ende het oogh daer ten jeghelick by kan bemerkken / dat hem altoos
waermen zyn ghesicht / laet een effen rondicheyt verdoont / t'welcke in andere figuren qualijck
kan zyn. De schoonheyt vandit schepfel is niet wel mer monde upt te spreken / noch oock niet
penne te schryuen / ober sulcks dattet niet verwonderinghe wordt aenghesien / maer niet gheen
woorden upt gheleijt. Plinius daerom een vermaert Schryver / meent dat de Werelt per waer
poddelijcks in heeft jaef selfs Godt is / ewelck / oncijnelijck / dat geen beghin heeft gehad / noch
oock geen eynt sal hebbē / t'welcke wy als vā een Heyden geschreue (anders dooz die H. Schryft
geleert) vooz onwaer houden / seker zijnde onderwesen van't opcomen en ondergaē des geheele
Werelts. De selfde Schryver meent oock dattet een rasernije is desen Clood te willē af metē of
deelen ende in sekere stucken afferrecken / dat daerom veel dwalinge gecomen zyn / als nanelijck
van een Philosoph / die met redenen pooghde te bewpsen / een ontallijcke menichte van Werel-
den. Doch is by onse Schryvers een ghedeelte ghemaecht van vijf stucken / als te weten Euro-
pa, Asia, Africa, America ende Magellanica, de drie voozste zyn vooz menighe jaeren bekend
gheweest in haer meestte partte / dan d'andere twee zyn by ons anders tyden ghevonden / ende
worden dooz stadighe Schipbaert noch alle daechs naerder ontdeckt / alsoo daer veel stucken
noch af onbekent zyn: namentlijck het deel Magellanica genaemt / dat eerst dooz Ferdinandum
Magellantum is te voozschijn ghebracht / daer oock den name aff dracht. Maer terwyl wy
hier achter noch particuliere Caerten stellen van alle dese deelen des Werelts / willen wy de be-
schrypinge van dien op bequame plaetse behouden / ende nu maer int gheheel wat mercken op
de twee Elementē / als d'Airde ende het Water / dat naer't seggen van velen den geheelen Aert-
boden

Bodem beoefent en omloopt / also dat het Aertrijck gantsch een Eplant is ober al met de Zee
 becingelt. Het Aertrijck dan (gelijck den Hemel een woeninge van Godt is) is een woonplaets
 vande menschen en stomme beesten / eē goedertier ē moeder vande selfde / want zy ontfangt ons
 als wy eerst geboren zijn / boedt oock en onderhout ter wyl wy inde Werelt levē / en ten laetsten
 ontfangt in haer schoot / bewar ende het lichaē tot den dach des verrysenisse toe / haer verschep-
 denheyt is wonderlijck / so wel als men d'Aerde selfs aensiet / als ooc inde menschen / onredelijck-
 he dieren / Crupden en gewas / die zy nu als een goede moeder geluckelijck / nu als een stief-moe-
 der ongeluckelijck voort bryngt : Eerst dan wie en siet niet dat zy ergens weck is en slickach-
 tich / ergens hert en steernich / ergens scherp van bergē / ergens liesselijck door haer vallepen / we-
 der blijdt door een vruchtbaere coest / oock weder droeff en eenlyck door sandachtige bergen en
 woeste wildernissen / hier rijck in Gout / Silver ende alderhande costelijckheyt / daer dorre ende
 arme / plagende d'inwoonderen met een onvruchtbaren arbept. Nu de redelijcke menschen hoe
 verschepden van verwe / van wesen / van verstant / in redenen / selfs diverse redenen ghebruyck-
 kende / D'heerschappyn hoe variabel / hoe menigherley ? d'eene bemint het regiment van een
 Coninck alleen / d'ander van sommighe principlen : daer zijn oock die een vryheyt hebben /
 alle dinghen noch ghemeen houdende / met een beeltd vande eerste Goude Werelt / daer die
 Poeten af singen. Dit heeft meest ghebleken onder de nieuwe ghevonden landen / daer d'In-
 dianē met een ongehoorde styfsinnicheyt vooz haer vrydom gebochtē hebben / als gewoontijck
 zijnde also te leven / als haer voorouderz geleest hadden / andere dieren nae't Aertrijck daer die
 gevonden worden / hebben oock haren aerdt / ergens stom dat hier geluyt geest / ergens sonder
 jongen dat hier menichte van jongen voort bryngt / hier tam / daer wilt / hier schadelijck / daer
 profytelijck / twelcke inde Crupde ooc so is / die int eenē gewest des Werelts vruchten bryngen /
 in het andere dorre zijn / int eene senynich / int ander behulpsaē totter Medecynen : In somma /
 men vint niet soo ghelijck / of de nature des Aertrijcks wil wat anders wercken / ende met
 een vzeemt fatsoen hare vzeendicheyt vertoonen / alkoos doende also zy oock altemets door

Beschryvinghe vande gheheele Werelt.

4
een ongheloorde maniere opwerpt nieuwe Eylanden int midden vande Zee / als nantent-
lyck Delos, Rhodes, Alone, Thera, Sicilien, Therasien, ende meer anderen / door natuerlyk-
ke oorzaken nochtans / want als een Aerdtbevinghe op rijst inde Zee / soo conit daer voort
een grooten hoop van aerde ende slijck / t'welck metter tijt soo ghebonden wordt ende t'samen
groeijt dattet naert ghewas van boomen / ende een vaster last bequaem is / tot d'habitatie
van menschen / effen of hier mede moecht wzaeck ghenomen worden vande schade die zy som-
tijts lyde door afbreuck ende inbreuck van wateren ende stroomen. Soo en isse daerom niet
vry van veel andere passien / en quellingen / als van bebingen / schueringen / gapinghen / t'samen
loopē van bergen / brandē / die door wonderlycke middelē / als bedorven en ongansthe humue-
ren opghetwreket werden; Hoe dat nu de staet van d'Aerde gheweest is voor den vloet / die tē
tyden van Noe allen den bodem bedekte / is qualijck / jaee geensins te wetē / doch is niet te twijf-
felen of zy en heeft wel bewoont ende betimmert geweest / alsoot leven van d'ouders veel lan-
ger was dan hedensdaechs / ende oock haer generatie menichvuldigher / dat oock andere
wateren / Meyzen ende Rivieren dese vasticheyt door ghespoelt hebben / is wel gheloolijck / die
metten Dilubiet t'samen loopende / ons een ander fatsoen van't Aertrijck achterghelaten heb-
ben / is daerom de nausoeckelijckheyt van sommige vzeemt / die niet redenen ons willen betoo-
nen / waer het Paradijs / daer de D. Schrijftuer af vermaent / soude mogē geweest hebben. Den
eenen seyt dattet gelegen is onder den Equinoctialen circkel / in eenigh ghetempert lant / d'an-
dere meenen dattet is in een hooge ende van allen bycomen ghescheyde plaetse / rakende tot den
Circkel vande Mane toe / vert upt alle tempersten vande lucht / de beste opinie is dat de Dilu-
die oock wech ghenomen heeft desen Lusthoff / die gheen sekere mylen alleen begreep / maer
oock de vruchtbaerste ende lustichste landen / als Syrien, Damascum, Egypten, ende Arabien,
upt welke landen / seckerlijck des Werelts inwoonders eerst gecomé zijn / ende hen doort heele
Aertrijck gestreckt hebben / so datmen qualijcken eenige andere landen soude mogen geven ders
wijns / dat zy de oudste zijn ende aldererst bewoont / t'welcke wy Duytschen lyden moeten /
hoewel

Beschryvinghe vande gheheele Werelt.

3

hoewel dat ons niet en ontbreken gheleerde Schryvers / die wel souden befaen te defenderen ons ouderdom boven andere landen / oft ten minsten naest aende alder oudsten / dan gheleek ons gheen Schryften overghebleven zijn / van soo oude tyden / alsoo kan qualick yet secker ghevonden worden / ende is een kranck fundament / die oy d'eerste woorden van jonghe kinderen / by geen sprekende menschen opgheboet / soude willen te werck gaen / ende daer mede d'ouderdom van eenigh landt / door den tael te bevestigen. Al vintmen oock somwyl in eenige sprake woorden gemeenschap hebbende met d'oudste tale / is daerom niet te meenen dat sulcke natie daer door soude moghen preeminentie van eenige ouderdom hebben / alsoot maer een raek is ende onbedacht rencontre. Dit zy genoeg vande Aerde / nu om yet oock wat tot vermaeck vanden Leser te schryven vande Wateren en Meyn: so is inden eerste te merken dat d'Aerde selfs inden beginne besloten is gheweest / ende bedeckt met de Wateren / ter tijdt toe dat die veretrocken zijnde in sekere limpten / plaets ghelaten hebben / bequam tot onderhoudinghe vande menschen / de Zee van dien tijdt af en heeft dan gheen natuerlijcke situatie ghehadt / maer wesende veretrocken inde tegenghefelde partije van dese Aerdachtighe cluyt / heeft soo te meer verdobbet haer diepte alse vander Aerden ontdeckt heeft: dese diepte wort ghenoeit Oceanus, en de *H.* Schryft noemt haer een afgront van waterē / daer een diepte is niet om te gronden / gelick die gemeenlijck ghevonden wort ontrent Spaengien / Rylandt / Schotlandt ende inde uysterste deelen van Africa ende India, is over sulchs de Zee gespreijt door de Werelt / ende maecht veel engten / inhammen ende hoecken / als by Venetiē / d'Adriatische Zee, in Persien / de Persische / d'Arabische / en Indische / met meer anderen. Maer dese groote Zee die Africam en Europam deelt / is genoemt de Middellantsche Zee / om datse tusschen Africam en Hispaniam door een nauwe plaetse comende / int midden vant Aerdrick haer wijt en zijdt uptspreijt. Daer is noch een ander Zee in Asien, de Caspische Zee ghenaemt / ende heeft alleen geen communicatie met andere Zeen / dan is besloten / te vrede zijnde met haer eyge Aerdieren. De roode Zee sullen wy op ghelegghen plaetse beschryven. Aengaende de Zee / die onder Polo Arctico is /

oock onder Antartico, wordt gheemeenlijck gheuoemt de bevrofen Zee / om datse doorgaens
 bevrofen is / mer verwarmt dooz de crachten vande Son / die te verbe van dat ghewest af is:
 ofnien daer niet schepen mach comen / is byden Ouden gheantwoort / Neer: als oock by Mun-
 sterum diot vooz onmoghelijck hout. Nu onlancas zijn uyt Hollandt sekere Schepen nae't
 Noorden toe gereijt / en hebben willen ondersoekē wat daer af soude mogē zijn / dan also daer
 particuliere beschryvinge af uyt staen soude onnodich zijn die hier te verhalen. De epgentheyt
 vande Zee en ooc der Rivieren is wonderlijck / mede als vande Aerde / dooz haer verscherde co-
 leure / smaecke / stroom / diepte / ondiepte / lieffelijckheyt / schyck / vuychtbaerheyt van visschen /
 Zee-monsteren / costelijcke Beerle / onbruchtbaerheyt ende armoede in pet nuts voozt te bren-
 gen: in somma hebbende op eenige plaetsen visschen / schulpē / steenkens / vuylicheyt / so ongelijck
 met andere contreen / datter schijnt gheen gemeenschap met de Wateren te zijn. Also dese din-
 gen zijn om te verwonderen / so is te schycken almen daer af leest / of hoorz d' effecten en crach-
 ten der Wateren / en principael van desen grooten afgront / de schade die zy gedaen heeft en noch
 dagelijcks doet / is niet om te beschryben. De meest vermaerde zijn geweest in af breken vā Si-
 cilien ende Italien, daer hem t' gheruich vande Zee met een groot ghetier dooz ghespoelt heeft /
 oock int schepden van Cypres ende Syrien, van Enbœa ende Bzotia, recht of dit Element be-
 gaen was om weder t' Nerdtrijck onder te halen / ghelijck het eertijts placht te wesen. Doch
 vindt wel te doen / also dat ghenoech blijkt inde enghete van Palus Mazotis, van Pontus Euxi-
 nus, int teghenwerpen van so veel Eplanden inden Archipelago, als foxten ghespreijt tegens
 hier wtcomen vande Zee / die naer't beschryben van sommige daer eerst zijn oorspronck neemt /
 ende so voozts loopt / is wel daerom byster dat so veel dupsent Eplanden liggende tot genade
 van't Water / nochtans so grootē cracht mogē wederstaen / en niet en wordē overbloeyt dooz't
 geweld van tempeeste. Die zijn ooghen werpt op dese generale Caerte hier vooz gestelt / sal wel
 sien hoe dat d' Oceanus aenbafft ende bestoymt veel partypē vant Nerdtrijck / hoe dat den inham
 van Arabien niet en verscheelt vande Egyptische Zee vā 115. dupsent passen / de Caspische Zee
 van

Belchryvinge vande gheheele Werelt.

7

van Pontus Euxinus, maer 375. dupsent. Oock in America, hoe cleynne spacie is tusschen den Mare del Zur en de Westersche Zee/ontrent Panama en Nombre de Dios. Hoe kleynne stuck mede hecht aen Griekenlandt/het lant dat nu Morea genoeint wort/en eertijts Peloponeus, welke engten (so men leest) de natuer niet toe laet of dat die ghebroken worden doort Water/ of door s'menschē arbeit/al hoe wel dat somtijts by Keyser's ende Vorsten t'selfde gepoocht is/maer Godt gelijk hy in alle dingen/so heeft hy ooc mate gestelt den wateren en vloeden die den ghestelden terminum niet en mogen passeren. Te vergheefs soude hem dit oock vermeten de opoerighe Godt Aolus, want al hoe wel hy met zyn crachtighe winden somtijts dit Element perturbēert/so en kan hy daerom niet doen dattet zyn bestreck passeert. De cracht vande Winden/die vier die principaelste zyn/is daerom wel bekent/hoe dat die comen/vintmen by de natuerlijcke Schryvers/en Plinius hout of dit den Asem was/daer dit groote Lichaem vande Werelt dooz respireert/want daer worden ooc hōlen gebondē/ als tochten die groote winden/ of liever blasingen aenbrēngen/als in Daluatiē/daer een hol is waer een steē in geworpe zynde/sulcken tempeest uyt comt/en sodanige draepinge dattet een schrick en verbaerthept maecte. Inde provintie van Cyrenen is oock een Steen-rootse/den zupden wint toe gheplicht wannēer die met remandts handen sonder eerbiedinghe aengeraccht wort/so grooten getter oprijst dooz de voorsz. windt/dat niemant daer ontrent dueren en mach. Zyn daer en boven ooc winden die maer een plaats alleen infesteren/als inde provintie van Narbone, de wint Circius genaemt/die in sterckte andere felle winden gelijk is/en een gewapent man of geladen siede dooz snijt. Doozts de zupden wint en blaest nimmermeer in Egypten. Den noorden windt/naer t'schypvē vande Oudē/is wel de gesontste/en de zupden/de schadelijckste/doch als hy blaest wort geseint dat alsdā de dierē minst hongerē:de Son is die de windē of verheft of ooc ter neder leit/als byden opganck en onderganck so vermeerderen de storm-buren/lyten weder op den middag oft middernacht. Het grouwelijckste tempeest is/dat by de Schryvers Typhon genoemt wort in dwaxrelinge ende onsure slagen schrickelijck/brēkende mast ende spriet/sware dingen

Beschryvinghe vande gheheele Werelt.

ook opnemende / ende met dese beroerten soo ist dat somtijts de Zee het Aertrijck schade toevoecht / ende water bynght / daer te voren landt was. Datmen nu (om een besluit te maken) eens berekent hoe veel lants de Zee is houdende / wat ooc de mate is van so veel revieren / en so veel moerassen / datmen daer oock by doet de Ijdpylen en staende wateren / die gheen inwoonderg met allen hebben : ick seggh nu niet dat in veel plaetsen d' Aerde haer schijn met de locht te willen verghelijcken / ick reken niet so veel wildernissen / so veel forresten / so veel berghen / ende so menighe ghescheurde ende desolaete vallen / so veel sanden ende stranden / niet nut tot bouwerije / waer in sal hem ons oneijndliche begheerte excuseren. Is dit niet het stof van ons eersuchticheyt / daer wy in heerschappen / ende met Burgerlijcken twisten oorlogen / of om d' Aerde wyder ende ruymter te maken / door dootslaghen / of oock om een roof van seben doet landes maer weynich tijds te besitten : met recht mach hier de Poet ende Philosoph segghen
O blindt verstant, O s' menschen blinde sinnen.

Beschryvinghe vande Hemelsche Cloot.

Dese voorszestelde Caerte begrijpt ende vertoont de Hemelsche Cloot / met alle zijne figuren / daer inne de verstandighen den Hemel gheordineert hebben. Om desen wel te verstaen / ende oock meer den Cloot der Aerden daer aen volghende / so dient te weten dat ons d' Altronomi int beginsel van hare scientien leeren / ende om daer toe te gheraecken / so stellen wy de definitien van Cosmographia, Geographia ende Corographia. Cosmographia is een conste daermen de gheheele Werelt mede beschrijft / hoe zy in haer begrijpt de vier Elementen / als Aerde / Water / Lucht en Vier / Sonne / Maen / Planeten / vaste Sterren / en al dat inden sammegauck des Hemels bevangen wort. Considerereet de Circulen daermen upt verstaet hoe die He

die Hemelsche Sphæra gemaect wort / daer nae uyt den onderschept der Circulen de gelegent-
 heyt ende mate der plaetsen die onder de selve circulen liggghen / de groote ende proportie der
 Climaten / het verschijl der daghen ende der nachten. De vier hoecken der Werelt / den loop des
 opgancs ende ondergancs der Planeten ende vaster Sterren / ende wien dat se recht boven
 t'hoofst overgaen. Ende al dat den Hemel aengaet / ghelijck Elevatien oft hoochden vanden
 Pole / Linien / Parallelen / Circulen vanden middaghe / etc. Betwysende t' selve tyder consten
 van Mathematica, ende zy verschilt van Geographie, want Cosmographie onderschept de
 Aerde alleene / by Circulen des Hemels / ende niet by Berghen / Zee / Vlopen / etc. als
 Geographie doet. Wordt over sulcks Geographie van Ptolomæo ghedefinieert / een naervol-
 ginghe des schilderijns van het gantsche Aerdrichs met alle dat dien gantschelijck aenhangt /
 sal daerom haer eyghen wesen / de gheheele Aerde met haer principaelste deelen / door een ghe-
 reghelde figure schilderijns ghewijs te bewysen / dat is die soo te vertoonē in tafelen ghelijckse
 natuerlijck ghelegghen is: Ontrent de generale palinghen / dan van plaetsen ende haer beschyp-
 vinghe / so ist dat haer Geographia behout / oock mede int astryckenen van Inhammen / ver-
 maerde Wateren / Hoofden / Stranden / Berghen / Landtschappen / Eplanden / groote Ste-
 den en volkeren. Ten lesten in al dat dese sake aengaet en vā eenich gerucht is / maer Corogra-
 phia sijt de plaetsen in deelen en alle die bysonder / t'leijnstē by nae so ment bekennē mach be-
 schypvende / als Havenen / Dorpen / Volkeren / afluopinghen van Beecken / ende dien aen-
 gaende hupsingen / Wooningen / Doornen / en bestingen. t'Is dan het eynde van Corographie
 eenigh voorgesestelt deel der Aerden opt naufte uyt te maekē / dan des Geographie is de deelen
 met malcanderen ghelegen / ghelijckelijck en gantschelijck uyt te beelden / so dat dese meer schijnt
 tot het hoevele te strecken / ende d'ander tot het hoedanighe. Verder nu voortgaende is te note-
 ren / dat den Hemel een inhollē cloot zijnde / d'Aerde van dien het Centrum is / alsoo die even
 over al van de selfde verscheelt / dat d'Aerde rondt is / ende met het Water een Cloot vol-
 maecht / welke twee Elementen (door haer swaerte overladen) rusten aent Centrum van
 de Werelt.

De Werelt. D'andere plaetsen vande twee Elementen/het hoochste dicht aenden Hemel/ heeft het Vier / het naeste de Locht/ sich streckende oert bovenste vander Aerde ende Water. Nu t' Regioen der Hemelen / bevanght dat Regioen der Elementen in zijn hollicheyt / ende het is een substantie/ altoos blyvende onverwandelijck / in hem thien Sphæren of ronde clooten begrijpende / waer van den meesten altijd den naesten begrijpt / verbolghens cloots ghewijs. As dan byden Sphære des Viers oock ghestelt de Sphære der Manen / waer aen volghen de Sphæren van Mercurius, Venus, Sol, Mars, Iapiter, Saturnus. Elck van dese Hemelen heeft maer een sterre/ de welcke Planeten of Sterren zijn den Zodiaeck omgaende / ende gaen alrijt contrarie den loop vanden oppersten omgaenden Hemel/ of der thiensten Sphæren. Ende dese zijn lichamen die altijd doozuchtich zijn: daer nae volghet het firmament / d'welck den Hemel of Sphære der Sterren is / ende verloopt een luttel herwaerts ende derwaerts in twee elepne circulen/ inde neghenste Sphære rondtomme ontrent t' beghinsel van Aries ende Libra. De neghenste Sphære wort ghenoeemt den Cristalinen of waterachtighen Hemel / want daer egheen sterren in ghesien worden. Alle dese Hemelsche Sphæren worden bevanghen vanden thienden Hemel / ghesheeten Primum mobile, die altijd d'andere rontomme draeyt op de Polen vander Werelt / binnen den loop ofte tijdt van vierentwintich uren / vanden opganck der Sonnen / deur den middagh nae den onderganck / ende soo rondtomme langhs den middernacht nae den opganck/ doch de loop van alle d'ander Sphæren worstelt daer teghens / alsoo die contrarie loopen vanden onderganck der Sonnen / deur den middagh naden opganck/ ende wat dat boven desen Hemel is / dat is onberoerlijck ende heet Cælum Empyreum. t' Is oock te verstaen dat inden Hemel eenighe Circulen geïnagineert worden / die tweeder ley zijn/ als groote ende mindere/ de groote zijn/

1. Aequator of Equinoctialis,
2. Zodiacus of Signifer,
3. Colurus Aequinoctialis,

4. Colurus Solstitialis,
5. Meridianus,
6. Horizon,

Beschryvinghe vande Hemelsche Cloop.

Van welke de vier eersten worden verstaen te blyven vast en onberoert / d'andere twee worden alle oogenblycks verandert naer dat hem een mensch sielt ende hout op der Aerden.

Den Equator of Equinoctialis, is een Circule / deplende de Sphare in twee ghelycke deelen tusschen beyde de Polos / en so wanneer de Sonne inden selven comt / dat tweemaal t'siaer geschiet / zyn dagh ende nacht even lanck alle de Werelt deur.

Zodiacus, is een Circule / in hem houdende die 12. teekenen / behangende in zyn oppersten deel / den Circule van Cancer, en in dat onderste deel / den Circule van Capricornus, deplende den Equator int midden / in twee ghelycke deelen / ende wordt wederomme vanden selven int midden ghedeijlt / te weten int begunsel van Aries ende Libra. Den Zodiaeck is hreet 16. graden / welke ghedeelt worden vande Lime / gheheeten Ecliptica, alsoo dat acht graden aende eene zyde blyvende zyn / ende acht aende andere.

Namen ende figuren der teekenen vanden Zodiaeck, zyn/

♈ Aries, den Ram.	♉ Taurus, Stier.	♊ Gemini, Tweelinghen.	♋ Cancer, Creest.
♌ Leo. Leeu.	♍ Virgo. Maecht.	♎ Libra. Waghe.	♏ Scorpius. Scorpioen.
♐ Sagittarius. Schutter	♑ Capricornus. Steenbock.	♒ Aquarius. Waterman.	♓ Pisces. Visschen.

De Colari zyn twee Circulen inder Spharen, den eenē gaet deur t'beginnel van Aries ende Libra, ende d'andere van Cancer ende Capricornus, loopende cruyswijs ende Spheerwijs deur malcanderen ontrent de Polen der Werelt.

Meridianus of den middagh Circule / gaet deur de Polen der Werelt / ende soo wanneer de Sonne daer inne comt boven onsen Horizon, maectt zy den middagh / ende onder onsen Horizon den middernacht.

Horizon is eenen Circule / deplende de Werelt in twee ghelycke deelen / te weten int bovenste deel.

Deel dat van ons gesien wordt/van t'gene dat wy niet en sien/dats de onderste helft oft Hemispherium, van die opperste helft of Hemispherium.

De mindere Circulen zijn vier de principaelsie/deelende den Hemelschen Cloot niet in gheslijcke deelen/maer scheidt de Sphære in meer ende minder: het Centrum van desen is altoos inde Ase des Werelts/buyten het Centrum vande Werelt/de namen zijn/

Arcticus, Antarcticus,
Tropicus Cancrī,
Tropicus Capricorni.

Circulus Arcticus is eenen cleynen Circule / staende van alle zyden vande Pole int noorden 23. graden ende 30. minuten / ende wordt beschreven vanden voerste voeten vanden cleynen Bepz of Vrsa.

Circulus Antarcticus staet int zyden vanden Pole met 23. graden ende 30. minuten/ende is altoos onder d'aerde van ons ghesicht verborghen.

Tropicus Cancrī staet vanden Equator noortwaerts 23. graden en 30. minuten.

Tropicus Capricorni, is de Circule daer de Sonne leestmael doorloopt nae't zyden.

Dit 3^e vande Circulen kleyn ende groot/dan om dat wy vermaent hebben van Ase/Polen ende Centrum, so is te weten dat de Polen oft de Herren vande Werelt / zijn die uiterste punten of eynden der Assen/waer van dattet eene punt int noorden is / en d'andere int zyden t'gene dat int noorden is wozt geheet Polo Arcticus, dat int zyden is heet Polus Antarcticus. De Ase der Sphære is t'gene dat de Sphære dwers deur gaet en daerse op draeyt/het Centrum is een middel punt van yet rondts. Ende heeft de speculatie van dese dinghen menich cloeck verstant opgheweckt tot het opsien des Hemels / waer in dat schickelycke dinghen ghesien (door natuerlike redenen/ nochtans uptghelejt) de wetenschap seer gherecommandeert hebben/want wie hem schrickt int afgaen des Sons of Māne/wozt door wetenschap der Astronomen beweeght ende ghelcert; Over sulcks heeft by de Romeynen Suspicius Gallus eerst

vertoecht

hertoocht de rederen van dien/ende een gantsch legher bevizt van een onnutte vzeese: also oock
 Thales een vande seuen Wysen heel Grieken landt dese vzeese afghenomen heeft / daer noch
 tans Stefichorus ende Pindarus gheleerde Schypvers mede gheplaecht waren / meenende dat
 de Mane in desen arbeit te helpen was met cluckende becken. Oock de Capiteyn Nicias der
 Athenienser en Weltheer heeft dese operatie gheschroomt ende zijn volck gebruest upt te brengen
 tot groote schade vanden Republycque. Certeyn de sonder luge dingen die inden Hemel gesien
 worden/mogē met recht ooc somtijts wel eē vroom hert flaeu maken: de Cometē zijn daer om
 vzeeselijck geacht/somwylē met een bloedige steerte/somwyl met clare en silber schynende stra-
 len/ons waerschouwende/of van een algemeene sterfte / of van de doot van eenighe principale
 Heeren: doch is ter eeren bande Cometē te Komen een Kerck gebout geweest/dooz Augustum,
 also sich een openbaer de terwyl hy speelen uptgaf ter eere van Venus de moeder/niet lang naer
 den doot van Iulius Cesar: Hier en boven schijnt den Hemel altemets bloedigh te zijn met een
 verbaerlijck aensien / dat hem principael vertoont heeft doen Philippus Grieken landt van
 d'oude vvpdom beroofde. Wat sal ick nu oock schryben van dat op verschevde tyden heele Le-
 gers inde locht ghesien zijn/strypdende krijckslupden/winnende ende verwonnen/ oock van dat
 sich drie Sonnen op een tijt geopenbaert hebben/by nacht ooc drie Manē/van sommige nacht
 Sonnē genoemt/ die nochtans nimmermeer als drie voorts comē ongesien: altemets so berst
 oock de nacht by dagh upt met ongesien lichten den dupsterhept verclarende. So heeft den He-
 mel ooc diversche operatie en crachten in diversche landen / als in Africa, so hebby byden So-
 mer altoos bedaude nachten: in Italien by Locris en Lacus Velinus alle daechs regenbogen/
 tot Rhodes en te Siracusen in Sicilien nummermeer dagh of de Son laet hē altoos eens sien/
 hoe quaden en vuplen weder dattet is. Te recht so sept Plinius dat alle dese wonderteyckenen
 op verschevde/ jae besette tyden ende plaetsen ghebeuren/ want het voozboden zijn van mer-
 kelijcke ongelucken/niet om dat daerom pet ghebeurt/ maer dese willen sich altemets voorstel-
 len/om dat pet wat wonders ghebeuren sal, **Wt de Planeten pet wonders voort te seggen laet**
 ick den

En den anderen doel/ also dat een scientie op haer selfs is: wete nochtans wel dat die van groo-
 ter crachten zijn/ als namentlyck de Son/ wat werckt die al wonders? wy bevinden dat alle
 daechs in Crupden en Dieré. Het Crujdt Heliotropium ghenoeit/keert sich een heelen dagh
 naer de Sonne jae oock als die zijn hoost door een donckere wolck schuijt/keerende int onder-
 gaen/ t'ghesicht so te segghen/nae dit wonderlyck schepsel / als met een droef adieu. De Mane
 oock is bekenit in haer effecten / p'ncipael inde wateren ende visschen. Alle Mosselen ende Ce-
 sters nemen haer voetsel nae dese inclinatie. De Mieren oock / klepne ende ongheachte dieren
 siekten bekent/die met de Maen wassen en opgaen/ so dat de mensch beschuldicht wordt / niet
 wetende op het hondertste wat de Planeten ende Sterren mogen wercken/ t'welck geen won-
 der is in so groote spatie des Hemels/gedeelt in 70. teijckenen/ representerende/of figuren van
 menschen/of van stomme beesten. Of nu hier door pemandts geluck of ongeluck kan gherolli-
 geert worden/ sal voor my Augustinus de Civitate Dei antwoorden/ dan wil alleen verhalen
 t'geen van Nigidius Figulus geschreven is/dese ghehoort hebbende den tijt en stont waer inne
 dat Octavianus/den tweeden Keyser van Romén gebozen was/heeft terstont naer de const ge-
 prononcleert dat de Heer des Werelts ter werelt gecomen was/gelyck het oock met der waer-
 heyt gebleken is/die self de ghevoecht zijnde/hoe het by quam dat tweelinghen onder een Pla-
 neet so het scheen ghebozen / nochtans so verscheyden van humeuren ende sinnen waren / heeft
 een Giat van een Potbaker omgedraecht/ ende daer op met twee stippen inckts naer den ander
 haestelijck ghewozen/also dattet Giat stil staende/de voorsz. stippen geroont heeft / met een pro-
 pre distantie/d'een van de ander verscheyden/ daer by te kenné gevende dattet Giat des Hemels
 also omginc/ende daerom dickwils tweelingen van malcanderen verscheelden / als niet heb-
 bende een influentie van Planeten. Dit belacht Augustinus, segghende dat dit Argument veel
 crancker is dan alle de porten/die niet so danige instrument gemaecht worden. Het 3p soot is/
 sulcken gheschil ter neder te legghen is ons werck niet.

HEt soude mogen vzeemt geven aen sommighe simpele ende inde Mathematische scientia
 Honderbaren luyden / hoe dat yemandt hem soude willen vermeten / met eenighe maniere
 te bewysen / hoe groot d' Aerde is / ende maect vande selfde / nochtans alsoe de roust langh
 inde Werelt gheweest is / ende van vele singuliere verstanden gehanteert. soo dunct in datter
 niet sozghelijck sal zijn yet hier te setten / tot aendwysinghe / ghenomen upt de meest vermaerde
 Schryvers. d' Aerde dan ghelijck vozen geschreyden is / heeft een velmaecte rondicheyt / cloote
 gewijs: ooc daer en is geen gesicht dat anders oordrecken mach vanden Hemel / of die en is ront /
 ende vervolgens dat d' Elementen onder dien begrepen soek ront zijn / hoe wel niet verschil:
 want den Hemel ende d' andere Elementen om hooge zijn eyghentlijck rondecelen / die d' een ende
 d' ander superficiem hebben geboghen ende hol bevanghende den Hemelen die onder zijn / ende
 d' onderwozpen / ondergeselde Elementen naer oordenantie. Maer d' Aerde en bevanght geen
 ander onder lichaem / om datter geen lager en is / so en is ooc d' Aerde niet hol / maer een Spha-
 ricus lichaem massijf / hebbende maer een superficiem, dat gebogē is / ghestreect ende veruult
 met aertachtighe materie / ten zy datmen rekenen wil d' helen hier ende daer zijnde / die noch
 tans niet eens te rekenē en zijn somen dē geshele Cloot der Aerden aensiet / ooc mede de Hel / die
 men seijt int midden der Aerde te wesen / en is niet in gelijckenisse vande geshele Cloot / t' is wel
 een groote diepte / die veel dupsent lichaem mach verswelgen van verdoemde mensche. Maer
 ten is niet (gelijck wy geseyt hebben) byder Aerden / alhoewel datse in langte wyte ende hooch-
 se / twee ofte drie dupsent dujtsche mylen begrijpt / ghelijck oock de hoochte berghen ende diepe
 Cabernen niet en beletten de rondicheyt der Aerden / want al is een bergh heogh tot de locht
 toe verheben / al heeft de Zee met een stadige aenspoelinge een groote Cabarne gemaeckt: wat
 sal dat zijn in ghelijckenisse met de gantsche Aerde die in haer Circonfereuy begrijpt 5400.
 dujtsche mylen / wildy nu weten hoe veel tijts van noot is om de gantsche Aerd bodem ront
 omme te gaen / ende dat noch Bergen / noch Wateren / of Woestynen eenigh beletsel deden / ende
 dat ghy alle daechs u wegh vorderde tot vier dujtsche mylen toe / die een tamelijcke dach reys
 maken

maken van een Lachap/so deelt 5400. in vieren/ en ghy sult vinden 1350. dagen / die ghy sout
 moeten van doen hebben/ om de Werelt rontsomme te varen / nu 1350. dagen maken 3. Ja-
 ren ende 260. daghen. Maer door dien dat d'Herde van oosten tot westen noch niet so seer ont-
 deekt is/en vanden middagh tot het noordē meer als t'derdendeel verbult is met Wateren/ so
 soude onmogelijck vallen by een van dese hoecken d'Herde te willē omgaē te voet. Voorts om
 te weten de grootte der Herde/so is dit t'fondament; d'Herde hout recht het middē des Hemels
 en des geheele Werelts: nu so wort gemerckt nae't verhooggen vande sterren op diuersche gra-
 den/dat vijfchien mylen op der Aerden responderen met eē graet aendē Hemel. Den Hemel is
 gedeelt in 360. graden/de welke gemultipliceert met 15. betoonē dat den hoep der Aerden be-
 vangt 5400. mylen. Wt de 4. mindere Circulen daer den Hemel mede gheedeelt is/ verstaen wy
 dat het gantsche superficies der Aerden in vijf principale Regioenē of bandē/anders Zonā ge-
 noemt/ook gedeelt wort/waer af den eersten wort besloten Arctico:Zona Frigida Borea ghe-
 noemt/de tweede Zona Frigida Australis, tusschen dē Polum Antarcticum en Circulum Au-
 stralem: de derde in beyde gordels besloten/ als van Cancer ende Capricornus,besit het mids-
 delste Regioen vande Werelt/ ende wort genoemt Zona Torrida, de vierde Zona Temperata,
 int noorden met den Tropico Cancri, ende Circulo Arctico besloten/de leste Zona Tempera-
 ta Australis, int zuiden beringelt met Tropico Capricorni of Circulo Antartico. Byde oude
 Schypvers was een vaste opinie met veel redenen bevesticht / dat de twee ontrent de Polen
 vande Werelt ghelegghen / om d'afgrpselijcke koude niet te bewoonen en waren / ende de derde
 Zona Torrida ghenoeemt / soude oock door de ober groote hitte gheen bewoonders spden / de
 Sonne dien daghelijcks doorloopende ende nederstralende; Soo dat den Poet Horatius seyt
 door een roem van de rechtvaerdicheyt.

Stelt mijn op't landt, bevrofen door die cōw.
 Daer van gheen boom de bladers groen verblyden
 Door Somersche Son, inde wilde landouw,

Die staghe Mitt ende Nevel moet lyden,

Duyfter aen allen zyden,

Of stelt mijn oock flucks op het brandigh landt

Daer Phoebus alte na aen drijft zijn. Waghen

Daer ghenich mensch zijn huijs heeft oyt gheplant,

Ick sal den Min van Lalage altoos draghen,

End' so mijn leven waghen.

Dan door experientie ende naer stigher ondersoek / also de Zeebaert nu veel volmaeckter is ende dick wilder gebuyckt wordt / is bevonden dat d'oude Schypvers haer hier inne seer misrekenent hebben / ende is tot ons kennisse gecomen / hoe dat veel groote Natien en Provincie / onder Zona Torrida (daer Horatius, als boven geschreven is / hem so qualijck af houdt) ghelegghen zijn / namentlijck Abissini, India Orientalis, Arabia, etc. Int Noorden is wel een groote rou ende bittere vorst / dan daer woonen noch altoos menschen / als cock in Zona Frigida nae den middagh / wort over sulchs noch alle daechs t' Noorden meerder ende meerder geopent / so dat tet bycans voor waerachtich sal gehouden worden / dat Plinius schryft / hoe sommighe Indianen Coopluyden door tempeest geworpen by het Noorden om / in handen gheromen zijn vande Duytschen / ende soo gheschoncken aen Metellus Celer, t'welck een groot Argument naer zijn aduys is / dat aldaer een doorganck en passagie is om in Indien te comen. Voorts is de Cloot der Aerden nu tot meer malen rondt somme geseylt gheweest / ende is ons so een volle beschrypinge vander Aerden ende Zee die t'samen desen ronden hoep maecken ter hant gecomen. Namentlijck moet hier verhaelt worden / dat Sebastianus Canus een bande gesellen die met Ferdinando Magellano van Sevilla af gebarē zijn / door de engte vā Magellanes passerende tot de Molucas toe / en voorby't Caput Bonae spei wederom tot Sevilla aengecomen / is d'aldereerste geweest van allen tyden die de Werelt gantschelijck bevaren hadde. t'Schip daerom te voren al niet sonder eenige Pronosticatie / Victoria genoemt / heeft dese reijs met victorie gedaen / ende

Beschryvinghe vande Cloot der Aerden

Canus tot een roem van so gheluckighen vaert / heeft in zijn schilt ghezaghen een ronde Werelt / met het adwijs Primus circumdedisti me, dat is te segghen / ghy hebt my aldereerst omringhelt. Dit Schip Victoria is daerna nach tot S. Domingo geweest / dan so't voor de derde mael nae de voorsz. Stadt gebaren was / ist int wederom comen verdwonen / ende men weet niet waert ghebleven is / doch zijn andere Schypvers die het selfde Schip tot Sevilla bewaert te worden ons wijs maken / ende aldaer met nieuwe berders onderhouden tot een eewighe gedenckenisse: wat daer af is / veelderley gheleerde Schypvers hebben dese vaert soo hoogh verhebe ende lofsijck vermaent dat noch de memorie van Canus noch ooc van het Schip Victoria door eenighe ouderdom ofte tijt vergaen sal. Gelycke lof hoorz toe die eerst met een sonderlinge const den Cloot der Aerden ons in Caerten voorgeselt hebben / om gelyck de Poet sept / t'geschilderde landt uyt een tafel te leeren. Hier is Anaximander d'eerste ingeweest / die vanden gantschen ommeloop der Aerden ee Caerte voorgeselt heeft / als niemant dat noch gedaen hadde. Hecatæus is d'eerste geweest die met een verclaringhe t'geschildert van Anaximander uytgelept heeft. M Agrippa om de timmiragie van zijn suster te vercleren / heeft oock willē een Mappe of Caerte doen maken / die Augustus volmaeckt heeft / ende belijdt Plinius dat hy met de selfde sonderlinge is geholpen in zijn beschryvinghe vande Werelt. Socrates die vermaerde Griek / heeft oock met de beschryvinge der Caerten vermaeckt gheweest: dan tot leeringe ende morale Philosophie / also sulcks zijn eynde was en ampt / dies vertoonende Alcibiadi een Caert vande Cloot der Aerden / heeft hē gebracht of hy wel soude connen wpsen waer dat Griekenlant was / en daer na waer de stadt of t'lantschap van Athenē gelegē was / t'welck als Alcibiades volcomenlyck gebaē hadde / heeft Socrates noch gesept: Nu O Soon van Clinia, wijsst my eens hier waer v vaderlijcke landen legghen / u hupsen ende erben : maer alsoo die inde beschryvinge des Werelts niet en waren gheset / heeft de wpsē Philosoph d'onwpsē eersuchticheyt ende hoobaerdijē vanden jongen man gestraft / als op een clepne ende onbekende ryckdom zijn comēdraghende. Ende hier mede zy ghenoech vanden Cloot der Aerden.

Europa oft Kerstenrijk.

Europa oft Kerstenrijck.

Dit is wel het cleijnste deel vande partijen daer de Wereldt in ghedeelt wordt / maer soō
 men toeficht neemt op de deucht vānt landt / den lust ende rijkdom vān steden / her wel-
 baren door den handel / naersticheyt ende beleefstheyt der inwoonderen / met glozie vande
 wapenen / ende met conste vān een geschickte regeringhe alle andere volkeren te boven gaen
 de / sal Asia ende Africa; jae oock het Goutrijcke nieu geweest moeten te rug staen / ende dese be-
 kennē als eē Coninginne over alle d'andere deelen / ende gelijk Plinius sept: een boestere vānt
 verwinnende volck / dat over alle de Werelt heerschappye heeft ende behout: sulcks is geweest
 de Romeynsche cracht / die in Italiē d'edelste Provincie vān Kerstenrijck opghequeecht zijnde /
 met haer vlorcken dit gantsche rondt bevangen heeft / soo dat het Rijk vān Constantinoplen /
 maer een afsetsel is vānt Roomsche Keyserdom / door Constantino om wonderere redenen op-
 ghebracht. In andere deelen zijn wel eenighe steden / die om haer bysondere grootte vermaert
 zijn / ende boven gaen de gemeene / so reken ick in Asien, Babylonien, Ninuē, ende Ierusalem.
 In Africa, Cartago; In America, Cusco; In Hispania nova, Mexico; maer dat zijn so byson-
 dere plaetsen: Dan in Europa heeft elcke Provincie soodanighe Hoofsteden / dat de menichte
 lichtelijck verwint de grootte vān eenige particuliere. Ende wie en sal dat niet toestaen / als hy
 maer overloopt metten gedachte / de rijkdom vān Venetien; De stadt ende magnificentie vān
 Romen; Den handel ende ervarentheyt vā Genua; De lusticheyt vān Milanen; De grootte vān
 Parijs; eens Coninkrijcks gelijcke stadt; De gelegentheyt vā Marsilien, ende noch veel andere
 die hier te lange zijn te verhalen: Waer dat my dunckt om dese partije te eeren / ende vermeerē /
 alle fraepicheyt ende lust besich gheweest te zijn / waer dat nu de name vān European afgecomen
 is / kan qualijck gesocht ofte gheweten worden / want dat naer Europa Tyria vān Iupiter ghe-
 schacckt / soo veel meenen / dese naem ghenomen soude zijn / kan my qualijck incomen. Vō
 ons wort dit deel gemeenlijck Kerstenrijck genoemt / om dat hier t'Christelijcke Gheloof meest
 onderhouden ende bekent is / daer alle andere natien meest / met ongeloof / of waengeloof besmet
 zijn / defenderende met alle macht d'onkundt vānde waerachtighe Religie. Twelcken oock een
 seer

seer groote recommendatie is/daer wy om vooz alle andere volkeren gestelt worden. Om van de limitē van dit schoon deel wel te wetē/so slaet op dese tegenwoordige Caerte/daer suldy sien/hoe dat Aphrica gedeelt is vā Kerstenrijk/met de Middellantsche Zee:die ooc mede Aſien uyt fluyt:want ten noorden optwaerts hebby den Archipelago,eertijts Mare Agæum; Den Mare Maggiore,eertijts Pontus Euxinus; Dē Mare delle Zabache,eertijts Palus Mæotis,die al hoe wel dat zy verschepdē namen hebben nochtans met de Middellantsche gemeē leggen / deelende Aſien vā Europa/daer toe helpt Tanais nu Don genaemt/eē vermaerde Gebiere/ die van haer oorspronck af/niet uyt de Hyperborische bergen/als sommige schryvē/comende (also daer int begriyp van twee hondert mylen gelijk Iouius, en Mathijs van Michou getuygen/geen berghen gevonden en worden) tot inde Noort Zee/een Linie getrocken/ Europam mede afscheyt: waert nu dat Pontus Euxinus quam inde Noort Zee/ soo soude Europa gantschelijck een Eylandt wesen/contsomme met de Zee beset:daert nu boven/ so gesept is/met d'andere landē van Aſien gehecht is. Ende langte heeft dit deel gerekent vande upterste Zee-Custringen van Portugal/als namentlijck van Lisboa tot Constantinoplen toe het leste van Grieckenlandt/ ontrent ses hondert duijtsche mylen/en bycans eben so veel inde byeete/daert byedste is/te weten van Sicilien tot in Schuicinnien, d'uyterste landen vande Noorderſche contrēje. Ende in al dit begriyp zijn weynich plaetsen die niet bewoont en zyn/jae de bergen selfs/wit van snee/hebben oock haer Inwoonderen: Geen Eplant so kleijn/of so veracht/daer sich geen volck onderhout. De locht is hier sekerlijck meer als by andere natiē soet/lieflijck/en aenlokkende/makende daerom oock het volck civiler/en geschickter. Byde reviere Tanais,en Palus Mæotis, ist wel couder en onbequamer tot wooninghe. Doch daer ryden de menschen met alle haer familie op wagens/en dragen haer huyſen mede gelijk de Schiltpadt doet:zijn oock rijk van pelterijen/om den Winter/die daer zyn heerschappie sonderlinge heeft/af te weeren/door den gestadigen handel die nu door andere volkeren van Europa op de Noorderſche landen ghedreven wordt/so begint alleenskens de woesticheyt in veel van dit byster volck te vergaen. Is daerom niet te

twpfelen dat alle landen lustich worden / ende vzychtaer doort bywoonen / ende opsicht van
 menschen / als cryghende een soerichept ende nieuwe vzychtaerhept. Dit hadde de Romepuen
 wel bemerckt / die onder de Barbarische menschen / altoos van haer volckē vermenghden om
 t'lant eens deels beter te beware en oot t'volck civiler te maken. Is over sulcks so inde nature
 ghestelt / dat herde landen / en onvzychtbare / sterck nochtang ende cloeck volck ter wapenen
 vroom / nochte rouw. Dit is in Kerstenrijck seer ghetempert / daer d'eene Natie d'andere mach
 helpen / met verstant ende metter handt / met verkryghen ende bewaren / menghende de glozie
 van de wapenen / met de eere der scientien tot een heerschappje ober andere deele des Werelts.
 De Provincien zijn als de meeste vermaerde in Europen / Enghelandt / Ylandt / Schot-
 landt / Spaengien / Franckrijck / Duytslandt / Italien / Slabonien / Griekenlandt / Honge-
 rien / Polen / met Lithuanien / Moscovie / ende dat halffe Eylant daer Noordweghen / Swe-
 den / ende Gotlandt in is. Vande Eylanden zijn de vermaerste drie hoven gheseyt / byden
 welcke Sicilien, Sardinien, Corsica, Candien, Mallorque, Corphu, Negroponte, ende meer
 anderen comende als Peerlen / ende eedele Gesteenten / dese Coninginne vercierren : wiens
 lof ghy particulierlyck sult binden by Strabo , die zijn berde boeck / ende andere naevolghende
 daer mede verlicht.

Beschryvinghe van Asien.

A Siē is het tweede deel van't Kertrijck / als hoven gedeelt / ende heeft den naem van Asia
 dochter van Oceanus en Thetis, of gelijck andere willen / van Asius, sone van Mæneus
 Lydus, ende streckt doort oosten / vanden middagh / tot het noorden toe. De Limpten
 naer't westen zijn / de riviere vanden Aigl ende Tanais / met de Mare Magiore, ende een stuck
 bands

vande Middellandsche Zee. Aen de ander zyde soo heeft het Oceanum, die Eous ghe-noemt-wozdt; int oosten/d'Indische naer den middach/ en de Schyptische nae't noorden. Sommige maken het schejtsel vooz de Nyl/ vanden Arabischen Inham/ also men moet int afteyckenen vande Regioenen/ liever de Zee nemen/ dan eenighe rebieren. De berghe Taurus loopt midden dooz Asien, gestreckt van't Westen tot het Oosten toe/ hebbende een bree-te van 3000. stadien/ ende een lengte ghelijck Asien selfs/ te weten van 58060. stadien. Men hout dat Asien wel soo groot is alleen/ ghelijck Europen ende Africa t'samen zyn: Doch wozt niet soo volckachtich ghevonden/ als Europen, hoewel het begriip groot is/ want veel groore Woestynen / Meeren/sandachtighe plaetsen/scherpe berghe-n/beletten de wooninghen/die (so ick houde) in vooz leden tyden meerder ende menichvuldigher gheweest zyn/ dan nu/ terwyl dat dooz het onbe-leest regeren vanden Turck/ die hier wylt en breeet heerschapt/ d'inwoonderen vermindert zyn ende t'landt oock/dat wel eer dooz lust placht alle andere quartieren te boben gaen/nu desolaet leyt/ ende mede verherdt aen den ploech wederom soude byten/ bastich/ eben eens ghelijck het volck is/ diet besitten. Maer ter tyden vande Romeynen was hier alle dinck in sodanighen overbloet/dat de Roomsche soberheyt/ met de Asiatische weelde verwonnen is gheweest: Cer-teyn hier zyn alle de Heerschapppen/ daer de Werelt by geregeert is gheweest/ eerst uyt gespro-ten. Hier heeft Nembrodt dien gheweldigen Tozen ghetimmert/verwreckende Godts toon/waer dooz wy in dit onverstant/ van soo veel verschepte talen ghecomen zyn/ ende ghedwon-ghen met een onseghlycke moeyte/een boeck dickwils ober te setten in ander sprake. Hier heeft die Coninginne Semiramis ghedomineert/ wonderlyck in haer oorloghen ende timmer agien: Hier heeft oock de stadt van Trojen gheleghen/ fameux dooz een langhduerighe belegheringhe/ van welke stadt haer oorspronck gaerne trecken/ alle de Landen die in Europen zyn. Maer met recht het Roomsche ryck/ dat van Romulo uyt de Tropanen ghesproten eerst op-gehaelt is. Wie kan nu verhalen alle de schoone Lusthoven/ die inde Provintien van Asien plachten te zyn? de costelijckheyt vande Heeren ende Princen? de macht van volcken somtijts opghe-

opgebracht by de Coninghen van Persien/ tot ruine ende destructie vande Grieken/ of meer tot haer eyghen verlies. Dit's Xerxes/ soon van Darius, met een schickelijcke menichte van volck afcomende/ heeft een brugge ghemaect over den Hellespontum, daer hy zijn volck dede over passeren/ daer nae ginck hy op een hoochte staen/ ende overmerckende t'landt vol gewapende luden/ tot zynen dienst/ ende de Zee bedeckt met schepen/ heeft hem wel gheluckich gheacht/ maer also hy bestont te gedencken/ dat van so grooten menichte binnen hondert jaren niemant soude over blyven/ zijn hem de tranen uyt d'ooghen ghespronghen. Om dit ghewelt te wreken/ eens deels ooc om een ewige naem te krygen/ heeft Alexander Magnus dit land becrachticht/ ende daer nae inde rijckdommen van Asien, zijn leven ende loff gheschoten/ also dat d'Asiatische weelde/ ghelijck de sangh vande Sirenen, hier voormaels placht de broomen te bestemmen/ ende te versachten. Darius was de laetste Coninck/ van Alexander verwonnen/ ende daer nae is Asien onder de Capiteynen van Alexander nae zijn doot gescheurt ende gheeylt. Nu domineert hier den grooten Turck/ gelijk gheseyt is. Ende Mahomet, daer de Turckische Keyser in glozieren/ uyt Arabien voortgecomen/ heeft het fundament vā dese heerschappye geleijt/ ende met een onghefonderde secte/ ende rechte brabbelinghe soo veel sielen bezoghen. Besit over sulcks t'gheslacht der Othomannen, al t'landt dat tusschen Pontus Euxinus, Mare Egyptum, de Middelandtsche Zee/ Egypten, d'Arabischen Inham/ de Persische/ de rebiere Tygris. de Caspische Zee/ en de enchte die tusschen Pontus Euxinus, en Mare Caspium gaet/ ghelegen is. Het ander deel dat by Europa naest ghelegen is/ wort vanden grooten Hertogh van Moscobien gheregeert/ ende is besloten met de bevrozen Zee/ de rebiere Obi, de Meer van Kytaya, ende daer af een linie ghetrocken tot de Caspische Zee toe/ met de enchte die tusschen de Caspische Zee ende Pontus Euxinus leijt. Het derde deel hoert onder den grooten Cham, Keyser der Tarraren, wiens palen zijn aenden middach/ de Caspische Zee de rebiere Iaxartes, den bergh Imaus, aenden opganck/ ende t'hoorden de groote Zee/ int westen het ghestelde rijck vanden Hertogh der Moscobiten. t'Wierde wordt nu beseten vanden Sophy,

phy, en begreep het Coninckrijck van Perſien/ hebbende d' Oromannen als dagelijckſe vyan-
 den int weſte/ t' rijck vanden grootē Cham int noorden/ en int ooſten de Gebiere Indus, aenden
 middagh/ deſſe goede Zee eertijts/ nu d' Indische Zee genaemt. Indien heeft het dijſde/ een land
 bekent/ dooz de wonderlijcke dierē/ Menſchen/ groote ſtedē/ menichte van Specerijen/ en Crup-
 den/ alſo dat de Werelt niet wonderder en ſchijnt te hebbē/ hier zijn de Portugalopſen/ in groo-
 ten aenſien/ alſo harē Coninck tribuigt ontfangt/ van all de Zee ſteden/ van d' Arabiſche inham-
 tot het hoofd genemt gemeenlijcke Cabo de Lampo. Is anders getermineert/ met de vooſz.
 landen/ en met dē Eoiſchen Oceanus, placht in voozleden tydē een Coninc te hebben/ en is Po-
 rus vanden grooten Alexander verwonnen/ wel de vernamſte om zijn grootmoedichept en
 verſtant/ dies gebzaecht zijnde van Alexander, wat eē victorieus (geijck hy doen was) behoore-
 de te doen/ heeft geantwoort/ t' geen dat v deſen dagh is aenradende/ daer ghy hebt in beſocht/
 hoe cranck en vooſch/ t' geluck der menſchē is: Welcke wyſe en vroomē antwoort heeft int hert-
 van Alexander ſo grootē cracht gehad/ dat hy Poro geſchonckē heeft/ t' leven/ d' oude vrphept/
 ende een grooter Coninckrijck. Nu zijn in Indien veel Coningē/ want pder Gegioen heeft hy
 rang een Coninc/ daert ſonderlingh onderſtaet: hoewel dat den grootē Cham t' over hoofd van
 velen is/ die aen hem Tribuigt geben. De wonderhept vande Olpphanten/ Rhinoceroten, &c.
 ſullen wy vooz andere Caertē breeder en beter verhalen. Dan dient noch wel tot lof van dit ge-
 weſt/ hoe dat geen deel en is vande Clood der Aerdē/ daer de H. Schriſture meerder af ſpreekt/
 als van dit vermaerde Aſien. Beſiet de boecken van Moſes/ vant beghin tottet eijnde/ t' ſchep-
 ſel der menſchē/ vooztganck/ Oubie/ onderganck/ Godes dienſten/ miraculen/ t' is al of in Si-
 rien, Meſopotanien, t' lant van belofren/ alle vobincien van Aſien, gebuert. Nu oock ten le-
 ſten/ de verloſſinge der menſchen/ de conberſatie van Godts Sowe opder Aerdē/ zijn doot/ ons
 leven/ ſo veel verſchepde goede leeringen/ daer wy Chriſtenen ons naer reguleren/ zijn altemael
 eerſt hier geproereert/ ſo dat deſe tegenwozdige Caerte/ en andere meer/ hier na geſtelt/ de plaat-
 ſen aenwozſen ſal, die inceſt int oude en nieuwe teſtament vermaent worden. Is daerom groo-
 telijck

Beschryvinghe van Asien.

29

telijck te beclagen onse onachtsaemheyt / dat soo schoonen deel des Werelts / daer heel Kersten-
rijck so seer aen verbonden is / nu slaest / aen een heer / die de memozie van alle dese verhaelde din-
gen / dooz t'waen geloof / dat de herren bande inwoonderē besit / laet vergaen / en belet tot nut te
somen. Of daer weder eens opstont een Godefroy, Grave van Billon, die met Godts geley / en
der Christenen hulp / dit landt dat Godts Sone eertijts betreden heeft / weder mocht bezeyen
bande onnutsprekelijcke last des slavernijs / daert nu in steecht: Maer ick en weet niet of dese
wensch sonder fondament is / also in Europen selfs den brandt des oorloghs so groot is / dat
zet nauwelijcks machrich is dien met eenighe middele upt te bluffchen.

Beschryvinghe van Africa.

Strabo is van opinie dat Africa cleinder ende minder is dan Kerstenrijck / eens deels om
dat hy de maet neemt vanden Rijn af / die nochtans behoort ghenomen te worden vande
Roode Zee / also Ptolomæus wil / eens deels doock om dat een groot deel nae't zupden toe /
nopt en is den ouden bekent geweest: hebben daeronne niet wel connen spreken vande groote
van dit geweest. Hedens daechs wort Africa ghebeelt in vier deelen / ghelijck dat Ioannes Leo
schijft. De deelen zijn / Barbaria, wel het beste ende vruchtbaerste / besloten met de Atlantische
ende Middellantische Zee / den bergh Atlas, ende het landtschap Barcha, Numidia, anders Bi-
ledulgerid, bepaelt met d' Atlantische Zee int westen / ende den bergh Atlas int noozden / int oo-
sten loopt tot de stadt Eloacat toe: de Woestynē van Libyen zyn aendē middagh / en makē al-
daer het slot. Libya, inde Arabische spraeck Sarra genoemt / dat een Woestijn beteykent / heeft
het beginsel vanden Rijn / tot den Atlantische Zee toe / hebbende ten zupden de Nigriten, ende
aent noozden de Numidas, Nigritæ alsoo ghenoemt om dat d' inwoonders swert zyn / of ter
oorlake vanden Rievier Niger, die hier doorloopt / ende heeft vooz termynen aen't noozden Li-
byen.

byen, aen't zuyden de Aethiopiſche Zee/ aen't weſten het rijk Gualata, ende int ooften/ t' rijk Goaga: So dat heel Africa beſloten is rontomme met de Zee/ behalven aende enghte daer de Rode Zee gheſchut wort vande Middela diſche/ ende hanght hier mer Aſien vaſt. Dit ghe-
weſt heeft ſchickelijcke ende d'roghe Woefſten/ waer in dat veel ſonderlinge beefſten haer
houden/ ende is een voortſere van veel diversche ſlanghen / alſoo dat dooz een ſpreck woorz by
den ouden placht te zyn: Africa heeft altoos wat nieuws.

Leo die beſe landen beſchreven heeft ende beſien/ ſeyt dat Libya interior heel woefſt ende wilt
is ſon' er Gebien/ Beken of eenich ander ſoet water/ ten z'p de Coopluden ſulchs mede voe-
ren op haer Camelen/ ſo dat by Lucanum te recht gheſchreven is.

Doet Leytſman ons nae Schyrien heen lijen,
Of naer het warme ſandt, vant dorſtighe Libijen.

De plaetſen by den Oceanus worden bewoont vande Azanegi, dat een byſter volck is/ ende
nummermeer dan om te eeten den mont onderkt / aenghemerckt die ſoo ſeer ſtinckende ende
bupl is / dat z' ſelfs daer een ſchroom af hebben / bedeckende die met een dwael: Hoe wel dat
Iohannes Leo dit toe ſchrijft / haer gheſchickthept/ meenende dat dit een particuliere coſtuum
is / vande edelen ende welghebozen. Cadamuſus. noemt dit volck arm / loghenachtich / ende
tot verraderije ſeer gheneghen / t'welcke al de Africanen ſeer gemeen is/ wordt over ſulchs een
crancke trou Africaenſche trou genoemt. Int rijk van Bornigien de inwoonders met bloote
lichamen/ de gantsche Sommer dooz/ inde Winter draghenſe vellen/ ende maken oock haer bed-
den van Pelterije / van alle Gheloof ende Keligie ſeer verveemt / levende voortz als beefſten/
vrouwen ende kinderen zyn ghemeen/ niemandt en heeft hier een eyghe naem / maer worden
genoemt of naer haer magherhept/ bertichept/ of eenich andere qualitejt. In Nubien is groo-
te menichte van ſeypnighe beefſten / ende daer over ſo groote cracht van ſeyn / dat een graen-
ken onder thien menſchen omghedeelt / die inden tijdt van een quartier buis om brenghet. De
Bafiliscus heeft certeyn upt Africa haer oorzpionck/ ende is niet groot vā lichaem/ maer ſterck
van

van fenijn / een pest van alle pesten / met een wit plexken opt hooft / ende ghelijck met een troon-
 berciert / iaecht alle de Serpentes wech met haer gheblaes / breekt de steenen met fenijn / ende
 querst alle doot aenraké / Crupden / en Boomé. Het Serpent dat Attilius Regulus beschoot /
 als oft een stadt waer geweest / was in Africa: De Scorpioenen zijn nergens soo fenijnich als
 hier. Plinius seyt dat d'oozsaek van soo veel verschepte beesten is int ghebreck van water /
 want als so veel diverse soorten van dieren by een vergaderen om te drincken / de somnighe
 zijnde in haer natuerlijcke begheerten / menghen sich met beesten van ander slach / ende daer
 af comt dat so wondere fatsoenen in dese landen ghesten worden : ende geluck Salustius schrijft
 vergaen veel meer menschen in Africa ghebeten / ende ghedoot vande beesten / dan door eenighe
 andere siekten. Doch de voorszichtighe natuer heeft in dit landt eenich volck ghestelt / die met
 sonderlinghe epghentheyt weten het fenijn uyt te trecken : als namentlijck de Pylly , die in
 haer lichaem eenighe verholen cracht draghen / teghens de Slanghen / ende hebben een manier
 datse haer kinderen terstont nae de gheboorte d'alder wreetsste Serpentes voozwerpen / om
 daer mede te beproeben / of die oock vanden echten / ende rechten bedt zijn. Hedens daechs
 vintmen noch reliquien van die natie / machtich oock om de Serpentes te doen stillen / ende
 t'fenijn te benemen. Wyde Pyllos zijn Garamantes , daer de beesten met een stinné hals wepen /
 alsoo d'hoornen recht uyt gaende haer souden int grasen beletten. Niemandt heeft een sekere
 huysvrou / ende de kinderen uyt t'verschepde byslapen voort comende / worden alleen naer de
 ghelijckenisse vant wesen gekent. Dese landen worden nu ghenoecht de Woestynen Nafzoha
 ende Carchse. De Tempel van Ammon / die in Libyen placht te zijn / om der vermaerthepts
 wille onder alle Histozie Schryfters / vermaent ons oock om eenigh verhael af te doen : desen
 Tempel was getimmert ter eeren vanden sandigen Jupiter / ende legt rontomme becingelt met
 groote Woestynen / daer niet en regent / noch anders oock eenigh water is. Doch is de plaets
 selvs / daer desen Tempel in leyt met schoonen lustighe wateren beset / met alderley boomen
 ende vruchten seer playsant / hebbende inde lengte ende breeite 50. stadien. De locht oock so soet
 ghelijc int aencomen des Somers placht te zijn : soo dat hoe wel andere omlegghende plaet-
 sen / wes-

set / met een onberdaghelijcke hitte gheplaccht zijn / dit ghewest alleen / d' inwoonders met een sonderlinghe lust vermaect. Cambyles is eens tot desen Tempel ghereijst / om dien te berooven / ende heeft een legher van 50000. man verloozen / dat door de cracht van het sandt overvallen en over stolpt worde. Niet verde van dese plaets is van Herodorus ende Q. Curtius de Son-fonteyn ghestelt / daer in t' water als de Son op gact laeu is / op den middagh wanneer anders de meeste hitte is tout / aenden avont heel warm / inde middernacht onghetempert heet / ende hoe de dagh meer genaecht / hoe het water in warmite meer afgaet: so battet het opgaen in een Gappe warmt alleen blijft. Hier af seyt Silius Italicus in het derde boeck.

Dicht by de Kerck (6 wonder) men aensiet

- Een fonteyn laeu als den dach walt, of vliet,

Gout op den tijt soo Phæbus t' midden licht:

Heet weer by nacht, als den doncker is dicht.

Dese fonteyn wordt van Andreas Theuet ghestelt dicht by de stadt Bordena, ende is wel ander de nieuwen schyppers alleen die hier af vermaent.

Wepnich over den Equinoctiael zijn de Meliten / die ondrachelijcke hette beurgaens haer landt ghevoelen. Daer over ist dat op sekere tijt van t' jaer haer bloet soo verdorven is / dat in dien 30 niet en ghebruijckte remedien van het Sout / souden terstont sterben. Soo is dan by dit volck groote neeringe met het Sout / die het selfde oock vercoopen / aende Nigriten met een vzeemde maniere. Eerst soo legghense het Sout op de cant van een revier aen hoopen / ende stellen daer eenich teijcken by / gaen voorts wech: dan comen upt eenighe menscheit / die niec bekent willen zijn of ghesien: hebbende het Sout obermerck / legghen eenigh Goudt daer by in sulcke quantiteijt / alse meenen dat genoeg is om het Sout te betalen: gaen oock soc honen ende laten het Gout by t' Sout. D' andere vercoopers van t' Sout comen dan weder / ende beshaecht haer de wissel van t' Gout met het Sout / nemē het Gout wech / latende het Sout voegde onbekenden. Maer soo daer niet Gouts ghenoech en leijt / laten 30 het Gout legghen / ende

wachten of d' andere wederom comende / oock wat by leggen sal / die dat dan doet / indien hem
 dat soo bevalt / of neemt zijn Soudt weder wech. Dit is den handel lange jaren met dese mid-
 del ghedreven. Om t' Sout te draghen zijn gheen beesten in dat land / aenghemerckt de groote
 bette die geen gras toe laet / noch eenich ander Crujdt / oft wast daer pet / dat is Pestelentiael /
 ende hier teghens drincken d' inwoonders alle daechs water met Sout gemenght / welck een
 bequame remedie is teghens alle viericheyt. T' reghent nummermeer in haer landt / ten 30
 ende maent van Augustus, September ende October. Doorsz de menschen die so comen roop-
 manschappen sonder spreken / zijn boven maten swert / ghelickmen seyt / van groote sta-
 ture / hebbende d' onderste lippe ahanghende tot aenden boyst toe / vol seeren / ende heel bloedt-
 achtich. Ende daerom machinen oock alle haer tanden sien / die veel grooter zijn dan d' onse.
 D' opinie is dat haer lippen soo qualijcken ghestelt zijn om de groote hettens wil / daer t' landt
 mede schijnt te branden / ende tot dien eynde is oock het Sout sonderlinghen van noot. Waer-
 om dat nu de Roozen so swert zijn is qualijcken te weten. Die meent dattet door de cracht
 vande Son comt / is heel verdoost / want aē het hooft Bone Ipel zijn d' inwoonders heel swert /
 daer nochtans aent Fretum Magellanicum de luyden wit zijn / ende is al een crachte vande
 Son / gherekent naer den Hemel / met de voorsz. plaetsen: Nu de Spaengiaerts ende d' Ita-
 lianen zijn eben wijdt gheleghen vanden Equinoctiael met d' inwoonders van het landt on-
 trent Caput bonae spei, ende waer comt haer dese witticheyt van? T' volck dat onder Paep
 Jan woont is geelachtich / in Zeylan ende Malabar uptermaten swert / ende nochtans so zijn
 dese landen in een verschil vanden Equator. Maer dit soude pemandt wonderlijcker moghen
 schynen / dat in gantsch America gheen Roozen ghevonden worden / dan alleen in een plaetse
 Quareca ghenoeit. Of comt dan die vande droochte des Hemels / oft door eenighe besonder-
 heyt der Aerden / of mede door eenighe natuerlijcke epghentheyt inde menschen selfs zijnde?

Het is grootelijc te verwonderen / dat onse voorzouderg / die nochtang soo begheerlijcken van eer ende naem gheweest zijn / niet met allen van de kennisse van dit lant (om de groote / met recht een nieuwe Werelt ghenoemt) ons achterghelaten hebben. Wy lesen wel by Plinius ende andere Schryvers / als namentlijck by Diodorus, int eerste boeck ende 7. Cap. Dat die van Cartago, als haer rijckdomme groot waren ende gheluck menichvuldich / eē Armade ter Zee toeghecust hebben / ende passerende door de engte van Gades, gecomen zijn in een groot Eylant / lustich anders ende boven andere landen seer playfant / also dat vele vande inwoonders van Africa, verlatende haer vaderlijcke wooninghen / die souden met deplaetsen van dit Eylant verwandelt hebben / ten zy de Magistrat van Cartago, met een openbaer plaetraet verboden hadde / dat sich niemant soude verzoorden / int ghevonden Eylant meer te varen / ten spne dat Africa niet desolac en werde. Oock schrijft Plato, dat in een ander gewest een landt is gheweest dat Atlantica ghenoemt wort / dan door aerdebevinge ende stadighe strijdt vande Zee / nu verdrocken ende vergaen.

Clemens mede eē Discipel van S. Pieter, meent dat noch eenich ander volck te vintē soude zijn / die ons tegen gestelt / een groot landt bewoonen. Maer verbiet ons t'genaccken / also seyt hy groote wildernissen / ende woestynen / dit landt beschansen ende beserten. Marinæus Siculus in zijn Chronijck van Spaengien schrijft oock / dat inde Mynen van dese nieuwe Werelt / een penningh soude ghevonden zijn met het beelt van Augustus, ende daer ober ghesonden aenden Paus / door Iohannes Rufus, Consentijnscher Bisschop. Veel willen van Seneca mede een Propheet maken / als dat hy soude t'vinden van dese Eylanden voorsept hebben met dese veerskens.

Den tijdt sal zijn over veel jaten

Dat haer op doen sullen de baren,

Ende toonen een nieu ghewest,

Een ander Typhis sal ontdekken

In d'Ocean veel vreemde plecken,

Dat Thyle niet en blijft het lest.

Dan al dit bewijs houde ich voorz krank / ende mogen die van Cartago wel inde Eylanden gheco-

getomen zijn diemen geluckige noemt / of in eenigh ander quartier van Africa, dat naest aende
 Zee ghelegghen / nu by ons ouders tyden in kennisse wederom ghetomen is. t' Gheen dat Plato
 schryft is heel onseker / also by meent dat sulck landt wel gheweest is / maer nu door de Hert-
 bedinghe wech ghenomen / niet ghebonden kan worden / t' self de ghebreck is oock inde opinie
 van Clemens. Mengaende den ghebonden penningh / ich weet niet wat bedroch dat gaerne in
 sulcke dinghen schuyft / ende is moghelijck so met den penning gevaren / als met de viercanten
 Colomne / daer den wijt vermaerde Ortelius in zijn Caert-boeck afschryft / die upt bedroch in-
 der Aerdē bedolvē / vandē meester vant spel / weet upt gehaelt was / om t' volckh te doē geloovē
 dat Sibylla oock soude gepropheteert hebben van dit nieu ghewest. Is ober sulcks een groote
 dispute onder de luyden van verstant / van waer dat so veel hondert dupsent menschen / daer
 de nieuwe Werelt mede bewoont is geweest / getomen mogen zijn ? Hebben d'oude Schypvers
 hier niet afgheweten (ghelijck bekent is) t' moet van eenige nieuwe habitatie wesen / daer nocht
 te voren af is ghehoort / ende nochtans so grooten timmeragien / t' ghedencken van soo veel din-
 ghen inde voorsz. landen gheschiet / ende andere meer Antiquitepten ghetuyghen ongetwyfelt /
 dat dese plaetsen al van langher handt bewoont zijn gheweest. Ende namentlijck t' gheen dat
 men schryft vande twee wegghen / die van Quito, een stadt in Peru tot Cusco toe / een ander
 stadt int selfde landt / ghelegghen zijn / probeert wel dattet geen werck is van een cleijn getal van
 jaren. Deene van dese wegghen loopt ober t' gebercht d'ander ober t' platte landt / ende dueren
 wel vijf hondert mylen. De wech van t' platte landt is becleet met mirage van beyde zyden /
 ende is hzeet vijf en twintich voet. Binnen zijn loopende rebierkens en beekskens / al beplanc
 met boomen die zy Molli noemen. Die van t' gheberchte heeft de selfde hzeete / ghesneden /
 ende ghehouwen upt de steenrooten : nu inde plaetsen daer eenighe holen waren / om die self-
 de te effenen met d' hoochte / zijn steenen ghelejt / ende opghemetselt. In somma t' is een werck
 (naert segghen van die het een ende d'ander ghesien hebben) dat de Piramyden van Egypten,
 ende alle andere timmeragien der ouderen te bobett gaet, Guaynacapa (seker Coningh / die

ontrent hondert jaren gheleden / int leven was) heeft wel de voorsz. wegghen doen ver maken / ende ver breed en / maer en is d'eerste fondateur niet gheweest. T'ghemertelt is veel ouder / ende oock zijn leven soude te cort daer toe ghevallen hebben. Op dese wegghen zijn naer de reysen / die de Coningh met zijn hoff plach te doen / veel costelijcke ende schoone Pallessen ghebout / die d'Indianen Tambos noemen / daer dan t'geheel Hof-geinde met den Coninck logeerde. Doch zijn dese wegghen ende Pallessen door de Spaengiaerts seer gheschent. Also zy inde Oorloghen onder malcander gheboert / sochten somtijts den vrandt den wech te benemen ende d'Indianen oock als men haer quam bestozmen / hebben tot defensie dit wonderlijck werck niet ghespaert. Wie hier nu by doet de magnifijcke timmeragien daer de stadt Themixtitan int Coninckrijck van Mexico mede verciert is / de schoone Tempelen / costelijcke Conincks hoven / sal onghetwofelt waer vinden dat boven gheschreven is. Of dan dese inwoonders ghecomen zijn uyt Asien ober d'enghte van Anien, of uyt het noorden ober d'enghte van Gotlandt / of oock eenigh vroom Capiteijn uytghevaren zijnde om abontuer dese plaetsen gebonden heeft / ende voorts ghepeupleert / is qualijck te weten. Van B. Arias Montanus een gheleert Spaengiaerdt / schryvende van dese volkeren in zijn boeck / gheintituleert Phaleg, seyt / dat Iocktan uyt de Reben van Sem derthien sonen hadde / vande welcken sommighe Indien aent westen bewoont hebben. Ende dat Moses seyt / Gene. 10. ver. 30. van Sephar een bergh is by Montanus toegheschreven aende berghen van Peru, Andes byde Spaengiaerden ghenoemt / die de grootste ende langhste zijn vande gheheele Werelt. Is oock in die quartieren een stede seer oudt / Iuktan genoemt / ende oock het landt Iuktan, dat ghenoech te kennen gheeft / den naem vande vader deser volckerē. Men Ophir een vande sonen van Iocktan, woyt Peru geassigneert. Men Iobab, het landt van Parias, niet verdt vande enghte van Panama. Meent daer by den voorszeden Arias Montanus, dat Asia niet en is ghedeelt van America, ende bekent geen engte van Anien. De menschen anders in dese landen woonende zijn van een ongheregelde maniere van leven / alsoo dat sommighe meenen de reliquien van t'ghelacht van Cham in dese landen ghewoont

ghewoont te hebben. Doch worden nu anders gehouden / ende beginnen te kennen de manier-
 lÿckheyt der Christenen. Daer toe is ghewest d'eerste den vermaerden Christophorus Co-
 lumbus van Genua, die nochtans de kennisse ghecreghen heeft van ren Spaensch Schipper/
 ende van dien vernomen de gheleghentheyt ende situatie des nieuwe Werelts. De Schipper/
 sept Metellus inden brief aen Ant. Augustinum, is dooz tempeest van zijn wegh ghewoopen/
 ende aen dit landt ghecomen / van daer tot Madera daer Columbus woonachtich was / die
 den Schipper met vrientschap tot zynen huse ontfangende / afghebracht heeft wat van dese
 nieuwe contreijen was / ende hoorzende t' rappoort / heeft vooz hem genomen te reysen / ende t' ont-
 decken so grooten voorzdel met eenighe middelen : Waer toe hem geholpen heeft Ferdinandus,
 Coninck van Castilien / dooxt vermanen van Isabella Coninginne / oock hem eerende met den
 tptel van Admirans : ende daeromme is soo grooten glorie ghecomen aen Columbo, van een
 Schipper / wiens naem oock de onrechtvaerdighe fortuin niet en heeft bekend ghemaccht.
 Dit is de sin vande woorden Metelli : dan Antonius Verdier aent 30. Capittel van zijn ver-
 schepde lessen / noemt dese Schipper Andalusium. Is hier by te considereren / de groote swaric-
 heyt dien Columbus heeft moeten overcomen / alcer hy tot dese eere mocht gheraerken / wans
 alder eerst gecomen zÿnde by Coninck Henricus van Enghelandt / dien doen ter tijdt in rijck-
 dom flozerde / heeft den Coninck geopenbaert t' profijt dat van dese vaert comen soude / maer
 is belacht gheweest / ende niet gheacht : Oock mede by Alphonfus, Coninck van Portugal / ut-
 tel ghehoorz ghevonden / also oock wyse ende vermaerde Cosmographi, die by Alphonso wa-
 ren / vooz ghewis hielden / dat in die contrepen gheen landt mocht zÿn / noch oock eenich volck
 mocht wonen . So is daer nae / gelijk gesept is / Ferdinandus beweegt / ende heeft desen Co-
 lumbum wpt gheschickt int jaer 1492. die dit landt (t'welck oock America ghenamt is / van
 Americus Vespucius Florentijn, mede een vande eerste ontdeckers) inde naem vande Coninck
 van Castilië heeft aengevat. Waer op dat Alexander Sextus, Paus van Romen / int jaer 1493.
 van Christus ghehoorze / den vierden Wep / d'heerschapppe vande nieuwe Werelt int Westen /

aen Ferdinandus ghegeven/ ende toeghelaten heeft. Is nu al dit landt beseylt / behalven daer
 int noorden hanght. De stranden aldaer zijn noch onbekent / vant noorden nae't zupden so
 schijnt te representeren een fatsoen van twee halve Eplanden/ niet een hoochte landts geschepe-
 den. t'Halve Eplandt dat aent noorden leyt/hout nieu Spaengien/ de Provincie van Mexico,
 Terram Floridam, ende Terram novam; t'geen aent zupden leyt / begrijpt Peru, Brasilien,
 ende de landen van Chili. t'Gheheele begrijp vande nieuwe Werelt is groot neghen dupsent
 ende drie hondert Spaensche impen/waer af drie dupsent/ drie hondert ende vijf en t' sestig be-
 set zijn met de stranden vande zijdt Zee/de reste van onse Zee ende de noorder Zee/dat boven
 de somme van vijf dupsent / neghen hondert ende sestig impen is. Dit schrijft Metellus aen
 Antonium Augustinum, met een lustighe ende gheleerde Bries/daer de Leser kan veel sonder-
 linghe dinghen upt nemen / dienende tot verclaringe vande naevolghende Caerten. De groote
 rijckdom daer dit ghewest mede begaeft is / kan niemant wel schryven. De Spaengiaerts
 hebben groote schatten hier gehaelt/ grooten buijt ghehadt/ die qualijck is te estimeren/ noch
 tans d'Indianen der ven segghen dat al hebben zy veel verlozen / is nochtans thien mael meer
 gebleven. Certen wie inde historien van nieu Indië leest/den handel in Peru, en elders gedre-
 vè door die eerst dese landen geconquesteert hebben/sal hem niet genoegh mogen verwonderen.
 d'Indianen bekennen dat in haer oude memozen/ ende prophecien wort ghevonden/ hoe dat
 een vzeent volck soude overcomen upt onbekende landen/ dat d'oude vyphet soude destueren/
 en vooz so veel Heeren/Casiquen en Coninghen/d'heerschappye van een meester inbreken. Dit
 schijnt volbracht te wesen doort aencomen der Spaengiaerden / die met een sonderlinghe vol-
 herbdicheit / al de voozghenoeinde contreyen doozghelooopen hebben/dooz eersucht ende Gout-
 fucht / twee groote prikelen / om menichbuldige perijckelen aen te gaen. Voorts om eenighe
 particuliere wonderhepden te verhalen / die inde nieuwe Werelt zijn/ soo in dieren/als in men-
 schen/schrijft Metellus bovè geciteert/ dat het lant vā Peru vooz de aencomst der Spaengiaer-
 den/ noch Ossen / noch Muplen / Esels / Gepten / Schapen / Honden / of Mupsen hadt. De
 Mupsen

Mupsen of Gatten niet seer noodige bieren / zijn eerst uyt eē Antwerpsche Schip aldaer gheco-
 me / dat dooz d'engte vā Magellanes passerende met waren / die mede voerde / en is dat gediert /
 in soo groote menichte by corzen tjt dooz de weelde van t' landt gecomen / dat Crupden / Bood-
 men ende ander ghewas / over groote schade daer dooz gheleden hebben. Alleen inte Berghen
 van Peru wordt een beest ghevonden met roode coleur / gelijk bykans de Boeken zijn int Co-
 stersehe Indien : ten heeft gheen hoozen / ende wordt ghevoet met Wederpyale Crupden / die
 dat landt dooz / menichvuldich zijn / is seer schon. De Bezar steen wast in een tesse / daert de
 Crupden in steekt om te herkauwen. Dit selfde landt brenghet voort Slanghen boven maten
 groot / maze niet schadeijck / doch heeft Spinnen groot als Citroenen / ende crachtich in se-
 min. t' seghent daer dickwils Padden / die vooz d'Indianen bequaem zijn om ghebraden t' es-
 sen. Daer zijn oock Gieren / in sodanighe gebode / datse heele beesten dorven bestoocken. De
 Roepen die int geberchte opgevoet zijn / sterben alse int platte lant comen. In Quivita zijn Os-
 sen / die dan bult hebbē als Camelen / en voer / ooc steert / als Leeuwē. Int Epland Hispaniola
 woort een vogelien ghevonden Cucuye gheuaemt / dat wel kleijn is / omtrent de dichte van een
 duijn / maer onder de wercken van Godt heel wonderlijck. Het heeft twee vleughelkens / wel
 sterck ende herdt / daer twee teere wietkens onder schuplen / die niet te voorszijn en comen /
 van alse d'andere uyt steekt om te blien : dan sietmen (behalven de twee vierstralighe ooghen
 diet heeft) een so groote claerheyt / dat al t' gheen dat rontom is daer mede verlicht wordt. Ten
 blicht niet dan by nacht : d'Indianen ghebruicken als keersen in tijdt van vrede / ende van
 oorlogh / ende gheeft een ander licht dan onse blinkende Wormen doen / want men mach sien
 schypen / lesen / bekennē int midden vande duysternissen / by t' glinsteren van dit schijnfel. Doch
 so wie dese Cucuyen wil gebruijcken / als ghevanghens / so verliesen die haer licht / ende men is
 ghedwonghen andere te soecken. Oock naer datse aen haer eijndt comen / ende vergaen / verlies-
 sene haer crachten. d'Indianen maken van dit voghelken sekere commirtie / daer zy d'ooeren
 ende bozt mede wyven : dan comen ter seest / ende t' volck meent dattet brandende geesten zijn.

Beschryvinghe vande nieuwe Werelt.

In somnia / dit Vogelken draecht de croon over alle nacht lichtende beestkens. Ende schryft
den gheleerden Poet Du Bartas hier af met veerskens / in ons duystsch aldus.

De brandende Cucuy, die nieu Spaengien gaet eeren
Draecht twee Vieren int oogh, twee Vieren in haet veeren,
De costelijcke naeld by dit licht onbesmet
Breydt dick wils inde nacht r'abadt van s' Conincks bedt,
Op r'vier van dese strael, in stilte vander nachten
De Meester int Yuoir toont zijn gheestighe crachten,
De Woekenaer oock meedt telt zijn ghelt by dit Vier
Ende de Schryver wijs, licht hier meedt zijn Papier.

In Peru zijn oock Reusen gheweest van grooter crachten ende stature / meer als viermael
een gemeen man: waren daer over Menschen eters / ende hoor een middagh mael cloof yder
hoor zijn hoost 30. Indianen. Dit scheen eerst wel den Spacngiaerden ongheoorlijck / ende
htelden sulcks hoor beuselinghe. Doch om de waerheyt r'ondersoeken / heeft een Spaensch
Capiteijn / Iohannes de Holmes ghenaemt / in eenighe dellinghen doen graben / ende beener
ghelvonden / die om de groote / schenen meer van yet anders te wesen / dan van menschen / ten zp
de hoofde daer by zijnde / sulcks waer gemaecte hadden. Is de doot van dese Reusen wonder
lijck: men gheloost datse hoor sodomie Gods roorn verwercht hebben / alsoo datter een
Enghel gewapent / met Blixem / ende Vier / ypt den Hemel gedaelt / al dit Reusen geslacht ver
dozen / ende vernielt heeft. De gaten inde Steen-rootsen / zijn op heden noch blijchelijck / daer
de Blixem hoor gestraelt is / en wort dit breet gelesen by Zarate, die d'Historie van Peru beschre
ven heeft / daer meer wonders ypt kan genomen worden. Zijn doch getijckent van Ortelius,
ende andere Caert Schypvers / de Reusen onder het landt van Chili, ende zijn Paragones ge
noemt / die haer aenschijn met verscheyde berwen ende Crupden beschilderen. Zp dit hier mede
dan ghenoech vande nieuwe Werelt / of het vierde deel vanden gantschen Cloot ghesproken.
Enghe

Enghelandt met Schotlandt begriipt het grootste ende vermaerste Eylant bande gantsche
 Kerstenheyt/ende streckt vant Zuyden int Noorden. het Eylant van Sicilien niet onghes-
 lijck/met een drie hoekige figure want van het hooft dat t'Eylant Vigt naer zuyden aen-
 leijt/tot Catenes toe/het leste deel van Schotlandt (met een elzue enghie geschepden bande Ey-
 landen diemen Orcades noemt) zijn 600. mylen. Ende vā Doevere, t'leste hoekken van Kent,
 tot d'upterste partjen van Cornubien zijn 320. mylen/ van welke plaets weder tot Catenes
 zijn 800. mylen. Alsoo dat het gehele Eylant begriipt 1720. mylen; Doch also dit Eylant
 in twee Coninckrijcken ghedeelt is/ende Enghelandt niet Schotlandt afgheschepden/door het
 Water Solwey, de Berghen Cheviet, ende die Geviere Tueda; willen wy voort eerst sonder-
 linghe van Enghelandt spreken. Ende dattet al so genaemt is/ heeft niet altoos gewest/want
 naert segghen van sommighe ist eerst Caledonien ghenoeemt/ ter oorsake van een groote Woe-
 styne/die in dit landt lach/ ende alsulcken naem droech. Is oock ghenoeemt Albion, of Alba-
 nie, om der witte Berghen wil/ die haer de Schippers eerst in dit Eylant vertoonen. Oft nu
 Brutus, Sone van Siluius Coninck der Latynen, een Capiteijn van sekere Tropanen/die in dit
 Eylant aenghecomen is/ veertich jaren naer de destructie van Troyen, doot staende d'oude
 Inwoonderen/ oock naer zyne naem Bretagnen genoemt heeft/is van meer ondersoecks. Van
 Beda selfs een Enghelsch ghebozen/ gheeft reden van dese naem/ om dat d'Inwoonders Bre-
 tons waren/ eerst in Vranckrijck woonachtich. Nu ten lesten ist Enghelandt ghenoeemt/ende
 woordt oock ghedisputeert van waer dese naem comt/ sommighe meenen dattet ghetrocken is
 van een duytsch woordt Anghel, dat een Her beteijckent/ om dat Enghelandt een hoek ende
 een Her van onse Werelt schijnt te wesen. Andere segghen dat een Coninginne Angela ghe-
 naemt/ desen naem soude ghegheben hebben. Oock zijnder die houden/ dat een Capiteijn
 bande Sassen, of Saxones, Engelt, gheroepen van Vortigero, Coninck van Bretagnen, naer
 den doot bande voorsz. Coninck (dien hy met veel Edelen ombracht) dit Eylant Engelandt,
 of Engistlandt heeft laten heeten. Vijf volckeren hebben anders dit landt bewoont/ te weten
 Breton-

Bretoenen, Romeynen, Picten, Schotten, ende Saxones. Is over sulcks by alle Schryvers meest bekeent / dat het volck / welck nu in Enghelandt woont / upt de Saxones ghesproten is / die als hulpers comende tot den verwonnen / zijn selfs in possessie ghebleven / van die zy quamen beschermen. Eer dat de Saxones Bretagnen conqwesteerden / was haer woonplaetse in een landt dat Munsterus Angrie noemt / waer over dat noch op dese tijdt de Hertoghen van Saxon, den tytel behouden vant Hertoochdom van Angrie, in ghemeene sprake Engren ghenomt. De spraeck vande Enghelschen / hoewel met veel ander talen seer bedorven / treckt noch meest naert dugesch ende frensoys / tot een teyken dat de gantsche tale wel eer oprechte Hooch-duytsch gheweest is. Daer over schryft Beda in dese manier: d'Onde inwoonders van Enghelandt hebben haer maenden gerekent nae beloop der Maen / ende hebben de Maent Mona ghenomt. Oock de Maent May, wordt by haer ghenomt May Thrimelci, dat is May daer in men driemaal daechs de beesten melckt / alsoo zy inde selfde Maent sulcks deden. Is voorts Enghelant een seer vruchtbaer landt / wel ghetempert / ende rijck / draecht seel wel Coren ende boomen van alderley vruchten / is bequaem tot beesten te woeyden / daer oock groote menichte af int landt is / principaelijk Schapen / ter oorsake dat men al van langhe tijdt houdt gheen Wolven in Enghelandt te zijn: soo ist oock begaest met Wyden van Silver / van Iser / Zoot / Tin / ende Colen. Men brenghet Vellen van daen / ende schoone honden / diemen Engelsche dogghen noemt. De steen Gagates wordt hier ghebonden in groote menichte / van wonderlijcke crachten / hoewel datse ghemeen ende slecht schijnt te zijn / want int water vrandende gheworpen / blijfse noch oock in haer vier / dan gaet alleen upt ende dooft met Oly begoten. Zemandt die gheen maecht en is / drinckende van dese steen met water / sal niet moghen een oogenblijck zijn sonder water te maken / daer de maechden anders by af zijn. De Rebieren / Dibern / ende andere wateren zijn t'heele Eplant dooz / visch rijck / oock de Zee dier rontomme loopt / stoffeert het Coninckrijck ghenoech. Principael wordt gheacht een vische / die zy in haer tale Pike noemen / en in den onsen een Snoeck, dese ghyacht by wplen inde Dyvers / wordt ab
daet

daer gemest/en met Palinck/ oock ander clepne visschen gevoet : als die dan lebendich nae't behoore ter markt wozt gebrocht, indie yemant met sekerheyt weten wil/ of de visch oock vet is/ neemt de vercooper een mes/ ende snijt den buijck op/ toont het vet/ kan hy noch also zijn waer niet vercoopen/ naijt weder den buijck toe/ ende werpt den visch inden Spder / al waer hy toegroeijt/ door de lpmachtighe bywaringhe vanden Zeelt of Schoemmaker. De temperature is den heelen tydt vant jaer effen/ ende seer goet. De Locht is dick/ bequaem tot veel wolcken te genereren / ende is daerom t'lant minder de rouw subjerkt/ want hoewel dat Engelandt meer naer't noorden leijt dan Brabant of Vlaenderen/ so en ist nochtans daer / om de dicke vander locht/ so coude Winter niet. Londen is de Hoofstade van Enghelandt, ende een plaetse in onse tyden door den Coop-handel seer vermaert, d'in woonders rijk/ gelyck oock ober t'heele Eplandt groote rijkdom is. Een half mylken van dese stadt / is het Conincklyck Palles Westmunker, daer de Coningen van Enghelandt meest begraven liggen. Anders t'heele Rijk wordt ghedeelt in 30. Graefschappen/ ende zijn oock twee Aerdtbisdommen / als van Yorc ende Cantorbergh, twee Univerfitepten/ Oxenfort ende Cambrige. Tusschen d'Enghelschen ende Schotten is byrans in boozleden tyden een gheduerighe twist gheweest/ sonder hope van ardoet / alsoo de Schotten altoos partisanen waren met den Coninck van Vranck rijk, op wien Enghelandt oorloogden/ om dat de Coninck van Enghelandt groot recht op de Croone van Vranckrijk pretendeerde. d'Inwoonders van dit Coninckrijk zijn groot ende rijk van stature/ wit/ sonderlinghe de vrouwen die seer schoon zijn: oock zijnt cloecke Chryschluden/ ter Zee wel verbaren: In maeltijden ende seesten heerlyck / laten haer wel tracteren. Dit landt wordt Bier ghevoert in andere landen / daert om den goeden smaecke seer begheert is/ ende wordt in Hollandt t'Enghelsche Bier sonderlinge ghebruickt / hoe wel nu so seer niet/ als wel in boozleden tyden. De Romeynen hebben oock met haer macht dit Eplandt besocht/ onder Iulius Caesar, daer toe al een ander manier van leven was/ wilt ende sonder civile seden. Veel Coninghen regeerden het volck/ dat doen oock in groote menichte was / ende gheen kleders en

ders en broech/maer niet van bellen / beset ende den hals met een yseren hoep/als tot een poch van rijkdommen/die andere natien int Gout en Silber besteden. Caesar schryft dat de Vrouwen ghemeen waren/ ende de kinders worden dien toegheschreven / die eerst den macht noch ghetrouwt hadde. Diodorus maect d' Enghelschen slecht/ende recht van manieren/verscheyden van de archept ende loofheyt der onseren / seyt oock datse met slechte ende groue spijs het leven behouden / van allen rijkdommen verzeemt: met een fatsoen van leven houde ick / als inde Eplanden byde Spaengiaerts nieu gevonden / het volckken placht te zyn/ghelijckse oock op een manier/alsmen vande Indianen leeft/het lichaem plachten te verwen/ende te beschilberen/men weet niet of sulcks om de fragicheyt gheschiede/oft om dat de byanden een vrees sou den hebben/voor sulcke verschulderde menschen. Dit schryven Solinus, Herodianus, Mela ende andere meer van Oudt Enghelandt.

Beschryvinghe van Cambria of Wallia.

Dit is een deel vant Coninckryck van Enghelandt, ende wordt oock gheshouden t' derde vant gantsche Eplandt / anders gheschepden van die partije die by sommighe Lhegria ghenoemt wordt/ ende recht Enghelandt is/ met de Gebieren Sabarina ende Dea, voegts met de Zee beset / die tusschen dit landt ende Yrlandt loopt. Cambria heeft den naem / soo men seyt / van Cambrus, de derde Soon Bruti; d' Inwoonders noement Cambry, d' Enghelsche Wallis: en is dit deel alleen noch met d'oude inwoonders warachtige Britannos bewoont/ die de Byzitannische spraech behouden/ vande Engelsche tale gantschelijck geschepden. Wordt dit landt ghedeelt in vyven/te weten in Gwinedhia, byde Enghelschen Northwales, Powijs, ende Dehenbart, int Enghels Sutwales. Onder Gwinedhia, is het Eplandt Anglesey, by den Ouden

Cambria of Wallia.

Beschryvinghe van Cambria of Wallia.

49

Oude Mona getoemt/en vermaert als ee plaetse der Druiden. d'Inwoonders volgen d'Engheleschen in maniere van leven ende habtyten/ so zy dan niet wel den arbeit moghen draghen/ ende seer op den Adel staen/ gheben haer gaerne tot dienst banden Coninck / of eenighe andere Heeren / mislyp sende den handel van eenigh Ambacht: als onedel. Hierom heel Enghelant deoer zyn de hupsen ghestoffeert met Cambrische dienaers/ tot alle officien/ om de raddicheyt van haet lichaem / met weecke spise opgequicht / seer bequaem. Zyn oock gorde studenten/ ende meest inde Rechten/ soo dat d'Vniver sitepten / ende oock andere staren / versten zyn met Doctoren ypt Cambria. De Processen (ghelyck Humfredus schryft) zyn hier in groote meichte/ erde worden vande inwoonders met eengrooten yber ghedreven/ jae oock veel tot verlies vanden lasten penningh/ rechte als zy in ouden tyden ylachten (ghelyck Tacitus schryft) onder maltanderen te stryden/ en met de wapenen vooer haer querellen te verchten. D'eerste gebooren Sone des Conincks van Enghelant/ wort Prince van Wallien genoemt/ als in Franckrijck den Dauphijn, ende heeft hier zyn eerste heerschapppe.

Beschryvinghe van Schotlandt.

Omminighe Schypvers houden dat de Schotten/ die dit landt bewoonen/ eerst ypt Ylante ghecomen zyn/ om te verjaghen d'oude Inwoonderen van Bretagnen. Doch also de Saxones tot hulpe vande Bretoenen ghecomen / den Schotten victorieuslycken wederstonden/ Zy zy ghedwonghen int yterste vant Eylande/ alwaer dat haer vermaerderinghe soo goet ende groot gheballen is/ dat mede Schotlandt een Coninckryck gheworden is/ gescherden van Enghelant met de liebieren Tueda, ende Solwey: Dit bewijst noch de sprake der Schotten/ mette Ylandtsche niet onghelyck. Men houdt dat die volck Schotten ghecomen zyn / van

D.

een

ren Grieks woordt *oxoros*: dat dupster beteijckent / also 3p haer lichamen plachten met durs-
 tere coleur / ende vreeselijcke figuren te beschilderen. Dit Coninckrijck wordt nu door den
 Bergh Grampius, dat een woesten ende wilden Bergh is / in tweeën gheedeelt; Die de zijde
 3pde bewoonen / zijn wel geschickte luyden / en beleeft / sprekken meest Enghelsch; Die na't nooz-
 den woonachtich zijn / hebben herder ende wyeeder manieren / gaen ghelijck de Vlinders /
 met een maniere van een deken om t'lijf / bloots voets / draghen voor wapenen / booghen ende
 spien / met een breecht sweert / een poengiaert die maer aen ee 3pde snij / en is altoos ondert goz-
 del. Alsoo dat Schotlandt dubbelt is / hoogh / ende neder. De Hoofststadt vant heele landt / is
 Edinborgh, gheleghen int gheberchte / als Prage, langh een Italiaensche mijl / ende breecht
 een halve / ende wordt de langhte ghenomen vant westen tot int oosten toe. Ende westersche
 3pde is een Bergh / ende hooghe Steen-rootse / op de welke een Cooren is / daer onder zijn al
 halleyen / behalven daert naer de stadt toe leijt: inder manieren dat de Cooren niet en is te win-
 nen / dan van dien cant; Ende is dese plaetse ghenamt / t'Castel vande Dochteren / vermaect
 door veele Kuthouren die daer af vermanen. Vande stadt Edinburgh, een quartier van een
 mijl / is een seer gherijfelicke haven / Leyth ghenoeemt / daer de Schotten trafiqueren. Item
 daer zijn in Schotlandt drie Universteyten / ende drie Aertsbisdommen / te weten tot S. An-
 dries, Glasqueu, ende t'Aberdon oft Aberdein, daer oock een goede haven is. De stadt van S.
 Ian, anders ghenaeamt Preth, is alleene onder de steden van Schotlandt bemuert. By Aber-
 don zijn de Alpes, of de Bergen van Schoilandt, ende acide boet van dit geberchte zijn groot-
 kassien / daermen meent dat wel eer t'bosch van Caledonyen geweest is / daer oock het gant-
 sche Erlandt den name af draecht / by den ouden Schyneris: Voor soo veel de vruchtbaerheyt
 aengaet van dit Coninckrijck / is sonderlingh / dan Enghelandt passeert / in al dat de menschen
 tot haer leven behoeve: In vissche is wel Schotlandt het rijkste / ende zijn d'oorzake so veel Wa-
 teren / Gebieren / en Habens daert mede doorspoelt wordt. d'Arde is vet / sulpherachtich / ende
 daerom bequaem tot den brandt / daert d'armoede van hout-brandt verlicht / waerom oock
 een ma

Beschryvinghe van Schotlandt.

een manier is / dat de Bedelaers die voor de Kerck staen / stenen / voor aelmisse crygen / mit tot vier te maken. Is anders der Engelschen nature / niet ongelijck met de Schoeten / die van wesen wel wat straffer zijn / dan d'Engelsche doorgaens lieffelijck van aenschijn ; Daer ooc t' verstante vande Schotten herde ende rouwe disciplinē lief heeft / zijn over sulchs goede Dialecticpen / int disputeren trachtich / ende heftich. Om nu oock wat vande wonderlijcke dinghen te schryven die in Schotlandt veelderhande te mercken zijn / soo sal ons Hector Boëthus moeten stofferen / die hier van vol is / ende alhoewel dat op hem ghemaect is dit Epigramma.

Wildy Leser mijn doen al de loghens vergaren
 Daer Hector de scrivain in zijn boecken af melt
 Soo doet mijn tellen oock al d'Oceaensche baren,
 Ende de sterren veel aenden Hemel ghestelt.

So sullen wy nochtans wel pet moghen ghelooven / alsoo dierghelijcke dinghen / in andere landen / oock metter waerheyt bevonden worden. In Gallovidien dan / is een *Mepz* Myrtoun genaemt / daert eene deel vant water toebziest byde Winerer / gelijk oock andere wateren / maer de reste kan niet gheen cou bezyesen. Int landtschap Caricta zijn overgroote Ossen / ende voor so veel het vleesch aengaet seer goet / ende lecker / dan t'bet en verstyft nummermeer / maer loopt altoos ghelijck ghesmolten Op. Inde Provincie Coyl, luttel meer als thien dupsent passen van de stadt Aër, is een steen nauwelijcks twaelf voeten hooch / ende yptghesteken 33. cubytē inde dicke / niet t'onrecht vant volck aldaer / de doobe steen gheheeten / want soo pemandt al met het grootste gheluyt / jae niet een hoer / eenigh gherucht wil maken / die aende ander zyde staet sal t'selfde niet moghen hoozen / maer van vers seer wel. In Lennos, by Ptolemeus *Leigovia* ghenoemt is een overgroote *Mepz* / inde ghemeene tale Loumondē gheheeten / langh boven de 24. mplen. Dertich Eylanden zijn in dese *Mepz* / wel bewoont / met hupsen / Kercken ende hoven. Hier zijn drie dinghen te verwonderen : de visschen wel bequaem van eten / hebben gheen binnen. De *Mepz* is somtijts soo ghestoort / jae alser gheen

Beschryvinghe van Schotlandt.

53

ghen windt aenden Hemel is/ dat stoute ende erbare Schippers / niet en derben bestaen ober te varen / so dat de Schepen/ die dooz de stilte van winden niet wel seplen en moghen / als dit tempeest onvoorzienlijck opstaet/ meest blyven/ ten zy een naeste haven haer te baer comt. Ten lesten is in dese Wepz een Eylant/ daer wel beesten / cleijn ende groot moghen om de vruchtbaerheyt wepden/maer is alsoos dryvende/ doort beweghen vande winden/ hier ende daer. In Argadien (somen sept) groeijt een steen die ondert stroo of werck gheleijt / naer een wyle dat self de aensteekt. By Slanis een Casteelken/ wordt een hol ghevonden/ van vzeemde natuur/ daer't water in ghedzopen metter tijdt / een witte steen wordt / ende ten zy dat op sekere tijdt vant jaer de steenen waren upt ghenomen/ t'hadde langh verbult gheweest. In dit landt wort nerghens eenighe Ratte ghesien / ende sterft schoon inghebracht. Nende mondt vande Riviere Forthe, int midden vande Zee is een hoghen clip/ daer boven upt het hoochste een soete fonteyn spruyt / met een wonder mirakel vande natuur. Niet ver de van Edinburgh is oock een fonteyn/ daer druppelen van Oly doort water gespreijt in dryben/ die niet en minderen upt geschept/ noch vermeerderen ongheracckt. Ende is desen Oly goet vooz schozfisherij/ ende zeeren. Dit zy vant Coninckrijck van Schotlandt/ dat naert schryben vande Werelt Schrypher s/ inde langhte begriipt 67. duijtsche mylen/ ende 257. Enghelsche/ inde bzeete 52. duijtsche mylen/ ende 190. Enghelsche. Nu d' Eylanden onder Schotlandt geleghen zijn veel int ghetal / waer of de Hebrides Eylanden also ghenaemt/ de principaelste zijn. Daernaer de Orchades, daer't opperste Eylant Pomonia af is/ met een heerlijcken Bisschoplijcken Kerck/ ende twee stercke Casteelen verciert; Ende hebben dese Eylanden wat ghe-meens met Denemercken/ alsoo dat haer tael Gothisch is. Ende oock M. Iordanus in zijn Denemarcksche tafel sept/ dat de Orca-des aenden Coninck van Denemercken behooren / hoewel t'ghenoech bekend is dat d'Orca-des vooz een Hertoghdom aent Rijck van Schotlandt comen. Hier schrijft Aneas Syluius (als hy vzaechde naer een boom/ die hem gheseyt was in Schotlandt te wassen/ daer de vruchten een farsoen hadden van Centvogels/ ende naer datse rijp ware/ vielen oft int water/ oft opt land

Beschryvinghe van Schotlande.

Landt: Die opt landt vielen gingen te niet/ ende d'andere int water quammen tot verterte/ van blieghende ende swimmende vogelen) worden hem gheseyt dat sulcken voghel dragende boommen wiesse/ ende dat van een Jaques Roy, een viercant ende wel dispoost man/ so hy verhaelt/ tot een leeringe/ dat de mirakelen en wonderheden altoos verder loopen/ so dat dese Boom so vermaert/ niet in Schotlande en was/ gelycke gemeent hadden/maer inde Eplanden Orchaedes. Wy sullen van dit gebogheit inde beschryppinghe van Ylandt byeder vermanen.

Beschryvinghe van Ylandt.

Syluester Gyraldus Cambrensis heeft van dit Eplandt een bysonder boeckken geschreeven/ Sen is daer by verlicht met de Annotatien van Richardus Stanijhurstius; Also by meer als pemandt anders de kennisse van Ylandt ghehadt heeft/ willen wy upt hem t'meeft oock verhalen / tot verclaringhe van de Caerte alhier ghestelt. Ylandt / int Latyn Hibernia, is naer Enghelandt t'grootste Eplandt/ ende heeft aende een zyde groot (Rooydersche Eplanden) drie grooten Ocean: aent Noorden leyt Ylandt (t'grootste vande Rooydersche Eplanden) drie daghen zeplens: Het landt is seer oneffen / berghachtich / sacht ende waterich/ wildt ende vol Broecken; Int opperste vande Berghen suldy by wplen staende Wateren ende Bozassen binden: heeft doch schoone ghelijcke plaetsen/maer wepnighe/ in ghelijck vande Boschen ende Woestynen; De gront is vet ende wel draghende; De Berghen zyn vol met Vee/ de Boschen met dieren/ ende is t'lant bychtbarer van gras/ dan van Zaet/ van Weyden dan van eenich Cooren. Dat inde Lente op comt/ inde Somer volwast/ kan qualijcken dooy den regenachtigen Herft ghepluckt ende gesneden worden. Eolus heeft hier zyn Winden meest geassigneert ende verweckt also dickwyl de Wateren/ diel landt dan boven maten overloopen: Danich en welck

Melck is hier ghenoech/ hoewel dat Solinus ende Isydorus segghen willen datter gheen Bpen
 soude zijn/ maer (met haer oorlof) hadden beter gheschreven dat Yrlandt gheen Wjngaerden
 en droech/ maer wel Bpen. Secker Druyven zijn hier niet / ende zijn altoos d'Ylanders
 sonder Wjngaerden gheweest: Dan Bpen ghelyck oock in andere landen maecken Doonichs
 hier ghenoech/ ende souden in grooter menichte zijn/ waert dat de bittere eude fenynighe Boo-
 men sulcks niet en verboden. De Gebieren van Yrlandt zijn veel ende seer vermaert: doch is
 de principaelste die Gebiere Schevijn, soo wel inde wijte/ als inde langhte/ oock in vruchtbaer-
 heyt van visschen. Den oorspronck van dese Gebiere is upt een Meyz / ende deelt Connachtien
 ende Momonien van een: Voorts zijn t'heele landt door veel andere Meyzen ghespreijt/ in dis-
 schen rijk: hoewel Snoecken/ Saersende andere visschen die haer gaerne int soet water on-
 derhouden/ hier so niet ghevonden worden: doch zijn drie soorten van visschen in dese Meyzen/
 die in andere plaetsen so niet en zijn/ ende worden niet ghesien dan inde Somer. In Media by
 Foneram zijn drie Meyzen banden ander niet gheschepden/ daer van yder een bysondere soorte
 van visschen heeft/ en hoewel doort doorloopen van een Gebiere/ lichtelijck d'ene visch tot den
 ander soude moghen comen / so geschiet dat nochtans tot geender tijdt: zae al worden schoonde
 visschen banden eenen Meyz inden anderen gheworpen / sullen die sterven / of weder tot haer
 oudt ende bekent water keeren. Valcken / Davicken ende Sparuwers zijn in dit landt boven
 andere landen in grooten ghetalle/ ende zijn soo veel Arenden hier/ als elders Kiecken-dieben;
 De Craenen vheghen oock by honderden in een hoop. Zijn hier oock veel voghelen die Ber-
 naxe ghenoeint worden / door de natuur/ met een wonderlijcke maniere / teghens den natuur
 opgebracht/ en zijn den Gendvogels niet onghelyck/ maer kleynder. Want upt houtē vā mast-
 boomen by de Zee dryvende / comen eerst ghelyck Gom voort / dan van het wier t'houdt
 by een voeghende / hanghen als in schulpen met den beck: cryghende soo metter tijdt Vloghels
 ende veren vliegghen inde locht/ of vallen int water/ om te swimmen. Ick heb dickwils gesien
 (sept Syluester) groote menichte van dese half bolmaecte dieckens / aen een houdt hangen in
 schulpen

Schulpen gefloten/die den tijt van haer blucht soudē verbedden: van dees en comen gheen eyeren/ghelijck van andere voghels' noch en worden niet upt ghekipt/ also dat in sommige plaetsen dese voghels nooz visch ghegheten worden / als gheen bleesch hebbende / van gheen bleesch ghecomen. Ende schryft hier over Du Bertas in zijn gheleerde Sepmaine inden seften dach.

Alfoo Bootes oock inde bevrose landen
Siet traech Eendtvoghels die men noemt Grauignes stranden,
Dat sonen (so men seyt) zijn van seecker gheboomt
Die haer vruchtbare bladt doen vliegghen onghetoomt,
Aldus sal d'oude romp van eenich Schip verkeren
In Voghels op ter vlucht, wonder niet om gronderen,
Een lichaem was wel eer een boom van bladers groen
Daer naer een Schip ghebout, end' nu een Voghel coen.

Oock vermaent hy van dit wonder in zijn eerste dach vande tweeede weecke / met dese woorden.

End' dees Boom die daer draecht op haer schuddende blaren
En t'vlieghende gefoort, en de swemmende scharen,
Dees Boom ick hier verstaē, die in Iturnen leeft
Wiens bladt haest door de windt, alsoor ghins en weer sneeft,
Is heel ghetransformeert, met vruchten sonder missen
Op't landt in Voghels wilt, op't water oock int Visschen.

Also dat de ghetuyghenissen van dese veranderinghe veelderhande zijn / ende loffweerdich/ behalven dat die wat verscheelen in de plaetse / van dit wonder te beschryben. Munsterus schryft dat d'Orcades met dese voghels soudē beset zijn; Gyraldus schryftet van Yrlandt; Du Bertas van Schotlandt / dat hy soo veel het upterste aengaet Iturne noemt / ghelijck oock

Mela doet. Dan kan dit verschil wel gepaeyt worden/ midts dat dese landen niet verber ba-
 den ander en liggen/ ende over sulchs dat by den eenen is/ oock d'andere wel kan toegeschreven
 worden. Ende seyt dit self de wonder Hector Boëthus van een gebogelt/ dat hy Clakis noemt.
 Indien ghy eenich hout werpt (schryft hy) inde Zee vande Eplanden Hebrides, metter tyde
 comen eenighe Wormen voort/ die t'hout doozsteken/ ende uptholen: nemen daer nae alleens-
 kens een factoen van Voghelen/ ende wassen op het lest soo groot als Gansen/ en blieghen soo:
 Hy schryft haer generatie toe den Oceanus, van Homerus ende Virgilius, een vader van alle
 dinghen ghenoemt. Siet Cardanum de varietate rerum, int 36. Cap. Dit zy van dees Voo-
 ghel- visschen. Nu zijn in Yrlandt noch andere wonderheden te mercken/ ende dat eerst in Vo-
 ghelkens diemen Martinetas noemt/ clepder dan een Maerle/ met een witte boest/ ende swerte
 rug; Soo wie dit ghevoghelt nu al verstorven in een droghe plaets bewaert / t'sal nummer-
 meer rotten / oock by kleebers ghelept / salt die vande Dotten bewaren: Op ghehanghen int
 droogh sullen dese beestkens alle jaers noch ruypen / ende met nieuwe veeren becliet worden.
 Doch zyn hier Voghels minder als een Arendt/maer grooter dan een Habich/ die d'eene claer
 ghesloten hebben / als tot vrede/ d'andere open ende ghewapent / tot den roof: met een sonder-
 ligh onderschept vande weeldige natuur. Verder soo worden ghevonden in Momonien aens
 Noorden/ twee Eplanden/ die in een Meyz ligghen: de grootste heeft een Kerck/ de minste een
 Capel. Int grootste heeft noyt eenich vrou/ of van die soorte eenich gediert mogen comen/ ten
 storff terstont. Int cleynste heeft niemant mogen opt zyn eyghen doot sterben: ende dit is dick-
 wils gheprobeert dooz honden/katten ende andere dieren. In Vlkonien is een Meyz/ daer een
 Eplandt aen twee gedeelt in leyt; t'eene deel is met een Kerck verriert/ seer lustich ende play-
 sant/ d'andere partje woxt van Duybels gehouden/ en is woest/wildt/schryckelijck om aen te
 sien. Hier zijn negen putten: wie daer inde vernachten wil/ wordt s' gequelt/ gepijnt/ ende qua-
 lijcken ghetraecteert/ dat sinorghens de geest nauwelijcks int ellendige lichaem kan ghevonden
 worden; wordt daer over dese plaets t'Waghebier van Patricius / vanden inwoonderen gha-
 noemt/

Beschryvinghe van Yrlande.

39

voemt / so seer ober alle de Werelt vermaect. In Momonien is een Fonteyn daer de menschen
flucks grijs worden / so wanneer die met het water ghesprenght zijn. Ick hebbe een man ghe-
sien (seyt Gyraldus) wiens baert met het Fonteyn water alsoer gewaschen vooz de helft / oock
vnde helft rael was / de reste swert blyvende. Hier tegens in Vltonia is een Fonteyn daert wa-
ter van belet dat de geyse haren niet moghen opronien. Op't hoogste van een Bergh in Con-
nachia is een fonteyn van soet water / die twee maels daechs afgaet / ende oock tweemaal over-
loopt / recht met het onseker wassen vande Zee wat gheméens hebbende. Aut noozder lichste
deel van Vltonia, is een fonteyn die vooz de groote coude vant water / over seven jaren t'houde
vatter in gheworpen wordt in steen verandert. In Momonien is oock een fonteyn / als die
van eenich mensch gheraect is / soo sal t'heele landt flucks bereghenen; Ende wordt dit aldus
van Gyraldus beschreven / soo dat my durickt Yrlande een wonder landt te zijn. De inwoon-
ders zijn op veel plaetsen noch rouw ende ongemaniert / gaen oock noch naect / of met swerte
wolle bedeckt / op een wildt / ongheregelt fatsen / beminnen seer haer vryheyt / ende zijn goede
Musiciens: Voozts die meer wil van dit Eylant lesen, sal by den ghenoomden Gyraldum,
Polydorum, Neubrigensem, en Iohannem Majorem ghenoech vinden.

Beschryvinghe van Spaengien.

Hoe wel dat int soecken vanden oorspronck der namen groote onsekerheyt is / ende meer
speculacjis in heeft dan waerhepts / soo is nochtans by gheleerde Schryvers meest ghe-
houden / dat Tubal, d'eerste Coninck van Spaengien / een deel van dit landt soude op zijn
spracch Tarra ghenoecht hebben / als een besit van Offen / om dat in voozleden tpden de meeste
ryckdom ende handel in beesten stondt, bequaem tot onderhout ende voozdel vande menschen.

De thore

De tweede Coninck Iberus, soude de Riviere Ebro den naem ghegheben hebben / alsoo oock t'geheele lant van hem Iberia genaemt is. De thiende Coninck Hispanus, sone van Hispalus, soude daer nae alle dit landt Hispanien naer zijn naem hebben laten hieten. De rymmen van Spaengien zijn wel te bemercken upt de voozghestelde Gaerte / alsoot de Zee van alle canten heeft / behalven daert aen Vranckryck raecht ende byde Pyreneesche Berghen ghescheyden wordt; Is over sulcks een vermaert landt / daer oude ende nieuwe Schyppers veel af schyppen/grooter dan Vranckryck/maer cleijnder dan Duytslant/begrÿpt veerthien Coninckrijcken die wel eer int bysonder plachten geregeert te worden/dan zijn nu onder een Coninck gereduceert. De namen en limpten zijn dees: Leon nu oudt Castilien, eertijts bewoont by de Alturo: en Seburros; De Hoofstادت is Leon, Biscaya, daer de Hoofstادت Bilbao af is / Guipuscoa, eē oude plaetse vande Valcones, Navarra; de Hoofstادت is Pampelona, Arragonia, en is de opperste stadt Caragoza, Catalonia daer Barcelona de Hoofstادت is, Valentia met eē Hoofstادت vande selve name; Murcia, Tolete int middē van Spaengie/en is wel de principael stadt Toledo, dan de Conincklijcke plaets is Madril. Dese negen Coninckrijcken zijn onder Tarracona, het eene deel van Spaengien by den ouden. Onder Batica, van dē Coninc Batus also genoemt / zijn Granata, Andaluzia, en Estremadura. Portugallia is het dertiende/en heeft de Hoofstادت Lisbonam; daer na volcht Gallicia, het leste rÿck by het hooft van Finisterre, en heeft vooz opperstadt Compostellam. Voben dese voozgenoemde Coninckrijcken worden in Spaengien getelt 20. Hertogen/ 20. Marquisen/60. Graven/en een ontallijcken hoop van Maerschalcken/ Gouverneurs/en ander Baroenen. Vier Meesters van Orden/ 8. Cardinalen/9. Aertsbischoppen/46. Bisschoppen/7. Univerositeptē. De Geestelijckheyt is al t'lant dooz seer gesien/en is wonderlijckē rÿck. De Kerck vā Toleten heeft alleē twee hondert dupsent Ducatē. t'shaers / en d'Aertsbischof by alleē heeft tachtentich dupsent; voozts andere Bisdommē zijn met gelijcke incomsten/elic naer qualitept voorszien/als van Sivilien met 24. dupsent/van Burgos met 20. dupsent/etc. Ende is Spaengien wel een vruchtbaer landt/ dan niet wel bewoont/ noch dooz

Scala Leucarum

10 20 30 40 50

HISPANIA

Beschryvinghe van Spaengien.

bout/ alsoo dat de gront/ die op sommighe oorden steenachtich is / niet kan verbeteret worden. In ghelijck van Africa is het certeyn beter ende bequamer om te bewoonen / alsoot de grootte hette van Barbaria niet en voelt. Het Sout ghelijck Marinæus Siculus schrijft/ wast aen de Berghen/ ende wordt ghehouden/ ghepluckt/ gheschuert/ als de steen upt den steen berghen/ dan wast wederom ende neemt toe ghelijck vruchten ofte boomen doen. Solinus seyt daerom 37 en koken daer/ of sieden geen Sout/ maer delven dat upt: ende Du Barras in zyn bet de dach van de eerste weesche.

En d'Arragonsche Bergh, daermen t'bytende Sout.

Tot lust van Visch, en vlees met stucken groot af hout.

D'Herde en is so niet ghequelt van winden / als in Franckrijck / ende oock de Zocht treckt geen corruptien upt eenige Moasfchen ofte Doelen. t' Goudt/ Silber/ Pser/ en wordt in gene plaetsen so goet ghebonden als in Spaengien: ende zijn niet alleen de Opneu van Gout-rijck: maer oock mede de Kevieren / als haer water doorden reghen smelt / die dan Gout met sandt ghemenght in menichte opbrengen/ ende principael de Keviere Tagus, by den ouden meer vermaert / als by onse tyden: so dat gheen Historie Schryvers/ noch oock Poeten zijn/ die van dit Water niet vermaent en hebben/ ende meest/ sprekende van grooten rijckdommen: Van Cle-nardus in zyn lustighe Brieven schijnt hier mede wat te lachen/ ende seyt dat niet sonder reden: D'ouder den Keviere Tagum ghenomt hebben / Goutdraghende / alsomen inde herberghen daer hy logerde / seer wel Gout kende int eysschen van een grooten penningh dooz klepne costen ende sober tractement: recht als Ovidius onse tyden/ Goude tyden noemt / om dat sodanich Metael nu meest ghesocht wordt. By de tyden vande Romeynen/ die Spaengien met alder macht sochten onder haer macht te brengen/ is een sonderlinge quantiteyt van Gout upt dese landen ghebracht: Livius op veel plaetsen sal ons dit wel aenwysen/ als hy verhaelt de triumphen ende rijckdom inde gheemeene kisten der Borgeren ghebracht dooz veelderhande Camiteynen: ende daarom hebben sommighe gheseyt dat de Hel ander dese landen niet en was:

maer:

Maer Pluto wel een Godt vande Hel / en vande rijckdomme. Bobe dees verhaelde propheeten van rijckdommen zijn noch in Spaengien eenige plaersen / daer leete en coude fonteynen zijn / met wonderlijke crachten / van veel crancheden te genesen. Het Dee is oock wel te becomen / dan niet in so groote menichte. De Peerde doch zijn om haer raddichept en bequaemhept al de Werelt dooz vermaert / also dat by den Ouden Schryvers sommige gemeent hebbē / dese Peerden boozt gecome te zijn van Merrie / die dooz den zypden wint ontfingen / en schryft Augustinus vande stadt Gods / dattet selfde mede gheschiet in Cappadocien. Doozt tot verclaringe van dit Conterijck en der inwoonderē van dien / maect Munsterus een bequame gelijkenisse tusschen Spaengien en Brancrijck / seggende: Spaengie is van Brancrijck verwonnen in menichte vā Cozen en vlesch / maer zy wint weer inde smaeck; Also dat Villanovanus, een Spaengiaert / aldus schryft: Brancrijck is vruchtbaer dooz veel regens / ende Spaengien wozt begoten met water dooz grachten uyt de rivieren getrocken. Is oock niet gequelt met zenighe coude noozde winden / ghelyck Brancrijck wel is / ende zijn daeromme Oly / Honich / Was / Saphraen / Suicker / Kohnarjn / Cappers / Dapen / Citroenen / Granaden / ende andere Specery-Crupden in grooter quantitept: So dat Brancrijck ende oock de Nederlanden genoech met Spaensche waren gerieft worden. De temperatuer vande Spaengiaerden is wat heeter / drooger / ende daerom de verwe wat dursier: Der Fransopsen is couder / vorrigher / haer vlesch oock sachter ende verruw witter. De vruchtbaerhept vande Fransche vrouwen is meerder dan der Spaenschen. Der Fransopsen lichamen zijn grooter ende rijcker van leden; der Spaengiaerden herder / ende in een gedronghen; De Fransopsen bechten niet meer stoutichepts ende furie dan conste / ende ghebruycken min raets dan ghewelts. De Spaengiaerden recht ter contrarie. Spaengien is altoos gheyzesen ter oorzaeck vande Genette Peerden / die met een groote raddichept loopen / ende worden lustelijck bereyden van licht gewapende persoonen / met cozte ende ingerocken steghelreepen. Doch de kniptery vande Fransopsen is in vierder acht / ende cracht / zijn gewapent van onderen tot boven. De Fransops heeft

den mondt beter tot zijnen wil: een Spaengiaert is luttel van woorden/en kan beter bejnsen. De Fransopsen zijn vroljck/ vol courage/gaerne by gheselschap / vlien alle staticheyt/ daer de Spaengiaerden die in grooter weerden houden / ende doen alle dingh met respect / reberentie/ ende ceremonie/ daer de Fransopsen anders cleijn werck af maken. De vzeemde luyden zijn in Vranckrijck wel ontfanghen/ende worden in als belieft / alle dingh is fluyt bereyt. Ten gaet in Spaengien also niet toe: of d'oorzake is om dat so weynich luyden naer Spaengien reysen. De tael vande Spaengiaerden is stemmigher/ende vande Fransopsen soeter. De Castiliaensche spraeck is wel de beste / ende byde Fransopsen zijn de Hobelighen ende Edeluyden al meest delicaet/ende teer in haer woorden; Oock coimt de Spaensche wat naerder aen de Ma-
 jestejt van het Latijn. Het landt van Spaengien is wel grooter: maer soo niet bewoont als Vranckrijck is/ oock rijcker in Gout/maer niet in Coopmanschappen / noch worden soo veel incomsten niet upt Spaengien ghehaelt als upt Gallien/daer bykans geen hoercken en is on-
 bequaem tot vruchten/so Spaengien veel Woestynen heeft/ende onbeboude plaetsen. Damia-
 nus wil hier reden af gheven/ seggende dat inde meeste tijt vant jaer t'ghemeene volck sich on-
 derhoude by wilde vruchten / als Honich ende ander Crupden sonder veel moeptens te doen:
 d'oorzaeck dat de landtwinninghe niet soo seer ghebruycht en word. Daer by ghevoecht dat
 de Spaengiaerden lieber ten Oozloch gaē dan aenden Bouw/liever achter den trommel/dan
 achter den ploech / dzaghen liever een Sweert of Lanck/ dan een Sweep. In sonnia soekken
 meer landts te winnen met ver der ven/ dan met ver beteren. Dit schypven de oude Schypvers
 al van oudt Spaengien: dat de Vrouwen huys-werck deden en landtneeringh: maer de man-
 ghinghen op den roof ende ter krych. Silius Italicus.

De Vrou doet t'ander cloeck, het zaet werpt inde landen
 Keert dien oock, aenden ploech staet vromelijck haer handen.
 Wat sonder Mars gheschiet, is voor de Mans oneel
 Dat heeft de Vrou alleen int werck voor haer deel.

Doozts schijnt aenden Fransopsen een Barbarische maniere / dat de Spaensche vrouwen
 haer ooren boozstel en om eenich jaewel daer aen te hanghen ; Oock mede soo draghen zy een
 houten hoep om t'lijf (schrijft Munsterus) om met een grooten tredt wat heerlijcker te gaen;
 Comen oock niet upt den hupse sonder Dienaers/die voor gaen/ ende Dienstmepsens die ach-
 ter volghen. De Fransche Vrouwen (hoe wel datse nu mede aenghenomen hebben de voorge-
 stelde manieren van oozringen en verbugades) so zijn die nochtans in geselschap gaende langs
 der straten soo sterck niet / noch hebben sulcken verbolgh. t'Is wel te prysen inde Spaensche
 Vrouwen/dat zy haer wachte van Wijn te drincken/gelijck de Roomsche Jofvrouwen plach-
 ten te doen: Maer is weder een schandelijcke maniere die zy int veruuen van haer aensicht en
 afsetten met coleuren ghebruycken / om datse de glans so natuerlijck ende fris niet en hebben
 als de Fransche Vrouwen. Oock mede so wordē de Spaengiaerden gehouden voor volck dat
 aldermeest met Superstitien ende Ceremonien te houden is; ende sweeren ghelijck de Hede-
 nen plachten te doen; Byden Thoon vanden Coninck; by zijn leven; cussen oock de hande
 lut groeten / ende in meer andere bekeftheden. Dit schrijft Munsterus meest / ende verghes-
 lijckt aldus met rechte de twee principaelste Coninckrijcken van Europa: t'welck oock Du Bar-
 tas ghedaen heeft in de tweeden dach van zijn tweede wecke / daer ick dese naer volghende
 Weerskens uptghenomen hebbe.

Haestich is een Françoys intstryden en intvechten;
 De Spaengiaerdt traech en loos: in yet met raedt te rechten,
 Is de Françoys seer licht: de Spaengiaert cloeck met wect:
 De Françoys als een Prins; de Spaengiaert luttel eet,
 Vranckrijck is soet van tael: maer Spaengien fier en moedich.
 Van kleeders de Françoys is tot verkeeren spoedich,
 Gantsch cost'lijck de Spaengiaert, hy mint noyt zijn vyandt

Beschryvinghe van Spaengien.

Dien de François braveert; de Spaengiaert gaet met standt
 Als een bootmaker, rapt gaet de François, Int minnen
 Is vrolijk een François, maer t'coit den Spaengiaert sinnen.

Boven dese voorgestelde epgentheden / soo is van alle Historie Schryvers sonderlinghe gheprezen de vroomicheyt van wapenen die in dese natie altoos is ghebonden gheweest; dat oock Trogus ende Livius helpden de Spaengiaerden vromer te zijn dan de Romeynen / die nochtans alle de Werelt verschrickt hebben met haer Oorloghen / ende hebben oock daerom nergens so veel te doen ghehad / als in het onderbrengen van dese landen. Zijn oock mede de Spaengiaerden by de oude Schryvers ghewonden voer hovaerdighe luden / ende opgeblazen boven alle andere volkeren: t'welck Iulius Firmicus de dispositie vanden Hemel / daer zy onder leven / toe schrijft: Ende is wel te ghelooven dat dese twee bysondere propheeten oorzaken zijn gheweest / waer door so grooten loff int conquesteren van so menich Lantschap; jae int winnen van een andere Werelt aen dese natie ghecomen is: Hoe soude sulcks doch hebben moghen gheschien / van volck dat tot de wapenen niet sonderlinghe ghebozen en was aenghemerckt soo menighen stoot / daer d'Indianen in duysenden / somtijts twintich of dertich Spaen iaerden quamen bestozmen: al zijn nu schoon d'Indianen onbeguame luden geweest tot den Oorloch / ende over sulcks lichtelijck te bespynghen / ende daer nae te verstaen; is daerom de menichte soo groot gheweest vande weerstanders / dat de victorie niet sonder groot peynlijck en mochte zijn. Daer nu by ghedaen t'Oorloch dat de verwinders onder malcanderen so bloedelick ghevoert hebben / tot de grondighe verderffnisse vande Oude Inwoonders (die daer en tusschen mede omghebracht worden) ende tot een groot ellendt vande Spaengiaerden selfs. Nu sonder de voorsz. qualiteyt van hovaerdighe / die hoewel een groot gebreck is / ende niet recht ghehaet; Hoe soude een klein hoop volcks ghesonden tot ghenade vanden stozin op Zee / ende weestheyt der Menschen-eeters op't landt sulcken reys aenghegaen hebben / ende oock met

met verwonderinghe uptgheboert? De hoobaerdijē heeft onghetwifelt hier een moeder ghe-
weest van volherdicheyt/ also met dagelijcsche epenwelen genoegh bekend is/ dat die door eer-
sucht ende opgheblasentheyt erghens toe ghetrocken wordt/ gaerne dat volbrēnght; gepriekelt
door de schaemte/ dien hy doech met verlies van zyn bloet bestaet te blien. Schryft over sulck
Silius Italicus vande Spaengiaerden.

Een volck mildt van bloet; dat den doot soeck valiant,
Alst comt over den stont van de bloeyende jaren,
Onlijdt saem op den tijdt, beclaecht zyn gryse haren,
En vant leven den maet draecht in zyn rechter handt.

Dat doen vande inwoonders van dit Coninckrijck gheschreven / nu in onsen tyden noch
tans aldermeest ghebleken is/ ende bysondere onder Ferdinandus Coninck van Castilien ende
Isabella zyn huyf vrouwe / int jaer ons heeren 1480. die veel jaren teghens de Coninck van
Granaden te lande ende te water gheoorlooght hebben / ende achter nae int jaer 1492. de Co-
ninck verwonnen/ d'heerschappye vande Sarasynen die langhe jaren gheduert hadde omghe-
worpen; alsoo dat nu in heel Spaengien gheen dominatie vande onghetoobigē langher bekend
is. De selfde Coninck ende Coninginne hebben eerst Columbum toegestelt/ die (so inde Caerte
van America verhaelt is) upt haren naemē possessie ghenomen heeft / van het Goutrijcke
gheweest: daer inne voerende.

— Voor zyn Coninck, ghelijck
Met de wapens t'gheloof van t'Castilaensche rijck.

Daer de Coninginne Isabella doch meest toe gheholpen heeft / een vrouwe die (ghelijck van
een ander Princesse gheschreven is) met mannelijcke zorgen/ der vrouwen ghebreken upt ghe-
rocken hadde: Dese heeft. oock Consaluum groot ghemaeckt/ alle leeringhe/ nu oudt van
jaren

Beschryvinghe van Spaengien.

jaren begrepen / veel boecken ende schriften upt de Latijnsche tale overgheset / in teghenspoes van goederen / of siecken onwylgck / int baren loo vroom / datse nauwelijcks eenich ghelugdt floech: een exempel sonderlingh ende met de oude ionckvrouwen te vergelijcken. De glorie van desen Coninck ende Coninginne heeft Carolus de vijfde haer Heve / Coninck van Spaengien ende Keeser van Roomen grootelijcks vermeerbert / in het een ende t'ander geweest door zijn Capiteynen gheluckelijck dommerende / ende den naem van Keeser byenghende weder tot d'oude vermaertheit van't Roomsche Rijck. Nu regeert dese landen Philippus zijn Sone; een groot Coninck / ende van veel rijcken een machtich Heer.

Beschryvinghe van Andaluzien.

ANdaluzien heeft aent Oosten Corduba, int Westen Algarbien; int Noorden het deel van Doortugal / dat Magistratus S. Iacobi ghenoemt wordt; Voorts aent Westen de groote Zee met het land van Gades: ende is dese Provincie wel eer ghenoemt Turdetania oft Batica; om de Gebiere Batis, die nu byde Spaengiaerden de name draecht van Guadalquivir. De naem van Andaluzien is een bedorven woordt ende comt van Wandalicien, also geseyt / door dat de Wandali verjaecht by de Gotthē hier haer plaets ende wooningh hadden / die daer nae zijn in Africam getrocken / daer regnerende / tot dat Belisarius, Capiteijn van Iustinianus, inghenomen hebbende de stadt Carthago, ende den Coninck gebanghen / de Wandalos van het Africaensche rijck berooft heeft. Schryft hier op den vermaerden Poet inde tweede dagh vande tweede wecke.

Beschryvinghe van Andaluzien.

Niet anders oock d'Alain met den Wandael uyt t'Noorden
Dien de Goth van Cordub'en Sevillen verstoorde;
Naer Cartago vloot heen; daer de Romeynsche macht
Onder Iustinaen desen hoop onderbracht,

Zijn daerom de Gotthen / als Heeren van Spaengien / hebbende oock onder haer veel Co-
ninghen in besit van dese plaers en ghebleven / ter tijdt dat oock naer den gemeenen onderganck
van alle rijcken haer macht eyndt nam / doort opcomen van een grooter / te weten door de Sa-
razynen / die over heel Spaengien wijt ghedomineert hebben / maer principael in dese landen /
rechtende die tot een Coninckrijck op / ende Sevilla tot een Conincklijke stadt.

De Historie / so die van sommighe Schryvers verhaelt wordt / is dese: Roderijck Ieste Co-
ninck vande Gotthen / hadt ghestelt Proboost over Mauritania of Hispania Tingitana ce-
nē Gzabe / met name Iuliaen: andere willē dat hy daer was maer met tptel van Ambassadeur.
Terwijl van dese Gzabe absent was / heeft de Coninck door ongheregelde lusten gheprickelt /
sijn dochter vercracht. De vader verstaen hebbeude d'oneer die aē zjij dochter / ende door haer
aen hem mede gebeurt was / is door groote spijt ende hertsweer beweecht geweest tot waercke:
bespriet middelen ende tijdt over al / om te doen blijcken / dat oock Coninghen alniet behoo-
ren te doen / dat haer macht nochtans wel toe laet. Ende alsoo de bequaemheyt vande
plaetse sonderlingh was / heeft hy de Sarazynen van Africa aenghesproken / die met alle mid-
delen gemoedt / tot dē tocht van Spaengien / haer een wisse ende sekere victorie jegens den ober-
dadighen Coninck belobende: Hebbende de goede ghene ghentheyt der Sarrazynen ghesien / is
hy met een Cappiteijn Muza over de enghte van Gibraltar ghetrocken / ende inde tijt van twee
jaren heel Spaengien doorgheloopt / aldaer de macht der ongheloobighen bebesticht / oock
met het verlies (soo men seyt) van t' sebentich duysent mans / soo van d'eene yde als van d'an-
dere. Pelagius een Coninck vande Coninck Roderijck, die in Cantabrien ghevlucht was / door
dat hy

dat hy ghesien hadde de woerthept van Vitiza, die Theodebert, den broeder van Pelagius d'ooogen hadt doen upttrecken/ende nu oock tot wederstant teghens de Sarazynen uptghemen / heeft de reste der Christenen by een vergadert / daer mede gaen woonen int landt van Asturien, dat wel met berghen bewaert / t'ghewelt vande Sarazynen lichtelijck mocht wederstaen / ende is aldaer Coninck ghemaect / om teghens de vanden op een nieuwt te oorloghen / die als meesters vant gantsche landt hadden veel Coninckrijcken inghestelt / onder allen oock tot Sevillen. Het Oorloogh tusschen de Christenen ende d'ongheloovighen / heeft langhen tijdt gheduert: doch Ferdinandus, Coninck van Leon, de derde van dier name / heeft ten lesten de Sarazynen van Toleren, Sevillen, Corduben, ende andere plaetsen verjaecht; Spaengien van d'ongheluckighe dominatie bevyndt / ende d'ongheloovighen als in een hoek besloten van Granaten; een deel ende portie van t'rijck van Cordua: latende de victorie van dien / aen een ander. Ferdinandus (als een moedich ende machtich Prins) heeft de reste upt Granaten ghesmeten / makende dat Batia onder de heerschapppe vande Christenen / daer zy by de 700. jaren upt geweest hadden / rustelijck ende vzedelijck alsoe wederom quam; ende hebben naer dese victorie de Barbari oft d'Africaensche Sarazynen op eenighe deelen van Spaengien niet nieuws weder dorben begrppen / om te vercrpghen dat anders verlozen was. Doorts is Andaluzien oft Batia by den Juden oock seer vermaert geweest / als dat alle andere Provincien / met een rijcke bouwinghe ende vette lustighe gront te hoben ginck. Trogus schryft dattet Dee hier ghevoet wordt (indien door ghesetten hangherde vettichept niet en wordt belet) tot berstens toe: Dat oock niet alleen d'Aerde / maer de Zee die Turdetaniam (also ist van oudts gheseyt gheweest) aen spoelt / in sonderhept veel prosyten upt bzenght / in overvloet van alderley soorten van Oesters / Mosselen ende Purpur / etc. oock vissinghe van Thonyns, die hier met groote winst ghepleecht wordt. Zijn daeromme de steden in dese Provincie gelegen veel ende wel bewoont: maer de principaelste is Sevilla, Hispalis van oudts; die met een wyde ende lustige gelegenthept / oock omsinghelt met schoone mueren /

aende cant bande Gebiere Batis heerlijcken gheboutwt is. De Gebiere upt Sierra d'Alcarras spzuptende/loopt door Andaluzien tot inde Gaditzaensche Zee/ bequaem om groote Schepen te houden/vischrijck/ende aen bepde zyden beplant met Olijffboomen / Wijngaerden ende andere lustighe Hoben; door de reucke vande Citerboomen uptermaten ghenoechelick. Is oversulckx de stadt vā Sevilla in alle tieract de vermaertste vande Spaensche steden: in netticheyt/ beleeftheyt der inwoonderen/ met een epghen ende sonderlinghe scapicheyt acht er geenige inde heele Werelt te stellen. De eerbaerheyt/ pver tot alle consten en edele exercitien/ zijn hier aldermeest in fluer. Rijckdom oot en goet is in dese stadt so gepack/ als oyt gelesen is dat in eenige plaetsen gheweest is / uptghesept de stadt van Roomen, daer van eudts de rijckdom vande gantsche Werelt t'samen ghebracht was. Doch dese de rijckste vant Christendom/ het groote schat dat zy van d'ander Weerelt (eerst by haer gheopent) met een onghehoorde weerde crijcht/ spreijt dat door heel Europa; verrijckt oock mede met overvloet de binnenste landen van Asia en Africa. Hondert en meer Milioenē Gout zijn ter goeder trouwe bekent in eenige jaren over d'Indiaensche trafijck; daer aen wel te dencken is wat noch al verholen ghehouden wort/ upt vrese dat de Coninck niet eenige leeninghe en doe / van soo overgrooten hoop. Wat salt dan zijn/so noch gemerckt wort op de onehtlijcke rijckdommen/ die vant eerste begin des vaerts naer Indien dese stadt toeghevoert zijn? alsoo twee Vlooten s'jaers met anders gheen Coopmanschap/ dan met Gout ende Silver gheladen; oock sonatjts dese costelijcke Metalen booz ballast mede voerende/aentomen. Jemandt mocht segghen dat dit vreedde ende upthepmsche rijckdommen zijn; is daerom te mercken dat zy met haer epghen middelen den Coninck opvzengt ander half Milioen Gouts; en dat t'sjaers/upt naem vanden Colle ende Tribuijt; soo veel als eenighe Princen upt gantsche Coninckrijcken qualijck connen vergaren. De menichts van vreedde ende upthepmsche Cooplupden is niet te tellen; zijn daer en boven getelt in boozleden jaren/bierentwintich duysent Borgheren/die selfs huys houden/ ghedeelt in 28. geslachten/ daer d'eerste af met den Tptel ende Kerck van S. Maria bekent is. Dese Kerck is boven

alls

elle andere singulier in timmeragie ende lust van een schoonen Toozen / die een ghetoochlijck
 ende byzlijck ghesicht verbrépt / over d'omligghende landouwen. Wie soude nu moghen ver-
 halen alle de huyfen ende hoven die rondtsom dese stadt ligghen / ende op de Gebiere Bætis upt-
 romen: daer de Schepen moghen met blytshap ghesien worden / die van t'eene ende het ande-
 re ghewest des Werelts menichvuldelijck aencomen. Alsoo dat de stadt van Sevilla, als Prin-
 tesse ende Coninginne van d'Ocean, d'eene Werelt met d'andere versaemt / een bewaerstere
 van d'Oostersehe ende Westersehe rijckdommen. Ende andere 3de vande Gebiere Guadal-
 quivir, is de voorstadt Triana, bewoont wel met drie duysent Bozgheren / met een Bygghe
 vande obercant ghehecht / ende aen Sevilla gheboecht. Dient hier oock niet vergeten de stadt
 Nebrissa, aen la Marsina gheleghen / bysonder te vermanen / om dat Aelius Antonius, een ge-
 leert man / die de Latijnsche tale met alder neersticheyt opghebracht heeft en verbeterd / aldaer
 geluckelijck gebozen is. Als oock Italica, eē Colonie vander Romeynē / met t'beste recht boven
 andere steden glozieren mach / van Traiano, Hadriano, en Theodosio, Keysers van Roomen,
 ende heeren vande heele Werelt / upt haer / als een prijs weerdighe plaetse / over t'gantse
 Aerdtrijck / gelijk lichte sterren verschenen zijn. Dan heeft nu dese stadt geboelt het ongheluck
 des tijds ende lept onder de voet; daer noch de afghebrachten mueren van een heerlijck Am-
 phitheatrum, de heerlijckheyt des stades ghetupghen.

Beschryvinghe van Valence.

Valence is eertijts bewoont gheweest / by de Ederanos, Contestanos ende Ilercaones oude
 volck / van Ptolemæo ende Plinio ghenoot: ende heeft aen d'eene 3de vande Middelandt-
 sche Zee: hoofts lept becingelt met de Coninckrijcken van Murcia, Castella en Arragon.

De Mauri, die wy Mooren noemen / hebben hier langh gheregeert / ende verscheyden Coninghen ghehad / dan zijn bywylent verjaecht ende bespronghen van de Coninghen van Arragon, tot dat ten lesten de Coninck James, naer een langh beleggh / de stadt van Valence heeft inghenomen / ende Zaen Maure, besitter vande Heerschapppe / doen upt trecken / die naer Denia ghevlucht / heeft de stadt ghelaten leech van menschen ende goederen / met hem nemende meer als vijftich duysent Mooren / die oock wech droegen / volgende de conditien / haer Goud Silber / Wapenen ende andere meublen; in dier voeghen dat Valence, een vande rijckste steden van Spaengien / met nieuwe inwoonders stont te verbullen / om de desolatie te schutten. Zijn daeromme geordonneert vanden Coninc Jacques vier principale hoofden / die de landen / hupsen / hoven ende ander besit souden omdeelen van dese nieuwe Colonie, meest al verbult op die van Catalogne ende Arragon. De namen zijn D. Berenger Palatiol, Bisschop van Barcelona, D. Vidal Cavelia, Bisschop van Huesca, D. Pedro Fernandes d'Acagra, ende D. Simon d'Vrrea, Ridderg: ende dese hebben ghedeelt de plaetsen ende hupsen aent volck / dat op nieu dese groote ende schoone stadt quam bewoonen pder naer zijn qualiteyt ende staet. Drie hondert vier en tachtich hoofden van familien onder andere Edelluyden / ende oude Soldaten / worden tot desen eynde ingheschreven / ende zijn eyghen wetten ghemaect / tot onderhout ende bewaringe van die van Valence: Hoewel dat de Heeren van Arragon, geordonneert tot dese nieuwe bewooninghe / begheerden dat zy / ende oock haer goederen / souden ghehouden worden / naer upt wysen vant recht van Arragon; t'welck achter nae groote twist ghemaect heeft / tusschen de principale heeren / ende de reste vant ghemeene volck. De Bisschoplycke Stoel is als doen weder in dese stadt ghestelt / ende was d'eerste Bisschop D. Ferrier de S. Martin, onder den Aertsbisschop van Tarragona, niet teghenstaende dat hy tyden vande Gotthen d'Aertsbisschop van Toloden hier plach overhoofd te zijn: Is voorts de stadt van Valence, een lustige ende fraeye plaets / vande Spaengiaerden met een singuliere tytel / schoon / genoemt: also gock de Gebiere Durias nu Guetalabiar, daer de stadt ende t'heele landt mede gherijft is / een ghenoech.

Beschryvinghe van Valence.

ghenoecklijcken aonsien heeft/om die altoos gropende canten/ die met roosen ende verscheyde andere bloemen rontsomme beset zijn/ oock met boomen ende besschen (een natuurlijk groen kleet) seer vermaeckelijck beplant; so dat te recht de Poet Claudianus gheschreeven heeft:

Durias schoon beplant met bloemen ende roosen.

Worden daeromme naert helpden van veel Schryvers/ in geen hoecke des Werelts so goede Crupden gebonden/ noch so verscheyden ende delicate Hoben/ als in dit landt van Valence. De fijnste ende beste zyde/ Cramospe ende andere costelycke coleuren/ oock de schoonste ende bestrijckende parfumen comen al van hier. Oock de Porcelleynen zijn hier in groote menich- ten/ ende worden so net ghemaect/ dat zy haer voor de Italiaensche ober de gantsche Werelt vermaert/ in deuchden ende frapicheyt niet en schamen. De inwoonders van dit Coninck- rijk zijn al meest upt de Wooren ghesproten/ spreken daer ober/ ende leven noch naer de oude seden/ die hier plachten by de onghelooveryghen te zyn/ ghelyck de Historie van Spaen- gien ghetuyght.

Beschryvinghe van Calis Malis.

Dit is het upterste Eplandt vande bekende Werelt by den ouden/ daer de Poet Silius af seyt.

Gades t'eyndt van het landt; voort'Herculische loff.
 Oock Calpe t'recht bestuyt, en Batis die den toom.
 En Paerden van Phæbus soet af wascht met haer stroom.

Also door een bekent spruecken ghehouden worde / dat alhier de Son door den dagheliick-
 schen arbept vermoept/placht te rusten en zijn Paerden te stallen/wert daer over byde Schip-
 pers noch op hupden het yfsteck van Punta de S. Sebastiano t'eijndt des Werelts gheheeten.
 Hercules, Sone vā Alcmena, naert eerste Oorlogh vā Troyen tegens Laomedon, op t' Wa-
 ter zijnde gheslaghen met veel Zee-roovers / heeft in Italien Sardaignen/ ende Spaengien
 van hem laten hoozen/roobende ende brandende / tot dat hy ten laersten ghecomen is aen dese
 enghte die Africam ende Hispaniana van een deylt:dien ghepasseert / is ghecomen in dit Ep-
 landt / dat doen de name van Erythæa droech: siende de goede gheleghentheyt vande plaetse/
 heeft een Tempel ghetimmert daermen hem als een Godt soude eeren; oock de thienden geben
 van den roof op de byanden ghehaelt. De Tyry ende Sidony met hem in menichte ghecomen/
 zijn als inwoonders ende bewaerders ghebleven/also hy voorts/om te wesen int tweede Oor-
 logh van Troyen ghetrocken was. Van dese Tyrios heeft de name van Gades of Gadir oor-
 spronck ghehad; aenghemerckt die in haer tale een termijn of limjt beteyckent / ende is dese
 Patie door de conste van Scheep-vaert / dien 30. epghentlijcken in achtbaerheyt hadde seer
 vermeerdert / heeft een groote Republicque oock ghemaect / die soo herdt ende gheweldich is
 aende andere natien van Spaengien ghevallen/dat met een alghemeene verbindeghen/die van
 Gades zijn/door de Heeren alsdoen in Spaengien regnerende/besprongen/ende souden gantsch
 tot destructie gecomen hebben/ten ware die van Carrago als geboeders/oock gecomen vande
 Tyriens, haer medeghesellen hadden comen helpen / onder brenghende heel Spaengien / met
 een loop van victorie./ nergens van byde Romeynen weer ghehouden / die oock dit Eplandt
 ghetonguesteert hebben. Sommighe willen te kennen gheben/dat onder de naem van Gades
 twee Eplanden souden begrepen zijn geweest/dan is nu maer een bekent / dat door de aensy-
 lende Zee / oock seer vermindert is: als ghenoech by Punta de S. Sebastiano blijkt / alwaer
 eenighe groote ruppen ghetuyghen/ een groote stadt gheweest te hebben/moghelijck by de Ty-
 rios ghewouwt / ghelijck boven verhaelt is: Wordt voorts ghedeelt vant vaste landt/ met een
 enghe

enge doortocht. Het Fretum oft de engte vande Zee tusschen Africa ende Hispania, wort oock ter oorsaeck vā dit Eplant Fretum Gaditanum geheetē/oft Fretum Herculeum; om dat Hercules aldaer twee Colommen gheplant hadde/ tot een memorie van zijn stoute reysen; oock gelijck de fabulen houden dat hy door zijn crachten Mauritanien soude van Spaengien ghescheurt hebben / toelatende den Middelandtsche Zee met den grooten Ocean. Nu wort dit water Estrecho de Gibraltar ghenoemt / door een by gheleghey plaetse/ die Gibraltar is gheheeten. Doen de Mooyen of Sarazynen (ghelijck inde beschryvinghe van Andaluzien verhaelt is) eerst over quamen / is een Capiteyn Tariff Aben-zarca op t'landt ghetreden / aenden bergh Calpe, waer upt de name van dese plaets / by veranderinghe worde ghenoemt/ Gebel Tariff, dat int Arabisch beteyckent Bergh vā Tariff, ende de naeste stadt Carteya oft Mellaria by den ouden / Tariffa: zijn daer af de namen van Gibraltar ende Tariffa.

De stadt die nu in dit Eplandt leyt / heeft oock de name van Cadis, by den onsen Calis Malis, weet niet upt wat oorsaeck / ende is met een Bisschoplijcken setel vermaert. d'Inwoonders zijn (als oock van oudts) tot de Nabigatie seer gheneghen / rijck ende machtich / dan nu int jaer 1596. inde Maent Iunio, door de Vloot upt Enghelandt op Zee gheslaghen / die de stadt verwoest / berooft / ende ghedestruuert heeft / gantschelijck verdoorven; verliesende eenen grooten schat dat inde Enghelsche Schepen gedragen/tot roof vande Soldaten/den inwoonderen verarmt heeft: soo (als Tacitus metter waerheyt schryft) dat t'gheen de menschen besitten onseker is / ende hoe den hoop meerder wort / hoe dan de slach ende het verlies veel naerder is.

Dese twee Eylanden zijn van oudts ghenoemt Gymnesia, om dat d'Inwoonders al
 naecht ginghen / ende is Gymnos int Grieks / naecht in ons Duytsch / oock Balea-
 res; ter oorsaeck dat hier d'alder verbarende Schieters woonden. Nu zijn bekent vooz
 Mallorque ende Minorca, om dat d'eene groot is ende d'andere kleyn; zyn anders beyde seer
 vruchtbaer gheweest / ende wel bewoont / te weten naer dat de Romeynen die hebben betrach-
 ticht: Want te vozen d'Inwoonders schenden de Zee; roovende al datter inde werch was;
 waren woert ende wilt; woonachtich in Gootsen; hebbende anders gheen opsicht dan de ver-
 vaertijcke Zee. Zp plachten te ghebruycken clepne routwe scheyphens / ende somwyle overbie-
 len daer mede de passerende Schepen / ja hebben oock niet ghezeest de Vloot vande Romeyn-
 nen / dien met steenen verbullende; Waer zijn ten lesten door de cracht vande Romeynsche
 piecken verwonnen / op lande ghehoopen / te verghiefs / alsoo zp daer oock betraept zijn ende
 betrachticht. Minorque leyt naert Gofien; Daer is menichte van Bee / ende principael van
 Muxlen / die seer groot zijn / ende maken groot ghetier. Zyn beyde wel bewoont / niet meer
 als dertich duysent menschen; Van oudts ghebruycchten noch Gout / noch Silber / om alsoo
 ontslaghen te zijn vande gierichcyt der Romeynen ende Cartaginenseren, die Spaengien soo
 seer hadden ghetrabbailert: Beminnen seer haer vrouwen / ende als de Zee-roovers tenighe
 ghevanghen hebben / zijn wel te vreden die teghens drie mannen te lossen. Het waren wel eer
 Partisanen vande Cartaginenseren, ende vooz loon of souldye dreeghen niet mee / dan Vou-
 wen ende Wijn / ghebruycchten int Bozloch sijnghers / ende woypen de steenen met sulcken
 cracht / dat een roer of arbalest gheen meerder schade mocht doen / ende dat soo recht / dat zp al-
 toos raecten daer de worpe was op ghelept. Dese const hadde de ghewoonte volbracht /
 want van kints been af stelden de moeders een stuck broots op / dat anders niet dan met den
 sijngher afgheworpen / van haer mocht ghegheten worden. In dese Eylanden is gheen scha-
 delijck beest / behalven de Conynen / die groote schade doen / doch hebben altoos daer niet ghe-
 weest / maer zijn eens twee inghebracht / die daer nae vermenicht vuldicht soo seer t'landt ende
 ghewas

ghewas ober al schenden / dat d'inwoonders zijn ghedwonghen gheweest raet aende Romey-
 nen te soecken / teghens dit sleijn ghebiert. Ende hebben alsoo ghenomen wilde Catten upt
 Africa, die zp lieten dalen inde holen vande Conynen / ende joeghen alsoo inde omghespande
 netten dese schadelijcke besten. In onse tyden hebben dese Eplanden een Coninck / ende
 wordt ghenoemt het Coninckrijck van Majorquen ende Minorquen, begryppende behal-
 ven dese twee Eplanden / noch een derde ghe-naemt Ebyssus, nu Yuica, daer sjaers een me-
 nichte van Sout vergadert wordt. Want op sekere tijdt waft de Zee tot boven d'Herdtrijck
 aldaer / ende spoelt ober t'landt / dan sluyten d'Inwoonders den ganck / daer de Zee dooz
 gheromen is / sood dat het water stil blijft op der Herden / enderommen dan metter tijdt groote
 hoopen van Sout/daer niet alleen Mallorquen ende Minorquen mede gerieft zijn/maer oock
 veel steden in Italien: Men seyt dat in Yuica gheen Slanghen zijn / ende sterben daer van an-
 der wegghen in ghebracht. Ter contrarie het by ghelegen Eplandt Ophiusa, nu Formentera,
 is so vol van fenynich ghebiert / dat het ober sulcks onbewoont blijft. So veel aengae d'E-
 planden van Mallorquen ende Minorquen, zijn seer boozsien met goeden Oly / die oock van
 daer gevoert wort tot Valensen, en boozts in Italien Men maect aldaer oock goede Taffen /
 die d'Italiaensche oft Spaensche te boben gaen: Doeren oock mede veel grobe Lakenen in
 alle hoerken/ tot Sicilien toe. Mallorca heeft aent Oosten een schoone stadt die oock Mallorca
 ghe-naemt is/ heeft een goede Haven / ende is de Hoofststadt van t'Eplandt / was wel eer ghe-
 noemt Palma, ende is op hynden aldaer een schoone Univerfiteyt / daer de vermaerde Philo-
 soophy Raymondus Lullius in grooten acht is / om dat hy daer ghebooren/ oock opgheboet is
 geweest/ ende wordt noch altoos met jaerlijcksche salaris een onderhouden/ die als wel verba-
 ren / de leeringhe van Lullius int openbaer kan oplegghen. Dit Coninckrijck is oock by de
 Mooren gheregeert langhen tijdt / dan int jaer 1228. ist naer een belegheringhe van vijftien
 maenden gheromen aen die van Arragon, also de Coninck Ahohibe verflagghen was. Het
 Bisdom van Mallorca is onder den Bisschop van Barcelona, ende was d'eerste eenen Ray-
 mond de

mond de Torelia naert overgaen vande Moozen aende Chyftenen. De tytel daer nae van Coninck / met de regeeringhe over dese Eylanden / is by testament van D. Iames Coninck van Arragon ghebleven aen Don Iaques zyn tweede Soon / die doch by D. Alphons Coninck van Arragon zyn Pebe / daer van berooft is; ende zyn also dese Eylanden versacmt met het rijk van Arragon. De Sarrazyenen doen by wplen aen dese Eylanden groote schade / ende sonder ophouden varen over ende weder / leyden ghevanghen mans ende vrouwen / worden daer over op seersdaghen aelmissen vergadert tot lossinghe vande ghevanghens; Legghen voorts recht over den mondt vande Rievier Iberus, ende is maer een wech van vier ofte vyf uren. Maer om naer Argier te gaen / zyn van noode drie ofte vier daghen; welke wech ghepaffert heeft Carolus de vijfde / als hy naer Africa toe voer om Algier te bespringen. In jaer 1550. Dragut, by andere Drogut Capiteyn vande Vloot vanden Turck / heeft in Mallorca groote schade ghedaen: doch byzomelijck door d'inwoonders afghesmeten / is met verlies ende schande gheruynt.

Beschryvinghe van't Clooster van S. Laurens in Escuriael.

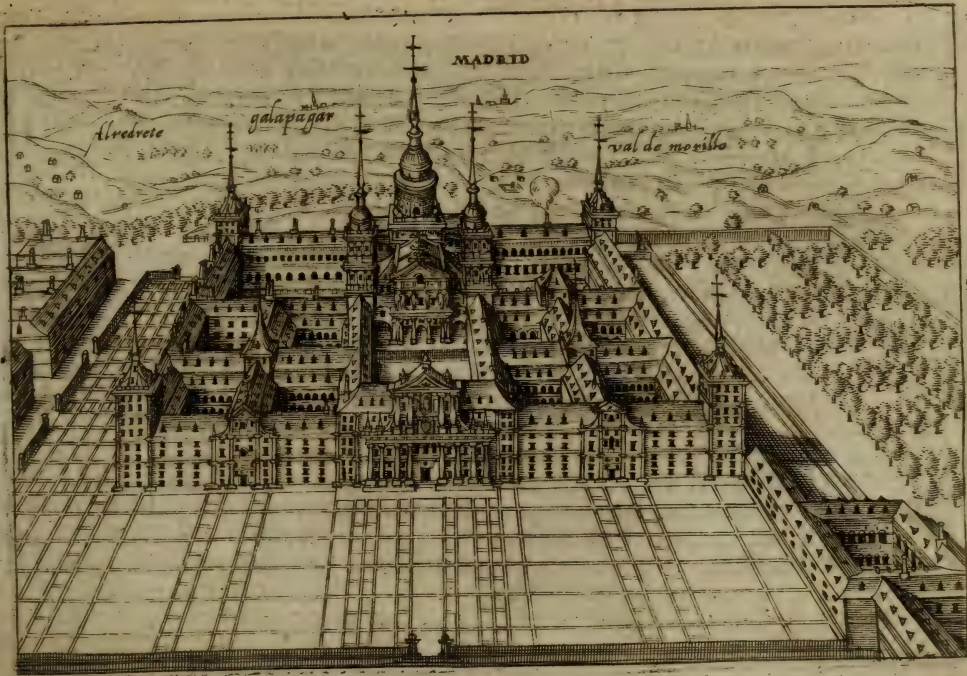
SWijght Memphis t'wonder groot van v cost'lijcke Naelde;
 Swijght Babel oock ghemaect door moeyt die noyt en faelde;
 De Tempel van Diaen haer roem nu dalen laet
 Daer Ephesus den prijs te trecken mee bestaet,
 t'Graft van Mausolus hoogh, dat de Rocht s' hijnt te raken
 Sal Caria met recht in grooter lof nu staecken,
 All' atbeyt voort ghebouw van't Keyserlijck Toneel
 Wijckt; een stuck wercks maer draecht nu den prijs van veel.

Beschryvinghe van't Clooster van S. Laurens in Escuriael.

Alsoo schryft de Poet Martialis, om de glorie van het Conneel zijns Keysers boven an-
 dere stukken ende mirakelen des Werelts te verheypden: maer wat sal yemandt moghen
 schryven tot een vol loff van dit heerlyck ghebouw? dat Philippus de tweede van die-
 name / Coninck van Spaengien heeft doen opmaken / met onseghlycke costen ende conste: al-
 soot sock inde heele Werelt gheen ghelijck en heeft / kant qualijcken met ghelijck verhael daer
 andere plaetsen mede beschreven zijn / naer de weerde vermaent worden. Doch sullen wy op't
 eerste de vernaemste deelen aenraken / tot behaghen vanden Leser. Vijf mylen bupten Ma-
 drid in Escuriael is dit Conincklyck Clooster gheleghen / ende wordt ghenoeemt t' Clooster
 van S. Laurens, heseft met Monicken van S. Hieronymus orden. t' Gheen inde figure booz-
 doghen leit / is inden eersten een Sticchel die haer streck soo verre als de Westzyde ende Noort-
 zyde vant Clooster loopt: de welke een plaetse beslijt / die tusschen desen Sticchel ende den
 boorzhevel van t' Clooster is legghende / hreet zijnde aende Westzyde 200. voeten / ende aende
 Noortzyde 140. voeten. Dees is gheplabaijt som viercant / som ruijtwijs met cleyne steen-
 liens. De principaelste boorzhevel van dit Clooster staet aende Westzyde / inde welke comen
 drie Noorten / waer van de middelste de principaelste is / de welke dient om te gaen inde Kercke /
 in het Convent ende in het collegie. d' Andere twee / te weten die aende rechter zyde staet / dient
 om te gaen inde Ambacht huysen / die ghemaect zijn tot dienste ende behoef van het Convent:
 Waer d' ander Noorte aende linker zyde / dient tot inganck vande huysinghen / die ghemaect
 zijn tot behaef vande jongers schole. Aende vier hoekē staen vier Toozens / aerlich gemaeckt:
 ende int midden tusschen den boorzten inganck en de Kerckdeure / sietmen een deel vande plaet-
 se die tusschen berden open leit: ende sock twee Toozens die neffens den voet vanden Tem-
 pel staen: Men siet oock de trappen / die dwers booz de Kerckdeure ligghen / om tot inder
 Kercken te klimmen. Boven desen inganck staen op Pedestalen de beelden van ses Coninghen
 van Israel / de welke zijn ghemaect van wit Marber-steen ende swerten Kerduijn-steen; we-
 sende 18. voeten hooghe: In ghelijck sietmen oock t' grootc pandt van het Convent / dat ge-
 macckt

t'Clooster van S. Laurens in Elcuriael.

85

J 3

maect is Ionisch ende Dorisch werck / van swerten Arduijn-steen / de cappe vanden pynck-
 palen tray / de vier panden bi men het Convent / de cappe of toozenken van het poortael van
 den Keeffter; ende staen alle dese stincken aende Zuigtzypde vanden Tempel. Ende Noortzypde
 staen de groote plaetsen voor t' Halleys vandē Coninck / de vier panden van het Collegie: Zus-
 ghelijck als eenigh deel vande Ambachts hupsen / ende meer andere hupsingen / so wel aen dit ge-
 bouw behoorende / als aen andere plaetsen daer ontrent gheleghen. Noch sietmen aende
 Zuigtzypde eenich deel vanden Cruydtthoff / en vanden Boomgaert / de galerijen van het Sieck-
 hups; het Disteleer hups / ende oock d' Apotheeche / midts oock de gaugh / om te gaen van het
 Convent naer den Gast kamer. Voorts binnen t' Convent / Kercke ende Collegie / zijn over al
 bysondere wonder wercken raenschouwen / soo yemandt op de schoone Altaren / costelijche
 Orghelen / constelijche Schilderijen / loopende Fonteynen / of op andere bouwinghe tot behoef
 vande Kercke ende het gantsche Clooster (daer gheen spne steenen / Gout noch Silver aen ge-
 spaert zijn) het curieus ghesicht staet. In den Tempel alleene staen 36. Altaren; Den hooghen
 Altaer is ghemaect van Jaspis ende Marber-steen / op de welke een banck ken staet daer
 men op stelt Cruycken / Candelaers ende andere cieraet vanden Altaer: Is daer en boven ver-
 riert met seer constige Tafereelen / die vier stadien hooge boven maltanderen staen / op een punte
 boven den selven Altaer. In d' onderste stegie / tusschen twee schoone Tafereelen / is een plaetse
 daer ghestelt wordt de binnenste Custodie van het Sacrament. Neffens dese Tafereelen staen
 aen elcke zypde twee beelde vande vier Leeraers / te wetē Hieronymus, Augustinus, Gregorius
 ende Ambrosius. Staen oock twee Orghelen in de Kercke groot ende costelijck / die elck hebben
 32. verscheyden Registers. Aen het welfel vanden Choor sietmen seer constich gheschildert
 de geheele heerlicheyt des Hemels / met alle t' Hemelsche gheselschap; ende aende wanden som-
 minighe beelden vande Deuchden / die meerder zijn dan t' leven eyscht / ende oock sommighe Di-
 stozien van S. Laurens ende S. Hieronymus. Aende wandē vande Sacristye zijn met grooter
 meersticheyt ende in goede welvolghende ordonmantie ghestelt veel schoone Tafereelen van Di-
 stozien /

stozien/die van verscheyden seer excellente meesters ghemaect zijn. Int groote pant daer men
 Processie gaet/ staen rontomme seer constich geschildert 46. Historien van het Nieuwe Testa-
 ment / beginnende vande bootschap van Marie totten upersten Oordeel. De galerije vande
 Coninc staet aende Noortzyde vande Tempel/ waer dat aende muer vande Kercke geschildert
 staet den strydt van Higueracla, die Coninck Jan de tweede hadde teghen de Mooren van
 Granade, in alder manieren ghelijck die gebeurt is/ slachoordeenen/wapenen ende venders by-
 sonder af gheconterfeijt. Dese schilderije is ghetrocken geweest upt eenen geschilderden doeck/
 die ghevonden werdt in een ouden Tooren van Segovie, de welke lanck was 130. voet en/
 ghemaect ter tyden dat dese slach gebeurde/ is daer ober een stuck waerdich om sien in conste
 van werck ende lust van Historie. In het poortael vande Sacristye staet een Fonteyne/ die
 van verscheyden soorten van Jaspis en van Marber-steen ghemaect is/ en heeft seuen stralen
 oft Waterconduyten: Int besuyt vanden grooten pant staet een Crujdt-hoff seer aerdich met
 perckyens verdeelt/ en midden int Crujdt-hof staet een acht hoeckich gebouw/ dat ghelijck een
 Tempel gemaect is/ d'welck van buyten is swerten Ardunn-steen/ ende van binnen van sijn
 Jaspis met vershepde verruwen; inde 4. hoecken staen 4. beelden die water gheben/ d'welck
 valt in 4. backen van Marber-steen/ die rontomme haer trappen hebben. Midden int pooz-
 tael vanden Geester staet een lustighe Fonteyne van Jaspis ghemaect. Tusschen de Capelle
 daerment Sacrament uytrenckt ende den hoogen Altaer staet een Sacrament-hups dat ghe-
 heel ront is/ en heeft acht Pilaren van Jaspis/ die byzijn root met witte aderen en met tiphens
 langs t' lichaem vande Pilaren doorloopen is. Dese Jaspis is so upter maten hart en sijn dat
 hy met Diamanten heeft moeten gedraecht ende gepolyssteert wesen. De Capitalen ende Basen
 zijn Metael vergult / ghelijck oock is de suellage vande Cornissen. Alle ander dinghen van dit
 stuck wercks zijn ghemaect van sijn Jaspis/ van vershepde verruwen/ ende zijn alle t' samen
 ingheleijt/ ende gheset int vergult Metael: Op den voet oft puje die op de Cornisse comt/ siet
 men staen beelden van 8. Apostelen / d'ander viere staen in vier uytghehoort plaetsen. Dese
 waels

twaelf beelden zijn alle ghelijck seer constich gesneden/ende vergult metten viere. De bloet vat
 dit Sacrament hups is gemaecht van verscheyden soortē van Jaspis/die ingeleijt en met ver-
 gult Metael verciert zijn. De Cassnen van de twee deuren zijn int viercant ghemaecht van
 vergult Metael: De deuren zijn van sijn Cristal-de Roche, sulchs datmen daer deur mach
 claerlijck sien de binnenste Custodie/ inde welke t' Sacrament staet. Dit stuck wercks wordt
 ghehouden van alle die dat sien hoor een vande excellenste stucken die opt op aerden gheweest
 hebben. De seer constighe meester Iaques de Trezzo heeft ontrent seuen jaer besich gheweest
 om te snyden ende polpsteren den Jaspis die aen t' self de ghebruickt is. De binnenste Custodie
 van het Sacrament is seer constich ghemaecht/en heeft vier Pilaren van sijn Jaspis/waer af
 de Capitalen ende Basen zijn van sijn gemailleert Gout/gelijck ooc zijn de tandeersels vande
 Frise/die rondtomme de Custodie loopt/tusschen de welke Emerauden gheset zijn. De pede-
 stalen van dees Pplaren zijn van derghelijcke Jaspis ghemaecht / die met molueren van
 Gout verciert zijn; de drie vierranten die onder t' Pedestael comeu zijn silver vergult. De
 pype met de Pedestalen vande Paelden oft Ppyramiden zijn van derghelijcke Jaspis als de
 Pplaren/ ende zijn ghestoffert met ghemailleert Gout: De clooten op de Ppyramiden vierge-
 lijcke. De Cassnukens vande deuren zijn van Silver en gemailleert Gout; t' nopken vande
 Lanteerne is een ronde Emeraude / die gheset is in een bloemken van ghemailleert Goudt/
 constich ghewrocht / de deuren zijn van Christal de Roche. Dese Custodie is ghemaecht
 van binnen met seer aerdighe werken van sijn Jaspis / ende ghestoffert met Goudt. Mid-
 den onder t' verhemelte vande cuppe staet een Topaës; Het Sacrament dat inde Custodie is/
 staet in een vat van Agathe. Ende zijn dit metten coysten de pyncipale stucken die int Cloo-
 ster van S. Laurens te sien zijn.

De naem van Portugal daer dit Coninckrijck mede bekend is / wordt niet booz seer oudt-
 ghehouden / also t' meeste deel van dit landt Lusitania ghenaemt is / so gheseyt van Lu-
 ius, sone des neghenthienden Conincks van Hispanien: Doch Portugal begriypt niet
 gheheel Lusitaniën, noch is oock met de Limpten van Lusitaniën beset / maer springht ver-
 der beslaende oock de plaetsen geleghen tusschen de Gebieren Minho ende Douro: yst sluytende
 de verder Provincien van Estremadura ende Castillen, met oock een deel van Andaluzien,
 daer de Celtæ of Lusitani mede gheregeert hebben. Dattet nu Portugal hiet / is om dat de
 Galli daer plachten te comen met schepen/ ende is gheseyt als een haben bande Galli. De oude
 steden van dit landt zijn Vlyssipona of Olisipo, aende mondt vande Gebiere Tagus, wordt nu
 Lisbona geheeten. Norba Cæsarea, nu Alcantara, Augusta Emerita, nu Merida, Evandria,
 Cecilia, Gervellina, nu S. Maria, Guadalupe ende meer andere. d' Inwoonders zijn altoog
 stercke luden gheweest/ maer vermaert door rooverpen ende moorden/bouwden haer landen
 niet/ rad/ licht en haest omgeset/plachtē eerst Schepē van leer gemaect te gebuycken/na oec
 grooter ende wel in soe grooten ghetal als d' Africaensche / ghelijck Strabo schryft. Zijn nu
 d' Inwoonders bycrans met ghelijcke manieren als d' andere Spaengiaerden/ende hebben een
 natuurlijcken inghebozen haet jeghens de Castilianen / daer zy by onse tyden ondergheromen
 zijn. Het Coninckrijck van Portugal begonst anders eerst int jaer 1110. in dese maniere.
 Henrick Graef van Loraine comende van Frankrijck / toonde groote vroomicheyt teghens
 de Sarrazynen: Heeft daerom Alphonfus de 6. Coninck van Castilien hem in Houwelijck ge-
 gheven zijn bastaerdt dochter/hem verleenende daer by dese partye van Galicien, die begrepen
 is onder landt van Lusitania oft Portugal. Van dit Houwelijck is boozts gheromen Al-
 phonfus, d' eerste Coninck van Portugal, ende is oock d' eerste gheweest die de stadt Lisbona
 yst handē vande Sarrazynen creech; verwan oock in een slach t' samē vijf Coningen/ en d' oech
 daeromme het wapen mette vijf schilden / dat noch op heden ober al ghesien wordt/ by de Co-
 ninghen van Portugal, Boozts is dit rijck onder verschepte Coningen/ die daer ober gedo-
 mineert.

mineert hebben / tot soo grooten macht ghecomen ten laetsten / dat de uperste palen des Werelts t'gheclanck vande glorie ende vroomichept der Portugesen vernomen hebben / alsoo zy met groot ende rijk gheluck tot den handel gheraecht zijn / die so menigher ley Speterijen / ende sonderhepden de reste vande Werelt gheemeen ghemaecht heeft. Dit is d'Indische vaert naert Oosten toe / die begonnen onder Iean de tweede van dier name / Coninck van Portugal / ende voortsonderhouden by D. Minuel ende D. Iean zijn naer volghers / met groot profijt / oock een heerlijcken naem ghebaert heeft : alsoo de tytels van Coninck van Portugal , Algarbien , Guinea , Ethiopien , Arabien , Persien ende Indien ghenoech uptwopen / die nu onder Philippo , Coninck van Castillien / met d'andere menichvuldighe heerlijckheden versamelt zijn / ende is het Coninckrijk van Portugal by den Coninck Sebastiano in Africa verflaghen soo verandert ; hoewel dat Henricus , Cardinael ende Aertsbisschop van Eborac Sone van Emanuel , laest den bysonderen Croon ghedraghen heeft : Ende zijn als doen ghestelt by Gouverneurs om t'Coninckrijk te beschermen tot dat bekent soude wesen wie de rechte Coninck was : want veel daer op recht pretendeerden ; namentlijk D. Antonio , Neve van Emanuel , ghebozen van Don Loys zijn Sone / Catharina Hertoginne van Bragance , Richte vanden selfden Coninck / door zijn Soon Eduward . D. Philippus Coninck van Castillien / oock Neve vanden voorsz. Emanuel , ghebozen van zijn dochter D. Isabelle . Emanuel Philibert , Neve vanden selfden Emanuel , door zijn dochter Beatrix . Raynuce , Soon vanden Prince van Parmen , ende Maria , oock Richte vanden voorsz. Coninck Emanuel , upt zijn Sone Edowardt : ende Catharina de Medicis , weder op roepende het oudt recht vande Gravinne Mahault van Boulogne , Hups vrouwe van Alphonfus de derde / Coninck van Portugal : Doch zijn dese alle overwonnen vanden Coninck D. Philippus , ghelijck boven gheseyt is . Wie hier breder af wil onderrecht zijn / lese d'Historie van Portugal int Italiaens / wel ende neerstich beschreven .

De Limpten / oft palen van Lusitanien zijn de Riviere Minho , de rijken van Leon , Castillien ende Andaluzien , ende wordt doorszpoelt met schoone Rivieren / daer de Riviere Tagus , nu Teio

Beschryvinghe van Portugal.

nu Teio de princypaelste af is/eertijts met Goude sanden vermenght. Doorts is het gantsche landt wel bewoont / veel Cloosters/veel Parochy Kercken/ so dat een Bisdom van Braga wel acht hondert Parochyen onder sich heeft. Algarbjen wordt coek by't rijk van Portnhrl ghevoecht / ende hoewel Portugal luttel Wjngaerden heeft / jae gheen/ soo wordt nochtang byden vzeemden d'Algarbilche Wijn seer gheprezen. Wynen/naer't schypven vande Nutheren/zijn hier niet / oock wepnich Berghen/ die noch niet Beemden ende Bosschen meest al beset zijn. Siet voorts van't opcomen ende ondergaen deses Coninckrijcks de Histozie van Spaengien/ int Fransops den Coninck van Navarre toegheschreven.

Beschryvinghe van Vranckrijk.

Dat de Fransopsen/ die nu dit rijk bewoonen/ verscheyden zijn vande oude inwoonders/ Galli by de Schypvers ghenaeint/ is wel kennelijck : dan van waer de Fransopsen eerst ghecomen zijn/ wordt byde gheleerden ghetwist. In Duystlandt is een Provincie Franconia, daer meent Munsterus dat dese Natie eerst uptghecomen is / ende oock de naem helpt hier seer toe. Andere willen verder springhen/ende meenen dat Francus, de Sone van Hector, of de Nebe/ dit landt soude nae zjn naem hebben laten heeten. So zijnder oock die d'afcomste der Fransopsen willen trecken upt de landen van Querssel/ beweecht dooz de name van Zaellandt ende Msala, die den name soude ghegheven hebben aende Salios, een bekent volck onder de Fransopsen. Het Oordeel in dese afcomste is onseker ; alsoo dooz veranderinghe van volckeren op diverse tyden gheschiet/ d'ene Provincie vanden anderen is verscheyden/ oock weder versaeint; dan dat vande oude Gallos gheschreven wordt: so veel den aerdt des volcks aen gaet/ is int meesten noch byde Fransopsen bevonden / ghelijck de haesticheyt int verhten/ de baquamy

quaemheyt vant peer de volck/ verstant ende raddicheyt van spraken / t'welck niet wonder is/ also de loecht en plaets van geboorte hier in een sonderlingen oorsaeck geeft. Vp Caesar die Galliam gherouquesteert heeft/ is dit landt gedeelt in Belgicam, Celticam en Aquitaniam, ende wort Belgica besloten met de Rivieren vanden Rhijn, Seine en Marne, oock met de groote Zee Ocean, daer nu de Duytsche spraeck noch aldermeest wordt gebuytst/ en is Neder-duytsch-landt gheheeten. Celtica, oft de Provincie van Lyon, is bevanghen met de Rivieren van Garonne, Marne, Seine ende de Rhoine. Aquitania, is dat nu Gascongen wordt geroemt/ bescheyden van tale met d'andere Provincie: Van hier na so de Fransosjen dit rijk in hadde genomen/ is verde een ander deelinghe gheschiet: jae oock in veel Coninckrijcken/ also de Coninghen somtijts meer kinders hadden/ die met eenighe portie moesten geïnstituert zijn. Aultrasia, nu Loreynen, is een van dese partjen gheweest / ende was de Conincklycke stadt Metz, oock somtijts Aken, ende ghelyck sommighe willen segghen Colen: want Aultrasia begreep Lozaynen/ Brabant / en al het landt dat tusschen dese twee Riviere vanden Rhijn ende Waer besloten is; van Colen tot Allatien toe. Daer en Neultria, begriypende alle de plaeten die tusschen de Maes ende de Loir zijn/ wesende Parijs de Hoofststadt. Het rijk van Arks ter oorsaecke van dese ghedeelte / heeft doen zijn begin genomen / begriypende Savoyen ende Switserlandt met Dauphiné. Nu is Vranckrijck in veel Heerlijckeden men ende Heerlijckheden ghe-deelt/ also dit lant sonderlinge vol Edelluyden is/ die bequaem ter wapenen/ ende tot alle scientie/ de namende glozie der Fransosjen hebben vermaert ghemaect over de gantsche Werelt: also oock Italten/ Princesse van andere Natien / desen nochtans heeft woeten als over sie kenen/ ende de prijs van wapenen ende vromicheyt gheven. Eertijts was beide Conincken verwinders van alle Natien; de macht vande volckieren upt Gallen te mende met een sonderlinge schrick ghebreest/ also oock haer stadt door dit volck eerst her wonnen is/ ende tot schande ghebracht. De Fransosjen mede hebben so rondomme ghebract en de prijs van haer wapenen/ dat dit self de landt/ sonder byrans eenighe wederstoot/ vp Carolus den achtsten van diec

name sich heeft moeten buyghen/ ende schuplen onder de Lelie bloemen van dit excellent Coninckrijc. Ondert beleyden vanden Hertooch van Bourbon, is mede de Keyserinne des Werelts/ de stadt van Roomen, met ghewelt overvallen/ berooft ende verdestruceert. Wat sal ick voorts van 't rijck van Naples schryven? Van de conqueste van Ierusalem, Melanen, en memorabile bescherminge vande stadt Siena, daer de Fransopschen standaert met groot gheluck ende prijs is bekent gheweest. De Coninghen Ludovicus de 12. Franciscus den eersten / ende Henricus de tweede / hebben soo verbyzede de wetenschap ende vromicheyt van dese natie/ dat onder de Son gheen landt mach bekent zijn / daer cloecker ende subtylder gheesten upt voort ghecomen zijn. De scientien daer alle menschen vermaeck in scheppen/ profijt upt trecken ende leeringhe/ zijn dooz de Fransopsen eerst opghehaelt/ verbeterd ende tot die perfectie ghebracht/ daer wy die nu in sien. Oock de wetenschap vant Oorlooch is eerst dooz dese Natie op de baent gecomen/ also dat d' Italiane/ anders een Martiael volck; meenden eenige nieuwe menschen te sien/ ghebozen tot dominatie vande heele Werelt/ machtich in Lanrien/ Sweerden/ Ghesecht/ boven alle andere volckeren: Doch is een ghebreck/ dat de Fransopsen cloecke Oorlochs wapen vromer zijn int winnen van eenighe landtschap boven ander menschen / dan wyser int bewaren ende onderhouden / alsoot ghenoech blyckt/ dat van alle de Oorloghen daer zy Italien, Asien, ende Enghelandt mede gheplaecht hebben / niet een voet landts daerom te meer aen de Croon gebleven is/ ende zijn de vruchten van so grooten arbeit aen andere Natien ghecomen/ die nu daer mede triumpheren. De oorsake is inde lichticheyt ende in enige onghewone maniere van leven naer de victorie / die verbiert datke qualick comen op de reghelpassen/ ghelijck oock dat de Fransopsen selfs beleyden. Voorts weet niet waer ick het lof van d' Inwoonder des deses rijcks/ ende oock van het landt selfs/ mede beslupten sal/ dan met de veerskens hier naer volghende byden Poet wel een Fransops/ maer nochtans met recht ende reden gheschryben.

Beschryvinghe van Vranckrijk.

O duyfent, duyfent mael gheluckighe landouwe!
 Peerle van Kerftenrijk, des gantsche werelts Vrouwe
VRANCKYCK: moeder voorwaer vande strijdtbare mans,
 Die eer hebben gheplant haer Lauren-tacken gants
 Op de kant van Euphrat, ende bebloet haer sweerden
 Daer de Toortse des daechs oprijft en valt ter eerden,
 Moeder van constenaers, die met een gheluck stout
 Trachten te decken d'eer vande nature bout,
 Moeder van gheesten veel, die met verstant uyt lichten
 Egypten, Griecken, Room en boven dees noch lichten
 Als het blinckend' Gout geel boven de verruw smal,
 Boven Sterren de Son, de Maen op't bloemen dal:
VRevieren zijn Zeen, Landtschapeen zijn v steden,
 In mueren hooch ghesicht, ende beleeft in seden,
Vlandt is seer vruchtbaer, u locht is heel ghesont:
Voor Schansen hebdy Zeen, ende oock twee Berghen ront;
 De wilde Crocodil en schent niet u Revieren,
 r'Gheschilderde gheslacht vande cruypende dieren
 Op het groen van u gras, met een ghespickten huyl
 En spout gheensins t'fenijn met haer sekerfend gheluyt,
 De Tyger cloeck ter loopen moort niet door zijn crachten
 In u Berghen ghehoelt; De Lecuw quert d'onbedachten
 In u Woestynen niet, end' r'peerdt van t'water fel
 En slikt u kinders niet onder de golven snel:
Indien nu de Revier in Goudt heel rijk bevonden

Vlanden niet beverscht, het Silver ongebonden
 Van u berghen niet smelt, siemen dan oock niet mee:
 Den Robijn, Diamant, de Peerle t' alder stee.
 V Webben, Wolen Sout, u welruijckende Wynen,
 V Coren oock voorwaer, zijn ghenoech rijcke Mynen;
 Om u te maken schoon des werelts Coningin.
 De pays alleen u faelt, O Godt door goede min:
 Wiens ooghen op ons staen, met t'water van ghenaden
 Verdooft doch haest den brandt daer t'landt meedt is beladen:
 Stilt eens den locht ghestoort, steeckt op, O Vader soet,
 In haer koker den pijl van u gramschap verwoet.

Beschryvinghe van Gascoigne.

Gascoigne is een deel van Vranckrijck / leijt inden hoeck naer Spaengten / daer byden ou-
 den Aquitania ghesit is / het derde deel van Gallia, gherekent vande Pyreneesche Ber-
 ghen tot de Garonne ende den grooten Oceanum, besloten boozts met het Lyonoyse
 landtschap / ende de Provincie van Narbone: Dit zijn juist de palen van Aquitania; dan
 Strabo in zijn 4. boeck schrijft / dat om d'ergte van dese Provincie / t' geen tusschen de Garonne
 ende de Loire leijt / hier noch by ghevoecht is / ende Turpinus vande septen van Carolus Mag-
 nus schrijft hier over van cenen Enghelerus, Hertogh vande stadt Aquitania, welke stadt
 (sept hp) gheleghen was onder die van Limousin, Berry ende Poictiers, eertijts ghetimmer
 by Caesar Augustus ende Aquitania ghenacmt / die oock aen dese stadt ghevoecht heeft die van

Berry.

Beschryvinghe van Gascoigne.

Berry, Limoufin, Poictiers, Xantoigne ende Angoulesme met hare Probitaten / ende heeft in dese heerlijkheyt geduert tot dat haer Hertogh Engelerus voorsz. met d'andere Edelen upt Franckrijck in Roncevaux verflaghen worde / want als doen is de stadt tot niet ghegaen / berooft van Heere ende oock van inwoonders / die niet haer Hertogh mede waren omgebracht. Aquitania is voorts oock Armorica ghenaeemt / ende schryft Vadianus, dat de Fransospen nu dit landtschap Guienne heeten: Doozwaer Gascoigne nauw ghenomen / is maer een deel van Aquitania: t'gheheele landt is anders vruchtbaer van alderley dinghen / maer principael van Wpnen / daert niet alleen Franckrijck / maer veel plaetsen in Europa mede stoffert. De steden ende stercken zijn hier veel / dan van Aquitania is Bordeaux de Hoofststadt / byden Latynen Burdegala, vermaert dooz den Poet Ausonius, alsoot zijn gheboort-stadt was. Voorts Nerac, Condom, Mirande, Noguerot, Orthes, zijn al plaetsen ende stercken / dooz d'oorloghen in dit deel van Aquitania meest by onse tyden om de Religie gheboert / seer wel bekend.

Onder Carolus Magnus, als hy jehens de Sarrazynen van Spaengien upt trock / is in Gascoigne by Roncenaux een bloedighen strijdt ghelevert / alwaer dien Edelen Graef Rolandus, Neve van Carolus, met meer andere ghenooten van Franckrijck gheleben is. tot een grooten nederflach vande Christenen: ende verloos op dien tijdt Carolus Magaüs, dooz bebroch vande Gascons, wel beertich dursent manen / gelijk Turpinus in zijn Historie dat breedder schryft. Dicht aende fontieren van Aquitania, ligghen naert schryben van Strabo, de Tolosages, daer Tolosa onder ghestelt wort / een oude stadt / daer oock een Tempel placht te wesen / met rijckd ommen / van langhet handt vergadert / milbelijcken begift / doch so schadeijcke / dat wie (dooz eenighe begeerte beweeght) dit aenraekte / vant leven totter doot quam: Ende dat is beproeft gheweest aen Cepion ende andere Romeijnse Capiteynen: dooz dese oorzake comt het spreek-woort byden Latynen / Aurum Tholosanum; dat is t'Goudt van Tholosa, gheseyt van eenighe dinghen die geroert / oorzack zijn van groote teghenspoet. De Goeth hebben laugh in dese stadt ghewoont / want Theodoric ende Theorikmondt zijn Soon /

Belchryvinghe van Gascoigne.

hielden alhier Hoff/aenghelockt dooz de ghelegenthept ende rijkdom van Tholosa, bequaem om haer macht te vermeerderen/ en t'onderhouden. Attila Coninck der Hunnen, een wreedt man / die hem selfs een Geessel van Godt noemde / is teghens den Coninck Theodoric in Franckrijck ghecomen: ende alsoo hy hoorde dat Aetius, Gouverneur van Gascoigne, een cloeck Chrijchsmā / hy een vergaderde / upt de Romeynen ende Visigotten een grooten hoop volcks / heeft eerst om seker te zyn van verlies ende winst / naer oude manieren ende superstition / doen t'inghewant van gheslaghen beesten besien: waer upt de Propheten gheseyt hebben: Dat wel / so hy teghens Aetium te veldt trock / de Capiteyn van den byandt bliben soude inde strydt/maer dat hy t'meeeste verlies in zyn volck soude lyden: Niet teghenstaende/is Attila verlatende de belegheringhe van Orleans voozts getrocken/ ende ontrent Tholoze inde Catalaunische Weldeu slach ghelevert/alwaer hy oock verwonnen is gheweest/ende zyn van beyde zyden t'samen hondert ende vyf en t'sestich duysent mannen ghebleven / met een ghedenckweerdighe bloetstozinghe / alsoo datmen niet en leeft in Europa soodanighen strydt meer ghebeurt te zyn.

d'Inwoonders van dese streck zyn cloecke luyden/erbaren in alle scientiē/ de beste Krijghsluyde onder voetvolck/met sprake ende seden / meer de Spaengiaerde dan d'ander Fransosfen ghelijck. Caesar schrijft dat Aquitania volckrijck is; de bequaemste Patte om oorloogh te voeren. Ende is voozwaer een groot onderschept tusschen de Fransosfen / die over de Loire woonachtich zyn naer Parijs, ende onder die naer Spaengien meest ghelegghen zyn: want de voozste zyn sachte / manerlijcke ende dubbelde luyden / die wonderlijck wel veijnsen comen/ over de reste wepnich van gheloof. d'Andere zyn moedich/ oploopende/ open van herten/ ghekront w aen haer Coninc/groot van verstant/die gaerne dooz byyven dat haer inden sinne leyt/ meer crachts hebbende inde handt als inde tonghe; daer de vooznoemde groote gracie hebben int welspreken/meesters daer over bande herten der menschen. De Capiteynen daer de Fransosfen dooz de gantsche Werelt meist in hebben ghetriumpheert zyn Galcons gheweest/waer onder

Onder de Capiteyn Montluc bysonder te vermanen is / dooz oprechte byzomichheit / tot eē bande
meeste staeten in Franckrijck / van een simpel Edelman ghecomen. In wetenschap ende scien-
tie onder velen / spant een bysondere Croon den Edelen Michel de Montaigne, die beter be-
kent is dooz zijn boeck dat hy ghemaect heeft / ende over al ghelesen wordt / dan dat eeuighe
meerder gherupghenisse van noode soude zijn. Nu oock Guillaume de Saluste, Heere van Bar-
tas, dien vermaerden Poet / is een Gascon gheweest / in welke / sonder haestighe doot / daer hy
mede is wech genomen / vergadert souden geweest hebben alle de scientien / daer d'oude Schyp-
hers int bysonder mede vermaert zijn. Van zijn Gascoigne schryft hy indē derden dach vande
eerste wecke aldus:

Ghelijck dan mijn Gascoigne in het vruchtbaer ontrouwen
Brenghet Krijghsvolck, Coren, Wijn, meer als ander landouwen;
So is het oock begaeft met Stoven niet ghecocht,
Daer t'vreemt volck om comt van veel canten ghesocht,
Daer de Creupel ghequelt met steercijn, oock met gichten:
De Doove, de Melaets, vaert om zijn quaet te lichten,
Van daer de Son opgaet, of sinckt op zijn termijn,
End' vindt oock sonder ghelt een wisse medecijn:
Encausse dit gheruijcht, end' t'water goet voor zeeren,
Van Cauderets, Barege, Aigues, Chaudes, Baigneres,
Baigneres de Schoonheyt, het Paradijs end' d'eer
Van dese bergh steyl, daer heeft bevrucht wel eer,
Hercules van Franckrijck, niet de Son buyten trouwe
Van Alcmeen en lupin, de Pyreensche Ionckvrouwe,
De Gascogners hierom, ghesproten van dit bloet.

Beschryvinghe van Gascoigne.

Volghen als kinders vroom haer grootvader met moet,
 De Berghen steets bemeelt met ineen niet om verimelten
 Besetten aen d'een zydt het landtschap van dees helten;
 t'Onsterffelijcke groen van't platte landt passeert
 De valley van Peneus dat d'ander zijdt vereert,
 Dees plaets en heeft gheen huys t'is al nieuw by maniere,
 t'Schaly dack blinkt rontsom, elck Straet heeft zijn Reviere,
 Die licht als een Christal door de stadt moedich stroomt
 End' als men wil bespoeyt t'paveysel onbetoomt,
 Van't water t'scheel is cleyn, dat vloeyt so cout als yse
 En van het Badt ghesont, nochtans met goet advyse,
 Behoudt het zijn natuur ende wil niet hoe cleyn
 Menghen de traghe couw met zijn vier claer en reyn.

Beschryvinghe van Poictou, of t'landt van Poictiers.

Onder t'volck ghelijck boven gheschreven is, dat Aquitanien bewoont heeft/zijn geweest
 de Pectones, also by Ptolemæo geheeten / of ghelijck Caesar ende Strabo schryven Picto-
 nes, ende als Ammianus Marcellinus Pictavi. Wordt noch op heben dit landt daer-
 omme Pictavia ghenoemt / byde Latijnsche Schryvers. d'Inwoonders noemen haer selfs
 Poictevins, ende het landt Poictou, d'opper stadt Poictiers. Hoewel nu sommige zijn die mee-
 nen dat Picti, eenigh volck/den naem soude ghegheven hebben / acht het selfde de versochten
 Ortelius inde beschryvinghe van dit landt voor fabuleux, alsoot blyckt wt de geloofweerdige
 Schryvers.

Schypbergs / dat de name bande Pictones ouder is dan die bande Picten. Dit landt van Poitiers wordt gelijk de selfde Schypber vermaent / in neder ende boven oft opper Poitiers gedeelt. Peder Poitiers is dat naer't Westen toe inde Ocean uytloopt. Opper Poitiers t'gheen naer't Oosten toe leyt / tot de landen van Tours ende Berry ; Int Zuiden ist ghepaelt met die van Xantogne, Angoulesme ende Limosin. De Bretoenen ende die van Anjou zijn naest aenghelegen int Noorden. Is voorts een landt vruchtbaer in Cozen ende Beesten / rijk van Wynen / ende overvloepende in visschen. De jacht is hier sonderlinghe goet / ende dat om de menichte van Dageleu ende wilde beesten / die haer in dese Provincie onthouden. Zijn voorts in Poictou dupsent ende twee hondert Parochien / onder drie Bisdommen / als namenselick van Poitiers, Luffon en Maillezay. De stadt van Poitiers is onder andere plaetsen de principaelste / een oude stadt / ende van grooten naense; by Ptolemæo ghenoemt Augustorium. In dese stadt is een gheschickte Unversiteyt / ende principael inde Keyserslike rechten / hout de tweede plaerse naer de Unversiteyt van Parijs; ghelyck Munsterus schryft. De Riviere Clain loopt meest om de stadt / ende zijn veel oude stucken binnen Poitiers te sien / als is een Conneel seer oudt / dat byde gemeente Arenes ghenoemt wordt / doek eenighe Aqueductus, daer byden ouden het water mee ghelept worde / opghemaecht met een sonderlinghe const / ende moepte: Worden noch op heden les Ducts ghenoemt. By Belleforeest, Boucher ende Antoine Pinet, sal den Leser een meerder beschryvinghe blycken: Dit zy ghenoech hier voer dese Gaerte.

D'Inwoonders van dit landt zijn byde ghetupgenisse van Plinius wel eer Cubi genoemt/ ende was een byp volck / ghelijck oock veel andere Provincien in Franckrijck / dan zijn ten laetsten oock ghecomen onder de Coninghen van Franckrijck. Bourges is hier de Hoofstadt / van oude tyden seer vermaert / by Casar, Auaricum gheheeten / ende is seer groot / soo dat wepnich steden in Franckrijck haer passeren: De plaetse daer de stadt in leit is Mozasachtich / ende bycang aen alle zyden beset met Gebieren ende Broecken. Somme ghe meenen dat zy Bituris is ghenaemt / ter mozaeck van twee Toozens / ghelijck asmen sepe Bis turris: dat is te segghen twee Toozens / want van oudts waren twee ghebroeders op dese plaetse woonachtich / die elck een Toozen stichten / ende so wy willen gheloof gheben aen sommighe Schypvers / soude noch een Toozen zijn binnen de stadt / groot ende rondt / ghemaekt met so constighen werck datmen qualijck kan begrypen het werck van dien. Het landt rondt omme de stadt is seer vruchtbaer / overbloepende in alle diinghen / die in Franckrijck wassen / so dat gheensins yet ghebreck is. Meer sonderheden zijn in dese stadt te sien ende onder andere / wil pemant hoozen naer haer vermaertheit / sal wetē dat binnen Bourges een Universteit oft ghemeene hooghe schole is / van alle scientien / over langhe tijdt by een Hertogh van Berry opgerecht / en tot noch toe so neerstelijck onderhoude mer geleerde en vermaerde leesmesters / dat dese de Croon spant bobē alle andere / die anders in Franckrijck veel ende menichvuldich zijn.

Beschryvinghe van Limousin.

De name van dese Provincie is ghesproten (soot schijnt) upt de opperstadt Limoges, die naer't segghen van Thevet is ghesondeert int jaer 1682. naerde scheppinghe des Werrels / ende 1482. jaren voor Christus gheboorte / by eenich volck upt Phrigien; een Provincie / die wy nu Natolien noemen / waer van de Capiteyn Lemovis was gheheeten. Dese weseude door veel wrome septen / ende deuchden doorluchtich / heeft ten laetsten een stadt ghesticht

sicht/die naer zijn name Lemvois oft Limoges laten noemen/waer dat oock naderhandt alle t'omligghende landt de selfde naem af ghevoert heeft. Die desen afcomist t'oudt dunckt ende bupten waerheyt/hebben liever te meenen dat Limania oft Limoufin gheseyt is/van een La-tijnsch wooydt Limus: dat slijck beteeckent / om dat dit landt seer slijckachtich is. C. Caesar schijft / dat den Gaedt vande Princen gheboden heeft wel eer / aen die van Limoges, t'ghet al van thien buysent man op te brengen / tot het oozloogh teghen de Romeynen: Der maent oock int achtste boeck van de stadt Limoges, dat een groot teycken is van oudt heyt: t'volck hoewel slecht schijnt te wesen/ ende tot uprechtinghe van groste dinghen onbequaem/ so ist nochtans neerstrich/ loos ende voorszinnich om winst te doen / wel ghestelt / leeft met cleyne costen / eensdeels sober upter naturen / ende eensdeels om dat het heele landt meest doyre is ende mag her/ luttel opbrengghende / tot een weeldich ende ruym leven. De Provincie selfs is een Viconté: als dat in plaets van een Graeffschap is: ende wort gemeenlijck Le Viconté de Limoges genaemt/bevangt twee Bisdommen/anders met luttel steden bewoont/ oorsake zijn de Bergen/ Boffchen ende de herde coyst vant lant: also dat hier boven andere Provincie Branchryck wae rouwer en onbzychebaerder valt: doch Castanie-boomen zijn hier planteyt / daer oock de gemeenen man sich mede onderhout/ en tot andere Provincien voert. De reste van't lant heeft eenige plaetsen bequaem tot weydinge/maer doyre/ behalven daert na Marche toe loopt/ en naer Quercy daer Brive la Gaillarde seyt/ en is t'lant aldaer van beter aert. Limoges de Hoofststadt heeft rontomme en vruchtbaer geweest/ en de stadt selfs is achter geen stadt van Aquitanien te stellē/ in Coopmanschap en neeringe welbarende; hoewel dat wonder schijnt om d'onbequaehet vande plaetse. Dese Caerte begrijpt alleen de profytige portie van Limoufin. met Cozen/ Wijn/ Honich/ Beestē/ Potē/ Wepdē/ Boffchē/ Fonteynen/ Riviere/ Badt-stobē/ Weytē/ Sclher Opnē/ vermaerde Familien/ stercke plaetsen/ Coophandel en jacht aldermeest vermaert. De Riviere die door Limoufin loope zijn niet wel te tellē / vischrijck hebē t'geloof. De princ-paelste is l'Alier, Caesari, met de name van Elavar bekent int 7. boeck van de Walsche oozloggen.

Gallix Narbonē
sis descriptio.

Meridies

MARE GALLICUM

Oriens

occidens

Vivarez

LANGUEDOC

Septentrio

Milliaria Gallica

10

Provence heeft den naem upt het Latijn: also de Romeynen dese partpe pflachten Provin-
 ciam te noemen/ en is byde Cosmographos die D'oude Schryvers volgen/ hier gestelt Pro-
 vincia Romanorum, begrypende Valentinoy's en Dioy's, en over de Rhosine Gevoudan, en
 een partpe van Languedock, welke deel oock wort Gallia Narbonensis geheeten/ om de stadt
 Narbona, die in dit quartier de Hoofststadt is. Daer over wort dit landt een vermaert deel van
 Franckryck gehouden/ sin de Antiquiteyten die hier in veel steden ghesien worden/ ende eerst
 tot Marseille, een stadt aende Zee gelegen/ daer ooc de bequaemste Haven is van Franckryck/
 die op de Middelandtsche Zee leyt / ende is ghetimmerd ter tyden van Tarquinius, Coninc
 van Roomen, vijfhondert jaer voor Christus geboorte/ byde Phocensers ghedwongen tot an-
 dere plaetsen te soecken/ also haer volck vermenichvuldicht/ qualijck mocht onderhouden wor-
 den/ in het cleijn deel/ dat zy van oudts bewaonden. Het omliggende landt daeromme is door
 de Grieksche manieren en wetenschap siet verbetert/ en tot kennisse van landt bouwerpe ge-
 men: soe tot alle scientien/ also de Grieken vande Marsilien school hielden/ en de Philosophien
 daer leerde: zyn upt dese oorsake wel sommige geweest vā die opinie/ dat se meende heel Franck-
 ryck altoos int meeste deel de Grieksche taal gebuyckte te hebben/ en dat nu t' Fransops so be-
 dooven is/ gemengt met vrecnde en eygen woordt. Doorwaer geen sprake naer toestaen vande
 geleerden / is so bequaem om upt het Grieksche pet over te stellen / als de Fransopsche: t'welck
 ooc blyckt in so veel boeckten waer in diversche oversetters geluckelijck in gearbeyt hebben. De
 geschicktheit en manierlickheyt van Marsilien, is dan upt dese leeringen so groot geweest/ haer
 seden ende manieren so lofsijck/ dat die oorsaeck gegeven hebben tot het spreck woordt Mores
 Marsilienses, dat is maniere van Marsilien, gelijk sulck Val. Maximus, Plautus ende Strabo
 getuygen; verhaelt byden geleerden Erasmo, op het spreck woort Naviges in Marsiliam. Sept.
 daer over de hoorst. Strabo, tot een groot bewys vande soberheyt ende reghel in dese stadt ge-
 pleecht dat by haer het grootste huwelijck goet/ t'welck men met een dochter gaf/ van hondert
 Croonen was / de costen tot kleeders mochten over de vijf Croonen niet gaen/ ende tot de ju-
 weelen.

weelen was oock eben so veel gheset: In somma t'was een schole van alle goede opvoedinghe binnen Massilien, daer oock de Romeynen selfs inde plaets van de Griekische Universteit van Athenen, haer kinders heen sonden. Heeft daerom haer gheluck langh gheduurd met de Romeynsche vrientchap/ door Cesar doth vermindert / die Massilien oock heeft ingenomen/ als hy teghens Pompeium oorlogghden/ daer't Massilien voor hiel. De Haven vande stadt is seer gheprezen byde oude Schryvers/ende is bewaert met een sterck Casteel/dat op een hoogen Bergh lept / daer eertijds den Tempel van Apollo ghestaen heeft/ gheluckmen seyt.

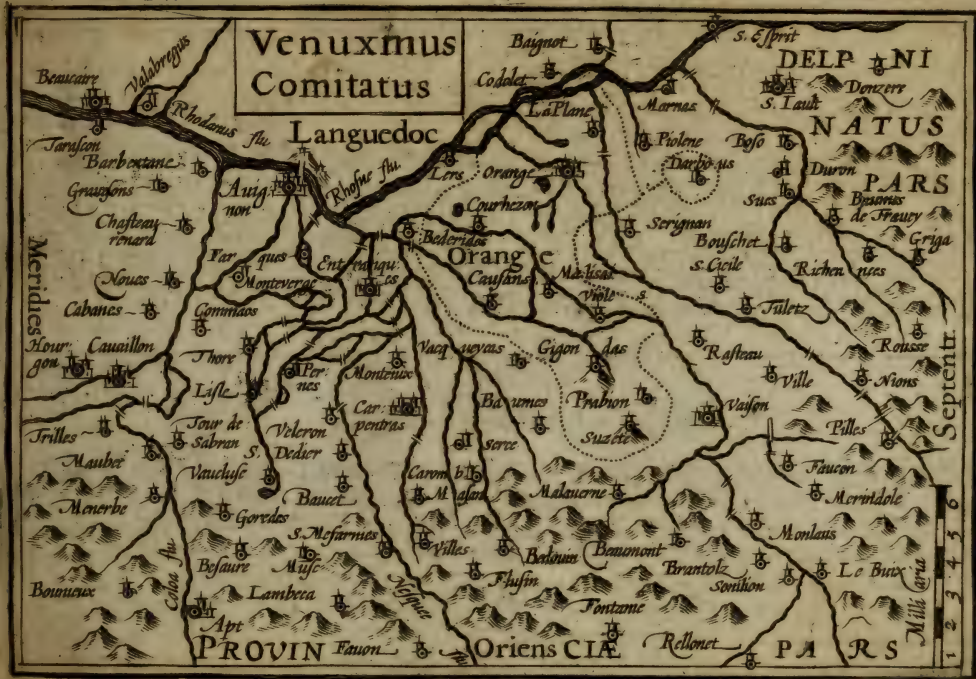
De tweede stadt is Arles, by den ouden Arelate, niet verde vande plaetse daer de Rosne inde Middellandsche Zee loopt / ende van dese stadt heeft al het Coninckryck van Arles den naem ghecreghen. t'Landt rondt somme gheleghen is vruchtbaer / draecht wel Cozen / alsoo dat d'Inwoonders seer rijk zijn. Een Aerdtbisschop was van oudts binnen Arles, ende zijn aldaer ghehouden 3. Concilien. Vande Coninghen van Arles, en wordt sonderlinghs niet ghevonden dat schryvens weerd is: alleen van een Coninck/ die den Bisschop om dat hy niet ghewacht hadde met de dienste vande Kercke naer hem/ een suffet gaf/ int openbaer voor al de Geestelijckheyt: waer dat de Keyser door beweecht/ de stadt heeft inghenomen/ de Coninck gevanghen ende ter doot verwesen/ van alsoo de Bisschop voor zijn leven badt/ is alleen berooft van zijn Coninckryck/ ende met gheschozen hoofde int Clooster ghesteken: Dit ghedaen / heeft de Keyser Otto d'eerste/ het rijk van Arles ghebracht aen Keyserryck van Romen, ghelijck dat Munsterus beschrijft. By Arles is een plaets Aix ghenaemt / verrijt Aquæ Sextiæ, om de warme wateren die aldaer waren van Sextius (ghelijck Strabo seyt) ghetinnert / ende oock om daer een garnisoen te bereyden door de Romeynen. Hier seyt S. Hieronymus dat de Cimbr van Marius soude ghelaghen zijn: De stadt van Narbone, daer't heele landt Gallia, Narbonensis af heet / (ghelijck gheseyt is) wordt voor een seer oude stadt ghehouden/ was eertijds een vermaerde Coopstadt / ghelijck dat Strabo schrijft / met dese woorden / Narbo een overgrootte Coopstadt van dat landtschap / lept op den mondt vande Riviere Ataxis, ende op de

Beschryvinghe van Provence.

Narbonische meer: Het landt is daer vruchtbaer / dattet sonder groote moeyte oft arbeyt int
 bouwen nisnigherley vruchten doozibringht/daer wast soo groote menichte van Vpghen/dat
 het meeste deel van Europa daer comt dese vrucht soecken. Breght oock doorts cracht van
 Rosmarijn / die byde wezhen wast in menichte. Citrouzen / Oranngien ende Granaden was-
 sen ontrent Narbone oock wel/ ende wordt goede Wijn van daer ghevoert / vicimen als Mun-
 kerus ghetuycht / drinckt te Batel voor Corsische Wijn. Montpellier, Mons Pessulanus byde
 Latynen / leyt ontrent thien mylen vande See/ in een ghewoochlijcke ende vrucht bare landou-
 we / worde van oudts ghenoeit Agathopolis oft Mons Setrus, also verschepde namen haer
 zyn toegheschreven. Sommighe maken van Montpellier Volcarum Telesages, ghelijck
 Munsterus beruycht. Is doorts vermaert door een hoozhe schole / ende meest inde Medecy-
 ne/ die bitanen dese stadt sonderlinghe flozeert.

Beschryvinghe van't Graeffschap van Venessy.

DE Rhodanus, byde Fransosca la Rhosne, een vermaerde Riviere / loept door dit
 Graeffschap dat Contè de Venisse oft Venissy ghezeemt wordt / ende is een stuch van
 Gallia Narbonensis, heeft drie Bisdommen van Carpentras, Cavaillon ende van Va-
 sion, onder d' Aertsbisschop van Arignon de Hoofstader/ daer de Rhosne aende muren spoelt /
 daer oock schoone Antiquiteyten te sien zyn/ certijts mede een woonplact vande Pausen / on-
 der Iohan de 22. die van Rome met alle zyn Hoff tot Arignon is comen woenen / ende
 heeft het Hoff van Rome, naer't schryven van Munkerus, daer ontrent 60. jaren gherest-
 beert / hoozt oock noch aende heerlijcheden van't Paul dom: alsoo een Coninginne van Na-
 plas, die oberghelgheven heeft aende Paus Clement de seste / ter oorsack van eenighe groote
 sonne

Beschryvinghe van't Graeffschap van Venissy.

Somme ghelck die zy den Paus schuldich was: Men seydte dat dit soude gheschiet zyn int jaer 1360.

In dese Caertemach oock ghesien worden de Gebiere Sorge, door de Deerskens van Petrarcha, over de gantsche Werelt vermaert / en de plaerse Valcluse, daer hy ter liefde van zyn overschoone Laura veel schoone ghedichten heeft ghemaect.

De stadt van Orange met hare Jurisdicte / is oock hier ghestelt: vermaert door t schryver van Ptolomæus ende Sidonius. Plinius ende Pomponius gheben aen dese stadt den bynaem Secundanorū; gelijk ooc op eē oude steen gelesen wort / COL. ARAVSIO. SECVN-DANOR. COH. XXXIII. VOLVNT. De vervallen muren van een groot Conneel worden tot Orange ghesien / ende een muur wel op gherinnert met hiercante steenen / wiens ghelyck; (als Ortelius schryft) gualyck in gantsch Franckryck te vinden is.

Beschryvinghe van Savoye.

Het wordt door warachtich ghehouden dat byde tyden van Hannibal desen hoock daer Savoye meest lept / een eyghen Coninck ghehadt heeft / ende zyn doen d'Allobroges hier ghestelt / soo ghenaemt van haer Coninck Allobrox, ende was de Hoofstadt Vienne op de Rhofne. De Sabopsiens woonen nu wat verder vande Rhofne, ende strecken tot Geneve ende tot Piedmont. Men meent dat zy haer naem gherreghen hebben van eenighe wateren en volckeren van Sabatie, die Ptolomæus ende andere onder de Alpes stellen: oft oock vande Sebusianen, ende is dit stedeken Sebusium ghelegen inde palen vande Allobroges, nu Bourg en Bresse ghenaemt. Bovillus gheeft een anderen oorspronck / te weten / dat dit landt om d'engte valle van weghen / als door de berghen diemen Alpes noemt seer benaut / oock daer over qua-lycken

lijcken bewoont / seer met roovers ende moorders soude hebben gheplaecht gheweest. Doen heeft eenich Edelman dit landt vanden Keyser verkregen / die alle de quade menschen wech ghenomen heeft met kracht van wapenen / ende de wegghen tot behoef vanden reysenden man bezijt. Hier upt is dit landt dat te voren Maulvoye was gheheeten / als een quade wech / van hem Saulvoye genaemt / als eē goede wech / ende comt daer af t' Larijnsche woort Sabaudia.

Sommighe schryven dat Savoye een deel soude gheweest zijn van het Bourgoensche of het Arelataensche rijk / ende dat int jaer 1118. van Christus gheboorte / Amedeus, Sone vanden broeder van Otto den Keyser / dooz gunst vā Henricus V. Sabaudia met den tytcl van Graef verkregen heeft / wiens successors ende nacomelinghen so seer tselfde Graeffschap hebbē verbeteret / tot dat int jaer 1309. Amedeus den achtsten van dier name / Hertogh gheworden is; daer toe / dooz Henricus Keyser / die van Turzenburgh ghenaemt worde / ghecomen; hoe wel sommighe dat Sigismondo den Keyser willen toe schryven.

Ghelijck eertijds hier plachten te wonen de Sabbatij, Ingauni, Intimelij, Hiconij, Trieorij, Vocontij, Lepontij, Latobrigi, Medualli, Centrones, Catoriges, Veragri, Nantuatij, Salsij, Tharantafij, ende Seduni, oude volckeren: soo zijn nu dese namen verandert ende verkeert in andere / als te weten: Savoye, t' Graeffschap van Geneve; t' Marquisat van Sufa, t' Graeffschap van Morienne, de Heerlijkheden van Tharentaise, Brengcois, Foucigni, Chablais, Val de Olte, ofte Pâis de Vaul, de Geis, en sommighe andere. Noch is onder Savoyen t' lâtenschap van Piedmont, met den tytcl van een Prins vereert / ende oock de Provincie van Bresse, daer de Graeffschappen van Varaz, Montreueil, Pont de Vaulx, Bagey, &c. inghelegghen zijn.

De hoofstادت van Savoye is Camberinum, ghemeenelijck ghenaemt Tsamerin, daer ooc een Parliament is. Geneva, een vermaerde stadt leyt mede in dese Provincie / aen een Mey; Læcus Lemanus ghenaemt / daer de Rhosne midden dooz loopt / scheydende de stadt in twee deele / die met een Brugghe tsamen ghehecht zijn. Int landt van Bresse is de stadt Bourges, eertijds Sebustum, wel bekend dooz den coophandel die aldaer ghedreven wordt; Anderc meer steden zijn in

zijn in Savoyen, die wy om cortichepts wille laten te beschryven.

Doozts is het gheheele landt vrychtbaer: heeft een goede supere locht: Maer soomen nae den Bergh Senis treckt/worden noch weyden/noch eenighe krupden ghesien/also dien bergh met ten gheburighe snee bedeckt is/ ende niet te vergerfs de name van Alpes draecht/alsoo die naer't Latijnsche woordt Albus, dat wit beteckent; altoos wit vā sneeu is/ ende verbaerlyck door een eeuwige winter.

Onder de revieren die dooz dit Hertoghdom loopen/ is d'alder vermaerste de Rhosne; Dese upt de hooghste Berghen ghesproten; daer oock de Gebieren vanden Rhijn ende Danau mede haer oorspronck hebben/ scheelt niet verder vanden Rhijn by haer Fonteyn / als den tijdt van drie uren gaens/ somen recht upt macht passeren ober'tgeberchte; dat anders met sneeu en ys bedeckt is.

Det beghinself vande Rhosne is cleijn/upt ghesmolten ys ende sneeu: maer wordt haest gheweldich dooz't toelooopen van veel wateren / met een wonderen ende rasenden loop / naer het westen toe/tot datse valt inde Mey Lacus Lemanus van oudts/nu de Geneeffsche / dien doozlopende wordt nergens met vreemde wateren vermengt: maer moedich haer stroom behoudende/draept upt/ende loft haer water met twee deuren(so te segghen) inde Walsche ende Middelandtsche Zee: Tusschen de gheberchten van Senis ende Bernardt ligghen de weggen daer men naer Italien mach dooz comen/ ende zijn also de passagien gheweest van Celas ende andere Capiteynen.

Bijde Fransosfen wordt dese Provincie ghenoemt France Comté: dat is te segghen/ een byz
 Graeffschap/ ende hebben alhier eertijts gewoont de Sequanij. De name van Bourgoigne
 comt van een duptsch woorde Burch, also de Ostrogotten, om naer Italien te reysen / op
 wech zijnde/ in dit landt veel Burgen ende sterckten maecten. Dit schryft Chassenæus op de
 costumen van het Hertochdom van Bourgongien. De limpten van't Graeffschap zijn aent
 Noorden Lothringhen, ende Hooghduptschlandt; int westen neder Bourgongien oft tHer-
 tochdom; De Switsers slupten de Oost zyde ende de Savopsiens het zupden. Veel vermaerde
 steden zijn in Bourgongien / onder de welke twee wel de principaelsten worden ghehouden/
 namenlijck de stadt van Befançon, ende de stadt van Dole. Befançon is de hoofstadt/ daer
 oock noch veel oude reliquien te sien zijn aentimmer agien ende huppinghen eertijts byde In-
 woonders ghebout; is voorts een Keyserselijcke stadt. Dole, een Doetstere van alle leer inghen
 ende principael van de studien inde Rechten/ werdt voort een lustighe en edele plaets gehouden;
 Is ghelegghen aende Riviere Dubis, met Brugghen/ vestinghen ende schoone Bolwercken/ seer
 costelijck; de Hupsen/ Kercken/ hooghe Scholen/ ghelijck in heerlijcke timmeragie/ als oock in
 conste van metsen/ gaen het segghen of tshypuen te bouen. Zijn voorts hier noch de steden van
 Salins (daer twee Fonteynen zijn; d'eene met soet/ ende d'andere met sout water/ daer men ooc
 het sout upt maect/ dat seer wit is / ende groot profijt aende inwoonders ophynght; heeft
 oock ober sulcks de stadt den naem van het Sout) van Nozareth, eertijts ghenaemt Nucelle,
 ter oorsaecke vande Poten die aldaer wiesse: Van Loys, Prince van Chalon, weder gecomen
 zijnde vande tocht naer Jerusalem; en beweecht door de Menschwordinge van het Hemelsch
 woorde/ als hy dese stadt met muren beckeede/ heeft hy die Nozereth ghenoemt / naer de stadt
 Nazareth, ghelegghen in Galileen. Is ooc dese plaets vermaert door Gilbertus Cognatus, een
 gheleert man/ ende wien de wetenschap veel schuldich is: De Coopmanschap wordt hier me-
 nichsuldelijck ghedreven / en zijn veel Coopslupden binuen Nozareth, daer de Heer van't landt
 mede een Casteel heeft/ dat het Looche Casteel wordt gheheten/ alsoo't met Looch bedeckt is.

Beschryvinghe van't Graeffchap van Bourgongien.

Voorts d'andere steden zijn oock met de voorszghenoemde al ghedeelt in drie Governementen: namentlijck int opper/ neder ende het Doolsche; Onder het opper Governement zijn Gray, Vesoul, Mombese, fussy, Portuzona, en Montjustin. Onder neder zijn Salins, Poligny, Noferoy, Arbois, Orgelet, en Pontarlier. Onder Dolen zijn Quingy, Rochefort, Ornans, Loye. Het heele landt/hoewel slegg/ is nochtans vruchtbaer/ en wel bewoont: niet tegenstaende dat Orgelet, een plaetse daer neerstich volck woont/ ende die met Daperie veel omgaen / gheseyt wordt te hebben velden sonder gras / Gebieren sonder Visschen / ende berghen sonder bosschen oft beemden/ ter oozsaecke vande rootsen ende berghen. die in dat ghewest bpsonder ligghen.

Beschryvinghe van't Hertochdom van Bourgongien.

Dit is het tweede deel van Bourgongien, ende wordt weder of s' Conincs Bourgongien ghenaemt/ eertijts een plaetse daer de Edui ghewoont hebben/ ende nu een Hertochdom/ bepaelt met Champaigne int Noorden; met Nivernoys ende Bourbonnoys int Westen/ met die van Lyons int Zuiden: de Rosne scheidt dit Landtschap van Savoyen ende Franche Compté. D'opperstadt van Bourgongie was eertijts Augustodunum, ende is nu Divio oft Diuionum, ghelijck dien Gregorius Turonensis noemt in zijn derde boeck. De Inwoonders noemen dese stadt Dijon, daer oock d'opperste Wierschare is / of ghelijckment in Franckrijck noemt/het Parlement. Dijon is gheleghen aende Riviere Oulche, Visschrijck/ in een vruchtbaer landt/ daer oock goede ende welsmakende Wijn wast/ ghelijck de voorsz. Turonensis ghe-rujcht/ die dese plaets wel beschrijft. Sommighe meenen dat Aurelianus de Keiser dien soude hebben doen timmeren/ hoewel andere seggen datse noch ouder is; Is voorts een sterke stadt dooz gheleghentheyt ende dooz nieu gheboude stercken / met een constighe ende voorszichtige neersticheyt/

neerftigheyt/teghens den aenftoot der byanden. Beaune is wel de tweede ftadt/daer ooc goede Wpnen zijn/ende wel bekend. Ludovicus XII. Coninck van Franckryck/heeft dese ftadt heel sterck ghemaecht/ende dooz hulp van een Casteel byrans onwinnelijck. Hier ontrent lept het Clooster vande Ciftertenser Nonicken / ghetimmerd uit jaer 1098. vanden Hertogh Otho/ in een bosachtighe ende byoerachtighe plaetse/alsoo't de name heeft vande Cisternen/ en heeft dit Clooster (soo Belleforest ghetuycht) onder sich drysent ende acht hondert andere Nonicken Cloosters/ende oock so veel Bagynen sloten/vande selfde orde. Hier nae volcht Augustodunum, nu Austun; een oude ftadt/ghelijck dat blyct upt de tonelen/watertochten/Pyramiden/ende andere ontallijcke timmeragien/also noch alle daechs veel oude stenen/penninghen/potren/erc. daer ghebonden worden; de schoone kercken ende stede-huyfen/van oude heerlichheyt/maecken dese ftadt als noch seer vermaert. De beschrypinghe van Mascon, Chalons, Chastillon, Flavigni, Soloigne, Noiers, sal Belleforest aenden Leser doen; hier mach al dat niet wel staen.

De Palen van Bourgongien hebben verder ghestreckt wel eer / also dat de Coninghen van Bourgongien haer woonplaets hadden binnen Arles, ende domineerden tot de bergghen van S. Bernardt, en noch verder/ghelijck dat Ligurinus ende Le Maire beschryuen. Certeijn in ons voozouders tyden/ zyn de Hertoghen van Bourgongien altoos in groote macht gheweest/ so die seer rijk waren/ende de ghestienste van heel Franckryck; dat anders veel heeft moeten van de Bourgongions lyden/totter tijt dat Carolus de stonck vooz Nancy bleef:want alsdoe heeft de Coninck van Franckryck de vloghels aen de Hertoghen ghecozt / ende het Hertochdom alleens kens inghenomen/ghelijck den Leser by Cominaxus, ende andere historie schryvers ghenoch sal bliicken.

Dat Bourgongien den naem heeft van Burgen, hebbē wy inde beschrypinge van't Graefschap verhaelt/ doch Petrus Sanjulianus verwerpt d'opinie vā die incenen dat eenige Gothen upt Sarmatia, Scandia, oft andere hoeken voozt ghetommen/hier souben pet getimmerd hebbē/ende seyt

Beschryvinghe van't Hertochdom van Bourgongien.

en sept sonder eenich twyffel dat byde Gebiere Tille, tusschen Luze ende Thille-castel eenighe-
effen plaetse verthoont wordt/ byden Zuwoonders Vald'ogne ghenaeint/ alwaer eertijts een
Burg oft Casteel soude ghestaen hebben/ seer vermaert byde omlyggende landen/ soo dat het
gheheele landschap daerom Bourgongien genoemt is/ als recht of men sepde Bourg en ogne:
dit is zyn verstant ende meeninghe.

Dat Bourgongne gedeelt is in een Hertochdom ende Graeffschap/ houdē de Cronijcken vā
Aemylus, ghebeurt te zyn ontrent het jaer dupsent en vierendertich.

Beschryvinghe van Anjou.

CESAR int 7. Boeck vermaent van eenighe volckeren / die by Andes oft Andegaven soe-
genemt: ende is niet te twyfelen oft de stadt die nu Angiers heet / heeft van dit volck den
name ghekreghen/daer oock het Landtschap naer ghenoeimt is Le Duché d'Anjou, ende
is anders een seer vermaert Hertoghdom/ begrypde het Graeffschap van Mans, dat onlanck
sock is bereert met de staet van een Hertochdom; behoudende onder sich het Marquisat van
Mayenne, 't Graeffschap de la Val, ende de Vicontez vā Beaumont ende Ompfront, met meer
andere Baronpen ende Heerlijkheden. t' Hoofst van't Landtschap is de stadt van Angiers;
behalven de voorsz. titel / oock met den Bisschoplijcken setel verciert ende met een hooge schole
oft Universteit/ van Louwijs de tweede van dien name/ Hertoch van Anjou opgherecht/ iude
selfde tijt/ doen de Universteit van Heydelberch by Rupertus Paltzgraue opgehaelt worde.
Is daerom een oude stadt/ daer de Gebiere Sartre midden door loopt/ tot eē groote bequaem-
heyt vanden handel/ die tusschen de Normans ende die van Mans profptelijcken mach met die
van Anjou ghedreven worden. Daer Angiers is de stadt der Cænomauorum, ghemeenelijcke

Mans ghe-

Mans ghenaeemt/ en is oock een Bisschoplijcke stadt. Boven dese twee zijn meer andere goede Steden/Casteelen ende Dorpen/ daer d'inwoonders seer cloeck ende verständig zijn/bequaem tot coopmanschay/oock welspreekende. De locht is goet en ghematicht: Het gheheel landt is van Beesten ende Dee seer rijk/ vruchtbaer in weyden/ vol van Ossen/Schapeen/ Verckens/ oock gheen ghebreck van Voghels/ tot de jacht/van Hertten/Hasen/Conynen/ so wel tammen als wilden: ende ghelijck het van al dees dinghen wel begaest is / heeft oock goede Wijn / die in sinaecke ende reurke boven andere Wynen ghepresen wordt. Onder de Gebieren die dooz dit Hertochdom beelderley loopen / zijn vijf de vermaerste ende meest bekend / waer onder de principaelste is de Ligeris, nu de Loyre, die oock alle d'andere meest ontfanght; Voorts comende upt de Noordzyde vanden berch Cemene, ende nemende haren uptloop dooz veel steden ende plaetsen inde Westersche Zee/is bysonder te reijckenē/ also haer stroom Aquitanien, van Gallia Celtica, by den ouden ghedept heeft. De tweede Gebiere is La Viene, andere zijn reijnder als de Mayne, Sarrre en de Loire; alle nochtas doozluchtich met de gedichten bande Fransche Poeten/als du Bellay, Ronsard, en Tahureau, die sonderlinghe met dese wateren in haer Woesten ghespeelt hebben. De Bisschen die haer in dese Gebiere onthouden/zijn niet al te noemen/al de menichte oock niet te setten / so dat nochtans by wplen met eenen treck van Hertten tsamen over de twee dupsent bisschen opghehaelt worden.

Dit Landtschap wordt hier ende daer becinghelt met de Cemensishe berghen / ende is niet te min met bosschen/ beemden ende wildernissen over al ghesprept belommert/ ghelijck de bosschen zijn van Chambrieres, Bangé, Bellepaule, de la Fleche, Boyere, ende meer andere. Wyenen en zijn in Anjou niet / behalven bande steenen die zo Ardoyse noemen/ wy Schalien / seer bequaem tot huysdaecken: Van Wateren die tracht souden hebben reghens de siekten / en is hier oock niet besonders; hoe wel dat sommighe namen van plaetsen yet sulcks schynen te bekenen/als Baigneres, Chaudesons, Fontaine Guerin, ende dierghelijcken.

De Palen van Anjou zijn int Noorden Normandien; Int Oosten Touraine; Int Zuiden Poictou; Int Westen Bretaignen. By Munsterus vā Belleforest getrāso; meert / sal de Leser meer vinden daer oock Thēvet kan by gheboecht worden.

Beschryvinghe van Bretaigne.

HEt ghene dat Seneca verhaelt aen Elbiam, vande vertroostinghe / daer hy albus schryft / **[**De Pāni hebbe haer in Spaengien; de Gyecken in Gallien overgheset; de Galli weder om in Gyeckenlandt. De berch Pyreneus heeft den doorganck vande Duytschen niet moghen beletten / dooz onwaghen / dooz onbekende plaetsen heeft sich de menschelijcke lichthept ghedraept: kinderen / Hups / zoutwen ende Gubers beswaert met jaren / hebben sommighe mede gheslijpt. Andere ghesmeten dooz een langhe dolinghe hebben niet ghecosen eenige plaets met verstant: maer dooz vermoepthept inde naeste haer ter neder gheslaghen. Andere hebben met de wapenen haer selfs in een breemt Landt recht ghebaen. Sommighe oock als zy onbekende plaetsen sochten zijn vande Zee verflonden. Sommige zijn oock gaen sitten daer't ghebreck van behoefstige dinghen haer bestont te ghebreken. Is daer ober aen allen natien gheen een oorsaeck gheweest / om haer Vaderlandt te soecken of te verlaten. Andere hebben de grondelijcke destructie van haer stedē moeten sien / ende daer na upt harden vande vanden gebreken / oock van eens anders gront haer gront ghemaeckt. Andere zijn dooz bozghelijcke twist verjaecht; sommighe dooz de menichte van Volck / om haer Landen ende Steden te legen. De Pestilentielle sieckten / menigher hande openinghen van aerde / oft eenighe ondragelijcke gebreken vande ongheluckighe Landouwe / hebben dickwijl mede de volckeren tot veranderinghe gbrecht. Sommighe zijn oock verlaten dooz't ghehoor van eenich beter Landtschap; andere hebben

Beschryvinghe van Bretaignen.

hebben dooz ander saeckien haer hupsen gherupmt / etc.] is certeyn in heel Franckrijck waer-
 ghevallen / ende principael in dese contreye van Bretaignen / eertijts bewoont by de Osinos,
 Curiosolites, Rhedones, Venetos, Lemovices, (in't gheheek Armorica, oft Maritima Civita-
 tes gheuoemt) ende nu byde Britannos; die upt Enghelant oft Albion verjaecht / hier zijn co-
 men sitten. Want also Vortigerus, Coninck van Enghelant / doen Bretaigne / wesende met
 den Coninck der Schotten in twiste / beriep tot zijn hulpe d'Engelschen oft Sassen / volck upt
 Duytslandt / is by van haer / nae eenighe goede diensten / ten laetsten g'etracteert / als de Griec-
 ken vanden Turck: Want de Saxones hebben ingenomen een quartier van't Landt naer het
 Oosten / ende aldaer so gheheerscht / dat den ouden Inwoonder (ghelijck Seneca boven ver-
 haelt) heeft moeten / naer de verberffnisse van zijn eyghen Landt / eens anders byreint landt
 soecken: is daerom over Zee ghetrocken / ende heeft sich ten neder gheslagen in desen hoek van
 Gallien, nu Bretaigne / daer vermeerderd ende metter tijt versterckt. Dit betuycht de geleerde
 Boec / in zijn tweede dach vande tweede weke / met dese Weerskens.

Also d'oude Bretoen door d'Engelsman ghebannen
 Wt zijn groot Albion, verjaecht de Walsche mannen
 Van't Armorigks ghewest; gheeft het landt (so ick raem)
 Daer de Loir zich verliest van Bretaigne den naem.

Ende Guilielmus Camdenus in zijn Britannia schrijft oock van desen oertocht / meemende
 dat voor dien / gheen Britanni in Franckrijck ghewoont hebben / behaluen die Plinius in Pi-
 cardyen schijnt te stellen; alsoo oock Strabo niet spreect int 4. Boeck vande stad Britannia,
 maer vant gantsche Eplandt. Scaliger in urbilus schrijft hierom:

De moedighe Bretoen heeft 't Armorigks gheslacht
 Verwonnen, d'oude Naem oock over't landt ghebracht.

Want

Want (ghelijck gheseyt is) worde dit Landt Armoriga gheheeten / voer de comste der Bretoenen / ende is so veel te segghen / als ad Mare posita, dat is: aende Zee gheleghen / ghelijck oock de Bretoenen selfs dat hier upt noemden Lydan, dat is: strandich oft aent strandt liggende / ende de Latijnsche schryvers vande middel-tijt Letauia, daer oock Camdenus af hout / dat de Latijns comen / den Histoyr-schryver Zoymo also gheseyt. Naet aentemen der Bretoenen is de name van Bretaigne bekent gheworden / door dat d'oude Inwoonders Armorigi verwoont / plaets ghemaect hadden aende victorieuse Britannos, die daer na seer gefloeyert hebben / eerst onder Coninghen / voorts onder Grauen / ende ten laetsten onder Hertoghen. Zyn daer oock haer sepren van wapenen teghens de Gotthen ende Fransosen int bpsonder vermaect / gelijk Procopius, Sidonius Apollinaris, en Iornandes getuygen: also zy wel twalef duysent mannen wisten op te byenghen onder haer Coninck Rhiotimo, tot hulp vande verchtende Romeynen. Teghen Attilam heeft oock haer macht sonderlinghe ghebleken; voorts d'oorloghen teghens Carolus Magnus ende andere Coningē van Franckryck / zijn wel te lesen / by Regino, Froisardt, &c. Tot de vromicheyt der Inwoonderen helpt oock seer de gheleghentheit van haer Landtschap / aenghemerckt heel Bretaigne bpsonder sterck is / ende qualijck te beerachtighen. Caesar daerom sprekende vande Venetos, daer noch (soemen meent) de stadt Vannes af rekeert / op de Zee gheleghen / een bekende plaets in Bretaigne, seyt: dat die wel meest in aensien waren / en alle andere te bouen ginghen in kennisse des Zeevaerts. Van haer cloeckheit is oock een groote ghetuyghenisse / dat de Coninghen van Franckryck in voorszeden tyden / al dit Landtschap als niet machtrich het selfde te conquesteren / aende Noordmans ghegheuen hebben / die gheschickter int oorloch / de Bretoensche stouticheyt met haer swerden betemt hebben.

Onder de Heeren daer Bretaigne by gheregeert is / wordt genoemt eenen Iohan van Montfort, die niet so seer om zyn eyghen vromicheyt / als om de balcur van zyn wijf vrouwe moetbermaent worden: Want dese vrou / ooc naer de doot van hare Man / heeft 't Landt niet aldercracht teghens Carolum van Blois ghehouden / ende beleghert zynde met een machtrich heyt /

I

oock haer

Beschryvinghe van Bretaigne.

ook haer Capiteynen selfs een moet ende hert aenghesproken; daer ober alle pertculen weder ghestaen/ook loimwyl ghewapent in s' vbandts Legher ghevallen/ende met victorie gekeert. De lesten Hertogh was Françoys ghenaeint/ die zijn eenighe Dochter in huwelyck hadde beloost aen Maximiliano, Certs-hertogh van Oostenryck: doch terwyl Maximilianus op wech is om haer te trouwen / heeft Carolus den 8. Coninck van Brancryck aenden Certs-hertogh een ondersteck gedaen/ende hem dien buijt ende Bruijt onthaelt: t Welc achternae eenē grooten vbandt ontstecken heeft/ tusschen het hujs van Oostenryck ende de Croone van Brancryck; ghelijck upt de Historien ghenoeck bekent is.

Is voorts Bretaigne ghedeelt in twee/te weten: in Basse Bretaigne en Haulte Bretaigne: de vermaertste steden zijn Vannes, Nantes, Brest, Hanibout, Dinan, S.Malo, &c. al sterke plaetsen/die oock dooz onse oorloghen wel bekent zijn.

Hier dient niet vergeten dat de stadt van S.Malo (ghelijck Belleforest verhaelt) met gheen wacht so seer bewaert word; als met eenige groote Honden/die op't Clocke geslach oft clanc van Trompetten daer toe gheset naer de hauen heen trecken / ende aldaer met sonderlinghe soch/de stadt teghens alle vbanden beschermen: twelck oock ghelesen word van Masinissa, die van geen ander schutters bewaert word; als van groote ende ghetrouwe Honden/tot zijn sekerheyt by hem opgeboet.

Beschryvinghe van Normandien.

LEXOBII, Sefunij, Aulerci, Ambibari volckeren / die in dese Landoutwe eertijds haer wooringhe hebben ghesadt/zijn met de voorsz. oorzaecken van veranderinghe mede ghezugnt/ende is eenighe natie upt Noozweghen/Denemarcken/Sweden tsamen gheraep/ in haer

in haer Landt comen sitten / ghelijck de Historie ende naem van Normandie dat ghenoch be-
 tuyghen: Want also desen hoop upt het Noorzen/ghelijck een swerm Bpen overquam / zijk
 d'andere Europische Inwoonders beweert gheweest / om dien met een ghemeenen naem
 Noordt-mans te heeten/als vant Noorzen af ghedaelt. Dese Noordmans zijn van oudts al-
 toos tot rooven ende ruyten gheneghen gheweest / ende zijn ten laetsten naer veel verschept
 aenslaghen op Enghelant/Byanckrijck ende Nederlant / byde Seyne ter neder gheslaghen/
 tselfde land daer over Normandie, naer haere naem laten noemen: dat van ons Neustria ge-
 seft was/ comende met een verdozen woort (als Camdenus meent) van Westrasia, byden
 Wuytschen Westenrijck. Carolus Simplex, oft Carolus de slechte regeerde alsdoen in Byck-
 rijck: Dese heeft Rollonem, Capiteyn der Noordmannen/door bedwangh ende vrese moeten
 Hertoch van Normandie maken; oock zijn eyghen Dochter in huwelijck gheben. 't Is om te
 beclaren dat van dese sake in een gheschreuen Boeck van't Clooster van Angiers, naert betuy-
 ghen vande voorsz. Camdenus, aldus ghelesen wordt. Carolus de slechte heeft aen Rollo No-
 mandie ghegheben met zijn Dochter Gilla; Dese en heeft sich niet willen vernederen den
 boet van Carolus te cussen/ende als zijn gheselschap hem daer toe vermaende/om danckbaer-
 hept te betoonen van so grooten weldaet / heeft hy gheantwoordt in zijn eyghen tale: Ne se by
 Godt, welck te segghen is: Ic salt by God niet doen. De Coninc met de zyne daerom lachede/
 heeft hem met een qualijck verstaen woort Bygodt ghenoeft/ende comt daer af/dat de Noort-
 mannen noch Bygodten gheheten worden. Int oorloch zijn d'Inwoonders van Norman-
 die sonderlinghe verbaren gheweest / hebben in Sicilien ende in het Heyliche Landt haer bro-
 michept bekent ghemaect/ oock haer heerschapppe bevesticht: alsoo dat Rogerus Homedens
 vande Noordmans met recht schryft: Het stouwe Byanckrijck is scuplen geloopen naer dat het
 den krijghs-handel vande Noordmans beproeft hadde: het fiere Engelandt is als ghebanger
 t onderghegaen/Apulia door haer bywesen is weder opgeromen / tvermaerde Ierusalem ende
 tbesaemde Antiochien, zijn veyde onder haer gheboghen. Waer upt in alle ghevalle de stou-
 richept

tticheyt ende macht van dese natie blijkt/ die eerst van de vroomste upt de Noordersche Läden
by een vergadert/ tot dit groot lof ghecomen is.

t' Landt van Normandie wordt seer goet ende byzuchtbaer gehouden: Men seyt/ dat (houert
de hoofststadt Rouen, op de Seyne ghelegghen/ ende andere ses principale steden wel 40. cleyne
stedekens in dit Hertochdom souden ghetelt worden; De Coninck heeft inde stadt van Rouen
een Parlement/voorzien met wetende ende verstaandighe luyden/ die ghestelt zijn om Recht en
Justitie te doen over't gheheele Landt: Zijn oock hier rijke ende treffelijke Coophuyden / die
door haer menichfuldighen handel groote vermaertheyt aen dese stadt gheuen by andere volc-
keren. Metten coztsten dit Landtschap heeft overbloet van Visschen/ Vee ende Cozen/ princi-
pael van fruyt-boomen/ daer de menichte af soo groot is/ dat d' Inwoonders bynackli makent
van Appelen ende Perren/ die oock aen andere natien gheboert wordt. De Wijn doerly wast
over heel Normandie in soo grooten menichte niet. Alhoewel nu de Conincklike stadt van
Parijs aen Normandie niet en behoort: doch om dat die naest ghelegen is/ ende geen bysondere
plaets en heeft onder de Caerten in dit boeck ghestelt/ sullen wy niet heel onpdelijcken de heer-
lijckheyt van dien vermanen / certeyn in Kercken/ Cloosters/ Collegien / Dalepsen / Gebiere/
Buggen/ so groot/ dat Parijs een ander Werelt schijnt te zijn / of ghelijck jemandt vant ende
Rome, niet sonder goede gratie seyde/ een vercoztinge vande Werelt. De vermaertste Kercken
worden tot vier ende vijftich ghetelt/ die al Parochien zijn oft Cloosters / aenghestien nauwe-
zenighe ordze is/ oft ghy hebt te Parijs daer Cloosters af. De Collegien zijn menigerlep/ te we-
ten/ van Sorbonne, Navarre, des Bernardins, de Clagny, de Premontré, des Cholets, du Car-
dinal le Moine, de Cambray, daer de Leefmeesters vande Coninck int openbaer Lessen doen/
de Rheims, de S. Barbe, de Boncourt de Tournay, des bons Enfants, &c. Men hout dat binne
Parijs wel vijf hondert straten zijn/ so groote als cleyne. Ende eenige straet heeft wel meer dan
vijf hondert huysen. De Loure, t'Conincklijck Palajis/ is nu bysonder heerlijck/ de Bug-
ghen rijken ende beter bewoont dan sommige groote steden. De vermaerde Gebiere Sequana,

Beschryvinghe van Normandie.

de Seyne, loopt door de stad ende byenght groot profijt ende ghemack aende Inwoonders / so dat du Bartas met recht inbyenght / voor ghelijckenisse met ons Voorouder's int Paradijs gestelt / een Boer die comende met zijn arme hutten / bedekt met riet ende gras.

Siende vant groot Parijs, die wonderheyden veel,
 Meent slecht te zijn ghestelt int swerelts ander deel:
 Hy verwondert by wyl de Consten sonder Conste,
 T'ghemetst end' d'hovaerdy vant Kercken-bouw door jonste;
 Die wel vast ghefondeert en rijckelijck verjent
 Raecken onder den Hel, end' bouen t'firmament,
 Hy verwondert by wyl de seer verscheyde zeden,
 Spraecken, wesen, ghestalt, manieren ende cleden,
 Van menschen; die ghequelt door Legers van hertszweer
 Met een vloet end' afvloet loopen gins ende weer.
 Hy verwondert by wyl vande winckels der rijcken
 T'schat, ambachten veel, tydinghen, oock trafijcken,
 Hy verwondert by wyl de Seyne; die met macht
 Haer goluen dick verheft, als berghen onverwacht:
 Hy verwondert haer Louvre, haer Eylanden met reden.
 Haer Brugghen hy verschrickt, gheen Brugghen meer, maer steden.

BOULONOYS, (alsoo is 't landt byde Fransopsen ghenaeint) maecht een bysonder Graefschap/ende is een deel van Gallia Belgica, dat oock Gessoriacum portum, oft Iccium heijpt/daer sommighe willen van maecten de placise; die wy nu Bouloigne noemen/van wegghen het sant/dat dooz ghetuyghenisse vande Zee-lupden / het siedende sant genaemt wort/ comende met een fransops woort Boullir over een/dat in ons duptsch (ziede) betrycket. Veel andere willen doch segghen dat Calais, een stadt aende Zee ghelegghen/ teghens over Engelandt Iccius portus soude zyn; doch wordt die opinie van Meierus ende Robertus Canalis verwoopen/die uyt de ghelegghentheyt van Bouloigne willen vertoonen / dat Iccius portus anders in gheen plaets en is. Onder Carolus Caluus, Coninck van Franckryck is dit Graefschap inghestelt/ghelijck met S. Paul, Oye, Guynes ende Artoys, die oock de selfden tyt el ende staet vercreghen hebben. Het graefschap van Ponthieu, is hier naest aen ghelegghen/so ghenaeint (gheelijck het schijnt) vande menichte van Brugghen aldaer.

Bouloigne is anders tweederley/Hoogh Bouloigne ende Neder Bouloigne: dat maer een Doypken is/niet beset met mueren hoor den aencomst der Engelschen / daer is een Kerck van S. Nicolas, ende een Clooster van Minnebroeders: D'enghelsche Zee spoelt aen het Doyp / en niet verde van't voorz. Clooster is een seer gheringhe vaert over naer Enghelant / leyt van Hoogh Bouloigne ontrent hondert passen. Hoogh Bouloigne is een stercke plaets / met Bolwercken ende Vestinghen wel beset / ende wordt aldaer noch ghesien een stercke toren / van Iulio Casare opghetimmert / om die plaets te bewaren teghens de Gallos ende de nagheleegen Byetoenen; daer hy op dien tijt teghens inde weer was.

Calais is een stadt. by onse tyden dooz d'oorloghen daer wy mede verpletten worden wel bekent/eertijts een ontwinlijck Bolwerck vande Enghelschen/ die't heele landt van Franckryck daer uyt in roer hielden/dooz de goede ghelegghentheyt / om in clepne tijt volck over te seijnden: hebben over sulchs wel twee hondert jaren dese plaets beseten/tot dat int jaer 1558. onder den Hertogh van Guise, de Fransopsen daer hoor getomen/Calais hebben weder aen den Coninck van Franck

van Brancrijk gebracht: daer't nu doch vanden Cardinael Alberto, Hertf hertoch van Oostenryck int jaer 1596. den 17. April becrachticht is: die aldaer upt den naem vande Coninck van Spaengien een Gouverneur ghestelt heeft.

In dese streeck lept oock Bauacum, eertijts met seuen gheplabeyde wegghen vermaert/ende wordt nu ghenoeint Les sept voyes, dat is/ de seuen wegghen: Is hier oock de stadt Montreul, aende Gebiere Cauche. D'inwoonders worden ghehouden booz quellijck / die haer selfs veel laten duncken; Is boozts een onsoete Landbouwe. Bouloigne doch lept op een ghenoechlijcke plaets/ende is met een goet Landt beset. Veel kiebieren ende Broecken strijcken door't heele Landt/ oock maechen veel staende wateren ende DIVERS/ die naer de naestghelegghen stedē haer naem voeren/ als de DIVERS van Hames, d'Andre, d'Ardres, &c.

Met sandtberghen is aen het strandt al desen hoeck becingelt / binnen int Landt zijn oock sommighe berghen/ als les Monts de S. Ingeluer, ende les monts de Neufcastel ende Dannes. Boffchen ende Beenden zijn cheele Landt door ghesprept/ ende zijn deelen oft stucken van het vermaerde Bosch van Ardenne, dat zo Boys de Mormau noemen. Wordt boozts bepaelt int Noorden met de Duytsche Zee; Int Oosten met West Flaenderen; Int Zuiden met Artoys ende Picardien; Int Westen met de Engelsche oft Aquitansche Zee.

Dese Provincie is oock een deel van Gallia Belgica, wel eer byde Ambianos, Belluacos ende Veromanduos bewoont. Waer dat de naem van Picardie af comt is een raminge/wel wordt vooz gheen oude naem vande Walsche schypuers bekend / doch niemandt kan vermeten den oorspronck van dien te segghen: dat de Begardi souden in Picardos verandert zijn/wil Cænalis niet vooz seker schypuen/ende wordt gantschelijck van Belleforest missaect/die de naem der Picarden ouder acht dan der Begarden. Oock zijn wel eenighe die meenen dat dese soorte van gheweer/dat wy Diecken noemen daer ghewonden is / ende houden ooc sulcks een oorsaecke des naems te zijn. Het 3^e soot is / wordt altoos vooz warachtich ghehouden dat de naem van Picardie verder placht te loopen/als begryppende Artoys, een stuck van Vlaenderen tot de Lise toe/ende het Graefschap van Bouloigne. Ghelijck dese jeghentwoordige Caerte uytwijst/so en streckt dit Picardie nu so verder niet. De Gebiere Somona, diemen meent te wesen by Ptolemæo Phrudis, begiet al desen streck / ende maect alle het Landt vruchtbaer van Cozen/ende de steden rijck dooz goede lijflicht. Is doch het Landt so bysonder weelrich int ghewas van Cozen/dattet byde ghemeente/een Cozen-schuer van Parijs ghenoemt wordt. Draecht gheen wijn; twelck (als sommighe meenen) so seer niet bycomt dooz onbequame locht / oft landt/als dooz dat d'Inwoonders daer niet op en passen/noch de handt aen houden.

Onder de steden in Picardie meest vermaert is Ambianum, ghemeenelijcken Amiens ghesep / een oude stadt/ende met een Bisschoylijcken stoel verciert: wordt rondsomme beringelt met de Gebiere Somona, daer uyt dat sommighe willen furselen dat de naem van Ambianum soude comen/ als beringelt met water/also Ambire int Latijn becingelen beteeckent.

Amiens is een sterke Stadt/ als eenighe in heel Frankrijck. De Ghemeente hout dat de Soldaten van Alexander Magnus dese souden ghetimmert hebben: Onder het Bisdom van Amiens is Abbeuille, met een nieuwe naem / ghelijck ghenoch blijkt uyt de beduydinghe/ alsoo Abbeville niet anders is dan een stadt van een Abt: aenghemerckt dat 3^e eerst van een Abbdie tot de heerlijckheyt van een stadt ghecomen is: wordt nu ghehouden als hooft-stadt van't

van't Graefschap van Ponthieu. De stadt Perone is genoch door s' oorloch's ghewelt behêt / ende heeft dickwils de verbaerlijckheyt van Mars beproeft / ghelijck oock gantsch Picardie, dat nu noch den meesten last draecht ende daghelijck's gheschient wordt.

Beschryvinghe van Vermandois.

MEt een oude naem / wordt dese streeck noch byde Fransosen Vermandois gheheeten / daer eertijds de Veromandui ghewoont hebben / van Vermandione, Capiteyn der Pannonen also ghenaemt: ende is een sterck Landtschap / met Casteelen / Steden ende fortereffen wonderlijck bewaert / alsoot de schans ende stotel van gantsch Picardien is. De stadt van S. Quintijn is een plaets wel voorsien / also genaemt van Quintino, een Romeijnsch Patritius, die onder den Keyser Diocleriaen aldaer ghetrocken / het Christelijcke gheloof aen die van Vermandois ghepredickt heeft.

In dese contreye is eertij's gheweest (ghelijck Robertus Cœnalis ghetuïcht) Augusta Veromanduorum, nu ghestrucert / daer nochtans af ouer ghebleuen is een Clooster / eertijds een Bisschoplijcke stoel / maer (ghelijck Bovillus schryft) onder den Bisschop Medardus tot Noyon ghetransporteert / ende houdt de plaetse noch den ouden naem; also die Vermand Abbaye gheheeten wordt: Daer upt blijkt de dolinghe van sommighe / die S. Quintijn maken Augustam Veromanduorum.

Twee vermaerde rebieren nemen haer oorsprong upt dit Landtschap / als de Soma ende de Scelde. De Soma oft Somona, wordt van eenighen Sabis oft Samara gheuaemt / daer oock de stadt van Cambray, Samaracum ende Samarobrina af ghesept is / spruñt upt een berch sien by een stedecken Beau vois, ende ghelijck de Scelde upt het selfde berch sien voortcomende naer het Noorden.

Beschryvinghe van Vermandois.

Poozden teeloopt/also bliet de Somme nae't Zupden. Is in dit Landtschap noch een ander Riviere/ ende wordt d'Oyse gheheeten. Vande Scelde sullen wy op ander plaetsen byeeder schypuen. Behaluen nu desen berch/ daer de Somme ende Scelde uyt comen / is het gantsche Landt anders plat ende effen; nochtans vermengt hier ende daer met eenighe bosschen/ byde Inwoonders ghenaeamt Forest de Beaulieu, Forest de la Fere, ende Boys de Bayne, met Wyden/ noch oock met Badstoven is dit Landt begaest.

Beschryvinghe van Lotharingia, Lorraine.

VAn Lorraine, soo't hier inde jeghentwoordighe Caerte ghelegghen is/ schryft Symphorianus Campegius, een Lozainois Mederijn aldus. Lotharingia stoot beoosten den Rhijn/ aen Alsatiam oft Elsas, ende int zupde aen Bourgongie, int westen heeftet Champagne, ende wordt int Poozden met t' Bosch Arduenna besloten.

Dese contreye/ hoewel met Hemel-hooghe Berghen beset / heeft nochtans gheen lijflicht/ uyt andere onligghende plaetsen van nosde/ so vruchtbaer. ende bet is het Landt/ met schapen/ groote Beesten/ Weyden/ Cozen/ Wijn/ Vivers/ hooge Bosschen/ gefonde Badstouen/ Soutmynen/ Iser/ Coper/ Lood/ Tin/ Silber/ costelycke steenen/ Spieghelen/ Cassedonien ende verschepe de Rivieren begaest/ onder welke vier de principaelste zyn: Doort eerst de Maes naer het Zupden/ uyt den bergh Vosago, (daer oock een gaet groot deel van Lorraine: Vogesia naer genaemt is) spruytende/ ende loopt dooz de palen van Neufchateau, (een stedeken dooz ghelegghet) ende soetichet vande plaetse / oock ghetempertheyt vande locht/ seer lustich) scheidende het Hertochdom van Barroys met Lothringhen; wordt eer zy inde Zee valt / met eenighen arm vanden Rhijn vermengt. De tweede is Mosella, La Moselle, tusschen het Oosten ende t' Zupden/

e'Zupden/met geen groot verschil van Remiremont, spruytende: welck stedecken niet een Cloo-
 ster/begift tot onderhout van Edele ende welghebozen Maechden/ verciert is. Van hier/on-
 trent ses mylen/zijn de Badestouen ghelegghen/die altoos upter naturen warin zijn / doer veel
 lupden/met wonderlijcke ende verscheyden siekten gheplaecht/als tot een Medecyne naer toe
 reysen. Terstont loopt de voorsz. Riviere met haer snelle water voorsz. Espanal, Charmes,
 Toul, by oude tyden Leuca, ende de Mediomatrices daer Metz in leyt: valt niet langh daer aen
 inden Rhijn, met een tsamen loop van water/waer dat Coblentz (een Duytsche stadt) de naam
 af draecht. Tusschen dese twee is een Fonteyn/gheleijk een Puese in twee ghedeelt/niet verde
 van Vitellize; daer een Rivierke upt spruyt/met name Vena, nu sandtachtich/ nu slyckachtich
 ende dickmael Onghesiender dan verachte wyer of slordigen haeg doorn; Wiens stroomen
 de somerschen kreceft schier updynecht ende verdoocht/behalven de Meykens/die zy met een
 groote menichte van water seer diep hout. De derde Riviere is Murtha, wiens oorspronck
 rondsomme upt de Silber berghen gesien wordt ende loopt voorsz. inde valley van S. Dedier:
 daer oock een Fonteyn is van S. Godebert, die door een Godlijcke gratie / voorsz. veel siekten/
 met een ghemeeen oberstemmen/seer gheneselijck bekent is: Loopt dese riviere Murtha door de
 stadt van S. Dedier, ende tomt voorsz. by Raon, Luneville, steden ter teyn / door de naturr/
 Schanssen ende Vestinghen/niet dan met groote moeyte in te nemen: Daer nae by S. Niclas in
 alle plaetsen door de menichte van veelberley waren ende de stadighe fabulen seer vermaert:
 haest vliet van hier de voorsz. Riviere naer Nancy de hoofststadt van Lorraine, die met groeter
 cracht en macht bewaert wordt. Inden eersten is die met dubbelde grachten van ongemete
 diepte ende dubbelde vestinghen beringelt: oock met vier Bolwerken/tot een wonder van alle
 die't aensien/met alderley Orlochs Instrumenten ende Metale stucken gheschuts / in ontel-
 bare menichte beset; dan valt Murtha inde Moselle. De vierde Riviere is Sarra, (Sar) int oostre/
 door de Provincie Waltrafie, daer de Hertoghen van Lottheringhen over heerschen/loopde/
 besoeckt Sarburgh, Sarbrug, ende wordt by Trier vande stroomen vande Moselle ontfangen.

Hoe wel nu Lorraine ober al met sonderlinghe dinghen vervult is/ veel nochtans oberghe-
slaghen/is ons voornemen maer alleen de vernaeffte te beschryuen: Heest dan inden eersten
bergen/ die de Pyrenæsche in alle soorte van Metalen te bouen gaen/ inde welke/ so wy de reste
voorzp gaen/ meest Silber mynen zyn/ met sulcke menichte van Silber oberblopemde/ dattet
ongheloofelijck soude zyn tyrosjt te verhalen; 'twelck heel Lorraine daer upt treckt.

Zyn oock Sout-plaetsen alhier/daert alder subtylste Sout/ best smakende ende witter dan
't Schitische sneeu voorts comt/ die s' jaers aenden Hertoch hondert dupsent Francken/ alle
kosten afghekomen/ opbringhen.

Is hier oock materp daer Spiegel ende gelasen af ghemacckt worden/soo goet/ dat heel
kerstenryck dierghelijcken niet en heeft.

Comen oock in Loraine voorts Cassedonien van wonderlijke groote/ soo dat ick by den
Prelaet van Toul, een heele kelck van een stuck ghemacckt / ghesien hebbe:

Is hier en bouen een schoone Myne van Azur, dat onder alle ghepzen verruuen wel den
pyns treckt: tot groot profijt oock vande grauers.

Zyn eenighe Fonteynen inde Valley van Vagny, onder ghedenckwaardighe dinghen niet
te vergheten/ met costelijcke steenen ende Margariten so vervult / dat de meeste inwonders
van Duytschlandt anders gheen ghebruycken/ die van alle menschen/ jae oock byeenden/ niet
alleen ghepzen worden/ maer oock ghestelt voor d' Indische ende Orientsaelsche steenen.

Ten laetsten is een Mey hier (soo moet my Godt lieuen) die wel veertien mylen int rondt
begrijpt / met Carpers van sonderlinghe groote voorszien/ ende worden ghemaelijcke bebou-
den bye voeten langh/ ende een voet breedt: die in smaecte ende soeticheyt / naer myne sin voorz-
waer/ alle de Mey-carpers van kerstenryck lichtelijck te bouen gaen. Dit Mey wordt alle
drie jaren met een werp-net bevischt / ende bringht de visscherpe aenden Hertogh van Lo-
raine wel festien dupsent Francken s' jaers.

Doet nu hier by dat Lorraine wonderlijcken wel is voorzien met Cozen / Wijn / Beesten / Doot / schoone Beerden / die in fierheyt de Turcksche / ende snellicheyt de Spaensche / in groote d' Engelsche verwinnen / met hooghe ende spichtighe Mans / met Vrouwen van wonderlijcke Schoonheyt. Dat ick niet weynich woorden veel mach begrypen / in dinghen hoe die moghen zijn / noodich tot cost oft onderhout vant leuen / wijckt Lorraine aen genich Landt. Dit schijft Symphorianus.

Lorraine of Lothringhen heeft verder ghestrect wel eertijts / dant op huyden doet / begreep bykans alle het Landt dat tusschen den Rhijn, Sceldt, ende den bergh Volagum gheleghen is / onder den Prince van Austrasien : ende is Zabant met d' andere aenstotende Landen also gebleven / tot dat de nacomelinghen van Carolus Magnus die ghedeelt hebben (ghelijck Muniberus stelt) int jaer 956. oft daer ontrent.

De stadt van Nancy, boven het ghene dat verhaelt is / wordt bysonder ghemerckt / om de doot van Carolus Audax, Hertogh van Bourgondien / die aldaer met zijn Legher vande Zwitfers ende den Hertogh van Lorraine verflaghen is gheweest / hoe wel hy nochtans wel veertien duysent man sterck was / dan de onbetemde moedicheyt der Zwitseren / ende de stoute raddicheyt van den Hertogh René, hebbē hem tot eenē val gebracht / hoe wel te vozen vā eenige zijn wjse Gaets-luyden ghewaerschout. Sommighe willen dese nederlaghe leggen op een Italiaen / Campo Bach, die door eenighen haer / vanden Hertogh gheschepden zijnde / met alle de Lombaerden / de cracht vant seer verpydelt heeft / ende dock veel heymelicke aenslagen des Hertoghs smidert. Hoe het zy / Carolus de stoute / naer dat hy zijn volck hadde sien t' ander gae / heeft hem willen behouden, doch seert daer hy op sat is gevallen / ende heeft zijn meester also tot barmherticheyt der vanden ghelaten, van wien hy drie dootlijcke wonden ontfinck / d' eene int hooft / by t' oer / tot de tanden toe, de tweede int been / ende de derde int fundament. Zijn doot (hoe wel van Anthonis zijn bastardt broeder / ende meer andere Ridders / die gebangē zijnde / by t' lichaem ghevocht / bekenē worde) is nochtans niet allen qualijck gheloost van zijn onderfatsen /

aten; die booz seker hielden dat hy uyt den strijt ghebloden was naer Duytschlandt/ om daer 7. jaer langh penitentie te doen : alsoo dat veel Coopluyden op markten ende in tabernen/ alderley waren leverden/ te betalen/ wanneer den Hertoch van Bourgongie soude uyt zyn penitentie weder int Landt comen.

Op dien tijt was een arm man/ qualijcken gheleet/ uyt t' Bis dom vā Spiers/ die tot Brussel om Godts wil aelmoes byde hupsen ging bedelen; Dese om dat hy den Hertoch Karel wel gheleek/ worde van veel luyden aenghesproken ende ontfingh daer ober veel aelmoessen / dan also hy gheboelde dat men hem booz sulcken Prince aen sach / heeft hem goet ghedacht te vercrecken/ ende is naer die tijt in de Nederlanden niet meer ghesien.

Beschryvinghe van Germania, Duytschlandt.

In uytleggghen bande naem Germania, zijn onder de schrybers verscheyde opinien: sommighe meenen dattet een Latijnsch woordt is/ comende van Germanus, dat een epghen broeder beteykent: aenghemerckt alle d' Inwoonders van die Landt/ ghelijck ghebroeders onder malcanderen leefden/ in manieren/ gesten ende fatsoen van Lichamen/ op een wijs gestelt. Conradus Celtis. schijnt dit oock booz waer te houden/ segghende: 't Volck dat de Latynen Germanos noemen / heeten de Græci ἀδελφοί ter oorsaeck dat se als broeders met den anderen leefden. Doch Becanus verwerpt desen oorspronck ende met recht: also de Grieken ende Latynen beyde/ dese natie met een woordt Germanos, noemde. Strabo houdt/ dat de Germania gheseyt soude zijn also/ dooz dien dat zy de Gallos oft het volck van Franckrijck niet ongelijck en zijn: Op huyden is het vershil groot. Noch zijnder andere die Germaniam trecken van het Latijnsch woordt Germinare, dat is uytspuyten; om dat uyt dese streeck veel volkeren ghe-

zomen zijn/die de gantsche Werelt/als een bloet zijn ober't hooft gheballen. Bouen dese willen eenighe bewysen dat Germania een Duytsch woordt is: men seyt van outs 't is een garmans; welck een volcomen man beduyt; Hier af so de Duytschen sloecke lieden waren ende meer opgheschoten dan andere/zijn zy ghenoecht Garmans: welcke doozspronck Munsterus oock bevesticht: hoewel Becanus die niet toe laet/buyghende Germaniam van't Geeren: ghelyck oft de Germani gheseyt waren/als Geerige mans/of groot van begeerten. Hoe de rechte waerheyt is/ altoes schijnt ghelooflijcker dat Germania een Duytsch woordt is: Want in alle gheval soude dese moedighe Natie/haer naem niet vande vreemde Romeynen daer by noch byanden/ hebben willen ontleenen. Bouen de naem van Germania is een ander/ daer dese contreye Alemannia, mede gheheeten woordt/ ende is so ouden woordt niet. Of dat nu comyt van Hercules Alemannus, Capiteyn van dese volckeren; of vanden Lacus Lemanus in Sabaudia, daer nu Geneue leyt/ oft van een Duytsch woordt Allemannen, met de selfde betydninge, die mit woordt van Garmania bouen gestelt is/ hanght noch in Proces. Ende zijn noch sommighe andere die Alemaniam maer houden voor een deel van Germania, daer nu Hessenlandt leyt/ daer oock Vولاتerranus over meent dat de Alemanni, by een vergaderde huyden waren/ ende daerom Alleman gheheeten; als van alle man esamen gheraeyt. Nu Duytschlandt oft Teusland (ghelyck wy ghe woon zijn te segghen) comt / (oock naer't schryven van oude Auteurs) dooz Tuisco, Zone van Noe, aen wie voor zijn deel/dit landt te beurte viel/ van hem geseyt 't Vischlandt; met verloop van tijt Duytslandt. Woordt noch daer over op huyden een Doycken ghewonden by Colen/dat de naem van Deutsch draecht/ als (naer de meeninghe van vele) oft een woonplaets hadde gheweest van desen Tuisco.

Ghelyck van de name groote questie is onder de beschrybers/ alsoo is oock menigher handt gheschil so veel de palen ende limpten van Duytschlandt aengaet. Doch alle de gheloofweerdighe schryuers (ghelyck zijn Ptolemæus, Cornelius Tacitus, Berosus, Strabo, ende andere) houden een d'achtelick/dat de Ghyn Duytschlandt van Walschlandt afschept/ende dat aldaer de palen

palen zijn van dese twee jaatien: dat de Galli alle het Landt tot den Rhyjn toe beseten hebben; is certeyn sonder twyffel / in dier voeghen / dat Basél, Straesburgh, Spira, Mentz ende andere steden / aen die zyde vanden Rhyjn / meer geweest zijn onder Gallien / dan onder Duytsch-landt. Met de Riebierē Danubius waren de Duytschen gheschepden vande Grysons / d' Hongerſchen / ende andere volckeren; de vrese ende oock de berghen schepden de Dacos ende Sarmatas, vande reste van Alemaignen / soo't voozts met de Zee beset was. Doch de Duytschen / cloecke luyden ende verbaren op den Crÿsch-handel / niet te vreden zijnde met d' oude palen van haer dominatie / hebben die verder uytgheſtelt / ende zijn ghecomen tot die heerlijckheyt / daermense nu in siet. Want boven de Grysons, Auf bourgh, Bavaria, Pannonia, Sclavonia; tot de sluytinge van Trenten toe / zijn de Belgæ: dat zijn de Nederlanders / oock onder de dominatie vande Duytschen ghecomen / niet tegenstaende dat zy eertijts Galli gheweest zijn: ghelijck uyt Cæsar ende andere schryuers ghenoech-blijct / soudē daer ober qualijck te vreden zijn / soo jemandt Nederlandt wilde een deel van Gallia maecken / ende haer vande ghewaende afcomst der Duytschen wenden. Souen dese blijckelijcke voortgāgh / hebben de Duytsche Ridderſ onderghebracht met ghewelt van wapenen gantsch Prussen / daer d' Inwoonders eerst ongemantert ende Afgobē dienaers / nu Christenen / ghebruijcken mede de spraecke oft tale der Duytschen. Wil jemandt hierom sien op oudt Germania, ende tgheen dat nu in de Caerte vooz dooghen lept: sal mercken dat veel meer dooz dese conquesten by ghecomen is / dant van te voren in sich selfs was. Oudt Duytschlandt wordē beschreuen met de vier wateren ofte Riebieren: als namentlicke van den Rhyjn, Danouwe ende Viſtula. Ons Duytschlandt strect vānt Oosten ouer de Viſtula oft Wixel / tot de Scythas, Alanos, ende Sarmatas, vā't Zuyden tot de berghen van Italia, int Westen tot ober de Nase / daer't Brabant / Gelderlandt / Hollandt ende vpcās't heele Nederlandt begriijpt / tot Franckrijck toe. Int Noorden ist ghestreckt tot de Oosterſche Zee / oft Mare Balticum, met een wijdt scheel vā Alemaigne: gelijck alvoren ghestelt is.

Van oudts was Germania oock niet gdeelt in so veel bysondere Hertochdommen / Graefschappen /

Beschryvinghe van Duytschlandt.

schappen/Bisdommen ende Abdpen alst nu wel is/ dan worde ghescheyt in twee partpen / als
in Hoogh ende Neder Duytschlandt/ 'twelck alsnoch duert/ ende zijn by onse schryvers mede
bekent de Hooghduytschen ende Nederduytschen. Hooghduytschland vande Gheviere Manus.
die door Franconia passeert/begriypt opwaert de Provincien van Beperen/Oostenrijck/Sti-
ria/Ghetia/Itschlandt/Zwitser landt/Swaben/Elfas/ en den loop vanden Rijn tot Méiz.
toe. Neder-duytschlandt heeft Franconia/Hessen/Thuringhen/Bemen/Misnia/Slesia/
Prussen/Pomeran/Lijland/Saren/Denemarck/Westphalen/Hollandt/Friessland/elder-
landt/Brabant/Lothringhen/Zeelandt/etc. Welcke plaetsen byde Romeynen met andere na-
men bekend waren/ende is een soete disputatie somwyl onder de geleerde/vanden oorspronck/
die met verschede redenen bewesen wordt. T'gheen Munsterus in zijn beschryvinghe van
Duytschland hier op sept/is verhalens weerdich/ ende gheloove wel dat sulcks t'fondament is
van al dit wonderlijck ghebou der namen. De Romeynen (sept hy) also zy quamen t'aenhoozen
de naem van eenighe Natie hebbē die willen op het Latijn trecken ende door onberstant vade
tale also verandert/dat sulck wooydt eer schijnt van een vreemde tale te zijn/dan vande Duyt-
schen. Daerom Strabo, Tacitus, Ptolomæus, comen qualijck over eē/in haer Cosinographye/
so veel dit stuck aengaet/aenghemerckt een yder nae dat zyn tonghe viel / de naeme oock verā-
derde oft versette; verdt vanden rechten text. Exempel. De Latynen noemen eenich volck
in Duytschlandt Ittevenes, ende schijnt ghetrocken te wesen upt een duytsch wooydt Euster-
sche woner, dat is d'uytsterste ende laefste Inwoonders/ of d'Oosterse woonders; de naeme
van Ingevones wil comen van Inner woner, dat is/die binnen wonen. Burgundiones van
Burchwoonders, also dat wepnich landen ons haer rechten epghen naem achterghelaten heb-
ben/ten zy die door raetsels ende onsekere raminghe verspiet wordt.
'tWerdrijck/ of de grondt van Duytschlandt/ gelijk oock d'Inwoonders/ heeft nu een an-
dere fatsoen/ andere vruchtbaerheyt/dant by den ouden placht. Naer de betuyginge van C. Ta-
citus, 'tlandt der Duytschen int geheel/was of herdt/ ter oorsaecke vande Woschen en dichte/
Duytsterre

duystere woestynen; of onbzycht baer dooz de menichte van Broeckten ende Marasschen. De
 locht is daer suur (sept hy) ende suut / d' aerde onghenoechlyck int aenschouwen / vreselijck in
 dooznen ende haghen / aende zyde van Vranckryck bocht igher; aende zyde van Oostenryck en
 Beyeren ghequelt met winden / niet bequaem voor eenighe Oost-boomen; oft tot bouwinge/
 doch rijk van Vee: welck nochtans gaerne cleijn is ende onghesien; d' Inwoonders zyn wel
 blydt wanneer zy menichte van beesten hebben ende achten anders gheen rijkdom. Ich weet
 niet of eenighe Goden upt jonste / of upt gramshap / haer het Gont ende Silber ghewepghet
 hebben. Doch ich en soude niet willen boozseker schryuen / dat heel Duytschland gheen Gont-
 anders houdt / want wie heeft daer na ghetracht? Dit seyt d' Historij schryuer Tacitus. Seneca
 seyt tselfde in zyn boeckken vande regeringhe des Werelts. De Duytschen (schryft hy) en woo-
 nen op gheen sekere plaetsen / maer zyn dan hier / dan daer; hebben stadige winteren / onbzycht-
 bare Landen; gheen huysen om te schuplen; levē vāde jacht; baer de moetheyt of de nacht haer
 overvalt / is haer slaepstede ende slapen op bladers van boomen / oft in grachten ende holen.
 Zy gaen al naect / ende hebben doch voor cleeders by wyl niet dan veulen van wilde Beesten:
 zyn hierom veracht ende niet ghesien by andere natien. Siet eens noch wat dese loofweerdighe
 Auteurs van oudt Germanien zyn schryven de: al bevinden wy nu contrarie dat de locht vā
 Duytschlandt soet is / dat d' aerde vzychtbaer / de steden heerlyck / d' Inwoonders gheschiedt
 zyn / sulcks is niet te verwonderen. Alle dingh heeft zyn tijdt: oock de landen verargheren ende
 verbeteren / met d' influentie des Hemels. t Gheluckighe Asia, vzychtbare Graecia, het Cozen-
 draghende Sicilia, Provincien daer byde Romeynen ertijts den hoozn vā oberbloet was; zyn
 nu dooz / ich weet niet wat ongheluckighe Planeet / in wonderlycke onbzychtbaerheyt veran-
 dert. Wederom Gallia, Germania, ende andere doen woeste Landen / schynen nu geest te hebbe
 met verloop van jaren / de rijkdommen daer de boozs. Landen om plachten ghesocht te
 worden. In Cozen / Wijn / Gont / Silber / en andere Metallen / wat Landt is doch beter voor-
 sien als Germania: By den suden zyn dese schatten onbekent gheweest / of moghelijck d' aerde
 hadt

hadt noch niet volmaect sulcke rijcke Wonen / in onsen tijt zijn die op gheroimen / ende maken die Landtschappen van dit deel van Europa, bouen Italien / Spaengien ende Griekenlandt / goetsaligh. Nu d' inwoonders / wat scientie is doch bekent daer de Menschen in glozieren / die van dese niet en wordt tot oorzbaer ende profijt gheoeffent: t'zy jemand op wercken van hant / of verstandt acht neemt. By de Duytschen is de Latijnsche spraek langst in eere gheweest / eerst opghebracht / ende nu noch met sonderlinghe neersticheit onderhouden.

De welsprekende const van Rhetorica; De diepsinnighe Dialectica; De volmaeckte Arithmetica; De Goddelijcke Astronomia; De rechtvaerdighe Geometria, al consten daer de naemder menschen oock naer den Doot doozleef / hebben in Duytschlandt of haer herbozinge ghehaelt / of opperste ende upterste volmaecticheit. Nu de wetenschap der Medecynen / de sonderlinghe handelunghe vande Anatomie, de Godsalticheit vande Theologia, de rechte kennisse vande Keyserslycke rechten: zijn die niet haer opganck aen Duytschlandt insonderheyt schuldich? Wy lesen in alle Historien / dat de const van Drucken in Duytschlandt eerst gevonden is; ghelijck oock d' Artillerie of tgheschut; Doozts dien Silueren Hemel / ghesonden van Ferdinando aen Solyman den grooten Keysers der Turcken / daer alle Planeten haer loop hadden; daer d' eene Sphere haestich ginck / d' andere traech; daer de Son dooz de Zodiack zijn ghewoonlijcke ganghen dede; daer oock de Maen op tijt ende stontt onderginck / opginck / toenam ende afnam / min noch meer / dan de geleerde Astronomi in haer boecken den loop des Hemels beschryuen. Ende was dit stuck wercks ghebrachten van 12. Mans / opghefelt ende ontstelt in iegenwoordicheit des Keysers / dooz eene die t' seifde ghemaect hadde; oock een boeckken byghevoecht / inhoudede de maniere ende middele om dese wonderlijcke vloot te houden in haer behoorlijcke loop. Van dit wonder stuck zijn gheruygen Iouius ende Sabellichs, ooc de Poet Du Bartas, in zijn seften dach vande eerste weke / daer hy met dese sin schryft:

Beschryvinge van Duytschlandt.

Hoe soud' ick swyghen doch, of mijn tongh waer ghebonden
 T'nieu Sylver firmament, door Ferdinand ghesonden
 Aen den Turck Solyman, die wijdt en breed regeert?
 Van binnen eenich geest daer durich domineert
 Die dit stuck drayen deedt, hoewel nu d'eene Sphære
 Sloop traech, en d'ander weer bleef haestich in het kerens;
 De Sterren nietemin hielden haer rechten treck
 End' van Sterren des Lochts en schenden noyt t'besteck.
 De claer lichtende Son, door des Zodiaecks huysen
 Hiel zijn volmaeckte wech, zijn Suster oock verhuysen
 Men sach in eene Maendt; die lichtveerdich ghewent
 Met haer verscheyde loop in dees Sphæer was bekend:
 Nu cleijn; nu groot; nu ront; nu twee hoornich, met reden,
 Recht als oock onse Maen heeft hier verscheyde zeden.

Soo is noch/bouen dese voornoemde stucken (dooz 'tconstrijcke verstant bande Duytschen
 gebonden) by eenen Ioannes de Monte-regio een Arent gemaect van hout / so constich en met
 sulcken aerdt/dat die vliegēde upt de handt van zijn Meester/den Keiser int gemoot ghecomen
 is/ende dien oock een groot stuck weechs tot de Poozten van Norinbergh toe ghevolcht heeft/
 min noch meer dan of dese Voghel dooz een natuurlijk leuen hadt beweecht gheweest/ alsoo't
 nochtans maer dooz eenighe heymelijcke const gheschiede / niet te begrppen dan dooz de ver-
 standen/die in sulcke dinghen gheoeffent zijn / ghelijck weel eer was Archytas van Tarenten,
 die oock een houten Dupve / heeft eenich bpsonder leuen in gheblasen; bequaem om dooz de
 locht te vliegghen/ ghelijck als andere Voghels/met een groote verwonderinghe bande luyden
 die't aensaghen/hoewel zijn werck niet en staet te verghelijcken / met d'inventie van dien ghe-
 leerden

leerden Duytsch booz verhaelt. Meer dierghelijcke dinghen/daer Alemānia in flozeert/soude ick hier moghen stellen / om te toonen het verschil tusschen de verstanden van andere provin- tien/met die van Duytschland; dan is een werck van bysondere studie/ende dat tot uytlegg- inge van Caerten niet wel soude passen. Noch yet wat staet ons te schryuen vande cleeders der oude ende nieuwe Duytschen. By den ouden ginghen de gemeene luyden meest al naecht: doch sommighe die cleeders wilden draghen / hadden ghenoch so haer lichaem maer bedeckt was; 'tselde gheschiede met een Wilt-mantel aen een ghehecht door een haeck/of in plaetse van dien/ met een doorn: de Edeluyden of meest vermaerde personen worden bekent aen enge cleederē/ daer bykans alle de leden doorschenen. Nu beminnen de Duytsche Edeluyden Gout en Sil- ver / gaen in flouwele oft zyde habyten / draghen gaerne wyde couffens ende mouwen: soo dat een ghevonden is gheweest/die onder zijn byock gevoedert hadde/ 99 ellen zyde; daer over ghevraecht / waerom dat hy niet een elle meer nam om tghetal van hondert te volmaecken/ heeft gheantwoordt/ dat 'twoordeken van hondert te smal was/ende dat daerom zijn sin was gheweest een ghetal van meer heerlychhepts te gebuycken: dit wordt aldus verhaelt by C. de Iudæis, in zijn beschryvinghe van Duytschlandt.

Ick hebbe verhaelt tot lof der Duytschen haer wetenschap ende erbarentheyt in alle con- sten: daer zy alle natien mede passeren/doch sal niet overlaen de bysondere glorie der wapenen/ niet van huyden noch gisteren; maer van over veel jaren; haer als een erffenisse toegheschryevē. De Romeynsche Historien gheben een vol loff van dese bysondicheyt / int verhael van soo veel verscheyde slaghen/waer in oock dickwils de Latijnsche macht/ des gantsche Werelts mach- tich/door de hant der Duytschen int onder spit ghelagen heeft/ende mocht Augustus zijn hoofd wel teghens den muur smyten/ seggende: O Quintili Vare gheeft my mijn Legioenen weder- om: also die door de dapperheyt vande Duytschen/met een wonderlijcke victorie vernielt wa- ren. Certeijn dat mi het Romeynsche rijk wel eer so vermaert in fleur blijft: sonder den uyt- sten onderganch (die anders aen alle Rijken ende Landen van God toegheschickt is) te verne- men/te

men/is mijn bedunckens sonderlinghe ghelegghen aende vromicheyt van dese natie / die onder Carolo Magno, een Duytsch Vorst (ghelijck dat Munsterus seer wel betoont) den Arent vant. Rijk eerst in bewaringhe ghenomen/tot noch toe/ met een gheluckighen voortganck ende successie teghens de Barbaros (die upt zijn om desen voghel te vanghen) beschermt ende bewaert heeft. Is hier ouer oock pynens waert te verhalen/hoe/ ende in wat maniere/ het Keyserdoms vant Weste/ aende Duytschen gecomen is: ende sullen wy daerom upt Munstero int cort stellen t'gheen vande instellinghe ende verkiefsinghe des Keysers gheschreuen wordt.

Het rijk dat opt t'machtichste op der Aerden gheweest is (ghelijck alle luden genoeghsamblijckt) was eertrijcs binnen de stadt van Roomen/ daer alle Natien des bekende Werelts haer heer en meester beleden/die doen Imperator, by ons Keysers: comede van een Larynsch woort Caesar, ghenoecht worde: Welcke Majesteit inde voorsz. stadt / daer toe vercozen/ als in haer rechte schijn ghestelt/ is doch by Constantinus Magnus, d'eerste Kersten Keysers/ naer Constantinoplen ghevoert: alwaer t'licht van Oudt Roomen / met de stralen van Dieu Roomen verdupstert is. Constantinus was wel voorwaer een lofsjck Keysers; dan ic weet niet of hem met eenighe rechte actie/ d'hoofstade des Werelts soude moghen beschuldighen/ alsof hy van haer ghenome hadde/het wygvermaerde cieraet vant eeuwich rijk. Door dit vertreck der Keysere naer't Oosten, is certeyn de cracht der Romeinen gantsch vermindert/heel Italien/ als in weduwelijcke staet onbeschermt ende veracht gebleue: in somma t'gantsch Westersche rijk/ naerden Onderganck: tot een onderganck ghecomen. De Pausen die doen wel eenighe wereltliche macht bestonden te verkrpghen/ waren nochtans niet sterck ghenoech / of bequaem/ om de vzeemde volckeren die Italien by tyden quamē schenden/weder te staen. Gothi, Hunni, Lombardi, te voren onghewoone ende duytere natien/ quamē al na dese Provincie/ als tot ee ricken buut ghelooopen/ om met de weeldicheyt van dien; haer naem te verbreeden ende armoede te beteren. Inde Keysers van Constantinoplen was gheen hulp; alsoo haer macht van daghe tot daghe vercleijnde/en zy die name van Keysers maer droegen/selvs sulcken staet met werken

niet poochde te betreffen: So zijn dan de principale Prelaten vande Roomsche Kercke beweecht
 gheweest/ om haer van een defenseur/ voorstaender oft beschermber te voorzien / ende is daer-
 omme met raet vanden Paus tot Keeser verzozen Carolus Coninck van Franckryck / die
 doen boven zijn inghebozen vromicheyt ende yber tot het Kersten gheloobe / de machtichste
 Prince was vande Landen naerden Onderganck gelegen. Hier nam eerst zijn begin 't Room-
 sche rijck aende Duytschen ober ghebraghen / den Arent van Roomen alsoo verdubbelt zijnde /
 met het eene hoost nae 't Oosten / ende met het ander nae 't Westen. Nu en sal niemant vrecnt
 gheven dat wy Carolum Magnum stellen / als eerste Keeser onder de Duytschen / dan alleen
 den Fransoyen die met Carolo Magno voorz. willen bewysen / dat aen haer Natie de Room-
 sche heertichheyt eerst soude gheromen zijn. Van ghelick Munsterus wel schryft: 't Volck dat
 doen in Franckryck woonde / was van eene slach met de Franckē in Duytschland byde Mane,
 dock van eene afcomst / also dat Carolus Magnus, die berde dese Franckrijckē int Oosten ende
 Westen regeerde / wel Coninck van Franckryck was / ende nochtans een Duytsch Heer: want
 hy is in Duytschlandt ghebozen / is Heere van Duytschlandt gheweest / heeft duytsche tale ge-
 sproken / en Duytschlandt int meeste deel aent Kersten geloof gebracht: Hy woode in Duytsch-
 landt / te weten tot Aken / ende is ghebozen tot Angulheim; of ghelick sommighe schryuen te
 Frisingen. Daer ober zijn by hem / aengaēde de saken des Rijcks / te Regensporgh / te Worms /
 te Mentz ende tot Aken veel dachvaerden ghehouden / met Duytsche Vorsten ende Heeren / so
 dat hy met recht gestelt wordt / d' eerste Keeser van Roomen / van Duytschen bloede. Van zijn
 gheslacht comende te faelgeren / also een groot gheschil oprees onder d' ondersaten / ober de suc-
 cessie van 't Keeserrijck / dat erfelijck was ghebleuen / tot het jaer 993. is doch Otho / sone van
 Otho den tweeden van dier name / Keeser ghemaeckt. Dese heeft de stadt van Roomen belegerd
 ende oock inghenomen / aenden Paus Iohannem, by Crescentio Roomsche Borgmeester op-
 gheworpen / jegens s' Keesers Heue Gregorium, d' ooghen laten uytrecken ende daer na om-
 bringhen; Crescentium oock een schandelijcken Doot doen steruen / en Gregorium weder op
 den Paus

den Pauselijcken stoel geholpen. Hier over Gregorius, indachtich des onghelijcks hem byden Romeynen aenghedaen, willende oock den Keyser belicuen/ heeft met Etho voorsz. den derden van dier name gheordonneert / dat de Duytschen soude macht hebben om een Keyser te verkiefen/ ende dat haer dese kiesinghe altoos blyuen soude: ghelijck die noch op huyden doet. In cracht van dese electie, wordt de ghekozen Voys Cæsar ghenaemt/ of Coninck der Romeynen/ ende hebbende de Croon vande Paus ontfanghen/ wordt hy Imperator, dat is Keyser / gheheeten. Hier toe zijn eerst versocht gheweest byden Paus ende Keyser/ alle de principale Heeren van Duytschlandt/ die't selfde goet ghevonden hebben: So dat voorsz. ghestelt zijn drie Prelaten/ Eerstelijcke Princen in Duytschlandt / als Opper-Cancelliers vant Ryck / te weten de Prelaet van Mentz/ die toeficht soude hebben op de saecken van Italien aengaen/ ende de Prelaet van Trier/ ghestelt tot de saecken van Franckryck/ byde welken oock ghevoecht zijn vier Weerlijcke Heeren / met sonderlinghe ampten / die van den Keyser Heere des Werelts belyden. Inden eersten de Hertoch van Saren: hy draecht het sweert vanden Keyser; ten tweedē de Markgraef van Badē/ hy bewaert des Keyser's Camer; ten derden de Paltzgraue/ ende is voorsz. / ten vierden de Coninck van Bohemia ende is des Keyser's schencker : die by dese voorsz. Heeren ghekozen wordt is Coninck van Roomen ende daer nae Keyser. Carolus de vierde / Keyser / heeft dese maniere van Electie in een gouden Bulle ghestelt/ die noch op huyden mach ghesien worden. Ende is d'ordonantie ghemaect (gheljekken sept) int jaer 1001. Deerste ghekozen Keyser was S. Henricus, fundateur des Bisdoms van Bamberghe.

In dese tyden was de Coninck van Bemen maer Hertoch. Daer de voorsz. statuten zijn noch andere ordonancien ghemaect ende meer staten opgherecht / tot vermeerderinghe vant Ryck/ want naer de seven Kuer voysten zijn gheset; Vier Hertoghē; Vier Marquisen; Vier Landt-Graven; Vier Burch-graven; Vier Grauen; Vier Baronen; Vier Ridders; Vier

Steden; Vier Dorpen; Vier Boeren / op welke heerlijckheden als vaste Pilaren / rust dit gantsche werck van't Roomsche rijk.

Van God durich ghefelt om't Aertrijk te regeren.

Beschryvinghe vande Nederlanden.

Dese Caerte begrijpt niet wel gheheel Belgium, ghelijck van Caesar beschreven is / maer alleen een stuck van't selfde / met oock een deel van Duytschlandt; kan ober sulchs met verscheyde namē beteyckent worden / als Belgica, Germania Inferior, ende de xvii. Provincien: van welcken de laeste onder de ghemeenen man meest bekend is / die dit jegenwoordighe deel van Duytschlandt also noemt; t'Wisdom van Luick / d' Hertochdommē van Sulick / ende Clerke uptghesondert / die nochtans om de naest ghelegghent heyt hier mede ghestelt zijn: so dat dese Nederlanden bestoten worden met de Eems een vermaerde Gebiere / met de Bisdommen van Colen ende Trier / de Provincien van Vermandoy ende Picardien, tot de mont van de Gebiere Aa, die haer inde Zee ontlast by Grevelinge, ende voort aent Noorden met den Ocean: daer Belgica byden Ouden placht bepaelt te zijn met de Marne, Seyne, ende den Rhijn, ende Germania inferior, dat wy Neder-duytschlandt mogen noemen Agrippinam Colonia, nu Colen ende de Tungros, met meer andere verder ghelegghen landen begreep.

De xvii. Provincien / die hier beschreuen ende met bysondere Caerten afgebeelt worden / zijn Brabant, Limburch, Lutzenburch, Gelderlandt; al Hertochdommen; Vlaenderen, Artois, Henegouwen, Hollandt, Zeelandt, Namen ende Zutphen; Graeffschappen / t' Marquisat van Heylighe Rijk, de Heerlijckheden van Frieslandt, Mechelen, Vtrecht, Overyssel ende Groeninghen.

ninghen, in welcke Landen ghetelt worden C C X X V I. steden/ ende ses dupsent vyf hondert ses ende twintich Dorpen.

De vreemdelinghen noemen böttelijcken al dese landen / die in spraecke / zeden ende name gantsch verschepden zijn/ Vlaenderen, ende d' Inwoonders Vlaminghen : 't schijnt dat sulcks comt door een bysondere kennisse/ die zy gehadt hebben met d' Inwoonders van't Graeffschap van Vlaenderen/ om den grooten handel aldaer wel eertijts op Spaengien ende Italien ghezeben/ soo dat oock d' andere omlyggende landen daer ober eenen naem hebben ghedraghen; ghelijck of men naer een voet/ den heelen mensch soude willen noemen.

De locht van dese Provincien hoe wel zy vochtich is en grof/ wordt nochtans booz ghesant ende bequaem tot digestie ende generatie byde oude schypuers ghehouden: doch nu ter tyt/ naer oordeel van alle mensche/ 't zy door vermeerderinghe ende verbeteringhe der inwoonderē (ghelijck tot Venegien gheheurt) of door eenighe andere oorsaeck/ is de locht veel soeter ende getemperder dan die van outs gheweest is / 'twelck meest gebleken is in 55. oft 30. jaren herwaerts. D' inwoonders daer ober/ soo zy haer selfs niet en begheuen tot onghereghelde manieren van leuen/ winnen int ghemeen een grooten ouderdom / gelyck dat aldermeest blycke inde Kempen in Zabant: daer de luyden om d' onvuchtbaerheyt des landts seber van leuen ende floeck int arbeypden/ de jaren van Nestor (ghelijck spraeckwoorde hout) saemtijts becomen.

De Somer is in dit ghewest lustich ende niet vernakelijck/ niet gheplaecht door ondraechtliche hitte/ maer wel ghematicht/ brenghet oock sonderlinghe gheen quellijcke Meustere oft andere vreemde soorten van Bliegghen boozts / behaluen in Zeelandt / daer ort de slichen ende broecken byde somer dit ghediert menichvaldich is: dat niet een bystere sang / onghelijcken ghenoechlijcken Nachtegael/ de menschen begaen om rust in onrusten houdt. Luttel vierighe teijckenen worden inde locht ghesien/ luttel quade veyen/ weynige Aerdtbevingen worden ghevoelt / want de vochticheyt vande locht ende de laechte vant Aerdttrijck / sulcke schuddinghe selden onderwoypen zijn.

L

De Winter.

De Winter is int ghemeen lanck/herdt ende sel/ als d'Oosterfche oft Noorderfche winden waepen: wanneer de Westersche oft Zuyde opfseecken / soo comt een fcielijcke warmte op / die den koudt in reghen verandert.

Nertrijck vande Nederlanden is byrang ober al effen ende plat / behaluen int Landt van Lutzenborch ende Namem/daer veel berghen ende heuuelen zijn.

In veel plaetsen ist sandtrachtich/als in een cleen deel vā Vlaenderen en Brabant/ oot meest langhs de Zee kant; als in Hollandt ende Zeelandt/daert hooghe sandtberghen heeft / diemen ghemeenelijcken Duppen noemt/ fchanfen voorwaer teghens den stadighen storm vande byfchende Zee. Anders in Cozen ende Graen ist heel vruchtbaer / ende bynght alderley ghewas voort in oberbloet. Is oock niet berooft van goede Landt-wijn / die ontrent Louen/ ende Lutzenburch in tamelijcke goede fmaecke voortcomt/ende soude moghelijck beter wesen/ waert dat de werflichept vant Cozen te faepen aende verbeteringe van Wijn gaerde gepleecht worde.

Ossen/ Kopen/ Peerden/ Schapen / en andere ghedierten tot s' menschen onderhout bequaem/ worden inde xvii. Provincien met groote menichte ghevondē. van seer goede fmaecke / ende so tam door de soetichept des Lochts/ dat de Stieren daer niet veel wilder zijn/ dan d'Ossen in Italien. In Byzlandt ende Hollandt zijn wel de grootste ende vetste Ossen; worden wel soo fwaer ghevonden / dat haer ghewicht dysent ende ses hondert ponden passeert. Ludovicus Guicciardinus, een Italiaen (aen wien nochtans om zijn vermaerde beschryvinghe vande Nederlanden wy meer eeren schuldich zijn/ dan aen onse eyghen Inwoonderen) schryft/ dat een Frieschen Os aende Graef van Hooghstraren tot Mechelen gheschoncken / inde wichte heeft moghen halen twee dupsent/ byf hondert achtentwintich ponden / die oock daerom naer't leuen gheschildert/ int Daterijs vande Graef voorsz. opgehanghen/ als noch mach gesien worden.

De Peerden van Hollandt/ Frieslandt / Gelderlandt ende Vlaenderen zijn groot / lustich/ schoon ende bequaem tot alle oeffeninghen/ maer principael tot den Oploch; om haer swaertē

ende dichte/ die groote cracht aenbringt int tsamenloopen van glabien op den vrandt.

De Wolle is hier grof / ende heeft gheen ghelijck met de Spaensche oft Engelsche/ aenghemerck dat de weyden meest laech ende waterich zijn/ daer dan de beesten dooz/ harde en lange Wol krpghen.

Met Boter / Caese / Melck is geen Landt so seer begaeft in eenighe hoeken des Werelts/ ende meest 't Graef schap van Hollandt/ ghelijck wy dan op bequame plaetse schypuen sullen.

De Rivieren die dooz de Landouwen loopen zijn uyter maten schoon ende groot / onder de welke vier de grootste zijn/ ende als Coninghen vande reste : te weten de Rhijn, de Maes, de Schelde, de Leye ende de Eems, die wy metten coztsten beschypuen sullen.

De Rhijn, d'opperste Riviere/ die met haer vetticheyt veel Provincien ende Lande lustich maecht ende vruchtbaer/ alsoo datmen met recht schypuen mach van haer/ 't gheen Dionysius vanden Nijl verhaelt.

Gheen Revier mach ghelijck den Rhijn wesen ghevonden.
So zy vermeert tghewas, of met slick mest de gronden.

Comt met twee Fonteynen boozts/ beyde eenen naem dragende/ uyt eenen hooghen berck/ die Ptolemæus ende andere oude schypuers Adula noemen; de nieuwe Vogel, beter / berck van S. Gothardt ghenamt : uyt welke verbe ende wijt streckende/ oock uyt spruyten de Roine, Tefin ende Rus, alsoo dat int begrip van tien Italiaesche mylen, vier de vermaerste Rivieren opcomen/ daer verschepe hoekē vande Werelt mede begotē worden. De Rhijn loopt boozts met dese twee Fonteynen ende voecht die achterna tsamen / vier mylen bouen de Bisschoplijcken stadt Chur, daer zy dan met een erfenisse van grooter water / begint bequacm te worden tot scheyen/ so boozts loopende sonder eenich letsel / dooz de Lemanische Meerz / of Costenzer Zee/ tot de engten ende steenrotsen van Duytslandt / daer zy dooz woystelt/ met veel Rivieren

Beschryvinghe vande Nederlanden.

als de Neccar, de Meijn, daer na de Moselle by Coblentz vergroot/voorz by Colen passerende/wordt ten laetste aent beginsel van oudt Batavia, (welcke plaetse nu Cleefsch is/vermaert dooz t'oude Casteel Lobeth, ende het Tol-huys) aen twee ghedeelt / so dat t'eene deel noch glorieux met den name vanden Rhijn, naer Arnhem vliet/Wagheningen, Renen, ende Wijck te Duursteden: alwaer dan de Lecke begint een arm vanden Rhijn, daer ouer oock alsoo ghesep/als een uyt lech van dese vermaerde Gebiere: nu nochtans met groot ongelijk: van haer stroomē/ dooz de Lecke voorschreven berooft: want de Rhijn selfs loopende naer Vrecht, Woerden en Leyden, traech ende qualijk weer dich des naems van Gebiere/ is met allen engh op sommige plaetsen/ darr ouer vande Durnen ende sand: berghen by Catwijck verdukt ende veracht/ so dat zy tot haer ouden uytganck niet kan comen / maer blyvende aldaer / met een schandelijcke naem vant Malle-gat verstrickt/laet d'oude heerlykheyt aenden Lecke, die met een wyde ende ruyme stroom/inde Merruwe by Crimpen valt/ ende haer water ē voorts voorz by Dordrecht, met de Maes ghemenght/inde groote Zee dzaecht.

De Maes springt uyt den Berch Vogesus, aende palen van't Landt van Langres, ende neft haer loop naer S. Tibaut, alwaer zy bequaem tot de vaert / passeert voorts dooz Verdun ende zont tot Moson ende Masieres, van daer tot Charlemont, Bovines, Dinant ende Namen, by welke stadt dooz de Sambre vermeerderet / loopt hoeverdigher ende grooter dooz Ludick en Maetricht: groetēde vā ter zyde de steden vā Stochem, Mafeyck, Roermond, Venlo, Luyck, Grave, Ravelstein, Megen ende Batenborch: nienght voorts haer wateren met den Wael, een arm vanden Rhijn, daer nochtans pder Gebier haer naem behout (alsoo't Eplandt twelck wy de Bommelē weert noemen met dese twee Gebieren beringelē leijt) tot Worcum toe / daer de Wael (vant Walen, dat is manghelen ghesep) zyn wateren ende name verwandelt aende Maes, den tytel ende uytganck/voorz by Rotterdam ende Vlaerdinghen toelatende/ twelcke zy doch te voren aende Merruwe, die oock een stuck vande Wael is/niet ghewepgert hadde: want by Gorichom wordt de Wael, van't oudt gheslacht der Meronorum (dat aldaer een sterck Casteel hadde/

hadde / twelck gheboochen ende noch met sterke muren aen eenighe kanten beset / de heerlijck-
 heyt in oude tyden betoont) de Metruwe ghenoemt ende naer't ontfanghen vande Lecke ende
 Iſel by Rotterdam, crijcht den naem (ghelijck gheſeyt is) vande Maes.

De Schelde comt upt Picardia, int Landt van Vermandoys, upt een berch daer oock de
 Rivieren / de Somme ende Sambte opcoemen: loopt dooz Camerijck, Valenchynes, S. Amand,
 Doornijck, Oudenaerden, Gent, Dendermonde, Rupelmonde, ende Antwerpen, tot Saftin-
 ghen, vier mylen van Antwerpen: Albaer ghelijck overladen met haer water dat zy in neemt
 dooz de Rivieren / de Scarpe by S. Amandt, de Leye ende Lieue in Gendt, de Denre by Denre-
 monde, de Rupel by Rupelmonde, naer een ootmoedighe eerbiedinghe aende heerliche coop-
 ſtadt van Antwerpen, die zy langhs henen hooft en voeten schijnt te wassen / met volle en moe-
 dighe stroomen / wordt ghedeelt in twee partpen; d'eene loopende nae't Westen / crijcht onder-
 weghen den name van Hondt, ende vliet vooz by Sluijs ende het Eplandt van Walcheren, tot
 inden Ocean: d'Andere draeyt haer nae't Noorden ende by Berghe, bergheſelſchapt met de
 Zoom, loopt hier ende daer dooz d'Eplanden van Zeelandt, verliesende achterna den naem /
 tuffchen Walcheren ende Schouwen, alwaer van de Zee den Scelde int ghemoet comt; die
 minlijcken ontfanghende / also zy tot Gent toe / wel vijftien mylen van haer uytganck / den ebbe-
 ende bloet vanden Ocean, met een ghelijcke nature schijnt te willen nae bootſen / nu al tuchtrich
 om met de Zee te verſamelen.

d'Aa comt op by Terruwanen, ende loopt dooz S. Omer, naer Grevelinghe, alwaer zy oock /
 niet verde vande plaetſe / daer dien grooten ſlach gheschiede tuffchen de Bour gongions ende
 Franſoſen / int jaer 1558. inde Zee valt.

d'Eems, int Latijn Amaliſ, comt upt Weſtphalen, en paſſerde by Rietbergh, Waerendorp,
 Tellicht, Rhenen, Linghen, Meppen, Aſcendorp, den Oort, spoelt haer ſoeticheyt met ee wyde
 monde inde Zee / maeckende vooz de ſtadt Eemden een bequame Haven / in maniere van een
 groote Meer. Dit zijn aldus de principaelſte Rivieren vant Nederlandt die in alder ley Diſ-

Tschen wonderlijcken rijk/dit schoone deel van Europa doorloopé / ende als volle aders tgan-
schelichaeim doorstralen.

D'innuonders vā Nederlād̄t zijn meest al schoone lypden/so wel Māns als Vrouwē/ heb-
ben in welgheboechde ende by rome beenen een heerlijcke ghestaltenisse. Haer stature is oock
meerder dan der Italianen/ Fransoyseu oft Spaengiaerden/ principael in Hollandt en Friel-
landt; also doch gemeenentlijckē al de Noordersche lypden om der vochticheyt wil/nae't schyp-
pen vande Naturalisten/ rijk vā stature zijn/ende hoogh van leden. De beenderen van doode
menschen/ouer veel jaren begraven/ die in sommighe plaetsen ghevonden worden/als rots in
Noordt-Hollandt/daer de Steyren nieu bedijcht zijn/ceerijts slachveldē/ tussthen de Frielen
ende Hollanders/ghetuppen noch een wonderlijcker groote; dan op huyden/ onder den gemeen-
nen man bekend is. Wy lesen daer over dat Guilielmus de goede/ Graef van Hollandt varēde
tot de Brulofte feest vanden Coninck van Brancrtijck Carolus de schoone/mede geboert heeft
een Zeeusche Vrouw/so groot ende hoogh/dat de langste lypden by haer niet dan kinders sche-
nen/die oock so sterck was/ dat zy machtich was aen elcke handt te dragen een vat biers / vier
hondert Italiaensche ponden swaer / oock een balck nae haer belieste te verleggen / daer acht
mans te vergeefs pet op ghepoocht hadden: Oock wordt verhaelt van eenen Claes Rieten/
ghebozen van Sparenwoude/een Doyp in Hollandt/die den grootsten man onder zijn armen
liet doorgaen. Onder de Heeren van Arckel, inde Hollandtsche Cronijckē wel bekend / is eenen
Johan van Arckel gheweest in crachten ende in lichame byde vermaerde Geusen te ghelijcken/
die oock daerom den bynaem van Geuse ghekreghen heeft. Dese van alle menschen ghebreest
ende ontsien / hadt de macht om een Dencxt vander aerden op te heffen/dien jeghens een muer
te drucken/ende aldaer onbeweecht als ghebanghen te houden / alleen ghelijck den crachtigen
Iulius Valens, of den vermaerden Milo van Croton. Van is nu dit voordeel van grootte seer
vergaen/twelck comt (somen meijnt) of vande conversatie met andere vreemde volckeren; die
vnder de Nederlanders met houwelijck ende andersins vermengt/ cleynt van lichame / oock
cleynder

eleijnder na comelinghen achter ghelaten hebben; of oock door de maniere van leuen ende hup-
melijcke qualiteyt der Inwoonderen/ vande oude wylse berfchepden.

Al sept nu het ghemeen spreekwoydt/ dat groote luyden/ luyde luden zijn / 'tselfde heeft noch-
tans onder de Belgas geen plaets ghehad/ die haer stature met groote crachten wel betreffen.
Cæsar sal konnen ghetuygenisse gheuen vande oude luyden/ onse voorvaderen. Onder de volc-
keren van Gallia (sept hy) zijn de Belgæ de sterckstē ende in zijn tweede boeck: De Belgæ alleen/
by ryden van onse ouders / hebben de Teutones ende Cimbros, naer dat zy heel Galliam ghe-
plaecht hadden/ nochtans uyt haer land gehouden. Dese jegenwooydige Oorlogen geuen ghe-
noch te kennen/ wat de Nederlanders / tzy te Lande/ of te Water/ te voet / of te Herde connen
uyt rechten. So veel 'tooyloch opt water aengaet / mach gheen natie haer so seer af beroemen:
daer nu bysonder de Zeelanders ende Hollanders in triumpheren; Oudste soonen vande
Zee-Godt Neptunus.

Dooyts de wetenschap ende scientie van alle Consten/ is in dit hoercken vande Werelt / als
in een goede ende minlijcke schoot tsamen vergadert. Ick wil daer gheen bysonder verhael aff-
doen/ also de boecken van so veel gheleerde luyden/ uyt Nederlandt/ door haer eggen lof genoch
bekent zijn/ soot daer ober noch by wplen pas sal gheuen op bysondere plaetsen. D'oorfaecke
doch van so veel gheleerde Meesters ende subtyle constenaers / is niet verde te halen / aenghe-
mercht de natuure ende complexie der Inwoonderen / die ter deuchden ghestelt ende van alle
eergiericheyt/ wyetheyt/ onsupberheyt/ gramschap ende meer andere onnutte gebzecken/ door
haer selfs/ (so zy niet int conuerseren met andere quade menschen ongeset worden dat al te lich-
telijcken gheschiet) verbzeemdt/ seer minnelijcken toelaes/ de kennisse van de sachte geleertheit.
De neghen Musa, als Goddinnekens / willen niet wel ghebonden zijn onder die wyede ende
Wartiaelsche geesten/ vzeesen ghewelt ende cracht/ erbare maechdekens/ alst zijn.

't Spreekwoydt houdt: Gheen Goudt sonder schuijm, also ist oock met dese natie / want
byde deuchden dooyts zijn mede ghestelt eenighe ghebzecken/ die inde Inwoonders kennelijck
L 4 zijn/ als

zijn/als dat zy gierich zijn/of om beter te seggen/begerich om goet te vergaren/dat zy ghenetelijcken veel te nieus gierich/haest jemaent gheloof ghenen/daer over seer bequaem om bedrogen te worden/dat zy haest yet ter handt slaen/sonder veel raets daer op te besighen / dat zy wannier haer eenighe jalousheyt oft vermoeden int hooft comt/ die qualijcken kōnen overtreden ende blyben daer seer obstinaet in: Tot veel spreucken zijn zy oock seer gheneghen/ kpuen lichtelijck ende met stadich verwint heeten maekander dickwils lieghen/zijn daer over om haer open herticheyt ende onbedenijstheyt niet durich int haeren ofte beinimen. Ghelijck de Duproschen gaerne Trip met een ooz russen/ alsoo doen oock de Nederlanders / die dickwils tot den Bier-pot vergaren/ anders doozgaens in hunshoubinghe net ende sparich / niet costelijck in spysen op den ordinarisen visch/dan vercieten die met poragis ende een stuck ghesouten vleesch van een Os (s'jaers tot onderhout des familie gheslaghen/) boozt eerste ghericht. Op seest daeghen doch zijn heerlijck/en houden maektpden van vijf oft ses uren:jae tot inden diepen nacht.

De vrouwen bouen haer natuurlijke schoonsheyt van lyve ende leden / zijn uper maten met alle goede zeden ende manieren begracit/seer cupschende eerbarr / daerover oock van haer onders ende mans niet nau ghehouden / ghelijck die wel worden in andere landen / maer gaen niet cleijn gheselschap byder straten; jae by wplen alleen van doorp tot doorp/sonder eenich achterdencken: Haer soberheyt is seer te pypsen/haer verstant ende bequaemheyt/om den huysraet te bestieren is sonderlinghe/also dat de mans op haer alie dinghen/ dien handel aengaende/ laten staen: oock sommighe gheven de vrouwen/om haer subtilheyt ende inghebozen neerstrigheyt tot goet te vergaren/de Coopmanschap en andere officien/den man behoortlijcker/gaerne ouer/ twelcke in Zeelandt ende Hollandt veel geschiet; moeten daerom sulcke mans altincts oock lyden de vrouwelijcke heerschappye/die so seer ghelastert worde.

De regeringhe/ daer de staet vande seventhien Provincien nu al langhe tijt mede onderhouden is gheweest/ wordt wonderlijck ghepzen/ende oock van vreemde Natien goet gebonden/ heeft eenighe ghelijckenisse met de regeringe van Byzanckrijck/daer ouer so veel hondert jaren/sonder

sonder merckelijcke veranderinghe / met een groot lof der Fransoyen de selfde gheluckelijck gheconserueert wordt. Doch also dese Landen aent het huys van Bourgondien ende Oostenryck ghecomen / niet wel byde Princen selfs / die noch andere veel Coninckrijcken besitten sta delijck moghen gheregeert worden / is een Gouverneur generael in des Princen plaets gestelt / by wien oock gheboecht zijn de Raden van Staet / de secreten Raedt / de Raedt vande Financie / de Raedt vande Camere van Rekeninghe / Gouverneurs ende bysondere Raden van elcke Provincie.

De Gouverneur heeft ober al eben veel machts (so te segghen) als den Heere selfs / niettemin worden alle Staten behoorende aent generael goubernement / oock alle officien / als van Presidents / Cancellieren / Raedt van Staten / alle Wetten / Ordonnantien en Placaten inde name vande Prince ghegheuen ende ghemaect.

De Raedt van Staet / die byden Gouverneur is / bestaet in een onseker ghetal van Raedts Heeren / naert belieten vanden Prince / ende nae dat de ghelegentheyt is vereysschende. De Raets-heeren zijn ghenomen upt sommighe bysondere Gouverneurs / van eenige Provincien / oock upt tghetal van eenighe Doctoren inde rechten daer van by ghestelt worden eenighe andere byzome Heeren / die om haer deucht ende erbarentheyt tot desen Staet vanden Querstet ghecozen zijn: Dese staen alle ordinairis onder een President / ende handelen midts dien van alle saecken / die den gemeenen welstandt des Landts aengaen / soo wel den Heere / als het gemeene volck / ghelijck van Pays ende Dorloch / van generale regeringhe des Landts / van aduertissementen / die van alle zyden opcomen / van eenich verstandt met Princen ende ghebuur Landen / van oorlof te gheuen aen Colonellen ende Capitaynen / van fortificatien / provisien van Dorloch / van Ambassaden t'ontfanghen of te senden / van alle groote saecken / die upt andere Raeden / aen desen hooft-Raedt worden ghereducereert.

De secreten Raedt die oock byde Gouverneur is / bestaet ghemeenentlijcken int ghetal van tien of twaelf Raets-heeren / Doctoren oft Licentiaten / vanden Prince oft Gouverneur daer

toe vercozen. Dese Gaedt/naer een Fransops woordt Conseil privé gheuaemt/placht wel eer-
tijts alle saecken die't hof of het Landt aengaen te veressenen / doch is achternae om de me-
nichfuldicheyt der affairen ghedept / ende heeft overgheset aenden Gaedt van Staet / 'tgheen
boven verhaelt is/behoudende alle andere saecken/ die de justitie aengaen / Rechten ende Poli-
rien der Landen. By dese is d'auctoziteyt ofte macht van Privilegien/ Gratiën / Pardoenen
ofte Remissien te verleenen/Ordonnantien/Wetten/ Policpen of andere Placcaten te maecken
worden daer ober oock de Heeren van desen Gaedt Meesters vande Requesten gheuaemt ; die
kennisse nemen vande vorstelijcke Domeynen/palen van Landtschappen/hoocheyt ende pree-
minentie der Princen/Heeren ende andere Nobelinghen. In sulcken ghevalle dat desen Gaedt
een Bolwerk ende Schans van justitie mach genaemt worden/ als regardt hebbende op alle
wichtige saken / de selfde ooc met den Prince of met den Gouverneur in zijn plaets overleggen-
de/de Gaedt van Staet daer by gheroepen:ghelijck oock de saecken die aende Gaedt vā Staet
comen/daer anders eenighe Policpen mede ghemenght zijn / met deliberatie vanden secreten
Gaedt veressent worden.

De Gaet vande Financie / die gheregeert wordet by drie boosinnighe Heeren vant Landt/
Hoofden vande Financie gheseyt/ een Tresozier / een Gentmeester/ ende andere drie erbaren
practizynen/die Conmissarisen gheuoemt worden/met twee Grefsiere ende andere Officiers;
heeft toesicht opde patrimoniale goederen ende incomsten vanden Heere/ordinarise ende extra-
ordinarise/ op de Camer vande Rekeninghe/Gentmeesters ende andere Officieren/die ober de
penninghen vanden Heere ghestelt zijn / gheeft ordye tot betalinghe van al tgheen dat de vrede
of het oorloch aengaet/ extraordinaris ende ordinaris. In somma is het schat ende Tresoor
vanden Prince.

De Camer vande Rekeninghe is ghelijck een lidtmaet vande Financie/ heeft een President
ende seuen Reken-meesters/te weten vier ordinarise/ende drie extraordinarise/ met andere of-
ficiere. Men welske Camer alle dienaren/ die de penningen vanden Heere handelen in het Ver-
tochdom.

Voetboom van Brabant ende Lutzenburch/ of daer onder resorterende landen/ ghelijck Tresoriers ende Gentmeesters/ gheben rekeninghe van haer ontfangh / ende crpgghen naer behooren quitancie. Ghelijck oock van andere Cameren van Rekeninghe zijn in Vlaenderen/ Gelderlande ende Hollandt/ die al tsamen aende Hoofst-Raedt vande Financie haer resort hebben.

Over dese ordinarise Raeden/ die altoos byden Prince oft Gouverneur zijn/ heeft noch pder Provincie een bysondere Gouverneur / daer alle saecken van oorloch/ die zijn regeringhe aengaen onder berecht worden.

Det Parlement/ daer alle andere Provincien door Appel onder comen/ behalven Brabant/ Gelderlandt/ ende Frieslandt/ daer by arrest sonder Appel gheoordeelt wordt/ is te Mechelen en heeft byede kennisse. Anders is oock in elcke Landtschap eē bysondere provinciale Raedt ende staet oock dickwils de Heere selfs by dien te rechte/ wint oft verliest by wylē zijn Proces/ also by dan een bysonderen Advocaet ende Procureur heeft. Doorwaer zijn dese Nederlanden sonderlinghe teghens haer Heeren geprivilegieert/ ende mach de Prince gheen lasten ofie nieuwe schattinghen op setten/ dan met consent van de generale Staten/ die upt Edele/ Geestelijcke ende borgerlijcke persoonen/ tsamen gheropen/ die toelaten/ oft oock wepgheren/ so dat by wyl een cleijn Landtschap sal moghen adverteren aende wichtighe begeerte van soo machtighen Prince/ so veel scheelt dat den Heer niet segghen mach:

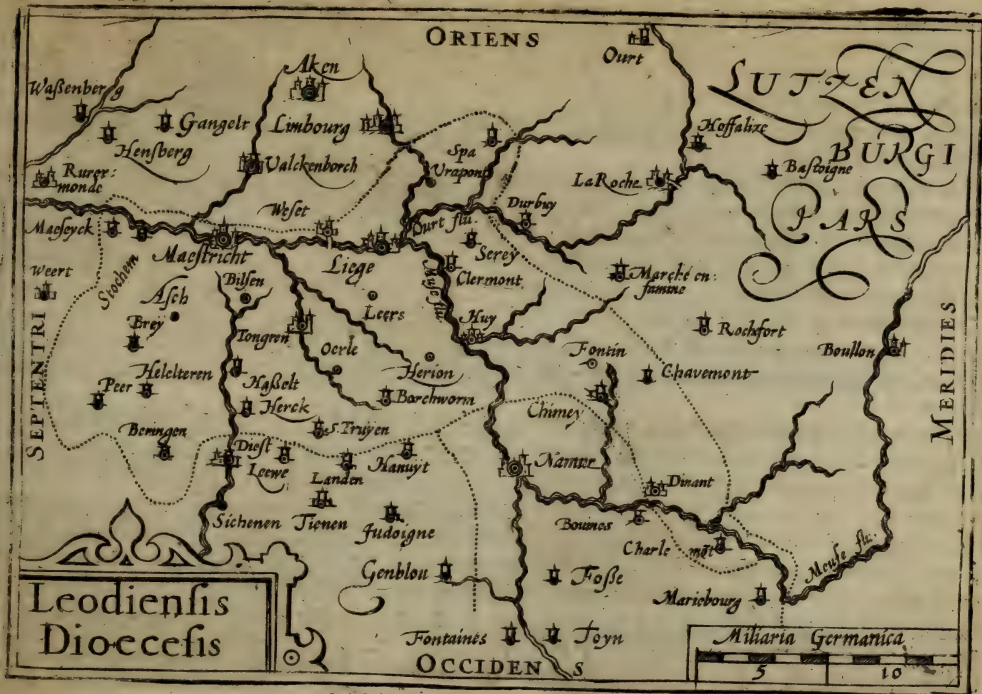
Soo wil ick, soo ghebie ickt, mijn wil gaet voor de reden.

Wie hier af byeeder beschryvinge wil lesen/ sal tselfde by Ludovicum Guicciardini vinden/ in zijn beschryppinghe vande Nederlanden/ daer dit voorgaende upt ghenomen is.

Het Bisdum van Ludick is bepaelt int Noorden ende int Westen met 't Hertochdom van Brabant / int Oosten eens deels met de Mase eens deels met 't Hertochdom van Limborch, ende t Graeffschap van Namen: heeft een seer goede locht ende wel ghematicht: het Landt is in Cozen ende andere grepen seer vruchtbaer ende vermaeckelycke: draecht oock Wijn/hoe wel van cleyns smaecke/heeft vleesch ende visch/ ooc Wildt van alderley soorten seer goet ende overbloedich. Is begaeft met veel Mynen/ vant beste Yser/ Looz ende oock Goudt op eenighe plaetsen/ heeft bequame berghe / om Alabaster ende Marber-steenen upt te halen: Hier en bouen veel diepe putten ende holen / daer met wonderlijcken arbeyt ende onseggelijcke moepte/ oock niet sonder groot perijckel vant leuen/ een soorte van steen upt ghedoluen wordt/ nut om vier te maecken/ op een maniere als die int Graeffschap van Namen ende Henegouwe ghebonden wordt: Doch de Steen-colen van Ludick zijn de bequaemste ende in grooter menichte/ ober suleks behalven tgeen tot behoef vande gantsche stadt ghevoert wordt ('twelck niet wepnich is) dat s'jaers noch in andere Provincien ghesonden wordt/aen dese Colen/ vooz de somme van hondert dupsent Ducaten/jae meer/hoe goede coop de selfde zijn. Men gebuyct dese Colen ghelijck den Toz/ ende is een steenachtighe materie/maer broosch/licht/ende upter maten swert/ontfonckt so haest het den brandt ghewaer wordt/ gheeft daer ouer een crachtige hitte/die met water vermeerdert wordt/ende met Oly vermindert. De Lukenaeers zijn hier om ghewoon te segghen/ dat haer landt bouen andere landen voozsien / broodt heeft beter dan broot/Yser herder dan Yser/ ende vier heeter dan vier.

Ontrent de stadt van Ludic zijn dese Colen eerst ghebonden/int jaer 1198. ende gelijkmen sept van een vyeembelnghe. In somma 't is hier een geluckich Landt/ met alderley nootelijcke dinghen tot den lust toe begaeft/ alsoo't oock daerom ghemeenelyck 't Paradijs vande Grefte lychheyt gheheeten wordt.

Iohan Mandeviel, een Engelsman/ Ridder ende vermaert Doctoor inde Medecynen / hebende veel sonderlinghe reysen afgeleyt (ghelijck upt zijn schyften ghenoech bekend is) sepe dat hy

dat hy niet en hadde ghebonden eenich Landschap/aenghemercht de ghesontheyt des lofsta-
de vuchten van 't Herderijck/de ghelegentheyt ende andere ontallijcke gauen / vergeselschapt
met een seer groote vyzheyt/dat hem beter behaechde dan het Landt van Ludick / wilde daer-
om naer overgroote arbeyt ende moepte oock vzedelijck rusten binnen de stadt Ludick, daer
blpuende al de reste van zyn leuen/ tot hem de Doot int jaer M. C C C. L X X II, van het we-
relesch licht beroofde.

Dit Bisdome heeft nu ter tijt onder sich veel Landen/Casteelen/Dozpen ende oock Landt-
schappen/met hooghe heerlijckheyt: inden eersten bouen d'oude staet vant Bisdome t' Hertoch-
dome van Buillon, t' Marquisat van Franchimont, de Graeffschappen van Loots ende Halpé-
gouw, wonderlijcke veel Baronpen/ende ooc veel rijcke Abdpen. Also dat onder de heelen staet
vant Landt tot Maestricht/gerekenet worden 24. beuuerde stedē/te weten/Ludick; of Luyck,
Buillon, Franchimont, Looz, Borckworm, Tongren, Hoi, Asselt, Dinant, Maeseijck, Stoc-
kem, Bilsen, S. Truden, Tuin, Vifet, Varen, Beringhe, Herck, Bree, Per, Hamont, Sinei, Fosse,
ende Couine, ende bouen dien noch dupsent vijfhondert dozpen / met tozen drazghende kercken
verciert.

De Hoofststadt van 't Bisdome/de stadt van Ludick oft Liege, is also ghenoeut/of van Le-
gio, twelck een sekeren hoop volcks bereijckent byde Romeynen / of van een cleijn reuiercken
Legia, dat ontrent de stadt inde Maese valt/ende is ghetimmeret ghelijck sommighe legghen by
Ambiorix, die Celsari oock bekent is gelijk andere/van S. Hubertus van Aquitania, d'eerste
Bisschop, die bindende maer een sleijn Dozphen/heeft dat selfde om des ghelegentheys wille/
eer tot de heerlijckheyt van stadt voorts ghebrachte/ dan van nieus opghemaect. De situatis
anders vande stadt is sonderlinghe goet/in een plafsante valley/tusschen hooge berghen/ aēde
vzmaerde Gebiere de Maes/ die door de stadt met een arm loopende/ veel bewoonde eplande-
kens maect. De Dalleyen/Huyzen/Kercken/Cloosters/zijn binnen Ludick uptnemēde heer-
lijck/door de rijckdom des gheestelijckhepts ende een langhe vrede wonderlijcken opghchaelt.

W' inwaonders

D'inwoonders zijn welbarende/ende leyden eē feestelijck leven / zijn groot van verstant ende moet/bequaem tot alle affairen/maer oploopende/byster op de vzeemdelinghen/ ghenegen tot wellusten ende ledicheyt/die (sonder twyffel) een Moeder is van alle boosgheden. Haer spraeck is verdozen walsch ende qualijck om verstaen / zijn anders vroom ter wapenen / maer al te haestich ende vrandich om verchten / daer dooz 3p dickwils den reghel ende discipline verliesen.

In dese stadt zijn acht Collegien van rijcke Canonijcken/ doch die van S. Lamberts kercke zijn wel de machtichste. Haer Collegie / ghefondeert by den voornoemde S. Hubertus ende bevesticht by den Paus/ ghebruijcht groote authoziteyt int goubernement vant Landt ende het gantsche Bisdom/ ontfaecht doch niemant vooz Canonick/dan die edel van bloede is; oft anders Doctoor of Licentiaet. Noch zijn binnen Ludick 32. Parochy kerckē/ ende meer andere Capellen/ Godts-hupsen / Cloosters/etc so dat d'Italiaensche Poet Petrarca met recht geschreuen heeft. Vidi Leodium insignem Clero locum, dat is: Ick hebbe Ludick ghesien een vermaerde plaets dooz de geestelijcheyt. Twee ende dertich Ambachten hebben groot segghen inde regeringhe des stades/so dat gheen Ordonancien moghen ghemaect wordē sonder haer consent.

Doewel nu de stadt van Ludick een Rijcks stadt is/toont doch andersins geen teijcken van obediencie/dan dat 3p ghehouden is op te brenghen sekeren hoop volcks/wel cleijn / of eenighe somme gelts / als den Keyser ten oorloch gaet teghens den Turck/ zijnde voozts subject den Bisschop int geestelijck ende waerlijck/ welke subjectie nochtans is gelimiteert met een groote bysheyt/die in Schepenen/ Borghemeesteren ende andere Magistraten naerder aen een Republijcke schijnt te comen. Int geestelijck so appelleren d'Inwoonders tot Colen: Int waerlijck tot Spiers. In somma by alle luyden wordt dese stadt ghehouden vooz der vermaerste steden eene in Kerstenrijck/ soo heeft de natuur ende dock d'industrie van menschen / haer alle goederen toe gheschickt.

De stadt van Tongren, die naer Ludick om haer outhepts wille wel de tweede plaets mach houden

houden/verschaeft dze mylen bande voorsz. hooft-stadt/ende is ghelegen op de Giebere Leckel, draghende den name ghelijck Munterus schryft (hoewel andere een ouder oorspronck uptgibben) van een volck in Duptschlandt / Tungu ghenaemt: 't Was eertijts een groote stadt/ende het hooft van veel andere landen/placht oock den Bisschoulycken stoel te houden/ als eerst tot het ghelouue gheromen/ die daer nae tot Waestricht ende voorsz tot Ludick ghestelt is. Voorsz dese oorsaecke is de heerlijckheyt van Tongheren seer vermindert/terwyl oock Arta, Coniac der Dinnen/met de Roodtmanus / op verschepde tyden haer wreetheyt aen dese stadt niet ghespaert hebben:wordt daerom nu niet dan voorsz een woonplaets van geestelycke luyden gearcht/ te vozen in veel Coninghen/als een heerlycke Princesse/onder de Gallos ende Duprschen / glorieur. De rupnen ende verballen plaetsen/buyten ende binnen de stadt ghelegen/ tuggen sulck seer wel ende principalycken een ghesayde stract/die van Tongren tot Parijs loopt/ seecker met een wonderlycke ende onbegrypelycke moeyte eyghemaect/ so dat de ghemeente die sulck werck niet can overwegghen/hout,de selvighe stract vanden Duyvel ghemaecte te zyn/ in dze daghen ende dze nachten. Dan is beter opinie te ghelouven/dat de Romeynen / die in dese landen haer garnisoenen hadden/om de Soldaten niet ledich te houden/sulcken stuck hebben willen volmaecten/twelck byde Fransoyen Chaussee genoeemt wordt/ dies aen beyde zyde vanden stract/wel eer met muren beset/so dat de wegghen van Peru,so seer verwondert/hier wel wat ghelijcks souden hebben. Boven dese antiquiteit/is noch binnen Tongheren te sien een oude Tempelken/ben Afgode Herculi toegheeyghent/of Mineruz,so sommighe willen/gelijck noch op buyden by een beelt/dat inde muur staet vanden voorsz. Tempel blycke mach'twelck nochtans meer schijnt een beelt te zyn van Medusa, so Ortelius schryft.

Want Tongheren willen sommighe/dat de Fonteyn soude zyn daer Plinius so veel goets afsept/in zyn boecken vande natuurljcke Histoerie/ met woorden in onse Nederlandsche tale aldus luydende: Tongheren, een stadt in Gallia, heeft een vermaerde Fonteyn / met veel belken drupende, van Yserachtighs smaeck, 'twelck niet dan int lest vanden dronc vernomen word.

Dese Fonteyn suyvert de lichamen, verjaecht de derden daechs coortsen, en de ghebreken van't Graveel; dit selfde water wordt tourbel aent vier gestelt, ende ten laetste roodachtich. Ende wordt noch ghewesen sekere Fonteyn ontrent Tongeren / tozbel van water / daer de boorz. crachten / by Plinio verhaelt / aen souden blycken. Doch Guicciardinus meent dat niet by Tongeren, maer by Spa vijf mylen van Ludick dese Fonteyn soude zyn / daer boorzwaer veel ghesonde wateren beproeft worden / onder welcken de principaelste Sanuenier ghenaemt is / ghelegghen op een hooghe berge / ghesout vooz de derden daechs coortsen / waterfucht / 't gra- veel / de terende coortse / ende meer andere pynlycke siekten / hebbende oock een smaercke / die niet en treckt op't Uter / dan int lest vanden dronck / 't welck door pserachtighe Nyuen comt / daer dese Fonteyn door loopt / dat zy ghemeen heeft mer 't Pliniaensche water. In somma dese Fonteyn is wonderlijcken wel bekent / door de gantsche Werelt / is altoos daer ober een ber- trecke gheweest van veel siecke menschen / van is de cracht (ghelijckmen sept) van dit water ma- seer vergaen / ende wordt niet meer soo medicinael ghehouden; 'tran zyn door eenighe ver- anderinghe vande tijt / die alle dinghen verset / ghelyck d' exemylen ghenoch betoonen / soo dat 't selfde daeromme niet en is te verwonderen.

Andere steden van't Bisdom van Ludick en zyn so seer vermaert niet / met eenighe sonder- heyt / ende daeromme hier bysonder niet te beschryuen : doch staet niet te vergeten / dat dit Landt eertijts Eburonia in een van zyn deelen is gheheeten / bewoont by een oudt volck Ebu- rones, ghelyck dat noch eenichsin blyckt / by een oudt plaetsken / een myle van Ludick, Ebure ghenaemt / alsoo oock S. Truden, een stedeken van dit Bisdom een plaets gheweest is vande Centrones, volck Casari oock in Commentarijs vermaent.

Het Graeffchap van Namen is besloten tusschen Zabât / Henegouwe ende t'Landt van Ludick: heeft een clepne heerlijkheyt / en seer berchachtich / doch lustich ende prospelijck / over bloedich in Wynen van goet Pser / brenghet oock Warber van swert met root ghemenght ende andersins / daer de Kercken ende huyfen van groote Heeren mede verciert worde. Men heeft oock binnen corten tpede int Graeffchap van Namen begonst de Steencolen te delven / nu al inde beschrypinghe van Ludick by ons vermaent. Dit ghewest is verrijckt met de vermaerde Gebiere de Maes. ende met de Sambre, welke wateren deur t'Landt loopen / met groot profijt der Inwoonderen; heeft oock schoone Bostagien / daer wel t'principaelste af is t'Wosch van Marlaigne. Vier vernuerde steden zijn onder t'Graeffchap begrepen / als Namen, Bovines, Charlemont en Vallencourt, ende daer beneffens hondert vijf en tachtentich dorpen.

De Hoofstادت Namen heeft / so veel den naem aengaet / een dupsteren oorspronck / dan sommighe meenen / of upt haer eyghen hooft; of door een ketmetijck bewijs / dat op de plaets daer nu t'Casteel is / opt hoochste vanden Berch / eer tijts gheviert is gheweest een Godt Nanus, die aldaer aende vraghers van toecomende dinghen antwoordt gaf; tot den tijdt dat Christus aldaer ghepredickt worde; want alsdoen is hy / ghelijck verwonnen / stom ghebleuen; Van dese Godt soude d'onliggende plaetse Namen zijn geheeten / op haer tale Namur, daer ooc dan het Graeffchap van Namen af gheseyt wort. Dit schijnt een opzichte fabel te wesen / gelijk ooc dan niet veel warachtigher is / dat Namen soude gheseyt wesen als een Nieuwe Muur; of Nemur. Voorwaer 'tis te beduchten dat dit al ghebecht is / van eenich volc / datmen Andabatae noemden / die blindelinghs toe tasten / ghelijckmen sept: Raeck wat, heb wat. Anders is de stadt gheleghen tusschen twee bergghen / op de sincker zyde vande Maes; also de Sambre door de stadt passeert / die oock dan inde Maes valt / heeft van oudts de heerlijkheyt van een Graeffchap / ende wort aldaer de provincialen Gaer ghehouden / die tot Mechelen appelleert. d'Inwoonders zijn cloeck ter Dozloch / ende haer Prince toeghebaen / spreken nu Fransoys / zijn beleeft / edel van manieren / ende oock onder velen van goede gheslachte / hoewel zp (naert schryben van Guicciardinus)

Guiccardinus) upt bastardpen de groote famillien meest bestraen.

Bovines leyt op de slincker zyde vande Maes/was eertyts wel bewoont / maer leyt nu seer gheruineert ende dooz't oozloch verwoest.

Charlemont, bp Carolus V. ghetimmeret/teghen de Fransosfen/leyt op een berch/en wordt sterck ghehouden.

Valencourt is een pzooper stedeken. Voorts is dit Graeffschap onder Philippus Bonus, Hertoghe van Bourgondien, ende Graue van Hollandt / bpde andere heerlijckheyden ghecomen; die in dese Nederlanden daer nae/aent hujs van Oostenryck verballen zyn.

Beschryvinghe van Lutzemburch.

Lutzemburch neemt de name van de principaelste stadt des Hertochdoms Lutzemburch gheheeten/dan van waer dese naem comt/tselfde wordt booz dupster ghehouden/ ten zy de gebiere Elza, int Latyn Alifancia den name ghegheven/ heeft aen Elzenburch, ende soo voorts aen Lutzemburch, 'twelck niet onghelooftich is.

Dit Landtschap heeft aen't Noorven t Landt van Ludick/ende t Graeffschap van Namen/aende middach Lorraynen, aent Oosten de Moselle, met het Bisdom van Trier/ ende aent Westen/eensdeels de Rase/ende eensdeels het Bosch van Ardenne. De Landbouw is heel berchachtich en boschachtich/also 'tvermaerde ende wjstreckede Bosch van Ardenne daer ontrét ende oock in gheleghen is. Doch heeft Lutzemburch niettemin een sachte lucht / is daer over oock vruchtbaer/ghelijck dan alle daechs de bosschen afghelouwen worden/ende tot goet Coeren land/ghemarcht/begrijpt voorts 23. steden/ende 1169. dorpen.

Lutzemburch is de hooft stadt/bp Ptolemæo Augusta-Romanduorum gheheeten / leyt op een ongher

een onghelijcke plaetse/ berchachtich over d'eene zyde en heel plat op d'ander kant: Heeft schoone kercken ende wel gheboude huysen; Is daer ouer een woonplaets vanden Provinciaelen Raedt aldaer/inde welcke ghelept wordt in Hooghduytsche ende Fransopsche tale / naer dat de plaetsen vant Hertochdomme ghelegghen zijn/aenghesien veel steden ende dorpen de Hooghduytsche tale gebuyjcken/gelijck binnen de stadt van Lutzemburch selfs/ Arlon, Rodemarck, Tionville, ende andere/daer teghens binnen Luoy, Mommedi, Marvil, ende Danvillers, d'inoonders Fransops spreken. Van desen Raedt appelleert men tot Mechelen/alwaer de schriften van upt het Hooghduytsch in Fransops ober ghestelt worden. Het placht Lutzemburch maer een Graeffschap te wesen/ ende meent Guicciardinus, dat by tyden van Henricus septimus, Keyser vā Boomen/ende Graef van Lutzemburch, dese Provincie tot een Hertochdom soude opgherecht zijn/door bysondere tucht/die dien Keyser gheleek/ om zijn heerlijckheyt tot een weerdiger naem op te halen. Waerlijck Lutzemburch is tot alle tyden eē oprechte Wiege vande Fortuijn gheweest/ hier ende daer by meniger ley vanden gestooten/dickwils berooft/ghelijck 'tselvede wel te sien is aen de verballen huysen ende sloten/ooch ghenoch ghelesen wordt inde Historie van Bellay.

Arlon, een ander stadt in dit Hertochdom/lept op een hooghen berch/en was eer een plaetse/ daer de Goddinne Luna ghebiert worde/ daerom Ara Luna by den ouden gheseyt. Hier benefsens meenen sommighe/dat meest alle de steden vā Lutzenborch/naer eenich Heydensch Godden souden ghenoeemt zijn; te weten Luoy, van Iuppiter; Soleure, van Saturnus; Verton, van Venus; Marville, van Mars; Malmedi, van Mercurius; twelck/s byeende speculatie niet en is. Doozst Tionville een frontier stadt van Lutzenborch/worde booz een stercke plaets gehouden/ende een schanse teghens de Fransopsen / doch by haer inghenomen int jaer M. D. LVIII. ondert belepden vanden Hertoch van Guise, (waer oock doen bleef den vermaerden Petrus Strozza Italiaen/een vande vier Maerschalcken van Brancruijck.

Grauemackren ende Coningmackren zijn stedekens aende Moselle ghelegghen. Echter nach is

nach is een vermaerde Abdpe. Bastonac wordt ghehouden als de rooystadt vant heele Landschap/ende lept naer't bosch vā Ardenne. Zijn oock in Lutzenburch Neuf Chasteau, Chini, Marzes, Ferte, S. Vit, Van welke breeider beschrypinghe is by Guicciardinum voorsz. ende by Ortelium in zijn Reys-boeckken.

W' inwoonders hebben wonderlijcken veel verdriets moeten lyden in voorleden Oorlogen/ende oock in dese onse:zjn daeromme veel naer ander Landen gaen woonen / oock veel inden kriegh getrocken. Behaluen nu thuys van Lutzenburch / daer veel doorlichtige Keyser s ypt ghesproten zjn / worden anders oock veel Edelluyden ghevonden / van hoogher afcomste / die doch teghens haer ondersaten so meesterlycke leuen / dat de selfde luttel schelen vā slauen / welcke maniere van regeren / haer noch schijnt aenghebleuen te wesen / vande oude Gallos, die alsoo met haer bassallen ende subjecten leefden / ghelijck dat Cæsar schrijft. Daer veel veranderingen van Heeren ende Princen / is ten laetsten onder Philippus, de goede Hertoch van Bourgonge, dit Landschap gheromen / ende so voorts metter tyt. aent huys van Oostenryck ghevoecht / byde andere staten vande X V I I. Provincien.

Beschryvinghe van Henegouw.

Henegouw, naert uytwysen vande Boeckken van Cæsar, is een goet deel vant landt ende Provincie / dat by zjn tyden vande Nervios, een vermaert volck / bewoont was / die haer hooft stadt binnen Doornick hadden. Dit landt heeft dickwils (ghelijck uyt d'oude Historian blijkt) van name verandert: was eerst Pannonia gheheeten (so wy Lessabæo gheboûe / die sulcks vanden God Pan afbynght / in dese landen seer gheert) daer na Carbonaria, oft Sal-tus Carbonarij, oock Neder Picardien, ende ten laetsten Hannonia; (Haynault,) ghelijck som-

mighe willen/van eenighen Tropaeischen Hanno; of als andere beter segghen/van een rebiereken Hayne, dat door de Provincie loopt. Wy noemnt Henegouw; dat is / t Landt van Hayne of Hene; want (Gouw) beteijckent inde Duytsche tale een landt.

t Graeffschap van Henegouw is bepaelt int Noorden met Brabant ende Vlaenderen / aenden Middach met Champaigne ende Picardia, int Costen met t Graeffschap van Namen, en een stuck vant Bisdom van Ludick, int Westen met de Scelde, en een deel van Walsch Vlaenderen; streckt sich also in de langhte begrippende byde twintich mylen / ende in de breedte by de sessten / wordt bespoept met verschepe Riebiereen / als de Scelde, de Sambre, de Tenre, ende andere minder waterkens; heeft Meyzen / staende wateren ende Fonteynen in ober bloet / is verciert met schoone boscagien ende forreesten; waer de principaelste af zijn S. Amandt en Marmoult.

t Landt is overbloedich in lustighe hoven ende in vette weyden / bequaem voor de beesten / vol met schoone fruyt boomen / ende bouen al vruchtbaer in goet Cozen: heeft daer beneffens op veel plaetsen schoone Mynen van goet Yser ende Loo / oock berghen om schoone steenen wpt te halen / daer de hupsen van groote meesters ende sepulturen wonderlijck mede verciert worden. De Steen-colen worden oock mede hier ghebonden / maer niet soo goet als int landt van Ludick, ende hebben stercker reucke. Vier ende twintich kernuerde steden worden in Henegouwen ghetelt: namentlijck:

Berghen, int Walsch Mons, om dattet op een eleyen berchfken ghelegghen is / aende Riebiere Troville, een stercke stadt / daer grooten handel is van sayen: die oock wel eer van Carolo magno ghemaect was de hoofststadt van Henegouwe, ende oock bysonder met de heerlijckheyt van t Graeffschap voorzien / daer de Grauen van Bergen in bekent zijn gheweest / tot dat die weder opghenomen hebben den tytel van Grauen van Henegouw.

Valencijs, eertits een Casteel also gheheeten int Walsch Val de Cignes, dat is / de Valle van Swanen / om dattet in een laechte ghelegghen was / daer veel Swanen ghesien worden: welck een wel bewoonde ende sterke plaets is / voorzien met rijcke inwoonders / die tot den roophandel

Coophandel ghenegen/groote trafijck doen/niet onderworpen de reste van Henegouw, maer hebbende bysondere heerlijckheyt / vervolgende d'appellen niet tot Bergen, daer den Provincialen Raedt is; maer te Mechelen.

Ontrent een myle van Valencijs, is de schoone Abdpe van Vicoigne, daer een uytnemende ghestoffeerde Libry is / in alle soorten van boecken.

Bouchajin, gheleghen aende sincker zyde vande Scelde, tusschen Valencijs en Camerijck, vermaert als de hooft-stadt van't Graeffschap van Oostervant, vande Ooster Gothen, alsoo ghenaemt / die in dese plaets haer residentie hebben gehad. Dit Graeffschap (op dat wy tselfde hier met aenwysinghe segghen) is wel eer gheweest aen't hujs van Borselen in Zeelandt / door Philippus Bonus, die dat aen Heere Franck van Borselen, doen ghetroude Man van Vrou Iacoba, Gravinne van Hollandt / heeft laten volghen / ghelijck de Hollandtsche Cronijcken vermelden.

Quefnoy, een proper stedeken / Landrecy, vermaert door't belech by Carolo v. daer vooz geslaghen int jaer M. D. XLIII. Avesnes, Cimay, daer d'Hertoch van Arschot, Prince van Cimay af gheschreven wordt / ende naer meeninghe van Guiccardijn, de gheboort stadt van Ian Frossardt, History schryuer der Fransoyen; Marienboch, alsoo ghenaemt van Maria, Coninginne van Hongherien / een stadt viercant gheleghen / ende bykans onwinlijck / om de stercke bolwercken daer zy mede beset is; Philippe-ville, oock een stercke plaetse van Coninck Philippus gheheeten; Beaumont, op een schoonen berch gheleghen / oorsaeck vande naeme / toebereyde den Hertoch van Arschot.

Mabuge, een stedeken tot den handel gheneghen; Bauais, Belgium Cæsaris, of Baganum, of Bagacum Prolemæi, een oude stadt daer noch eenighe antijcken worden ghevonden: Waer ooc op de markt een steenen colomne gesien wordt / daer vande inwoonderen gheseyt worden haer begin te nemen die vermaerde wegghen / naer Gallien verspreyt / met een hoogh en der rechten loop. Dat Brunechildus dese straten soude hebben doen maecten wordt gemeent / ende daerom noch

noch gheheeten Chemins de Brunehault: het is te verwonderen/ dat die wegghen hoogher zijn dan d'aenlegghe Landen vander zjde / dat zy naer de vermaerste steden in Franckryck strecken/ dat zy niet Keyen / die nochtans inde ghebuer landen niet ghebonden worden beset zijn; so dat pemandt soude moghen dencken/ dat die steenen upt der aerden opgeromen souden zijn/ of erghens upt de locht gheregent/ of meer dan met menschen handen upt de gantsche werelt tsamen versaemt; tot maekinghe van sodanighe straeten.

Bins of Binche; eē plaets daer de Coninginne Maria liefde te wesen/ ende die zy verciert hadde met schoone Hoben ende Dalepsen; doch by den Coninck van Franckryck int jaer 1554. gheruineert ende verbrant.

Reus; een stedeken (gelijck met hout) van oude tyden af vermaert/ tsebehoozende aent huys van Croy.

Sogni bekent dooz't bosch van Sonien; Braine le Conte; ghenaemt van Brennus, (soo't de Goden belieft); Enghien, LesLine, Cheure, aende Heeren van Croy behoozende. Ath, daer veel gheleerde mans uptgheromen zijn; Halle, San Guillaian, Conde, Leuse, Pequecourt, ende Fontaine le Vesque.

Boven de steden verhaelt worden noch in Henegouw ghetelt 950. dorpen / niet andere Castellen ende heerlijckheden: so dat dit Graeffschap onder sich heeft een Principaute / 8. Graeffschappen/ 12. Pares, 2. Baronnen/ 6. Abben/ een Maerschalck/ een Senescal/ een groot Jaagher/ een Camerlingh/ ende andere dienaers ende Officiers vanden Heere / erffelijck inde gheslachten van dese Provincie; seker in alle Edeldoin flozerende ende bouen andere Landen bysonder te verhalen: daerom oock een moeder van veel Capiteynen ende Soldaten / te Heerde ende te voete/ die ghetrou aen haer Heere/ nochtans die byzhept met een spreekwoydt in sonderlinghen acht hebben; alsoo zy segghen: Pays de Haynault tenu de Dieu & du Soleil: dat is: 't Landt van Henegouw, van Godt ende de Son te leen gehouden: 'twelck met dese Deers hēs kan besloten worden;

Beschryvinghe van Henegouw.

God alleen die de Locht ende Sterren regeert,
Met de blinckende Son van dit Landt recht begeert.

Dooz de doot van Vrou Iacoba voorsz. is dit Graeffschap / met oock de Landen van Hol-
landt ende Zeelandt / dooz er ssemisse / aen Philippus Bonus gheromen / ende soo boozts aen zyn
erfghenamen.

Beschryvinghe van Artoys.

In dese Provincie worden van Cæsar ghestelt Atrebares, van haer hooftstadt Atrebarum.
Nu Arras, oft Atrecht also gheseyt / daer oock op huyden af comt de naem van Artoys. De
palen van dit Landtschap zyn verscheyden gheweest dooz d'oorloghen / nu vermindert; nu
weder vermeerdert / so datter veel te langh soude vallen te verhalen / hoe ende op wat manieren
sulcke veranderinghe toeghegaen is.

Nu ter tijt is Artoys naer het Oosten aen Walsch Brabant ende Cambresis ghelegen / naert
Westen ende den Middach aen Picardyen, aent Noorden met de Rebiere Lijs ende Neuffosse
afgeschoten van't Graeffschap van Vlaenderen: behoorende wel eertijts aende Croone van
Francrijk; alsoo S. Ludovicus tot een Graeffschap dit landt opgherecht heeft / verleenende
tselvede aen zyn broeder Robertus. Mer't verbont dat tusschen Carolus V. ende Franciscus I.
Coninck van Francrijk / int jaer 1529. ghemaect worde / quam Artoys gherustelijck aent
hujs van Oostenrijk.

In getempertheit van locht ende vruchtbaerheyt vant Aertrijk verscheelt dese Provincie
niet veel van Henegouw, doch draecht overbloedigher Cozen / dat d'inwoonders groote pro-
spten aenbrynght.

Dese steden worden in Artoys ghetelt: Atrecht, S. Omer, Berhune, Aire, Bapalme, Hedin, S. Paul, Pernes, Lillers ende Lens. Boloigne, Cales, Guines ende Ardres, (die oock onder het Graeffschap van Artoys behooren) worden Wyckcrick ghemeenelijcken toegheschickt.

De stadt Atrecht is aende reviere de Scarpe ghelegghen/ ende wordt in twee gedeelt/ waer af teene deel Cité ghenaemt/ den Bisschop van de stadt toebehoort/ ende het ander den Graue van Artoys: hoe wel nu de Bisschop geestelijcke ende waerlijcke jurisdictie heeft/ soo kent hy nochtans den Graue voor Over-heer; vanden welken hy oock vercozen wordt/ ende voorts hy den Paus bebesticht. Het Bisdom heeft schoon incomē; principael alst Cozen wel geslaecht is. De rijckste Abbye vant gantsche Landt is binnen Atrecht, ende wordt ghenaemt d' Abbye van S. Vedastus, hebbende voor jaerlijcks incomen wel 20. duysent ducaten.

S. Omer is by S. Audamaro opgemaect/ ende van een Casteelken tot heerlijckheyt van een stadt ghebracht/ was eertijts Sithieu gheheeten; een bekende plaets ende oudt/ so daer (ghelijc niet onghehooflijck is) naer t schyven van Ortelio, Iccius portus gheweest heeft/ daer Caesar, om in Enghelant te varen/ s' scheyp ginck. Dat de Zee aen dese stadt placht te comen/ die nu wel 8. mylen verscheelt/ wordt bewesen met de hooghe stranden rondtomme S. Omer, met de Canael ghenaemt Fosse Nefue, een stuck ofte hoeck vanden Oceaen, met de daghelijcksche bindinghe van Anckers ende andere Scheeps instrumenten/ sekere argumēten vande eertijts aenspoelende Zee: Daer oock toe helpē mach het oudt verhael vā de Morinos, die als d' upterste ende laetste volckeren Gallia ontrent het ghebestruerde Terruaen, en oock in dese contrepe ghestelt worden: So dat oock Virgilius schryft:

Morini tleste volck end' oock de Rhijn twee-hoornich.

Niet verre van S. Omer is een vermaerde Mey; daer d' ystige Eplanden in zijn/ die met een coorde ofte Cloet hier ende daer wordē getrocken/ effen juist als Plinius vande Calamina Eplanden in Lydia is schryuende. Ende op dat niemandt en meene sulcks fabel te zijn; of oock d' Eplanden cleijn te wesen/ staet te wetē dat Ossen en andere heesten daer op gewaert worden.

¶ Ondes.

Onder dese Eplanden inde winter/ende oock byde heete Somer / schuylt een groote menichte van Visschen/om de vorst ende hitte t'ontgaen.

Beneffens al de voorszghenoemde steden / worden ghetelt in Artoys 754. dorpen / sonder de Casteelen ende heerlijcke hupsen/dier veel zijn. Het Principaute van Espinay, t'Marquifat van Renty, ende andere Grauen/Vasallen/als van Boloigne, S. Paul, Blangys, Faucqueberge, &c. hoozen aen dese Provincie/daer by gheboecht neghen Casteleynschappen oft Baillpffschappen/ ende 28. Abdpen.

De princypaelste Rivieren zijn de Lijs, Scarpe, Aha, Cauche ende Authy.

D'inwoonders van't Graeffschap zijn rijcke luden / seer gheneghen tot den Coop-handel/ strydtbaer/ te Heerde ende te voet / daer seer toe helpt de daghelijcksche aenvechtinghe vande Fransoyen / die dan d'Artesiens ervaren krijgh sluyden maecten : zijn daer over ghetrou aen haer Heere ende doot vanden vande Fransoyen : haer spraecke treckt opt Fransoyen/ doch grover.

In voorszeden tyden is Artoys aen Vlaenderen geweest/daer nae aen een bysonderen Graef/ onder S. Ludovicus, (ghelijck ghesept is) ghecomen/ ende ten laetsten door erfvenisse aen Ludovico, Graue van Vlaenderen/ van weggen zijn Moeder Margarita de Francia ghebracht ; tot dat Ludovicus de elfde/Coninck van Franckrijck dat weder heeft berrachticht : twelck met het arcoorde tusschen Carolus den 8. Coninck van Franckrijck / ende Maximilianus Keyser/ aen Philippo, Ertshertoghe van Oostenrijck/als rechte erfgenaem daer nae verleent is; die by d'andere Landen gheboecht/ blinkt mede vande xvii. Provincien rene.

Hoe wel de name van dit Landtschap niet seer oudt en is/ also dat ouer de vijfhondert ja-
 ren gheliden qualijck schypuer soude moghen ghevonden worden; dier af vermaent / is
 nochtans de dupster heyt vanden oorsprongh so groot/ dat niemant daer ober yet sekers
 kan by brengen. Sommighe willen van den name trecken van Flambertus, een Neue van
 Clodius, Coninck der Sicambren, ghebozen van zijn suster BlesLinda, ende van Falandus, dien
 Clodius soude Gouverneur ghestelt hebben van Roan ende d'omlegghende Landen/ als hy die
 berrachticht hadde. Andere hebbent liever te soeckē/ aen eene Flandrina, huysvrou van Liede-
 rick Graue van Harlebeke, naer welcke/ om haers mans groote diensten in ghedenckenisse te
 houden/ door Caroli magni gunste/ dese Provincie soude Flandria gheheetē zyn. Andere me-
 nen dat vande vlaghen ende winden/ daer dit Landt om de naeghelegghen Zee (die dickwils
 veel quaets dede/ sonderlinge mede geplacht was/ Vlaenderen soude comen/ als. Vlageneer-
 de; of soo't een Latijnsch woordt waer: a flombus; dat oock winden beteyckent; so grootten on-
 sekerheyt van opinien is hier inne ghelegghen.

Also nu veel verscheyde heerlijkheden / volkeren/ steden/ etc. in een gheboecht/ dit Graef-
 schap maecten/ heeft oock by sondere namen ghehadt van te voren/ in bysondere deelen. Die
 ontrent Calis, ghelegen zijn/ worden inde oude Caerten van Ortelius, Oromanfaci, gheeten;
 die ontrent Teroane, Morini; De Bruggelingen, Grudij; De Sentenaers/ Gorduni, &c. Die
 van Yperen, Plumosy, welcke naemen nu al verandert zijn: ghelijck alle andere, blyuende by
 wipen noch een cleijn gheluyt/ daermen de Romeynsche woorden aen kennen mach.

Met bosschen ende wildernissen is Vlaenderen van oudts seer beset gheweest/ ende worde
 daeromme de Gouverneur van Vlaenderen ghenamt Forestier de Flandres. dat is Houtbe-
 ster van Vlaenderen: welcken tytel laetst ghebraghen heeft Baldoinus, die bevaughen met de
 liefde van Iudith, dochter van Carolus Caluus, Coninck van Brackryck/ haer comende vpt
 Enghelandt weduwe doort steruen van haer man Edulfus, Coninck van Engelandt op Zee
 gheschaeckt heeft / ende naer dat de granschap vanden Coninck haer vader ter neder ghelept
 was/ doort

was/doorz tusschen spreken van sommighe Edelen/zijn vrienden ten laetsten Vlaenderen/ als Grave vanden Coninck/voor zijn huwelicks goet/met Judith gherregghen/ende als een Lein bande Croone van Byzantijck beseten. Was daer over Vlaenderen doen ter tyt ghedeelt in drie deelen:waer van het eene met titel van Graeffschap onder den Coninck van Byzantijck stonde/het ander als een epghen patrimonial goet den Graef selfs toebehoorde/het derde den Keysers/onder wien tselfde deel/als vande Romeynsche macht afgeromen noch gebleuen was. Op huyden wort Vlaenderē gedeelt in Duytsch oft Vlaemisch Vlaenderen / daer men de blaefche tale ghebruickt/in Walsch Vlaenderen/ende s' Keysers Vlaenderen: 'twelck een oude reliquie vande heerschapppe der Romeynen / oock op een andere naem 't Graeffschap van Aelst gheseyt wort/vande stadt Aelst,daer inne ghelegghen: wort daer beneffens oock ghescheyden int landt van Denremonde, 't Graeffschap van Aelst, de vier officien die zp Ambachten noemen/als van Axel,Hullst, Assenede,Bouchouten,'tlandt van Waes ende Ouer icelt, daer oock 't Landt van Bornhem in begrepen is. Soo zijn oock in dit s' Keysers Vlaenderen de Princi-pautez van Steenhuyzen ende Gareren, de Baronnen van Boelarde, Goukren, Lickercken, Lombeke,Neyghem,Sotteghem,Scorisse,Waes,Beveren,Saeftinghen,Bornhem, Roden. Hier is mede in ghelegghen het dorp Velsicke, daer sommighe Belgicum af maken / een plaets waer de Nederlanders Belgæ af souden heeten. Wort hier over dese portie van Vlaenderen ghehouden voor de vruchtbaerste.

Duytsch of Vlaemisch Vlaenderen is bepaelt aent Noorde met den Ocean,aende Middach met de Riviere Leye en Walsch Vlaenderen/ int Costen met de Scelde ende s' Keysers Vlaenderen/int Westen met Fosse neufue ende Artoys. Dit deel is so vruchtbaer niet/maer heeft een sandtachtigh endemaghere grondt/die doch draecht Rogghe/ Haber/ Erweyten / Vlas ende Kennip in menichee. In dese portie van Vlaenderen zijn drie hoofsteden / de vier deelen van Vlaenderen/alle de Zee Havenen/ de heerlijckheyt van Wynoxberghen, ende meer andere be-ruerde ende onbemuerde steden.

Gent is d'hoofstadt/voorz de romste van Iulius Cæsar Odueum ghenaemt; oft ghelijck andere willen Clarinez, ende daer na Gaida, van een Casterken by Cæsar aldaer opghetimmert; Welcke autheur schijnt de Gentenaers Gordunos te noemen. Vande Wandalen, die aldaer mede hebben haer neuse ghesteken (soo't Godt belieft) comt de name van Want, daer nae Gant ende Gent. De stadt/so veel de gelegenthept aegaet, is sterck ende wijt, so dat onder de grootste steden van Europa, Gent, niet recht mach ghestelt worden; begrypede met haer muen 7. Ita- liaensche mylen; daer ooc binnen zijn wel 23. bewoonde Splanden / dooz de Gebieren die langs de stadt loopen / Goten ende water tochten also ghemaecht. De Gebieren zijn drie / de Scelde, de Leye en de Lieue: behaluen de clepne Buggen die ontallick zijn / worden ghetelt 98. daermen niet plepten lichtelicken dooz kan passeren.

Dese stadt heeft over langhe tyden wel bewoont gheweest / dan om der Inwoonderen ho- baerdye ende opzoerighe weelde, van haer Grauen selfs dickmael ghecastijt ende verdestruert; daer oock Carolus V. een Casteel heeft om doen timmeren / inde plaetse daer eertijts placht te staen d'Abdye van S. Bavo, die doen overgheset is tot S. Ian Baptist, daer die nu noch niet tytel van Prooftdye resideert / ende heeft groote macht ende een heerlijck incomen. Vier edele fami- lien plachten Gent te regeren, de Serfmons, Bette, Borlaut ende Serfanders. Binnen Gent is de Provincialen Raedt van Vlaenderen / ende de Camer daer mé vande Leenen handelt. D'in- woonders zijn cloecke luyden / ende bequaem tot den handel / veel Webers / die aen Vlaenderen groot profyt brenghen / ende zijn (gelijck Guiccardinus verhaelt) inghestelt by Graef Baldoyn, sone van Arnulphus, int jaer D. CCCC. LXV.

Brugghe is de tweede hoofstadt / die wel eer met haer schijnfel alle d'andere plaetsen van Vlaenderen heeft verduystert / dooz de Coophandel ende neeringhe, die aldaer flozerde / ende daer na t'Antwerpen is over geset. Heeft doch niet al haer claerhept verlozen / alsnoch niet den profptelicken handel van Wolle vermaert. Hoe wel nu gheen Gebieren aen dese stadt comen / noch oock eenighe Zee-hauen / zijn nochtans sommighe Canalen ofte Vaerden gemaccht / met

so groote costen ende moepte/datse in diepte ende wydde veel schiprijcke Gebieren te bouen gaf. Dese Canalen comen t'samē te Damme, ende vallen by Sluys inde Zee. De const die hier inde wateren met slupsen te behouden ghebrugkt wordt/also dat het Soute water vande Zee niet en vermenght met het binnelandsche soet water/is wonderlijck om sien: tot een monster / soo dien onbetindē ende verwoeste Ocean; met houtē dueren upghesloten en inghelaten wordt.

Brugghe heeft meer als vier Italiaensche molen tinnegaens / ende is daer over soo groot als Louen in Brabant/doch beter bewoont. Baldowijn de Caluwe heeft dese stadt eerst met muren beleet. De Hupsen/Palleysen ende Kercken zyn wonderlijcken heerlijck. De stratē wel gheordineert; d'Inwoonders rijck ende welbarende: daer oock veel edele ende gheschickeluden onder zyn.

Yperen wordt gheseyt den naem te hebben van een voozby loopende Gebiere Ipra geheeten/ ende leyt (ghelijckmen ghemeenelijcke seyt) op een loode gront/ ter oorsaecke van sonderlinghe veel loode Fistulen: die onder d'aerde met conste gelept/aē yder hujs byrans ende fraet/ groot gerief van water opbrengghen. Omtrent Yperen is wel de beste ende vrychtbaerste gront vant gantsche Duysch Vlaenderen.

Het vierde Lidmaet/daer t'Lichaem van Vlaenderen mede bestaet / zyn de Bracken / die zy dan op haer tale de Drien noemen / om dat zy het jock vande Brugghelinghen vanden hals ghesmeten hebben. Haer jurisdictie streckt rondtsomme de stadt van Brugghe, wel over seuen molen/ende wordt ghemeenelijcken gheseyt: t'Landt vande Vryen; also zy daer beneffens van veel Tollen ende lasten bezyt zyn.

In Duysch Vlaenderen zyn ooc vier Habenen op de Zee ghelegen/Sluys by Ardenburch, wel reertjts Rodenburch; Oostende ghelegghen int Land vande Dypen/Nieupoort en Duijkercken; daer een seer goede hauer is/ ende daer d'inwoonders van outs plachten veel te zyn ende seer rijck. In selfde deel van Vlaenderen zyn:

Adyf Vicomez, van Gent, Ypren, Vuurne, Haerlebeke ende Winoxberghen.

Genendertich

Eenendertich Castellanyen, ende bouen dien noch veel Casselryen.

Walsch Vlaenderen/om dat de Walsche spraecke aldaer ghebruicht wordt: is int Noorden gehecht met Duptsch Vlaenderē/int Zuiden met Cambresis, int oostē wordt bepaelt met de Scelt int westē met de Lis en Artoys. welke deel hoewel klein/ is nochtān bouen het seggen van menschē vruchtbaer/ principael in Cozē en lustich in weyde. Begrijpt stedē en Dorpē/ die met allen rijckē ende schoon zijn/ daer de principaelste onder is de stad Rijsel, een heerlijcke plaets/ ende met rijcke Coopluden bewoont/ daer groote menichte is van alle die eenich handtwerck doen/ ende principael van Webers/ of die met sulcks omme gaen/ ende haer waren senden naer alle hoecken vande Werelt/ so dat met recht Rijsel/ by de heerlijcke namen van Antwerpen en Amsterdam/ haer loff nock voegen mach.

Douay is oock in dese partye gheleghen/ ende (soo't schijnt) van Cæsar Caluaces ghenaemt/ aende Riviere Scarpe, die de stad verdeelt: is een rijcke ende stercke plaets. d'Inwoonders gaen met Cozen om / ende vercrpghen met dien handel groot ghelt over. Is voorts Douay mede verciert met een hooghe Schole/ van Philippus I I. Coninck van Spaengien inghestelt; heeft veel supbere Fonteynen/ is betimmert met stercke huysen van oude structure/ ende wordt noch ghenoemt de Goode stad.

Doornick oft Tournay, daer Cæsar Neruios stelt/ is de derde stad/ Ptolemeo moghelijck Baganum geseyt. De Scelde loopt hier midden dooz/ ende is Doornick selfs sterck/ wijt/ rijck machtich/ met schoone ende heerlijcke huysen verciert.

Om dan cozt te maecken/ heel Vlaenderen begrijpt 35. bemuerde steden ende andere/ die hoe wel niet bemuert/ nochtān privilegie van steden hebben. Dorpen worden 1174. ghetelt / daer sommighe met groote streken van huysen bewoont zijn: daer over met de Staten van Vanden rypen/ Graeffschappen ende heerlijckheden verciert/ soo dat de Spaengiaerden/ die met den Coninck van Spaengien eerst over gnamen/ wel met recht mochten segghen: Dat heel Vlaenderen maer een stad was.

De locht/hoe wel ober al ghesout; is nochtans alder ghetemperste naer den Middach toe gherekent.

't Aerdt rijk is plat ende effen/niet berchachtich/bequaem tot bouwinghe/maer principael daert nae de Zee ende Franckrijk toe strijckt: 'theeft vruchtbare beesten/schoone Deerden: de Schapen Lammeren tweemaal oft driemaal s'jaers: 'theeft eenighe Boscagien (alsoot van oudts placht gantschelijck met bosschen verbult te wesen) twee zijn de vermaertste Niepe ende Nonne.

Act 12. Rebieren wordt Vlaenderē begoten/daer de Coninck af is de Scelde, daer nae de Leye, Lieuc, Denre, Cale, Scarpe, Colme, Durme, Deule, Emele, Yperleer, Ysere, oft Fletere, Mene, Maure, Zualme, Marcke. 't Begrijpt oock eenighe Eplanden inde Scelde ende groote Zee naer Zeelandt/ghelijck Cadfant, Oostborch ende Biervlier: daer int jaer 1397. ghestozuen is Willelm Beuckelens, die (somen sept) eerst den Haringh in tonnen ghepackt heeft / ende met Sout bewaert. 't Heele Landschap streckt sich naer 't Noordē aende Zee/ en wordt aen d'ander zyde met de Hont; een arm vande Scelde van Zeelandt ghedepl't: Xenden middach stootet met Artoys, Henegouw, Picardye ende Vermandois: Int Oosten heestet de Scelde en Denre: Int westen so stoot het aen Calis, ende de plaetsen van't Graeffschap van Boloigne, daer de Riviere Aa van Vlaenderen ende oock de XVII. Provincien termineert.

D' inwoonders van dit Graeffschap zijn yverighe luden / cloeck op den arbeyt ende coop-handel/zijn goede Soldaten/te voet ende te Pferde/haer rijkdom onder den ghemeppen man haet in Wolle/Sapen/Tapisseryen/Fustain/Boucrain/Bozat ende andere Draperyen. Hebben voorts een sonderlinghe ghebreck van hooch spreken / ende wordt ghemeppelijck gheseyt Poff Flaminghen: van haren opgeblasen ghemoet: zijn oock nieus gierich ende gheneghen tot commotie, principael die van Gent, daermen dan oock af sept / dat de Gentenaers haers Heere soon lief hebben ende festeren/dien 3p weder/als hp Graef gheworzen is/haten.

D'Oude Inwoonders van dese Provincie/ zijn eertijts gheweest de Aduatici ende Ambivariti, Cæsar in zijn boecken ghementioneert. De name van Brabant van waer die herte comt/ zijn so veel hoofden/ so veel sinnen. 't Sal mogelijk niet onbillick zijn: dat wy alleen den oorspronck/ by Goropius Becanus ghebonden / hier stellen / een yder daer nochtans in wy latende te ghelooouen dat hem goet dunckt. By den Dupyschen wordet iemandt die upt munt/ of zijn moet bouen andere betoont/ (Braef) gheheeren/ als die heerlijck is ende uptnemende/ zijn daerom de volkeren; oock van dese Lande/ also zy tegens de Romeynen met een vzaeue bandt: dat is een winpel oft vendel (waer noch het oudt woort Banniere af comt) upt trocken / om dien ghevreesden macht der Latynen te wederstaen (Braef banders) ghenoomt: aenghemerckt het volck/ dat onder dien bant oft Baniere 't hooft stack/ wel het beste devoir dede/ teghens Cæsar ende zijn consoorten. Dit wil Becanus segghen/ ende ist iunst gheen warachtige oorspronck des naems/ 'tis altoos wel ende constich geraden; vermaeckelijck oock om hoozen. Aengaende Saluius Brabo; den Rebe van Iulius Cæsar, &c. dat is nu al langhe upt de Schole gheworpen/ ende vooz versiert spel upt gheschuyffelt.

De limpten van Brabant zijn Hollandt en Gelderlandt int Noorden; 't Bisdom vā Lubick int Oosten; 't Graeffschap van Namen ende Henegouw aende Middach; Vlaenderē aent Westen: dat met Brabant bycans deurgaens dooz de Scelde ghescheyden leyt / 'tis een vermaert ende lustich landtschap/ heeft een gefonde locht; want al tiert de vreeselijcke Peste rondtsonne in andere Landen / soo sal Brabant nochtans / met een groote segheninghe daer af meest bevyjt zijn.

Dit Landt begrijpt 't Marquisat vant heplighe Rijck / daer Antwerpen de hooft-stadt af is / 't Marquisat van Berghen, 't Hertochdom van Arschot, de Graeffschappen van Hooghestraten, Megen ende Cantecroy, van Carolus V. onlancks opgherecht. Zijn oock in Brabant Bosschen ende Beemden/ die met alderley Beesten ende gedierten verbult zijn: De principaelste worden genaemt Grooten-hout, Grooten-heijst, Meerdael, Zaventerloot, en het aldergrootste

• Sonien bosch, in 7. mylen ommegeens / Dorpen ende Cloosters begrypende . De jacht ende vogelrye / dese vijf bosschen uptghesondert / die voor de ghenoechte vanden Prince alleen dienen / is een pder andersins toeghelaten.

Het heele Landt is vruchtbaer van Cozen ende alderley ghewas / meest naer den Middach. Campania of Kempen-landt / is wel wat rouwer / ende heeft veel velden met sanden bedeckt / doch voet beesten ende goede Schapen : wordt daer beneffens door de bysondere cloeckicheyt vande Landtlupden verbeteret / ende alle daechs bequamer gheinaect.

In dese streeck van Brabant naert Oosten is een plaetse De Peele ghenaemt / daer (ghelijck Plinius schryft van't Landt der Reatineren ende Gabyen) tot het eerste incomen de bodem beeft / mach daer oer noch met Weerden noch waghens bereden worden; dan inde winter / als door de bouw ende het Is de huidt van dit Landt styver ende herder wordt.

Ses en twintich bemuerde Steden worden in Brabant ghetelt: Namentlijck / Antwerpen aende Scelde gheleghen / een vermaerde Coop-stadt / niet alleen van Duytschlandt de principaelste / maer in heel Kerckenrijck als een Princeffe bekend. Is sterck / wel ghebout / teghens alle ghewelt der vbanden. In Dupsen ende Hallepsen heerlijck / in Kercken ende structur en bysonder schoon; daer de Cozen vande Hoofst-kercke onder singulierlijcken vermaert is . By bekendnisse van alle Natie / is gheen plaets so van als voorszien / als dese heerlijcke Coopstadt / bysonder beschreuen by Ludovico Guiccardini, ende op't breedste uptghelept / daer dan dese Weerskens in ons Duytsch obergheset / van Scaliger wel mede lupden.

So veel Steden als mijn met een slim oogh aenschouwen;
 So menich bleijcke strael des nijds op mijn comt douwen-
 Lyons is alsoortich, Parijs vol wercks, Room
 Groot, en Venegien wijdt, Tolouze machtich, vroom.
 Alle waren voorwaer, oude ende nieuwe Consten
 Aen d'ander zijn ghedeijlt; in mijn ist al door jonsten.

Beschryvinghe van Brabant.

Loven een groote stadt/die meer dan 4. Italiaensche mylē begriipt/vermaert door ee' Hooge-
Schole/in alle scientie / by Iohannes de vierde Hertoch van Brabant opgherecht / ende met
gheleerde luyden voorsien.

Brussel, een plaets daert Hoff resideert/in Kercken/Cloosters/Wallesen/Huysen van Hee-
ren/ete. doorluchtrich/ in loopende Fonteynen/de heele stadt door gespreyt/besonder lustich/
recht een waerdighe rust van alle ghenoechten ende gratien.

'tshertoghen bosche vermaert door de vromicheyt der Inwoonderen/die altoos tot den
Kerijghshandel seer bequaem zijn gheweest / daer oock grooten handel is van Lymaet ende
andring.

Tienen een seer groote stadt; dan nu door d'oorloghen in veel plaetsen desolaet.

Leeuwen een stercke plaets.

Nivelle, daer een Collegie is van Canonijckersen/tot onderhout vande Edele dochteren in-
ghestelt/die dan gheregeert worden by een Abbisse/ghemeenelijcke ghenaeint/Madame de Ni-
velle, welcke Vrouw niet alleen is hoost vant Capittel / maer oock Vrouw int Gheestelijck ende
Waerlijck ober Nivelle, ende t'aenleuen van dien.

Aerschot, eertijts een Marquisat/ende nu door gunste van Carolus V. een Graeffschap.

Berghen op Zoom, een stercke stadt door dese Oorloghen/ende van Carolus V. eerst tot een
Marquisat opgherecht.

Meghen op de Wase ghelegghen/een Graeffschap.

Breda een nette stadt/ende door de heerschappie vant huys van Nassouwen vermaert.

Maestricht een oude ende heerlijcke plaets/met schoone Kercken ende Huysen verciert.

Steenberghe, wel eertijts door een schoone haven vermaert / dan nu door Oorloghen ende
tempeesten verdozen.

Lier, een gracieux stedeken / t'bertreck oock daeromme van veel rijcke luyden/die om ruste
begaen/aldaer haer woonplaets verkiezen.

Vilvorden

Vilvorden, met een hoogh ende sterck Casteel / dienende tot een ghebanckenisse van de ghaetdoensberg / bewaert.

Gemblours, eertijts een Graeffschap / nu met een schoone Abdye bekent / daer oock een heerlijcke Bibliothetque is.

Ludoigne, daer om de ghesontheyt vande locht de Hertoghen van Brabant haer kinders (somen sept) lieten op voeden.

Hahut, in oude tyden een Graeffschap.

Landen, een vande oudste steden van Brabant.

Hallen, ongheluckigh door menigerley destructie / alsoo't de Gelderschen ende Lupkenären aende handt lept.

Diest, een Baronye ende een gheluckighe stede door de ghebooyte vanden gheleerden ende erbaren Nicolaus Clénardus.

Sichen, op de Riviere Demere ghelegghen.

Herentals, op de Riviere Nethe.

Eyndouen, aende Grave van Bären toebehoorende / inde Kempen ghelegghen.

Helmont op de Riviere Aede bewaert met een Casteel.

Graue, ghelegen op de slincker kant vande Maes / sterck en tegens alle aenstoot wel bewaert.

Hier beneffens worden ghetelt de vypheden / plaersen die niet bemuert en zijn / nochtans door privilegie van Princen / tot recht van steden ghequalificeert ende zijn dese; Oosterwijck, Oirschot, Turnhout, Hoochtstraten, Duffele, Walem, Merchten, Afche, Vueren, Duifbosch, Overische, Hulpen, Waure, Breine, Genap, Gheele, Aréndonck ende Dormel. De Dorpen zijn sevenhondert / met toezendraghende Kercken / ende sommighe daer by aen eenighe eedele gheslachten voor tytelen toegheschreven.

Onder Brabant zijn noch begrepen; 't Hertochdom van Limburch, 't Graeffschap van Dalem, de jurisdictie van Valckenborch, &c. die aende Hertoghen van Brabant door crachte van wapenen;

Beschryvinghe van Brabant.

van wapenen; oft oock dooz successie ende erffenisse ghecomen zijn.

D'inwoonders van dit Hertogdom zijn geestighe ende vrylycke luyden / verstandich ende vloeck / in haer jeucht / niet swaer hoofdich / inde ouderdom ooc niet onghenoechlijck / maer vermeerder en haer boerten met de jaren: waer oock het spreecwoort af comt: Den Brabander hoe ouder hoe sötter; Zijn nu ter tijt dooz den omneganck der vryemde natien / van alle courtopsie ende lusten des Werelt groote meesters. Den Hertoch die haer soude gouberneren / heeft niet meer machts op haer / als zy op hem hebben / alsoo is 't gantsche Landt met Privilegien verwaert / die alle tyranne ende ghewelt uytstupten / gelijk by't verhael van Gucciardini, in zijn beschrypenisse van Brabant ghenoech blijcken mach.

Beschryvinghe van Zeelandt.

Inden oorsprong des naems van dese Provincie t'ondersoecken / soude wy niet verbe behoeven te loopen: aenghesien metter daet ghenoech blijck / dat dit Landt een oprecht Zeelandt is / met de Zee so vermengt / ende so dooztrocken; dat 't gheen van Lucanus gheschreuen is ober de Syrtes in Africa, ende by Abrahamus Ortelius gheciteert wordt inde beschrypinghe van Zeelandt / hier op kan ghevoecht worden / aldus:

Als de Natuur eerst gaf aende Werelt 't fatsoen,
Tuffchen het Landt en Zee zy liet in twyfel doen;
Want 't Aerdtrijck ginck niet heel te grondwaert hene vlijen.
Noch mocht sich vant ghewelt des Zees niet wel bevryen;
Maer leyt twistich alnoch met d'Ocean verwoet
En strijt, rijt, ongebaent teghens der Golven vloet.

Milliaria German. comm.

SELANDIA

Dan Hadrianus Iunius, Doctoor inde Medecynen / ghebozen van Hoozt in Hoozt Vol-
 lande/ een overgheleert man (so dan eenighe inde Neder landen geweest is) schijnt te willen seg-
 ghen/ dat/ ghelyck Hollandt de name soude hebben van een Eplandt / ghelegghen aen Scandia,
 Zeelandt oock soude geheeten zyn / naer het Eplandt in Denemarcken met de selfde name/
 daer Coppenhaven in ghelegghen is. Aenghesien dese twee Eplanden so met inwoonders ver-
 vult waren/ dat de placise te kleyn viel/ zyn eenighe uytghetrocken ende op Zee gheslagen / die
 Britanniam beerrachticht hebben/ Galliam beschadicht/ Bataviam ende de Matracos, nu Zee-
 landers/ oock t' onderghebracht/ ende tot een uyterste victorie/ de Landtschappen na haer Va-
 derlandt gheheeten: twelck gheschiet soude zyn int jaer IJ. CCC. XXXVII. ter tyden van
 Hungerus, Bischop van Utrecht/ die oock daerom naert luyden vande Historien voorvluch-
 tich was/ vreesende te vallen in handen vande Poozdtmannen ende Denen. Dit is de meem-
 ghe van Iunius, op den name van Zeelandt: d' oude/ daer d' inwoonders Mattiaci mede beschre-
 ven worden/ comt vant ghemeen woorzt/ dat over alle tyden inde mont der Zeeuwen geweest
 is/ ende bykans ghelyck met haer ghebozen / Mat ende Matia, of soomen nu sept Maet, twelck
 een medeghesel ende compaen beteyckent / dies oock daer ober de vzeemdelinghen als by een
 spreek woorzt een Zeelander Maet noemen/ of Maetken. Dese naem is oock Cornelio Ta-
 cito bekent/ als hy schryft. Inde selfde dienste zyn de Volckeren Mattiaci, de Bataviers niet
 onghelyck/ etc.

Bysonder d' Eplanden van Zeelandt te beschryben is niet wel doenlick / ende met allen on-
 seker/ also de verwode Zee daer mede soo speelt/ dat 't gheen op huyden landt is/ mozghen aen
 sommighe strecken sal water wesen/ ende weder ter contrarie: doch de princypaelste ende alder-
 vaste worden seven in getale bebonden/ die met een arm vande Geviere/ de Scelde/ in twee bee-
 len zyn ghescheyden: te weten/ drie aent Costen/ ende vier aent westen : daer over d' Eplanden
 Be-ooster ende Be-wester Schelde gheheeten.

Het principaelste Eplandt van Be-ooster Scheldt is 't Eplandt van Schoubuen / certijdes
 grooter

grooter ende breeder / maer nu door den aenflagh vande Zee vermindert: begriipt 7. mylen int ronde / van Noordt Bevelandt: daert dicht aen placht te liggen / op hupden met een wyde streec van water verscherden.

De stadt van Ziriczee is de principaelste van Schouwē / glorieux door Levinus Lemnius; Doctoor inde Medecynen van Ziriczee ghebooren. De tweede stadt is Brouwers-hauen, daer veel rijke visschers wonen.

Het tweede Eplandt wordt Duvelandt ghenaemt; begrypēde int rondt ontrent vier mylen / ende leyt naest aen Schouwen.

Het derde is 't Eplandt vander Tolen, met een Canale aen weer zyde van S. Martens dijk ende Zabant ghescheyden.

Van Bewesier Scelt is 'teerste ende tgrootste Eplandt Zuyd-Bevelandt ghesheeten / om dat het selfde Landt eert bedijet was ende andersins beset / bebende oft dypvende lach / sonder eenighe vaste grondt: heeft twintich mylen int ronde / doch lijdt alle daechs groote last vande Zee ende Scelde / die met een gheweldigen stroom voor by stryckende / de gront somtijts afknaecht. Van dit Eplandt zijn oock gheschoort geen onbekende steden / als Reymerfwale; dat geen landt hebbende / nergens dan met Soudt- neringh onderhouden wordt / ende Borsele, eertijds vermaert door 't machtich gheslacht dat van dien plaetse den name droech; nu doch vergaen ende verballen. Het derde stedeken is Goes, gheleghen op de kant vande Scelde / daer die Schenge ghenaemt is; een playsante plaets met veel privilegien verciert.

Teghens Zuydt-bevelandt wordt Noordt-bevelandt ghestelt / in voorszeden tyden met het stedeken Cortkeem bekend; twelck doch nu al met Neptuno overvloeyt is / toonende maer alleen de Clock-gaten ende Toornen met een deerlyck aensien.

Tusschen dese twee voornoemde Eplanden leyt het derde Wolfersdijk, kleynder ende van minder waerde.

Walachria oft Walcheren / draecht den naem (ghelyck eenighe segghen) van die Walen die aldaer

aldaer ghewoont hebben; oft vande Engelsche Walli, is nu het vermaertste Eplandt vant heele graeffschap/ niet so seer om de groote; alsoo't maer tien mylen int ronde heeft / als wel om de vasticheyt/gheleghentheyt van steden ende rijkdom der inwoonderen: leyt anders naert Oosten toe naer Brabant/aent Zuyden naer Vlaenderen aent Noorden naer Hollandt ende aent Westen naer Enghelandt/met een radde overtochte in dat Coninckrijk.

Middelburch, Vlissinghen, Veere ende Armuyden zijn de vier steden van Walcheren: daer Middelburch, also gheheeten/ om dattet int midden vant Eplandt leijt/ de principaelste af is/ ende voor een groote Coopstadt bekend. Ende maechen soo al dese steden ende Eplanden een Graeffschap; daer 10. steden dan in zijn / ende Dorpen die tot 101. gherekent worden.

Twee Gentemeesters zijn ober dese Eplanden van Zeelandt ghestelt / die nae haer Jurisdictione groote auctoriteyt ende bewint hebben: Den eene die tot Middelborch woonachtich is/ is Gentemeester van Bewester-Sceldt: de tweede die tot Ziriczee resideert / wordt Gentemeester van Brooster-Schelt ghenaemt.

Bouen den ontfangh vant s' Grauen incomsten / soo ghebruicken dese Gentemeesters noch macht van vanghen ende spannen / de landen dan Bedelaers / boeven ende andere quaetdoenders te bypen/ etc. so dat zy dan naest den Grave de grootste macht hebben.

Vande Locht in Zeelandt (sejt Levinus Lemnius,) soude ick niet veel goets mogen seggen/ also die op sommighe plaetsen scherper ende rouwer is / om de quade reuck van Broecken en grachten/om't ghebreck van boomen in sommighe plaetsen; daer ober qualijck by den vreemdelingh te verdraghen: Is doch met eenighe sonderlinghe gauwe de siekten ende quellinghen niet haest onderworpen/ wordt niet haest vergift/dan bedoene zijnde is uytermaten schadelijck.

Het Aerdtuyck is vet ende vruchtbaer / want behaluen de schoone ende altoos groene Narren-boomen/doch besien tot rijpheit draghende/ twelck Brabant niet en heeft / behaluen de crachtighe ende ghesonde Crupden in siekten ende oock voor ghesonde lupden in smaecke bequaem/ behaluen het overwitte Sout/ dat met vernuft der Inwoonderen ghemaect wordt/ behaluen

besalven de Medecrappe/nootelijck om de verrutwe bande Lakenen te bewaren/behaluen het Cozen dat nergens ghelijck heeft in witticheyt oft swaerte/ behaluen so veel gesoute ende ghebroochde oock versche visschen: heeft Zeelandt noch schoone ende lustighe werpden / vette ende weeldighe beesten / tot een groot contentement van alle die't aensehouden. Vier hunderen in Brabant bzingen sulken menichte van Cozen niet op/als twee in Zeelandt: soo dat byde ghemiente wel ghewenscht wordt den Brabantischen grondt van vasticheyts wegghen / ende oock de locht om de scoeticheyt wille/ maer dan daer by de verticheyt ende byuchtbaerheyt vanden Zeeulshen bodem. Hierom is het spreck woordt: Brabantse locht, Zeeulsche renten. Al is van dit Gzaeffchap recht een hal ofte vol vanden verworden Zee-Godt/die daer dickwils een broef spel mede speelt/ ende in groot verlies van menschen ende Herde bzinght/so kan nochtans de cleijnte vande Landen wel verbeteret wordē/ met de groote profyten die van so byuchtbaeren bodem ghetrokken worden..

Tebergheefs soude pemandt Mynen van Goudt of Spilber in Zeelandt willen soecken/die er zijn daer niet. Van upt sommighe stücken/die d'Inwoonders Moer noemen/ worden ghedoluen eenighe clupten/ ofte Solpherighe stücken: die aenghesteken/ghelijck Oly branden: het welck oock in Brabant dan geschiet/ die nochtans om datse so sout niet en zijn minder stinckē/ daer de Zeeulsche Turf oft Darp (also worden die clupten genomt) een keeliken ende onghesonden stanck heeft / die nochtans met inghewozpen Sout vermindert wordt ende bedrijt de omfittende luyden/ dat ydooz cracht van sulcken quade reucke niet en swymelen: twelck anders wel gheschiet. Dese Dary in asche verandert ende met Zee water bespoeyt/ placht wel eer aende Zeelanders materie te gheben om Sout te maechen: dan is nu die maniere van doen al vergaen ende upt het ghebruyck.

D'inwoonders zijn stercke luyden/groot van stature/in verstant/subtylheyte / list/bedroch ende alle loof heyt bouen de Hollanders ghelouen: gaen veel met der Zeebaert om ende zijn niet recht door haer erbarētheyt opt water/ te stellen als eerstigebozē kinderen van Neptunus.

Beschryvinghe van Zeelandt.

Daer sprake is ghemengt met Brabantsch ende Vlaemsch; zyn daer beneffens chuchtsch/ en die gaerne jemande het zyn segghen/ bytende/ wat ghemeyns met haer soude ende brache gronden hebbende. Worden mede ghehouden als wellustich / ende die goede maectyden brennen/ gaerne ter feest. Is daerom name het veerske in Latyn by Ortelio gestelt/ in ons duytsch aldus:

D'archeyt ende list inde Zeeuwen vermeeret,
Met de jaren en tijt; dees Regel niet falgeert.

Beschryvinghe van Hollandt.

Oude Batavia, daer so groote ende lofslike memozie af is/ by oude ende nieuwe schrybers/ waert mocht ghelegghen zyn/ is by wylen onder gheleerde luden / die kennisse van historien hadden/ niet veelderhande opinien ghedreven: sommighe meenen dat het deel van Gelderlandt, tusschen den Rhijn ende Wael de Betuwe ghenamt / met recht alleen Batavia is/ sommighe houden het Eplandt / twelck vande Maes ende Wael gemaecht/ de Bommeler-weert gheheeten wordt/ Bataviam te zyn/ andere anders. Doch ten laetsten/ dien welghelcer den Hadrianus Junius van Doorn/ heeft alle dese waen sonder eenich vast bewijs/ ter neder ghelept/ en als een goet roepmeester Bataviam met zyn rechte limpen ofte palen afgheteyckent/ beginnende 'tselfde landt van Lobiek af/ daer de Rhijn haer inde Wael verdeelt/ dat voorts beslypende met den Rhijn aan d'een zyde/ die recht upt placht te loopen/ dooz Vtrecht/ Leyden en Carwijck/ inde Zee/ alwaer die nu verstoppt/ noch den naem vaut Mallegat is dragede/ ende met de Wael/ die daer na den naem van Meruwe ende Maes opnemende / dooz by d'outste stad van Vlaerdinghen henen loopt inde Zee/ daer haer uptganch Helium ostium, oft Vielium by den ouden gheheeten

gheheeten worde: in welke ommeloop vanden Ghijn zijn begrepen veel steden / die op huyden gheuoemt worden Hoesden, Tiel, Buren, Wijck te Duurstede, of Batavodurum, Vtrecht, Vianen, Culemborch, Asperen, Hueckelom, Leerdam, IJelsteijn, Montfoort, Woerden, Oudewater, Gorichom, Schoonhouen, Dordrecht, Goude, Leyden, Delft, Rotterdam, Sciedam, Vlaeringhen, deBrielle, Nieupoort ende Haestrecht: welke twee laetst gheuoemde / nu verballen aen andere steden haer gheluck overghelaten hebben. Waer upt gheuoerch blijkt / dat gantsch Hollandt noyt voor Batavia bekent is gheweest / aenghemercht maer een stuck dien name als Batons haue verdient heeft.

Dat nu dan dit Landtschap Hollandt genoemt is / comt vande Denen oft Noordtmannen, die int jaer 15. CCC. XXXVII. upt haer coude Noorderlanden ghecomen / ende in Batavien ghearriveert / daer om de welgheleghentheyt haer plaets vercozen hebben / 't heele Landt voorts / daer noch andere volckeren dan Batavi woonden / Hollandt gheuoemt of Olandt, naer een Eplandt onder de Noordersche bekent: alwaer zy oock so tyzannelijken gheregeert hebben / den euden Inwoonder aen lijf ende goet soo verbystert / dat Carolus Calvus, Coninck van Franckrijk / tot mededooghen beweecht zijnde / uptghekipt heeft eenen vromen man / onder zijn Hovelinghen / die hy Hollandt met tytel van Graef ghegheven heeft / op conditie dat hy de Noordtmans, een onghenadich volck / soude verjaghen / ende 't Landt van sulcke tyzampe ontlaen. Dit was Diederick, d'eerste Graef van Hollandt / die de Noortmannen na zijn vermoghen bedwonghen ende berrachticht heeft.

Door dese oorsaecke is Hollandt verdeijlt / ende heeft maer een stuck van Batavia behouden / van Culenburch tot Gorichom daer aen stotende / also dat 't opperste deel van Batavia alleen vier steden is houdende / van 't Graeffschap van Hollandt afghesloten; 'twelck voorts hanght aen 't Bisdom van Vtrecht, dat acude rechter handt uptluptende het stedeken van IJelsteijn, Montfort met eenighen Dorpen ende Casteelen tusschen de Vecht begrijpt; Dat daer bupten leijt / wordt Goylandt gheheeten / behoudt drie steden / Weesp, Naerden ende Muden,

Het landt

Het landt dat naer den Middach toeleijt/ vanden middel Ghijn af/ die dooz Leyden loopt/ tus-
schen den kant vande Maes besloten/ wordt Zuydt-hollandt ghenoemt / daer by't westen de
Eplanden van't Graeffschap van Zeelandt/ eertijts Insulæ Mattiacorum aenleggghen. Vanden
middel Ghijn/ volghen terstont de Kenemers, van Catwijck af: daer na de West-byiesen/ oft
Frisij minores, nu Noordt-Hollanders/ naert Oosten/ die dan als in een schoot met der Kene-
mers landtschap/ de Frisiabones, dat zijn de Waterlanders/ beslupten. Al dit begrip wordt met
d'aenghelegghen Eplanden van Texel, Wieringhen ende Vlielandt, 't GRAEFSCHAP VAN
HOLLANDT gheheeten/ besloten aent westen met d'Engelsche Zee/ aent Noordten met de
Noortsche Zee/ aent Oosten met de Zuyder Zee/ ende aenden Middach met 't Bisdom van
Utrecht/ ende het Graeffschap van Zeelandt.

Is hier ober het gantsche Corpus oft lichaem van Hollandt ghedept byde Werelt schryp-
bers/ in Zuydt-hollandt, Kermer-landt, Westvries-landt, Water-landt ende Goeylandt.

Zuydt-Hollandt is altoos in macht ende staet 't vernaemste gheweest/ daer de Hoofst-
stadt Dordrecht niemant onbekent is.

Vande Kenemers, by de Latynen Caninesates, van eē Byesch wordt Conyn efratters ge-
sept/ om dat d' inwoonders haer sonderlinghe met dat ghediert onderhielden / is Haerlem de
hoofststadt/ ende alhoewel sommighe meenen/ dat de Caninesates niet verder dan tot de Beeck
toe/ die onder dooz 't Kerckhof van Haerlem loopt/ strecken/ van Catwijck af/ so dunct noch-
tans Junio hoorst. dat Kinheymeria of Kenemer-landt, tot Alcaer toe ghelooopen heeft/ aen-
ghemercht noch by Heeml-kerck, ind middel van Kinheymeria een heubel gheroont wordt/
daer de Grauen van Hollandt op plachten ghehult te worden/ als Heeren van Kermer-landt,
somen dan leeft by Regino, dat de Noordmans ende Denen met schepen ghecomein zijn/ ober
sekere hondert jaren in Kermer-landt, wordt de Hauen gestelt/ niet sonder reden/ by Crabben-
dam, daer de Gebiere Kinheim, oorsaecke des naes van Kermerlandt in Zee viel. Westvries-
landt oft Noordt-hollandt sullen wy in bysondere Caerte beschryuen.

Goeylandt schijnt wat ghemeeens te hebben met Oostergoe ende Westergoe in **Wytslandt**/ schijnt een plaets gheweest te zijn van de Cauci, daer ober Cauclandt nu Goeylandt genaemt.

Waterlandt brenghet ghenoech de bedurpenisse vande name te voorschijn; alsoot niet groote **Meyzen** ende grachten doortrocken/ laegh zijnde / daer ober met **Dycken** ende **Dammen** behouden/ teghens de cracht van dat vochtich **Element** / wel niet recht Waterlandt mach gheheten worden.

Dit zy aldus metten roysten ober ghelooopen vande deelinghe van Hollandt / naer d'opinie van sommighe. Den onneganck nu woardt gherekent tot 60. mylen / de breedde is seer cleyn/ aenghemerckt een reijs baer man/ ghestelt opt midden van eenich deel in Hollandt/ binnen drie uren upt de limpten vant **Graeffschap** kan gheraken: **Jaer** oock in sommighe plaetsen tusschen de **Zuyder Zee** ende de groote **Zee** is Hollandt gheen mijl breedt: waer upt bemerct kan worden/ dat dese **Provincie** van d'andere verscheyden/ eenen langhen handt/ of **Bisschops staf**; of oock een kaerbeen ghelijck mach vallen.

Den **Aertbodem** van Hollandt is laeghe/ weecke/ **flay** ende broeckachtich / in eenighe plaetsen verdrooncken/ in veel swemende/ niet alleen int begin vant jaer/ maer oock inde volcomen tijt begoten met staende wateren/ met groote **Meyzen** / daer gheen menschen oock het epndt af weetē te bemerken doorscheurt/ ergens met **Bouwlonden** onderscheyden / met fruytdragende boomen ende lustighe **Beinden**/ inde plaets van so veel groote wilbernissen/ die van Hollandt een **Holtlandt** maecten/ verciert. Het derde deel is byrans beslaghen met drooghe ende dooze **Zandt-dupnen**/ die doch teghens de storm vande **Zee** ghelijck een voorschans dienen/ door een sonderlinghe ghenade vande natuur. In dese sandt-dupnen oft sandt-berghen / is een groote menichte van **Conpuen** / daer dan d'inwoonders niet vleesch haer maeltyden / ende niet de bellen haer cleederen verciere.

De menichte vant water/ die doort heele Landt is/ ende daer ober vooz de laege landē meest schadelijck/ woardt niet **Watermoleus**/ daert noodich is/ ghestelt/ drooch ghehouden/ ende dooz tochten

tochten en Ruyfen/als de Zee afvalt/ met een sonderlinghe vont uptgheslaghen. Andere maercken oock de verbroncken landen hooger/ende tot den bouw beter/ met slyck/ sandt ende andere vplicheyt; twelck gheen ongheluckighen arbeyt valt.

De goetheyt ende vetticheyt vande Hollandtsche weyden / als een bysondere reem van dese Provincie/is niet wel te beschryuen. De Beesten sonderlinghe wel ghevoept/de Boter/ Caes/ Melck/etc. ghetuyghen sulcks:also andere landen dierghelycke niet en hebben / ende Hollandt daerom/als het vruchtbaerste van sulcks/ pypsen en verwonderen. Ghelijck Iunius getuycht/ in eenich oort van Hollandt gheeft een koeve by somer dach wel 44. pinten melcks / tot groot beval vanden Landtman. De Terelsche/Grabesandsche ende Edamsche Caesen / soude moghen met d'Italiaensche struden/jae oock voorghestelt worden / ten zy de naeu soeckende lust vande menschen meest prees tgheen upt verre Landen ghehaelt wordt/typerijckel/de dier te/etc. in sulcke saecken den sinaeck aenstelende.

Dier beneffens is te mercken opt voordeel/met gheen cleyne ghenuecht vermengt/ dat d'inwoonders upt veel verscheyde vogelrpen van Endtvagels/Smienten/Sneppen/Lysters/etc. zijn treckende: oock op de overbloedighe visscherpen / 'tzy van vette Salm / welsinaeckende Steur/heerlijcke Snoecken/ghepresen Cabbeljauwen/etc. daer de Rieieren ende d'Ocean / de Hollandtsche tafelen mede stofferen/ in sulcker voeghen / dat de Romeynsche leckernye/ die in wydt ghesochte Visschen placht te bestaen/ sulcks siende / soude sonderlinghe 't water (ghelijck men seyt) inde mont kryggen. Dan is dese visscherpe noch al cleijn/by dien profytighen Varing vangh/daer de wilde ende andersins schadelijcke Zee / aen dit Graeffschap soo veel goets ende welvarens dooz levert/ als de vetste Landen in eenighe andere contrepen aen d'inwoonders met Cozen/zaet/ ja eenighe Mynen van Gout oft Silver/ doen moghen : het welck ghenoech blickt/ aenghemerckt alle andere waren / tot s'menschen onderhout dienende/ naer dat dese visschers met haer Busen inden Varing te vanghen profijt oft schade doen / oock dierder/ oft van beter roop worden/so de ghemeene man by desen gesouten Vissch/oft inde roock gedroocht

(die dan Bucking genoemt wordt) het heele jaer meest door zijn leven mach behouden.

Ghelijck bouen aengheraecht is/ heeft nu ter tijt dit Graefschap geen sonderlinge Bosschen oft wildernissen: waer over oock gheen hout ghebouden wordt in eenich ghetal van waerden om brandt te maecken/ oft hupsen te bouwen dat niet upt andere Landen gheboert wordt/ als upt Noordweghen/ etc. waer toe een menichte van schepen inde Hollandtsche Havenen bijst/ die byde Inwoonders met sonderlinghe const ende erbarentheyt op ghemaect/ de baren vande woeste Zee luttel schroomen. Ende al is Hollandt nu gheen Holtlandt meer/ so heeft nochtans de voorsichtrighe nature op sommighe plaetsen eenighe aerde ghelaten/ die upt de landen ghedoluen/ Veenen ghevaemt/ tot den brandt niet anders/ dan eenighe solpherachtighe materie/ bequaem/ s' winters een lachenden haert maect. Het is te verwonderen/ dat in so cleppen begrip/ als Hollandt maect/ daert nochtans assins gheen Deen-landt is/ soo veel materie kan ghebonden worden/ die van soo veel jaren herwaerts/ met een onepndelijke liber aelheyt/ vooz de Inwoonders/ die in groot ghetal zijn/ so menighen schuur stoffeert. Dese aerde oft clupten worden Turffen genoemt/ ende zijn veelderlep/ d' eene beter dan d' andere.

Dit zijn dan de Veenen van Hollandt; so wy naert Latijn willen lustere/ Venz, dat is aderen ende Mynen/ daer d' inwoonders groote rijckdom upt slaen; hoe wel eenige de Hollanders arme luden mocht noemen/ so zy dan haer eppen Nerde branden. Metten roysten: wel te recht is door dese oozsaecke van Nicolaus Nicolay, een vande vermaemste Poeten gheseyt: Dat in Hollandt gheen soo cleppen deel is/ van water oft Landt/ daer gheen overgroot voozdeel ende pzoft af comt/ twelck niet te verwonderen is; daer de drooghe sanden voetsel aent lichaem/ leckernye aende tonghe ende voeringhe aende cleederen/ upt de Compnen verleenen; de wateren ende rochten visschen aende tafel; de hanten vande slootē oft grachten een groote menichte van eperen/ die aldaer byde Kieuitten/ Endvoghels/ Maerlen/ Duijckers/ etc/ gheleijt zijn/ om upeghelipt te worden; de Landen/ die anders onbequaem zijn om te bouwen/ door haer wildigheyt/ materie om te branden gheben.

Doorts so veel de bysondere beschryvinghe vande Hollandtsche steden aengaet (die 33. in ghetale zijn) kan hier al niet ghestelt worden. In de beschryvinghe van Zuydt-hollandt ende Noordt-hollandt/sullen wy eenighe raecken; Hier doch staet ons wat te seggen van Haerlem, Amstelredam, Naerden, Muyden, Weesp, Edam, Monickedam ende Purmcreynt, die upt de Noordt-hollandtsche ende Zuydt-hollandtsche streeck ghesloten/ alhier plaets verdienen.

Haerlem is vande ses groote steden (die als de Staten van Hollandt beschreven worden/ dan oock met haer ghe-deputeerden uptromen / om van des ghe-meene Lands saecken te handelen) in waerdicheyt ende authoriteit de tweede/ groeter dan eenighe andere / behaluen Amsteldam, in netricheyt van huysen/ niet te versnaden/ in ghesontheyt van locht/ ende welgheleghentheyt ver de de voornaemste / by van alle quade humeuren van Broecken oft Zee/ tusschen schoone Dorpen/ lustighe Landouwen/ ghenoechlijcke Beemden sonderlinghe wel ghesitueert. Binnen de stadt is een heerlijcke Kerck / naer oordeel van alle meesters met groote conste ende va richeyt opghemaeckt / tegens ober een heerlijcke pleijn / die d' Inwoonders het Sandt noemen/ dienende voor een Merckt. De Riviere Spaeren, eē rechre arm vanden Rhijn, die door de Meyr placht te loopen / strijckt door de stadt / als ins nu nabigabel / door de voorsz. meyr vermeerdert; placht eertijts Spierne te heeten (gelijc Iunius hout) daer ober ooc Sparenwoude een Dorp/ inde oude Brieven Spiernewoude gheschreven wordt.

Het Haerlemer hout oft Bosch buyten de Doorte/ die noch de Hout-poorste heet/ is een ghenoechlijcke plaets gheweest/ dan door't Krighs-volk / int laetste beleggh / by Don Fadriques, daer voor ghesmeten/ heel verdozen ende uptghehaecht/ 'twelck nu nochtans door een langhe rust weder beplant/ tierlijcken opromt/ de verbeteringhe vanden tijt ghetupghende.

Of Haerlem de name heeft van een Heer Lem, Sone van een Coninck van Vrielandt / of vant gheslacht van Haerlem, dat oock upt de Vriesche Coninghen ghesproten in dese streeck seer is ghebreest gheweest / disputeert Had. Iunius voorsz. ende certeyn zijn redenen zijn niet cranck/so dat wel te ghelooven is/ dat dese stadt van een so machteighen gheslacht/ de name kan draghen.

draghen. Hier beneffens is een bysondere glorie aen de Stadt van Haerlem ghebleven / door de
 const van Druckerpe albaer ghebonden / die wel wat verdupstert is door de schelmerpe vā een
 diefachtighen dienaer / maer nochrans stadthout / ondancs alle die anders ghebzelen. Eenem
 Lauwereijs Iansz. Coster, heeft dese vermaerde const eerst ghebonden / die metter tijt verbeteret /
 nu al schoone voortganch begonst te krynghen / ten 30 een dienaer / verspiet hebbende den Kerst-
 nacht (doen al de familie ter Kercken was) tot zijn dieverie bequam / al de Letteren ende andere
 instrumenten tot de Druckerpe dienende / ghepacht ende daer mede naer Mentz toegheleopē /
 de epghentlijke eere van so nootlijke const / aen een wintghelegen Stadt / hadde door zijn schel-
 merpe overgheset. Het Stadt huys tot Haerlem placht eertijts een Hof te wesen van Coninck
 Willem, Grave van Hollandt / daer oock noch de Conincks strate aen het voorsz. Stadthuys
 ghelegghen den name af draecht.

Amsterdam is de vijfde Stadt / onder de ses groote steden / draecht de name vande rebiere
 Amstel, die door de Stadt loopt; daer over gheseyt den Dam van Amstel, heeft eertijts behoort
 d'Edelluyden van Amstel.

De Coopmanschap die in dese Stadt altoos is met groot gheluck ghedzeuen / ende door dese
 Oorloghen noch meer ende meer vermeerderet / heeft Amsteldam over de gantsche Werelt ver-
 maert ghemaect; Daer gheleghentheyt is aen een Inham vande Zuyder Zee / met een bequa-
 me haven / daer ontalliche veel schepen / met groote lust ende profijt van alle hoeken des We-
 relts toetomende / ghesien worden. De gront is marasachtich / slap / ende tot genige edificien be-
 quaem / moeten daeromme alle de huysen op palen ghetimmeret worden / die met grooter crach-
 ten inder aerde gheheyt / den gront costelijcker maken dant ghetimmeret selfs is. Genighe heeft
 hier over geseyt gracieuselijck / dat indien d'Amsteldamsche gront 'tonderste bouen quam / geen
 ooch ergens dichtter Bosch soude moghen sien. De Muren / die noch om d'oude Stadt zijn / wa-
 ren opghemaect int jaer 1487. De nieuwe Stadt, begijnende vande Haerlemer poort / tot
 hoor by de Lepzosen / aen S. Antonis poorte / naer de Waele toe / de heele Lastagge beslotē / is in
 huysen

huyzen ende spykers bft schueren seer heerlijck/die in welghelegghentheyte ende timmeragie booz d'oude stadt gheenfins en wijcken. De Bestinghen ende Bolwercken vant nieus met groote costen om de stadt int gheheel gheleijt/maecken de plaetse / daer toe de marafachtighe grondt dan helpt/als onwinnbaer ende teghens alle aenstoot dooz nature ende sinenschen handen wel besocht. Een heerlijcke palisade loopt dooz de grachten/die de stadt ombangen/gantsch dicht ghestelt/daer ontallijcke palen ingheslagghen/ met groote costen (soo dat elcke pael wel tot 45. stupers comt te staen)aen de sterckheyt ende bewaringhe sonderlinghe helpen. In somma dit is die opdybbende Venus, dien Appelles haer aenschijn upt de soute baren stekende ende t'hayz onwindedde schijnt hebben willen schilderen. Dit is dese stadt/daer theele Neder landt / dooz ghewisse experientie in tijdt van noot / haer Cozenschuer af maccht / ghelijck Cato van Sicilia wel eer gheooydeelt heeft / daer dan over dese Weerskens ghemaecht zyn / die tselfde met de eerste letter / van elck weersken tsamen gheraep/beruyghen.

A lcomen seyt begoot eertijts een goude reghen
 M et rijkdom groot begaeft het Eylandt van Rhodes.
 S icilien hadt den naem van Coren-schuur ghekreghen
 T ot der Romeynen baet.Mijn heeft oock een Princes
 E erweerdich Godt ghestelt en in goet doen floreren.
 L uftich ben ick beset vant water.Poelen sacht
 D oorstrijcken mijn Landouw.Op palen vast fonderen
 A ensietmen het ghebouw van mijn daecken gheacht:
 M eer is hierom de gront, dant ghetimmer van d'huyzen,
 C ofthijcker oock vermaert:door swaren arbeyt
 O p t'houtich fundament, 'tis niet om te vergusen,
 R ysen hooch tot de Locht oock mijn Kercken gheheyt.

Beschryvinghe van Hollandt.

E en wijt beroemde schoot des Zees spoelt aen mijn palen,
S onder vrees van Neptuun so menich schip daer stalt,
C omende vant ghewest, waer uyt Phæbus zijn stralen
V oortbrengt; of daer hy weer vermoeyt ter aerden valt.
V ervol ick oock dees weer, met het voedende Coren
R ijcklijck, dat in mijn Landt nochtans niet wordt ghesneen;
V oorwaer zijn met dees vloet Gargara noyt vercoren;
A l waer Momus Rechter, by soud' nochtans met reer
N och mijn geven den Croon bouen Ceres Landouwen
T e recht altoos vermaert en door granen gheacht.
N iet t'Africaensche Landt mach eenich loff behouwen
E n walt noch so beset met schuuren alst wel placht,
D e Coren-scuur ben ick vant Nederlandt verheven
E nd' als ick schatten veel opbreng tot s'landts profijt,
R echt so geef ick oock uyt voetsel tot s'menschen leven,
L outer als een Buijck vet, die t'lock verspreyt met vlijt
A en d'ander Leden al, Hierom met goede reden
N eem ick van s'Keyfers Hant op mijn claer Hooft den Croon.
D oor deucht ende voorspoet: Vrou boven alle steden,
T ot een prickel van loff voor mijn prysers ydoon.

Naerden is de hoofstade van Goeylandt, eertijts Goedelandt gheseyt / om dat die streeck
 van Otho Keyser / d'eerste van dier name / aen Goedela Abbisse vant Clooster Altena, geschon-
 ken was. Oudt Naerden placht op die plaetse te legghen / daer achternae een Clooster gestaen
 heeft, dichtert aende Zuyder Zee; ghedestruert by een Bisschop van Utrecht / vant huns van
 Arckel.

Archel. Dit stedeken is op huyden in tamelijcke fleur; daer veel Webers ende Wollers woonachtich zijn.

Muyden leijt aende Vecht, ende is een cleijn stedeken; D'inwoonders zijn meest bisscher's. t' Hujs te Muyden dat ontrent de stadt leijt / is vermaert dooxt ghevanckenisse van Floris de vijfde Graef van Hollandt.

Weesp, aen d'eene zyde met een muur / aende andere met de Gebiere Vecht becinghelt / is een stedeken van goede gheleghenthept. D'inwoonders zijn rijck / ende hebben nu de neringh vant beste bier; dat over Hollandt ghedroncken wordt. De hupsen zijn naer de stadt tamelijcken op ghebout / ende principael aenden rant vande voozby loopende Gebiere.

Edam, als Ya-dam / leyt in Waterlandt / ende wordt so ghenaemt van een water D'ye, daer dock noch een doyp aen de stadt gheleghen Middelye of gheseyt wordt; hier worden die welsmakende Kasen ghemaect / ende zijn d'inwoonders groote meesters in schepen te timmeren / die met goede gheleghenthept int water aldaer gesonden worden.

Monickedam, met een mijlken van Edam, leyt oock in dese streeck van Waterlandt, is een cleijn stedeken / draecht de naem vande Monicke-meyr, die nu met de Dijken uptgestoten / een deel is vande Zuyder Zee.

Purmereyndt heeft den name vande **Mepz** / de Purmer, als het epndt van dien is een proper stedeken / vermaert doox d'heerschappye van Willem Eggert, die eerst fondateur gheweest is. Nu behoort het aent hujs van Egmont. By Iunium in zyn Batavia, is een lustighe historie / van een Vrouw inde Purmer **Mepz** gebonden / die in alles een redelijck Vrouw-mensch ghelijck / behaluen de spraeck / upt de Zee aldaer was comen dypuen.

D'inwoonders voozts int gheheel / vant Graesschap van Hollandt / zijn hooghe / spichtige / blancke luyden / eenvoudich / simpel / gheschepden vande arthept der andere natien: daerom niet seer subtyl van verstant / maer grober / doch die haer saecken met goeden raet uptrechten / rijp ende wijs in deliberatien. Zijn goede hujs-houders / die groot goet weten te vergaren / doox **Coopman**

Coopmanschappe van alderley waren.

Zijn oock goede Krijghsschuyden/ te water ende te Lande/maer meest te water/ongheluckige
Gupters/om de ghelegenheyt vant Landt/dat broeckachtich ende slyckich / gheen exercitien
te Peerde toe laet/ghelijck Telemachus van zyn Itacha ghetuyghde / als hem cender Peerden
wilde schencken/segghende:

Voor Peerden on bequaem is t'Itaquische crijt;
'tHeeft gheen effen Landou noch pleyen langh en wijt.

De Vrouwen zijn in Hollandt schoon/groot van stature ende bysonder kuyfich/in manierē/
klederen/huijs ende andere werck/dyuen selfs dickwils de Coopmanschap/ ende helpen met
een ghedeijlden arbejt/den huijsraet vermeerē.

Over spel/woecker/dootslaghen ende veel andere ghebyeken waren eertijt s den Hollanders
onbekent/nu comen die fauten oock op/dooz de bywooninghe van veel naticn/ die haer deuch-
den van beleeftheyt ende gheschicktheyt / met oock d'aeghebozen ondeuchden aen d'Hollan-
ders eensdeels overgheset hebben. Ende certeyn.

Waert is dat de schaed'lijcke tijt
Niet en verquaet, byster altijt
Ons voorouders veel quader jaren,
Aen ons Vaders nae lieten haest;
Wy sullen oock meerder verdwaelt
Noch argher tijt ons Kinders sparen.

Al het Landt dat naert Zuyden toeloopt / vāde middel ghijn (die tot Catwijck inde Zee-
placht te vallen) met de kanten vande Maes besloten / wordt Zuydr. Hollandt genoomt;
dat aent Westen heeft de Zeeusche Eplanden: is altoos in waer dicheyt ende auctoriteyt:
het vermaertste gheveest in schoone steden / vernaemde Gebieren / sterke Sloten ende edele
mannen / boven andere deelen van Hollandt upstekende. De hooft-stadt is

Dordrecht, of (ghelijck Iunius schrijft) Durdrecht, also Drecht in oudt duytsch een Mercht
beteekent / waer af dan dese stadt ghenoeemt is / ghelijck een Drecht van Duretus, die een bekēt
Heer in dese contreye gheweest is. 't satsoen vande stadt is langh / in ghelijck enisse van een C a-
lepe. De stadt selfs is rijk ende wel doortimmeret / met hooghe huysen / die al meest op schoone
kelders staen / bequaem om alderley Wpnen ende waren in te legghen / die aen dese stadt / door
so veel verscheyde Gebieren rondsom loopende / gheboert worden: daer oock toe helpt het pri-
vilegie vande stapel / dat aen Dordrecht door langh ghebruyck ende oude byleven niet sonder
recht behoort. 't Woordt van Stapel comt upt het Walsch / ende beduyt eenige macht of recht /
daer de stadt mach door aenhalen ende houden / eenighe schepen / die uplandtsche Coopman-
schap boeren / so dat dan de Coopman ghedwonghen wordt / zyn waren albaer te vercoopen en
tot pyse te hzenghen / daer af voozts tollen ende andere tribuyten gheuen / aen des stadts
dienaers. Hier beneffens is Dordrecht d' eerste vande ses groote steden; heeft ooc alleen macht
om gelt te slaen / ontfanght eerst den Prince vant Landt / om den eedt int bywesen van de ge-
nerale Staten af te nemen / die int beginsel vande heer schapppe / by alle Grauen gedaen wordt.

Int jaer 1421. is Dordrecht door een swaer tempeest / de dijcken door ghebroken zijnde / op
een wijs als Venetien tot een Eplandt gemaeckt / ende vant vaste Landt af gheschieden / twelck
(ghelijck men seyt) door een Boer by ghecomen is / die zijns Buermans landt / door d' ober spor-
lende Zee oft soute wateren willende verderuen / een gat ghemaect hadde / daer van de cracht
vant water so gheweldich op aenghecomen is / dat al dit ghewest / daer mede ober loopen / het
verlies van 72. Dorpen / ende meer dan hondert duyset sielen / heeft moeten lyden.

Delft, mede in dit ghewest ghelegghen / is de derde / bande ses groote steden / ende draecht den naem van een gracht / die recht upt loopēde / een bequame haven maect / ende als noch de Delft gheseyt wordt. Doozt Bier (een ghemeene dranch in Hollandt) dat aldaer seer goet ghebrouwen wordt / is dese stadt nu vermaect / ghelijck die eertijts placht te wesen door goede Lakenē / diemen insonderheyt placht Delfs puijck te noemen. De stadt is anders sterck / heeft schoone straten / hooghe ende heerlijcke huysen. In somma is een uptnemende plaets / daer de memorie van Govart met de Bult / fondateur van Delft / noch door bloept.

Leyden, Lugdunum by Ptolemæo gheseyt / daer na Leydun, terstont Leyden, ende nu oock Leyen, bande laege Dupnen / die daer ontrent soude zyn / is bysonder hier te stellen / om de vermaetheyt vanden Rhijn, die in veel armen andersins ghedept / eertijts dese stadt heeft in eers ghehouden / met een volle ende wyde vloet / daer voor by tot Catwijck toe loopende ; 'twelcken oock de stadt nu noch bekennende / wederom aenden Rhijn danckbaer / diē / hoe wel nu cleijn en dun / nochtans haren naem niet ontneemt / maer met alder waerde in eeren hout. Den Burch die tot Leyden ghesten wordt / schijnt gheweest te hebben eenighe sterckte vanden oude Romeynen / die langhs den cant vanden Rhijn haer plaetsen ende Leghers hadden / of is mogelijck een werck / van Engiltus, Vier hondert jaren nae Christus gheboorte / als by upt Enghelandt victorieux quam / ghetimmer. Van dese plaets draghen de Burg-graue den naem / Heeren van Leyde ende van Rijnlandt / wel eertijts. Leyden is voortz een schoone sierlijcke stadt / net ende daer de straten schoonder zyn / dan in sommighe landen de huysen / heeft drie Parochy Kercken / ende is nu een ghenoechlijcke plaets / bande studien ende neghen Goddinneken / die daer ghedurende dese oorloghen niet vlijt ghebiert worden.

Goude is ghelegghen op den Isel, aende mont bande Gebiete Gouwe, ende is de laetste bande ses groote steden; her Vaders-landt van Cornelius Aurelius,

Woerden leyt van Leyden vijf mylen.

Oudewater leyt op den Isel, scheelt van Woerden een myl.

Schoonhoven leyt op de Lecke, ende is 't vaderlandt van dien vermaerden Longolius, Orator.

Iselsteijn wordt ghedisputeert oft aen Utrecht oft Hollandt behoort.

Vianen wordt ghehouden voor een byge Heerlykheyt, en hoozt aen't huys van Brederode.

Rotterdam leyt aende Maes/ is nu een schoone Coopstadt/ ghedurende des oorloghen heel opghecommen/ een ghelukkighe Doetsere van Des. Erasmus, die in de mont van alle menschen so seer vernaemt is.

Doortz d'andere kleijnder stedekens zijn hier so bysonder niet te beschryue/ dan Gorichom vermaent ons noch tot cenich verhael/ door d'heerschappye vande Heeren van Arckel/ heel doozluchtich. Vanden tozen van Gorichom, alst schoon weder is/ can pemant sien 22. bemuerde steden/ ende ontallijcke veel Dorpen; twelck een saecke is van grooter lust.

Onder de Dorpen die in dese streeck van Zuydt-Hollandt ghelegghen zijn; dier menichfuldich/ ende oock van groote rijkdom zijn / spant den Haghe de Croon/ een bequaem vertreck vanden Prince ende alle edelen / om des welghelegghenthepts wille. Hier is de Provincialen Raedt/ daer alle saecken tot recht ende Justitie ghebracht worden/ met een welstant van't heele Graeffschap. 't Palays of 't Hof is van Coninck Willem, Graef van Hollandt opghemaecht. De Sale uptermaten schoon/ is al met hout tsamen ghespannen / dat upt Ylandt ghecomen/ teghens de Wozmen ende andere ghebreken door de nature onbedozuen persisteert.

Den Aertbodem van Zuydt-hollandt, is vet/ goet/ bequaem tot weyden ende Cozen / aenghemerckt den Rhijn, Lecke, Maes, de Isel, de Merruwe, al vernaemde Gebieren dese Landouw doozloopen/ ende haer vetticheyt aenden gront ghemeen maecten. By Gravelande ende Roeldijck, wordt de Carruwe ghesneden/ van bysondere lof daer oock Caese ghemaecht wordt/ van een pder seer ghepresen. In somma 'tis een lustighe Landouw alsins/ een out deel van het so seer ghepresen Batavia, daer Tacitus afschryft. Van alle dese Natien, zijn de vroomste, onsonderheyt de Batavier, zy bewoonen een Eylandt vanden Rhijn, eertijds een volck der Catten,

Caren, ende door huis-twist in die plaetsen ghetrocken, daer zy een deel vant Roomfche Ryck soudē worden. D'ēere blijft noch ende het teijcken vande oude ghemeinschap, want zy worden noch met Tributen ghekneust, noch door Tollenaren verleten, uytghesondert van lasten ende Contributien, ende alleen wech gheleyt tot ghebruijck vant oorloch, worden als ghewer ende wapenen bewaert. Welke gherupghenisse van haer vromicheyt oock inde Nedertypden / ende stadighe oorloghen tusschen het Sticht van Verecht ende de Zuyd-hollanders warachtich gheballen is.

Beschryvinghe van't huys te Britten.

A Enghemeret dat wy dickwils verhaelt hebben vandē uytloop des Rhijns by Catwijck op Zee / die nu heel verstoep is / ende met Sandt-dynnen toe ghestoben / om den Leser grondlijcke kennisse te gheuen / van wat importantie dien ouden uytganck gheweest is / sal niet onbillijck zyn / hier te stellen de beschryvinghe van een seker Huys; dat op den mont van de Aeviere wel eer gheslaen heeft / oock met een figure t'ober bleve satsoen vertoonen. Dit huys dan / is een tijts (soo't schijnt) een vierboet gheweest voor den varenden man / om s'landts ghelegghenheyt te merken, ghelijck oock eene van oudts was / by Bouloigne, van Carolo magno verbetert ende gherepareert. Wie nu eerste fondatur van desen Vierboet geweest is / kan naer so veel jaren qualijck voor certeyn gheseyt worden. Doch de woorden van Suetonius gheben te kennen / dat Caligula, Keysar van Roomen / tselfde soude hebben doen tinneren. Hy seyt aldus: Ten laetsten, ghelijck of hy 'toorloch ter neder legghen soude, het legher ghekeert hebende naer de Zee-strandt ende 'tgevaert van oorloch gheordonneert, als niemant wist wat hy soude willen beghinnen, so heeft hy schielijcken gheboden, dat zy schilpen soudē

Iesen; ende daer mede haer Helmen oock schoot vervullen, noemēde sulcks den Roof van de Zee, zent Capitolium ende Paleijs met recht behoorende. Tot een teecken ende bewijs van dese victorie, heeft hy een hooghe toren opgherecht, daer ghelijck van een vierboet, by nacht, om den loop der Schepen te sturen, vier soude uytginsteren. Welcke woorden van anders gheen toren moghen verstaen worden; also't bekend is / dat Caligula doen in gheen ander hoek/dan op de stranden van Batavia, twee of drie mylen van Lepden oorloochde. By Severus, die int jaer 174. naer Christus gheboorte gheregeert heeft / is dese vierboet eerst tot een Huijs ghemaect / met toornen ende muren ghesterckt / daer alderhande gheweer dienende tot den Oorloch opghelept worde / om dan in tijt van noot / de Romeynen oft haer medegesellen te voozien. Dit spreekt een oude steen upt de Ruppen vant Huijs te Britten ghetrocken / aldus:

IMP. CÆS. L. SEPTIMIUS SEVERVS
AVG, ET M. AVRELIUS ANTONINVS
CÆS. COH. XV VOL. ARMAMENTA-
RIVM VETVSTATE CONLAPSVM
RESTITVERVNT SVB VAL. PVDENTE
LEG. AV. PR. PR. CVRANTE CÆCIL.
BATONE PRÆ.

De name daert nu mede ghenoemt wort 't Huijs te Britten, is jongher ende vande Bata-
wiers / bywoonders op gheworpen / of om dat het vooz. huijs recht teghens Engelandt / doen
Bretaigne ober lach / van waer het Cozen voozby dit Huijs / den Rhijn op / aende garnisoenen
van Batavia ghevoert worde, of om dat dan daer besl. schippers upt Britannia aen quamē / die
moghelijck

moghelijck om haer menichte den oorzpronck van dese name gherauseert hebben.

It factsoen van 't huys te Britten, of Brittenburch is vierkant / ende aen alle kanten eben breef / ghelijck dan elke kant 240. voeten begriipt. De Toornen (schijnt) hebben teghen den voorszploopenden Ghijn aenghestaen; tot een stercker ghebou tegens de cras. It vanden stroom / ende oock teghens de Zee-roovers. De muren die blypten 't Casteel aent Oosten ende Westen gheleijt zijn ende uptsteken / hebben (so Iunius meent) eenighe vuylnis-puiten gheweest of gonen / daer niet 't water alle duplicheyt vant huys door ghespoelt worde.

De overgroote steenen upt de fondamenten ghetrocken / waren meest 4. voeten lanck / ende 3. voeten dick / sie int jaer M. D. LII. tot veertich toe uptghedoluen worden. Blypten het Casteel / waren de kanten vanden Oever met dicke berderen bewaert ende met palen / door hepbloeken diep inghesmeten / bevesticht teghens alle aenstoot vande aenspoelende goluen. Vierhondert jaren gheleden / doen dien on zehoorden bloet heel Hollandt langh ende breef overdeckt / is de Ghijn alhier verstoppt / ende niet Zandt-berghen overballen / het strandt oock vermindert dat anders verber upt placht te loopen / 't huys te Britten teghenwoordich / te voren al by de Hoordemannen ghedecktruceert / niet zijn ripuen onder de baren vande Zee bedoluen. Die nochtans by wyle / als de Zee afdoopt / en de Hoordtwesten wint een tyan vande Hollandtsche kustinge / naert langhdurich blasen vanden West Zuydtwesten wint / 't strandt van sanden bloot / te voorszijn comen / maer seer kleijn / de steenen door de nieuwgiericheyt der mensche so dicwils uptghepicht zijnde: hetwelck ghesiet is inde jaeren M. CCCCC XX. M. CCCCC. LII. M. CCCCC. LXII. ende oock by onse tyden int jaer M. D. LXXXVII.

Veel oude Steenen / Teghulen / Lampen / Porttekens / Penninghen van Gout ende Siluer worden noch inde fondamenten van Brittenburch ghebonden / die in Baravia Iunij voorsz. te sien zijn / ghestelt ende uptgheleijt / daer hy oock verhaelt vande gebonden fluettel van dit huys / wonderlijcke wichtich ende wel 7. duijn langh: mede van een steen / daer een schuytken op stont ghemaeckt

gemaect op sulcken fatsoen; als wel eer de Saxones aende Zee gelegen plachtē te gebuifickē/
welcke dinghen altemael verthoonen ghenoech de vermaertheit van dese structure / ende den
ouden uptganck vanden Ghijn; de warachtighe luyt van Batavia.

Beschryvinghe van Noordt-Hollandt.

Het volck dat in dit quartier van Hollandt woonachtich is/nae't Noorden toe/wordt by
d'oude schypvers onder de Driessen bekenet. Hadrianus Iunius, nu al dickwils gheriteert/
noemtse naer zynen sin/ tot onderschept vande Driessen / die ober de Zuyder Zee woon-
achtich zijn/Frisios CisRhenanos, ende de andere tegens gheleghen Frisios TransRhenanos,
om dat dē Ghijn/ comē te voorby Doesborch, Zutphen, en Campen, placht door't lādt te loo-
pen/daer nu de Zuyder Zee is/ ende by't Dlie uptvallende / dese twee Natien als minder ende
meerder Driessen te schepden.

Op huyden wordt dese streeck noch West-vrielandt ghenoeemt/ waer dan tegens / de heer-
lijckheyt van Drielandt/daer Leewaerdē de hoofstادت af is/Oost-vrielandt met recht mach
ghenoemt worden/ende dien name aent Graefschap van Embden, dat alsoo inde Caerten ghe-
teyckent wordt / onthalen. Dese West-vriessen oft oock Noordt-hollanders plachten wel eer
maer in Doypē en open Vlecken te woonen/sonder stedē/ aende Graven vā Hollandt/daer be-
neffens wederspannich/die zy/ als des byphepts gewoon/met verscheyde Fortunen van Do-
loch/langh wederghestaen hebben/dickwils nochtans ghemat ende verwonnen. Daer steden
zijn nu heerlijck/schoon ende welbarende: namelijk Alckmaer, Enckhusen, Hoorn, ende Me-
denblick, die wy naer de plaetse die desen boeck toelaet/ beschryben sullen.

Alckmaer of Almeer, dogt die rondsomlijghende Wepzen alsoo gheseyt / is (ghelijck men
meent)

treent) int jaer 720. ghetimmert/by Agillus, sone van Radtbodus, (die om gedoopt te worden berept/ zijn voet met een onsalich berou wederom naer hem trock) Coninck van Byzlandt/ eerst maer als een Casteelken / daer noch de ruppen af ghesien zijn/ ende daer nae tot een stadt/ die ghedurende de Nederlandsche Oorloghen/ met bolwercken ende vestinghen beset/ teghens alle aenstoot der vyanden sonder soch is. D'inwoonders zijn rijcke lupden/d'hupsen wel ghehouw/de neevinghe ende conversatie van Landtlupden / die daer upt Noordt-hollandt comen marchten/seer groot/ende vooz de stadt met allen pzoftich. Piet verre van Alckmaer, ontrent dupsent schreden/wordt gesien de Veroon landen, daer eertijts ghestaen heeft de stadt Veroon, onder de West-vriesen een Hoofststadt / machtich ende heerlijck / 'r principael Bolwerck daer dese Patie teghens Hollandt upt Oorlochde. Onder Iohannes van Henegouw, Graef van Hollandt / is Veroon tot een straf van rebellie verdestrueert ende verboden weder op te timmeren: dies alle de streck/tusschē Coedijck ende Langhedijck, tot S. Bancaes toe/de Veroon landen ghenaeemt/nu maer een ploech acker is tot Cozen ende saet ghestinteert.

Enckhuysen, Enckelhuysen genaemt/ om dat de hupsen al enckel stonden/sonder dicht aen staende buur-wooninghen/is een schoone stadt/door natuure vande ghelegghentheyt sterck/ op een hoeck van West-vriezlandt/de Zupder Zee teghens gheworpen/ heeft meest steene hupsen/ door vreesse van brandt/daert bywyl mede is beschadicht. Met muren ende toornen is Enckhuysen beset/behaluen daert nae Byzlandt lept / alwaer een dijck met overgroote costen van Wier (dat de Zee opwerpt teghens haer selfs) gheleijt/ een schoone haven / tot veel schepen te behouden bequaem/is besluptende. D'inwoonders houden haer byde Zeevaert/byden Haringvangh/ ende maken goet Sout / in veel Keeten daer toe ghetimmert / nacht ende dach besich: zijn daer ober als in een bysonder Casteel vande Zupder Zee ghelegghen / meester's boven andere steden vande blawe goluen, haer wapen sulcks oock tot een roem ghetupghende.

Hoorn is de Hoofststadt van Westvriezlandt/ daer toe met een bysondere Deken/ als Vicarius vanden Bisschop van Utrecht/ bereert: draecht den name vanden hoeck oft crome/ daer

de Zuyder Zee aencomt / als in een Horn, of ghelijck sommighe seggen van een herberch (daer in den eersten aenbanck vande stad / grooten aenbal vande repsende / luyden / ende vande Denē / die met haer Ossen oberquamen was) met het teijcken van een Hozen bekent. Het zo soo't is / altoos int jaer M. C. C. C. is eerst de plaets betinnert gheweest / ende in naem gecomen / dooz dat de schepen upt Oost-landt / met Ossen gheladen / om de bequaemheyt van weyden in dien hoeck ghelegen / daer bysonder aen quamen / ende ober sulcks d' Inwoonders deden vermeerderen. De stad selfs is in oberbloet met victualie boozien / half met de Zee bespoept / half met schoone ende vette landen verciert / daer schoone groote dorpen in ghelegghen / aen de Borghers een bysonderen lust verleenen. De haven is goet ende stil vooz de legghende schepen. De Bosch (een visch / klein als Spieringh) / maer bynamen goet van smaeck) valt ontrent Hoorn meest gheuzen / ende op den Visch meest begeert. De Hoornsche wortelen worden oock seer gheacht / daer Tiberius, Keyser van Roomen sulcken smaeck in hadde / dat hy die van Gelduba een Caestelken op den Rhijn tot Roomen vooz zijn eeten liet voeren.

Medenblick leyt twee mylen van Hoorn op de Zuyder Zee / heeft een goeden haven daer de schepen veplichlyck moghen legghen / was eertijts een woonplaets van Radtodus Coninck der Dyisen / dien wy te voren vermaent hebben. Ontrent dese stadt zijn d' aldersterckste Dijken / die als schansen ende bolwercken / dē verbaerlijcken slach vande wilde Zee affweren. Van Wier zijn dese dijcken ghemaect. Het Wier wast upt de gront vande Zee / ende wordt by't Eyslandt Wieringhen met haecken opgehaelt / ende in schepen gelept / aen dese Dijkstraeghe gebracht / is so seer nootelijck vooz Noordthollandt / dat een alghemeijn ghebet placht ghestort te worden / om dat het Wier wel soude wassen. Als nu dese materie aen een ghepacht dooz't water vast ghemaect wordt / is geen muur of steenwerck dat stercker oft herder kan behouden worden / dies de Zee te vergeefs daer teghens aen bysicht / ende Noordt-hollandt poocht te crenche / met groote / jae ongheloooffelijcke costen / worden dese Wier-dijken ghemaect ende onderhouden / die daer beneffens noch met stercke balcken ende dicke palen beset zijn tot bewaringe van heele

heele Landt. De Dorpen die in Noordt-hollandt ghelegghen zijn/certeijn moghen niet beschre-
 ven worden alhier/opt vreedtsie. Ghelijck de Spaengiaerden van Vlaenderen segghen/dattet
 altemael een Stede is/so mach oock van Noordt-hollandt gesept worden/ also ontallijcke veel
 huysen/aen den anderen ghetinnert/so verbe als s'menschen ooch toe langht/dit geweest ver-
 rieren/ so dat den reysenden man/vant eene Dorp int ander vaert/sonder nochtans ergens te
 missen eenighe frequentie van huysen. Daer toe helpt de vetticheyt des Landts/die bouen het
 gheloof groot/soo menich dupsent hoofden kan onderhouden. Perghens wordt beter Landt
 ghevonden dan in dese streeck: 'tis het Buijckspeck vande aerde West-vrieslandt. De gront is
 niet klepachtrich/maer van swerte vette aerde/ dooz particuliere jonst des Hemels meest ober
 al bestaende/bequaem tot weyden ende ander ghewas/ tot een mirakel toe.

De Dijken die in menichte om de wateren / Meyzen ende Zee te bereyden / dooz heel
 Noordt-hollandt ghesprept zijn/maccken dese partye vant Graeffschap bewinlijck ende teges
 allen aenstoot der vanden bereijt/ so oock daer beneffens d'Inwoonders vromie ende kloecke
 luyden zijn/groot van statuten/ reliquien vande oude Germani, die dan den doot luttel achten/
 en om haer vryheyt gaerne lijf ende goet setten: Zy beminnen seer de ghetrouweheyt/ en houden
 gaerne haer beloften/ achten gheen quader dingh op de Werelt dan lieghen of bedrieghen.

In dit quartier van Hollandt heeft de Grave van Egmont groote jurisdictie ende schoone
 Dorpen onder zijn heerlijckheyt: Is ober sulcks een Graeffschap in een Graeffschap ghelegen.
 De Heeren van Schaghen (een Dorp stadts ghewijs in straten ende timmeragie) die haer ge-
 slacht tot Albrecht van Beveren, Grave van Sollandt rekenen / zijn oock in desen hoek ver-
 maerde ebelluyden:ghelijck dan oock de Heeren van Hoochtwoude/ van Wilhelmus, Hertoch
 van Beveren uptgheromen / de rijcke ende lustighe Dorpen van Hoochtwoude ende Nerts-
 woude plachten te besitten: Andersins is West-vrieslandt so niet met Ebelluyden bewoont als
 wel Zuidt-hollandt: d'inwoonders meest alhier

Beschryvinghe van Noordt-Hollandt.

Sien haer blaetende Koeyen
 Int vette Landt vet groeyen;
 Of ploeghen d'Aerdt met vlijt;
 Of d'Ocean met Schepen;
 Dies door winst onbegrepen
 Haer Have walt altijt,

Beschryvinghe van de Zype,

Sowp inde beschryvinghe van Hollandt/om des vermaerthepts wille wat langher getoest
 hebben/ende de vooznaemste stucke verhaelt/salt oock niet onbillijck zijn/te beschryuen een
 monster/ bekent door wreethept en vreeselijck door periculen / dat de kanten van dese con-
 trepe sonderlinghe infesteert/ ghelijck een tweede Scylla:waert van so/ghelijck d'ouders plach-
 ten te ghelooven/dat sulcke monsteren pet Godlijcks hadden / om dat de menschen daer door
 plachten ghesraft te worden (denck ick) 'tsoude seker met rechte oock van dese plaets moghen
 gheseyt worden. De natuur heeft aende Siciliaensche zigte Charybdin ende Scyllam gheghe-
 ven/dien de Poeten schryuen/ met honden aent lichaem beset/verbaerlijcken te bassen; aen Eu-
 baea, Caphareum, een vreeselijcken berghe oft steen-clip/aen Lybia de droochten Syrtes, vande
 schippers so seer gheschroomt/aen Hollandt ooc met tselfde recht een monster/dat de bywoon-
 ders 'tHondt-bosch noemen/om dat het ghetier vande bysschende Zee ende 'tgheraeck van
 de golven/met durighe bassinghen/om die plaets altoos rasende is/nacht ende dach in sinpté/
 scooten/scueren ende vernielen noyt rustende. Teghens de furie van dese plaets/ is opgherecht
 een groot ghewelt/van palen ende steenen / dat in groote ende hoochte tsof vande berghe te
 bouen.

bouen gaect/ doch soude van cleijnder werer zijn/waert dattet door staghen arbeeyt / niet worde onderhouden ende vermeerderde alle daerhs doort verminderen. Ick hebbe ghestien (schrijft Iunius) steenen van twee hondert pont/door de goluen/gheleijck een piëck uptgheworpen/op de plepne die aen dit wonderlijcke werck ghelegghen is. Welck werck bestaet in palen aen den anderen gehecht/ ende met Depblocken under aerde ghebrycht. De plaetsen tusschen de regulen vande palen/dier veel zijn / ligghen verult met steenen van uptgheromen swarte. De jaerlijckschen arbeeyt vande timmerluyden en ander werckluyden/houdt desen Bolwerck in rack ende daerck/daer dan eenighe vande beste luyden toe ghestelt zijn/die op alles toeficht hebben en int Hondts-besch voor heel Hollandt sorgen.

Langhs de kant vande Zee/die dupsent schyden verde/ is dit paelwerck gestrect / dienende voor een strandt/alsoo Hollandt/daer met een buit uptstekende / ende oer sulchs den Noordwesten wint onderworpen / het salighe beschut vande Sandt-dupuen ende stranden teghens den Ocean,so wel schadelijcken als profytelijcken nabuur/verliest.

Dit Hondts-besch is by wplen in ghebrouken/tot groot verderfenisse vā heel Hollandt/ spijt alle de macht van palen ende steenen/om dat te behouden/ghebrycht. Achter acnt paelwerck leyt een sandtdijck/tot meerder sekerheyt/de Nieuwe slaper ghenacnt/so dan tusschen Groet ende Camp een andere vaster ende onghelijck stercker Dyck ghelegghen is / den Ouden slaper gheheeten/oorfaeck/ dat Hollandt als op sulcken achterdijck / schijnt te slapen ende met 'thoofte int cussen te rusten. Welcke rust/naere segghen van sommighe luyden/nu sekerder is/alsoo het Hondts besch op huyden/so grooten last niet lijt/ alst wel placht, de Zee by wplen ingheruymt zijnde/die so niet wil befermt wesen / maer wat spelens hebbende/ sich selvs metter tijt door sant ber ghen beschantst. Tot het Dorp van Petten toe/op den Zeecant ghelegghen / duurt het paelwerck vant Hens bosch, Petten leyt drie mylen van Alckmaer ende brynght voortz eenighe elcne witte Mosselkens/die wonderlijcke goet van sinaccke zijn/ende worde tusschen de palen ende steenen voorz. ghebrycht/daerse met menichte aenhanghen.

Van Petten af beghint het Zyp-landt, also gheuoemt van een Canael de Zype gheheeten/ die doort strandt/byde Zee ghemaect/ int wassen des waters dese streeck dan over vloeyt. De Canael is wanneert ebbet te voet ende met de waghen wel te waeden/dan so de vloet aencomt dieper/wordt niet sonder perijckel versocht/so dan de waghen d'iestich ('tis by wplen gebuert) met beesten ende menschen t'Zeewaert in ghesleijpt wordt.

Het Zyp-landt is een aenwas ende voozlandt upt de Zee/die elders Landt-gierich / hier nochtans zijn liberaelheyt heeft betoont: leyt tusschen de Zee aent westen / ende den Zeedijck aent Oosten/die van Medenblick afcomende/tot Petten uytloopt/heeft voorts aent Noor den de Zee/het verdroncken Tussen landt, daer d'oude volckeren Tufij (naer d'opinie van Iunius voozsz.)plachten te woonen/ 'tEplandt van Wuinge, Texel,&c. die al aent Graeffchap vats Hollandt behooren. De groote vant Zijplandt vanden Slickerdijck af / die int Noor den leyt/ ende so voorts is van 9378. morgen. tot 600. roeden van 12. voeten/heeft 9. mylen inden om- meganck/tehout eensdeels seer goet landt/eensdeels jae int meeste sanden ende Dupnen. Doch heeft dese streeck/ certeyn een heerlijck aenwas / ende als een vergeldinghe van de voozgaende schaden by den Zee-vader Neptuno ghedaen/ by wplen de Hollanders aenghelockt / om met Dijken te becinghelen/ende als een erfgoet vooz alle aenstoot daer na bysichende baren / aen den vasten gront van Noor dt-hollandt te hechten/ oock/ghelijck door't ghebruyck recht/d'O- cean t'ontrecken:dan is alqualijcken vergaen/ ende by de wyetheyt der tempeesten verstroeft ende verstoot.

Wplesen inde Duytsche Cronijcken van Hollandt:dat Willem, d'eerste Heere vā Schagen, dede bedijken byde Zype, by S. Martens dozp/een groot stuck Landts/ dat hy dede heeten dat Nyelandt, 'twelck sonder twyfel verstaen moet worden vant Zijplandt, in de jehentvoozsz- ghe Caerte vertoont. Int jaer 1552. en 53. ist wederom met dijcken vant sout water om slagē/ vooz Nicolaus Nicolai, een man met Godlijcker geest begaest/ ende broeder van Iohannes Se- cundus, dien vermaerden Poet: daer ober bewoont met veel menschen tot landtneringhe gheneeghen/

gheneghen / met huyfen oock betimmeret / daer oock de Jonck-heer van Bucholt, een vermaert man door zijn deuchden ende afromst (ghelijck Iunius betuycht) Doutheten hadt doen stellen / om in eenighe grachten daer tot ghedoluen / de voerhticheyt in een ghebacken ende ghepakt / ende de selfde wel bewaert tehens de stormen ende quade locht / Sout te marcken. Dan helas! een grouwelijck naerjarch tempeest / heeft op den eersten dach van November / int jaer 1570. al dese streeck ende schoon aenwas / de Zee weder toegheschreven / de Dijken aen vele canten doorghetroken / met een verlies van veel menschen, beesten ende schoone huyfen / welke schade oock aen veel Hollandische steden aende Zee ghelegghen / ghemeen is ghevallen. Het jaer ende dach van desen inbzeek heb ick met dese veerskens besloten.

D' EERSTE DACH VAN NOVEMBER AOLVS OPSTACX
DOEN DOOR HET PEL BLASEN DE ZIIPDIICK IN BRACK.

Om dese schade van ist geschiet / dat het Zijpladt tot noch toe onbedijct gelegē heeft / boort s en materie om te discoueren / oft met eenighe dijkagie / aenghesien dat den Dijk vant sandt ghemaect wordt / een crancke weeringe teghens den aenbloependen Zee / ghehouden mach worden / dan oock / of het Hons bosch de Zijpdijk gelept zijnde / geen meerder last sal lpen vant water / dat nu andersins met een bype loop zijn cracht verdeypt / en obert Zijplandt verspreyt / dan oock oft de materie vant Dier / so seer nootelijck niet minderen sal / dat anders mede upt de Zijp ghehaelt wordt / ende over sulcks een sekere schade soude zijn teghens een twyfelachtige winst. Hoe het zy / het schijnt dat niet tegenstaēde eenige difficulteyten / de dijkagie boortganck sal hebben / daer toe by mijn Heeren de Staten algherecets twee Placraten of waerschouwinghen aende inghelanden gheemaneert zijn / ten eynde dat zy verclaren souden hare meeninghen om mede te helpen procederen / tot herbdijkinghe vande boortz. landen vande Zype.

Onder Batavia, eertijts onder epghen Coninghen machtich/ is metter tijdt/ de rechte staden
 verstorven zijnde / aen veel deelen ghescheyden / ende onder d'aentwoonders vanden Icel,
 de Bisschoppen van Vtrecht/ de Grauen van Hollandt/ ende de Hertoghen van Gelder-
 landt verdejlt. De Bisschoppen van Vtrecht/ hebben haer heerlijckheyt ghehadt / vande Co-
 ninghen van Franckryck/ die met een milde handt/ aenden Grauen van Hollandt ende de Bis-
 schoppen/desen streeck van Batavia verleent hebben.

De eerste Aertsbisschop was een Engelsch/ ghenaemt Wilibrordus, oft Wigbrodus, met
 byname Clemens, van Sergio Paus/ gheozdonneert / die door Dagobertus, Coninck van
 Franckryck de jurisdictie eerst vercreghen heeft/doen (indient te ghelooen is) veel wyder en
 verder streckende/tot over heel Hollandt bytrans/ maer nu minder / begrypende de steden van
 Vtrecht, Wijck te Duursteden, Rhenen, Amersfoort ende Montfoort, met meer dan 70. Dor-
 pen. Kent Zypden/ Noorden ende Oosten/ leyt dese Provincie beringelt met 't Graeffschap van
 Hollandt/ palende aent Westen met 't Hertochdom van Gelderlandt.

D'hoofststadt Vtrecht, naer d'opinie van Hadrianus Iunius, heeft de name van eenighe op-
 schrypinghe byde Romeynen ghebruyckt/om haer garnisoenen/diese langhs den tijt hadden
 te bereykenen. Hier was ghelept het 35. Legioen/ daerom 'topschryft hiel V. TRIC. LEG.
 STAT. 'twelck een oorsaeck ghegheven heeft aen des Latijnsche spraecks onerbaren Lesers/
 om te spelden de ghepunctueerde halve woorden voor heele/ als VTRICSTAT, daer achterna
 van Vtrecht af ghemaect is/ 'twelck niemandt so byeemt gheben sal / aenghemerckt de stadt
 in Swaben Cantstadt gheheeten/anders gheen oorspronck heeft so veel den naeme aengaet/als
 vande oude opschrypinghe LEG. ANT. STAT. dat is 'tgarnisoen vant Legier van Anto-
 nius, ghelijck dan oock ghelesen worde over't opschryft t'Antwerpen/ter eren van Carolus de
 vijfde Keyser/op een steen ghehouden/ aldus: CAR. V. CÆS. van sommighe slechte luyden/
 recht of de Magistrat een schamperheyt hadde willen doen/aen so vernamden Heere s. Ca-
 sen toe schryvende.

De Muren die om Vtrecht zijn/hebben haer fondateur aen Baldrycus van Cleve, so d'oude
byde door timannen af waren gheworpen inde tyden van Bisschop Alfrijdt, die door bergel-
dinghe alsdoen van Carolus den Keiser Deventer ende Tiel met haer jurisdictie verkreech.

De stadt van Vtrecht is wonderlijcken wel betimmert/heest heerlijcke Kercken / hupsen en
straten / door de rijkdom vande slozerende Geestelijckheyt naest Ludick, in Nederlandt / de
schoonste ende magnifijckste.

De Dom-kercke met een hooghen ende hobeerdighen Tozen / is ober't heele Landt ver-
maert. De Kerck van S. Maria, doen die ghetimmert worde, vertoonde sich een Cuijl / die noch
met steenen / noch andere ingheworpen vuplicheyt mocht ghestopt worden / dan alleen met in-
gheworpen hupden / dat noch betupghen twee veerskens aen den voet vande Colomme / die op
dien cuijl ghestelt is / aldus:

Accipe posteritas quod post tua saecula narres
Taurinis Cutibus fundo solidata Columna est.

Dat is:

Verstaet naecomers al, dat ghy noch moocht verhalen:
Op Ossen huyden staet dees Pylacr sonder falen.

Wijck te Duursteden, Batavodurum van oudts / is de tweede stadt / die aent Sticht van
Vtrecht toe gheschreven wordt/placht eertijts grooter te wesen ende vernaemder / als d'outste
plaets van heel Batavia, haer ghelegentheyt is van Vtrecht drie mylen / van Culenburch een /
in een genoetlijcke Landouwe / en door 't bystroomen vande schiprijcke Rhijn / met alle din-
ghen tot s' menschen onderhout overbloedelijck voorsien: Daer over dickwils een vertreck der
Bisschoppen van groote sorgghen / die de staet des Landts requireerde / een oudt Casteel daer toe
de residentie verleenende.

Rhenen hoort oock aent Sticht/ is een oude stedeken / de Romeynen loock niet onbekent te haer Historien/ lept aenden Rhijn / vier mylen van Vtrecht.

Amersfoort also gheseyt/ niet ab Amore for . . . (ghelijck sommighe futselen) maer vande Reviere Ems, die inde Veluw opcomende/ dooz de stad loopt/ daerom Eemsfurt ghenoemt/ is een plaspant stedeken/ heeft aen d'eene zyde de Veluwe, aen d'andere sandt berghen / met een lang rock ghestreckt: d' Inwoonders zijn vrome luyden/ begerich der disciplinē ende scientien/ daer over de stad een voetsere is van veel gheleerde personen.

Montfoort lept aenden Isel ende is teghens den oploop der Hollanbergen van Godefrijdt Bisschop van Vtrecht ghesticht/ ende met een Casteel voorzien. Dit zijn de steden vant Sticht van Vtrecht/ een portie vant oudt Batavia, waer aen oock ghelegghen zijn de Steden van Tiel, Buren ende Culemburch: de twee laetste hebben haer particuliere ende bysondere Graven.

Het landt van Vtrecht is vruchtbaer/ ende draecht goet Cozen/ is het weydelandt/ lept hoogh van Hollandt/ ende is vaster: het vestelandt is aldaer clepachtich/ heeft oock Venen/ vanaem om Tozft upt te deluen ontrent Amersfoort ende elders.

D' inwoonders zijn cloecke oorloghs luyden/ ghenegghen tot veranderinghen / plachten met d'Hollandtsche Graven/ saemet haer Bisschoppen selfs dickwyl in questte te wesen / doch zijn een laetsten om alle gheschillen ter neder te legghen / ende den wech op te deluen dooz alle kerpghen/ daer zy van haer ghebuieren mede gheplaecht worden/ soo veel de Weerlijcke Jurisdictione aengact/ onder d'heerschappie van Carolus V. kēser van Roomē/ by Henricus van Bepeten Bisschop ghebracht/ en so aende heerschappie vant huys van Oostenryck met d'andere Provincien ghecomen.

Aent Sticht van Utrecht volcht fluxs 't Hertochdom van Geldre, eertijds een woon-
plaets der Sicambren, ende Bataviers; nu also ghenaemt van Gelduba, een plaets aen-
den Rijn gheleghen / ende Tacito ghementioneert / of van een Casteelken Pontgelder,
ghefondeert by eenen Wincardus de Pont, Heere van dit Landt / op de plaets daer nu de stadt
van Geldre gheleghen is.

Gelderlandt leyt met thoofst aen Driesslât / ende siet met 't sincker ooch naer de schoot vâde
Zee / de Zupder Zee genaemt / heeft aenden Middach de Maes / een schepdt Gebiere van Ba-
bant ende tlandt van Gulick / int Oosten eensdeels den Rijn / ende eens deels het Hertochdom
van Cleue / begrippende het Graeffschap van Zutphen ende andere heerlijckheden; heeft 22. be-
muerde steden / te weten: Nimmegen, Roermonde, Zutphen, Arnhem, principale plaetsen die
de 4. Quartieren vant gantsche Landt maecten / ghelegen op verschepde Gebieren / ende onder
verschepde Bisdommen; voorts / Hatten, Elburch, Harderwijck, Wagheninghen, Tiel, Bom-
mel, Bronckhorst, Doesburch, Doetecum, 's Heerenberghe, Lochem, Grol, Breedvoort,
Gelre, Stralen, Venlo, Wachtendonck ende Erkelens. Andere onbemuerde plaetsen / die recht
van steden hebben / zijn Keppel, Burch, Ghent, Batenburch, Montfort ende Echt. Waer benef-
sens dan drie hondert Dorpen / met Toornen ende Clocken ghetelt worden.

Om int bysonder te beschryven de 4. hooffsteden van Gelderlât / so comt aen de stadt Nim-
meghen met recht d'eerste plaets / om haer ouderdom / heerlijckheyt ende rijckdom. Zy is ge-
fondeert by Batho, d'eerste Heer vant Landt / naer zynen naem Batavia gheheeten / is daer be-
neffens een Garnisoen der Romeynen gheweest onder Iulio Cæsare, oock een Paleijs vande
Coningen van Brancrjck; aengemerckt onder drie Conincklijke Hoben / by Carolo magno
in drie verschepde steden opghestelt / Nimmegen oock by R. hegino gherkent wordt. Is daer
oer noch de Jurisdietie de stadt aengheleghen / int rijck van Nimmegen, ghenaemt. Nu ter
tijt staen onder Nimmegen de steden van Tiel / Bommel ende Gendt / de Viconte van Nim-
megen oft Borch-grave, d'officiers vande voozoede plaetsen / met die van Bommeler-weet /
oock die

doek die bande Betuwe ende bande Landen tusschen de Maese ende Wael; daer Nimmegen op ghelegghen is. Ende is dit het eerste Quartier vant Hertochdom onder de boorz. hoofst. stad. D' inwoonders zijn rijck ende machtrich/ nu doch door d' oorloghen seer verarmt en verschopt. De stad in sich selfs is sterck ende wel boorszien teghens den vyandt; leyt hoogh ende laegh: op de hoochte staet een oudt Casteel/ twerck van Iulius Caesar, soo de ghemeene roep hout. By Guilielmus, Coninck van Roomen/ ende Grabe van Hollandt/ is Nimmeghen/ anders een Rijcks stad/ aen Hertoch Otto van Geldre verpant/ met conditie so die binnen sekeren tijt niet ghelost worde/ de heerlijckheyt vande plaets aent Hertochdom blyben soude; twelck also ghebeurt is.

Roermonde leyt aende Maes/ draecht den naem van een Gebiere/ de Roer ghenaemt/ die aende kant vande stad/ haer mont inde Maes comt spoelen. Is de tweede hoofst. stad van Gelderlandt/ groot ende wijt/ beset met muren naer t'oude satsoen eenichsins/ die doch wel te verbeteren zijn/ ende naer het oordeel vande verstandigen/ bequaem om een overstercke stad te maecken/ begrijpt voorts onder haer beslach Veenlo, Gelder, Stralen, Wachtendonck en Erckelens, stedekens/ oock Kessel, Montfort, Middeller; Crieckenbeeck, en het Schout ambacht van Echt. Heeft op huyden een bysondere Bisschop. Binnen de stad leyt ee schoone structure. Door vyandt/ een toegheleypde plaegh van dese stad; zijn tot meermael de huyden binnen Roermonde verdozen. D' inwoonders zijn goede ende hospitale luden; de lijftocht is/ door t' omlegghende Landt/ dat vruchtbaer is/ binnen de stad oock wel te beromen.

Zurphen, een stad aenden IJsel ghelegghen/ ende met een staet van Graeffschap verciert/ maect het 3. quartier/ ende is d' hoofst. stad vā Doesburch, Doetecum, Lochem, Grol, Breetvoort ende Bronchorst, mede oock van t' Graeffschap van s' Heerenberghe. Dese stad placht een rijcke stad te wesen/ so dan het spreekwoordt uptwijst; Nimmegen d' outste; Roermonde de grooste; Zurphen de rijckste/ ende Arnhem de lustichste. Het Graeffschap van Zurphen is gheromen

gheromen aen Gelderlandt doort huwelyck van Otto I. Grave van Geldre / met de dochter van Gerlaccus, Grave van Zutphen/ontrent 'tjaer M. LXXXII. byreder beschryvinghe sal van dese stadt moghen ghelesen worden inde navolgende Caerte.

Arnhem, een plaspante stadt (residentie daer over vanden Hertoch oft Gouverneur/ende de Cancellerie van Gelderlandt) is aender rethter kant vanden Rhijn gheleghen / 'thoofst vande Deluwe ende vane Quartier van Gelderlandt/ daer Wagheninghen, Hatten, Harderwijck, ende Elborch steden/onder soxteren.

Het Hertochdom van Geldre is eerst maer by Doochden gheregeert ende worde die genoët de Doocht van Geldre/achterna by-Graven/ten laetsten by-Hertoghen. Doozt testament en vercoopinghe van Arnoldus Hertoch/is Gelderlandt aent huys van Bourgondien gecomen/ende naer langhe oorloghen beseten.

D'inwoonders zijn Kirijghsluyden / ende zijn vroom te Deerde of te voet / reliquien vande oude Sicambri, die also gheseyt zijn/ om haer cloeckheyt ende voozsieneicheyt / ghelijck Sich om her, dat is/Siet om/dooz dien dat zy altoos achterdenckende/qualijck waren te winnen/ghelijck tselfde noch daer over op huyden aende Inwoonders blycht.

Den Aerdtbodem van Gelderlandt is vet / ende heeft schoone weyden / oock vruchtebare saeplanden/begoten met den Rhijn/ Wael ende Waes/alwaert dan goet gras verleent / om de Offen upt Benemarcken ghesonden vet te maecten

De Edelluyden wonen al meest te Lande / ende houden haer op huyskens oft Casteelkens/ende zijn niet seer becommert met eenighe officien in steden te bedienen.

Dese Provincie/een bande x v i i. is besloten aent Noorden met Driestandt/aenden Middach met het land van Geldre/aent Oosten met Westfalen/aent Westen met de Zuyder Zee ende de Gebiere Ysel:lept daer over gedeelt in Yseland, Drent ende Twent; begriep 8. bemuerde steden; namentlijk/Deventer, Swol, Campen, Vollenhoue, Steenwijck, Hasselt, Oetmarssen ende Oldezeel, met noch eenighe geprivilegerde plaetsen: als Meppel, Ghelnuyden, Coevorden, Hardenburch, Omme, Almelo, Diepenhem, Delden en Eufcede. De hoofstadt bande Provincie is Deventer.

Wt t Landt van Ouer-Ysel haelt Iunius, als upt den put van Democritus, de Fransosjen boozts/ die Galliam betrachticht hebben / teghens d' alghemeyne opinie van die Franconiam moedere der Dyancken of Fransosjen maecken. Hy bewijst sulcks met de naemen van Salij ende Ansuarij, volckeren daer de Fransosjen in verdeijlt waren / welke in dese streeck noch gheen onbekende voetstappen achter ghelaten hebben. Salij zijn van oudts geweest de bewoonders vanden Isel, int Latijn Isala, daer van ooc Zal-landt af comt/ende het Dorp Zallick/aen de 3pde vanden Isel daer Campen lept. Ansuarij zijn die van Deventer / daer oock noch den name af blijft Ansen stadt, also An een hooft beteekent oft Heer; daerom noch vreemde ende heerlijcke luyden Hansen ghenoeemt worden. Waer over oock de Lex Salica, van wiers oorspronck so seer ghetwist wordt onder de gheleerden / van dese Landen oft volckeren haer rechten naem behout: met een sonderlinghe glozie van Ouer-ysel / dat upt haer ghecomen is / een so vermaerde Natie/ als de Fransosjen zijn / die soo schoonen Coninckrijck met d' Ouerpselsche Wetten regeren. Hier beneffens d' oude Tenckeri, zijn Inwoonders gheweest vande Landen van Dzent / de Tubantes vande Twent / de Chamau vande Landen ontrent Campen/ een vermaerde stadt die wel eer placht Ouer-pselsch te zijn / ende nu den loop vande Gebiere verandert wesende/aen d' andere 3pde legt. De Vlipetes of Vlijpij, zijn die van Zutphen/ also eerst de name ghecomen is van Sipeten, tot Sijpeten, ende Sijpen, ende daer na upt de gemeene sprake tot Surphen ende Zutphen.

De Rebiere Iſel is een arm vanden Rhijn / ende de derde uptganck / daer zy haer water mede placht te lossen / Haer loop ende oorsprongh / wort aldus beschreuen als hier nae volcht.

Eer dat de Rhijn tot Arnhem comt / twee hondert schrede ontrent / so begint een gracht oft dilue van een nieu ende onghemeten werck / vervolcht dooz de hant der Soldaten / op dat de vromicheyt der Krighslupden niet en soude verflappen / dooz Drusum ghemaect / Drusiana oock naer de ghetupghenisse van Tacitus gheheeten / welcke naem oock op hupden is blyvede. Dooz dese gracht is Germanicus Caesar, met een Blote van dupsent schepē / naer dat hy zynen Vader Drusum hadde aengheroepen / dooz veel Meyzen vanden Rhijn / ende een hoek vande Zee inde Ems ghecomen. De gracht duurt twee oft drie mylen / ende leyt den Rhijn nu de Iſel voorby Doef burgh / een stadt die noch den naem draecht van Druso voorz. alwaer dan den Iſel upt Westphalen voortscemende / aen desen arm vanden Rhijn haer name verleent / daer na voorby Bronckhojst ende Zutphen een stadt in oberloet van als begaest / voorts na Deventer der Ansen stadt / een stercke ende lijfcochtighe plaets ; Welcke vier steden d' Iſel aende rechter handt laet / de twee die volgen aende slinker handt hebbende / als Hattem, een stedcken dooz gheleghentheyt ende munnitien wel bewaert ende Campen, eertijts Navalia, ende nae't segghen van sommighe Portus Manarmanis. Van hier valt den Iſel int Tpe / een Inham oft schoot vande Zee / daer die nu verswolgen is / ende loopt voorby Ens ende Orck (daer de schippers noch byde somer op stil weder met cloeten ende boomē / een straet vernemen / met steenen ende kepen opghemaect) tot inde Zee toe / schepdende West-vrieslandt van d' andere Vriesen / ober de Zupder Zee gheleghen / ende latende ter zyden het Eplandt dat noch Wlielandt genoēt wordt / van haer mont Fleuis byde Romepnen / daer een Casteel oock tot bewaernisse vanden uptganck placht te staen . So dat dese gracht van Drusus, int Latijn Fossa Drusiana, upt den Rhijn gheleijt ende nu den Iſel / met eenighe groote wateren / die wy Meyzen / de Latynen Lacus noemen gheholpen / die grooten schoot / de Zupder Zee gheheeten / veroozfaecht heeft / het welck certeyn een groote schade ingebrecht heeft / aende Landen van Vrieslandt en Ober-pſel / die seer

Beschryvinghe van Over-Ysel.

die seer vermindert / tot kleijnder provincien ghebracht zijn ende den Isel luttel gebaet / die nu met de Zuyder Zee versmacht / haer onbekenden loop / die tusschen het Vlielâdt ende Scellinck placht upt te comen / nier meer mach verthoonen.

Beschryvinghe van Oost-vrieslandt.

De Vriesen zijn met eē beduydenisse / als de Fransosen of Francken / genaemt. De Francken ghelijck wy verhaelt hebben inde Caerte van Over-Ysel / zijn gebueren geweest vâde Vriesen / daer over oock deelachtich vande Francke vyphet / wiens glorie ende liefde dese twee natien der Vriesen ende Francken bysonder tot op huyden noch ghebleuen is / aenghemercht haer de Vriesen maghen ende verwanten vande keisers noemen te wesen / daer zy dan over haer wapenen met een Arent aende zyde vertieren / ter contemplatie moghelijck van Carolus magnus, die upt de Francken oft Vriesen ghesproten is.

Tacitus in zijn boeckken vande manieren der Duytschen / deelt de Vriesen in majores ende minores, dat is / meerder en minder Vriesen / naer haer macht en Landt: mogē daer beneffens verdeijlt worden in Oost-vriesen en West-vriesen / hoe wel dat naer de ghemeens. opinie Oost-vrieslât genaēt wordt het Graffschap vâ Emden; 'onrecht. de Meerder Vriesen zijn gelegē int Landt daer de steden zijn Stauerē, Sneek, Franicher, Harlinghen en Leeuwaarden, worden daer over Oost-vriesen ghenoeit / ghestelt teghens de Minder Vriesen; dat de West-vriesen zijn / die te vozen beschreuen nu Noord-hollande in hebben. De Rhijn of den Isel heeft dese Vriesen ghedeijlt / dat is tghēen 'twelck Tacitus schrijft: Den Meerder ende Minder Vriesen is de naem naer de maet van haer macht, beyde Natien worden met de Rhijn gheboordt, begrypende ongemeten Meyren, ende met de Roomsche Armyden doorvarcu: Dit is ooc
d'oojsaecte.

Septentrio

d'oorzaeck dat wy int opschrift van dese Caerte Oost-vrieslandt stellen / om d'oude possessie van dien name weder naer vermoghen aen het rechte Landt te geven / dien aen Embder landt ontnemende / als t'onrecht beseten: daer toe geleijt dooz de groote auctoriteyt van Had. Iunius, die als oorzelaer dit vonnisse uptghesproken heeft.

Dese Provincie is bepaelt aent Noorden ende Westen met de Zee / aenden Middach met Ober-Wiel / ende aent Oosten met de Gebiere Ems / wordt ghedeylt in 4. principale staten / als van Groeninghen ; hoewel tselde een lidt ende Provincie op sich selfs is / t'Graeffschap van Ooster-goe, t'Graeffschap van Wester-goe, ende de seven Wolden / die aen malcander ghelegen zijn / welcke heerlijckhedē onder sich Bursen / Dorpen ende Steden hebbē: de Stede tot XIII. gherekent / ende de Dorpen tot CCCC. LXX. onder de welke eenighe zijn met veel Privilegien / om haer rijckdom ende groote begaest. De steden zijn dese:

Groeninghen, vermaert dooz de gheboorte van Rodolphus Agricola, Damm, Leeuwaerden, hier is t'Hof van Vrieslandt / Doocum, t'Vaderlandt van Gemma Frisius, Franicher de woonplaets ende t'bertreck van veel Edel-lupdē / Bolswardt, Sneek, daer Ioachimus Hooperus upt ghecomen is. Ylst, Sloten, Harlinghen, de Haven van Vrieslandt / Hindelopen aende Zupder Zee ende Worchum, ten laetsten Staveren, eertijts een welighe stad / die d'oorzprongh aent spreekwoordt ghegheuen heeft: De welighe Kinderen van Staveren, dooz een schrypliche haben vermaert / maer nu met de Zee dickwils beschadicht / ooc met stranden ende zanden tot ondiepte ghecomen.

Den Aertbodem van Vrieslandt is laegh ende broeckachtich / inde na somer niet te gebuytē / draecht luttel Cozen / maer heeft schoone ende vette weyden / die dan viel gheboepde Ossen ende andere beesten maecten. t'Heele Landt is met sloeten ende grachten doozwater / heeft doch gheen loopende Gebieren / maer al dilven die met handen by de Inwoonders ghemaect zijn / is daer ober om leeghe te houden / of rijcksvolck te voeren een onbequaem Landt / een wiffen onderganch ende laege / dooz die der Landbouwen onbekent ende onerbaren

onverbaren zijn. D'inwoonders zijn ober de gantsche Provincie beel/in groote mentchte/rijck ende tot den Dozloch gheneghen/fier ende hoochmoedich/eergierich/ghelijck het exempel ghenoch uytwijst/also zp by tyden van Nero haer uytgauen/booz de getrouste ende vroomste Natie van alle die ondert Rijck van Roomen mochten zijn. Haer landt heeft eertijds een eyghen Coninck gehad/die moghelijck niet alleen dit deel van Vrielandt/maer ooc West-vrielandt; jae 't landt tot de Elbe toe beseten ende geregeert heeft.

Plinus schrijft dat by de Vriesen eenich kruijt soude wassen / 'twelck hy Herbam Britannicam noemt/hebbende langhwozighe bladen/swertachtich / een swerte wortel / uyt welcken oock eenich sap soude voortz comen. Dese plant is goet booz de tanden ende verdozben tant vleesch/booz de voeten ende knyen/ die crachteloos worden ende op swellen met een siekte/ die wy bysondere naem van Schuer-buijck gheben. Dit cruijt wast oock in Hollandt / en wordt Lepel-bladen ghenoomt/ seer gheprezen / ende principael in dese laeghe landen / (daer alleen de Schuer-buijcke regneert) ghesocht. De naem van Britannica comt nae de fantasie van Goro-pius Becanus, als of men seyde/Wijstanden/ om dat met 'tselfde cruijt de tanden tot remedie ghewezen worden. Vande Vriesen heeft Suffridus Petrus een bysonder Boecken gheschreuen.

Beschryvinghe van Embderlandt.

FRedericus, de derde van dier name/ Keeser int jaer M. CCCC. LXV. heeft dit Landt/ schap tot een Graeffschap opgherecht/alsoot van te voren by verscheyde Heeren gheregeert worde:d'eerste Graef was eenen Vdalricus, daer af ist/ dat noch op huyden een Graef alhier domineert. Waerom dattet de name van Oost-vrielandt draecht/byde Caertschryvers/ is te verwoort

Beschryvinghe van Embderlandt.

256

te verwonderen / aenghemerckt dat dese Provincie een plaetse der volkeren gheveest is / die
 by de Latynen Chauci gheheeten worden / ende tweeder ley waren ; tusschen de Weser ende de
 Ems lieveren de minder Chauci, tusschen de Elbe ende de Weser voorsz. de meerder Chauci ;
 so dat vande Driessen Embderlandt gheschepden leyt. De name van Embderlandt past beter/
 't zy ghy dien wilt byenghen vande Kiebere Ems / die dese contreye doorspoelt / of vande hoofst-
 stadt Embden / een residentie der Grauen. 't Sal lustig zyn hier venessens eenige ghetuygenisse
 te verhalē vāde oude Inwoonderen Chauci deses lands / om te vergelycken den tegenwoordi-
 ghen standt vant Graeffschap / met d'oude seden / op datmen oock mercken mach niet by te co-
 maen / dooz eenighe onnaticheyt des lochts / of nature van d'aerde / dat het Landt onbruche-
 baer is / dan alleenich doort ghebreck dat inde menschen selfs is. Op hupden wat landt gheeft
 beter lijf rocht aende menschen van als / niet alleen aen d' Inwoonderen / maer aen buren ende
 vreemdelinghen? Wel eer hoe byster was de wooninghe / hoe ongheschicht? Hoe onghchabent/
 het leven der Inwoonderen? Daer laet ons Plinium hooren / die sulcks in zyn 16. Boeck ende
 eerste Capittel is schryvende / met dese woorden: Ons zyn oock int Noorden eenighe volkeren
 ghesien / der Chauchen, die minder ende meerder genomt worden / daer wordt de Zee met een
 wyde doozganck in eewighe stonden tweemaal des nachts ende daechs obervloepende gedy-
 ven / bedeckende de ghedurighe twist vande nature / daer behout t'ellendighe volck eenighe
 hooghe Tomben of ghelyck heubelen / met handen opghemaect / tot een proef vande hoorste
 bloet: met hutten daer op ghestelt / den varende luyden opt water ghelyck / terwyl de Zee rent-
 om spoelt / ende als die weer afgaet / den schipbreuckighe : vanghen voorts de af bloepende vis-
 schen ontrent haer ghehuchten. Ten ghebeurt haer niet eenige beesten te hebben / of met welck
 gheboeyt te worden / als andere onligghende buren / terwyl al tghewas of cruijt verdroevē is.
 Met croost ende snot-biesen maectē zy haer roorden / om vooz de visschen netten te spannen /
 dooz slijck by de handen ghenomen ende meer aende wint dan de Son ghebroocht warimen zy
 haer spys met aerde / oot haer verstyfde leden dooz de Noorderse koude: Daer d'anc is niet
 dan regen

Dan reghenwater/ in kypen aenden doypel van haer hupfen vergadert. Hier doet de volmaecte schypver bande Natuurlijke dinghen noch by zyn verwonderinghe / dat dit arm volck noch qualijck schijnt te nemen. soo't bande Romeynen verwonnen wordt/ achtende sulcks vooz slavernye; recht oft niet beter waer also te leven armelijck dan in slavernye randekens van Pannehoecken int luy-leckerlandt te eeten. Ende/ by utrouw O Plini; is het leven van dese onnossele luyden/ die met haer armoede te vreden waren / niet beter dan van de vermaemde natie der Romeynen/ die met dootslaghen taerrijck rupmer maecten/ haer gheburen verdzauen/ ende met diverse den cluyt van haer nabuur aen haer eygen gront sochten te clampen. Certeijn niemant sal sulcks wepgheren / ende Tacitus een schypver van waerde schijnt dat te belyden/ sprekende van onse Embderlanders aldus: Een volck onder de Duytschen seer vermaert/ ende dat zyn groote liever wil met Rechtvaer dichteyt staende houden/ sonder begeerte/ sonder moerwil/ vreedtsaem ende stil/ beroepende geen Oorloghen / roovende noch met moorderpen noch andere schaekingē. En is dat tmeeste teijckē vā haer deucht en crachte dat zy haer heerlijckheyt niet met moet-wil bevestigen. Nochtans zyn haer de wapenen al tsamen aende handt/ hebben veel volcks ende Beerden/ behouden doch haer eer/ mede als zy in rust zyn. Welck getuygenisse van Tacitus vooz warachtich/ noch op hupden in dese natie plaets grijpt; ende soo veel de vrychtbaerheyt aengaet/ ick weet niet of Italia so seer van ons (om de gaven aldaer vande natuur) gepresen / niet en mach de vrychtbaerheyt van Embderlandt aen eenighe hoecken met recht over wenschen. Van Fruyt-boomen was dit geweest eertijts berooft? Maer nu bringt het alle sooyten van boomen voort. Daer en placht geen Cozen of eenich saet in bekent te zyn? Waer is nu meer over vloets? Maer zy hadden geen bee/ noch worden met Melck onderhoude? Wat spys is in dese Landen nu meer bekent? ten laetsten vochten d' Inwoonders niet teghens het wil; op hupden leert de stadighe jacht der Edelluyden wel anders; met een schoone leerlinghe wat de naertrichteyt ende de cloeckheyt der menschen al beduyden kan.

Dit Graeffschap heeft twee steden met Muren beleet/ Eembden en Aurijsck, maer seer veel Doypen/

Dorpen/dat het een van't ander nau een half ure en verscheelt. Andere twee Graeffschappen
 behooren onder de Graue van Embden/als Erens ende Ieveren. De Hoofstadt is Embden
 aende Ems Amalia byde Latynen/ de woonplaets vande Grauen / een heerlycke Coopsadt/
 door de tequaemheyt vande Haven/ die de grootste schepen byden Oceano ghedragen/ met op-
 ghetoghen Zeylen toelaet/ over sulcks in ryckdom/ schoone huyfen ende menichte der Inwoon-
 deren/niet alleen aen Duytschlandt/maer aen heel Kerstenryck bekét. De tweede stadt Aurick
 is een vertreck van veel Edellypden / daer de breyden ende bosschen bequaem tot de Zacht toe
 helpen. D'inwoonders zyn ryck/tot Coopmanschay ende andere wercken ghenegen. De klee-
 dinghe is eerlyck/ so dat de Boeren qualijck vande Stee-lypden verschelen/ daer de Vrouwen
 dan met goude ende silbere knoppen/laer mouwen ende rocken cieren / blinkende in veel sil-
 vere spannen/ naer een bysonder fatsoen. Dit is aldus vooz de Caerte van dit Graeffschay in
 het Theatrum van Cor. de Iudæis beschreben.

Beschryvinghe van Westphalen.

Westphalen dattet de name soude hebben vande Goddinne Vesta, die in dese Provin-
 cie bysonder gheviert worde/ is te slecht om int papier te stellen; 'tis een Duytsch
 woordt / comende van des gheleghenthepts weggen / aenghemerckt Westphalen
 anders niet beteyckent/dan eenich Landt aent westen gheleghen/of gheballen/wil dan yemant
 noch verstaen / upt het woordken Valen-, dat byde Saxones een jongh Weerdeken of Weulem
 beduyjt (alsoo de Saxones sulcks in haer vendel plachtete voeren) de Westvalen te romé/dat en
 sel so bzeemt niet zyn. Van oudts hadden in dese Landen de Cherusci haer woonplaets/die de
 Romeynsche macht onder Quintilio Varo ter neder ghebelt hebben/ daer toe helpende de bro-
 michept

micheyt van haren Capiteyn Arminius, die als een hanthaber des oude vryhepts / by Duffsburch drie Legionen gheslagen heeft: so dat haer naem; die van Keer-uss / dat is upkerē comt / hier mede wel betreft is.

De Graeffschappen en heerlijckhepde die aen dese Provintcie behooren zijn: 't Graeffschap van Benthem / van Teckelenborgh / vander Marck / Waldeck / Spiegelberg / Dinstlaken / Eldenburch / Diepholt / Hauesburg / Lumburg / Arnsburgh / Aitburg / Lippe / Buren / Sackelenschusen / Steenborde / Hoytmaer / Borchlo / Brunckhoyt / Gemme en Cappenbergh: daer Hamelmanus by doet Delmenhorst / Lingen ende Sterneberg. De volckeren in dese rōtrepe zijn de Sarlanders int Graeffschap vander Marck ende de streeck van Colen / die van Bergen onder den Hertoch van Cleve / d'Emellanders inde Jurisdicctie van Munster / aenwoonders vande reviere Amasia naer Vriesslandt / de Slachtenlanders by Cloppenburch / de Rozlanders in de streeck van Osnabzugghe ende de Delbruggers int Bisdom van Padelborn.

D'hoofsteden vant oprechte Westphalen zijn Munster / Dusseldorp / Wesel / Eldenburch / Osnabzuch / Mynnen / Hervoordt / Widenbrugge ende Coestvelt.

Carolus magnus heeft d'inwoonders van Westphalen verwonnen / eerst aent Christelijcke gheloof ghebracht / ende haer teghens de rebellie / die zy ghewoon waren by wpen t'exerceren / met eenighe heymelijcke Inquisiturs voorzien / gevende dien macht om flux vant lijf ter doot te brengen alle die zy schuldich soude vinden van ontrou / daer toe verkiefende oprechte ende scarighe luyden / die haer wel ghewacht souden hebben om ernighe ontschuldighe te straffen. Dese justitie ghelijck Munsterus betuycht duurt noch: Maer is nu seer verdozue / door dat het ampt van oudersoecken aen slechte luyden ende van clepne acht verleent woirdt / die noch wel durven bestaen te handelen van Civile saecken buypen haer macht / die maer in Criminelle plaets hadde. Maer Carolus magnus wie int bysonder Westphalen soude gheregeert hebben / is onbekent: doch blijcke dat het selfde aen eenighe Bisschoppen verdeelt is gheweest / dier vier zijn van Munster / Osnabzugghe / Padelborn ende Mynnen: by Carolus magnus gefondeert.

De stadt

Beschryvinghe van Westphalen.

De stadt Munster is sonderlinge bekend dooz de conjuratie van de Verdoopers; die aldaer een fantastijck Coninck spel opgherecht hebbende: naer het upterste ghewelt van een scherpe beleggheringhe/onder haer Coninck Ian, van Lepden in Hollandt / ten laetsten in handen vanden Bisschop ghecomen zijn/ende van haer vernietelheyt ghestraff.

D'inwoonders van Westphalen zijn cloecke Lupden/spichrich/schoon/broom ter oozloch/ende tot de disciplinen wel bequaem. Het Landt is boschachtich / en voept goede vette beesten: is in als vruchtbaerer voort Vee dan voor de Menschen: Die banquetten oft groote maeltijden met veel leckernyen bereyt in Westphalen soude soecken / ick raeme dat hy verdoolt soude zijn/een stuck van een Wercken/ een ongekoockte Schinck oft Ham/met swert broot/voept de menschen aldaer; by Werckens staet daer ober haer meeste neeringhe ende onderhout / soo dan de Westphaelsche Hammekens oock op onse Tafelen sonderlinghe begheert zijn. Een oudt knuppel-veersken loopt van dese contrepe/ en wordt oock by Ortelium verhaelt:

Hospitium vile

Cranck broot, dun bier, langhe myle;

Sunt in Westphalia;

Qui non vult credere loopt daer.

Tusschen de Weser en den Rhijn is Westphalen gheleghen/en streckt sich aent Zupden naer Hessen landt/voegende de Noorderse zude naer Brielandt: begoten daer beneffens met twee Rivieren Amasis d'Emis ende de Lyppe. Munsterus houdt hierom dese contrepe het warachtighe ende oude Saren.

Wende Weser daer by Westphalen mede beslupten/lept de stadt Bremen/een Aerts bisdō begryppende onder sich de Bisdommē van Lubeck/Meckelbourgh/Schleswijck/etc. is eē schoone stadt/ende dooz den coophandel nu ter tijt oock seer vermaert; twist met Hamburghe bande preferentie; aenghemerckt dat d'heerlijckheyt vant Aertsbisdom/eertijts tot Hamburghe weest is/ende achterna tot Bremen ghetranspozteert.

N Aer de Caucos Minores ende Majores, die met d'Elbe/ Weser ende Ems befloten leggē/
 belghen de Cimbri, volckeren die aende Romeynsche naem so grooten vreesē hebben ghe-
 baert/ dat haer ghedenckenisse noch veel jaren nae/ de herten ende ooren der menschē ver-
 vult heeft: Onder de Cimbros, zyn de Dani; of Denemarchers / de Holtati ende de Ditmars;
 of Teutomarsi. Dese laetste draghen den name van de gheleghentheyt des Lands daer zy in
 woonen; also dat seer byoerkachtich ende laegh is/ vol Weyen ende Marasschē/ so worden dese
 byden Diet- marsen of Thiet- marsen ghenaemt; Want Mars oft Weyz een byoerkachtige
 ende waterachtige plaets beteykent. Van Henricus Auceps Keiser / (ghelyck Iunius be-
 tuycht) is hier een frontier Gouverneur ghestelt / die de uptloopen vande Denen soude verbie-
 den ende het onderworpen deel van Duytschlandt byz houden. Van oudts was al het volck
 der Marsen getelt onder de Saxen, maer de Coninck van Denemarckē heeft nu zyn heerschap-
 pie in Thietmarsen/ daer dan d'eerste ghebozen soon des Conincks sich onderhout / ghelyck de
 Sone van Franckryck in Dauphinē. Heeft aende Coningē van Denemarcken over groote
 moepte ghecoft/ eer dese Provincie aen haer Croon ghecome is. De Keiser Fredericus III.
 heeft Thietmarsen verleent aen Coninck Christianus d'eerste/ wiens sone Iohannes, so hy oor-
 loch teghens d' Inwoonders voerde/ om haer te becrachtighen/ int jaer M. D. is met al zyn le-
 gher gheslaghen/ ende met weynich volck ontbloden/ verlozen hebbende het meeste deel vande
 Holstejnischen Adel. Dese victorie heeft aen die van Dietmars een so grooten moet ghegeuen/
 dat zy geensins tot eenighe Heere haer wilden verstaen. Doch Adolphus sone van Fredericus
 Coninck van Denemarcken / erfghenaem vande rijken van Noorweghen; Hertoch van
 Sleswijck ende Holstejn/ qualijck mogēde haer moet wil verdragen/ heeft int jaer M. D. LIX.
 Soldaten aenghenomen/ daer hem dan by gheboecht heeft / Fredericus Coninck voorsz. met
 Iohannes zyn broeder: Haer een groote slach tusschen d' Inwoonders van dese Provincie ende
 den Hertoch Adolphus, zyn de Thietmarsers verwonnen / hebbende wel toe drie duysent man
 toe verlozen. Van die tijt af is Ditmars aende Princen van Holstejn ghecome / niet teghen-
 staende

staende haer voorszeden bromicheyt / om haer bypdom te beschermen ghepleecht.

Dit Landt is ghelegghen inden begin vande Cimbrica Chersonesus, aende mont vanden Elbe: wordt bepaelt met de Gebiete Eyder aent Noorden / met het Hertochdom van Holsteijn aent Oosten/aent Zuiden met de Elbe ende het Landt van Stozemarsia / aent westen met de Duytsche Zee daert nae d' Eplanden van Hephlichlandt ende Busen toe leit. Al de Landouwe is vol broecken ende marasschen / so dat de reysende man qualick passeren kan: heeft daer be neffens bosschen die den heelen streeck door warren. Qualijck soudenmen weten de byuchtbaer- heyt vanden bodem te ypsen/aenghemerckt de gr oore bochticheyt.

Albertus Crantzius, die vande Saxones met sonderlinge neersticheyt geschreuen heeft / meke dat al Holfatia, Stormatia daer Hamburgh leit / vande Marsos beslagghen gheweest is; dat Holfatia wel vant hout oft bosschen den name achternae ghecreghen heeft; oock dat Stormaria oft Stormarsia den naem byaecht vande Gebiete Stora; ende niettemin een deel vande Marsen gheweest is.

Beschryvinghe van Denemarcken.

Al het Landt van Denemarcken is bycrans verdeylt int satsoen van een Eplandt / be- grypende veel partpen begoten met d'engte vander Zee. Deerste portie is aent Oosten/ ende wordt Sconia, Scandia of Scandinavia ghenaemt/daer het Hertsbisdom van Lan- den of Londen in ghelegghen is; tbermaertste ende rijckste deel vā al de Provincien deses Co- manckrijcks/ daer ober oock de name van Sconia upt gheleit wordt / als het schoonste Landt van dien contreye: tzy het ooggh gheslagghen wordt op de goetheyt des lochts / byuchtbaerheyt des Landts / tghemack van Havenen ende marchten/ de groote rijckdommen die upt de Zee

voorts comen/de menichte van Wilt/d' oberbloet van Viscen / so wel in staende wateren als loopende rcbieren/de rijke Mynen van Gout/Silber/Coper ende Loot/de menichte van steden/de schoone Policpen ; of op eenich ander dinck dat der menschen leven soude moghen van noode zijn.

Oude Latyn e of Griekische schrybers hebbē bykans al te samē wepnich gewetē van dit ghewest/door dat zy meynden hier sulcke koude te zijn/die gheen Inwoonders toe liet. Plinius maect wel eenighe mentie van Scandia, segghende: De vernaemste ende vermaertste is Scandinavia, wiens grootte noch niet wel en is bekend.

Het Westersche deel van Denemarcken is Iutia, van Ptolemæo Cimbrica Chersonesus ghenaemt/streckende ghelijck een tongh tusschen twee Zeen/heel diep naert Noorden; ghelijck Italien naer den Middach. Inlandt leyt bepaelt aent Zuiden met de Gebiere d' Epder / die loopende naert Oosten/ inde Byzannische Zee valt /schepdende de Friesen onder de heerlijckheyt vande Denen / vande Dietmarsen : 'twelck oock de palen zijn van Denemarcken ende Holstejn.

Het voorsz. Inlandt begrijpt een streck van ses dachzepen/ heeft sommighe schoone steden aende Byzannische ende Baltische Zee gheleghen. 't Is langh gheleden dat de Sarones in dit Landt ghewoont hebben/maer zijn achternae by de Denen verjaecht. Op huyden boven het Graeffschap van Sleswijck/ is Inlandt ghebeyt in drie Bisdommen van Sleswijck/ Appen en Archusen.

Deze twee Landen van Iutia ende Sconia, zijn de upterste riemen ende gordelen van Denemarcken/onder de welcke veel andere Eplanden begrepen zijn/het vermaerste is Selandt, daer veel Casteelen ende fortreffen in zijn/ oock eens Conincs Halleys. Van oudts placht aldaer te wesen een rijke ende stercke stadt Roskilde ghenaemt / wel gestoffeert met Kercken ende Tempelen byde Coningen ghetimmert; op huyden ist een plaets van grooter weerde. Dit Eplandt is twee dachzepen lanck / ende het scheelt wepnich of 'tis oock so breedt / van Selandt is een
toyt

Occidens.

OCCIDENS

5
10
15
20
25
30

Germania miliaria

DANIA
Pe. Karius fecit

OOST ZEE

Datzick Profien

Lubak POMERANIE Meridies REN

STEN

Holge lands

Sranl

Rygen

Rincopen

Bovensberg

Holm

Bouensberg

Hohm

Robeknut

Hertthals

Sindenes prom

Sternes

Lista

Hiter

I. Fyften

Suderaael

Bommel

Coperwijnck

Konberg

Skiddiden

Starborch

Scara

Vingaker

Land van

Normen lout

De paternesters

Nova

Hammar

Stockholm

Trosfa

Norcopen

Vashen

Gotsche Jani

Faro font

Varo font

STENS

STENS

STENS

cozt veer naer Sconia op Helsingbourgh/over de Sont.

Scoonlands, of Sconia, is een seer schoone Provincie boozien met luyde bequaet ten oorloch/
rijck in Cozen over vloedich in Coopmanschap/ ver vult met schoone kercken/ vermaert door
den Haringh vanght/ tweemaal so groot als Zelandt.

Inde streck daer de Sondt Codanus Sinus ghenaeemt loopt/ worden veel Eplanden ghe-
rekenet/ typpincipaelste is het Eplandt van Fuinen/ daer nae Falster/ Loiland ende andere die
so vernaemt niet en zijn/ behalve Zelandt: dat is de Coninginne vā alle d'andere ende de prin-
cipaelste stoel vant Coninckrijk. Fuinen is langh 12. mylen/ ende 4. breedt. De hooft-stadt is
ghenaemt Odenzee/ daer is de Bisschoplycke stoel/ ende de stad is wel ghelegghen: maer niet
seer ghesterckt/ oorsaeck zijn gheweest d'oorloghen / by welcken zy dickwyls is gheplondert en
herdozen. Men seyt dat de moeder van Christiernus de tweede / aldaer soude ghegheven heb-
ben een beeldt ghesneden in hout aende Winnebroeders/ dat een soo schoonen stuck wercks is
als in heel Christenryck soude moghen zijn. Daerde is in dat Eplandt seer vruchtbaer/ ende
heeft niet van doen ghemest te zijn/ de messie comt aldaer niet te passe / ende dient niet van om
quade locht te maken. Van Sconia naert Oosten zijn eenige Eplanden/ die by wplen van Hee-
ren verandert hebben; daer is Gothlandt ghelegghen/ eertijts behoorende onder den Coninck
van Denemarcken/ maer nu onder de Coninck van Sweeden / daer is oock Boholm met
eenighe ander plaetsen.

Het is niet te vergeten dat upt Denemarcken de Cimbri ghecomen zijn / die met vrouwen
ende kinderen door Westphalen ende andere Landen van Germania ghetrocken / Italam
hebben willen bestooken ende zijnde tot 80. duysent gheslagghen / de Italiaensche aerde met
haer lichamen vet ghemaect hebben.

Munsterus verhaelt dat de eerste Coninc van Denemarckē veel jaren eer Christus gebozen
was Dan genoemt was/ die ooc daerom naer znen naem aen dese Provincie ghegeuen soude
hebben den naem van Dan-marck / maer soo by Iunio gheloouen / heeft Denemarcken den
naem/

naem van de Denbomen/die daer in over bloet wassen.

D'inwoonders vant Coninckrijk zijn cloecke Oorlochsluyden / die niet haer wapenen niet alleen Duytsch landt / maer dock heel Italliam verbaert ghemaect hebben : upt haer zijn de Longobardi ende Gothi voorts ghecome/die haer wapenen de gantsche Werelt om gebragen hebben/ende haer macht in het edelste deel vande Werelt bevesticht. Is daer over Denemarcken een winckel van volckeren gheheeten/die naer den Doet sept:

Liever tē oorloch gaen dan den Tafel verciereren : aen wien het een spel is de bloote hoofden jeghens bloote sweerden te stellen/ om dat zy een dicken pan ende herden huyt hebben/die niet een stuck specks daer tusschen gheleijt licht tsamen ghemeestert wordt.

Henricus d'eerste Keyser van Roomen/met bynaem Valckenaer, is d'eerste gheweest/ die aende Denen in Turlandt het Evangelium heeft doen vercondighen / ende stelde een Marchgraue inde stadt van Heidebeu nu Schleswijck; die achternae Hertoch genaect is. Naer hem heeft Otho de derde de Christelijcke Geligie gepoocht te brengen doort gantsche Coninckrijk.

Onder de Coninghen van Denemarcken is eenen Canutus gheweest/ de groote met bynae/ om zijn heerlijcke ende wonderlijcke septen van Oorloch. Doen hy op zijn dootbedt lach/ heeft hy by een gheroepen de grootste Heeren van zijn Landt / ende heeft haer bevolen dat zy haer niet souden moepen te vertrecken / vooz ende al eer het oorloch tegen de Boozdtmans ter neder gheleijt was. Nae zijn doot om dit bevel te volbrenghen / hebben de Soldaten het Lick ghenomen/dat in alle haer tochten mede ghevoert/ niet anders daer dooz vermaent/dan of Canutus selfs present hadde gheweest/ende is aen haer by sulcke middel de victorie ghebleven.

Inde oude Boecken vintmen menich vermaen van een Eylant dat de schypberg alsboen Thyle noemden. Of dat nu Yslandt is? sommighe meeneu jaer/ sommighe neen waer onder de vermaerden Ortelius een is/ die liever aen een stuck van Sconia de beschrypinghe van Thyle toelaet, dan aen Yslandt. D'oorzprong vanden name is upt het *Is*/twelck van dit Eylant begint also d'*Is* Zee int Latijn Mare Glaciale, van Yslandt af gherekent wordt.

In dit Eylant en is gheen nacht inde Somer/ als de Sonne is in Tropico Cancri, oock gheen dach inde Winter op de voorszreuen stonden: ende heeft soo grooten begriyp dat menigherley volck daer sich in onderhout/ met beesten te weyden ende visch te vanghen/ die daer in overvloet is. D'inwoonders woonen in hollen / of huttekens / ghehouden upt berghen ende steenrooten. Zy leuen in groote simpelheyt/welende met de beesten onder een dach en slapende met de selfden in een Crebbe. Zy soecken niet dan dat haer de Natuur verleent/want in plaets van steden/ so hebben zy berghen en fonteynen voor haer lust. 't Is een welgheluckigh volck voorwaer / dat naer d'uyterste ende hooghste leeringhe vande Philosophie/ met het gheen te vreden is dat de goedertieren Moeder/ de Natuur segh ick/ ghebende is. Doch de Cooplupden upt Enghelandt ende Denemarcken laren sulcken gheluck niet ongheschent/ ende moghen soo het schijnt niet lypden/ dat zy te vreden zijn met het ghene dat haer toegheleijt is: want (ghelijck ghebuert) de Conuersatie van d'uyt heymische volckeren heeft haer oock de begeerte van winst met andere ghebrecken in gheplant. Over sulcks ist dat zy oock gheleert hebben bier te brouwen inde plaets van water haer ghewoonlycken dranck: Nu ter tijt maecten zy oock werck van hout ende Silver/ghelijck als andere natien. De Coninck van Denemarcken/ die oock Coninck van Noorwegen is/ seijndt alle jaers een Gouverneur aen dit volck. Alle dinghen zijn bykans ghemeen onder haer/ behalven de vrouwen. Zy beminnen soo seer haer hondkens als haer kinderen ende d'arme lupden oock/maecken sulcken werck van haer honden / dat zy haer kinderen liever souden gheuen dan de selfde Hondkens. Voorwaer d'Yslandsche hondkens altoos in yppse geweest/dan sulcke liefde comt de sotheyt wat nae. Zy eeren haer Bisschop als haer

soude het selfde comen / uyt de holen daer de steenen met het ghewelt vant hier ende verborghen
winden sulcke gheluyt ende gheclanch in maecten / welcken schijnt na by aen eenich gheclach
vande desolate menschen te comen. Doozwaer naert schryuen van Olaus magnus, Munsterus
ende andere / so worden ontrent Heckla / jae dooz gantsche Islandt dickwyl eenighe Nachtege-
sten ghesien / die in bekende schijn van eenighe nae-vrunden / de menschen aansprecken / haer
dienste doen / anders niet dan of zy noch in leber de lyve waren ende wordt sulchs niet veruo-
men / dan op den tijt als zy verdwynen. So dan haer vrunden bidde ende segghen: Come gaet
met ons / naer u Huis / you ende kinderen / antwoorden zy met een diep ghesucht. Och neen ons
alder wech leyt naer den Berch Heckla; midts een verdwynende.

Veel Islandt is in vier deelen gheschepden / naer de gewesten des Werelts / in Westfiordung,
Aufclendingafiordung, Nordlendingafiordung ende Sundlendingafiordung; heeft twee
Bisdommen vā Scatholt ende Hola. Onder Hola zijn de Cloosters Pingora / Bemsted / Mo-
dur ende Muncheruerer; onder Scatholt / Videp / Pynebar / Kickebar en Skirda. De spraek
vande Inwoonders is oude Duytsch; of Cimbrysch; gelijk Ortelius betuycht. Van Islandt dese
heerskes; uyt Eraf. Michaelis boec eenichsins odgestelt / sal niet ongenoechlyc zijn by te voegē.

Int Noorden 'laetst Eylandt is Islandt rijck vermaert,
Niet alleen daert dan koockt het geel Solpher in d'Aerdt,
Of daert met groent beleet, de weeldighe valleyen;
Voor-beesten, die ghevoeydt het gras met tanden macyen.
Maer oock wannert vervult door Visschen veel ghedroocht.
De Schepen end' opt strandt den hoop altoos verhooght.
Haer gauen menigerley, de Visschen dan vermeerē
Alfins, jae sonder endt. d'Inwoonders vroom vol eeren.
Zijn over al bekent, 'tdeel dat naert Westen leyt
Brandt met een eenich vier, daer toe veel gaten wijt
Werpen Afch-clooten uyt, ende ghelijck den grammen.
Lecht Hecla 'sfirmament met haer peckighe vlammen.

Beschryvinghe van Noorweghen.

274

Hoe wel dat Noorweghen maer een bysonder Coninckrijck is / verſchepde van Suedia en Gothia, ſo hebben wy nochtans met deſe naeme de Generale Caerte vande Noorderlanden een tptel ghegheben / eensdeels om dat het Coninckrijck van Noorweghen nu meeft bekend is / ende eensdeels om dat Noorweghen de Landen inde Noordſche wech of ghewest ghelegghen betijckent / daer dan onder de voozghenoemde Rijcken begrepen zijn. Dit Landt is aende oude ſchryvers qualijck bekend gheweest / wordt Scandia, Scandinavia, Baltia ende Baſilia by haer ghenoeint / doch een andere Werelt om de groote ende een ſtee van veel volckeren.

Noorweghen een bysonder Coninckrijck / was eertijts in groote fleur ende hadt heerſchappye over de Denen ende andere Eplanden van d' Oost Zee : terwijls het ſelfde by wettige ende erfelijcke Coninghen gheregeert worde. Maer doen de Edelluyden ende Heeren een ſin kregē / om het Landt te laten regeren / by yemandt / die daer toe soude vercofen worden / is 't Coninckrijck verballen: also een jehelijck naer dat hy in goet ende maghen ſterck was / op de Croone der ooch woyp. Dies door tweedracht ende twiſt / upt ſulcken pber tot de regeringhe geſproten / zijn de Denen machtich gheworden des Rijcks / ende hebben Noorweghen becrachticht ende dat aende Croone van Denemarcken ghebracht. Daer over is Noorwegen / ghelijck men ſept byde Denen ſo ſeer benaut ghehouden / dat aen d' Inwoonders gheen vergaderinghe met allen toeghelaten is / haer huſen ende wooninghen eertijts magnifijcque plaetsen verballen meeft; den oozhof van weder op te timmeren benomen zijnde: Daer handel ofte vaert ter Zee gheſchiet al by conſent vanden Coninck van Denemarcken / ſonder die moghen zy luttel uptrechten: als onderſaten / maer ghelijck ſlaven onderwoopen zijn. Wt dit Coninckrijck comt de Berger Wiſch ofte Stock-wiſch / also ghenaemt / om dat die ghedroochte aende wint ende kout / gelijk van de kout ſterckſt is ende bequaemſt tot Wiſch te drooghen. Die in ſachter tijt vant jaer gewinghen wordt / is ſo goet niet ende verderft haſt.

Van het

Van het Coninckrijck van Sweden leijt Noorweghen met groote ende hooghe bergen ver-
 deijlt/die altoos met snee bedeckt zyn/ ende daer met allen qualijck aen te comen is/dan metter
 tijt zyn eenighe wegghen ghemaect dooz de berghen/ die den toeganck maecten aent voorsz.
 Coninckrijck. Veel Casteelen/Dorpen ende Steden worden in Noorweghen gherelt/onder al-
 len het Casteel van Warch, dat een stercke plaets is/ ende een garnison teghens de Lappen/de
 Stadt van Marick/ het Casteel van Leon/ de Stadt van Nidrosie of Trondheim: twelck de
 hooft-stadt is/Berghen een Bisschoplycke Stadt; Staffanger oock een Bisdom; Kungspersgh
 een Casteel/de Stadt Saltzburg/ ende noch een ander sterck Casteel ghenaemt Bahus/ ghe-
 legghen aende Noordt zyde/ daer de Keviere Colheure inde Zee valt.

De Westersche zyde van Noorweghen is meest al gheplaecht met verbaerlycke Zee-mont-
 stren/ principael met groote Walvisschen/ die sich int begin vant jaer vertoonen; wel hondert
 Cubiten lanck. Dooz de Schippers is dit gebiedt seer vreeselijck/ alsoo't schepen ende menschen
 ter neder velc. Om dan sulcken perijckel af te keeren/ hebben de Schippers Castoreum, dat zy
 nat ghemaect/ inde Zee werpen/ dan verschoepen de Walvisschen ende sincken inde gront/ om
 dat zy den stanch niet connen verdraghén. Hier beneffens heeft dit Landschap/ een bysonder
 beestken datmen Lemmer noemt/ is gelijk een Ratte vier voeten lanck/ ende heeft een vel van
 verscherpe berruwen. Men seyt dat dese beestkens upt de locht vallen alst dondert: zy eeten al
 de groente ghelijck Spinkelhanen ende versteruen op seckeren tijt. Hierom ist dat de Locht
 dooz haer stanch verdozen/ veel groote siekten ende principael eenighe dommicheyt int hooft
 ende geelsucht aende Inwoonders vant Coninckrijck veroorzaecht. Oock is in Noorweghen
 een Wepz Mos gheheten/ daer by wplen een Serpent in gesien wordt/ van wóderlycke grootte;
 een trejcken/naer de vaste meeninghe der aenghesetenen/ van eenighe groote veranderinghe/ die
 int Gheek toecomen sal. Int jaer 1222 worde 't voorsz. Serpent seer hooch boven water ghe-
 sien/ vefende ghebræyt int ronds/ ende hadt naer datmen van verde mocht sien of bemercken
 50. Cubiten in zyn langhte. Daer nae is Coninck Christiernus upt zyn rijck verjaecht.

Wt Noorweghen/

Wt Noorweghen/Denemarcken/Wyelandt/etc. zijn die wyede volkeren ghecomen / die gantsch & eerstelijck met haer roberpen ende wreethoep dooz gherent hebben; oock veel schade ghedaen / tot dat zy ten laetsten ter neder gheslagen zijn in Normandie / dat op huyden also vant dese natie ghenaeint is. De Longobardi zijn oock naer d' opinie van sommighe schryvers upt dese streck / daer Noorwegen leyt / ghecomen. Doch Du Bertas brenghet die boozts upt Sconia; of Sconlandt / een deel van Denemarcken / ende bouen by ons beschreuen.

Sweden, het tweede Coninckrijck inde Noordersehe streck / heeft aent Westen de Goten / aent Noorden de Scrickfinners / aent oosten Finlandt / aenden Middach d' Oost-zee ende is het vruchtbaerste Landt onder de Noordersehe Provincien / in Cozen / vruchten ende Honich; heeft oock Mynen vā Silver / Cooper / Wex ende Loot; is rijck in Vee ende Wilt / oberbloedich in visschen om de Meyzen / Gebieren ende andere wateren / die int heele Coninckrijck zijn. Omcozt te maerken Sweden is tweemaal so groot als Noorweghen / (ghelijck men seyt) ende passeert het selfde ober d' helft in menichte van volck / in groote vā Landt / in metallē ende andere inkomsten. Niettemin op veel plaetsen is het Aertrijck rouw / berchachtich ende waterachtich / dies oock de waghens ende peerden ober al tot haer wil niet en moghen passeren.

In dit Coninckrijck is een stadt Stockholm gheheeten; daer de Coninck van Sweden zijn Hof ende wooningh heeft: het is een plaets so wel dooz gheleghentheyt; als dooz mensche vernuft seer ghesterckt / ligghende int middel vant water ghelijck Venegien: de huyzen zijn al op stocken ende palen gheset; daer zy dan oock de name af draecht. De Zee comt aen twee kanten inde stadt / niet sulcke menichte ende diepte van water / datmen daer binnen schepen met volle lasten can afveerdighen.

De Coopmanschap is dooz't heele Coninckrijck in 'grooter fleur ende zijn d' inwoonders van seer hospitaal oft gasthy / aengemerct by haer geen meerder gheluck gherekent wordt / dan het avontuer te hebben om een vzeemdelingh huysbestingh te gheben / soo dat zy twisten met den anderen; Wie d' eerste sal zijn om den gast te ontfanghen. Haer vromicheyt te voet ende te

Beerden int Oorloch wordt seer gheprezen.

Het Hertochdom van Argerman leyt op de Frontieren van Laponia naert Noorden. Aldien streeck is vol bosschen ende woestynen; de principaelste beesten diemen daer jaecht zijn E. sels ende Buffels. Het Hertochdom van Middelpath leyt naer den Middach / so dan in Sweden noch andere Hertochdommen zyn; als Helsingh / Gestat / Fiering / Coperdal en Oplandt; doock een hoofstade Upsal / vermaert door den Bisschop aldaer Olaus Magnus, die van dese Noorderse Landen een bysonderen boeck gheschreuen heeft met veel wonderheden verbult: Het ghewest vant Hertochdom van Oplandt heeft goede Mynen van Silver / Coper ende Stael.

Gotlandt sullen wy achternae bysonder beschryuen.

Andere Provincien zyn noch alhier int Noorden gheleghen; die aende Coninckrijcken van Sweden ende Noorweghen zyn valende; als Bothnia, Finmarchia, Finlandia, Lapponia, Barmia, Scrickinnia, &c.

Finlandt is gheseyt als sijn oft schoon landt / om dattet ghenoechlijcker ende lustigher is dan Sweden heeft eertijts den tptel van een Coninckrijck ghehadt / maer is op hynden maer een euckele heer ijckheyt. Ghelijck Munsterus schryft / so behielden wel eer de Slauen d'heerlijckheyt van Finlandt / haer spraecke was doen alhier ontfanghen / ende d' Inwoonders leefden op de Moscovitische oft Griekische maniere. Op hynden ist onder de Coninck van Sweden. D'aerde bynght goet Cozen boorts; aenghemerckt de Landouwe plat is / ende gheenins so berchachtich of vol marasschen als Sweden. De vernaemste plaetsen zyn Gust een Casteel / Albo een Bisschoplycke stadt / Gasbourg / Vibourg / t Hertochdom van Karel / etc. Vibourg leyt op de Frontieren naer de Russen ende Moscoviten; also dan d' Inwoonders van Finlandt stadighen oorloch voeren teghens de Moscoviten / aende yde vande Zee / die byde Winter vast bezyekt ende inde Somer bequaem is tot den Scheepvaert. So veel de spraeck van Finlandt aengaet / is te weten dat de selve tweederley is. Van Vibourg spreken de luden meest Sla-
vonisch

konisch tot Sibbon ende Borghe; aende Zeeant ghebruicken zy meest de Swedische tale; maer int midden vant landt hebben d' Inwoonders een eyghen tale ende spraeck. De tael van Sweden is de Gothesche niet onghelijck/ heeft oock ghemeenschap met de Deensche en Noorwee ghsche spraecke. Zy hebben veel woorden die met den Duytschen tale over een comen/ als ghemerckt dat oock haer spraeck upt den ouden Duytsche gheromen is.

Lapponia oft der Lappen landt is also genoemt vant volck dat daer in woont. De Duytschen heeten de luyden Lappen/die gantsch niet ter snee sprecken/die slecht ende simpel zijn/ en alle dingh met een rechten gront upt lappen. De Lappen van dese Provincie zijn van middelbare stature/hebben het lichaem so radt ende wel ghestelt/ dat zy niet tegenstaende den Boorch ende de Pylcoker daer zy mede beladen zijn/een hoep maer een cubit hooch connen dooz passeren. Haer cleederen omd' exercicien vant lichaem niet te beletten zijn eng ende omt lijf vast gesloten. Inde winter steken zy niet alleen 'thoofst/ maer het gantsche Lichaem in bonte vellen / soo dat d'ooghen alleen niet bestopt zijn; Doozts de reste schijnt eerder 'tfaesoen van eenich wilt beest/ dan van menschen. Haer wooninghe is niet vast/maer wordt hier ende daer met Tenten ende Pavilloenen gheslijpt / 't zijn seer goede schieters ende jaghers. Haer Landt draecht gheen Coren/ende wordt niet bebout; Haer onderhout staet in Visch; eeten daerover Visch tot Visch: Dies oock haer bypdom langh ongheschent ghebleven is/also in Lappen-landt luttel te halen was/ende d' Inwoonders byoom ende sterck haer aerde lichtelijcken teghen den aenstoot der vzeinden beschermde: Doch zijn ten laetsten verwonnen ende t' onderghebracht/ gheben daer over voor tribuyt aende Coninck van Sweden eenighe goede bonte velken.

Doozts is te noteren dat de volkeren die in desen Noorderchen streeck wonen groote constenaers zijn in Toberpen/ ende bedryuen daer veel wonderen mede/boozwaer altoos heeft het Noorzen van sulcken handel vernaemt gheweest/d' dozsaeck is inde dupsterheyt en simpelheyt vanden verstanden der luyden aldaer/die lichtelijcken met superstitionen bevangen/ aenden dupvel goet gheloof en credijt gheben, D'eyn pelen sullen ghenoech ghelesen worden inde boecken

Van Olans magnus, Hertsbisschop van Upsalen / die daer niet dan al te veel afschrijft.
 Ende Noorderse oft Nyperbozische Zee zijn eenighe Eplanden ghelegghen / die noch so wel niet bekent en zijn: waer onder gestelt worden Islandt / Frislandt / Groelandt / Grocklant / etc. Van Groelandt wordt gheseyt / dat aldaer een winter soude zijn van neghen maenden / sonder eenighe reghen / sonder oock dat de snee die int beginne vanden Winter valt eenichsins smelt. In dit Eplandt is een Clooster vander Predicaren Orden aen S. Thomas gheepghent: niet verde van desen Clooster is een berch die vlamme ende vier upt spout / rechte als Ach na in Sicilien: waer ontrent oock een fonteyn vliet / met brandede wateren / die dooz verscheyde Canalen gheleit / al de wooninghen vande Monicken / niet anders dan stouen / verwarmen; jaer oock de bequaemheyt geuen / om daer broot by te backen / ende de spijs te koken / sonder enich ander vier. Het hemelst vant Clooster bestaet gantschelijck van Tuijfsteenen / die den boozsz. berch upt werpt: Dese brandede Tuijfsteenen of Bozselsteenen / also zy verachtich zijn vpter naturen / niet dit water gheboost / gheuen eenich lijn oft lijn / dat bequaem valt om de steenen inde plaets van kalck aen een te voegen / ende is sulcke met serie seer vast ende tot veel jaren durich. De Haven die ontrent dit Clooster ghelegghen zijn / worden oock niet met het boozsz. fonteyn water begoten / ende zijn uptnemende groen ende lustich. Een uptganck vande fonteyn stretch tot inde Haven vant Clooster / die tamelijcke wijt is ende niet met het warm water boozsz. begoten worde / so dat de boozsz. aende wateren vande Haven niet schaden mach / die niet de fonteyne verwarmit worden / dies oock de Dissen daer dooz aenghelockt in soo groote menichte int Clooster vergaren / dat de Monickē niet alleen / maer ooc alle d'aenwoonders daer mede gerieft worden. Op Frislandt is een plichtighe baert vande Engghelischen / die oock het selfde 'twestersche Engghelandt niet een nieuwe naem ghenoeint hebben.

Gotlandt is also gheseyt/ om dat het Landt in dien streeck so goet is/ ja beter dan in eenich
 Gander geweest vant Noorden. Want het draecht Cozen ende andere vruchten in overbloet/
 'theeft seer goeden Honich/ vette beesten/ schoone weyden/ schiprycke Gebieten ende dichte
 bosschen; 'tis rijk in Vellen ende Metallen/ principael in Coper. Van oudts warē de Gothen
 ende Sweden maer een volck/ onder eenen Coninck: zyn daer nae gheschepden/ elck Coninck.
 rijk heeft een bysonderen Heer ghehad/ doch op huyden zyn die weder aen een ghebracht en
 de Coninck van Sweden is oock Coninck der Gothen. Certijts waren de volckeren upt Go
 thia meest bekent om haer vernaemde tochten / die 3p dooz gantsch Kerstenryck ghedaen heb
 ben: op huyden weetmen meer van d' Inwoonders van Sweden te segghen/ aenghemerckt de
 glorie vanden Croon aen haer ghetransporteert is.

Inde tyden van Sylla, zyn de Gothen upt dese Noorderse Landen eerst boozts ghecomen
 ende hebben haer woonplaets begrepen aenden cant vande Vistel/ boozts in Transylvanien/
 Hongrien ende Walachien/ tot de tyden van Valentinianus, altoos bechtēde tegens de Giec
 ken ende Romeynen. Van daer zyn 3p om redenen gaen woonen in Thracia, ghevende aldaer
 tribuijt aen Valentinianus ende Valens. Eutropius sept dat 3p daer al niet heen ginghen/ maer
 een partye alleen/ de reste bleef in d' oude residentie. D' oorsaecke van dese scheidunginge quam eerst
 upt de religie. De sommighe bleven Heydenen onder haer Coninck Athalaricus. d' andere men
 ghende de Christelijcke Religie met de secte van Arrius bleven onder haer Coninc Frigidernus.
 d' Arrianen ginghen naert Westen toe/ ende zyn daerom Vesi-Goths gheheeten: dat is West
 Gothen. Athalaric met de 3p nē trock naert Oosten; Van haer comen d' Ooster Gothen. Paer
 dat 3p metter tijt Slabonien ende Hongrien becrachticht hadden / is haer ten lesten inden sin
 ghecomen/ om Italien te bespynghen/ daer in eenighe heerschappye te kypghen/ of ten minsten
 een grooten roof te halen. Doch is haer booz't eerst de fortunijn heel contrarie gheballen/ haer
 Legher dat wel twee hondert duysent man sterck was geschoffiert/ haer Capiteyn verlagen/
 de ghevanghens soo veel / dat yder booz' een Ducat verrocht word. Onder Honorius zyn de
 Gothen

Gothen vooz de tweede reysen naer Italien gecomen. Haer begeerte was doen eenich Landtschap aldaer vooz wooninge te verweruen / twelck als haer de keiser toe ghelaten hadde / gevende tot dien eynde aen haer Coninck Alaricus het deel van Italien naer Byzantkrick ghelegghen / zyn zp papselijck daer henen ghetrocken. Terwijl zp op wech zyn / is een bande Capirenen van Stilico haer onbedachtelijck aengheballen op Paesdach ende veel uyt haer Leger vernielt / dat also verrascht was. De spijt van desen aenbal heeft soo grooten cracht ghehadt in de herten der Gothen / dat zp haer standaert ghewent hebben om naer Roomen te gaen / en aldaer wzaeck te nemen van het leet haer aenghedaen. Over sulcks heel Italien dooz rooven de / zyn de Gothen ten laetsten inde maent van September jare 394. binnen Roomen ghetrocken / daer alle manieren van vbandtschap in rooven / branden ende moorden betoont. Terwijl Alaricus Coninck op wech was nae Roomen / is hem een eerwerdich persoon int ghemoet ghecomen / om hem te vermanen tot opschorsingh van sodanighe groote wzeetheyt / als by zyn Soldaten alsins ghepleecht worde: dat hy een Christen zijnde / sulcks niet behoorde toe te laten. Waer op Alaricus gheantwoydt heeft: Ten is mijn wille noch belieste so niet om naer Roomen te trecken / maer ick worde alle daechs daer toe ghedwonghen / van eenen quidam die niet op en hout my te segghen: Gaet vooz: vernielt Roomen. Nae haer vertreck is Alaricus ghestozien / aen wien Arhulphus int rijck ghevölcht is / die anderwerf Roomen berooft hebbende / Placidiam Gallam, suster van Honorius mede ghenomen heeft / ende vooz zyn Huns vrou ghetrou. Ten is daer by nochtans niet ghebleven / maer hebben noch tot meermalen Italiam bespronghen: Oock Hispaniam niet onghemoeyt ghelaten / alwaer zp veel Coninckriicken opgherecht hebben. Daer over zyn noch in Italien ende Spaengien de vernaemste geslachten vande Gothen afghecomen: die dan uyt dese Landen eerst (ghelickmen hout) over de Werelt verspreyt zyn.

Gothlandt is aent Noorden bepaelt met de Middachlijcke frontieren van Sweden / aent Westen met de berghen van Noorzweghen / aenden Middach ende het Oosten met de Zee. De vernaemste plaetsen in dit begrip zyn Lodhuse, daer een goede haven is / Waerdburch een schoone

schoone stad met een Casteel/Walnop/Calmar hebbende een scho on Haven ende een Casteel dat by den Burch van Milanen met goet recht mach verghelien worden / Sudercop / Nozcop / Lidcop aende Wener / Vasten / Huettlandt; Oock 't Hertochdom van Gost-Gothlandt/ daer twee steden in zijn / Scheming ende Lincop; 't Hertochdom van Hallandt; 't Hertochdom van Smallandt/ van Blafching/ etc. Al het Landt dooz is de jacht ende vangst vande beesten seer goet/die met haer costelycke vellen groot profyt aende Inwoonders byenghen. Van daer comen de Martres, Zabels, etc. die al de Werelt dooz getrocken worden. Ken het vaste Landt van Gothia lept een Eplandt/ dat oock Gotlandt gheheeten wordt/ ende is mede een deel van dit Coninckryck/daer upt oock veel natien ghesproten zijn, achternae inwoonders van andere Provincien in Kerstenryck/ als boven verhaelt is.

Paulus Iovius in zijn boecken dat hy ghemaect heeft vande Moscoviten / schryft vande Gothen aldus: Wy vzaechden van Demetrius; of zy oock yet vanden Gothen wisten upt geschryften of upt woorden vanden Ouders / die welcke voor tussent jaren dat Roomsche ryck ende die stad gantschelijck verwoest hadden/ doen antwoorde hy der Gothen naeme en haers Conincks Toulæ, die waren by hen heerlijck ende in goeder gedachten: Want bien seluen hoop was een vergabert volck gheweest/ ende den meesten deel Moscoviten: Hy heeft oock toeghe-nomen upt het gheboefte van Livonia ende ghemeynen Tartaren/ en zy werden daer om Gothen ghenoeemt gheworden/die wyle dat de Gothen in dat Eplandt vlandt woonden/ en dat zy hoofdelieden vanden hoopen gheweest waren.

VAn Pflandt af (ghelijckmen ghemeenelijcken hout) begint de Noordt Zee/ int Latijn Oceanus Hyperboreus; of Mare Septentrionale genaemt/ die sich dan tusschen Biarmia ende der Pigmeen Landt; of Nova Zemla streckende/ Mare Glaciale, Petzorke ende in een Inham / de witte Zee gheheeten wordt / loopende door d'engte van Weygats tot inden Schytschen Oceano. Met dese Noordt Zee worden bespoelt de Landen van Finmarchia, Scricinnia, Lappia ende Biarmia, tot aen den Sinum Oranicum; Golfo de Mesena; of Mare Album; dat is de Witte Zee / daer S. Nicolas ende Soloufki ghelegghen zijn. Hier schept sich Europa van Asia, so dan een linie ofte regel ghetrocken wordt / vande Fonteyne des Waters Tanais, tot inden Mare Petzorcke.

Wenden cant van Lappia ende Biarmia zijn sommighe Eplanden / die ghelijck Schansen de Custinge aldaer besetten/ tot aende Mare Album, of witte Zee voorsz. onder dees zijn Trempfont / Surrop / Inget / Helmsop / Warhujs / Kildijn / Stappen ende de Noordt Caep.

Genighe verclaringhe van dese plaetsen soudtmen te vergheefs uyt den ouden schryuere soecken; t is hen onbekent gheweest / tgeen by onse tyden vande Enghelsche ende Nederlandtsche schipperen aldaer ontdeckt is; ende int licht ghebracht. Het sal doch niet onghenoechlijck zijn/ uyt den Iovio, een welsprekēt schryuer voorts te halen/ dat eenichsins tot desen jegenwoordighe Caerte dienende is. : Hy schryft in synen boeck vander Moscoviten Ambassaetschap aldus:

Wenden uptersten Oever der hoogher Zee/ aldaer de groote Rijcken van Noorweghen ende Zweden met een engte aen dat vaste aertrijck hanghen/ daer woonen die Lappen / een uptermaten grof beestachtich volck/ wantrouwich / ende die van alle tghene blien dat zy vreemds sien/ die en weten niet te segghen van geen vruchten/ noch van Cozen / noch oock van goet weder/ ende zy ghenereen haer alleenlijck met haer schichten / ende sieden hen met Pelsen der wilder dieren. Daer slaepcameren dat zijn holen/ vol dorre looveren of holle boomen / die van ouderdom oft met viere uytghehoolt zijn. Sommighe Disschen inde Zee/ daer men veel visschen vanght/

banght/met veel ghelucks/maer met luttel conste/die selve visschen dozren zp ende berwarensē
 vooz haer bzucht. Die Lappen zijn kleijn van lye/met ghedzonghen blacke aensichten / maer
 snel ende behendt van voeten. Die naeste Moscoviten en verstaen hen noch niet van hen/want
 soudemense met wepnich volck aengruppen/dat ware een verder ffelijcke onsinlichept/soudemē
 dan een groot hepz reghen dat arm ellendich volck voeren/so waert onnut ende onpzoftelijck
 ende niet seer eerlijck. Die Lappen vermanghelen witte Hermpnen voeder / teghen alderlep
 waren/noch en sien zp die Coopliden niet/ende zp en spzeken oock teghen hen niet / sonder zp
 maken een ghelijckenisse der waren/ende des Voeders/ ende zp laten hepdē die hoopen ligghe
 ende handelen met den afwesenden op goede gheloove. Het hebben oock sommighe gheloof-
 weerdighe ghetuyghen ghesep/ datmen op gheen zpde Lappen / in een Landt teghen Noozdt
 Noozdt-West vindt Pigmæos, die woonen in eeuwigher duyfsternisse/als die selue op het alder
 grootste wassen/so en worden zp niet so groot als onse kinderen / als zp thien jaren oudt zijn.
 Dat is een verbaert vreesende volck/ende zp spzeken al knersende / zp zijn oock den Xepen oft
 Simmen so seer ghelijck / also seer onghelijck zp andere lieden zijn in de grootte. Van Midder-
 nacht her zijn veel volckeren die den Moscoviten onderdanich zijn / die strecken hen tot aen de
 Septische Zee/schier op drie maenden rephens toe. Calmogora is dat naeste Landt aen Mos-
 covien; dat is vol bzuchten ende daer dooz blietet dat alder grootste water/dat in allen mid-
 dernachtelijcken Landen is Dividna ghenaeamt / dat selue heeft een ander cleijn water/dat in
 die Baltische Zee blietet/zpnen naem ghegheuen/dat selue woꝝdt op sommighe tphen grodt en
 overswemmet alle die velden ende mestse alsoo teghen die coude des Hemels ende der Winden.
 Alst vanden sneeu ende regen wasset / soo valt dooz sommighe onbekende Landen inde Zee/
 datmen in eener dach-rephen als men te schepe roept niet daet over comen en mach/maer wan-
 neer het weder valt/so blyuen daer uptermaten veel bzucht baere Eplandekens/want als men
 niet meer dan het saet inder Aerden werpt/so wasset/sonder eenich ackeren oft ploegen / en dat
 so snelijck en haestelijck / alst oft het vreesde dat overloupen des waters inde ghet eenemaer

oppe/wasset ende gheeft arenen. Dat water Iuga bliet in Dividnam, maer daer zy te samen blieten/daer is een heerlyche Coopstadt/die heet Vsiuga/ ende leyt van Moscha over de ses hondere mylen weerts.

Het zijn oock andere meer volcken den Moscoviten Cijngbaer wesende / die selue en zijn den Moscoviten noch niet sekerlyck bekent worden/want daer en is noch niemandt aende hooghe Zee gheromen/sonder zy zijn alleentlyck dooz sonninghe Cooplicken worden bekent/die welke moghelyck niet ghewis noch heel warachtich en zijn. Maer dat is ghewistlyck / dat Dividna veel wateren met haer trecht/ende tegen middernacht loopt/ ende dat die Zee albaer seer brett is/also datmen van daer tot Cathay varen mach / als men alrijt lanck den Oever op de rechter handt blijft/want die van Cathay aent upterste morgenlandt ghelegghen / behooren onder den Paralel Thracia., ende is den Portugaloseren in India bekent worden/ doen zy het lestaemael dooz dat Landtschap Sinarum, tot Malacha toe/ tot den gulden Chersoneso ghevaren zijn/om speterpe aldaer te roopen/daer hadden zy Zabelen daer hen ghebracht / upt welcker bewysinghe men wel mercken mach/dat Cathay niet verre vanden Scyllische Oever der Zee ghelegghen en is. Dus verde schryft Paulus Iovius ende dienen sulcke zyne rebenen / tot verclaringhe van dese middernachteliche Landen / oock om te berhoonen wat hope dat by zyten tyden vanden Noorderschen duerganck naer China of Cathay gheweest is.

De Noordt Caep leyt op 71. graden ende 10. minuten.

D' Eplanden van Soloffky ligghen op 64. graden/55. minuten.

S. Nicolaes leyt op 64. graden 40. minuten.

AEn der Lappen Landt/daer de groote rijcken van Noorweghen ende Sweden aen het vaste Herriyck mede hanghen/volghen de Gupssen of de Roxolaner Getz, daer den naem van Gupssen sehatte ick/af ghecomen is. Dese begrypen niet alken Moscovien/ Liboniam/ maer oock Polen/ en het landtschap van Lithouw of Lituania: doch dese jeghenwoozdighe Caerte vertoont maer het rijck vanden Hertoch van Moscovien/ 'twelck int Noorden met d'ys Zee/int Oosten met de Tartaren/ aenden Middach met de Turcken ende Polen/int Westen met Lijflandt ende het Coninckrijck van Sweden beslaghen lept. Moscovien naer eschypbē vā Paulus Iovius in zijn Ambassetschap heet dat wit Gupssen. Lithouw siet Moscovien aen vant Noordwesten/maer vanden Nederganck/so streckt hē dat middellandich Ruszen ende Lijflandt in die frontieren der Moscoviten/albaer haer die Sarmatische Zee upt den Cimbrica Chersoneso doet/ende hem met eelke crommen vloet tegen Middernacht keert.

Der Moscoviter name is niet oudt/ hoewel dat die Poet Lucanus der Moscher ghedacht heeft/inde Pharsalischen krijck. So settet Plinius die Moscher aen de Fonteynen Phasidis, boven der Eurinischer Zee/teghen opganck. Het is een uytmaten wijde Landt/van den outaren des grooten Alexanders, by der Fonteyneh Tanais, tot den eynde der Werelt toe/ende tot aen die Middernachtelijcke Zee/ het is het meeste deel effen velt/ ende heeft veel weyden: Maer inden Somer ist tot veel plaetsen vol putten/ want dat gantsche landt is vol grooter vlietende wateren/die selue wozen groot/ als den sneeu afgaet ende smelt/dan so worden alle die velden vol putten/ ende de wegghen met water ende Meyz overgoten/tot dat den Winter wedercomt/ dat die selue wateren weder bezyesen ende den wech drooch maerken/ vooz die waghnen ende boetgangers.

Der swartzs Walde of swerte Wildernisse Nigra Sylva, streckt hem tot in Moscovien/ desen neemt hy niet een weynich in/dan is nu seer ghebouwt/ende dooz langhen arbeyt der menschen dunne ghemaect/ ende is niet ghelijck sommighe meenen/ een dicke wildernisse/daer dooz dat niet te wandelen en zp. Anders is hy vol wilder grooter diere/ ende streckt dooz Mos-

couien tusschen opganck ende Midbernacht / tot aende Septische Zee / alsoo dat zyne groote die-
 lieden altijd bedrogen heeft / hoe seer neerstelijck dat zy het eynde gesocht hebben. Aen dat eynde
 dat teghen Pruyssen is / daer vintmen groote Buffels / soo groot als die Esen die noemmen
 Bisontes ende Alces / die zijn ghestelt ghelijck een Hert / die hebben een bleefschachtighen muyl /
 hooghe beenen / ende gheen gelenck daer in / die noemen de Moscovpters Lozzi, ende die Dupt-
 schen Elend, wy sien oock dat die selve dieren den Keyser Caio zijn bekent gheweest. Het zijn
 oock onboechlycke groote Beeren aldaer / ende seer groote swerte Wolven / die zijn seer ver-
 schrikelijck.

De Moscoviten hebben tot desen tyden sonder twyffel den name van het water Moscka, dat
 heeft oock der Stadt zynen naem ghegheven / daer door dat blietet. Die seide is die aller heer-
 lijckste stad / in gantsch Moscovien gheleggen / want zy leyt op de beste plaets des Landts / zy
 heeft bequamenheyt der wateren / veel hupsen ende eē seer sterck weprachtich slot / want zy street
 haer in der lenghden ouer de vyf mylen lanck / ende die hupsen zijn lancks den water her ghe-
 bouwen / die hupsen zijn gantsch van houten / in meniger hande ghemaken ofte cameran gedeelt /
 ghelijck Cokenen / Slaepcameren ende dierghelijcke / want zy zijn wijdt / maer niet hooge / noch
 doek te neder. Die ruppen om de hupsen maect men subtyllyck ende sterck / noch sonder groote
 rosten. Alle hursen hebben haer privaten ende besondere Hoven / dat selfde maect oock dat die
 stad so lanck schijnt te zyne. Een jeggelijck Landtschap heeft een bysondere Kercke / maer zy
 een vermaerde plaets is onser Vrouwen Kercke / heerlijck van edificien ende groote. Die sel-
 e heeft die wonderlijcke werck meester Aristoteles van Bononia ghemaeckt. Boven aen der
 stad blietet een waterken die Prigel ghenoemt / dat drijft die Molens in de Moscum ende het
 maect aldaer een Epland / daer in aen een eynde is een slot ghebouwen / dat is wonderlijcken
 schoone met thoornen ende bofs weyzen ghemaeckt / op die Italiaenschen aert.

Inden velde onder aende stad daer vintmen uyt water veel Hasen ende Beeren / die en
 derf niemant noch met garen / noch met honden vanghen / ten zy dat het die Voystreenen van
 zijn beste

zyn beste vrienden/ of somtijts eenen vzeemden Ambassaet toe laet.

De Rivieren daer Moscovien mede begoten wordt / comen upt gheen berghen ghelijckertien waent / al dat d'oude schypvers ons nae ghelaten hebben vande Riphert ende Hyperborsische Berghen is fabuleux / want men vindt gants gheen bergen in dit Landt / hoe langhe dat mēse soecker. Dan daer zyn eenighe groote Zeeen / die zy witte Zeeen noemen / ende ligghen boven de stad Moscha / daer upt ontspringhen dan de Riviere Dividna, Ocha, Moschus, Volga, Tanais ende Borysthenes. Die Volga heeten de Tartaren Edel ende Tanaim, Don. Boristhenes heet nu Neper, ende bliet een wepnich onder dat Eplandt Taurica, inde Eurinische Zee. Daer Tanais bliet in die Meoter Zee / by der heerlycker Coopstadt Azoum. De Volga laet de stad Moscha, teghen Middach ligghen / ende bliet met groote tromten ende omloopen ten eersten teghen opganck / daer nae teghen Nederganck / ten lesten teghen Middach / ende valt met veel waters inde Hircanische Zee: overhaluen deses uptgancks / leyt de stad Citracha / daer de Coopluyden upt Armenia, Media ende Persia grooten handel dypuen / aen der andere spde der Volga, daer leyt een Tartaren stad Casanum ghenoeemt / vande welke heeft die Casaner vergaderinghe den naem.

Die Keyzers der Moscoviten die hebben tot meniger ley tyden / ghelijck hen die saecken toebraghen / of alst hen ghelieft heeft / haren Hof ende wocninghe verandert / op dat zy onachtbare plaetsen oock vermaert maecten: tot Bugarden / 'twelck schier tegen Nederganck leyt / naer de Libonische Zee / is sulcks gheschiet ende heeft die stad / ten is niet langh gheleden / dat hooft in Moscovien geweest oock tot Volodomiria / dat meer dan twee hondert mylen van Moscha teghens den Opganck gheleghen is / om d'invallen der Schptiern te beletten.

In gheheel Moscovien en wasset gheen ooft oft vucht / noch Olie / noch Wijn / want wat wercke vucht is die herbiant die roude Noerde wint / maer dat velt draecht alder ley Cozen / ghelijck Carrulwe / Cozen, Gerse / Hepden Cozen / ende alder ley Moescoren. Doch de grootste profyten hebben zy van Was en Honich / want dat gantsche Landt is vol vuchtbarer Wyen / die maecten

die maecten haer Honich niet in ghemacchte Cozen/ sonder in hollen van boomen. Men vertelt dat eenen Boer/in eenen hollen boom ghespronghen was / om honich daer in te soecken/ doen viel hy in dat Honich/tot aen zijn borste/ daer moeste hy twee gheheele dagen hem alleenlijck met Honich onderhouden/want daer was niemant inder wildernisse/ dien hy hadde moghen om hulp aenroepen. Ten lesten als hy gheheelijck aen zijn leven vertwofelde,doen quammer eenen grooten Bepz/die troock hem daer upt / alsoo quam hy daer van / want als dat dier ghelijck een mensch inden boom ghespronghen was / doen greep hy den Bepz met den nieren ende beweerdte ende verbaerde also den Bepz / met het aengrppen ende met groot gheroep enghetier/dat hy van vreesen upt den boom spranck.

Moscovien sciet dock costelijcken Was/kennep tot zeelen / veel Offen huyden ende groote Was schyven in alle ghewesten Europa , maer zy en hebben geen Metael by hen/sonder Psermen vint dock int gantsche Landt gheen costelijcke ghesteynten / dat selue moeten zy alle vanden vzeenden roopen / noch verbult die nature alle die ghebraken / met die eenighe ware degcostelijcken Welswerck/oft Doeders/dat selue heeft de giericheyt ende hobaerdpe der menschen. so dier ghemaecht datmen nu nauwelijcks om dupsent guldenen een Doeder onder tenen rock roopen mach; het heeft altoos so dier niet gheweest/zy gavens dickwils vooz slechte ware/also dat gemeenlijck die Vermier ende Picerrer / so veel Zabel Welsen vooz een Pserre byle gaben/ als een Moscoviter Coopman mocht tot eenen male dooz d'ooze vande byl trecken.

De Religie der Moscoviteren is der Griecken Religie. Zy beginnen haer jaer. ghetal niet vande gheboorte Christi her/maer vant beginsel der Werelt/so en beginnen zy het jaer niet aen Januario,sonder in September: Zy hebben seer slechte Landt-rechten/die hebbē slechte eerbare lieden ghemaecht/die zyn de volcke dock seer nut/want zy en latense niet met der voozspraecke; of Advoraten gheclap upt ghelept worden. Dieuen ende Moorders straffen zy/ ende als men jemandt van zyn quade stucken examineren of vraghen wilt/ soo begietmen hem met veel rouw; waters/dat is ghelijck zy segghen een onpdelijcke ppne / ende oft sener soo hert waere/dat hy ghet beken.

niet bekennen wilde/so dupm-pferctmen hem / die Moscoviters zijn vā tamelijcker leedtmaten ende groot / vierschootich ende van stercke borsten/ende hebben alle graeuwe ooghen / langhe haerden/zoete beenen ende ghespande buijcken/3p ryden oock met zoete steghelreepen / ende als 3p blieden connen 3p gheschieckelijck achterwaerts schieten.

In haeren huyzen eeten 3p meer rijckelijck dan repnelijck / want al tghene datmen goets te eeten vinden can/dat coopen 3p om een cleijn gelt /also dan het Wilt/Vogelen/bleesch vā Bunderen ende Visschen het heele landt door wel om kuyghen zijn / ende vā goeder smaecke vallen. Haer dranc is Wijn/van buyten inghebracht/Bier of Medt/die met Honich ende Hoppe gesoden wordt. Maechen ooc sap van suere kerssen/dat heeft een goeder smaeck/ ende eender veruwe ghelijck den rooden Wijn. De Huysvrouwen ende Vrouwen en zijn by haer niet grootelijck geeert/ghelijck by anderen volcken/wantmen hout haer ghelijck dienstboden oft Martē. Die treffelijcke mannen hebben grooten achte op haer Vrouwen wandel/en 3p sien toe dat 3p kuytsch bliuen/want men laerse tot maeltijden of verde op der straten nie gaen. Die gemeyne Wpuen laten hen lichtelijck van een yder om eenen cleynen loon tot onkuijscheyt brengen / also dat verstandighe luyden hen schamen/veel liefden aen hen te legghen. Als de Vorst der Moscovitieren hem beraet/om een wijf te nemen / so heeft hy die keure onder alle maechden vanden Lande:die naer het voorgaende oordeel van gheschieckte Vrouwen / daer de maecht te voren by te monster/tot ober al het naeckte lichaem ghegaen heeft / de schoonste bebonden wordt / en den Coninck alder best behaecht/die wordt een Coninginne verlaert / met groot verlanghen van haer ouderen/d'andere dochteren/die oock verthoont zijn ghelweest ende besien/wordē dan ter selver tijt aen andere Edelluyden van des Vorsten Hobe ghegheuen. Soo comt by wyl een slechte deerne/om haer schoonehepts wille/tot eender Coninginnen heerlijckhept.

Dat Krijghs volck by de Moscovitieren is kloeck ende veerdich / het voet volck is niet veel meerde inden grooten wildernissen/ van wegghen der langher kleederen / ende dat 3p meer ghe woon zijn te steyden op behen de Peerden/dan te voete. 3p hebben middelmattige Peerden van grooten

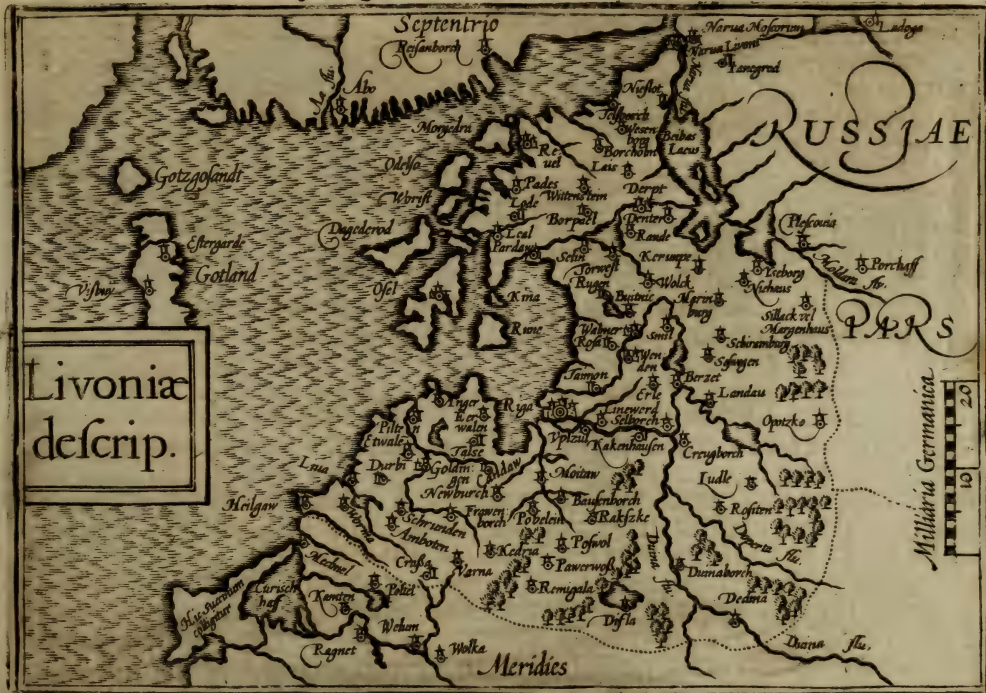
grooten haluen; maer zy zijn uytermaten snel ende sterck / die Ruyters stryden met spieffen oft stocken/die hebben dooz loode slooten aen ketenen hanghen; oock met Ysere Massen oft Hamers ende met Pplen. Daer sommighe hebben Zabelen dooz haer gheweer / ende zy beschermen hen met ronde schilden gelijck de Turcken upt Asia; of met cromme cantachtige Targie/ghelijck de Grieken. Zy ghebruyccken oock Pantser ende spitse storm-hoeden.

Paulus Iovius voorsz. verhaelt dat by den voorsz. Basilius eender Genevopser was / Paulus ghenoemt/die de Portugaloisen eenen leelijcken ende quaden roep maecte / over haer onghelooffelijcke vaert / naer India om van daer specerpen tot in Portugal te brenghen. Hy wilde den Doost eenen cozter wech wpsen; waert dat men dien op dede/soo wilde de specerpe voort aen by den Moscoviten veel beter coop zijn. Hy hadde gehoozt seyde hy doen hy in Syria, Ponto en Egypten ghehandelt hadde/ men mochte die Specerpe upt het uyterste Indie tegen den bloet Indum hoeren/van daer voertmen een weynich te Lande over die berghen Panopanifidis, en brenghet in Oxum der Bactrianer bloet/ die ontspringht seer inden berghen / aldaer die Indus ontspringht/ende vlietet teghen zyne Fontepae toe/ende valt tot Strava met veel andere Becken inde Hircanische Zee. Van Strava vaertmen secker tot die coopstadt Citracheum, ende tot den uytganck des waters volghen. Daer na vaertmen altydt/ teghen die wateren Volga, Ocha ende Muscho/tot inde stadt Moscha; Van Moscha treckt men te lande tot Riga, ende tot aen die Sarimatische Zee/van daer mochtmen in alle Heberganckelijcke Landen comen. Dit was eens Genevopser speculatie / om den ongherechtigheyt der Portugalopsen (soo hy seyde te beteren/die welcke gheheel Indiam ghetemt / ende alle die coopsteden inghenomē hadden. Aldaer rochten zy alle de specerpē/ende boerdense in Hispaniam. Die selue vercoopten dan met swaren woeker/ allen Landtschappen in Europa. Soo bewaren zy oock met continuele scheepzustinghe alle Havenen der Indischer Zee/also dat dese coopmanschap gheheel vergaen is/dooz d'welck dooz der Persen stroom.ende teghen den Euphraet, ende dooz die engde der Arabischer Zee,ten leste dooz de Rijn en dooz de Middelandtsche Zee/ gheheel Asia en Europa

met veel mindere costen herbult zijn worden. So ware oock der Portugalopser Ware erger/ want die lancsamen baert ende den onlust ende het verdziet der schepinghe / die verberuen de Specerpe in smaecte ende reucke/ soo legghet oock soo langhe tot Libona, eermient vercoopt/ dat het tot niet moet worden; want altyt ligghen zy dat versche by hen ende vercoopen dat oudt verleggen dinck. Dan al het schoon ghepraet van Paulus mocht niet te weghe brenghen/ dat tot sulcken handel/ als hy voorstellen wilde/ dienen mocht: want Basilius meijnde/ dattet niet goet en ware/ dat hy eenen vreemden onbekende man/ die weggen ende die Landtschappē/ daer dooz men tot den Zee Caspium ende der Perffen comt/ opende ende wees: Also saelgeerden dese aenflaghen. Wie noch vanden Moscoviten ende Kupffen lesen wil/ neme in handen het boeck vanden Sarmatien/ by Martijns van Michou gheschreven/ ende sal volle kennisse kryghen van dese Middernachtelijcke Landen.

Beschryvinghe van Livonia oft Lijflandt.

AEN Ruffia volcht Livonia oft Lijflandt: vanden oorspronck des naems soude pemandt qualijck pet sekers connen ghesegghen; dan Alcamerus schrijft hier ober aldus. t' Mach zijn dat de Livones; of Libonij; d'uyterste woonders van Duytschlandt/aenden Sinum Venedicum;aenden Parallellum van Gorlandt/ vande Lemovij's gheromen zijn; doch soude die lieber willen vande Effluis afbrenghen; ghelijck dan daer toe helpe her ghemeen woordt/ daer zy Epflanders mede ghenoeit worden; so wordt dan oock by Ptolemaeo vermaen ghehouden vade Levonier int tweede boec ende 11. Cap. De bysondere Provincie van Lijflandt worden op hynden ghenoeit Samaiten/ Curlandt/ Semegali; Wirla ende Haxire. d'Heerschappye van dese/hoort aelde Duytsche Ridders/so zy dien niet cracht vā wapenen vercregen hebben;

Livonia
descrip.

hebben; ober sulcks zijn d'inwoonders als slaven bande voozsz. Ridderen. Dit Lande begrijpt
 eenighe vermaerde steden; daer dan de principaelste onder zyn: Riga/ d'hoofstadt aende Ge-
 viere Dwina ghelegghen / die twee impen bande stad indē grooten Lijflandschen Inham
 valt/vernaemt dooz den grooten coophandel/die aldaer ghezeven wordt: Derpt/dat oock een
 Coopstadt is/daer de Russen meest handelen/ghelegghen aende Geviere Limber/miet verre van
 daer de selfde inde Perbasser Mepz valt. Kevel/aenden upersten Inham van Lijflandt ghele-
 gghen/gheen minder Coopstadt dan Riga. Op desen woordt gheboecht Perba/ oock een Coop-
 stadt daer de Russen vergaderen/inden upersten hoeck vande Lijflandsche Zee. Dies wordē
 oock vijf Bisdommen ghelēst / daer die van Riga d'heerlijckheyt van een Aerts bisschop boven
 d'andere gheniet; die zijn van Derpt / Kevel / Oessel/ende Gerlandt. Zijn boven dese plaersen
 noch andere steden als Pernouen / Wenden/ Vellim Wolmar / etc. D'inwoonders d'riicken
 Mepdt/Bier ende Ghijnsche wijn/die van Colen geboert/byden rijcken lupden gerocht wordt.
 De ledicheyt is haer ter herten; meest de Vrouwlupden/ die gaerne een hepligē dach maecken/
 die oock honden/dat wercken; of de handt aen eenighen arbept te slaen veel te slabaechtich soude
 zijn ende te berwptelijcke. De tale is hen seer verschepden/ ende d'eene den andere qualijck ge-
 lijck. Die van Kevel ende Derpt hebben doch eender ley spraeck; dien zy Estensch noemen.
 Riga ende die omliiggghende Landen ghebruijcken den opzichten Libonischen tael. Het Kerdt-
 rijck is sandtachtich ende dooz eenighe bzoecken qualijck te ghebruijcken / voozts effen / niet
 bosschen wel maer niet met eenighe bergghen dooztrocken / de grondt is wonderlijcke vet ende
 vruchtbaer om Cozen te draghen/ dan wordt niet onderhouden met rechtschapen bouwvinghe;
 dat comt dooz de strafbare lupicheyt der Angesetenen/ die willen den handt aenden ploech niet
 slaen ende zijn niettemin in spijs en d'ranck lekker/tot der gulsicheyt toe. Vol Wees is het gant-
 sche Landt/vol wildts/vol Vossen/Lossen/Marrren/Zabels ende Hermijnen; de Hasen ver-
 anderen ghemeenentlijck byden winter haer vel ende haps / worden ober sulcks wit van ver-
 witwe. Van het Hercinische woldt zijn dooz dese streck heen eenighe stukken versprept. De Ge-
 viere

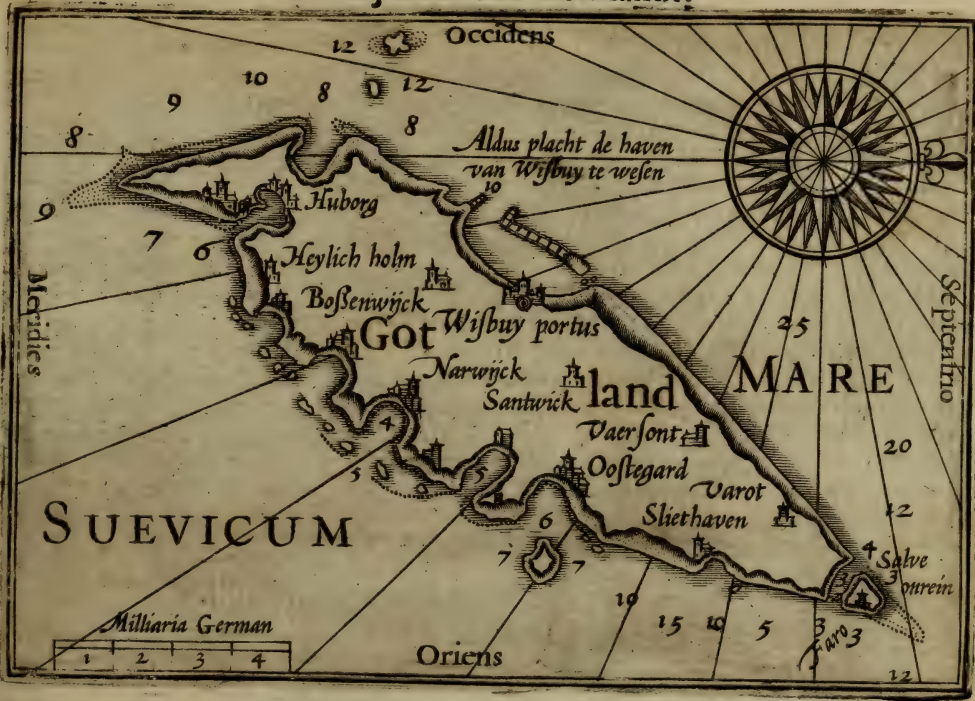
Bieren daert mede begoten wordt zijn de Dwina / Erenist / Limbec / Winda ende noch eenighe andere / die haer wateren met de Batrische Zee, ofte Sinum Venedicum vermenghen: Welcke Zee aen d' eenre zyde met de Landen van Prussen / Kussen ende Lithouw aen d' andere / de Pro-
 vincie bepalande / diert in een engh begrip beslupt.

Der Hedenen superstitie heeft langh alhier ghebütert. Doch int jaer 1270. is eenen Mep-
 nardt met de Coopluyden van Lubeck in dese Landen ghecomen / daer hy een huys ken ghe-
 timmert heeft / dat hy met zynen dienaer bewoonde. Naer kennisse vande talen in Lijflandt
 ghebruyckt (daer hy met grooten arbeet toeghecomen is) heeft hy alleens kens de Christelicke
 Religie beginnen te sopen inde herten der geene / die sulcks aenbeerden. Siende nu dat de saec-
 ken wel gingen / heeft hy oock een kerck ghetimmerd. De Bisschop van Bremen heeft hē daer
 na Bisschop van Livonia ghemaeckt; dies by hem altoos 'tgheloof vermeerdt is. Naer hem
 is ghecomen een Abt vande Listercienser Orden / ghenaemt Bertholdt / die met eenighe zyne
 luyden getrocken is gewapender handt op de Hedenen / dan so zijn Beerdt sonder toom was /
 is hy in handen zijner vanden ghecomen ende by hen verflaghen. Om den yver van desen oor-
 loghe te vervolghen. is doen by eenighe opgherecht een ordre van Sweertdraghende broeders /
 die eenighe ghenaepte Sweerden in haer cleederen droeghen: Doch so haer macht te cleijn viel
 teghens den grooten hoop der vanden / die alle daerhs van buyten ende binnen toenamen / zijn
 in accoort ghetreden met de Duytsche broeders / die in Prusse oorlogh buerden. Door dese oor-
 saecke quamē de Duytsche Ridderē in Livonia, daer zy heerschen / onder haer Meester / die met
 de Commandeurs ende Bailliuwen het gantsche Landt regeert. Dese Meester hout zijn Hof
 ende residentie tot Wenden; een stadt midden inde Provincie gelegen / twalef mylen vā Riga.
 De stadt Riga voorsz. heeft twee Prelaten (so Munsterus schryft) d' een is Herdts bisschop / ende
 d' andere is de groote meester vander Orde. Dinwoonders van Rivel hebben het Borghers
 recht van Lubeck / ende appelleren aen de selfde stadt. Maer die van Riga hebben haer byson-
 dere ghewoonten beschreyt / daer zy ende haer bywoonders na leven.

Byde Gobiere Einbeck / daer de staet van Dertp aen leyt ; (ghelijck den Lewenclavius verhaelt) is een groot gheruysch / dat het voorsz. water / vallende van sekere steen rootsen met groot ghevaert / maect: daer zijn d'aenwoonders / dooz sulck geluyt / dat stabelijck in haer oozen tuyt / meest al doof; oft hert hoorende / even eens ghelijck byden Nijl, daer die rivier oock / met haer schuppende stroomen / vande hooghe Clippen ter neber valt.

Het is een verbaerlijcke costumie / die naert verhalen van Munsterus, in dese Landen gebruyckt wordt / over het d'incken ende gullsch eeten. Op de Casteelen en Houen vande groote Heeren is aen dese stemperpe een groote eer ghestelt / wie daer inne sich meest quijt / die is dan willecom ende groot gheacht. Haer loon volcht haest; dat zijn de gicht / bloetganck / watersucht / blutheyt ende andere ghebraken; die achter de gullicheyt als beulen staen / om wzaeck te nemē. Tot desen handel t'onderhouden / ist van noode / dat d'Edeluyden ende groote Heere van haer arme Land: luyden seer schatten; al dat hen den verdzietelijcken arbeet opbrengt / dat verteren dese heerlijcke personen / in maectuyden ende seesten. Al de Landluyden zijn meest Slaven: Als pemaendt upt hen wech loopt / niet machtich zijnde laagher of den veessel / hongher ; oft andere quellicheyt van zijn Heere te verdragen / ende hy weder achterhaelt wordt / so smptmen hem de beenen af / om also zijn vlucht op een ander tijt te beletten. Ende gantsche Werelt is geen ellendigher volck dan dese Boeren. Haer spijs is so onnut / dat ja de Werckens in ons landt die sou den versmaden. Haer schoenen zijn van schorssen / ende het paer kost qualijck drie penninghen. Ende plaets van gefangh so krensch en sp als Wolven / en hebben sonder ophouden dat woordken Iehu in haer mont / ende als men haer vzaecht wat sulckē woordt beteycken / so antwoordten sp dat haer sulcks niet kennelijck is / maer houden daer inne de ghewoonte van haer voozbaderen. Metten roytsten / dese Menschen leven ghelijck beesten / ende zijn ooc onthaelt als beesten. De meestendeel onder haer houdt / noch der Heptenen religie / ende hebben geen kennisse van Godt: Deene bidt aen de Son / d'andere de Maen / d'andere een schoonen boom ; een pder naer zijn fantasien. Wanneer sp pemaendt begraven / so draepen sp hen rontom het Lijck / ende d'incken

Het Eylandt van Gothlandt.

Beschryvinghe van Lijflandt.

dyinken hem toe/daer toe vermanende/dat hy soude willen beschept doen/stort e daer ober zyn
 deel ober het doode Lichaem. Als hy int graf ghedaen wordt / soo stellen zy beneffens hem een
 Wyl/Wijn/spijs ende een weyrich gelts/ om op wech te teren; dan spreken hem aen : Gaet ghy
 hen/naer d'ander werelt/daer suldy heerschen ober de Duytschen/gelijck zy in dese ober u ghe-
 daen hebben. So veel de huyzelghe aengaet. wil yemandt croutwen/dat gheschiet dickmael by
 ontscaeckinghe/ende voert so de Bruydegom zyn Bruyt wech. Oock de Boeren die ontrent
 de steden woonen/ende het Christelijcke gheloof hebben/zijn van andere zeden / en gebuycken
 sodanighe superstitionen niet. De Coopluyden van Lijflandt zijn arge en bedriegelijke mensche/
 al handelen zy schoon niet/so is nochtans haer neeringe ander luyden te bedriegende ende bescha-
 dighen. D'hobaerde der Vrouwen van Lijflandt is sonderlinghe; haer herteken is spelens
 ghewoon/t Somers in schuytkens opt water/ende byden Winter inde Coetse; qualijck soude
 zy te vreden zijn so wie haer anders als Me-vrouwe noemde. Haer manieren; oock habten
 zyn sonder regel en verongelijcken de natuerlijcke schoonheyt van haer lichamen: niet een on-
 gebonden fatsoen van cleedinghe.

De Lijflandt comen in onse landen eenighe goede waren; als Wasch/Honich/Asche/Cher/
 Rogghe/ veel soorten van vellen van wilde beesten. erc. dies de hauen van Riga/by Duytschen/
 Engelsche/Scotsche/Sweedtsche ende Deensche Coopluyden seer besocht wordt.

Beschryvinghe van't Eylandt van Gothlandt.

Het Eylandt van Gothlandt is liggende midden in de Goffersche Zee/ende daerom hier
 in ghestelt / dat hier inde seer oude Zee-stadt Wisby de Zee-caerte ende Zee-caertboec-
 ken opt zyn ghesproten / oock de Zee-rechten die hier aldererst zyn ghemaect. Plinius
 noemt

Beschryvinghe van't Eylandt van Gothlandt.

noemt dit landt Eningiam, en heeft daer naer zynen name ghekegen vande Gotthen die daer ghewoont hebben/ heeft daer naer de Croone van Sweden onderdaen gheweest/ dan nu ist onder de Croone van Denemarcken. Sommighe meenen dattet zynen naē heeft van Goet-lāot/ om dat effen landt/ vruchtbaer ende goet is beneffens Wis huy / met 18. Parochien / vercure met Kercken en spitse torens/ pleecht wy te leveren veel Perck en Teer/ dan nu seer weynich om dat de Bosschen al verhouten zijn/ is lanc 18. groote mylen/ breed 5. mylen/ is seer vruchtbaer/ boedet veel Wee van Ossen ende Heerden; heeft Viscshynke wateren / en wat gheberchte van Marmersteen / welck ober vloedich hier gheweest heeft / ghelghenmen acnde oude ghebouwen sien mach.

De Densse Steden hebben hier haren Stapel ghehadt ende haren offlach gehouden eenen seer langhen tijt/ daerom dese stadt ende dit Eplandt seer vermaect is by alle die vant vaster vnde rontom seer bekend.

Beschryvinghe van Pruyssen.

Pruyssen int Latijn Borussia, ende van oudts Hulmigeria, (ghelijck noch op hupden eenich deel ontrent de Gebiere Weiffel Culmigeria ghenamt is) was wel eer bewoont (naer de gheemeene opinie) by eenich volck/ dat vande Gebiere Thanais ofte Don / die Europam en Asiam schept afghecomen / door de bysterheyt ende onvruchtbaerheyt van haer eyghen landt ghedwongen/ alhier een bequamer plaetse verroyen heeft. Se is dan Pruyssen een vruchtbaer Cozen landt/ ende beverscht met veel Gebieren ende wateren/ daer ober op hupde wonderlijcke wel bewoont/ met verschepte natien/ die door den lust ende profyte aengelocht/ Pruyssen vanden schoone landtschap houden: welck met 't Hertochdom van Lijhouw aent Oosten / met Polen

Polen aenden Niddach/ met Lijſlandt aent Poozden/ ende met Pomerē aent Goſten bepaelt/ eenighe goede ende rijke ſteden beſluit; waer onder zijn Koningsperg/ ende is de residentie vanden Heere des Landis aldaer/ Elbingen/ Dantzich ende Thorn aenden kant vande Rieviere Viſtula: dat placht een vernacinde ende gheluckighe ſtadt te weſen; doch ghelyck de tijdt alles verandert/ is Dantzich een erſtſtadt gheweest vant welvaren des voorsz. ſtedes van Thorn. Munſterus ſchryft het opcomen van Dantzich begoft te hebben / naer dat d' Inwoonders de Duytſche Ridderen verjaecht hadden binen den tijdt van hondert jaren; was eerst maer een ſechte plaets/ daer niet byſonders mocht gheſien worden/ dan het Gaerhuys van ſteenen opgemaect/ ende niet teghelen bedeckt/ d' andere huysen waren van Leem ende Bieſen ſamen geboecht/ een ghewis teycken des oude ſimpelhepts.

De Duytſche Heeren ofte Broeders hebben langh in Pruysſen ghedomineert / haer heerſchappye is aldaer met veel victozien bevestight / dan is ten laetſten byde Coningen van Polen vermindert. Albertus, Marquis van Brandenbourch was de 34. groote Meester; Hy heeft een arcoort ghemaect met den Coninck Sigismondt van Polen / ende aſlegghende zijn h abtyen van der Oeyden / is Hertoch van Pruysſen gheworden / houdende het ſelfde Hertochdom te leen vanden Poolſchen Coninck. Op huysden zijn daer over twee deelen van Pruysſen ghemaect/ het eenē is s' Hertoghen; het andere s' Conincks. Den Hertoch heeft zijn woonplaets te Coningsperg; die heeft macht door de gratie des Conincks van Polen over de sterckten ende ſteden die in zijn heerlijckheyt ghelegghen zijn / is vaſſal vanden Coninck. Margenburg is de hoofſtadt vant s' Conincks Pruysſen; dat is van al de ſteden/ huysen ende Sloten/ die de Coninck beſit/ uytghesondert vande heerlijckheyt des Hertochs; als met de waperē zinder voorzvaderen betrachticht/ daer wordt een Poolſch garniſoen onderhouden/ de ſtadt is wel bewaert ende teghens een langhburighe belegeringhe voorzien. Certijds waren vier Biſdommen in Pruysſen/ van Varmia, Sambia, Pomelania en der Culmenſeren: nu is het Biſdom vā Sambia vereenicht met t' Varmienſer Biſdom/ ende van Pomelania met den Culmenſer.

Erasmus Stella in zijn boeck vant oude hercomen der Prūyssen laet supden / dat dock met de Gomeynsche wapenen d'oude Inwoonderen soude aengetaft zyn; dat quam alleen om dat zy geel Animeren ofte Goghe-steen hadden / oft vergaderden upt den uptghewozpenen Moer der Zee. De Gomeynen hebben het Animer Succinum genaemt / terwyl dat van eenich sop comt; hoewel van gheen sop van boomen / also zy waenden. De Griecken heeten dat Electrum; want alst ghewezien wordt ende verwarmit / so trecket stroo / caf ende andere lichte dinghen op. De oude Duyschen hebbenit Glesum genoemt; dat is Gles ofte Glas: want Animer is so dooz / luchtich by wyl als Glas. Menigher ley opinie is onder den oude ende nieuwe schypberen gheweest / waer dat Animeren van comt? Sommighe meenen het is eenich schuym vande Zee; andere dat het zy een sap vander Sounen strepen; die inden Nederganck crachtigher op der Herden gheslagen wordt / rñ laet dan alsulcken vetten sap op der Zee / dat selfde werpt daer na de byesscheide Zee aenden oebere Germaniæ. Sömige in onse tyden / die houden dat de Souden Animeren smelt / upt een Lijm ofte Gom sommigher berghen / daer na so statet ende stollt in een grasachtich coude plaetse / ende wanneer dat die Zee begint te rasen / so neemtse dat Animeren ende buertet wech aenden naesten Oever / ende betwopen dat daer mede / dat ment sommigts upt den herden berghen houwet: dat hebben wy oock ghesien (schijft Stella) maer hy is dan weeck ende sacht / ghelijck Wasch / daerom wozytmen hem dan weder in Zee / so wordt hy dan een steen. Ken dese opinie der waerhepts haluen schozt niet beel / dan is twyfelachtich / om dat ons die berghen niet ghenoemt worden. Maer Plinius, die ghetrouwe uptleggher ende ontdecker der naturen / acht dat het Animeren upt eenighe Veijchdannen boomen dzyppende zy; het welck eerst weeck is / ghelijck Gomme dat aende Kerseboomen hanght: Dies ooc dickmael ghesien worden cleyne beestkens / als woymen / bliegghen ende byen; die inden mozuwen Animer dooz eenich avontuur te vozen ghetomen / daer inne dan besloten ende belijmt blyuen. Wanneer het Animeren eerst upt den water comet; soo iset rouw ende onghesien / ghelijck een anderen cloot Herden; so hanght oock haut ende andere dinghen daer in / daerom ist langhen tijt den

tijt den Barbaren onbekent gheweest / ende hebben aender Zee vooz ander slijck laten liggen / tot dat eenighe Germani daer af kennisse ghekrege hebben ; diet tot in Italam toe bzingende / aent gantsche Kerstenrijck den rueck / netticheyt ende deucht ; oock inder Nedercynen / sonderlingh gepyzelen / bekent maectten. Ende is dit der Sudimer rijckdom ; dat zyn lupden die woonen in een Landt aende Zee ghelegghen by Byzcken ; daer wel 30. Dorpen in zyn / daer d' Inwoonderen / nu van langhe tijt af / dat Ammeren in netten op halen / gelijk men den Viscch doet of oock op dat strandt rapen ; of met haecken / ghelijck moer / als de Zee stil is / upt den gront trecken. Van dese materie come groot profijt / ende is op huyde het wit Ambye in meestē acht / dat is bequacm om bracheleeren / ketenen / kokerkens ende andere dinghen upt te maecten ; het is oock goet inder Nedercynen / ghelijck Erasmus Stella voorsz. breeder verhaelt.

Pruyssen bzinght sonder die Beyzen / wilde Swpen / Hertten ende diergelijcken / vier uptermaten veel zyn / oec uptermaten behende Buffels / die niet veel cleijnder zyn / dan die Olpphantten / die zyn so grimmich ende sel / dat 30 menschen noch beesten en verschoonen / dat der is ghehozent / ende die Barbaren bzingken upt den f. doornen / ende beslaense aent montstuck met Silber . Die Romeynen snyden blecken daer upt / op dat een licht voozder daer dooz schyne / daerom maecten 30 Lantaerne daer upt. Men placht eer tijts dit beest in ruplen daer toe gvoluent te vanghen / dan de stoute jonckheyt meende dat sulchs al te bedrieghelijck was / ende hebben daerom bestaen te jaghen den Buffel ende die metter spietzen te quetsen. Het heeft onder het onderste kinnebacken lanck hapy / ghelijck eenen Geyten baert ; anders ist gantsch een Gunde ghelijck. Hier beneffens bzingt dit Landt oock Bizonten met manen / dat is een maniere van wilde Offen : Het zyn hier oock menichte van wilde Beerden ; de welke die Grieken noch de Romeynen noyt ghesien hebben : 30 zyn de tammen Beerden seer ghelijck / alleenlijck dat 30 te weecke ruggen hebben / ende daerom en zyn 30 niet goet te ryden ; 30 en worden oock nimmermeer tam. Die Inwoonders eete noch dat vleesch daer af / dat is goet van smaecke . Dat vier Alces, dat oock in Pruyssen veel is / heeft een nydelbare ghelijkenisse tusschen een Hert en

eenen Peerde/afleenlijck dattet grooter oozen ende hals heeft: den mannekens wassen hooznen
 over die ooghebraeuwen/ die verliesen 3p alle jaer / ende 3p zijn breezer dan die Hert's hooznen/
 noch oock tachtich ende massijs/die claeuwen zijn hem gespleten / van verruwen ist gelijck
 een Hart: 3puen jager riecket van verre/ende is noch een slecht onnoosel dier/d'welck hem meer
 op die holendan op de blucht verlaet. Als hem die honden aenballen/soo beschermet hem meer
 met den boeten dan met den hooznen/het verbercht hem seer aen moerachtighe plaetsen / daer
 woypet 3p'n jongen. Dit landt heeft oock uptermaten groote wildernissen/diemen niet door-
 houwen mach:daer in gesftet veel hout's tot schepen ende andere houwen/het geeft oock ronde
 costelijcke Mast-boomen/ die vuertimen van daer in verre Landen. Dese wildernissen zijn vol
 Bpen/daer comt het Wasch af. Veel schoone Pelterpen comen oock upt Pruyssen; dat heeft
 mede veel visschen upt de Zee ende Rivieren/ principalijck veel Aen die groot zijn / die en eten
 d'Inwonder's niet / 3p en zijn te voren aende Sonne oft locht ghedroocht. Metten coztsten:
 het is sevruchbaren Landt in dit gewest/ datmen qualijck soude eenich beter connen vinden/
 ghelijck Munsterus betuycht.

Beschryvinghe van't Coninckrijck van Polen.

In de Historien der oude schypveren / so leestmen veel bande Sarmaten. Dat zijn volkeren
 gheweest/die in twee ghedeelt/Asiam ende Europam aent Noordē bewoont hebben; Daer
 Landen zijn groot/wijt ende verdt streckende. Int Sarmatia dat in Europa gheleghen is/
 daer zijn op hynden d'inwoonders vant Coninckrijck van Polen / van Lethouws / van Sa-
 mogitia/van Massouia / Volhinia / Podolia / Guffia ende Moldavia woonachtich / die opt
 breedste te beschypuen is eens grooten boecks werck/ wp sullen metten coztstē upt Mathijs van
 Michouw

Beschryvinghe van't Coninckrijck van Polen.

Michouw, ende Munstero bergaderen / dat tot verclaringhe vande jeghenwoozdighe Caerte ende lust des Lesers mach dienen.

Polen dat heeft den naem vant platte landt : dat noemen d' Inwoonders op haer tael Pole. Het is een wijtgheleghen Provincie, ende wordt ghedeelt in Groot ende klein Polen. Groot Polen is dat naert Poozden toe leit ; Klein Polen dat aenden Middach paelt . Het gantsche Coninckrijck is als in vier deelen verschepden / die den Coninck by het jaer int ronde besoeckt / elck voept dan de Coninck met zijn ghesinde den tijt van drie maenden . Minder oft klein Polen begrijpt de Fonteynen vande vermaerde Riviere Vandalus oft Vistula , die haer wateren by Dantzich inde Zee schiet / oock de Stadt Crakouw ; een vermaerde plaetse / daer des Conincks Hoff ende het schat vant gantsche Rijck is. De Riviere Kuidiffa loopt om de Stadt en begiet dien met verschepde watergangen / daer zijn 7. Doorten / ende veel schoone heerlijcke huysen. Het Casteel lept op een hooghe verheven plaets ; daer is oock binnen de Stadt een vermaemde Universtept. Sommighe deelen Crakouw in 3. verschepde Steden ; die hebben haer Rechters bysonder ; d' eene heet Cleoparde / ende is ghelijck een voorstadt naer Silesia toe aen Crakouw gheboecht / de tweede heet Crakouw ende de derde Casimir naer den Coninck Casimirus. D' andere steden van Polen en zijn so schoon niet / d' huysen slecht op ghemaect ende niet tierlijck. Het landt is bosachtich : doch vruchtbaer in alderley soorten van Cozen / oock in schoone weyden / brenghet veel wilde beesten / costelijcke vellen / heeft goeden Honich / ooc Wynen van Coper / van Solfer ende Sout. Groot Polen begrijpt de steden van Posona / ende Guesna. De locht is doorgaens sulver / hout / strenghe ende winterachtich : Het zijn noch Olyf-boomen / noch wijngaerden in Polen / ende so zijn d' Inwoonders niettemin gheneghen tot den drack ghelijck alle d' andere luden vande Noordersche Landen. De Rivieren die't Coninckrijck begieten ; of daer in haer oorsprongh nemen / zijn de Vistula oft Wepfel / de Pzegl / d' Oder / de Ppester / de Bugh ende de Ppeper : eertijcs Bozptenes / d' andere en zijn so vernaemt niet.

Het en zijn oock gheen berghen in Polen / dan daert naer den Middach hen lept / daer wordt het mes

Het met de Sarmatische ende Carpathische berghen / die d' Inwoonders Torri noemen/ van Hungarien verdeylt.

't Is te pynens waert yet breeder te schryven van twee Sondt grauen/ daer 't Coninckrijck groot profijt upt trect / d' eene lept tot Bochnia 4. mpen vā Crakou; d' andere tot Wielitzha 5. mpen vande vooz. stad. Dese heeft Vadianus gheschicktelijck beschreuen in zijn aentekenninghen aenden Melam. Hy seyt dat qualijck eenige Sout-gravé by andere Nation/ den Sarmatischen in menichte ende grootte moghen vergeleken worden. Te Wielitzha comtmen dooz een Putneder: tot Bochnia dooz veel/maer meest dooz eene: tot Bochnia legghen die in een afgaende vallepe; tot Wielitzha is de plaets verheven / daer oock alle dingh een lustigher aensien heeft dan tot Bochnia. De ganck en is daer niet sozghelijc/ ende can oock eender diet onghewoon is ghenackelijcken passeren dooz de ruylen/ die soo wjt uptloopen / dat ernder oock met opgherechten lpue/gaen mach. Tot Bochnia ist al diep / de grauen zyn daer invallēde met een sozghelijcke ganck / vooz dies niet sonderlinghe ghewoon is. Die tot Wielitzha dooz den put dalen/worden dooz veel verschepe ende verdeylde hōlen ghebejlt in hoeken / die certeyn niet enghe zyn/die noemtmen/byde Sarmatas, Cameren, van der 3de worden aldaer groote brocken Souts uptghehouwen; met macht van bplen ende hameren. Het is qualijck te geloouen hoe dat alle dingh daer blinkt/dooz 't supber schijnsel van het schoone Sout. Hoe dan die wercklupden meer aende 3den houwen / hoe 't Sout supberder ende Soutachtigher valt; die diepte is der Souts onbzychthaer / of gheeft dat seer bujlt ende onghavent. De Locht is in dese graven drooch/ warm / scherp ende seer subtyl: daer ober gaen de wercklupden al naeckit gelijck de Cyclopes/ende vooz eener die wandelt / die raect lichtelijck aent sweeten: tot Bochnia zyn de grauers maer aende schamelheyt bedeckt. Den arbeyt is tot Wielitzha licht / tot Bochnia swaer ende lastich:dat comt dooz de diepte vande hōlen ende cameré/ daer de stuck en met Instrumenten ende groote moepten uptghehaelt worden/ dan worde wel het Bochniaensche Sout schoonder ende scherper gehouden. In beyde plaetsen loopen dooz de Sout-rootfen

eenighe lichte ende ginsterende aderen; dat zijn **Peerlen van Sout** / ende in grooten ghebruyck byder **Wedecpen**. So zijn oock eenighe aderen / die in swerte ghelijck zijn aen ghedoofde colé / die zijn goet inghenomen; so veel een **Troon weecht** / vooz den herden bujck. Een seer wonder stuck onder de **Natuurlijke wercken**; dat soo groote **Soudt-berghen** onder d'aerde bedoluet liggghen / die met verschepde grauen verspiet / aent licht ghebrocht worden. In dese plaetsen is noch dach noch nacht / daer zijn alleen eenighe schaduwen / sonder locht. Het costat by wplé inde **Wynen van Wielitzha** / dat hen eenighe **Cameren** als groote kercken openbaren / die met **Py-laren** / van **Sout** opghehouden / bouen een **Hemel** hebben verwelff / dat van **Sout** dooz de nature ghemaeckt / het ghemetst van eenighe heerlijcke **Tempelen** soude beschamen. De stucken die tot **Bochnia** opghehaelt worden / zijn van dupsent ende vijf hondert **Dupsche ponden**: Ende beneffens dit rijk **Sout-werck** / is noch een ander wonder vade natuur / die by de steden **Pochouw** ende **Palup** / by haer selfs / eenighe potten maect ende fatsoneert / die dan uptghehaelt / ende aende **Son** ghelet / drooch zijnde / gheen minder dienst doen dan onse aerde vaten / die byde **Potbakers** ghemaeckt worden. Gheen **Badstoven** zijn in **Polen** / is nochtans niet berooft van goede **Solpher aderen**.

Dit **Coninckrijck** is bepaelt met **Schlesia** aent **Westen** / met **Pruijssen** aent **Roorden** / met den **Russen** aent **Oosten** / ende met den **Hongerschen** aenden **Middach**.

Dat **Hertochdom van Lithouw** is in zijn meeste deel waterachtich ende vol bosschen / dat is oock daerom qualijck te ghenaecken / dan byde winter die de wateren met dick ende vast **Is** belept van valt de coophandel met d'**Inwoonderen** bequaem. Daer zijn lutrel steden in **Lithouw** / oock wepnich volckeren die in **Dorpen** woonen. De rijkdom vane **Landtschap** bestaet in beesten / boeringhen van schoone vellen / **Wasch** en **Honich**. Men brenghet oock dat **Waghenschot** van daer; dat is een hout daer in onse **Nederlanden** de hupserende hujsraet mede ghestoffeert worden ende beschoten. De **Vrouwen** vanden **Lande** hebben / oock niet belieuen van haer mans / eenighe byslaepen / die noemen **3p medehulpers** vane **huwelijck** / ende zijn de **Mans**

Wans doch beschaemt ende in quaet gherucht: want zy niet met haer Vrouwen te vreden zijn. Den bant des huwelijchs is daer so vast niet: of wanneert parren belieft / soo wordt die ghebroken/ende hplicken so dickmael alst hen goet dunckt / soo bysonder zijn dese luden vande seden der andere menschen/dies zy niet vzeemt vindē dat Aristippus seyt: Dat d'eere niet inder naturen gheleghen is/maer inde ghewoonte. De hoofstade vander Lithouw is Vilna, een Bisschophijcke stadt/wel so groot als Crakow/doch so niet betimmert/wāt tusschen de huysen zijn groote Haven ende Bogaerden gheset. In dese stadt zijn twee schoone sloten/het eene leijt op een berch; tander in een effen plaets. De name van Vilna comt van een Dorst der Lithouwer/ghelijck oock van eenighe Waterkens daer ontrent/den selfden naem draghen. Daer zijn Tartaren ontrent Vilna woonachtich/die hebben eghene dorpen ende bouwen dat belt/ arbejden ende bueren Waten/ ende als hen die groote Heere in Lithouw ghebiet / soo zijn zy alle tot den strijt bereijt/die eeren Machomet ende spreken Tartarisch:doch der Inwoonderen spraek is Slavonisch/ghelijck der Polen/want dese tale streckt sich ver / ende is aen veel nation ghemeeen in dien streck/doch wydt so verschedenlijck ghebruyckt / dat d'eene den ander niet verstaet/ten zy door langh bywoonen. Het zijn oock Joden in Lithouw booz af tot Crakow / die arbejden ende doen Cooymanschap / zy sitten op die Tollen ende draghen openbare officien/ende en leven niet vandē Woeker. De blietende wateren in Lithouw zijn dese/ Dselo/ Zugra/Donicz/Vilia/Vilna/Zuna/ Rpeper of Bozpstenes ende noch eenighe andere.

In Lithouw ende oock in Moscowien/ is een onnut dier/ dat en vintmen nergens elders/ dat noemen zy Rosomacka, inder groote als een Hondt/van aensicht ghelijck een katte/ en het lijf ende den steert ghelijck een Vos/van verruwe gheheel swert / dat eet pyren ende wuple asen. Ende alst een aeg vindt/so eetet also vele/ dat het opgheblasen is ghelijck een troumel. Daer na soecket een enghde tusschen twee boomen/ daer bringhet hem niet ghewelt door / op dattet 'oghene/dat het ghegheten heeft weder van hem gheve/ alst nu dan ledich is / soo loopet weder tot dat aeg ende vult hem wederom: dat doetet also dickwils nae malcanderen niet eeten ende

schypen/tot dat het aeg oft pye gheheelijck opghegheten heeft. Ende moghelijck is dat onber-
sadelijck dier in dat Landt daerom gheschayen / dattet die gullighe ondersadighe menschen
straffen soude/ want als die rijcke ende machtighe beginnen te brassen/so suten zy vande Mid-
dach aen tot den Middernacht toe/ende zy en doen anders niet dan eten ende drincken/ende so
dickwils als hen van noode is/ so staen zy vander tafelen oppe ende schypen ende spouwen/ op
dat zy te meer ins welghen mochten: dat doen zy so lange tot dat zy van alle haer sinnen berooft
worden/dan so en weten zy gheen onderschept tusschen den aers ende thoof. Die schandelijcke
ghewoonte is seer ghemejn in Lithouw ende Moscovien; noch schaemt mens hem in Tartar-
ien alder minste.

Samogithia is also ghenoemt uyt eyghener spraecke / want het heet in haer tale; dat onder
Nertrijck/dat leijt in Middernacht/ende is seer hout/ende is aenstootende met Lithouw/ Li-
bonia ende Pruyssen/met berghen / hubeelen ende wildernissen omgeven/ ende is in dese par-
teelen van ghewesten verdeijlt/ Fragola/ Myednici/ Chzoffa/ Bozena/ Viduki/ Opelubia/ Cel-
thini ende Dzerha: dat Landt- volck is groot van lyve ende grof/het eet weynich/het drincke
ghemejnlijck water/ selden bier oft Meid; sonder eenich Gout / Silver / Coper / Pser noch
Wijn. Daer en heeft men gheen stoven/ noch eenighe heerlijcke edificie/ maer alleenlijck klepne
huttekens/int midden wijt/maer anders seer enghe/ ende men maect dat ghebouw met hout
ende stroo/onder wijt/ende boven enghe/ ghelijck een Galeye oft Schip: aent hoochste heeftet
een venstere/dat gheeft licht: int huys onthout hem Wif ende kinderen / knechten en maech-
den/Dee/Cozen ende allen huysraet. Dit volck is uyttermaten seer gheneijcht tot toberpen en
tot waerseggen. Vā de volckerē deses landts schryft Iulius Cæsar Scaliger, Samgithy dat zija
volckeren tusschen Pruyssen ende Lijflaudt, die hoewel zy ghemeenelijcken van spichtige
stature zijn, sō genereren zy nochtans als by beurten, dan hooghe luyden, dan weder cleyne,
bycans als dwerghen; ghelijck of de nature uytgeput dan eenighe overblijffelen inde pl. ca.
groede,

Beschryvinghe van't Coninckrijck van Polen.

315

Masovia is een leen vanden Coninck van Polen / d' hoofstادت is Warsobta / daer wordt de beste Meidt ghemaect / dat is een dranch die van Honich / etc. ghemaecte wordt.

Volhinia is een Landtschap door de vruchtbaerheyt seer gheprezen / daer over met Steden ende Casteelen wel bewoont.

Podolia teghen Nederganck stoot aenden Moldauiw ende aende Walachye : dat is een uyttermaten vruchtebaer Landt / ende men kirijcht veel Honichs aldaer. Alsmen eenen acker niet meer dan slechtelijck om eeret ende saet daer in woijt / soo geestet daer nae van hem selven drie jaer vruchten / noch also datmen inde arenen als men dat Cozen in doet / wat Cozens inden Acker uyt laet vallen / dat selve brenghet Cozen vooz dat ander jaer ; ende men en derf den Acker niet om eeren. So gheestet oock so haestelijck ende so veel weyden ende gras / dat het in drie dagen meer dan een piecke lanck wordt. Ende als men een plaeck laet staen / so verwascht hy in cozten dagē / datmen die niet meer sien noch vinden en can. De hoofstادت vā dit Lādt is Capinenez.

Ruslia dat is een overbloedich Landt van vellen / Peerden / Ossen en Schapen. D' inwoonders drincken Medt / de Wijn wordt haer ghebracht van Moldavia, Walachia en Pannonia. Haer hoofstادت is Leumpurg ; Haer manieren / cleederen ende ceremonien sijn de Grieken niet onghelijck. De Riouenser Bisschop is in Ruslien d' overste ; Want het is in vooztuden Riou d' hoofstادت in Ruslien gheweest. Het is te weten dat inde vlietēde wateren in Ruslien ende Lithouw / vooz af inden Boryltenes ende Boche hen vermeerderen inde Sommer Ephimere ; dat sijn Wormen met vloghelen dier hebben 30 vier oft ses. Die loopen des smozghens opt water / s' middaechs vliegghen 30 boven dat water / ende 30 sterben eer dat die Sonne ondergaet : Van dese dieren schrijft Aristoteles int eerste boeck vande Dieren.

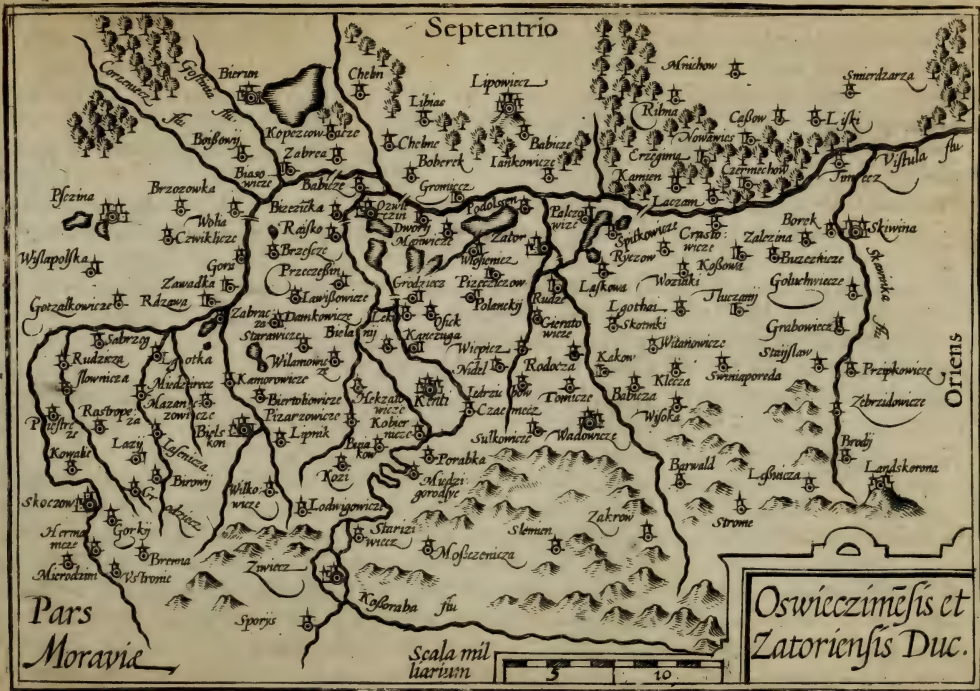
Moldavia is een deel van Walachia, de hoofstادت is Sotschen ; d' Inwoonders sijn goede Kirijghslupdē / en liggen gaerne laege aende Transylvanos. Men seyt dat de Regenten van Moldavia haer kinderen als die eerst ghebozen sijn laten brandt teekenen / om datmen daer door haerder afcomst seker 3p : Dat was ooc eē manier byden Thzaken / die aende Edellupdē eenige brandtmercken plachten te setten.

AEn het Coninckrijck van Polen behooren oock d'Hertochdommen van Ozwieczin ende Zator/gheleghen naer de kant van Silesia/niet van outs/maer door de bronicheyt der Coninghen Casimirus de derde/ende Sigismundus de eerste. De stadt Ozwieczin leyt by de Gebiere Sola/die comt upt den aenpalende bergen van Moravia, ende loopt niet verde bande stadt inde Vistule of Wixel. De jurisdictie bande stadt wordt byde Duptschen Aufschwitz gheheeten:dat heeft Casimirus int jaer CIO. CCCC. LIV. met der wapenen recht aenden Croone van Polen ghebracht.

De Stadt Zator hanght aende Gebiere Skauda; die wordt oock met de wateren bande Wixel vermengt / ende is by Sigismundo den eersten becrachticht ende met Polen vereenicht.

Beschryvinghe van Pomeran.

MAthijs van Michou in zijn boeck bande twee Sarmatien / spreekende banden Wandalen/sept dat eenich volck upt Slavonia, onder haer leptsman en overste Lech nieuwe wooninghen soeckende in een onghehout Landt ghecomen is / daer noyt mensch ghewoont en hadde/daer nu Slesia ende groot Polen is / aldaer liet Lech hem neder met den zynen. Doen vermenichfuldichden hen die Lechiten / nae haer Heer alsoo gheheeten / inder Slesia ende groot Polen / in een ontallich ghetal ende zy verbulden Wandalen dat is Polen/aen dat water Wandael / twelck nu die Vistula heet. Zy verbulden oock Pomern / Cassabien ende dat gheheele landt ontrent die Germanische Zee. Albaer is nu die Marck / Lubeeck / Moskock tot aen Westphalen toe/daer hebben zy menigherhande namen ghekreghen / upt verschepden oorzacken. Dat zy Wandali heeten / comt vanden Gebiere Wandal voorsz. die was also genaemt vander Coninginne Wandala, die haer selven tot eere van haer Goden daer inne verbrant.

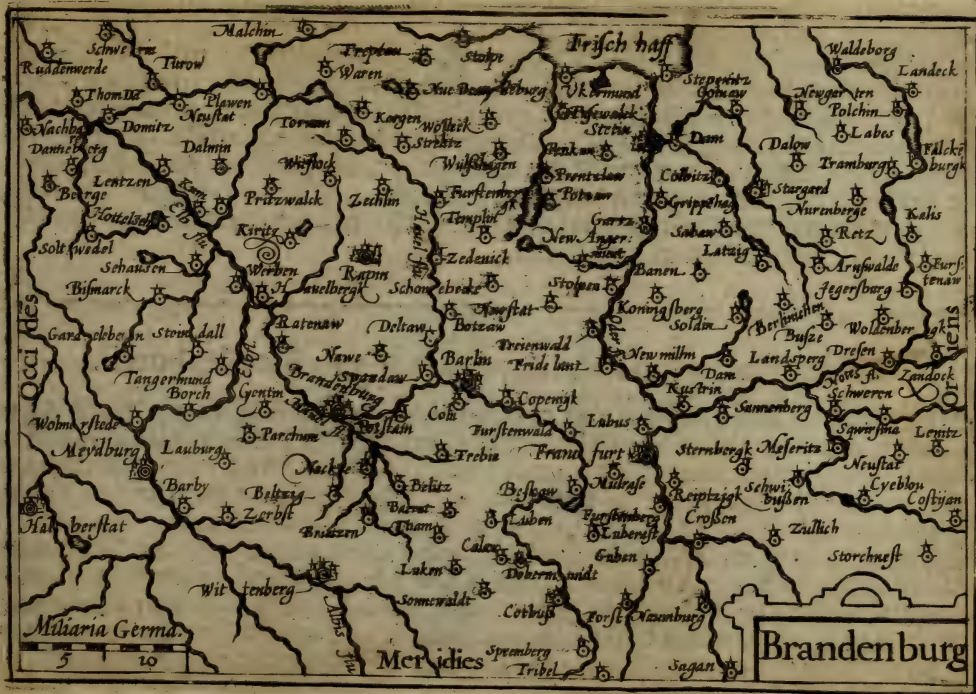

verdzanck. Dit is d'opinie van Michouw: Maer laet ons cock hoozen den geleerden Iunior
 spreekende in zijn Batavia vande Duytschen, daer hy de Wandaleren cock onder telt/hy seyt:
 Sommighe willen dat de Wandali haer name cryghen, van t'reylen ende wandelen, dien ick
 nochtans oordeele so gheseyt te zijn, van eenigh volck Daly gheheeten, daer zy uyt gespro-
 ten zijn, ruchtich om nieuwe wooningen te loecken; want op huysden in dat deel van Scan-
 dia, 'twelck Noorweghen gheheeten wordt, teghens over den Cimbricam Chersonesam,
 zijn noch bekend 'tLandtschap Coperdael, Otterdael, Vpdael, Zuyderdael, Nydael, Iofdael,
 Sundael, Moudael, Gansendael, Holmdael, Socknadael, Caperdael, ende van die slach meer
 steden ende dorpen: daer dan zy uytghecomen over dat Meyr, 'twelck qualijck een mijl al-
 daer breed is, al dit valte Landt ghelijck een vloet overtoghen hebben. Dit schryft Iunius.
 So is van Pomern met oock d'aenstootende Landen een residentie der Wandaleren geweest/
 die hebben dat (ghelijck by Munsterum, eenet Petrus Backer is schryvende) op haer tale Pa-
 mozi ghenoeit/dat is altoos by zijn eyghen volck bewoont gheweest/ met zyn eygen Heeren
 gheregeert/ ende was noyt dē vrendelingen onderworpen; dat is alsins vruchtbaer/bespoert
 met veel wateren/overbloedich in Weyzen/ veel schepen comen daer aen/ de Landen zijn seer
 vet, de weyden schoon; dat is begaest met veel fruyts/bosschen/beeckkens ende bergen: 'tWilt
 is daer menichfuldich/inen voet daer menichte van Bee/ theest Cozen/ Visschen/ Boter/ Ho-
 nich/Walch ende andere dierghelijcke dinghen in overvloet/ soo dat gheen plaats onghelou-
 blijft, de wateren berghen ende Weyzen uytghesondert. Het zijn cock schoone Steden/ Caste-
 len/Dorpen ende vermaerde ghebuerten aldaer. Het gheeft virtualie aen d'omligghende Lan-
 den ende boozsiet dien vant gheen haer van noode is. Eer d'inwoonders 'tChristen gheloo-
 aenbeerden/was haer spraecke Wandalisch/haer costumen bysonder/ tot der tijt dattet lande
 aent Roomsche Ryck ghebracht worde. Doen begosten zy met de Keligie oock der Saxonen tale
 te ghebruyccken/ onder de Saxonische Keyseren/en houden die sprake tot noch toe. D'inwoon-
 ders vange het Axmeren uyt der Zee/ maer niet in so groote menichte als de Pruijssen doen.

Pomerye op de Wandalische tael (ghelyck Herbersteyn ghetuycht) beteijckent niet anders dan een Landt aende Zee gheleghen / ghelyck Pomern dan aenden Baltischen Zee oft Oost-Zee int Noorden zyn situatie heeft / ghelyck aent Westen 't Hertochdom van Mechelpurgh / aent Oosten Pruzssen / ende aent Zuyden den Marcke heeft. De Zee-cant van Pomern is upter naturen bewaert met stercke Bolwercken / in dier voeghen dat de Zee so niet mach verheffen; dat het Landt daer dooz soude beschadicht worden. Dat souden wy Hollanders met rechte moghen wenschen / om dooz de mildicheyt vande natuure also voozien / die groote costen vande Dycken ende Dammen / daer Hollandt mede ghchouden wordt / dooz s' menschen en menschelijcke arbeit te outwijcken / dat wilde ons oock van groote sorggen bevryden.

Dat Landt van Pomern wordt ghedeelt in Over-Pomern ende Neder-Pomern: waer van het eene naert Oosten Vandaliam ende Cassubiam begriipt / het ander de Hertochdommen van Stetin ende Wolgast met 't Eplandt van Rugen. De voornaemste steden daer mede verciert is / zyn meest aenden Zee kant gheleghen / eenighe zyn int middel vanden Lande / als Stetin / Neugarde / Stargarde ende eenighe andere. Stetin is opgeromen naer de destructie vande stadt Dvuneta / ende is op huyden de principaelste van Pomern / gheleghen op een playsant e plaetse. Een d'eeve zyde loopt de Gebiere d' Oder / aen d' andere zyn eenighe heubelen daert by oprijst. Gripswaldt een stadt int Hertochdom van Wolgast / is langh met oorlogghen ghequelt gheweest / dan achterna dooz de vermaertheit van een Dinker sit opt weder opgehopen. Zubin nu Wollin placht een heerlijcke Coepstadt te wesen / daer Constantinoplen nau by was te berghejucken / dan met d'aenberchtighe der Coninghen opt Denenwercken vermindert ende tot onderganck ghecomen. Stralsande placht veel eer een bysonderen Heer te hebben / die hoozt nu aenden Hertoch van Pomern. Wineta was opt oec een van waer de plaats / mogelijck nu Archon oft Zulinum: Want de Wandalische Steden hebben naer de spracche vande Nationen verscherpen / oock verscherpen namen ghelacht / dien de Werdaleren Stargarde noemen / heeten de Saxonen Aldenbozch ende de Denen Byzanestans / ghelyck Cravizius getuycht.

De vooz-

De vernaemste Gebiere van Pomern zijn Trebel/ Panus/ Tollense/ Uker/ Gondouls/ Oker/ Warte/ Pilouw/ Roddon ende de Distula.

Het Eplandt van Rugen, dat aenden kant van Pomern lept/ heeft 7. mylen inde langhte en Bredde: is een vruchtbaer Landt: ghelijck Sicilia aende Romeynen een Cozen schuer was/ so is Rugen voor d'omligghende Provincien. Eer dat de Christelycke Religie in dit Landt geplant worde: soo was den Daringh-vaugst daer seer goet/ nu is die aen andere Landen-obergheset/ 't is oock het leste Landtschap gheweest/ dat Christum beleiden heeft. De hooft-stadt daer inne placht Archon te heeten/ daer op huyden gheen schijn af is. Munsterus schryft dat de muren van dese stadt uptermaten hoogh waren ende seer sterck/ dan dobz de Coninghen van Venen mercken t'onder ghebracht ende gheruineert.

Beschryvinghe van't Marckgraeffschap van Brandenburg.

Eertijts is al't Landtschap/ dat ober de Gebiere Albis oft Elbe lept/ byde Wandaleren bewoont: onder dien worden ghetelt die van Meckelburch/ Pomern/ Bemen/ Polen/ ende oock d'Inwoonders vant Marckgraeffschap van Brandenburg: dat 60. Duysche mylen lanck/ met Saren/ Meyssen/ ende Meckelenborch aent Weste/ met Pomern aent Noorden/ met Polen ende Silesia aent Oosten/ met Bemen en Moravien aent Zuyden/ bepaelt is/ en in zyn begrip/ met d'aenhoozede heerlijckhedē/ 64. stedē/ 16. stekens/ die zy Marct fleckē noemen/ 38. Sloten of Heeren hupsen/ 10. Wyvers/ 17. Clooster s/ so van Vrouwen als Mannē/ beslupt. Daer een stadt gebout by Brandus een Prince vande Vrancken/ ende van hem Brandenburg ghenaeamt/ heeft 'theele Landt den naeme. Dese Stadt is de Dierschare vande Provincie/ ende is met veel Privilegien ende wypheden/ byde Keysers/ Coninghen ende Princen begaest: dat betuyghe

betrijft een oudt beelt; dat ſtaet int deel vande ſtadt Nieu Brandenburg gheheeten/hebbende
 inden rechter hant een bloot ſwert / ende wordt by den Inwoſnderen Rolandt genacmt. Ven-
 wijck de Walckenaer Keyſer van Roomen/heeft in zynen tyden Brandenburg inde Winter be-
 leghert ghehadt/ doen alle wateren met den Iſe geſtremt waren; dien tijt hadt hy bereoſen om
 de gheleghentheyt des ſtads / die mocht door de wateren ende poelen daer aen gheleghen niet
 dan by den Iſe beſpronghen worden. Hebbende de ſtadt ſtoymender hant overwelicht / is by
 hem aldaer een Gouverneur geſtelt / om 't Landt in onderdanicheyt te houden: Dat is 'teerſte
 aenbangh ende opcomen vande Marckgraven gheweest / die zijn ſoo groot gheworden in dit
 Landtſchap / dat zy op hupden onder de grootſte Princen van Duytſchlandt gherekent wor-
 den / ende hebben nu al langhetijt de ſtaet ende weerdicheyt van Koozvorſten ghehadt. Al het
 Landt dat onder den heerlijckheyt vanden Marckgrave behoort / wordt verdeelt in Oudt-
 Marck / Middel-Marck ende Nieu-Marck / daer dan bycomen d'heerlijckheyt van Cothuſz
 in Lauſnitz van Storchauw / van Beſchauw / ende Peijltz / 'thertochdom van Croſſen / het
 Graefſchap van Kapin / landken van Pignitz ende Sterneberch.

Oudt Marck leyt bepaelt met Luneburch / d'Elbe / Magdeburch / Halberſtadt / ende Me-
 helenborch. De veruaemſte ende opperſte ſtadt is Stendael. Middel-Marck begint vander
 Elbe tot de Gebieren Oder ende Spze. 't Landt is daer ſcer vruchtbaer / ſonderlinge in Cozen;
 heeft over vloet van Wolden / Viſſcherpen / ende Weyden; heeft oock Whagaerden; die zijn
 daer eerſt gheplant by Albertus den Marckgraef / die der Bepz toeghenaemt was; Branden-
 burch is hier d'hoofſtſtadt. De ſtadt Franckfurt aenden Oder / is oock in dit Landtſchap / die
 placht oock ghetelt te worden onder de ſteden van het Anſen verbont; die en gheeft waer over
 gheen tol aen die van Lubeck / noch aen renighe andere ſteden / die vanden ſelſden plicht zijn.
 Soo heeft deſe ſtadt oock alle jaren drie marktē / is mede verciert met een Univerſiteyt / by
 Jochim Marckgrave opgherecht / int jaer 1506. Ontrent het Clooſter vande Chartuſers /
 dat in de ſtadt leyt / loopt een beekken / ſpruytende upt de Wijnberghen; 't Ja bevonden mettes
 2
 waerheyt

Beschryvinghe vant Marckgraefschap van Brandenburg.

waerheyt/dat al tghen daer inne gheworpen wordt metter tijt in steen verandert.

Nieu Marck wordt ghescheyden vanden Middelmarch met de Gebiere d' Ober/daer die de Gebiere Warde ontfanght. De hooft-stadt is Kustren; van Johannes den Marckgrabe opghemaect/met stercken voorsien/ende tot des Princken wooningh verkosen.

Beschryvinghe van Sachsen.

VAn waer de naeme van Sachsen of Saren comt/dat is onbekent: alle schrybers houden wel dat de Sachsen eenige vzeemde luden geweest zijn/die met schepen upt verde Lande gecomen/al het Landt tusschen den Elbe/Spder/Ghijn Gebieren/ende de Duysche Zee beslagghen hebben/nemende dat nae haer name Saren/ris daer ober by ons oock wel een bekent spreekwoort: het is een vzeemde Saks/dat een uphermschen man beteyckent; dan eyt wat Provincie dat die eerst ghesproten zijn blyft noch onseker. Becanus, een man wiens verstant dooz sonderlinghe influentie wist veelderley oorspronghen/oock by wplen niet onbilijck/te gheramen/meent dat de Saren souden vanden Sacas upt Asia ghecomen zijn/die souden eenighe Colonias over de Werelt ghesonden hebben/oock in dit ghewest; daer die vzeede ende wijt ghedomineert hebben van outs. Dan op huyden is dien naem/vrel Provincien eerlijcs ghemeen/aen twee Landtschappen ghebleven; d'ene heet hooch Saren/d'andere neder Saren: Dat comt dooz de verscheyden Heeren/die dooz haer Jurisdicte de Landen verdeelt hebben/niet naer de Gebieren,ghelijck in voozleden tyden. Hooch Saren heeft de weerdicheyt vanden Caerboyst.De principaelste steden zijn Wittenbergh ende Torga. Neder Saren is by Lüneburgh ende Leberabwch/aenden Elbe begrypende de steden van Hamburg/Dremen en de landen van Holfacia. De stads van Braunswich leyt int midden van Saxonia/en is genaet naer d'eerste

Handwritten initials or a small mark at the bottom center of the page.

naer d'eerste fondateur Bruno, sone van Ludolph Hertoch in Saren: dese stad heeft eerst klepne beginselen ghehadt/ is doch met den tijt vermeerdert/ so dat zy oock den titel aen haer Prinzen gheeft/ die daer Hertoghen van Braunswich afghenoemt zijn.

Neder ende Ober Lausnitz wordt oock aen Saren gheschreven/ was eertijts aen Misnia of Meissen/ hooft nu aen het Rijck van Beimen.

Behalven andere dinghen tot s' menschen nootduft dienende: daer Saren wel mede boorzien is/ so heeft het oock in verschepde plaetsen schoone Mynen/ van goeder Metal daer groote rijkdom upt comt/ die zijn de bernaemste aenden berch Meltboch; die upt Hessen Landt toe in Saren streckt. Want by Epleben/ Nausselt/ ende Holsteijn wordt een soorte van steen ghevonden; die liecheelijck schuert/ ende by den Duyschen Schyffer geheeten wordt/ dese is swert/ sulpherachtich/ ghemengt met Coper: dese wordt eerst upt eenighe putten ghetrocken/ dan op een hoop gheworpen/ daer tacken ofte rijns aengheleit worden/ daer men dan oock steenen opwerpt. Daer dat de rpsen aen brandt ghesteken zijn/ so branden ooc haestelijck de steenen/ d'rene aen den anderen ghelijck dan die byden verspreyden blain gheraecht worden. De rooche die zy gheben/ is ghelijck den roock die van eenighe solpheracht ighen steenen comt/ so dan op die selfe eenighe te ghen valt/ die doet den brandt noch hoogher ende grooter worden: dat is een gerechtich teijcken vanden Solpher dese in hebben. Als eenighe straelkens / aderen oft ginsteren/ met gulden verruwe aende corst van dese steen ghesien worden / die daer dooz hen loopen: soo kan men daer inne veelderhande soorten van beesten sien/ van Visschen/ Voghelen/ Serpenten ende ander sijn: Jae men heeft inde selve steenen ghevonden het beelt vanden Paus van Roomen/ met een dydubbelde Croone/ ende is van beien so ghesien/ dat quam upter nature/ sonder eenich toedoen van menschen; 'twelck certeyn een wonderbaer werck is. Sommighe segghen dat outrent dese plaetse een Meyz zijnde/ de nature met den selfden influentien / 'tfaetsoen aende steenen geeft / dat zy aende Visschen int water doet/ dat is ee' slappe reden. Men leest by d'oude Schryfften: dat Pytho de Coninck der Cynoten/ een steen byoech daer upter naturen de negen

Muse, met haer President Apollo in ghewassen waren / so noch elke Goddinne haren bysondere instrument in de hant droech / dat de Poeten aen die toeschryben. Dies betuycht oock Munterus ghesien te hebben/een steen upt dese Mynen/ daer een sonderlinghen Visch op was ghetrocken/ghelijck by de hant van een constich schilder. De Szaden van Mauffelt trecken upt dese plaets groot profijt / vant Silver ende Coper dat daer upt comt. By tyden vanden Keysers Otho de eersten, zijn de Mynen tot Goslar ghevonden van Silver: nu ist maer swerf loot/door Godts verhenghenisse / die heeft het Silver om de dertelheyt der Inwoonderen laten vergaen. Het Loot is aldus ghevonden. Een Edelman hadde een Peert/ dat noemde hy Ramel, dat bondt hy op wech zijnde op een bereh/ aen een boom. 't Peert naer de ghewoonte met zijn voeten op d'aerde slaende/ende een ruyjl maeckende/ heeft sekere adere van swert Loot ghevonden ende ontdeckt/recht als men van Pegasus leest/ dat ghebluegelde Peert/ dat slaende met de voeten teghens een steenroots een Fonteyn ontdeckt heeft ende doen ontspringen. Ghelijck nu die Fonteyne Hippocrene ghenaemt is/so heeten de Sachsen oock dese Myne Ramel, die bynght op huyden groot profijt en voordeel aenden Heere. Tot Goslar zijn oock seer goede Sout keten/'t Sout wordt daer ghehaect upt het water/dat comt upt eenighe Fonteynen/ende is van goeder incomste.

D'inwoonders van Sachsen zijn byzome luyden / sterck van leden / dat comt by de rouwe sypse/daer zy oock van kints been af by onderhouden worden. Men eeter Pay noch Melck. Inde jonckheyt/maer speck ende Bleeck/ dat gheeft men de kinders ghekaut / soo willen daer dan sterke luyden afcomen. Wijn en wast in Saren niet/ dan d'Inwoonders koken goet bier/ dat is haer dranck/ daer toeben zy den anderen mede/ tot inden langhen nacht/ den pot mach niet wel te groot zijn/zy drincken die lichtelijck upt/ dan dwinghen andere gasten noch om beschept te doen/of in onwerde te vallen. Daer heeft dat spreekwoort plaets / Aut bibe aut abi: Dat is/Of drinckt of gaet wech. Dese ghewoonte is gantsch Duytslandt seer ghemeen:

Beschryvinghe van Sachsen.

Daer is voor den wel drinckenden helt
Prijs ende groot lof ghestelt.

Vande Saxones schryft Hadrianus Iunius hiet beneffens / dattet groote Zee-roovers
plachten te zijn / die haer met lepze schuythens den grooten Ocean / upt sonderlinghe vermetel-
heyt / ver stouten te bevaren: 'twelck oock Plinius vande Brytoenen schryft / ende om dat sulcks
niet onghelooffelijck soude aen jemandt schynen / so verhaelt Iunius voorsz. dat hem gedenckt /
dat eender van Hoorn / oock van zijn maetschap / upt den Zuyder Zee naer Wantzich inden
Wixel / de Riviere die aen Wantzich loopt / met een schuythien van vier ribben houts gemaect /
ende met drie vette hupden omlept / dat hy selfs alken lichtelijck draghen mocht / ghevaren is:
dat so grooten verwonderinghe maecte / dat de faem het selfde versprept hebbende / een me-
nichte van volck aent strandt lockte / om sulcken wonderlijcken stuck t' aenmercken.

Beschryvinghe van Silesia.

VAn Silesia schryft Munsterus, dien vermaerden Cosmographus der Duytschen met dese
sin. Dit Landt heeft langhen tijt onder d'heerlijckheyt der Coninghen van Polen ghe-
weest / ende is int eynde ghecomen aende Croone van Beimen / dat is ghenaeint vande Re-
viere Silelus, of ghelijck andere segghen vanden Coninc Silelus. De Riviere Odere loopt daer
door. De breede vanc Landt streckt tot drie dachzepsen / ende de lenghte tot vier / van het Lan-
tschap van Hongheren af / tot 't Marchgraesschap van Brandenburg. De Bisschoplijcken
Stoel was eerst ghestelt tot Pepsse / daer nae overgheset door den Coninc Casimirus d'eerste /
tot Breslauw / 'twelck de principaelste stadt is vande gantsche Provincie. Dese Casimirus
hadt te voren Moninck geweest / maer smect achternae de Cap over den thuyne ende quam tot
den Croon;

den Croon; aenghesien 'tgheslacht vanden Coninghen van Polen tot hem toe gesaefgeert was. D' inwoonders spreken Duytsch / niet teghenstaende dat eenighe aen d' andere kant van de Rievier Oder / naer Polen / de tale der Polen ghebruicken. Dit Landt heeft twee principale Hertochdommen / d' eene is in Leignitz / d' andere in Schweinitz; de boozste heeft macht over het meeste deel vant volck / de tweede heeft den Coninck van Sienen booz over sie. De Coninck heeft daer een Gouverneur. 't Landt is beset met berghen / ende zijn veel bosschen en beemden daert mede gheschakeert wordt / daer loopen veel waterkens door / die comen upt de bergen van Bemen / ende maecten den landouwe seer bruchtbaer / ballen meest al inde Rievier Oder. De dranck der Inwoonderen is Bier. Men bringt oock Wijn upt Moravia ende Hongrien / soo hebben zy noch Wijn die wast by de stadt Crosna / dan wordt meest de Oder neder naer Pruijsen ghevoert; soo wordt oock gheseyt dat men in Silesia vierder ende quader coop leeft / dan in eenighe andere ontliggende landen. Dit seyt hier toe Munsterus. 't Is bekent aen alle luden / dat qualijck in eenich Landtschap van Duytschlandt / meer scholen die in seapicheyt / van meesteren / ende lusticheyt der verstandighe jongheren souden excelleren / ghebonden worden dan in Silesia. Den Adel / hoe wel een hujs Adel is / ende tot landtneringhe eenichsins begheven / is nochtans so bequaet tot de wapenen / dat d' overbliffelen van Hungaria, niet haer vromicheyt / naert al gemeen behouden / behouden worden. Dat schryft Iohannes Crato, Raetsheer des Keijserlijcken Majesteits ende opperste Bederijn.

Dozts worden in Silesia ghebonden 12. Hertochdommen / die hebben niet verscheyde Jurisdictionen het Landt seer bedorven / so zy houwpen twistich waren in boozleden tyden / het heeft ee Bisdum / daer de Bisschop af te Kreisse of te Breslauw resideert; tot Breslau is een Bisschoplijcke Kerck ende een Collegie van Canonijken; daer zijn oock vier Baronpen. Meer can den Leser upt den booznoemden Crato nemen / die in Silesia ghebozen / zijn vaders landt ooch beschreven heeft.

Onder de volckeren Gallia, zijn de Boy gheweest/niet verde vande Insubres ghelegen/ dese upt haer oude plaetsen verjaecht/ zijn over den Rhijn ghetrocken ende haer ter neder gheslaghen inde Landen/ die met 't Hercynische Woldt; als met een schans ofte muur becingelt zijn: van haer comt de name van Bohemia: dat is der Boyer-heim, ofte hujs: Wy noemen dat Bemen/ ghelijck onse spraeck gaerne eenich woordt vercozt / ende sommighe letteren uytwerpt. Dese Boy zijn doch verjaechte gheweest / ende ten laetsten is eenich volck upt Slavonia opghecomen/ dat heeft het Coninckrijck van Bemen tot noch toe in/ 'twelck by de spraeck/ die Sclavonisch is/ ghenoech betuycht wort.

In dit Landt zijn over de 30. steden/ die onder den Coninc bysonder behoozen/ d'andere zijn onder haer epghen Dorsten/Princen/Baroenen/Graven ende Edeluyden. Praga is de hoofstadt/ende is van so grooten begrip/ dat in haer drie groote steden besloten zijn/als Oudt Praghen/ Nieu Praghen/ ende het derde/ dat zy klein Praghen noemen/ van d'andere twee met de Beviere Ulavia verscheyden. De huysen zijn alsins heerlijck ende schoon opgetimmeret. Daer zijn twee Casteelen: het eene is Wissegraed gheheeten/ eertijds een wooninghe der Coninghen/ nu doch door de bozghelijcke twisten verdozvé/ ende door onghavenheyt schier verlaten; 't ander daer teghens dat naer Klein Praghen toe leyt/ ghelijck het de naem draecht van een Conincklijck Casteel/ so verdient het de selfde seer wel: Want int aensien tshijnt gheen Casteel alleen te wesen/maer een bysondere stadt/so groot is de plaets / want met zijn vestingen ende muren beslaet. Binnen Praghen is oock een Aertsbischop: 'tplacht wel eer door een vermaerde Universiteyt vernaemt te zijn/ die is nu te Leiplich in Meissen. De stadt Egra oock een bysondere plaets/ leyt bytten den Ringel vant Hercynische wolt/ hoorz niettemin aent Rijck van Beme: dat is een stercke stadt/ door gheleghentheyt ende andere wercken/ zy hangt int meesten deel aen een steenrootse/ becingelt aen beyde zyden met dubbelde muren / die op eenighe plaetse driedubbelz zijn/ meest daer de Beviere niet loopt; de toornen zijn hooch ende schoon. Eertijds placht dese plaets Saurstard te heeten/ ter oorzaecke van eenighe sure Fonteynen die daer ontrent zijn/ende

zyn/ende bande Inwoonders/als voer veel siekten ghesont/seer ghebessicht worden. Nu heet
 die Eger/die name comt bande Reviere Egra/die loopt aende stadt. Haer bysondere beschry-
 vinghe opt breefste/ is inde Cosmographie van Munsterus, moe den Welcken die/ door Gaspar
 Brucher gheoonden Poet/ende een gheleert man verciert is/ die was van Egra ghebozen.
 Leitmits heeft Wyngaerden; Kutterberch is rijk in Silber Mynen; Laun ghelukkig in
 Cozen ende andere vruchten. De Caese van Glatau/ende het Bier van Rakowinck worden
 seer gheprezen/Wern is vernamt in Pser Mynen ende Bussen/ Landt van Lantzbut wordt
 in Peerle-mynen gheprezen/ daer benessens zyn Glatau in Goudt/ Gumtauw in Silber/
 Graupen in Tin/Schombach in Quisilver/ Linstadt in Loodt-mynen seer te verheffen. De
 Sweerden ende Kapieren van Pardubitz zyn oock in sonderlinghen acht. De Locht (alsoo de
 Noorde wint daer stadelyck blaest) is wat rouwer ende coulwer/nochtas niet ongesont. d' Elbe
 ende d' Eltauw vermaer de Reviere doorspoelen 'tlandt dat in Taiwe ende Gerst seer vrucht-
 baer is/in weyden ende Vee oock ober bloedich; de menichte van boschagiën gheeft oock me-
 nichte van wilde dieren/daer zyn Vossen/Bezen/Herten en Dr-Ossen/die zy in haer spracck
 Lomi noemen/dies de jacht door heel Bemen/dat ee Bosch-heym sonder twyfel is/wonder-
 lijcken goet valt. Van dit dier/dat zy Lomi noemen/wordt geseyt/datter onder den haeck aen-
 den hals een blase hanghende heeft/als dan gejaecht wordt/so weet het dien met warm water
 te vullen/daer wannert het geleghentheyt bemerket/bespoept het den Hondē mede/dat Bryant
 eben ghelijck het gesoden water al daert aencomt/dies de Honden aen vel en vleesch gescroept/
 den jacht gaerne verlaten:also heeft de Natuur dit beest tegens zyn byanden woosien. Voorts
 is Bemerlandt rijk in Metallen/in Mynen/in Sperepen; die d' Aptcechers ghebruicken;
 heeft gheen Olie/ghelijck gantsch Duyschlandt oock niet heeft. De Wijn is wel daer te beco-
 men;so die Landt-wijn is/valt die wat suer der ende straffer/anders de rijke ende edele luyden
 bracken hem meest/upt Hongheren ende Oostenrijk daer hen gheboert/ghelijck dan weder
 eenigge goede Bieren upt Bemen in d' omlygghende Landen ghevoert worden. Het zyn oock
 tot Glenboog

Beschryvinghe van Bemen.

tot Elenbodg ende Teplitz goede warme ghesonde Badt-stoven. Dat Subetisch gheberchte streckt diep in Bemen/ende eensdeels oock bypen naert Zupden ende Westen. De Pynberch legt int Landt der Parischen / daer oock Egra in ghelegghen is / die begint upt het gheberchte vant Brandenburchsche Marchgraefschap; tusschen Franckenlandt/ Voilandt ende Beme/ die werpt upt inde vier verschepde deelen des Werelts/mer een merkelyck mirakel vande natuer/vier vernaemde Gebieren; dat zijn. De Meyne/de Sael/ de Raeb/ ende Egra/die loopen d'eerste naer Franconia/ de tweede naer Turingen/de derde naer Bepere/ ende de vierde naer Bemen. Die selfde berch draecht Mynen vā Gout/Silber/Quick-silber/ Yser ende Solpher/ heeft oock costelycke steenen; waer ober een spreckwoordt oogheteromen is. Dat op den Pynberch by wyl een roe met eē steen gheworpen wordt/ die nochtas costelycker is dā de Roe selfs.

Onder de Gebieren deses Landts spant d'Elb den Croon/gelyck Praeg onder de steden/die comt upt den Bohemische berghen voozts/ende de Gebieren van Quaitau / Egra / Wozlitz/ Girzera/ett. ontfanghen hebbende/ nu grooter van water/bliet door Weyssen ende Saren/ē. hale ten laetsten met een vermaerden upt ganck inden Ocean / rijck int bysonder van Salmen. D'aenstoetende Landen van dit Coninckrijk zijn al Duytsche Probinzien / ghelyck Silezia aent Noordten/Voilandt aent Westen/Bepere/ ende Oostenrijcken aent Zupden / de Mozabi ende Silesp aent Oosten.

Int jaer 1086. (ghelyck Munsterus schryft) is by Henrick de vierde d'eerste Coninck ghemaeckt van Bemen Vratisslaus, verstellende het rijk vā Moravia aende Croons van Bemen. Dan sommighe willen segghen / dat Vratisslaus maer soude Hertoch van Bemen gewest hebben; dat eenen Vladisslaus de vierde / eerst den name van Coninck kreech/ vanden Keyser Frederick; ende de wapenen die noch op huyden de Coninghen van Bemen zijn voerende.

Bij de gheleerde schrybers is een waerschyndelijcke opinie gheweest / dat upt dese strecke de Fransosen ofte Vrancken (want 't zj met een F oft V gheschreven wordt comt al op een) eerst soude ghecomen zyn; die daer na Galliam betrachticht hebbende/dat nae haer name Vranckrijck heeten. Den naem van Franckenlandt heeft hier in soo grooten cracht ghehadt/daer dooz beweecht hebben zj sulcken meeninghe ghehouden. Dese heeft als een schimmeringh lanck d'ooghen van veel schrypbainen bedeckt/tot dat Hadrianus Iunius, een groot kender van d'oude Historien/hier zyn hant aen ghesteken heeft/daer toe zyn Professie van Medecynen niet qualijck pasten/aenghesien dat hy dat ghebreckelijck ende schimmerich ghesicht eerst verclaert heeft/so dat nu een yder bekent is/dat de Francken niet upt Franconia, dat is Franckenlandt/maer upt die plaetsen/daer nu die van Overysel/Cleve/Westphalen/Emdden/de Dient/Limghen/Breniers/Beuthem/ende met de Vriesen de Twentenaers woonachtich zyn. Van daer zyn de Francken ghesprept ober de Sicambros/Turingos/ende dese plaetsen/dien haer name verleent/ende ten laetsten tot in Gallia gecomen/daer zj alsnoch heerschapen. Dit wil de Leser hy hem opt bzeetste vinden beschreuen/dat wyse ick hier maer met den vingher.

Dese Provincie is op hupden met den tytel van een Hertochdom bekent / dien behoort den Bisschop van Wirtzburg/die is Hertoch van Franconia. Doch aende Kerck van Mentz oock aenden Bisschop van Bamberg comen veel plaetsen. De Paltzgrave heeft oock gheen cleijn deel int Landt; So zyn der oock veel Rijck-steden in Francken-landt vernaemt; de Hertoch van Saren besit oock eenighe plaetsen. Wirtzburg ligt aende Meyn in een platte valleje/aent d'andere zyde met Wijnberchs kens beset/lustich/net/ende rijck in Inwoonderen/sterck in vestinghen/ende heerlijck in hupsen. Mentz is ghemoech bekent dooz de const van Dyrcken/die aldaer op ghecomen is. Schweinfurt is een Rijck-stadt / 't Waderlandt van Conradus Celtes, d'eerste ghecroonde Poet in Duytschlandt / ende van Iohannes Cuspinianus, Historyschryber. Gotemburch is oock een Rijck-stadt / gheleghen aende Reviere Tauber. Wartbaim is een Graeffschay/gelegen daer de Tauber inde Meyn valt. Van Franckfort is bouen d'anders

D'andere sonderlinghe bekend/ dat doen twee vermaerde Markten / die dooz den toelooop van
 verschepte ende wytgeleghen natiën in fleur zyn. In Midt-vaften ontrent Daesschen begint
 d'eene Markt/ ende d'andere int midden van September. De Meijn-deelt de stad in twee/
 ende zyn met een schoonen steenen Brugge aen de andere ghehecht/ het grootste deel is Franc-
 foort ghenaemt/het kleinste Sarenhausen. De Keyser Carolus de vierde / heeft Franckfort
 als een plaetse ghestelt/bequaem tot electie vanden Keyser: Daer over is de gewoonte als twee
 verkosen zyn/ ende jehens den anderen in twisten zyn / dat die ontrent Franckfort staen/ende
 wie dan victorieus blyft / die is inde stad ontfanghen ende vooz Coninck bekend / dat is tot
 meermael ghebeurt. De Scherm-meesters worden tot Franckfort ghemaect/dat gheben de
 borghers/die Scherm-meesters zyn/aen andere/die sulchs verdienen/ dooz bysondere privile-
 gie vande Keyseren. Bamberg is een lustighe stad/ende is een heerlyck Bisdom / leyt aende
 Beiere Regnitz/ doch heeft gheen muren / daer ontrent wast menichte van Soet-hout / dat
 wordt op waghnen geladen/ende over heel Duytschlandt ghevoert; So wordt oock de Wijn
 die in dit Landt bysonder goet valt. D'invwoonders en verschillen niet veel van andere Duyt-
 schen/so veel de ghestalt enisse vanden lyve aengaet/zy zyn van grootē arheyt/ende so wel mans
 als vrouwen zyn neerstich om de Wijn gaerden te onderhouden; dan vercoopen den Wijn ende
 drincken selfs water/ moghen gheen Bier verdraghē. Dat wassen oock in dit ghelwest ober-
 schoone Capen ende Coolen/ook schoone Pomppen; soo en heeftet noch Cozen noch Car-
 rutwe ghebreck.

De Limpten van Franconia zyn Beperen aent Zuyden/ den Rhijn aent Westē/de Bemerz
 aent Oosten/de Hessen ende Thuringhers aent Noorden.

Het deel van Beieren dat over de Danouw leijt naer het forzeest van Bemie/ is op huydter Nortgouw ghenacint/ghelijck dat oock van outs was. De hoofd-stadt van dit Lande is Nuremberch/van welcken oock 'tlandt den naem draecht/ ghelijck sommige segghen. Ende hoewel Nuremberch gheen oude stadt is; 't Casteel doch dat op een hooghe plaers gheleghen is/ende eertijts Castrum Noricum ghenaemt was/is van oude tyden ghemaect. Dese Provincie begriipt veel Steden/Cloosters ende Dorpen/ als Ambergh int jaer 1300. benuert/ Annerbach/ Sultzwach/ Castel-munster / daer eertijts de Princen van Nortgouw haer wooninge plachten te hebben/ Eger/ Veierut/ Epster/ Papurch/ Neuwensstadt/ Ruywē/ Helm/ Kemnat/ Krusen/ Greben werdt/ Eschenbach/ Weiden/ Pernauw/ Pleistein/ Herspruck/ Gutbach/ Neumarckt/ Tursenrut/ Elbogen/ Cham/ Schousee/ Kunsperg/ Stauff/etc. daer het meesten-deel af behoort aende Paltsgraven: Want de Keiser Lodovicus Der roch van Beieren heeft een deelughe ghemaect/waer by upt gantsch Beieren het Landtschap van Nortgouw aende Paltsgraven soude comen/uptghesondert eenighe Rijksteden.

En vande vier Landtgraven by de Keiseren wel eer inghestelt / heeft ooc zyn heerlijckheyt in Nortgouw; te weten de Landtgrave van Luchtenberch / die is soo gheheten vant Casteel Luchtenberch/hoe wel dat zyn residentie inde stadt van Pfreimbr is/en by wplen tot Grungfeldt. Dese Landtgraven en zyn tot sulcken macht ende staet niet ghecomen als die wel zyn vande drie andere Landtgraeschappen / soo is dan de Landtgraef van Hessen noch wel de machtichste.

Int jaer 913. is vanden Keiser Conradus, of ghelijck andere segghen van Henricus, int jaer 1140. een Burchgraef van Nurenberch inghestelt. Ders placht binnen de stadt groote Jurisdicctie te hebben / dan Fredericus de vierde/Burchgraef / heeft dien om eenighe somme gelts aende Inwoonderen verrocht/behoudende alleen de heerlijckheyt byten de stadt. De stadt van Nuremberch leyt in een onbzuchtbaer ende sandich landt / daer over zyn d'Inwoonders te cloecker/die van haer eyghen arbeyt leven/dat zyn dan verstandige wercklypde/broojsinwighe

voorsinnighe Coopluyden/ ende som meesters van veel sonderlinghe consten. De muren vande stad zijn op huyden seer sterck/ bewaert met ontalliche borstweringhen/ bolwercken ende met 182. toornen. Men telt binnen Nuremberch 528. straten/ 116. Bozneputten/ 12. Fonteynen/ ses groote Poozten/ elf steene Brugghen/ 13. ghemeene Badstoben. Het regiment vande stad hoozt aende vernaemste ende oudste borgheren; Het ghemeen volck is op haer neringh/ luttel achts nemende op de saecken t'regiment aengaende. De twee Gebieren Pegnitz ende Regnitz loopen tot een/ beneden de stad/ ende maecken een Gebiere die achternae inde Mein valt. Men seyt dat terwyl Carolus Magnus tot Reginspurch was / eenighe hem hebben aenghegheben/ datmen soude moghen upt den Danouw / inden Rhijn met schepen comen / soo dan een gracht gheschoten worde/ door het Landt/ dat tusschen de twee Gebieren Regnitz ende Altmul/ waer van d'eene inden Donauw/ d'andere inden Rhijn valt/ ghelegen is. Dat is by Carolo magno boorz. te wercke gheleijt/ ende soude de gracht langh gheweest hebben twee duysent schreden/ ende breeet drie hondert/ dan de stadighe reghen/ oock de Marassen die daer ontrent zijn/ waren het werck belettende/ in sodanigher wegghen/ dat tghen by dach uptgedoluen was/ des nachts wederom in viel: daer af zijn by Wepsembourg/ alwaer de Regnitz ontspringht/ noch eenighe oberbliffelen van dese grachte t'aenmercken. Dit werck schijnt wat ghemeens te hebben/ met de dickwyl ghepoochde doorgravinghen/ banden Peloponessus nu Morea, die oock de nature een sulcken maniere van doen wederstaende/ te verghheefs zijn by ernighe gheattenteert.

BAVARIA

In gantsch Duijtschlandt is qualijck eenighe Provincie/daer meer ende oock schoonder steden zijn/als in Beyerens. Strabon dat hy sulcks sach / hy soude nu voorwaer dese Provincie gheen wildernisse noemen/die so seer met sloten ende steden begaest is; die op hupde in Neder ende Opper Beyerens gedeelt wordt. Opper Beyerens leyt aenden Middach ende aende Alpes; dat is door veel Doelen ende Zoecten niet wel om te ghebruycken / dat heeft veel Bosschen/ Meyzen/ snelle Rivieren/sock wilde beesten/als Bezen/wilde Swyren / oock dupsenden van Hertien/ diemen nochtans sonder 'tconsent vanden Prince niet jaghen mach. De steden in deseu streeck ghelegghen/zijn Nurembergh aenden Iser/een schoone ende vernacinde plaets/de wooninghe oock vanden Hertoch/Ingelstadt daer een vermaerde scholes / Frisinghen een Bisschoplycke Stadt/Wasserburch/Ruburch/Rosen-heym/Amensbryuch/etc.

Neder Beyerens is beter bewoont/ende is aenden Danouw/Iser ende Laber vruchtbaer in Wijngharden. De steden alhier zijn Regenspurch/Passaw/Straubingen/Landtsbut/Dingelring/Oosterhoof/ende meer anderen.

't Landt byinghe Sout/Cozen/Vee/Woghelen / ende wilde dieren ghenoech op / dan meest Berckens/ die zijn daer in so groote menichte/dat ghelijck Hongheren Ossen/ so oock Beyerens Berckens aen veel Landtschappen van Kerstenrijck toe schleckt.

D'inwoonders zijn daer over meer ghenegghen tot Landtneringhe/ende haer Vee te onderhouden/dan tot den oorloch/ 'tzijn oock gheen Cooplyden / haer handel staet aenden Godt Bacchus, ende aende Goddinne Venus. om kinderen te verwerwen. Beyerens placht wel eer by eyghen Coningen geregeert te worden/tot de tydē van Arnulphus Keyser/ daer na zijn de Hertogen opgecomen/die zijn alsmoech inde Dominatie. Vier Bisdommen hebben dit landt wel eer gedeijlt/ te weten vā Salsburch/ Regenspurch/ Passaw en Frisingen/so wordē oer getelt 34. stedē/46. Merck-flecken/72. Cloosters/ behalvē ontallijcke dorpen/sloten en Heeren hupsen/die niet de limptē van Bavaria beslotē liggen; die zijn de Francken aent Noordē / de Swaben aent Westen/ d'Italiaensche berghen aent Zuiden / Bernen en Oostenrijck aent Oosten.

Onder de Bisdommen vā Beperen is Saltzburch 'topperste; Van de Stadt Saltzburch schrijft Munnsterus aldus: Iulius Cæsar willende de Duytschen bespyngen/deedt eē sterck Casteel maecten/inde engten vant gheberchte/tot een schanse vande Krjgtsluyden/ende tot verreck vande garnisoenen aldaer/dat is daer dooz int Latijn Iuuauia ghenaeint/ 'welck beteijckent een Casteel van hulp / daert de Duytschen af noemen Helffen-steyn. De Gēviere daert aen ghelegghen is/wordt oock Iuuarius gheheeten/ soo zijnder sommighe die meenen dat het Casteel daer nae den naem draecht. Ontrent dese Stadt zyn Mozassen/Vallepen ende heubelen. De Mozassen dienen om beesten te voeden/de berghen of heubelen zyn voort bliegen der voghelen/ende jacht der wilde dieren. Het is wel waer dat dese Stadt opt seer ghebloeyt heeft/maer by tyden vanden Wreedden Attila heeft die veel moeten lyden/in brandt ende plonderinge. Daer nae int jaer 540. also Rupertus Bisschop van Worms ghecomen was in Beperen/ende den Hertoch Theodon ghedoopt hadde / is dooz zyn toedoen d'oude Stadt Iuuauia weder opghetimmert/ende in naem ghebracht / verciert oock met een Kerck ter eeren van S. Peter/eū met een schoon Clooster van S. Benedictus ordre. Dies Rupertus d'eerste Bisschop van dese plaets heeft die 14. jaren gheregeert. Onder t Bisdom van Saltzburch hoozen de Bisschoppen van Trenten/van Passauw/van Weenen in Oostenryck/van Guch/van Byria/Frisin ghen/Seckou/Labentin/ende Chyemen; t Bisdom van Regenspurch is uptghesondert.

Sommighe meenen dat Saltzburch alsnu den name heeft vant Sout/dat daer ontrent by Freichenbal upt ghedolven wordt / andere meenen dat die romt vande Gēviere Salza / daer die aen ghelegghen is. Het landt is abundant in Mynen van Gout/Silver/Coper ende Pser: daer wordt oock Solpher/Aluin ende Antimonie ghevonden / soo zijnder dock plaetsen/daer men de Marbersteenen upt haelt.

Onder de Bisschoppen van Saltzburch wordt eenen Ernestus Saltzgrabe vanden Ghijn/ende Hertoch in Beperen vermaert/dat was een bysonder geleert man/groot Mathematicus, die oock insonderheyt lust nam om met kleynen gheselschay onbekent dooz vzeemde Landen te reysen:

te versen: hy quam eens tot Parijs in onbekende habyte / dan also Coninck Franciscus hē wat straffer aensach / vreesende bekenit te worden / vertrack subptelijcken / naer Saxon ende bā daer tot Passauw. Dit schryft Munsterus.

Belchryvinghe van Oostenrijk.

Oostenrijk eertijts hooch Pannonia ghenamt / heeft aenden Opganck 't Coninck rijk van Hongrien / aende Nederganck Beperen / ende aenden Middach de berghen van Sicilia. 't Is d'ie dachzepsen min oft meer breedt / ende noch eens so lanc; 't Landt is vruchtbaer / begoten met veelderlep wateren / beplant met Wijngaerdē / overbloedich in bosschen / vet in weyden / bysonder so verrijcht met Wpnen / dat de Landen van Morabien / Bemen / Slesien ende Beperen / daer mede ghestoffeert worden. Daer dat de heerlijkhept vant Roomsche rijk ghecomen is aende Princen van desen Lande / so ist seer vermaert gheworden beter bewoont / ende van alle dingē voorsien. De Gebiere Danubius de Danouw / loopt midden door de Prvincie / die heeft aē haer kant Casteelen / Stedē / Sloten ende Cloosters in ontallijcke menichte; namentlijk: Perchlarn / een stadt ende Casteel / daer een grosten hoop van Potbackers woont / die oock haer bysonderen rechter hebben / Weitneck een Casteel / Welck een stedeken met een Casteel / Emersdorff een stadt / Spitz / Tiernstein / Stein / Krems / Hohenburch / Tulla / Tulbing / Kinnigstetten / Zeiselmur / Stockerauw / Greiffenstein / Greittenstein een Casteelken / daer oock goede Wijn ontrent wast / Kalenberch oock een Casteelken op een berch / berch / daer aende voet een dorp leijt / vermaert door een Pastoor / die gantsch Duijtschlande met zyn cluchten verbult heeft. Daer dese plaetsen volcht Vienna / Weenen / de hoofd stadt / die neemt haer naem vande Gebiere Pieune; 't landt ontrent de stadt is seer goet / ende draecht wel smaekende

maeckende Wijn. Doen Otocarus Coninck van Bemen in possessie van Oostenrijck was/ heeft hy een Casteel van onderen tot boven doen timmeren/ dat is het Princelijcke Casteel/ daer houden sich d' Aerts- Hertoghen van Oostenrijck. Int nederdalen van Weenen / langhs den Danouw zijn noch veel schoone plaetsen/ tot Bzef burch (dat is eē Hongersche stadt) toe: Daer upt blijckt de wijestreckende heerlijckheyt/ van Austria die is nu noch meerder/ aenghemercht de Landen van Strien/ Kernten/ Cilia/ en Tyrol daer by ghevoecht zijn.

De Danouw een vande vermaerste Rivieren van Kerstenrijck / heeft beneden Lintz twee sozghelijcken kypen/ daer de schepen lichtelijcken te gront gaende verdozben worden / d' eerste heet Sauruffel/ dat is Verchens- gnozt/ daer byijcht het water vanden Danouw met een verbaerlijck ghetier jeghen eenighe verholen Clippen / indien dan de schipper niet verbaren is eē kundich/ so comt lichtelijcken t' Schip in perijckel. Verder benede de stadt Greim is het tweede wiel/ daer draept hem dat water/ gelijk een draep-wint / ende werpt veē schrickelijcke golven op/ dies de schepen daer qualijck door comen/ veel luyden verdrincken albaer/ ende hyn geslocht van sulcke diepte/ dat de gront faelgeren de haer alle hulp begeeft. Noch zijnder eenige getweeft die hebben willen afmeten de diepte van dese kypen / maer die is soo groot / dat gheen loot de gront kan raechen. Al dat verdrinct/ dat blijft daer/ ende men krijcht niet weder. Dese Riviere neemt haer oorspronck inder Swaben landt/ dat wordt aldaer de Baronte inder Bar gheheten/ onder d' heerlijckheyt vande Graven van Furstenberch. De Fonteyne daer die upt comt is int Dozp van Eschingen/ so nae aen den Rhijn- cant dat qualijck twee mylen daer tusschen zijn/ ende is t' Landt daer dese Fonteyne ontspringt effen ende plat/ niet verchachtich/ als sommighe verwaende gheemeent hebben. Haer uptganck ofte mondt is inden Mare Magiore, int Latijn Pontus Euxinus. Dies heeft eē vernaemt Hystory schryber Polybius. met verschepde argumenten willen bewysen / dat metter tijdt door de Sandt- hoopen / die den Danouw/ Bozpfenes ende andere Rivieren toeboeren / de Mare Magiore soo soude vervult worden/ dat die tot den schipbaert onbequaet wilde zijn/ dat is nu anders/ Want die selfde Zee is op huyden niet een

niet een haer ondieper/ dan die ter tyden van Polybius was; alsoo comt dickmael dat eenighe meeninghen / die niet gheen redenen zijn te wederleggghen / nochtans door den tijdt ende experientie valsch bevonden worden. Wie en heeft wel eer aende redenen niet gheloofst/ daer men mede betoochde/ dat onder den Zona Torrida gheen ijsden en woonden? ende nochtans is anders bevonden/ also daer niet alleen eenighe menschen/ maer groote Landtschappen onder gelegghen zijn; die daer beneffens als de Son opt hooghsten is/ niet een soete regen/ tot des warmghe tempertheit/ begoten worden.

Oostenrijck is eerst by Marchgraven gheregeert / daer nae by Hertoghen / ten laetsten by Certs-Hertogē tot op huyden. Munsterus schryft dat de wapenen vanden Prince vā Oostenrijck eerst in vijf gulde Leewercken / in een blaeu velt bestonden: dan Lupoldus Marchgraef bechtende teghens den Pruyssen/ die ongheloovich waren / heeft een ander wapen ghedacht te nemen: Dies voeren noch op huyden d' Certs-Hertoghen van Oostenrijck/ een Silveren stock in een root velt.

Beschryvinghe van Transylvania oft Sevenbergh.

TRansylvania byde Latijnsche schryvers/ wordt byde Duytschen Sevenbergh genaemt/ dat lept becingelt met groote ende hooghe berghen/ effen als een stad/ die niet bolwercken ende stercke muren bebesticht is; daerom kan gheen vbandt dat becrachtighen/ ten waer niet obergroote moepte. De Walachiens woonen buyten het ghebercht / naert Oosten ende Noorden/ dat zijn oock deelen gheweest van het Dacia, daer de Romeynsche macht veel op te doen heeft ghehad/ dat by den Lypischen Boet oock fier ende rouw gheuoent wordt. Door waer al dit ghewest heeft kloeck Lypghs-volck/ dat des Doots vinnicheit luttel vzeest/ ende

Ghelijck

Beschryvinghe van Transylvania oft Sevenbergh.

Ghelijck een boom met bladers swert,
 Die door het Houmes van Stael hert
 Wordt int Bosch diep ghesneden
 Door zijn verlies en slaghen wast;
 Oock so den moet noch vromer past
 Teghen 't Yser met reden.

Dat zijn onder dat Sevenbergh noch eenighe Ceculieren/dat zijn d'alder vroomste lypde/
 die en hebben gheen onderschept tusschen een Boer ende Edelman/ dan leven al op een gemeene
 voet. Haer spraeck is verscheden vande Transylvakeren/ die spreken meest Duytsch/ maer
 dese spreken Hongersch. Dat zijn drie principale steden in dese contrey / Khsch / Orban ende
 Schepsp. In Transylvania onder veel steden zijn de vernaemste Conenstat / Hermenstat/
 Schlespurg / Meduwich / Dausenburch / Resen / Willernbach / Wepssemburch / etc. De hooft-
 stadt is Hermenstat / schier so groot als Weenen / ende seer sterck / daer doet de gheleghentheyt
 toe / men kan in duytsent schreden de stadt niet ghenaecken / om de wateren / byders en mozaassen /
 die ontrent zijn. Niet verde van dese plaets leyt een sterck Casteel ghenaeemt Gotthurn / dat
 leyt int ghebercht aen een Gebiere / daer is een enghe inganc om int Landt te comen / in sulcker
 voeghen dat niemandt door kan passeren / als de draepboomen vant Casteel ghesloten zijn.
 Naest Garmanstadt is Cronenstat de schoonste; het landt daer ontrent draecht goet Cozen / en
 boept menichte van Dee / daer wast oock Wijn / maer is wat herder. Van daer comtmen tot
 Ternisch / door een naeuw passage / die wordt beschermt met het Casteel van Turtzest / op
 dat de vpandt daer niet door come / ghelijck by Willernbach dock een fortreffe is / om den in-
 ganck van Sevenberg / tusschen hooghe ende scherpe berghen / in een vallepe te bewaren. Een
 ander stadt is noch in dese Provincie / ende wordt Humadt geheeten; dat is een stercke plaets /
 ende het vaderlant van Iohannes Humiades, vader van Mathias Coninck der Hongeren.

Beschryvinghe van Transylvaniam oft Sevenbergh.

351

Alba Iulia is d'outste stadt van Transylvanien/ die wordt gemeeneentlyck Weissenburch gheheeten/ ende heeft een epghen Bisschop.

Voorts is het gantsche Landt seer ghepresen / daermen oock Mynen van Gout en Silber vint/Cozen ende Wijn in overbloet / wilde Ossen / die een vaert onder den kin hebben/ wilde Beerden/die de manen tot der aerden toe hanghende draghen / ende andere meer dinghen/ tot nootdrift der menschen. De vernaemste Siebieren zijn Alt ende Morosse/die beyde oock schip- rijck zijn.

De Gouverneur van dese Provincie/ placht byde Coninghen van Hongheren gheset te worden / die was dan Vapuoda ghenaemt. Onder de Vapuoden ghestelt aende gheberchten van Transylvaniam, placht eender te wesen ghenaemt Draculus, van hem septmen wonderlijke dinghen; als dat hy aen eenighe Ambassaten upt Turckpen / aen hem ghesonden de bonnet opt hooft liet vast maecken / met drie naghelen / om dat zy dien vooz hem niet ghelicht hadden / naer des Landts ghewoonte; dat hy tusschen sekere Turcken op palen van onderen doorghesicken tot aent hooft toe bancquetteerde met zijn vrienden; dat hy alle bedelaers/truwanten/oude ende onghewallighe luyden by een vergaderde/ende naer dat hy die wel onthaelte hadde/miet een schoone maeltijt/ die tsamen int vier sineer; dat hy aen eenighe Turcken dede 'tplat vande voet villen/ende daerna met Sout Wypven/doende daer over comen eenighe Senten/die met haer scherpe tonghen/in plaets van medecyne / de pijn noch vermeerderden. Alle welcke dinghen hem seer onthien maecten/ soo dat men mocht door zijn goede justitie/ in alle wildernissen ende woestynen byz ende vranck sonder vzeese passeren. Hy is achternae in een slach teghens den Turck ghebleven / dies oock zijn hooft aen Mahomet vooreen groote schenckagie ghesonden worde.

Op hynden regneert hier de doozluchtrighen Heere Sigismundus; die een schand ende voozberhter teghens de wyede Oekomans vooz de Christenen

Cloeck

Beschryvinghe van Transylvania oft Sevenbergh.

Cloeck met zijn dubbelt snydendt sweert.
 Verslaet den Vyandt nu verveert,
 En verruwt zijn banieren
 Int root bloet der Turcken verstrooft;
 Die do or haer vlucht Croonen zijn hoofft
 Met bloeyende Laurieren

Beschryvinghe van Hongheren.

Hongheren neemt zijn begin vanden Gebiere Era / aenden Middach / ende vande Polars
 hers ende Gera, ofte Walachiens aent Noorden; Int Westen leyt het naer Oostenryck /
 ende aent Oosten naer Mælia. Het kan qualijck eenich Landt ghebonden worden / daer
 stercker ende byzomer Luyden zijn / meerder oberbloet van beesten / better aerderijck / of grooter
 menichte van Metallen. Daer zijn drie soorten van menschen in / namentlijcken Priesters /
 Irijghs-luyden ende Werck-luyden / ende is so het gantsche Landtschap in eenighe contrepen
 ofte vergaderinghen gedeijlt. Waert nu dattet Landt beter in vreden mocht comen / of waert
 heel bevizt van roovers ende wechschenders / het soude voortwaer meer steden hebben / ende het
 mocht niet rechte ghestelt worden boven alle andere Provincien vander Werelt / in lustigheyt /
 gheleghentheyt ende soeticheyt vande locht. Buda is op huyden de hoofst-stadt vant gantsche
 Coninckrijck van Hongheren / by Coninck Sigismond met een schoon Paleys ende andere co-
 selijcke edificie verciert. Agria is een Bisschoplijcke stadt / Cassovie is een oude plaets / van
 Galio een Romeijn also geheeten. Dymheim leyt verder int Landt / leyt dicht aende Gebiers
 Rych / die inden Danouw valt, Alsoo dan de Danouw in veel andere Canalen ende stroomien
 verdeijlt.

verdeijlt is/maeckt die oock veel Eylanden/waer af 't grootste Samarien heet ende nu Schy-
 tien. Daer de Gebiere Sau inder Danou valt is Alba Græca gheleghen; anders Belgradum;
 of Grieksch Wijssenburch. Voorts zijn nu de vermaerste steden ende plaetsen meest aenden
 Turck gecomen/die daer over met een Barbarisch goubernement heerschap: dies is de Chri-
 stelicke Croone van Hongeren aen dien verbaerlijcken Czian voor roof ghebleven; die te vo-
 ren by so veel heerlijke ende treffelijke Coninghen bedient was. Onder dien is eene Matthias
 Coruius gheweest /sone van Iohan Coruin of Huniades, dat is een bysonder vroom Prince
 ghebleven; van een vroom Vader afghecomen/ook tot der scientien ende wetenschap genegen.
 Zijn doot was byzant. Op een dach sittende aent tafel/byzotlich ende verbrucht/ door een sta-
 righe Ambassade/byden Coninck van Byzantijck aen hem ghesonden/ heeft hy bevolen/ dat
 men eenighe Vyghen opzichten soude / dan worde van eenighe gheseyt; dat die al ghegheten
 waren: Dat heeft den Coninck tot gramschap verwreckt ende ontflecken/dies met een Apople-
 rie bevanghen is hy ghelijck sonder gheboelen blyven sittend; zijn spraekke oock faelger ende/soo
 dat niet dan eenich beestachtich ghebruyck van hem ghehoort worde / dat tot den anderen dach
 duerde: met een groot bewijs/wat de onmatighe gramschap al wercken kan.

Beschryvinghe van Illyricum.

Het waren van oudts twee vernaemde Landtschappen tusschen d'Adriatische Zee/ ende
 het Coninckryck van Hongrien: die waren Illyricum ende Dalmatia ghenaemt. Illyricum
 is by onse tyden in veel deelen verscheyden; die zijn Carinthia, Coruatia, Croatia ende
 Slavonia: daer van sommighe/ Bosnia byghevoecht wordt/d'oude hebben Liburniam oock
 mede ghesiet onder desen hoop/dan de palen van die Provincien zijn nu qualijck ontkennen.

Dier beneffens schryven eenighe; dat Illyricum ghestreckt heeft naert Noorden/tot aen Oeff-
 ryck/Stirien/Serbien/Guscien/ende Dalmatien; wesende een ghemeene naem aen alle dese
 Landen. Strabo schryft / dat Illyricum goede ende vaste habenen heeft, dat d'aerde aldaer vry
 is/verdeelt met Wyngaerden ende Olyf-boemen / uytghesoudeit eenighe siernachtighe ende
 rouwe plaetsen. D'iuwoonders zijn wel eer onbeleest gheweest ende woert/haer handel was
 meest de Zee met rooven t'ontvypen; zijn nu gheschickter. Dit Landt is op huyden in eenighe
 deelen aenden Coninck van Hongheren/ende de Venetianen onderwozen. D'hupsen zijn ghe-
 meenelijck met riet ghedeckt/behalven eenighe steden die op de Zeekant ligghen/daer zijn de
 Borghers civiler. Naer't ghetuyghen van Aristoteles, souden de Schapen viermael s'jaers
 alhier geschozen worden. Het zijn twee principale Gebiete in dese Provincie de Sava en Drava,
 die loopen inden Danouw, dat zijn noch eenighe andere clepne wateren over't ghebetcht / die
 vallen inden Adriatischen Zee. De meest vermaerde steden zijn Flamone / Segue / Fadere/
 Scardone / Spalate / Epidauren / byde Gotthen ghebestruuert ende nu weder opgetinnert in
 de stadt van Raguse/die door haer ruppen opgheromen is. Raguse is althans een treffelijcke
 roopstadt/ende Republijcke/ die betaelt tribuyt aenden Turck / dat comt alle jaers te staen tot
 1000.goude Ducaten. Int Landt van Kernten/lept een stadt die wordt Claghen ghenamt;
 daer wordt een ghewoonte onderhouden/teghens de Dieven/die is seer straf ende hert. Daer
 hangtmen/op staende voet / niet alleen die bevonden zijn in eenighe dierpen; maer oock daer
 eenich vermocden van diefte op is / dan wordt drie daghen naer der executie vonnis ghegeuen:
 binden dan de Rechter's / dat sulcken eenen ghehangen schuldich is / so blyft hy int besit vanden
 galge/ende verrot aent selfde hout: maer soo hy onnoosel is/ende der opghelapde dieverpe ont-
 schuldich; dan wordt hy afghedaen ende begraven naer behooren: dat is verkeerde Justitie/
 daer de straffe voor den misdaet gaet. Men seyt, dat onteret de stadt Lapbar byde plaets Zirch-
 nitz een Mey is / die inde Winter met water ende Visschen gantschelijck over bloedich is; soo
 datmen aldaer Snoetken vanght / die drie of vier Cubiten lanck zijn. Maer inde Sommer
 verdroocht

SARA et ZEBENIC

verdoocht het water / de Visschen verdwynen / men ploecht aldaer d'aerde / t'Cozen wast daer / en naer den Ougst / so comt het water weer met 't'romen vanden Winter / dan krijcht de Beepz van nieuws water ende Vissen. In Stepmarch; of Sciria woonen eenige lypden / die overgrootte Croppen hebben / die zijn wel so groot / dat zy de spraeck beletten; ende eē Vrouw die haer kint te supghen gheeft / werpt den Crop over den rugghe / ghelijck een sack om dat die gheen belet en ghebe / aen het supghende kint. Tot Frisach schrijft Ortelius, ghesien te zijn / niet sonder verwonderingh / eender die zijn kin vanden ooren strecke / ende met de schouderen eben breecht / tot op den borst hingh: dese onnatuurlijckheyt comt vant water ende locht; daer d'Inwoonders by leven. De Slavonische spraeck is aende lypden van dese Landen gemeen / behalven in die contrepen die aen Duytschlandt ghepaelt zijn. Dese tael wordt Windische genaemt / ende byde Latynen Illyrische / ende streckt op huyden wijd ende breecht / vanden Adziatischen Zee af / tot inde Noordersche Landen toe / dien ghebruicken d' Istriers / Dalmaten / Bosnenseren / Mozaben / Bemers / Laurnitzeren / Sileseren / Polen / Lichouwens / Pruysen; ende d'Inwoonders van Scandia / jae tot aen Constantinopelen onder de Turcken / wordt de Slavonische spraeck ghehoort.

Beschryvinghe van Zara ende Zebenico.

Zara was eertijts Zadera genaemt / dat placht een stadt te zijn daer krijghs volck in woode / sterck ende wel voorszien / dat heeft d'oorzaecke gheweest van menigerley wederspannicheyt / die zy aende Venetianen betoochde / doch is altoos verwonnen / ende in slavernye het rocken. t'Landt ontrent dese stadt / was eertijts Liburnia gheheeten. Hier aen volcht de Riviere Scardon / ende een stadt die den Turck ghehoorzaemt; van daer comt men tot Sic / dat is op

is op huyden Sebenico. Tot Zadera; of Zara schryft Petrus Martyr van Angleria, dat eenige oude opschryvinghen te lesen zijn/mer noch meer andere Antiquiteyten. Oec seyt hy is aldaer het lichaem van S. Simeon, dat lept noch gheheel ende heeft hem wonder ghegheven / hoe dat een doode lichaem/ so langhe tijt heeft moghen ongheschadicht ende gheheel blyven / dat welcke noch met Mirra/ noch anderen dinghen ghesalft/ noch ghecondeert is worden.

Beschryvinghe van Tirol.

Onde rijke Mynen van de seer goede Metallen / is het Graeffschap van Tirol/ by sommighe aen eenighe gheluckighe Coninckrijcken gheleken/ ende gelijck Cospiarius verhaelt/ comen aenden Prince alle jaren wel drie duysent Croonen daer upt/ dese zijn meest byde Stadt Schwatz. De ghelegghentheyte van Tirol is bykans middel inde Alpes (dat zijn eenighe Hemel hooghe berghe) / die in dese streeck vande natuur sonderlinghe opgheworpen zijn/ tusschen Beperen ende Italien.

De vernaemste Steden zijn Inspruck/ Bolzan/ Tirol/ Trenten / Bixia / Bynneck / ende Schwatz/ etc. Van Trenten ontrent drie mylen/ is een berch Hausberch gheheeten/ die streckt inde langhte twalef mylen/ iude byede drie. vaer zijn 310. Parochy Kercken/ ende 32. Castelen. Godolph sone van Albertus Hertoch van Oostenryck / heeft aende andere heerlijckheypden het Graeffschap van Tirol geboecht/ want hy nam te Wpue de Weduwe vade Grabe van Tyrol. Ende hoewel een dochter vande eerste man oberghebleven was/ die oock een Soon achterliet/ erfgenaem vant voorz. Graeffschap/ so is nochtans byde selfde sone/ die geen kinderen hadde/ aen het huys van Oostenryck dit Graeffschap gelaten by Testamente. Behalven het Saut ende Spערpen/ is dit Landt van alles vruchtbaer/ dat der menschen behoefte ophelpt.

De Inwoonders van Switserlandt/zijn al van oude tyden af/ vooz groote liebers ver-
 vrypheit gheacht / zy hebben haer qualijck willen tot eenighe subiectie gheven / mochten
 gheen overhoofd liden. Dat duurt noch op huyden/ haer Landt om des ghelegghenheits
 wille sterck/ is qualijck aen te tasten/ so zijn oock de luyden so vroom/ dat zy lichtelijck het haer
 weten te beschermen. Cæsar schryft dat de Helvetij, ofte Switser/ wel eer zijn ghedeylt ghe-
 weest in 4. Dorpen; op huyden zijn die in 13. partypen ghescheyden/ die worden Cantons oft
 Hoecken ghenoeut / die zijn met den anderen dooz sonderlinghe wetten verbonden/ en wordt
 daerom oock het gantsche Landt Eydgnooschaft ghenaeamt; dat begrijpt eenighe bysondere
 steden/ namentlijck Byp/ Switz/ Underwolden/ Turegum/ Lucern/ Bernen/ Glarone/ Basel/
 Friburch/ etc. dat zijn al meest vrye steden/ die gheen Prince kennen vooz hooft. Het bevanght
 oock eenighe vallepen ofte dellen/ als van Sungouw/ Ergouw/ Turgouw/ Bysgouw/ Vcht-
 landt/ ende een stuck van Elfas. De Bisdommen zijn tot Basel/ Constantz/ Losanne en Chur.
 Dat zijn oock ontallijcke veel Graeffschappen in dese contreye / oock veel Edelluyden ende
 Baroenen.

Sommighe houden dat Switserlandt het hoochste landt is van Kerstenrijck / dat neemt
 zijn bewijs vpt de steple bergghen daert op ghelegghen is / vpt den afloop vande vermaerde Ge-
 vieren/ als den Rhijn/ de Rosne/ de Ro; die vpt desen hoeck als een verheven plaets af comende/
 d'andere laeger landen begieten. Vp wylen sullen daer ober aenden reysenden man/ eenighe ber-
 gghen blijcken/ die dooz ewighe snee altoos wit ende kout / de Sterren schynen met haer ver-
 vaerlijcke gryse sop te raecken / by wylen oock eenighe vallepen/ van soo groote diepte/ dat het
 oock in een afgront schijnt te vallen/ met een hooft draepinghe/ soo vande groote hoochte/ naer
 een onghemeten laechte het ghesicht hem draept. Ende niet teghenstaende de natuurlijcke rou-
 schept ende herdtthept vanden Aertbodem aldaer/ so is die nochtans/ met stadighe ende ghedu-
 righe arbeyp so doozhout/ dat die niet alleen nootlijcke vruchten/ maer oock lustighe ende play-
 sante voortsbrynght. Soo wast oock daer goet Cozen/ goeden Wijn/ die den Rhynschen oock
 altemet

altemets passeert. Oswaldus Molitor schryft dat de Switsers groote profyten upt de Ossen en andere beesten trecken / die naer Italien ende andere Provincien van Duytschlandt gheboert worden / so dat upt twintich Ossen / de jaerlyckschen incomst wel tot hondert Croonen comt / behaluen alle de costen / die tot dien oorsaecke aen Meysens ende Knechten gelept worden. Dat is d' oorsaecke dat so veel vöckeren moghen in so kleynen Landt onderhouden zyn; dat is dan bepaelt met den Rhijn / met den berch van S. Claudius, den Geneeffchen Meyz / ende Italien / hebbende het Graeffschap van Tirol aent Oosten / het Hertochdō van Milanen aent Zuyden / met het Landt van Piemont / Savopen aent Westen / raeckende oot met d' andere strecken de Landen van Bourgogne / Franckryck / ende Hoogh-duytschlandt.

Onder de Meyzen die in Switserlandt veel zyn / ende in grootte van water innemende / is reender / die de Meyz van Pilatus gheheeten wordt / die is hier bysonder te verhalen / die is ghelegghen tusschen Lucern ende Underwalden / op het hoochste van een berch / die zy den ghebroken Berch heeten / beset rondsomme niet Bossen ende boomen / aen een maraschachtighe gront / dat niemant lichtelijck daer aen come / om het water te terghen. Want daer wordt gheseyt / dat so pet in dese Meyz gheworpen woort / dat dan flux eenighe onberwachte tempeesten opstaen / die groote schade aende aenwoonderen by wplen doen. Het is voozwaer een verbaerlijcke plaets om aen te sien / twater zijnde in haer cuyl ende besteck ghesloten / dat heeft gheen uptloop aen eenighe kanten. Het wordt oock noch met Gebieren / noch snee / noch reghen vermeerdert; Het wordt oock met gheen winden beweecht / behout altoos zyn epghen swertichept / ende en moghen geen breeemde daer aencomen / op dat zy niet te vergeefs daer in werpen / daer dan het onligghende Landt af beschadicht worde / dooz eenighe opcomende tempeesten.

De berghen van deser contreye / soude onnodich zyn alhier te noemen / die zyn de gantsche Werelt dooz bekent / wie en heeft niet vanden berch van S. Gothard / van S. Bernardt ende andere hoozen vermelden? die Italam / als een eewighe schans / teghen den aenstoot vande Barbarische natien (ghelijckmen schryft) beschutten / dan om pet noch tos vermaeck vanden

Leser te verhalen/sal ick niet laten wat te schryven/ van een dier dat in de berghe van Stoff-
 ferlandt gebonden wordt. Dat is een Berch Kat/die wordt int Latijn Mus Alpinus geheeten/
 ende Mus Montanus, int Italiaens Mur mont, ende int Hocheduytsch Mourmelthier / om
 dat het by wplen moymelt / ende snoerckt in zijn slaep: dat is van middelmatighe groote/ heb-
 bende het fatsoen van een groot Conijn/ behalven aende ooren/die zijn afghebeten; ende aende
 staert/die is een palm lanck: de tanden diet voer heeft zijn lang ende scherp/de zyde is met hary
 bedeckt/onder den buijck/de pooten zijn bewaert met groote naghelen/daer kant mede grauen
 ende groote cuplen inder aerden maecten. Alsmen per toewerpt aen desen beest om t'eten/dat
 neemt het met de voozste pooten/ende eet op de achterste sittende/gelijck een Simmie. So gaet
 het oock by wyl op d'achterste twee pooten/gelijck een Bep; thap; is aende eenighe grauw/
 aen d'andere root. Terwyl zp upt zijn om haer nest te maecten/soo heeft eender de wacht/die
 weet niet eenich ghelugt d'andere te waerschouwen/so daer eenich ontraet soude zijn / dat kan
 hy sien van een hoozhen berch/daer hy de scijltwacht op hout. Om nu het vergadert stroo en
 ander dingh in haer hol te draghen/so gaet eender op den ruggeligghen / die ontfanght al den
 last tusschen zijn vier pooten op den buijck/als op een slede/ en beklupt dat daer seer vast. Wordt
 dan voozts met de steert ghetrocken / ende gheluypt tot aende plaets/ die voer het nest ghebe-
 stineert is/daer byinghen zp den heelen Winter over/ende slapen dien gantschen tyt. Onder de
 menschen zijn oock dese Katten ghehouden/ ende worden gheboept als andere huys-beesten.
 Munsterus schryft daer over/dat hem twee ghebracht waren upt Walais/die hadde hy in zijn
 hupsinghe/ende heeft aldaer haer natuur leeren kennen. Zp worden meest ghevangen wanneer
 haer byden Winter dien vasten slaep overvalt/dan draghen d'aenwoonders het verspiede nest
 met de Katten wech/die vernemen sulcks niet / ende worden niet wacker voer dat de Somer
 aencomt. Dies worden van sommighe in kisten oft coffers ghesloten/dat zp daer haer tydighe
 slaep upt slapen/daer af comt dan mogeljk ons spreekwoort. Hy slaept als een Kat. Inder
 medecpenen wordt dit beest ooc ghebruycht; Vrouwen die van kinde ghelegen zijn/ eten gaerne
 van haer

Beschryvinghe van Helvetia of Switserlandt.

van haer bleefsch/ook die buijck-pijn hebben/ende die niet slapen connen: Ook die met de Co-lycque ghequelt zijn/smeren den buijck met 'tvet van dese Gatten ende vinden goede baet.

Voorts zijn veel goede ghesonde Badt-stoven in Switserlandt / die worden byden voorsz. Munstero bysonder beschreven/ende van haer duecht ghezezen: De curieuse Leser mach daer in zijn lust boeten.

Beschryvinghe van Italien.

Italia weest ghegroet, schoon lustighe Landouwe,
 Princeffe van Kerstenrijck, edele Kersouwe:
 Ghelijck het ginsterich Gout, boven het Silver rijst,
 Boyen Duijtschlandt, Vranckrijck, jae Griecken men u prijst.

Vant ghelijck Plinius schrijft/een gheleert ende welsprekent pypser van u gaben/zijt ghy van alle Landen een Doetster/ende ooc Doet-kint/van der Godtlijcker macht uptgelesen/om den Hemel selfs claerder ende heerlijcker te maecken/ om verschepede rijcken in een te rapen/die met sachter manieren te beteren/en een spraec te verleenen / daer alle andere verschepede en verwoeste tongen tot des spraecks gemejnschap mede mochten comen/ ende metten coztsten tot een eenich Vaderlandt van alle Natien des gantschen Werelt. Ende wat sal ick meer schryuen? De doozlichticheyt van alle plaetsen is soo bysonder ende de vermaertheit vande Natien ende volckeren daer in woonende soo groot. De stadt van Roomen alleen epscht een bysonderen boeck; jae wat werck sal die heerlijcke plaets naer verdienste moghen uptlegghen? Nu het gheluckighe Campania in vruchtbaerheyt ende lusten/ die effen ghe-
 temperheyt

tempertheit des Lochts/die vette Velden/die warme heubelen/die beplige Wouden/die lustighe beemden/die giftighe bostagien/die vruchtbaerheyt van Wjngaerden ende Olijf-boomen/die vermaerde Vachten van beesten/die vette halsen vande Ossen/die Wepzen/die Gebieren en Fonteynen / 'theele Landt doozvloeyende/die Zee/die havenen / die gheleghentheyt als een schoot bequaem tot den handel met de gantsche Werelt/wat lof verdienen die niet? Daerom zijn oock veel schypvers besich gheweest met dit deel van Kerstenrijk ons upt te legghen: die doch met al haer groote boecken maer eenighe sonderhepden als vernaemde Sterren aengeraecht hebben. Onder dese is eenen Leander Alberri van Boulogne gheweest/ dien sullen wy oock in dit coyt uptlegghen naer vermoghen achtervolghen.

Van Ptolemæo wordt Italia gheleken by een Eplandt dat van alle kanten met de Zee besloten lept / sonder aent Westen / daert met de steyle Alpes aen Franckrijk ende Duytschlandt ghehecht leijt. Plinius doch ghelijck het by een bladt van een Ceckel-boom. Vande schypvers van dese tijt ist gheleken by een voet van een mensch/die vande huepe af begint/ende soo tot het uiterste vande hielen ende teenen streckt. Dit is een seer gheschickte ghelijckenisse/die oock met het aensien vande jeghenwoozdighe Caerte blyeken mach.

De palen van Italien zijn ooc versheyden naer het stellen vande autheuren/dan op hyden nemen die haer begin vande Gebiere Varus, met een linie ghetrocken ober de Alpes/tot aenden Gebiere Arsa, dat is de leste rebiere ende beslijt/Histriam, d'uyterste Probinrie van dien/daer Italia in ghedeelt is. Dese zijn anders/ghelijck die van Leandro ghestelt worden

Rieviera di Genua,
Toscana,
Ducato di Spoleto,
Campagna di Roma,
Terra di Lauoro,

Basilicata,
Calabria Inferiore,
Calabria Superiore,
Terra d'Otranto,
Terra di Bari,

Puglia

Puglia Piana.
 Abrusso.
 Marca Anconitana.
 Romagna.

Lombardia di qua dal Po.
 Lombardia di la dal Po.
 Marca Treuigiana.
 Friuli & Patria. Istria.

Waer inne naer het schypven van Alianus plachten 1166. steden te zijn / naer het verhael van Guido Ravennas 700. Van dese en rekenden moghelijck niet / ghelijck de kerck van Godmen doet op huyden / die heet gheen plaetsen steden / dan daer een Bisschoplijcke stoel is / sulckis synder op huyden boven de drie hondert niet. De langhte van Italia streckt van Augusta Prætorica, tot Reggio Giulio, tot dyssent ende twintich mylen.

De bzeete is verschepde / naer dat de Zee die met haer Inhâmen vermindert oft vergroot. Het midden is int Landt van Siete / daer placht het Landt wonderlycke vet te zijn / ende het marg van gheheel Italia, nu zijn de plaetsen ontrent Modena ende Bologne de vruchtbaerste: Dies by Sabellico worden Venetien rijk / Milanen groot / Genua heerlijck / Florence schoon / Ravenna oude / Roma heyligh / Naples edel ghehouden ende ghenaeamt / maer Bologne vet ende vruchtbaer.

D'intoonders zijn eertijts als Heeren vander Werelt door de Stadt Roma sonderlinghe vermaert geweest / van alle scientie meesters: dese geesticheyt blijft haer noch op huyden by; dat heeft gheen Landt subtylder verstanden / daer ooc de welsprekentheyt bysonder gebiert wort / de huyden zijn beleeft / gheschickt / dienstich / dan om haer dubbelden gront sozghlijck / daarom jemandt die in Italien reys / hy sal moeten aentrecken een vroom ende bymoedich wesen / een swyghende tong / ende een besloten hert. Die anders van condicien is / die sal in last ende leet comen / reysen niet ongheluck / ende indien hy thuyse gheraecht / dat sal niet sonder schande ende schamerheyt zijn. So beteyckenen van dit eenighe peerskens die ick hier stelle.

Wreet in het stryden saen.
 Is een Italiaen,
 En wijs in raette raemen:
 Sober en net eet hy
 Spreeckt stemmich, hovaerdy
 Pleecht in cleedens by namen.
 Zijn vyandt hy festeert
 Hoe wel hem 'thert noch deert,
 Drijft als een Os zijn ganghen,
 Jalousheyt inde sin
 Quelt hem, wanneer de min
 Zijn hert treckt in verlanghen.

Voorts soo veeld' d'ordze bande Caerten aengact/ die sullen wy beginnen van Istria af/ om re-
 denen/ ende so voorts rot d'upterste deelen/ latende aen Leandro ende Blondo haer beschrybin-
 ghe/ die van Rieviera de Genua of Liguria beghint/ die en sullen wy in dit stuck niet volgen.

Beschryvinghe van Istria.

Vande Colcheren/ die ghesonden waren om d'Argonauten / schaerliers banden Dochter
 des Conincks Oeta, te vervolghen/trecken d'oude Inwoonders deses Landts haer ooz-
 spzongh/sock haer naem/also de Colcheren comende upt den Mare Maggiore, inden Da-
 nouwe / die Ister gheheeten wordt / alhier inde Mare Adriaticum; nu Golfo de Venetia haer
 schepen

schepen int water stelden/ die zy vanden Ister ofte Sauw gedragen hadden/ op haer schouderen; daer af comt dan de name Istria, dat willen sommighe sustineren; dan wordt by Leander Alberti niet seer ghelooft. t' Landt van Istria is ghelijck een Eplandt/beringelt met de Zee/dan daert aent Noorden hanght ist met hooghe berghe van Crabaten afgheschut. Leander begint de palen van dese Provincie te nemen vande Gebiere Risano, ende een deel van d'Adziatische Zee int Westen / ende beslaet de Zupder zyde ende d'Oost zyde met den voorsz. Zee / tot naer den mont vande Gebiere Arsa, die Italiam schept van d'andere Provincie. Veel Steden/ Casteelen/ Dorpen/ Eplanden ende Zee-clippen / worden in Istria ghevonden de vernaemste steden zijn Cavo d'Istria; anders Instinopolis, Parenzo ende Pola; dat is een vernaemde stadt/door haer Antiquiteiten ende schoone haben:vande Colcheren wordt ghehouden dat die ghetimmert is/ ende bewysen haer vermaerde ouderdom eenighe boghen ende Tonclen / die op d'oude satsoen ghemaect zijn. By Attila Coninck der Hunnen / is dese stadt in voorszeden tyden seer geschent/ ghelijck oock noth veel andere plaetsen; die in desen hoeck gheleghen zijn. De bekende Gebieren alhier zijn drie/Risano, Quiero ende Arsa: waer beneffens de Gebiere Dragogna is/die heeft den naem van haer cromme loop / de bouwen van een Dzaeck ghelijck: aende mont van dese Gebiere zijn eenige Salinen, daer van so groote menichte van aenwoonderē is/ dat die schynen de frequentie van een stadt te maecten: Ontrent Cavo d'Istria dzaecht het Landt goede vruchten/brenght Wyn/Olie ende Sout;oock goet gras/voorz de wepdende beesten. Mendon Golfo di Quenero is een berch/ die deijlt met de Alpes / andere bekende berghe / het soete Italien vande woeste Barbaren/dese wordt ghenoemt Monte Maggior, aende schipperen eerst blijckelijck/ die heeft op haer hoochte een schoone Fonteijn / dzaecht oock goede medicinale ende seltsame Crupden; wordt daer over byde Nederynnen ghesfrequentert.

Ver de name van Forum Iulij dat by ons Frioul is af comt / schrijft Leander heel onseker te zijn / overmids dat sommighe eenige redenen voorwenden / daer zy mede behoonen / dat Iulius Caesar oorspronck aenden name ghegheven heeft / die andere nochtans byenghen van de Stadt Forum Iulij: Soo ist oock mede 't lande van Aquileia ghe-naemt / dat vande stede Aquileia, die wel in dese contrepe de vernaemste is. De Venetianen noement Patria, ter oorsaeck dat zy daer eerst upt dooz vrese geblucht zijn / naer d'eplandē inde Adriatische Zee / die zy nu met haer stede beslaen; so is dan Frioul een Vaderlandt geweest der Venetianen. Certeyn hoewel Italia beset is met hooghe berghen / ende vande Nature teghens alle aenstoot der vzeemde natien bevesticht; so hebben nochtas de Barbari een passagie gevonden om dooz Frioul te comen, ende d'edelste Provincie met haer rooverpen te schenden. Dies heeft altoos dit ghewest een duere gheweest / waer upt veel weenens ende verdriets voorts is gheromen. De tempnen ende simpten van Frioul zijn aent Oosten Istria, aent Noorden de berghen Iapides, aent Westen de Vindelische ende Nozische Alpes, aenden Middach d'Adriatische Zee. Het landt is aen dien kant plat ende effen / dan verhooght sich gelijk een Lessenaer / eerst in heubelen / daer nae in steyle ende hooghe berghen. So zijn dan in dit vernaemde Landt vruchtbare velden / wijt ende begoten met clare wateren / oock schoone Wijngaerden / van Plinio namentlijck gheprezen / veel bosschen so om hout upt te halen / als voor de jacht. De getemperde Locht boept daer over alle ding / ende doet het ghebiert ende ghewas wel tieren. Ende berghen vintmen Mynen van alderley Metallen / namentlijck Yser / Loo / Tin / Quick-silver / sijn Silver ende Gout / oock houtmen aldaer witte Marber-steenen / swerte / roode / Crystallen berillen ende andere costelijcke steenen. Inwoonders zijn genghen niet allcen tot de wetenschap / maer oock tot de Coopmanschay en anderen handel: Die hebben altoos ghehoorzsaemt aende Conrepen / terwyl de macht van haer rijk duerde / so die saelgeerde ende byde uptheimsche Natien onder de voet ghetreden was zijn die oock verwonnen gheweest / ende aende Loynbaerden ghebracht / die hebben met den spjel van Hertoghen gheregeert / tot den tijt dat de Keysers

seren van Roomen een groot deel van Frioul aen den Kercke van Aquileia schoncken/dat heeft een machtighe Kerck geweest/en was d'oberste Patriarch. Doch ten laetsten hebben de Venetianen haer heerschappie ober d'inwoonders metter tijt ghestreckt/ ende haer Patriam daer zy uptghevlucht waren/wederom inghecreghen/ dat met haer Officieren beset tot op hupden. Onder de vernaemste steden zijn Aquileia, Grado, Trielte, Vdene, Ciuidale di Friuli, Porto Gruaro, &c. daer is Aquileia d'hoofstade af/eertijts rijk en machtich in alle geluck welvarende/mu met 'topcomen van Venetien vergaē/ en sonder eenige bysondere fleur/also die stadt als een Sonne alle andere plaetsen/hoe verlicht ofte doozluchtich/verdupstert heeft. De ruine van Aquileia nam eerst begin vande aenberchtighe van Attila, die belegerde de stadt drie jarē lanck/so nau en strack/dat hy die achternae overweldicht heeft. Doch wesende te vozen in desperatie van dien te becrachtighen/heeft hy een Opebaer gesien/die zijn jongen mede nemende/ zijn oude nest verliet en de stadt begaf. Dat nam de Tyran vooz een goet tegcken / hy stelt zijn Leger in ordze/bestormt de stadt/verclaet de Borzers/ en maect hē selfs Meester vande bestinghen. De moort viel groot/d'oberdaet die de Krighslupden bedreven was sonderling/en tegens alle menschelijckhept/om dien t'ontblieden heeft een edele Dochter Dugna haer selfs inde Gebiere ghewoypen/kiesende den doot voort verlies van haer kungshept. Dat was een ongehoorde tucht van eer/die hy onse tyden qualijck soude te binden zijn.

Op de tyde vā Srabo, liep een Fabel van eenich Bosch/dat in dese Landen te sien was / dat wordt op hupden ghenaeamt het Bosch van S. Geltrude en van S. Malgherida: Men seyde dat alle dieren/die haer in desen bosch onderhielden tam waren/ en so te handelen ghelijck de huys beesten. Oock wanneer de Honden eenich wilt dier volchden/soo't in desen Bosch liep/het was vry ende de Honden hielden af van naerloopen / dat vertaende dan aldaer ende trock d'oude Wilthept upt.

Vande Gebiere Timaeus waer die gheloopen heeft / is een bysondere dispute by Leander voozs. die kan aldaer ghelesen worden.

In de Provincie die Marca Triuigiana gheheeten wordt is een oude stad gheleghen / Padua ghenaemt / haer Jurisdicte placht wel eer verder te strecken / op hupden lept die besloten met de Gebiere Ladesse aent Zupden / met een sleijn waterken Muson aent Noordē met de strāden van Venetien aent Oosten / hebbende d' Euganishe berghen aent Westen . Daer ober is doock een oudt veersken ghestelt aent Zegel van de voorsz. stad / aldus:
Muso, Mons, Athesis, Mare, certos dant mihifines.

Dat is:

De Zee, Muso, den Berch, Ladesse, mijn besluyten.

Onder Padua behooren seuen schoone steden / namentlijck Monfellese, Cittadella, Montagnana, Castel Baldo, Este, Sachertra, en Campo S. Pietro. Item ses Dozpen / onder de welcken zene is Arquato Montanare, bekent ende doozluchtich met het graf van dien vermaerde Poet ende Oratoor Petrarcha. Dat graf staet op 4. roode Colommen / en daer staet zyn Epitaphium aen g'eshouwen / dat heeft hy selfs ghemaeckt.

De stad van Padua selfs heeft wel eer een hoogh vernaemde stad gheweest / ghetrouw aet Roomsche rijck / machtich / wel bewoont / een vande principaelste plaetsen van Italia, dat betuyghen noch veel oude rupnen / die alsins ghesien worden ; onder dese is doock het Graf van den Tropaenschen Prince Antenor, die is eerste fondateur gheweest van Padua, ghelijck van het opschrift van zyn graf uytwijst. Paer d'heerschapppen vande Tropanen / Romeynen / Eselini / Carrarezen / ende vande Heeren vande Scale / is Padua ten laetsten onder de Venetianen ghecomen / die hebben de muren ende wallen doen opmaecken / ende teghens alle ghewelt van oorloch wonderlijcken ghesterckt . So rust dan vzedelijck de Moeder onder de gheluckighe schaduwe van haer Dochter. Want Venetien comt uyt Padua, ende is een Colonie vā dien. Binnen inde stad is een seer schoonen Hof / dat is der Medecynen Hof / die is wijt ende rondt / hebbende veel schoone krupden van verde Landen aldaer ghebracht en geplant / om de verstanden vande jonge Studentē daer mede t'exerceren; dat is een schoon stuck wercks / ende seer oorbaer.
Wt Padua

Wt Padua is ghesproten die a doozluchtighen Titus Livius, die de gantsche Werelt met de glozie zijns naems verbult heeft / om wiens willen upt Spaengien eenighe wpselupden ghecomen zijn / beweecht niet door de majesteit vā de Hoofst-stadt des Werelts / noch door de ver-naemtheit vanden wpsen Gaedt / maer door de fame vande welsprekentheyt / die in eenen man tot verwonderinghe ghestort was. Soo hebben oock een grooten naem ghegheven aen dese stadt Paulus de Rechts geleerde / medehulper van Alexander Roomsche Keeser inde reformatie zijns Rijcks / Stella ende Flaccus excellente Poeten / daer Martialis af vermaent / schryvende aen Maximum.

Det onliggende Landt is seer lustich / vruchtbaer ende draecht Cozen / Wijn / ende andere welsmaeckende vruchten. Daer wordt so grooten menichte van Cozen ghesneden / dattet een wonder schijnt / daer wordt goet ende wit bloot af ghemaect / dat passeert alle broodt van Italien. De Wijn is oock Plinio seer gheprezen ende wordt voor seer delicaet ghehouden.

De Rivieren begieten caeterriek manichfuldich / ende brengen groot ghemack aende Inwoonde ren ; dat zijn dan veel Speel-hoven ende Lust-huysen in dese streeck / meest byde Venetiaensche Edelluden opgherinnert : die om den lust vande locht / byde Somer met 'tgantsche huysghesin aldaer comen woonen. De vruchtbaerheyt wordt betuycht by een oudt spreekwoordt ; dat is d'Italianen inde mont : Bononia la grassa, Padua la passa, dat is Bononia is een bet landt : maer Padua gaet dat te boven.

De Stadt van Verona heeft het segghen ober een deel Landts / dat begint van het stedecken Baruchello tot Riua, dat leyt aen het uytterste vanden Lago de Garda, inde langhte begrippeude 65. Italiaesche mylen/ende inde byrede/ van Torre di Mezo tot Rivoltella 40. mylen; daer zijn dan in bestoten 1443 378. Campen; daer af zijn de 1223 112. byuchtebaer/ ende de 220266. onbyuchtebaer: die doch alle daerhs dooz den naer stighen bouw verbeteret worden.

Verona selfs is een vande vernaemste steden Italia, ghebout byde Costanen (ghelyck Leander hout) ende byde Cenomani oock bewoont/leyt aende Gebiere Adice, Athesis byden Latynen/die beplt ende sterckt den stadt met allen seer: daer zijn vier schoone Brugghen / die boegen de twee kanten vande stadt ober de Gebiere aen malcander. Van zijn daer noch andere Antiquitepten te sien/van triumphboghen/van Colommen ende oude muren/onder dien is een Conneel of Amphitheatrum/dat seer wjt ende groot is. In gantsch Europa en is gheen dat tegens d'aenstoot vanden etende tijt heelder ende ongeschender ghebleuen is; dat noemtmen gemeenelyck Harena. De Wozghers zijn beleeft/heerlijck ende gheschickt/van lief aensien / van goeder verstant/gheneghen tot de wetenschap ende gheleerthept. De stadt heeft oberbloet van alle noetlijcke dinghen/oock tot lust toe / daer zijn veel edele Familien; romligghende Landt is byuchtebaer in Cozen/Wijn/Olp ende andere schoone vruchten; daer wordt oock schoone ende spne Wol ghetrocken/die gaet andere Italiaensche Wollen te boven. De Seignourie ober Verona is naer het ondergaen van't Roomsche Ryck by verschepte Heeren en Princen gheweest/daer onder zijn de dooz luchtige Scaligeri, die hebben Veronam gheregeert byde 127. jaren/tot dat in Antonio d'heerschappie ghesaelgeert is. Op huyden zijn de Venetianen meesters; onder haer wijs goubernament rust nu Verona, ende wordt daghelijcks ghesterckt/so dat zy een vade onwinnelijcke steden is. Wt haer als een Moeder zijn ghesproten veel gheschickte ende geleerde luyden/die niet alleen de stadt/maer gantsch Italiam verlicht hebben.

In dese streack is een hooghe berch/ Monte Baldo ghenaemt / daer comen upt alle hoecken de curieuse Kruijt-soeckers/die vinden daer menigerlep schoone Krupden/die inde Medecynen seer ghe-

seer ghebesicht worden/ende tot ghesontheyt met sonderlinghe crachten strecken.

Het spruyten oock inde Landen van Verona, veel ghesonde waterkens / ende andere roele Gebierkens/die den Aertbodem begieten/ende naert ghelegghen is veel instrumenten ende wercken met haer loop ombrayen/tot een groot gemak der Inwoonderen.

Onder dese waterkens is eene / dat heeft zijn waerde om hier te vermanen. In de Valle di Policella by Negarino, sietmen ghesneden in een herbe steen twee bozsten / groot ghelijck die van een Jonckvrou; uyt de tepels van dien drijft stadelijck eenich claer water/dat heeft soo grooten cracht/dat ee Moeder/wiens Melck verdroocht is/daer haer bozsten mede strjckede/weder Melck ghenoch verkrijght.

De Gebiere Athesis, Ladice op huyden/ is byde oude schryberen wel bekent gheweest / die heeft haer oorspronck uyt de bergghen van Trenten(ghelijck Plinius schrijft) met klepne beginselen/dan neemt grootelijcks toe int loopen/ ende wordt achternae een seer snelle Gebiere/so dat zy om haer snelheyt met schepen niet kan ghebruyckt worden tot Verona toe; van daer begint zy navigabel te zijn / ende loopende met haer uptganck inde Golfo di Vineria, maect aldaer een schoone bequame Haven.

Beschryvinghe van de Jurisdicție van Brescia.

Het landt daer de stadt van Brescia 'thoofst af is/lept tusschen den Lago di Garda, Lago d'Isco, den rebiere Oglio, ende de Alpes, begrypede inde breete 100. mylen / en inde langte 50. Dat is een lustighe ende vette Landbouw / overbloedich in Cozen / Wijn / Oly ende andere nootlijcke / ooc plafsante vruchten. Daer en gebreken dan ooc niet Mynen van Gout / Splber / Coper / Alluyn / Marber ende van andere costelijcke steenen. De heubelen/bergen/bal-
lepen zijn

De Iurisdicție van Brescia.

Iepen zijn alhier wel bewoont / de Dorpen / Hupsen / Castelen zijnder veel: qualijck is in gantsch Italien Landtschap dat beter bewoont is. D' inwoonders zijn vernustich / kloeck / voorsz. nich. Brescia de Stadt is in oude ende nieuwe boecken wel bekend / op hupden soek lustich ende lijftochtich / schoon in hupsen ende hoben; ghemeenelijck ghenacmt de Bruijt van Venetien. Dooz veel twists en tweedracht heeft Brescia veel leets ghehad, nu rust zy onder de schaduwte bande Venetiaensche heerlijckheyt / daer onder is zy soo rijck ende machtich gheworden / dat zy aen gheen stadt des vaste Landts soude wijcken. Het zijn van haer dese veerskens,

Brescia van boven diet vette Landt aensiet
 Eyscht wel de waerdicheyt van eens s' Keyfers ghebiet,
 De locht is lustich, schoon, de Stadt net, sonder gal
 Het volck, haer vette grondt en kan zy noch niet al.
 Waert dat haer Landt certijts gheweest hadt in eendracht:
 Over haer Meesters zy dan soude kryghen macht,

In dese contreye zijn drie vernamde Meerzen / als Lago di Garda, Lago Idro, Lago d'Isco. De Lago di Garda is van oudts Lacus Benacus gheheten / ende by de schypers wel bekend. Dat is een verbaerlijck water / ende den tempcesten insonderheyt onder woepen / soo dat die by wipen den Zee ghelijck is / met golven opgaende als bergghen ende weder als in een afgront ter neder vallende: dat comt uyt de cracht bande winden / die tusschen den bergghen befloten / haer ten laetsten op de platte Meerz upt packen. De Gebiere Sarca comende uyt de bergghen van Trenten / valt inde voorsz. Meerz; Daer ontrent hebben de Venetianen / ter tyden dat zy jegens Philippo Vesconte, Hertoch van Milanen oorloch voerden / haer Galepen ende andere Schepen laten draghen / dooz herde ende scherpe bergghen / welck voorsz. een wonderlijck werck gheweest

Beschryvinghe van de Jurisdictie van Brescia.

gheweest is / dat wel eenich ghelijck soude hebben met de Fabel vande Argonauten. Certeijn
door helpdenisse van veel personen / die desen Meyr met ooghen aenghesien hebben / is dit een
vande lustichste plaetsen van Italien. Dat seyt oock Facio.

Ick sach Peschera, zijn lustighe Meyr, en stranden,
Die te boven gaen d'ander Italiaensche Landen,

Beschryvinghe van Crema met haer Jurisdictie.

Ober de doozluchtighe heerscappe der Venetianen is althans mede de Stadt Crema, en
haer aenhoozende Landtschap, die hebben dat vermeer dert met Inwoonderen / ende tot
groote heerlyckheyt van hupsen ende hoven ghebracht / soo ist dan op hupden een vande
vernaemste plaetsen van Italia; die 30 Castelli noemen. Daer ober is een ghemeijn segghen/
Barletta in Puglia, Prato in Toscana, Crema in Lombardia; om te beteyckenen de schoonheyt
groote ende Ryckdom van die plaetsen boven eenighe andere. Somtijts hebbē de Venetianen
dese plaets willen tot d'heerlyckheyt van een Stadt brenghen / naer d'Italiacsche costumen/
dan d'Inwoonderen zyn des onwillich gheweest / daer toe brenghende veel redanen / aenghe-
merckt haer stede nu een vande vernaemste Castelli was / en wesende Cità, soude vande minste
zijn. So seyt dan Crema in een schoone ende wyde Landbouw / groot van begriyp / sterck in be-
stiughen / machtich in ryckdom / vol met beleeft volck / schoon in hupsen / ende vā alles lystoch-
tich. Het onligghende Landt is wel doozbout / verciert met schoone Wyngaerden / daer goede
Wpnen van comen. Dat zyn ooc veel Canalen ende clare wateren / die het landt begieten / daer
seer goede Wiffchen in ghevanghen worden, Leander schryft, dat d'eerste memoire dien hy van
Crema

Crema ghebonden heeft / was inden tijt van Fredericus Barbarossa , die daer met belech booz ghelegghen heeft langhen tijt / ende daer na betrachticht: dies de Bozghers meest ghebloden zijn / dan naer de destructie van Cremona , is Crema weder op ghetimmert / tot een spijt der Cremonenseren.

Beschryvinghe van't Hertochdom van Milaenen.

Philippus Cominaus , die waerdige Historij schryber / inde Cronijck van Carolus de achtsten Coninck van Franckrijck / schryft aldus. Van't igheen dat dit Hertochdom besluit, so sach ick mijn leven gheen schoonder stuck Landts, noch van meerder weerde: want als den Heere te vreden soude zijn met vijf hondert duysent ducaten s'jaers, d'onderfaten soudent niet dan te rijck zijn, so soude hy oock in goede versekertheyt leven; maer hy licht ende treckt ses hondert ende vijftich duysent, oft seven hondert duysent, dat is een groote tyrannye; oock en soecken daeromme d'Inwoonders niet dan veranderinghe; ende beminnen luttel haer Prince. Dit schryft de Heere van Argenton.

Milaenen is de Hoofst-stadt van't Hertochdom / die meester van Milaenen is / dien hoozen oock d'omliggende plaetsen: Want de principaelste Heeren vande Lande aldaer woonachtich zijn / so is dan oock dese stadt een bal vande forrujn gheweest / met veel aenslagghen / aenstooten / brandt / destructien ghequelt / ende bevochten / heeft een ewighe twist ghemaect tusschen den Keiser Carolus V. ende de Coningen van Franckrijck / om het recht dat die twee Heeren daer op willen hebben. Doch is d'heerschappie ten laetsten hupse van Oostenrijck gebleven / ende heeft die querelle niet ghediens dan booz een graf van een ontallijcke menichte der vyome Capiteynen ende Soldaten.

De gheleghentheyt van Milaenen is op een bequame plaets / daer / uyt alle d'aenstootende Landen (ick laet de profften van't Hertochdom selfs) moghen ghemackelycken ghevoert worden / de dinghen die tot s'menschen lust ende nootduft dienende zijn. De stadt is seer groot en heeft schoone voorsteden / daer loopen oock veel waterganghen in de Stadt / die gheven groote bequaemheyt aen d'Inwoonderen / ende is daer ober alle dingh te beter coep. Certeyn het is een wonder diuck t'aensien / den grooten overbloet / die van alles inde stadt is / daer zijn so menigerley Constaeners / dat gheen Pen die te beschryvê machtich kan zijn. Daerom wordt gheseyt / waert dat yemandt heel Italiam wilde verstellen / hy soude Milaenen moeten destrueren / dan soude wel een so groote menichte van Constaeners / ende Arbeytslyden ober schieten / die heel Italiam kosten vervullen. De huyfen vande stadt zijn heerlick / schoon ende hoogh opgetimmert / daer onder is die vermaende ende costelycke kerck / den Domo ghenaeemt / met sulcke costen ende conste ghemaect / dat weynich kercken inde gantsche Werelt daer by mogen gheleken worden / so in grootte ende conste / so oock in costelyckheyt der Marbersteenen / die blinket niet alleen van buyten ende binnen met wit Marber / maer heeft oock schoone en wonderlycke beelden / die sonderlinghe naer de conste ghedaen zijn. So zijnder noch veel andere bysondere edificien / van kercken / Cloosteren ende Huyfen. Het Casteel van Milaenen is genoegh ober de Werelt vermaert / dat is de bysondere sterckte van gantsch Kerckenryck / die noeyt met gheweld inghenomen is / dan alleen dooz faute van nootliche dinghen. So is met recht dan gheseyt van sommighe: dat Milaenen het Casteel van gantsch Italiën is / ende heeft Carolus V. Keyser van Roomen / niet onbilligh gesproken / seggêde wie Milaenen van de restie van Italiën verschepde / dat hy het hooft vande schouderen snede.

Veel andere vermaerde steden zijn dooz dit Hertochdom ghespreyt / die met d'oorloghen by onse tyden voozwaer bysonder vermaert gheworden zijn / ende is qualijk eenich vlerken in dese Provincie / of het heeft memorie van eenighe slach / victorie / belech / mooyt oft rooverpe. behouden.

Dat zijn veel schoone Gebieren/ die in dese Landouwe loopen/ ende dien gelyck anders door-
 stralen/ als de seggen woordighe Caerte ghenoch uytwijst. Daer leyt als oberste Colonel het
 regiment af/ de Gebiere Eridanus, anders Padus, int Italiaensich Po, een Coninck vande Be-
 bieren ghenaemt byde Poeten/ oock om den val van Phaeton met haer veerskens ghesongen/
 die spruyt uyt den Monte Vesio, byden ouden Mons Velulus, daer is op eē hoochte/ die sonder
 obergroot perijckel niet te ghenaecken is/ eenighe effen plaets/ daer zijn twee Fonteynen / uyt
 den eenen loopt de Gebiere Daruncio, uyt den andere den Po; met groot ghewelt van wateren/
 die zijn eerst ober de rootfen ghespreyt/ ende vergaderen daer na tot een/ vallen achternae inden
 Adriatischen Inham/ met seiven dueren/ hebbende ontfanghen byde dertich andere Gebieren.
 Men siet (schryft Leander) dat in dese onse tyden de Po meerder van water/ de Landē stadelijck
 ober loopt/ dan wel eertijts/ dat geschiet met groot achterdeel van hupsen/ hoven en menschen.
 De reden is onder andere/ dat Italien volckrijck zijnde/ ende uytermaten bewoont/ niet alleen
 Bouboluyden heeft inde platte Landen/ maer oock die de Steenrootfen ende hooghen berghen
 met stadighen arbeyt weten te cultiueren/ soo comt dat het water / dat vande Berghen aldaer
 daelt/ bindende gheen so grooten belet/ lichter neder valt/ ende sich naer den Po strect. De regen
 wordt oock so niet weder ghesouden; die marckt dan beerskens inde geboude plaetsen/ die den
 Gebiere vermeerderen. Daer en boven soo plachten veel Mozasschen en Poelen te zijn ontrent
 Verona ende Vicenza, die ontfinghen het water vanden Po, ende verspreydē dat. Nu de poelen
 uytghedoocht zijnde en bedijckt/ so comt dat den Padus benaut / verlozen hebbende dien wyde
 spaceringhe/ trachtigher van water is/ ende de Dijken lichtelijck doorbreeckt. Soo zijn nu de
 jaren oock natter/ ende 'tvalt veel reghens/ dat vermeerdert oock de golven vanden Eridanus
 woors. Dit is het discours van Leander.

Op de Gebiere Po leyt het ellendighe Cremona; also niet sonder eenich Godtlijck ingheben vanden Poet Virgilius ghenaeamt: want op diverse tyden heeft dese stadt groote destructien ende deerlijcke fortunten moeten aengaen. Zek laet dat ter tyden vandē Triumvirat die aenden Krijghslupden vooz roof ghegeheven is / ende so eenemaal t'onderghebracht; zy heeft daer nae meer moeten verdragen vanden Capiteijn Antonius, die vooz den Keyser Vespasiano, teghens Vitellium vechtende/ Cremonam overwelddicht heeft / ende vier daghen lanck aenden eerlosen lust der Soldaten verleent / d' hupsen ende Pallesen verbrandt / de stadt gantschelijck ter neder ghetrocken. Dien handel is byde Gotthen/ Lombaerden/ ende den Keyser Barbarossa niet verbeteret / die hebben oock Cremonam gheschent / ende van alle Inwoonderen verwoest ghelaten. Int jaer 1284. is zy weder opgebout/ ende is doen die schoone Tozen ghetimmert/ de vernaemste onder de Tozens van Europa. Maer de vermalebyde partye vade Guelfhen ende Gibellinen/ heeft sich door de Stadt weder ghestreckt / die heeft niet alleen de goederen en hupsen der Inwoonderen verdorven/ maer oock de bysheyt/ 't costelijckste juweel/ gherooft; so dan eenighe van dier partyen haer als Meesters van Cremona opwoezen. Op hupden naer veel verlies ende winnens / is zy aenden Hertoch van Milanen, by hem den Venetianen/ die oock haer stock aldaer ghewoepen hadden/ ontnomen. So zijn nu de Kercken ende Hupsen wonderlijcke schoon; onder dien is de Bisschoplijcke Kercke / ende de Kerck van S. Dominicus, daer een heerlijck Clooster is. Dat heeft ooc dese stadt een sterck Casteel/ onder de vernaemste Fortressen van Italien bekend. Doorts niet alleen de stadt: maer al het Landt daer ontrent ghelegghen / is sonderlinghe abundant in alles / dat tot der menschen onderhoud dienende is/ principael in Cozende goede Wpnen. De Hertbodem is al effen ende slecht. De Gebiere Po comt so nae aende Stadt Cremona, dat die daer dickwils schade aen doet / ende bloept by wplen over/ met verdriet der Borgheren.

Cremona, ghelijck Tacitus schrijft / is ter tyden van Ti. Sempronius, ende P. Cornelius Borghemeesteren ghesondeert/ teghens het aencomende ghewelt van Hannibal, en de Gallos
die ober

die ober den Padum woonde/ooch eenighe andere uptheijmsche macht. Soo heeft zy dan wel-
 varende gheweest in ghetal van Inwoonderen / bequaemheyt van Gebieren / verticheyt van
 aenlegghende Landt / huwelijcken van Patien / ongheracckt bande uptheijmsche oorloghen/
 maer met d'inlantsche ongheluckich.

Beschryvinghe van Lago di Como.

A Ende stadt Como in Lombardia leyt een vermaerde Meer/die woort byden Italianen
 Lago di Como genaemt/die heeft haer beginsel vant Noorden/ ende loopt naert Oosten
 toe, inde Winter maectt twee armen/waer af d'eene aenden Middach en Westen
 naer Como streect/d'andere naer't Oosten daer de stadt Leuco leijt/ende daer de Gebiere Adda
 uptloopt. Naer de rekeninghe van Strabo, is dese Meer lanck 38. mylen/ende byeedt 4. mylen.
 De Gebiere Adda bliet daer dooz hen/ende blijft als swemmende/ boven het epgen water des
 Meers. Dat zijn dan aenden kant vanden Lago veel schoone Casteelen/Bozpen ende Stede-
 hens gheleghen/die den plaets seer lustich ende plapsant maecten. Het is oock een Eplandt
 daer in dat heet Comacina, ende placht een groote sterckte te hebben/ daer de Coninghen der
 Longobarden haer gelt ende juweelen deden bewaren/ ghelijck in een goede verskertheyt.

De stadt Como is een vermaerde ende rijcke plaets/lijstochtich in overbloet. D'inwoon-
 bers zijn neerstich ende cloeck om goet te vergaderen; Het Landt dat aenden Zuidrypde bande
 stadt leijt is vruchtbaer ende lustich. Dit haer zijn twee clare lichten ghesproten die de gantsche
 Werelt met de glorie haers naems doozstraelt hebben: Dat zijn de twee Plinij, die om haer
 gheleert heyt ende welsprekent heyt een eeuwighe memozie verdient hebben. Van desen Meer
 schryft van Plinius selfs in zijn byeben tot Caninium. Studeert ghy; of vischt ghy; of doet
 ghy 'al

Beschryvinghe van Lago di Como.

ghy 'tal ghelijck : want dat mach wel aen onse Meyr gheschien . De Meyr doch verleent de Viisschen, de bosschen daer de Meyr mede becingelt is het Wilt, ende dat diepe vertreck geeft plaets ghenoch tot der studien . Byden ouden Latynen was dese Meyr Lacus Larius gheheeten.

Beschryvinghe van Piemont.

Het Landtschap eertijts byde Taurinos bewoont; dat heet nu Piemont, om dat het ghelegghen is aende voet vande berghen / die Savoyen ende Galliam van Italien verdeelen. De luypten zijn de Riviere Po aent Oosten / d'Alpes van Liguria aenden Middach / aent Westen d'Alpes van Gallia, ende de Riviere Dorieta aent Noorden. Dit Landtschap is vol van lustighe ende vruchtbare strecken / daer wassen welsmaeckende Wynen / goet Cozen / ende meer andere pofpogtighe vruchten / daer zijn schoone Steden / Casteelen ende Doypen. De hooftstadt is Turin, eertijts daerō gheheeten Augusta Taurinorum, eē schoone ende sterke plaets / ghelegghen int viercant / verciert met heerlijcke huysen ende timmeragien. Daer is het Hoff vanden Prince / het Parlement / d' Universteyt van alle scientien / soo heeft zy oock den Staet vanden Hertsbisdom / oock een schoone Druckerij; de vernaemste in gantsch Italiē / naer die van Venetien. Het zijn tusschen de Coningen van Brancrijk / ende Keyser Carolus V. om dese stadt; jae om't gantsche Piemont, veel diverse slagē ghepasseert / en heeft de Coninck van Brancrijk Turin lang beseten / ghesterckt / ende tegens alle aenstoot voozien / maer is doch achterua verloren. De stadt Susa leyt aende voet vanden Berch Cenis, daer zijn van twee wegghen om se passeren door't ghebercht / naer Brancrijk.

In dese contrēye aende rechter handt vande Fonteyn vande Riviere Po, begint een schoone effenheyt

effenheyt byde Julwonders Valle di Lucerna ghenaemt/van een plaets aldaer/Luferna gheheeten. Dese Vallepe is lanck dertich molen ende vier byet. In den inganck vant Oosten lejt Mambrinum, ende aent endt naert Westen staet een hooch steenen Cruys. D' Julwonders zyn aldaer wel Kerstenen ghenaemt/maer en volghen daerom de ghewoonten ende manieren vāde Chzistenen niet/dan zyn besmet met vuple costumen. Onder anderen houden zy een dach inde maent/dan comen al ghelijck inde Kerck/ende haer schelmsche Priesters per spreken de /worden alle de keerfen uptghedaen/dan is haer toeghelaten om d'een d'ander vleeschelijck te bekennen/sonder eenich achterdencken van eer oft schaemte. Dat is certejn een abominabele saeck/ende met recht van alle goede luyden te misprijzen.

Veel andere stercke plaetsen zyn in dese Provincie / die worden al ober de vijftich ghetelt/ende zyn meest door eenich feyt van oorloch bysonder vernaemt. Het was in dien tyden Piemont een schole vande Krijghsluyden / daer alle daechs menich stout bestaen gepleecht worde. De Leser sal inde Histozen van de tyden Caroli V. ghenoch daer af vinden.

Het Landt van Mons-ferrat, is oock in dese Caerte te sien/ dat heeft een eyghen Marquis, ende is een vruchtbare Provincie / lustich om aensien/door de gheschickte Landtbouwinghe/die daer om de goetheyt des grondts ghepleecht wordt: 'tis van becinghelt aende rechter zyde met de Riviere Po. ende aende linker met den Tanaro. Soo macht oock wel Mesopotamia gheheeten worden: als ghelegghen tusschen twee Gebieren.

Toscana is d'edelste Provincie van Italien / die heeft eerst de Wetten ende Cerimonien aende Romeynen / Heeren des gantsche Werelts / verleent / ende zijn alle consten ende goeden handel upt haer gecomen; So dan d'Inwoonders bequaem zijn tot vrede en oorloch / tot de werenschap ende Coopmanschap / meer als eenighe andere luden. Dat zijn dan oock treffelijcke steden alhier / die een vermaerden naem insonderheyt hebben: dees zijn Florentia, Pisa, Perugia, Viterbum, Sena en Luca, met meer andere.

Florentia is de Hoofst-stadt van alle d'andere / bpsonder van een Hertoch gheheerschap / die is bykans Heere van gantsche Toscana. De stad is gheleghen aende Riviere Arno, jae met de selve verdeijlt / becingelt aent Oosten ende Noorden / in ghelijckenisse van een Toneel / met lustighe plecken / al becleet met vzychbare boomen; aent Oosten leijt een gracieuse effenheyt. Dies brenghet Florentia gheleghen tusschen de grove ende scherpe locht / veel goede ende subtile verstanden voort; die zijn bequaem tot alderley wetenschap / ende ghebozen tot hoocheyt / als de stad selfs gheleghen int midden van Italia machtich is om eenighe uptnemende heerschap / pie op te rechten. Dat zijn dan oock veel steden onder haer Jurisdiccie / als Pistoia, Arezzo, Cortona, Volterra, Pisa, de haven van Livorno, met het Casentin, Monte Politiano, met meer andere plaessen gheleghen in Toscana, oock in Romagna. Florentia is hoorwaer soo schoone stede, dat ze oock den naem verdient heeft van Florentia de schoone wesende als een Bloem van Italien. Binnen de stad zijn schoone wooninghen / oock heerlycke Kercken. Onder dese is de Kerck van S. Maria Florida, al van Marber: daer beneffens staet een Clock-huys; oock van Marber opgebouwt / soo volcht van een oude Tempel van Mars, met een rondt fatsoen / dooz groot verstant ghemaect. Die heeft dueren van Coper ghegoten / in soo sonderlinghen const / dat alle verstanden met recht oorzelen in Kerstenijck dierghelijcke niet te zijn. Het gheslacht van Medicis heeft in dese stad met sonderlinghe abontueren gheheerschap. Certeyn de stad Siena heeft qualijck dese overhept van Florentia konnen gheluden: dat zijn dan oock veel oorloghen daeromme gheweest / ende heeft Siena lanck / den Florentijnschen macht onder des Keysers

Keysers fauteur/ weder ghestaen maer upt ghehongerht/ is ten laetsten weder aende Florentynen ghecomen.

Maert ghetuyghen van die Italien oijt met een doorsichtich ooch bemerckt hebben/ is Siena met een bysonder lof vermaert/ in goede zeden / beleeftheyt der Ir woonderen ende gheschiedheyt/ oock schoonheyt der Vrouwen die binnen de selfde stadt/ met een sonderlingh verstant en vernaemde wijsheyt gheciert zyn. Soo is oock de stadt Siena in een bychtbaer Landt ghelegghen/ die heeft schoone edificien ende hooghe Pallersen; Daer onder is vermaert de structure van Pius 11. Paus/ die was een Siensser/ ende heeft zyn vaderlandt seer vereert.

Van Perugia sal een ander plaets den Leser breeder aendienen in een bysondere Gaerte. De stadt Pisa was wel cer een ghelucksalige stadt/ oock vermaert dooz d'heerschappye van Sardinia, aen dien heeft wel eer tijts mede behoort de Haven van Livorno, van so de stadt selfs aende heerschappye der Florentinen quam/ is de Haven mede ghevolcht en aen haer gebleuen.

Luca heeft onder d'andere Italiaensche steden ee heerlijcken naem/ om haer langh bewaerde byzheyt/ die heeft zy tot het uytterste / bevochten nochtans met veel verscheyden aenflaghen van haer naburen/ bewaert. Wel is waer dat cener Paolo Guinisi Borghe van Luca, int jaer dupsent ende vierhondert/ den Meester ghemaecht heeft / ende sich selfs als Tiran en de Heere van Luca opgheworpen/ so heeft nochtans d'onsekere Fortupne den selfden Tyran omgehopen/ ende aen de stadt een nieuwe ghelegghentheyt verleent / om tot het ghenot vande oude byzheyt te comen.

De Limpien van Toscana zyn den Tyber aent Oosten/ de Gebiere Macra aent Westen / de Neder-zee aent Zupden / den Berch Apeninus aent Noorden. Dese berch neemt haer begin aende Alpes van Liguria of Genovesse, ende loopt midden dooz Italien / recht als een rugghe been; verdeylt sich voorts op het uytterste in twee / waer af het een naer den Golfo d'Ionio loopt / ende het ander nae den Mare Siciliano. De resterende beschryvinghe sal de Leser by Leandrum vinden.

THUSCI

MARIS PARS

SIENA.

Scala miliarium Italicor.

10

20

De Stadt Siena is Plinio, Tacito ende Ptolemæo niet onbekent gheweest / maer als een Colonie vande Romeynen bei maent / anders dat die byde Gallos, diemen Senones noede / ghesondeert soude zijn / dat heeft gheen seker bewijs. Ende dat meer is Blondus, een vermaert historij schryver / meent dat gheen memorie vande Stadt Siena byden oude schryveren soude mogen ghevonden worden / ende verleent haer opcomen eerst aen Iohannes den 8. Paus / die soude upt diverse plaetsen eenige Plebanaten vergaert hebben / ende daer Sienam mede vervult; dat schynt aen Leandro onwaerachtich; wel is moghelyck dat Iohannes den 8. Sienam tot den heerlijkheyt van een Stadt ghesolpey heeft / volghende daer in de ghewoonte vande Roomsche Kerck / die gheen steden rekent / dan die Bisschoppen hebben; maer en is daerom by hem niet eerst ghesondeert. Pius 11. Paus van Siena ghebozen / heeft vanden Bisschop een Hertf bisschop ghemaect / ende hem andere Bisschoppen onderworpen als Suffraganen.

Binnen de Stadt zijn veel schoone timmeragien / daer onder is de groote Kerck / die is niet recht te stellen onder de constichste ende costelijckste stucken van Europa, om de rijckelijckheyt vande Marbersteenen / ende om het sonderlinghe meesterschap in het bouwen daer te mercken.

Het omlygghende Landt is vet ende lustich; dat draecht alderley Cozen / goeden Wijn ende andere vruchten. De plaetsen die aende Zee ghelegen zijn / worden qualijck bewoont inde Sommer ende Herft / dat dooz de quade locht aldaer / ende zijn vande mensche met een coleur te sien / ghelijck de groene boomen; dooz de siekten ende quade gheneghentheyt des Hemels. Dese plaetsen worden ghemeenelijck Maremma gheheeten.

Diinwoonders van Siena hoewel zo altoos haer bypheyt seer ghelieft hebben / zijn nocht als de Keyfers altoos seer toe ghedaen gheweest / ende hebben die gaerne vooz haer Heeren bekent. Het zijn veel geleerde luyden aldaer / die oock in haers moeders tale te schryben ende te spreken sonderlinghe erquisijt zijn. De Jonckvrouwen aldaer lesen oock gaerne oude Histozien / ende bekommeren sich niet Philosophische disputatien / meer als andere Vrouwen van Italia; dat zijn dan oock overschoone personen / ende die ghelijck Iovius beruycht / aen Carolus V. binnen Siena

Siena comende/ een uytghenomen lust ende verwonderinge gaven/ int aensien van so veel uytghelesen schoonhepts.

Dat schryft dan oock wat wonders van de Sienoise Jonckvrouwen/ die vaillante Capitain Montluc (Gouverneur van Siena, teghens den Hertoch van Florenten; onder den Coninck van Franckrijck. Doende stadt by den Marquis van Maignan beleghert was/ ende scherpelijck aenghevochten worde/ heeft de voorsz. Montluc goet ghevonden/ alsoo hy verste was/ eenighe huyse van de Bozgheren af te werpen; die waren wel hondert in ghetal; dat gaf hem so om daer een nootlijcke retirade te maerken. So seyt hy te propoost. O het schoone Exempel dat ghy hier sien moecht/ dat wil ick int gheschryft stellen / tot een spieghel van die haer bydom bewaren.

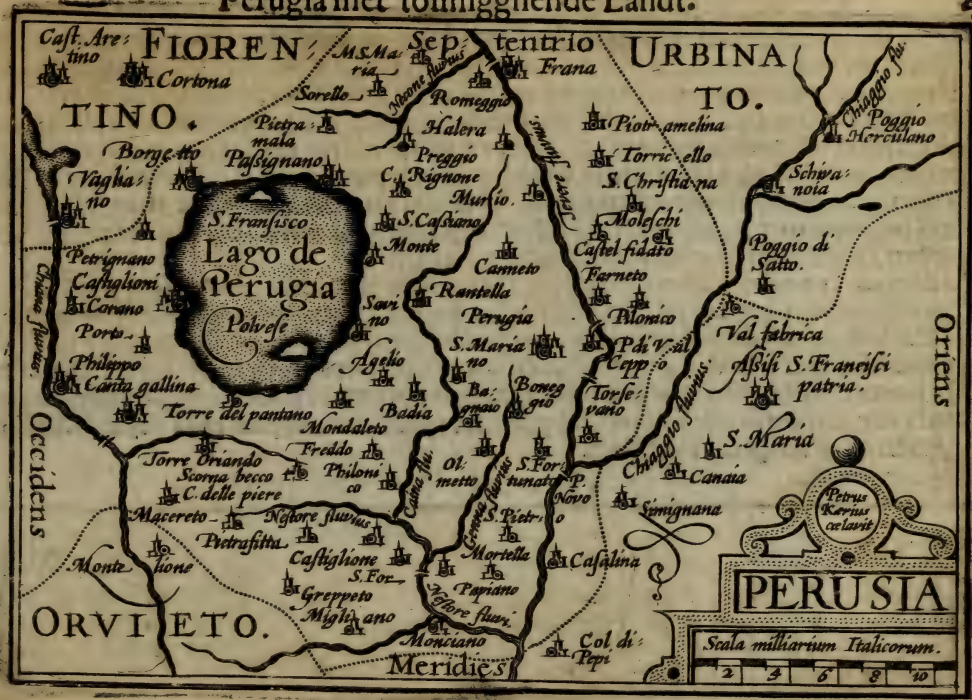
Al dese arme Inwoonders/ sonder eenige hertswere of druck/ over den val van haer huyseu slozaken alocreest den hant aent werck / ten jehelijck liep naer den arbeyt. Ten was noyt dach of daer waren wel 4. duysent zielen int werck; ende worde my ghewesen by eenige Sienoise Edelluyden een groot ghetal van Edele jonckvrouwen/ die droeghen Cozven vol aerde op haer hoofd. Het sal nummermeer zijn O Jonckvrouwen van Siena, of ick sal u naem onsterfelijck maecken / soo langh als het boeck van Montluc leven sal: want inder waerheyt ghy zyt sulchs waerdich/ so't eenighe Vrouwen opt gheweest hebben. Int beginfel van de schoone resolutie/ die dit volck nam om haer bydom te besehermen/ hebben haer alle de Jonckvrouwen van Siena in drie hoopen ghebept. De eerste was ghelept by de Signora Forteguerra, de tweede by de Signora Picolhuomini, de derde by de Signora Luia Faulsta, die hadden al verfschepden Lebereyen/ daer haer gheselschap mede gheleert was/ oock in haer Wendelen droegen schoone bebpsen. Dese drie hoopen bestonden in drie duysent Jonckvrouwen/ Edele ende Bozgerinnen/ ghewapent met schuppen/palen/mutsaerden/erc. ende deden in sulcke ghestaltenisse haer monsterringhe/ beginnede also de fortificatien. Monsieur de Termes heeft my wel verhaelt/ hy hadt in zyn leven noyt schoonder of lustiger dinck ghesien/ dan dat en was.

dat een jonghe dochter siende dat haer broeder sonder linghe belet / niet en mocht ter wacht gaen / (twelck anders op groote straf gheboden was;) haers Broeders Storm-hoet ghenomen heeft / op haer hooft ghestelt / zijn Couffens aenghedaeen zijn Velbaert op den hals / daer mede tot het Corps de garde ghegaen / passerende op de naem van haer broeder / doen men de rolle las / staende doock op de schildwacht alst haer beurte was / sonder bekent te zijn / dan aenden morggen stont; dat zy met grooter eeren tot huys ghelent worde. Dit hebbe ick hier ghestelt upt het boec vandē boorz. Montlac, tot lust vanden Leser / ende om dat de weerdicheyt vande saecke sulckx epschte.

Beschryvinghe van Perugia met 'tomliggende Landt.

De Stadt Perugia vermaert dooz d'heerschappye der Baglionen / leijt in een bysondere lustighe Landoutwe. Van verds ghesien schijnt het wel een herdt ende rouw Landt te zijn / dan nae by is het Landt wel ghebout / de locht soet / ende ghesont / den Aertbodem vet en vruchtbaer. De Riviere Tiber loopt daer middel dooz. Niet verde vā dat water leijt Perugia, op de berch Apenninus, een stercke plaets / verciert met veel schoone ende heerlijcke edificien / so van Kercken als Borghers wooninghen. D'inwoonders zijn byzome hyden / van groot verstandt / niet min gheneghen tot de wetenschap als tot de wapenen / daer onder zijn veel verstandighe Rechtsghelerden gheweest / die upt Perugia, als upt het Troyaensche Beert / voorts getrouwen zijn / daer is overste af / den hooghghelerden Baldus, gheluckigh in zijn leeringhen / ende disciplinen / gheluckich oock in zijn kinderen / ende Neben / die hebbē / als dooz erffenisse / kennisse ende volle wetenschap vande rechten ghehad.

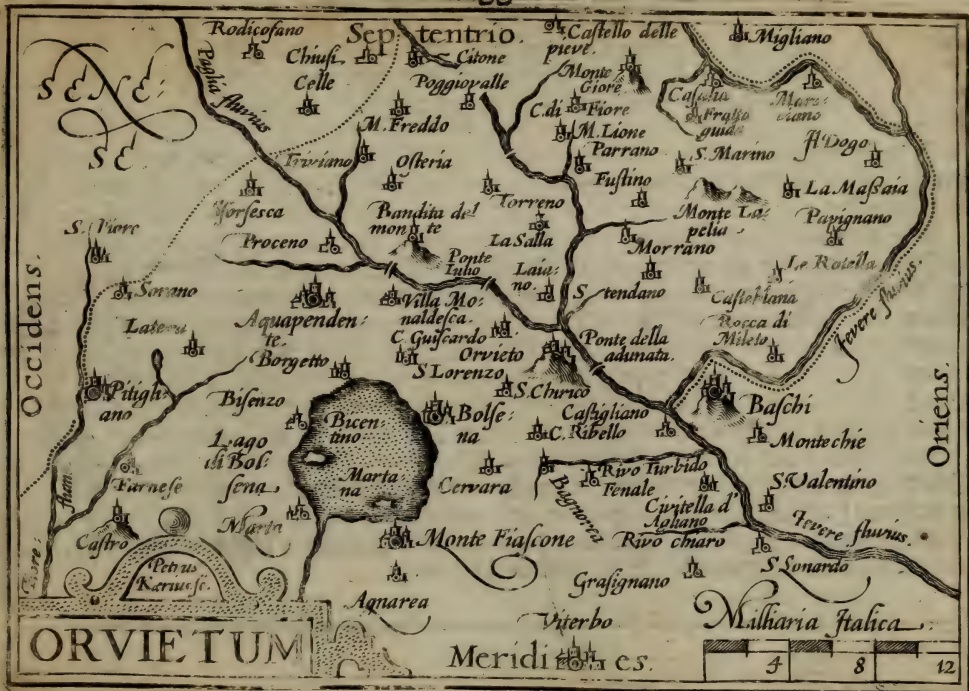
De Lago di Perugia hyden oudē Lacus Trasymenus, is eē lustige Meepz / daer wort menichte van goede

van goede visschen ghevanghen/vanden eersten dach Novembris tot Paesschen / naer dien tisse is de visscherpe verboden/om dat die door den stadighen vangst niet gheleecht worde. Dat zijn veel Dozpen ende Casteelen rondtsom dit water/ ende onder andere isser eene ghenaet Oslara, daer het Leger vande Romeynen geschoffert worde by der Cartaginenseren Capiteijn Hannibal; dat quam dooz den ontpdighe haesticheyt van Flaminius, die dat dan met zyn doot ende onderganck van zyn volck becost heeft. Daerom is dese plaetse Oslara ghenaemt / ter vozsaeck vande beenderen der verflagten Romeynen. Dat zijn drie Eylanden in de Mery; dier zijn de twee wel bewoont met Inwoonders/ die haer met visschen generen; dat wast ooc goede Wijn ontrent den Mery/ oock Kennip ende Glas in menichte.

De Gebiere Tyber die ontrent Perugia loopt/ comt upt den Apennin-berch/ ende heeft eerst seer clepne begunselen/dan wortt grooter ende wyder ontrent de stadt Roma, ontfangt eer dat zy inde Zee valt/inde streck van 150. mylen/ wel 40. verscheide wateren/ die haer bloet vermeerderen. Wanneer dese Gebiere oberstroomt ende upt haer boordé berst/ alsdan wortt van langher handt af/gehouden / dat aen Italia ende bysonder aende stadt Roma tenich overgroot ongheluck naeckenden is; dat falgeert tot gheender tyden/ende worden byde Eyschyp schypverssekere proeven des aengaende verhaect.

Oriveto met' tomliughende Landr.

Beschryvinghe van Oriveto met 'tomliggende Landt;

De stadt van Oriveto is hoogh gheleghen,
 Die heeft de naem van d'oude Romeynen ghecreghen;
 Die namen daer haer woonplaets tot oorcont
 Om dat de locht aldaer was seer ghesont.

Soo is de Locht:erteijn ontrent Oriveto seer bequaem/maert schryben oock van Leander,
 Dan die wordt verdozven met de vuple stanck vande kennip / die inde Gebiere Paglia op
 gheleghen tijt gheweycht wordt / dat gheeft een verdrietighen reuche aende Inwoonderen.
 De stadt leijt op een hoogen scherpen bergh in een wyde plaets / sonder muren / doch beschant
 met de steen-rootse / die tot een fortificatie vande natuur alsoo ghestelt is / ende gheeft een ver-
 baerlijcken schrick aen jemant die van boven neder siet / om des uptnemende hoochrens wille.
 Binnen de stadt is een wonderlijke schoone Kerck / daer in zijn schoone beelden van Marber
 ghemaect / by d'handen van sonderlinghe Meesters / daer onder is d'Histozie hoe Godt Evam
 schiep /ypt den ribbe van Adam, so wel gedaen dat geen verstant of hant die verbeteren mach.
 De Vensters van desen vernaenden tempel zijn van spnen Albast ghemaect / daer schijnt de
 Son dooz ghelijck dooz glase Vensters. De stadt wesende te vozen wel bewoont / is seer ver-
 woest gheworden dooz de factien ende twisten vande Muffati ende Marcolini, dan die ter ne-
 der gheleijt zijnde is zy metter tijt weder opgheromen in Rijckdom ende Bozgheren.
 De Gebiere Paglia loopt aende Steenrootse van Oriveto ende valt inden Tyber. Nae aen
 Oriveto leijt den Monte Pelio, dien hout Leander also ghenaemt te zijn vande Pelij, die daer
 zijn comen woonen vanden Berch Pelione in Tessalia.

MARCA ANCONA,
OLIM PICENUM. 1572.

NMer de doot van Narses Eunuchus zijn eenighe Patien in Italia ghecomen / die Longobardi van haer langhe Baerden wegghen gheheeten worden: Dese zijn naer veel victorien soo moerwillich gheworden / dat zy ghetracht hebben gantschelijck den Majestept vant Roomsche Rijck t'onder te trecken / met nieuwe Wetten / Ordonancie / Magistraten en andersins; in boerende oock een vreedde tale tot verderffnisse vande Latijnsche spraeck / die noch eenichsins onghescent ghebleven was van de Gotische furie. Soo hebben dan dese Longobardises Magistraten in Italia gheordineert / dat waren 4. Hertogen; nantentlijck van Benevento, Spoleto, Turino ende Frioul; 2. March-graueu van Ancona en Trevigi; daer af ist / dat dese Provincie certijts Picenum ghenamt / nu Marca Ancona gheheeten wordt; want Marck een Provincie int Duytsch beteekent. De stadt Ancona, daer het Landt de naem af draecht / leit aenden Golfo di Vinetia, die is so gheheeten om de cronte van haer Haven / die is een nel-lebooch ghelijck / ende is een seer goede Haven / wel te beseplen / ende daer de Schepen sonder sozgh in bewaert zijn. Onder de vernamste Havenen Europæ is die van Ancona altoos gehouden. Daer wordt dan vande ghemeente ony ghesep. Een Petrus in Roma, Een Tozen tot Cremona, Een Haven tot Ancona. Van Leander schijft dat die op hupden aen eenighe oorden soude qualijck onderhouden zijn / ende tot verval gecomen: dat is een schandelijcke onachtsaemheyt der Anconitaneren. Naer eenige jaren ende langhe defensie van haer vyphet is Ancona ten laersten gantschelijck onder den Paus ghecomen dooz de pzaetijcken en loof heyt van Bernardino Barba, Bisschop van Casal en Luigi Gonzaga, Capiteijn vant Crighs volck vanden Paus Clemens de achtste.

Boven de stadt Ancona is oock in dese contrepe gheleghen de stadt Fermo, dat placht certijts een machtrighe plaets te wesen / dooz d'eendracht vande Inwoonderen ende ondersaten / daer af is dan noch een Italiaensch spraeck-woordt. Quando Fermo vuol Fermare, tutta la marca fatremare: op hupden is haer fleur seer ghemindert ende leyt in kleppen acht / gheschofiert te voer by eenē Livorotto, die metter doot vā 7. de pzaetijcke des stadts / vtradelijcken hem selfs

hem selfs meester van Fermo ghemaect hadde. Maer de wraecke Godts heeft hem daerom niet ghesaelgeert/en is door Cæsare Borgia met een wreedde doot ghecastijt. Voorts zijn hier de steden Camerinum, Alia, Macerata; daer de Cancellarie vanden Legaet over den Marca is/Potenza, Reccanato, Ofino, &c.

Tusschen Reccanato ende den Mære Adriatico leijt die vrentaerde Kerck ober gauisch Kerckrijck van S. Maria di Laureto, die is beringelt met een stercken muur daer veel volcks binnen woont/die ontfanghen aldaer de vrentelingen/ op alle tyden vant jaer / van alle hoeken/ maer meest inden Lente ende Herfst / die comen aldaer om haer bevaerden af te doen. Daer schryft Leander is te sien de Camer/daer de Maghet Maria in ghebozen is/ de bootschap ontfanghen heeft vanden Enghel Gabziel/ Iesus Christus in haer ons vleesch aengenomen heeft: die wordt niet grooter vierichept ende innechept gheert/ De Kerck daer dese Camer in staet is met allen costelijck / verciert met veel constighe beelden / die verrijct met schoone gaven van machtige Princen ende Heeren. So is die doch wel voorszien met alderlep munitien/ met artillerpen ende andere fortificatien / dat gheen Roovers (ghelijck byden Turck wel eer ghedaen is) sulcken rijckdom comen schoffieren.

De Limpten vanden Marca zijn op huyden aent Costen de Bevtete Tronto, den Apenijn aenden Middach/ den Golfo di Venegia aent Noorden/ ende Romagna aent Westen. D'Apenijnberghen zijn in dit ghewest opt hoogste / daer inne is een wyde/ pselijcke ende anxtelijcke speloncke/ghenaemt het Hol van Sibylla, daer gaet men (ghelijck een gemeijn sprooxtken hout) naer den Sibylla toe / die woont in een schoon Coninckrijck / gheciert met veel Pallepsen ende Doven/ hebbende by haer veel lustige Jonckvrouwen / die zijn in conuersatie met eenige mans personen/ die nemen in dees Pallepsen al haer amoureuze lusten des daechs / dan worden by nacht Serpentes ghelijck met den Sibylla. Wie nu ghenieten wil dit lustighe leven/ moet eerst met dees Serpentes te doen hebben/dan so hem de Fortupne jonstich is/ende hy weder op der werden comt/dees heeft recht of hy 'tghelucks moeder ghesoent hadde / alle ding voor de wint/

ende drijft zynen tijt ober in alle lusten des Werelts/sonder met enighe bytende rouw geplaecht te zijn. Rastano schryvende van die Dol/seyt/ dat hy veel lichte ende ongheachte persoonen ghekent hadde die seyden/zy waren by den Sibylla gheweest/ ende hadden dier dinghen al ghesien/maer leefden doch in grooter ellendē/ende stozven niet te min in grooter aermoede. Dit is dan een oprechte clucht/om inden Winter byden viere te verhalen. Gheen cleijnder versieringhen worden oock gheseyt vanden Lago di Norfa, aendē Apennijn int Purfynsche Landt/ daer souden alle de Dupvelen by een vergaderen/ die vande swerte Constenaers int werck gestelt worden: dat comt daer upt om dat de Galben van dese Meer so springhende ghedreven worden/ dat sulcks boven de nature schijnt te zijn/ en een oprecht Dupvelsch werck: dit heeft d'oorzaecke aenden fabel ghegheven/ onder de slechte luden/ so nochtans de wint oorzaecke is van sulcken opzoer int water/ die besloten tusschen de hooghe berghen/ met alder crachten op den Meer valt/ende haer wateren so doet turberen. Dit zy ghenoch vande fantasien.

Het gantsche Landt vanden Marca is seer vruchtbaer / lustich ende alsins playsant / om de weleieckende boomen van Orange/ Olven/ Schoone Wijngaerden/ etc. die maechē dese Provincie onder de ghendechlijcke Italiaensche Landoutwe gheensins de laetste/ daer af sal byeder bewijs by Leandrum ghevonden worden.

Beschryvinghe van't Landt om Roomen.

Dat nu Campagna di Roma geheeten wordt int Italiaensch / ende by ons het Landt om Roomen/ is wel eer Latium ghenaemt/ vanden Cominck Latinus, of vanden scyplendē Saturnus, aenghemerckt schuylen int Latijn Latere gesept wordt; of om dat het tusschen de bergē vande Apennijn/ Zee/ Tiber en de Riviere Liris, nu Garigliano schuygt/ en bedect legt.

De Luypten

ROMA
num
terri
torium

De Limpten zijn verscheppen ghestelt byde schypverg. Leander begint die aent Oosten met de Aebiere Liris; aent Westen met den Tyber ende Aften / en met den Apenijn aent Noorden.

Deze Provincie (ghelyck Leander sept) verdient een onghemeten lof / die is het begin geweest vant heele Italia, een Doerstere bande Heeren des gantsche Werelts. Dionysius Ater noemt d' Inwoonders hobaerdich ende glorieux. Het Landt is vruchtbaer / met wateren begoten / hoe wel het eenighe rouwe ende herde plaetsen heeft / so is oock de Zee-cant seer onghesont / ende heeft een quade locht. Noch zijnder eenighe lustighe Hoben; ende heeft Latium anders veel playsante vallepen / die tot vermaeck der Inwo. ideren bysonder dienen.

Roma is de hooft-stadt alhier; jae bande gantsche Werelt / haer naem is alsins bekend / haer rijk duert noch op hupden / ende is Heere des Werelts de Keyser van Roomen. Zy is ghetimmert by Romulo, int jaer 751. vooz Christus gheboorte / begrypende 7. heubelen oft berghen. Haer ombangh was inde tpyden van Plinius, van 20. mylen / en waren de Poozten bande stadt ende voozstadt 24. begrypende 13. Regioenen: Het waren ooc 734. tooznen om de stadt / daer de garnisoenen in ghelegt worden. In onse tpyden is den onnueganck bande stadt 13. mylen / of ghelyck andere segghen 15. so zijnder noch maer 365. tooznen overgebleven / ende 20. poozten / die doch al niet oudt zijn / want vooz de menigherhande destructien / byde vzeemde Natien / daer zy mede gheschent ende gheschoffiert is / soo is oock het fatsoen bande Stadt tot meermale verandert. De Aebiere Tyber loopt dooz de stadt / ende deplt dien aen twee deelen / waer van het rene in Toscana leijt; het ander in Latium. Inde stadt zijn alsins veel magnifijcke Paleysen te sien / veel schoone Kercken / oude ruppen / die alnoch een sonderlinghe Majestejt in hebben / tot een wisse bekentenisse / dat daer inne wel eertijts d'heerlijckheyt bande gantsche Werelt gerust heeft. Op hupden ist de residentie bande Paus / die woont aldaer op het Casteel van S. Angelo. Ick en sal (beminde Leser) my noch u niet langher met de beschryvinghe van Roma becommeren: Het is beter daer af te swyghen / dan doch wepmich te seggen / qualijck soude de Pen van peymandt coumen uptlegge / d'heerlijckheyt van dien; ja al waert eeneu Tullius of Demostenes,
hoe veel

Doer veel te min ick / in dese mijn slechte tael.

D'andere plaetsen in dese vernaemde Provincie zijn Ostia, Ardea, Neptunium, Terracina ende Cajeta, aen het strandt ghelegen / ende int middel vant Landt Belitre, Tiuli, Præneste, Anagna ende eenighe andere.

Ostia is een oude stadt / aende mont vanden Tyber ghelegghen / daer is een guade ende onghesonde locht / als ghetimmert inde plaerse daer de Tyber het slock streemde; daerom hebben dock d'Inwoonders bypheet van Accysen ghecreghen / byden waet van Roomen. Dat Landt draecht Heydenen / sulck heester tien op eenen middach Clodius Albinus gegeten.

Ardea is een oude plaets / daer ontrent zijn stinckende putten / ende sulpherachtige wateren / dat behoort aende Colonnese.

Neptunia leit aende Zeecant / 'tlandt is daer vruchtbaer; D'inwoonders gaen meest om met vogelren ende bisserpen / om de ghelegghentheyt des Landts / so zijn dan 18. mylen lanck / tot Lavinio, beemden ende boscagien / die gheben menschte van Wildt. De Zee geeft over bloet van Visch; de stadt behoort aende Colonnese.

Terracina is een cleijn stedecken / maer wel bewoont / het Landt naer de Zee is vruchtbaer / het heeft Wynngaerden / Citerboomen ende andere soorten.

Gaeta is een sterke stadt / die heeft een schoone Haven / ende een onwinnelijck Casteel / op een hooghen Berch; Dese stadt heeft de name van Cajeta, de Minne-moeder van Aeneas, als Virgilius schrijft.

Belitrea is een heerlijcke stadt / door den naem der Volscien / ghelegghen op een heubel. Daer Wonen zijn Plinio seer gheprezen / 'twordt tamelijck wel bewoont.

Tiuli leit oock op een hoochte; 16. mylken van Roomen / dat heeft nu een sterck Casteel; hoewel eertijts ghedestruereert / de locht is daer ghesont / het zijn daer ontrent Steen-berghen / daer worden goede steenen uptghehaelt. Het blacke Landt dat de stadt onderwoorpen is / heeft soude waterkens / die zijn met allen ghesont. Hier hadt de Cardinal van Ferrara een Lust-hof / daer

Beschryvinghe van't Landt om Roomen.

daer in waren veel wateren gheleijt / in sulcker boeghen / dat die dooz eenighe bysondere instru-
mente een sonderlinghe goede Musijk gheben.

Præneste, nu Pilastrina placht eertijts vernaemder te zijn van nu / daer was een vermaerde
Tempel bande Fortuijn / die worde aldaer bysonder gheviert.

Anagna of Anania, was oock wel eer vermaert / die leijt nu half desolaet.

De Paus / wiens stoel tot Roomen is / heeft onder hem binnen de stadt vijf Patriarchale
kercken / als van S. Ian van Lateranen / S. Peter, S. Paulus binnen des stadts muren / S. Maria
maggiore, ende S. Laurens, Men welcke kercken zijn acht Bisschoppen gheassigneert / die wor-
den eerst Aertsbisschoppen gheheten, van dien is de Paus d'overste / onder hem zijn d'andere;
namentlyck van Ostia, die is Patriarch van Campania, ende consacreert den Paus / van Be-
litra, van Portus, van Secunda, van Sabinen, van Tusculum, van Pilastrina ende van Alba.
Ende selfde kercken behooren oock 10. Cardinalen Priesteren ende 18. Cardinalen / dat maect
Diakens zijn. Bupten de stadt zijn dese Bisschoppen van Anagna, Fondi, Tivoli, Signia, Ter-
racina, Veroli, Alabro, Ferentino, Sora ende Aquino.

Beschryvinghe van't Coninckrijck van Naples.

Het deel van Italia, dat tot het upterste toe loopt / wordt met verscheyde namen / nu het
Oostersehe Italia, nu het rijk van Naples, naer d'hoofd-stadt Naples, nu het Coninck-
rijk van Apulia, nu Sicilia, aen dees ynde den Pharo, tot onderschept vā Sicilia over den
Pharo, dat het Eplandt van Sicilia is / beteekent. De laetste naem comt dooz sommigen Co-
ninghe / die beyde de Coninckrijcken van Naples ende t'Eplandt Sicilia besate / die schreuen van
haer selfs Coninghen van beyde Sicilien, sulcks zijn gheweest Fredericus 2. Carolus 1. van
Anjou,

Anjou, ende Alphonfus 1. van Airagon.

De palen van dit rijk zijn de Gebiere Tronto aent Westen/d'Adriatische Zee aent Noordē/
de Tyrrhenische ende Siciliaensche Zee aenden Middach/ende d'Ionische aent Oosten. Soo
zijn daer dan in begoten / behalven het deel van Latium 8. de schoonsie / lustichste ende rijckste
Regioenen van Italia, namentlijck: Terra di Lauoro, Basilicata, Calabria inferiore, Calabria
superiore, Terra d'Otranto, Terra de Barri, Puglia Piana ende Abruzzo.

Het gantsche landt is som byrchachtich som effen in veldē / begoten met veel waterbloeden/
in ghesontheyt des Lochts / in overbloet van alles tot s'menschē lust ende noordrust dienē de/
so gheluckich ende geschickt dattet aen geenige Provincien behoeft van sulchs te wijcken / hier
zijn schoone Havenen / als van Gaeta, Taranto, Naples ende Brindiso: Hier zijn schoone ende
wonderlijcke Berghen / ghenoeschlijke erde ghesonde Fonteynen / van soete ende coude / oock
warne wateren / daer veel siekten mede ghenesen worden. De Gebieren die dooz't gantsche
Landt blieten zijn ontallich / de principaelste zijn Tronto, Fortoro, Sangro, Pescara, Ofanto,
Voltorno, ende meer andere.

Voorts indien top de Historien van alle tyden ondersoeken / so en sal niet behonden worden
eenich Coninckrijck vander Werelt / dat meer onghelucks heeft ghehadt / noch meer verande-
ringhen heeft onderworpen gheweest / of om 'twelcke meer bloets is ghestort gheweest / als dit
Coninckrijck van Naples; sulchs dattet inder waerheyt gheweest is een doel ende witte daer de
Foztuyne alle haer ppen op verschoten heeft; ja een goot ofte riote / daer Italia alle haer quade
corruptien ende maledictien in doozgespoelt heeft. So hebben van hier de Romeynen / Goten /
Longobar den / Grieken / Sarazynen / Noortmannen / Fransoyssen ende Spaengiaerden / met
vershepde abouturen gedomineert. De Historie van haer heerschapppen valt lanck en lustich
sin lesen; die kan de Leser upt Guicciardino ende Iovio voorts halen / ende daer byeder ken-
nisse nemen. Op hupden regeert dit Coninckrijck Philippus de Coninck van Spaengien / ende
hout aldaer een Vice-roy. So zijn dan in dit Coninckrijck 7. Officien: namentlijck / de grooten
Constabel

ende Wijn tsamen wassen. Doorts de berchskens zijn vol alderley vruchten / daer zijn oock
 uitermaten lustighe Hoben / die legghen als een Paradijs rondsomme de stadt / daer is de
 vermaeckelijcke reuck van Lauren / Jesemijn / Gosmarijn / Goosen / etc. In somma soude de
 Goddinne Venus met haer Gracien eenich Landt vooz woonplaets verkiefen / dat soude in
 dit ghewest zijn:

Daer heeft de locht met een milde hant,
 Alle lust ende cieraet gheplant:
 Men soeckt 't Paradijs in Arabien
 Vergheefs; hoewel gheluckigh ghenaeemt:
 Dat is met bevindingh onghelaemt
 In Naples; 'tschoonste van Italien.

Acht mylen van Naples leyt den berch di Somma, op hupden also ghenaeemt / van een plaets
 Somma geheeten / dat leyt aenden voet vanden berch. Dit is desen berch dien d'oude schrybers
 Vesuvium oft Vesunium noemden / een onder de brandende bergen vander Werelt. Hier heeft
 Plinius, die curieuse ondersoeker der natuurlijke dinghen al te curieus geweest / willende we-
 ten d'oozsaeck van so groote ende stadighe vlammen / die hebben hem verstickt / ende van leven
 ter doot ghebracht. Dat seyt van daerover Petrarcha in zijn Triumphe vande saem.

Ick sach daer oock met wonder groot by handich
 Plinium van Verona, Liuij gebuur;
 Int schryuen wél maer 'tserven niet verstandich.

Desen berch hout nu op van branden / ende spout (ghelijck Leander betuycht) geen vierighe
 vlammen

blammen meer opt. Onder Titus Vespasianus is den byandt grouwelijck gheweest/ die wordt van Dione beschreven/ oock mede 'tsatsoen vanden berch. D'omligghende Landen; jae den berch selfs/ zijn seer vruchtbaer ende bysonder lustich om aenschouwen/ daer wast seer goede Wijn/ende willen sommighe segghen; dat het Landt door d'Afche die vandē byandende berch valt/sulcke verticheyt soude ghenieten/recht als van eenighe messie. Hier af schryft Martialis, int vierde boeck van zijn Epigrammata, ende Silius Italicus, in het 12. Int jaer 1306. heeft desen berch nooch gebât/ ooc gelijck Bostean betuycht/ inden jare 1538. Of nu de materie falgerende vande solpher achtighe gront/den byant oock faelgeert / ende soo dickwils nu niet uptberst/wordt ghedisputeert byde natuurtijcke schryvers/daer wy den Leser toe senden/om byesder verclaringhe te haelen.

Ende alsoo wy zijn besich met 'tverhael vande singulariteit vant rijck van Naples, en salt oock niet billick dan zijn dat wy int bysonder het behoorlijcke lof aende stad Amalfi geuend ghelegghen in Terra di Lavoro, int lustichste landt dat in dier contreye is / vermaert door haer macht ende rijckdom van oudts/ ende nu niet min gheprezen ende gheacht by onse tyden / om de sonderlinghe inventie vanden Zee-naelde / by eenen Flavius aldaer ghebonden. Dat heeft van dese stad daer door een eeuwigher memorie vercregen / ende wy helpden altesamen bypeelijck ende met een open gront/ datter luttel steden ghenoemt moghen worden / die wy soo veel schuldich zijn. Hier om schryft oock met recht de Poret du Bertas

Bacchus met zijn Wynen, end Ceres met haer greijn
 Verbonden noyt den mensch so met haer gaven pleijn
 Als Flavius van Amalfi, doen hy bracht voren
 Gheluckelijcken wijs 'tgebruijck des Naelts vercoren.
 Zijn vindingh schoon is die byde fwyghende Nacht
 Stuurt op de stroomen grijs onse Craecken bedacht:

Beschryvinghe vant Coninckrijck van Naples.

Die ons dient voor een Toorts, een Leytsman, een Mercure
 Daer wy d'hoecken des Zees mee spien op'avonture:
 So dat een Galeon, door de verwoede lucht,
 In een ander Werelt in een dach scier ghevluicht,
 Bekent noch zijn Climaet, end' merckt inder Caerten
 De Graden, d'Euen-nacht, zijn Wech ghedeelt in paerten.

O

Beschryvinghe van Abruzzo.

Van waer d'ooſpꝛongh des naems ghecomen is/daer dit Landt mede Abruzzo geheeten
 wort/is niet wel kennelick om de verſcheydenheyt der opinien. De limpten daert mede
 beſlaghen leit zijn de Reviere Tronto, Salino, d'Adriatiſche Zee ende den Apenijn berch.
 Het landt heeft een byſondere goede locht/dat zijn dan oec aldaer veel Inwoonderen/taert-
 rick is luſtich ende playſant naer de Zee-rant toe/ dan aenden middach ſcherper ende rontwer/
 niet eenighe hooghe berghen: ſo iſt oock roudet in deſe Provincie dan in eenighe van Italien.
 De lijttocht is daer ſeer wel te becomen/ende byinght veel Saſſraen boorts/ende het voept on-
 ſalliche veel ghedierten.

Daer zijn ſommighe ghedenckwaerdighe Berghen/ ghelick den berch Maiella, die leit aen-
 den Apenijn ende is ſteyl hooch/ op het ſop altoos beſet met ſnee / daer loopen veel rebiereken
 af. Het is oock alhier een bergh / ghenamt Monte della Virgine, die is ſeer vermaect om de
 Kercke van de Maghet Maria aldaer op het hoochſte vanden berch ghetimmerd. D'hoof-
 ſtade van deſe Provincie is: Aquila, wel een nieuwe ſtadt/dan ſeer ſterck: tomſigghende Landt
 is ſeer byuchtbaer/byſonder van Saſſraen; daer d'Inwoonders groot wofijt uyttrecken.
 D'andere

De andere vermaerde plaetsen zijn dees: Benevento een seer oude stadt/eerst Maleventum gheheeten/ghelijck Plinius ende Livius betuyghen / om dat de winden albaer soo fel ende gheweldich waren/dat die een man opt **P**eerst sittende ter **N**erden velden. De ghelegentheyt van Benevento is op een berchscap/daer aen een effenheyt ghesien wordt / seer lustich ende met waterkens begoten/dat wordt ghenaeemt de **V**allej van Benevento, die is seer vruchtbaer/ ende met stedekens wel bewoont. **T**erminus of **T**ermole een stedeken in een half **E**plandt ghelegen/seer sterck ende met den tptel van een **H**ertochdom verciert. **B**oiano, **L**uparella, ghelegen aende kaken van een hooghen bergh/wel ghemunieert ende bewoont. **O**rona; een upterlijke oude plaets/daer de schepen upt **E**piro, **D**almatia ende andere contreyen hen comen; tot den markt van **L**anciano, die leijt 4. mylen vande **Z**ee/dat is een vernaemde **C**oopstadt / daer alle jaeren de **C**oopluden upt verde **L**anden toecomen. **S**ulmo is wel bekend dooz den excellenten **P**oeet **O**vidius **N**aso, die (so hy oock selfs schryft) van **S**ulmo ghebozen was. **C**itra de **C**hieri op een hooghen berch ghelegghen/7. mylen vande **Z**ee/ in een lustighe ende plafsante **L**andouwe. **C**ita di **P**enna, nu doozluchtich ghenoch/maer in voozleden tyden van meerder rijckdom ende volck. **A**scolo, oock ghestelt om wichtige redenen onder de steden van **A**bruzzo, hy **L**eander, dese stad is sonderlinghe wel ghelegghen / die heeft stercke vestinghen / daer cannen noch qualijck aencomen/om de rouwichheyt des plaets: **D**at **A**scolo is voozts gecome **V**entidius **B**assus, van cleppen/ jae verachten afcomst / tot de staet van een **B**orghenmeester onder de **R**omeynen ghetrocken/ so wordt dan een **M**uletier (dat was te vozen zyn ambacht) met het grootste ghebiet vande **W**erelt ghesien. **H**ierom sept **I**uvenalis

Allt den Fortuijn belijft, ghy sult haest worden sijn
Een Borghemeester wijs van een **R**hetoricijn:
Allt oock haer weer belijft, Borghemeesters vol eeren

Zy can in een handtsdraey tot Rhetocijns verneren.
 Wat was Vintidius? Wat Tullius voorwaer?
 Niet anders dan een sterr, een raeck, met Fortuijns snaer.

Altavilla, dat heeft een bysonderen Prince: Thelesia; daer een so coude Kiebiere uyt springht dat die daerom sonder visschen is. Sora gheleghen aende Garigliano; heeft den tytel van een Hertochdom. Aquino mer den staet van een Graeffschap vereert/ 'tvaderstantd van S. Thomas Bedick-heer/groot Philosoph ende Theologant/dat lejt nu meest verballen.

Inde Province van Abruzzo is oock gheleghen de stadt Cassino; daer ylacht een bernaemt Clooster te wesen der Benedictiner Monicken/ die zyn aldaer eerst op ghecomen. Ick sal niet laten te stellen alhier 'tgheen van Leandro ter oorsaek van dese stadt gheschzeben wordt: Hy verhaelt uyt Plinio int 7. boeck / het 4. Cap. dat ter tyden vande Bozghemeesteren Licinius Crassus, ende C. Cassius, een Maghet Jonckman gheworden is/ wesende andersins onder het gouvernement van haer Moeder ende Vader tot Cassino: Doch is die doort ghebot vande Waerfeggers in een verlaten Eplandt ghebracht. Doozwaer (schryft Leander) op andere tyden heb ick dees dinghen vooz een fabel gherekent/ maer achternae verstaende / dat sodantighe accidēt oock ghebeurt was ter tyden van Alexander VI. Paus: te weten dat een jonge Dochter/wesende belooft aen een Jonckman op den abont / daer zy des nachts aen soude byslapen/ ondert 'tghesanck/ 'tghespeel/ende het dansen/ flux een Jonckman gheworden is/so heb ick beginnen te ghelooven dat Plinius daer af schryft. Boven dese gheschiedenisse verhaelt/ den edelen ende wyse Michel de Monragne in zyn Proef-boecken/dat hy ghesien heeft een Man/ dien de Bisschop van Soissons hadt Germain doen noemen / dien hadden alle d' Inwoonders ghekent/ende ghesien Jonghe-dochter/tot haer 22. jaeren / ghenaeamt Marie. Hy is (schryft den voozs. Monragne) nu ter tyt ghebaert/ oudt ende onghelou: Doende sept hy eenich ghewelt
 dd 4 int springhen/

Ine springhen/quant hem de manlychheyt voortz / ende is daerom noch int ghebruick onder de Dochters/aldaer een Liedeken/daer zy elck ander mede waerschouwen / van gheen groote springhen te doen / om oock gheen Jonckmans te worden / ghelijck Marie Germain. Dit zy hoor den curieusen Leser.

Sardinien.

Onder d' Eplanden die aen Italia behooren / is Sardinien een / dat leijt inde Middellantsche Zee / tusschen Africa ende Corsica, een ander Eplandt. In dese plaets is altoos een onghesonde locht geweest / ende meest byde Sommer / het deel dat naer Corsica leijt is berchachtich / het ander naer Africa is platter Landt. Doch hoewel het die berghen heeft / so bringet nochtans veel goede vruchten op / die tot s' menschen onderhout strecken. Overt heele Eplandt zerteijn / worden alsins veel vruchten ghevonden. Daer zijn veel Peerden / oock wilde Peerden / die doch luttel gheacht zijn. Hoe wel dat die niet veel en wijcken aende Spaensche / Duytsche oft Italiaensche Peerden / zijn doch cleynder. D' inwoonders eeten gheen Broodt dan dat van Cozen ghemaect is. Ende is sulcke menichte aldaer van Graen / dat ooc Spaengien en Italien daer mede ghedient zijn. Waert van dat d' Inwoonders neerstich haer tot rechtschape Landtbouwinge gaben / Sardinia soude hoorwaer in Cozē aē Sicilien niet wijcken. Des Wijn valt oock in dit Eplandt goet / dan wit ende gheen roode. d' Oly wordt doch daer niet gemaect / dat comt niet door ghebreck van Olij-boomen / want d'aer de byenght die wel upter naturen voortz / maer door d'onachtsaēheyt der Bouwulpedē / die zijn meer tot de jacht genegē / die valt in Sardinia sonderlinghe goet. Het is aldaer een bysonder ghediert / dat in ander plaetsen niet ghevonden wordt / dat noemt men Musiono, dat heeft het vel en 'thapz ghelijck een Hert / ende d'hooren

d'hoornen als een Kam/achter om ghecrult/ 'theeft de groote van een middelr atich Hert. Het eet crupden/ 'twoont op hooghe bergghen/ende heeft vleesch dat goet om eeren is.

De schypvers segghen dat in Sardinia gheen fenanich gediert en is/ noch eenich ander dinck uytghesondert/ de quade ende ongesonde Locht. Doch is aldaer een fenynich krugt/ byde Latynen Ranunculus ghenaemt/ dat heeft een so behaghelijcken kracht/ dat wie daer van eet / al lachende sterft. Dat comt door heymelijcke cracht/ daer dat mede de Zenuen tsamen treckt/ en also door eenighe ketelinghe tot lachen brengt. Daer van comt een Latynsch spreekwoordt: Rîsus Sardonicus, dat is de Sardinische lach.

Sommighe segghen dat in dit Eplandt een Fontepne soude zijn/ van sodanighe cracht/ dat die d'heymelijcke Dieven ontdeckt. Dat gheschiet aldus: Wanneer pemant met diefte beticht wordt/ men leit hem tot dese Fontepne/ hy wast zijn handen ende ooghen met 'twater / onder eedt/ dat hy der saecke onschuldich is: dan so zijn eedt valsch is/ sal hem 'twater met eē eeuwige blindhept plagen; so hy wel sweert/ 'tghesicht wordt met dese wascinghe claerder/ ende subtyl-der. Leander sept 'tmach wel zijn dat dese Fontepne in Sardinia gheweest is / maer men vint die op hupden niet. Het zijn sommighe vermaerde steden in dit Eplandt: namentlyck Calaris, nu Caglire, ghelegen op een berch aende Zeekant/ naer Africa, hebbende een groote en schoone haven/ daer stadelijck veelderlep schepen ghesien worden/ die comen ende gaen/ van Oosten en Westen. Hier heeft zijn residentie de Vice-roy, met de Baroenen ende andere Edelluyden van Sardinia. Doch heeft de stadt haer bysonder goubernemēt/ daer bemoept hem de Coninck niet mede/ maer die regeert haer selfs / op dusdanighe wyse. Zp maecken doort lot alle jaren vijf Consiglieri, dees hebben toeficht op het incomen van de stadt/ dat seer groot is / dat wordt by hen bestaet/ doch met raet der Borgheren; altoos acht ghenomen opt ghemeene besten. Soo hebben dan dese vijf noch macht op sommighe stucken Wetten t'ordoneren/ ende de misdadigen te straffen ende verwysen. Dese stadt is sonderlinghe gheprivilegieert/ byde Coninck van Aragon, om d'uytghenomen ghetrouwichept/ die zp aen hem bewesen heeft. Op hupden ghelijck
Leander

Leander tuijcht) so d' Inwoonders luttel dincken opt gemeen welbaren / maer meest opt particulier (ghelijck effen aen alle tanten geschiet) so gaet haer gheluck achterwaerts / ende wordt alle dinck quader en quader. Van dit Eplandt schrijft eender aldus:

'tEylandt soud' zijn gheluckiger voorwaer:
 Waert dat de windt daer niet en blies met qualen,
 Die maect de locht onduchtrich en onclaeer.
 Daer zijn aders, daer kan men Silver halen,
 Daer is te sien een menichte van Sout,
 Daer zijn Stoven daer veel siecken nae taelen,
 Ick en sach noyt, maer my seyde yemandt bout
 Dien ick gheloof, hoe dat daer een fonteyne
 Liep, die de dieft ontdeckte menichfour.
 Daer is een cruijt dat brenghet yemandt in weyne
 Ghesmaect. lachende; tot de wreede doot;
 'tAensicht betreect de tanden blincken reyne
 De mensch die lacht, maer sonder vreucht minjoor:
 Ick hoorde noyt van vreemder doot mijn leven
 Dat men noch lacht als de pijn is soo groot.
 Wolff noch Slangh en quam oyt hier beseven;
 D'inwoonders plomp end' weynich van verstant
 Haer tot de jacht meer dan tot lering gheven.
 Pisa nam kloeck d'heerschapy van dit landt,
 Die vryde dat, de Sarrazynen weken,
 Genua was der Pisaner bystant.

⁊ Kent Aragon op huuden; vreemde treken
 Brachteat alsdoen onder de Spaensche vaen,
 Die vliet daer noch tot inde locht ghefteken.

Corfica.

COrfica leit inde Middelandtsche Zee / ende siet naert Noord en met het Promontorium Capo Corso, naer Porto Venere, eyndende aenden Middach naer Sardinien. So leit het dan beringhelt met de Ligustische Zee aent Westen ende Noord en / met de Tyrhensche Zee aent Oosten/voorts met d' Ionische Zee ende die tusschen Sardiniam ende haer loopt. De langhte naer Strabonis rekeninghe is hondert ende tseftich mylen/ende de brede tseftich.

Het is een Eplandt dat onbequaem is tot de Landt bouwinghe/eensdeels om de steenachtighe plaetse/eensdeels om datter veel groote hoochten zijn/ alsoo schryft Strabo, die voecht daer by dat in zijn tyden d' Inwoonders van rouw leven waren / die haer byde moordberpen ende rooverpen onderhielen. Op hupden zjnt goede Soldaten/ende die ter oorloch wel dienen. Dit Eplandt gheeft goede ende welsmaeckende vruchten/ sekere Wynen / die tot Roomen seer gheestimeert zijn. Daer zijn moedighe Peerden/ende honden van uytgenomen groote/om de wilde beesten mede te verbolghen. D' inwoonders noemen de streeck vant Eplandt die naert Oosten loopt Banda di Dentro, en d' andere Banda di Fuori, so gheben zy haer oock den naem van Piemontinchi ende Oltramontani. De Seigneurie oft heerlijckheyt van Corfica heeft eerst behoort aende Tirhenen, daer na aenden Carthaginenseren, ten laetsten aende Romeynen/(ghelijck Liuius betuyjcht / daer heeft die onder gheduurt tot dat de Sarazynen haer machtighen handt oock over dese Landen hebben uytghefteken, dan also die op een tyt verwonnen worden

bände

bande Genevopsen/ is het Eplandt oock aen de Stadt Genua gheromen: dat is haer dan byde Pisaenen afgheset. So ist oock noch onder de Pausen gheweest. Ten laetsten de Pisaners byde Genevopsen verwonnen zijnde ist weder ghebracht onder de Genevopsche Seigneurie / daer onder rustet alsnoch.

Beschryvinghe van Elba.

TWsschen Corsica ende het vaste Landt van Italien/vertoont sich inden Mare Ligustico, of Thosco, een Eplandt Elba ghenaemt. Soo veel de groote vant Eplandt inden omme-ganck aengaet die begrijpt 20. mplen.

Elba is by alle schyppers vernaemt door de menichte van Metallen / diet soude voortsbzen-ghen. Leander betuycht sonderlinghe vant Yser / dat wordt daer upt eenighe berghen gehaelt / dat kan int Eplandt inde Qvens ghesteken niet toeghemaeckt worden / dat moet byten in ander landen gheschien: Dat comt door d'ongeneghentheyt des lochts. Soo sietmen dan aldaer noch een wonder dinck / daer oock Strabo afschryft / dat soo eenich Yser upt sekere plaets gehaelt is / naer wat tijts salmen dat weder verbult vinden / met Yser / niet anders / dan oft ghelijck crupt toenam. Int Eplandt zijn drie Castella, te weten Capolere, Grassoli ende Rio. Int middel is een Fonteyne / die werpt groot water upt / daer veel molens mede ghedraept wordē / die is van sulcker Nature / dat die wast ende vermindert naert meerderen ende minderen bande daghen. Ende daerover int Solstitium bande Somer / als de daghen langst zijn / is dese Fonteyn wijt ende breeet / ghelijck een Mey / of Keviere; ter contrarie int inde Winter / int ander Solstitium; soo is die bykans drooch ende seer klein van Water. Daer op speculeert Leander, ende meijnt dat sulckx comt door de Sonne / die inde Somer met zyn menichfuldige crachten /

Septentrio

ELBA

COSMOPOLI

PORTO FERATO

Scrofola

Marriano

Ferato

Volterano

Giogo

Cao bianco

Santo Andrea

Capoltri

Rio

Caucina di fero

Calamita

Lagone

La guardia

Populonia

Piombino

PALMAROLA

PARTE DE PIANOSA

Meridies

Occidens

crachten meer v' schijf en is opmerck dat dan vergatert in groeter bloet uptberst: 'twelck in de Winter niet ghebeuen en wt oer de cleene cracht/ die als van de Zon heest. By den loop van dit water naer Posten/ ende Zeehant worden eenighe diepe ende wyde grachten gesien/ daers ment Iser upthaelt/ die comen inde tyt van 20. jaren of 30. wider vol. Daer en comen tot een hooghen berch/ daer wordt aenden voet de Magniet sien ghebordeu.

Op huyden leijt Elba onder den Hertoch van Tolcana; die is dan ooc Heere van Piombino, dat jegheng Elba ober leyt/ die heest dit Eplandt stercker ghemaect met nieuwe forten.

Beschryvinghe van Ischia.

Sommighe ghelooben dat het Eplandt inde Middelandtsche Zee gheleghen / jegheng ober den berch Misenus, Ischia op huyden ghenaemt / soude met 't vaste Landt van Italien aen een ghehecht hebben gheweest. Dat bewysen dan d'uptghegheten Clippen/ d'acide holache tich/ de natuur vanden aertbodem doorch/ ghelijck opt vaste Landt/ etc. 't Leijt nu beringhelt met de Zee/ 't heeft veel Badt-stoven/ Sweet-stouen/ ende eenighe plaetsen daer vier en war me wateren by wyl uptgheborsten zijn. Het is rondtsomme so beset met steen-rootsen/ dat mē daer qualijck can aencomen/ so heest het oock een stercke Fortresse. Daer heest hem Ferrandino, soon van Alphonso, den 2. van Arragon, Cominck van Naples verborghen ghehouden / alsoo binnen Naples ontfanghen was voor Heer/ de victorieuse Carolus den achtsten/ Coninck van Franckrijck. Eenighe jaren voorleden/ sept Leander, was Heer van dit Eplandt Alphonso Davolo Marquis del Vasto, een doozluchtich Capiteijn/ vā Carolus V. Keijser: Die heest daer een schoon Palley's ghebout/ Ende is nu Heere van Ischia, de Sone van Alphonso, ghenaemt de Marquis van Pelcara.

Beschryvinghe van Ischia.

Int jaer 1201. ter tyden van Carolus de tweede van Sicilien, so heeft hem eenich hier ontfleken inde Solffer-aders/ daer 'tgantsche Eplandt mede vol is / ende loopende berwaerts ende berwaerts / verbrant een groot deel vande stad Ischia; nu Geronda ghenaemt/ ende duurde dese brandt ontrent twee maenden met de doot van veel menschen ende beesten/ so dat d' inwoonders ghedwonghen zijn gheweest haer wooninghen te verlaten/ ende naer Procida, Capre, Baia, Pozzoli, ende Naples te vluchten. Dat kan noch op huyden wel ghemerckt worden/ aenghesien dat die plaets (Cremata daeromme ghenaemt) wel twee mylen int ront verdozt is ende ongehabent. Achtien mylen heeft Ischia int ront / dat is andersing vzychbaer/ bysonder in Wynen/ soo dat (ghelijck Leander verhaelt) die wel seftien duysent haten alle jaren verbullen.

Niet verde van Ischia kijt het Eplandeken Prochyta; dat is cleijn/ doch luffich/ rijck in Metallen ende veel warme wateren/ dan 't heeft weynich Inwoonderen/ door vrese vant vier/ dat dit Eplandt; ja al desen streeck by wyten gheschent heeft.

Beschryvinghe van Sicilien.

Sicilien naert schryben van veel antheuren heeft wel eer oock een stuck van Italien geweest/ Snu met ghewelt vant element des waters afghetrocken ende gheschuert. Luttel schrybers zijnder die vande vzychbaerheyt deses Eplandts niet met sonderlinghe prijs vermelden. Daerom seyt Strabo. Wat sal ick segghen vande bekende ende alsins ghesesen deurhden vade plaetsen in Sicilien? die en zijn niet minder dan in de contreren vā Italia, Jae worden meerder ghehouden int opbrengghen vant Cozen/ Honich/ Saffraen ende ander dinck. Doet daer van by de naestgeleghentheyt vande plaetsen/ want dit Eplandt is als een stuck van Italien. Soo worden.

Sicilien

435

Scala miliarium

25 50

Septentrio

Vulcano

worden oock alle de vruchten tot Roomen alsd gheboert / dat die schynen inde Italiaensche bo-
 ven ende velden ghewassen te zijn. Ende daerom is dit Eplandt byde Romeynen een Cozen-
 schuer gheheeten. Want al dat hier wast / dat wordt tot Roomen gestrypt / uytgesouderd eenich
 tot behoef vande Inwoonders / etc.

Doorzwaer Sicilia is een edel Eplandt / vruchtbaer / ende door Cereris influentie (dat was
 der Heydenen opinie) bysonder niet Cozen begift. Ons voornemen en laet niet toe al dat in dit
 Eplandt te merken is opt brestste uyt te legghen. Wy sullen wat schypuen / om niet ydel te we-
 sen van eenighe ghebenckwaerbighe saecke.

't Gantsche Eplandt is in vyfen gedeelt / namentlyk: Valle di Demona, Valle di Mazzara,
 Valle di Noto. In den Valle di Demona leit de stadt Catania, eertijds vermaerder dan nu /
 daer is een heerlijcken ende costelijcken Tempel van S. Agatha, die wordt aldaer bysonder
 ghebiert / ende is tgehouw / oock de costelijckheyt des kercks niet minder / dā wel eer de tem-
 pel van Ceres was: romligghende Landt is vruchtbaer / dat doet d' asche die uyt den Etna
 voorts comt / die mest d' aerde / bequaem in sonderheyt om goede ende welsmacckende Wijn te
 braghen. Doch eer de gront tot den bouw ghebruyckt mach worden / soo moet den ackerman
 met het yser eenighe herde steenachtighe royst vander aerden af houwen / die royst comt vande
 verherden Asch / die van eenighe steeren inden berch verbrandt voorts gheromen / also uytghe-
 woopen op het Landt / lichtelijck weder tot haer oude natuer comt. In dese vallepe leit oock
 de berch Etna, die om haer vrandende vierē / door de gamsche Werelt berucht is / die wordt nu
 Mongibello ghenaeint. Men heeft ghehouden dat de materie of het stof daer dit vier door ge-
 causeert worde verteert soude zijn / ende dat daeromme den vrandt cesserden. Naer in jaer
 1536. heeft hem die weder gheopenbaert / macckende een schreckelijcken vrandt / niet groote
 boncken ende vlierende becken / die van vier ende blamine schenen te wesen / tot verder ssnisse
 van veel landts / hupsen / hoven ende dorpen: het welck voorzwaer een schreckelijcke saeck ghe-
 weest is / aende Landtsaten / die oock vooz de stadt Catania besocht waren / dat die niet in een
 perijckel

verrijckel niet d'andere plaetsen raecte. De stadt Messina heeft ooc in dese contreye een byson-
deren naem / door haer schoone erde costelycke Kerck / ende door haer bequame haven. Dese
haven wordt by Leandro gheleken aen een sepsen. Int beginsel van dien is de doozluchtighe
plaets / van het forghelijcke Caribdis, dat was niet min te vreesen oyt water dan den berck
Aetna oyt Landt / daer worden de schepen opghesloopt ende inde gront ghetrocken: Dat quant
om dat het Eplandt daer ontrent holachtich is / daer dan de Zee in gheslaghen (die niet groot
ghewelt van water door d'enghte van Sicilia ende Italia loopt) vindē de die niet andere goluen
verbult / weder te rugh springht / ende als verchtende wijckt / ende comt weder / gelijk Ovi-
dius sejt:

Carybdis drinckt en spout haer felle water uyt.

Dat viel dan forghelijck booz de schepen / die niet sodanighe dwaelinghe lichtelijck geschont
worden. Op hupden zijn dese hollen (als Leander betwijcht / of niet sant verstickt / of andersins
bergaen. Daerom en is oock tperijckel vanden Carybdis so niet / alst placht / daer moghen wel
slepe schuytkens nu op varen / niet anders dan op een stille Gebiere / dat segghen dan de In-
woonders van Messina, dat zo metter tijt den Carybdim betent hebben / ende aenbant geleijt.

Inden Valle di Mazzara leyt de stadt Palermo, vande natuer uytgheleijt / en in een bequame
plaets ghestelt / tot oberbloet van alles / daer oock de Coopluyden te water ende te lande mo-
ghen hen comen. Daer woonen bykans alle d'Edelluyden de Baroenen / de Vice Roy, ende
s' Conincks Raedt: Ende was daer oock wel eertijts de woonplaets vanden Coninck selfs /
om de lusticheyt vande contreye. Binnen de stadt is een vernaemde Kerck / niet recht te stellen
onder d'hoofst Kercken van Italia, daer zijn eenighe schoone sepulture te sien. Byten de Kerck
sietmen een groot pleijn / daer int middel de plaets is daer Constanza Nortmanna, nu al seer
oudt / baerde Fredericum den tweede / onder een Pabelkoen / op dat niemant soude segghen / dat
sulck baeren steels ghewijs te werck ghegaen was / also de Moeder ober haer jaren ghecomen
booz onbrycchebaer mocht ghehouden worden. Soo is noch inde selfde stadt te sien de Capella

Beschryvinghe van Sicilien.

Reale, die hoewel so seer groot niet en is / nochtans is met sonderlinghe const opghemaeckt / en met alderley frapicheyt upternaten gheciert. 't Landt ontrent Palermo, is wonderlijke lustich / door schoone ende playsante houen / die alsins met welriekende crupden en fruijt gevult zijn. Daer springhen van alle kanten verschepde revieren / die de hoven begieten / soetelycken ruyschende. Ick sach dese dinghen (seyt Leander) inde winter / ende my dachte waerlyck / dat ick den aenbanck vande Somer ghevoelde / soo schoonen ende behaechlycken schijn hadt het gantsche Landt. Dat seyt van Silius.

Panormus seer vruchtbaer.

't Zy dat ghy 't Wilt verjaecht int bosch, of vischt met Netten,
Of voor den Voghel wilt u stricken ghy gaet setten,

De Valle di Noto heeft d' heerlijckheit van d' oude stadt Syracuse, die leijt nu meest bergaen. So is daer oock de Fonteyne Aréthusa, ende de vernaemde Gebiere Alpheus, daer alle schryvers ende Poeten int bysonder af vertellen. Daer van sal de Leser goet beschept vinden / by Leandrum Alberti, die Sicilien met zijn Pen als met een pinceel afmaelt.

Beschryvinghe van Malta.

Aen het Eplandt van Sicilien volcht Malta, by den ouden Melita geheeten: dat is een seer lustich Eplandt wel bewoont. Nenden Middach by de Zee-cant / zijn eenighe hooghe clippen / maer aent Oosten ende Noorden ist gantsch effen: Ende aen het strandt worde een schoone haven ghesien / daer de Ridder's van S. Ian een stercke stadt ghebovt hebben. Zoo zynder

MALTA

Beschryvinghe van Malta.

Synder noch meer andere plaetsen/ van name int selfde Eplandt / dat is van ouden tyden vermaert gheweest/ door de Schip-brekingshe van S. Paulus, die quam in Melita aen/ghelijck dat de gheestelijcke historien betuyghen. In onse tyden heeft het gheen clejnder naem vercreghen/ door de vromicheyt der Ridderen/ die hen albaer jehens den aenstoot vanden Turck/ met onsterffelijcke glorie verweert hebben.

De Hondkens upt dit Eplandt plachten seer ghesocht te worden/ by de oude Romeynen: het is dan oock bekend gheweest aen haer/ghelijck Ovidius ghetuycht.

Melita is vruchtebaer, aent dorre Cosyra gheleghen,
Daer spoelt het water vande Lybischen Zee teghen.

Beschryvinghe van Corfu.

In den Golfo di Veneria leit het Eplandt / dat eertijts Corcyra, nu Corfu ghenaemt is/ dat behoort onder de dominatie vande Venetianen / die hebben daer oock een sterckte met den selfden name vant Eplandt/teghens d'aenvechtinghe des Turcks. Onder Solymanno sijn de Turcken aen Corfu gecomen/ die hebben dat alsdoen seer beschadicht / ende bykans een ontallijcke menichte van menschen in een eeuwighe slavernye ghesleght. Naer despereerden van met ghewelt de stadt in te nemen/ naer de ghetuyghenisse oock van Barbarussa ende Ajax, Capiteynen der Turcken/ die bootschapten Solymanno, naer de besichtinghe by haer gedaen/ hoe dat sulcken plaets onwinnelijck waer. Het waren doen binnē Corcyra, als Gouverneurs/ twee Parrtij van Venetien: namentlijck Loys Ripa ende Simon Leonius: Dees vreesende den Barbarischen aenstoot / die haer te Landt ende te water schryckelijck vertoonde / hebben de voorstadt

CORFU

voorzstadt die seer schoon opgebout was willen afwerpen/dat de Turcken daer gheen profijt
 upt mochten doen/om des stades muren veplichlijcken te beschadighen: Dat was pijnlijck on-
 sien vooz d'inghesetenen/soo daer beneffens de verder gheleghen lusthoven/met den Barbari-
 schen byandt/aen alle zyden blaecten: dan dese schade wordē dooz den tucht van byzhept ober-
 gheset; Daer doen de Gouverneurs goet vonden/om de clepnen provisie van victualie/al den
 schamelen ende weerlosen hoop upt te setten/dat heeft de voozgaende ellende lichtelijck met een
 grooter doen vergheten. t'Arm volckeren was ghedwonghen onder de grachten vande stadt
 te blpuen/also de Turcken aen alle canten haer legher gheslaghen hadden. Op dien nacht/het
 welck was de laetste vande maent Augustus,rees een so grooten storm/dat veel van dees ver-
 jaechde luyden/meest de clepne kinderken / dooz de stadighen vuplen reghen / ende den vrees
 vande byandt/aen haer moeders halsen hanghende / deerlijcken stozven. Een plaetsken int
 gantsche Eplandt Castello S. Agnolo genaemt/onder de Middellandsche stercken / heeft sich
 vroom gehouden/teghens den storm vande Turcken/d'inwoonders bleven onbeweecht tegē
 alle de dreyghementen/ ende zijn daer dooz wel drie duysent menschen behouden / niet teghen-
 staende dat de Turckische wapenen rondsomme haer wreetheit toochden.

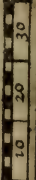
De stadt dan ghepurgēte zijnde vande onnutte monden / heeft goede wederstant aenden
 Solymannus ghebaen/ende also hy merckte/waer te zijn/dat hem zijn Capitepnen gesept had-
 den/is hy afghetrocken/ rbelech opbrekende. t'Wordt vooz warachtich ghehouden / dat ghe-
 durende dit oorloch/ wel sestien duysent menschen wech gheleit zijn / in een eeuwighē slavernie;
 t'welck voozwaer een onwinlijcke schade/ vooz de inghesetenen van Corfu gheweest is. Dit
 schryft Iovius int 36. Boeck zijnder Histozien.

GRACIA

Natholie

Miliaria Germanica

effo pars

P Caffina
Gippo
Melisso
Kalcarnagus

Beschryvinghe van Griecken-landt.

Grieken Landt is een Provincie van Kerstenryck / dat heeftmen wel eertijts Hellas gheheeten / van eenich Grieck / die aldaer dominatie hadde : want (ghelyck Plinius betuycht) heeft dit Landt by wplen van name verandert / dat quam door de verscheyden Coningē / die't nae haer naem dan noemden / dan gheen naem is haer so by gebleven als die van Gracia; by ons Griecken landt. Het neemt zijn begin vande enchte des Landts / dat tusschen de twee Zeeen leijt / van het Noorden af naer den Middach. De Thermopplen bergen / deplen dat middel door / ghelyck d'Apenijn aen Italien doet. Naer de Zee-kant liggghen de Provincien Acarnanien, Etolien, Locris, Phocis, Beotien, Negroponte ende Morea, aen het Noorden zijn Epirus, Magnesien, Thessalien, &c. Dat zijn al vermaerde Provincien / daer d'oude Historien wondere dinghen afspreken / die gheven aen d'Inwoonders ende aent Landt bysonderen loff / dat het een moeder soude gheweest hebben van alle vyve consten / dat de welsprekentheyt sonderlinghe byde Griecken soude gheflozeert hebben / dat betuycht oock de Lyrische Poet Horatius, teghens de Romeynsche verstanden

Een goeden gheest den Griecken Musa gaf,
Haer tongh is soet, haer woorden ront, niet straf:
Tot lof alleen is haer ghemoet gheneghen.

Dan op hynden is sulcks seer verandert / de lypden zijn ongheschickter ende onbelesder / het landt oock is bastigher ende herder / gheensins te vergheleken met het oude vernaemde Gracia. Zoo schijnt dan (ghelyck den ervaren Busbequius betuycht) dat dit Landt als tot een verzeldinghe weder epscht / den hulp der Christenen / om bezijt te zijn vande onmenschelijcken slavernye / des wreeden Turcks. Dat heeft eertijts Werten ende wetenschap ghegheven / aē de Provincien van Europa, nu leyt het sonder eenighe reghel / maer alleen tot belieste van een onrechtten Heer. Het waer dan billick / dat hen de Christenen poochden / om aen den Noeder van haer

haer gheschicktheyt/ weder een goeden dienst te doen/ ende op d'oude boet te helpen/ maer dat is te bergheffes/ terwyl wy al op andere conquesten t'heert ende sin hebben. Den eersten onderganck der Grieken / betoocht d'Historp schryver Iustinus seer wel; hy seyt . De steden van Grieken landt, terwyl int bysonder elck wilde heerlichappen, hebben alle t'samen haer heerlijckheyt verloren. De meest vermaerde Republijcken in Grieken Landt waren twee/ als van Arbenen ende Lacedamon. De stadt Athenen was certeyn doorzuchtich/ door veel vernaemde Princen/die upt haer als ginsteren voorts waren ghecomen/ ende hadde haer vromicheyt verde verspreyt/dan int ghemeen was oock eenighe groote ondeucht haer Capiteyn aenghebozen / ende worde ghemeerentlijcken gheseyt: dat upt de stadt van Athenen seer goede of seer quade luyden voorts quamen; ghelijck het landt aldaer goede dinghen tot smenschen onderhout voortbringt/ oock mede eenich senn; dat flux den mensch daer af smacckende ter doot treckt. Soo worde noch daer beneffens een spreckwoordt vande Athenienseren gheseyt/ als dat haer sottenheyt ende verwaentheyt int ghemeen tot goet eyndt quam / daer af is het Proverbiũm. Atheniensium inconsulta temeritas: Want hoewel zy eenighe onboorsichticheyt pleechden/so quamper noch altoos eenich God/die sulcks ten besten voechden. Het en is gheen stadt gheweest daer meer veranderingh ter oorsack vande regeringhe ghebeurt is/ dan binnen Athenen, dat heeft alle soorten van gubernatie besocht/tot de tyrannen toe/die daer oock haer verderselijcke macht ghetoot hebben. So waren dan meest alle de Grieken tot veranderinghe gheneghen/licht ende wepnich van gheloof / die daer beneffens oock gaerne met upheymische luyde spot boerden/ende dien (daer toe hulp haer radde ende ronde tongh) met eenichscherp woordt tot de beders toe int lijf schoten; dat was bysonder eyghen aende Atheniensere. Seneca verhaelt hier ober dusdanighen exempel. Als Antonius (dat was een hooftman onder de Romeynen) wilde datinnen hem Liberum Patrem, (dat is den vader Bacchum, recht of hy een Godt ware) soude noemen/ende dien naem oock onder zyn beelden liet schryven; Ja Liberum met habijt ende gheselschap naevolchde/zijn hem d'Atheniensers te ghemoet gegaen/ met

Wpuen.

Wyphen ende kinders/ ende hebben hem als Dyonyfium gegroet. Dat soude wel vergaen hebben; Waert dat de Peufe vande Athenienferen daer by gebleven hadde/ zy fepden noch daer by/ zy wilden hem in huwelijck gheuen haer Patronerffe Minervam, ende baden hem dat hy die soude willen houwen/om dat sulck een Godt/ oock een Goddinne soude hebben. Hier op heeft Antonius geantwoort/hy waer te vreden sulcken Brujdt te aenbeerden/dan hy ghebode haer ooc op te brenghen voort huwelijcks goet / van hare Brujt dupsent Talenten/ dat is 60000. Croonen. Doen heeft een Griekelinck gheseyt. Heer/Iuppiter hadt den Moeder Semele, sonder eenich huwelijcks goet: dat verginck hem sonder eenighe straf / dan d'aengheboden trouw van Athenen/ worde niettemin booz 60000. Crooné gefchat. Soo was haer fchamperheyt tot daer verderffenijfe/ ende worde niet alleen ontdeckt / maer oock ghestraf dat comt ghemeenlijcken also.

Het is daer en boven oock een oudt segghen gheweest dat haer de Griecten gaerne met lofgentael beholpen/ dat haer hiftozy fchypwers meer naer de fabulen/ dā naer de waerheyt trachten: fo loopt dan oock een veersken:

Ende al'tgheen het loghenachtighe Griecten landt
In Hiftozen beftaet, en treckt ter handt.

Certeijn de Fabulen der Poeten/ zyn meest upt dese Provincie boozts gheromen/ die hebben veel warachtighe ghefchiedeniffen met eenighe deckfelen ende wolcken als in een dupfterheyt ende nacht betrocken/ dat hebben oock de Sterren ende lichten des Hemels/ meest haer naem ende ghetal vande Griecten ghereghen. So is oock de fchipvaert (ghelijck eenighe houden) eerft byde Griecten ghepleecht. In Iouma/ meest al'tgheen/ daer nu andere natien af vzuchten ende profijt trecken/ is byden Griecten ghevonden.

Horatius in zyn veerskens verhaelt eenige Griekfche fteden met haer eygentheden aldus:

Som achten

Som achten Rhodes groot in edelheyt ghepresen,
 Of oock van Mitylene de muren;
 Of Ephesum, of Corinth tusschen twee Zeen gheresen,
 Of Thebas 'tloff van Bacchus t' alder uren,
 Of Delphos oyt vermaert door Phæbus wonderheden,
 Of het Tempe in Thessalien playfant.
 Ander sullen voorwaer gheen plaets also verbreden
 Met haer ghedicht soet als honich bekant
 Dan van Pallas den Muur: voor den tack van Olyven
 Oock gheen tack erghens verheffen so ick raem.
 Ter eeren van Iuno, veel lof op Argos dryven,
 Voor Peerdèn ende Rossen seer bequaem:
 Of op Mycenen rijck, Mijn heeft Sparta lijdtfamich.
 So niet beweecht, noch oock Larissa vet.
 Als thnijs van Albunee.

Dan zijn dese steden meest al verballen ende verdozben/door ongeluck/door lanckheyt van
 tyden/en andere accidenten: het vermaertste deel van Europa, is nu niet dan een spiegel ende
 Coneel van de veranderingen die in de wereltse dinghen stabelijcken toecomen; dat betuygh-
 de Servius alghereets ter tyden van Cicero, in zijn Troost-brieve: Hy schryft/Wt Asia comen-
 de, als ick van Aegina naer Megaramreyde, so hebbe ick de Landouwe rontsomme my be-
 sien, achter mijn was Aegina, voor my Megara, aende rechter handt Piræus, aende sijncker
 Corinthus: die steden zijn op eenighe tyden, in hooghden fleur gheweest, ende ligghen nu
 tot verval ende destructie, met een droevigh aensien.

De wonderheden die in Grieken/naer het schryuen van de Auteurs souden zijn/worden
 beelderley

veelderley ^{soet} ant; namentlijk. Dat in Bzotia de Riviere Melas ghedroncken witte Schapen swert maecht/en de Riviere Cephis upt de selfde Mepz spruypende swerte Schapen wit. Dat aende Stadt Dodona een coude Fonteijn is / die de toortsen int water ghesteken upt doet / en verdooft / wederom de verdoofde aen brandt steekt; de selfde soude op den Middach altoos afgaen/ ende dan wassen tot de middernacht toe in overbloet. Dat de Zee die tusschē Grieken Landt ende Negropont leyt/Euripus geheeren/binnen den tijt van 24. uren sevenmael bloept ende ebt/so dat Aristoteles, niet verstandich genoch zijnde om sulcken secret der naturen t'onderbinden/hem selfs inden boozschreben Zee gheworpen heeft/upt spijt ende schaemte:daer is dan op hem een Epitaphium ghemaect. Aristoteles heeft Euripum niet tonnen begrppen; maer Euripus begrijpt Aristotelem, Seneca seijt hier af oock.

Euripus, draeyt zijn stroom onseker, menichfuldich:
 't Spout 't water sevenmael, 't keert sevenmael ondullich;
 Terwijl Phæbus vermoeyt den dach int water drenckt.

Dat int Eplandt van Andros, inde Kierck van Bacchus, altoos op den 5. Januarij een Fonteyne liep/die van de smacck van goeden Wijn hadde. Dat

So d'herder Amoureux singht een Liedeken soet
 Dat hem 't water verblijt vande Eleusynsche vloet
 Naect gheluijt vanden Pijp, het springt, het danst met reden
 't Hout met een goet accoort alle de boersche treden.

Dat by Carystum in Negroponte een steen soude wassen/diemen hemde/span/ende weefden/ daer worden dan schoone servietten af ghemaect / die treckmen wanneer die vuyt zijn
 dooyt

door't vier/ende worden also schoon; recht of die gewasschen waren. Op alle dese wonder stuc-
ken ende meer andere mach / met recht sluyten het ghedicht van Du Bertas, dat hy tot desen
propoooste inden derden dach van zijn eerste weeck ist stellende

Ick soud' stellen certeyn dees wonderlijcke crachten
Int loghenachtich bladt vant boeck der onbedachten.
Sonder t'achterdincken, dat ick jonck-schuldich ben
Aen hondèr en hondert ghetuyghen dien ick ken,
Hadden oock in ons tijt de gierighe Piloten
Meer wonders niet versocht in s'werelts ander goren.

So zijn noch beneffens dese wonderheyden veel lustighe plaetsen in Gracia, die oock inson-
derheyt byde Nature zijn vertosen/om daer den hoorz van alle frapicheyt uyt te storten. Dus-
danighe waren Helicon ende Parnasis, daer Apollo met de neghen Musa zijn residentie placht
te hebben. Hymettus altoos eben groen/ ende daerom vande Vpen seer bemint/ rijk oock in
schoone Marbersteenen/ die achternae byde Gomeynen seer ghesocht worden. Olympus, Pin-
dus, Tempe, schoon in Landt/ lustich in Gers/ vol met boomen/ Clinckende door't ghesangh
der Vogelen/begoten met de Geviere Peneus, een Lust-hof/ in somma boven alle Lust-hoven/
daer oock noch alle ghenoechlijcken plaetsen Tempe af ghenoeit worden. Delphe daer het
de Propheten of Propheteressen aen de twoselachtrigge menschen antwoorpt gaf. Dat ginck te
werck op dese manier. Inde steen-rootse was een diep gat/voorwaer de winckel vā Sathanas,
daer uyt quam een coude geest/gelijck een wint/ die bevinck het verstant van dese Wichelaers/
ende als zy daer mede/niet met Godt/maer met den Dupvel / verbult waren/soo quam haer
een rasernye aen/ ende Propheteerden also het gheen toecomende was.

Dubbeldt, met arghejist, tusschen waerheyt en loghen
So hiel de Duyvel daer't menschlijck gheslacht bedroghen.

Morea is gheheest aent deel van Grieken landt daer de stadt Achenen in gheleghent is/
 met een engh stuck Landts/ dat tusschen de twee Zeen is/ het worde eertyt's ghenommt
 de sterck te van ganssch Grieken/ want boven de vernacmhelyt ende macht der natien
 aldaer woonachtich/so schijnt de gheleghentheit/des plaats eenighe bysondere tytel tot d'heer-
 se apppe te hebben. Meel hebben dit Landt gheleken aen een blade vanden Masholder-boom/
 om dattet in langhte ende byede daer mede over een compt. Men seyt ooc dat die engh te vant
 Landt daer wy af ghesproken hebben/ inde byede vijf ofte ses duysent schyden begrijpt. De
 Coninck Demetrius, Cesar, Dictator, Gaius ende Domitius Nero, Keyseren van Rome/hab-
 ben moepte ghedaen om die engh te dooz te graben/ ende van een Scier-eylandt/ een heel ey-
 landt te maecten: maer dat heeft naer een ongheluckich eyndt gheweest/ de nature / die aen alle
 dinghen een maet ghestelt heeft/ sulcks niet toelatende. Naer dat de macht der Turken sich
 oock over Europa streckte/ hebben de Pringen van Griekenlandt een muur gemaect op dese
 engh/ende scheyden Moream, vande reste van Grieken. Van also Amurathes Thessaloni-
 cam, Baociam ende Atticam hadde inghenomen/ zijn de Grieken in byese gheraecht/ en heb-
 ben den opghemaecten muur verlaten; die is by Amurates alsdoen ter neder gheleijt/ ghebie-
 dende een jaerlijckschen tribut eende Inwoonderen van Morea. Doch de Christenen hebben
 naer eenighen tijt den tribut ghewerghert/ ende desen muur weder op ghemaect / die is ten
 tweeden byde Turken ghedestruert/ dat heeft dien van Morea moeten costen/ al het Landt is
 doen onder subijctie ende slaverij der Turckische Maenen ghecomen. De Provincien van
 Morea zijn in 8. heerlijckheden verdeijlt; namentlijck de Corinthische, Argyische, Laconische of
 Saeanische, Messenische, Achaische, Sicyonische, Arcadische, ende die van Elisso. Onder de
 vernacmhelyte steden van Morea, spant Lacedaemon de troon / daer hebben de goede wetten van
 Lycurgus standt gehad/ die so deuchdelijck waren/ daer alle andere Provincien d'Inwoonders
 van Lacedaemon als de gheschickte van Grieken-landt bekenden. Wat heeft dan oock dese
 stadt niet d'Atheniensen langē tijt/ by verscheyde sozupnen/ om d'heerschapppe van ganssch
 Gracia

Morea.

458

Gracia ghevochten/ so beyde de sieden machtrich waren/ oock eben doorluchtich met de Wetten van Lycurgus ende Solon. Lycurgus erfghenaem zijnde gheworzen van zijn broeder Polibites/ Coninck der Lacedemonien, ende machtrich om het Coninckrijck voor hem selfs te aenbeerden/ heeft nochtans aen Charilao, ghebozen naer den doot vanden overleden Coninck zijn Vader/ het rijck met groote ghetrouweyt bewaert ende overghelevert / op dat alle menschen verstaen souden / hoe veel meer by goede luyden den handel vande Rechtvaerdicheyt / dan alle des Werelts rijckdommen gheacht waren. Daer en tusschen/ terwyl het Rint groot wordt/ ra Licurgus voocht was/ so heeft hy aende Lacedemoniensen (so zp geen en hadden) wetten ghegheben/ niet minder vermaert door de Wetten selfs/ dan door zijn goet exempel. Want hy heeft geen ordonnantie van eenich dinc ghemaect/ dat in hem van te vozen niet ghesien of geproeft was: het volck heeft hy tot onderdanicheyt aen haer Princken / ende de Princken tot rechtvaerdicheyt van haer heerschappye bevesticht. Hy prees alsins de soberheyt/ meenerde dat den arbeit vant oorloch/ door te te vozen ghepleechde soberheyt minder worde. Hy gheboot datmen niet soude coopen met gelt/ dan alles met manghelinge/ waer om waer: 'tghebruyck van Gout ende Sylber/ als een eruwighe materie van schelmerye. roeyden hy upt/ 'tgouvernement vade ghemeente heeft hy verbept ende gheordonneert. Den Coninghen gaf hy macht van Oorloch; Den Magistraten de vonnissen ende jaerlijckche successien/ den Raet bi waringe van Wetten; de ghemeente macht om den Raet ende Magistraten te verkiefen. Alle het landt heeft hy onder de ghemeente/ pder eben veel/ verbejlt / so dan de ghelijcke Ghejckdom niet mocht teelaten / dat den eene boven den ander ware. so hielden oock de Zorghers haer maectyden int openbaer/ dat mocht dan niemant zijn leckernye ofte gullicheyt bedaecken of bedecken. De Jonghmanen mochten maer een cleet int jaer hebben/ noch mocht d'ene niet clerlijcker dan d'andere wesen/ noch oock costelijcker maectyden houden/ op dat de naevolginghe gheen wulpscheyt baerde/ hy wilde datmen de Jonghers/ die nu begosten aen te comen/ niet naer de vier schare/ maer nae het Landt stuurde / dat zp daer d'eerste jayen niet in pdelheyt/ maer in arbeit ende werken over-
 by achten/

brachten / dat zy niet om des slaeps wil onder 't hooft leyden / om beter te rusten / sonder pap
 leefden / ende niet eerder binnen der stad quamen / dan als zy mi mans waren gheworden . Hy
 bebal dat de jonghe Dochteren sonder huwelijcks goet souden hylicken / soo de vrouwen dan
 ghenomen worden / niet om 't goet / ende de mans beter haer huwelijck wilden bestieren / niet
 weder ghesonden door eenighe tomen vant goet haerdre huysvrouwen . De grootste eer ghes
 schiede niet aende inachrichte ofte rijckste / maer aen d'ouste . Ende voerwaer men vint gheen
 landt daer d'ouderdom meest gheert worde als tot Sparta . Nenghemecckit dat dese Wetten en
 ordonnancien niet allen hert ende straf waren / soo heeft hy gheveijst dat hy sulcks gheboot /
 niet upt zijn selfs / maer door het ingheben vanden Godt Apollo , soo verwán des Religions
 vrees / de bitterheyt der Statuten . Ten laetsten om dat zijn ordonnancien eeuwich ende durich
 souden zijn / soo beroept hy alle de ghemeente ende inwoonders van Lacedaemon , neemt haer
 een dieren eedt af / dat zy hen niet verhoorden souden om pet hi zy wetten te veranderen /
 voer zijn wedercomste . Hy wilde naer Delphe toetrecken / ende daer upt Apollo vernemen / of
 dock noch pet daer hy hoerde ghedaen te zijn / of pet afghenomen . Doch hy reijst naer Cretam ,
 daer nam hy een eeuwich banissement aen / ende wilde dat men zijn beenderen inde Zee werpen
 soude / op dat die niet weder tot Lacedaemon ghebracht worden / ende dan de borghers haer
 souden ontslaghen houden van den eedt aen Lycurgo ghedaen . Met dese Werten is Laceda
 mon , dat anders oock Sparta gheheeten wordt / tot een uptghenomen fleur gecomen / daer oock
 lanck by ghestaen / tot dat / de deucht verslapt zijnde / Lycurgi Wetten in onghewijck quamē
 doen ginck oock haer Republijcke tot niet ; 't fundament (de Wetten te weten) geslapt zijnde .

Aen Laconien is een Promontorium , Malea ghenaemt / dat streckt sich verde inde Zee / daer
 is een schryckelijcke ende vreeselijcke vaert / om de winden die aldaer jehens den ander stryden .
 So zijn dan de Schippers ghedwonghen om langhe ende wpde coursen / by ontwegen te nemē /
 op dat zy also de gramschap vande Zee / die jehens dit Promontorium sijnt ontwijken . Om
 dit te remedieren / hebben sommighe Princen / als boven verhaelt is / d'engte willen doorbreken

maer te vergheefs. Het leijt aen dese ruytē/ die de Grieken Isthmus noemen/ de vermaerde stadt Corinthus, 'rhoofst vande Achaia, het rieraet van Grieken/ tusschen de twee Zeeen vanden Ionium ende Aegeum, als tot een vertooninge ghestelt. Dat placht een welbarende plaets te zijn/maer is byde Romeynen berooft ende verdestruert / haer ruyckdom oock in overvloet naer Italien ghesleijpt/ so dan meest alle de hupsen vande machtichste borgheren tot loomen/ met huysraet ende andere traepicheyt/van Corinthen gheromen/verciert waren. In dese stadt was wel eertijts een Tempel ter eeren vande Goddinne Venus, daer waren meer dan dupsent ghemeene vrouwen / aen dese Goddinne gheconsacreert : die stonden tot het believen van een jehghelijck/dat was dan tot Corinthen een groote wellust ghepleecht/ die heeft sonder twyfel de stadt verdozven. Aenden kant vanden Morea naert Zuyden leyt de stadt Modon, eertijts Methone, die is van oude tyden vermaert/in onse tyde noch vernaemder gheworden; daer heeft Philippus, Coninck van Macedonien/so hy dat belegerde/ zyn eene ooch verlozen/van een pijl. Int jaer 1471. quam Mahomet, Keiser der Turcken/ende besprongh den Morea, dan de Venetianen behielden de stadt Modon, die was seer sterck; doch is inden jaere 1100. verlozen/ende by den Turckschen Keiser Bajazeth ghewonnen / ende daernaes is by eenen Salvatus (ghelijck Iovius verhaelt) dese stadt verrascht/ dan soo de Soldaten haer tot pilgeringhe gauen/ ende op de virtorie te verbolghen lurtel acht namen / hebben de Turcken weder moet ghegrepen/ de Christenen weder uptghejaecht/ende de stadt is byden Turck ghebleben. Benecessens dese stede/ zyn in Morea noch Argos, Epidairen, Trezene, Mesene, Mantinea, &c. die in alle historien om haer vernaemtheit wel bekent zyn/ als daer veel dinghen gebeurt zyn/ die hier te lauck souden vallen om te verhalen.

De Gebieten die door Morea loopen/ zyn Planissa, Stella, Stomio, Alpheo, &c. Daer wordt by gheboecht Syx, een helsche Gebete (gelijck de fabulen der Poeten houden) die heeft water/ dat by't ooch/ of by de smaect gheensins senynick schijnt / maer heeft nochtans een so dootelijcken cracht, dat de luyden daer af drinckende beclens ende beset / gheensins mogen gebruycken.

Het bene

Cephalenia.

455

Det beneficium vander nature/om tot eenighe lossinghe te gheraecten. Met dat water is Alexander, Coninck van Macedonien om hals gheromen/ dat worden hem geschoncken van Iola, sone van Anti Pater, ende 'twas van sodanighe cracht / dat het noch in Coper / noch in Iser/ noch eenich aent werck mocht behouden worden/ dan alleen inden claeu van een Peert. Daerom ist moghelijk helsch water gheheeten/ om sodanighe vreemde crachten. Van dese Landen te spreken voorts bevinde Iser/naer waerdicheyt; dat soude een besonder boeck vallen / soo zinder oock eenighe gheweest / die met de beschryvinghe van dese plaetsen alleen een onsterflijcken naem ghehaelt hebben: daer can pemandt upt nemen / dat tot verder verclaringhe is diensende.

Beschryvinghe van Cephalenia.

Cephalenia, schrijft Strabo, heeft vier Steden / dan die zijn nu metter tijdt verandert ende verbystert. C. Antonius, Oom van M. Antonius, heeft oock een stadt in dit Eplandt ghebout/ naedemael hy naer zijn Borsghemeester schap / als ballingh in dit Eplandt ghewlucht was / dese heeft Cephaliniam heel weder opghebracht / ende als zijn eyghen goet in waer genomen. Dan heeft dat niet moghen volbrachten/wederom gheropen van zijn bannissement/ende 'thert daerom tot grooter dinghen hebbende. Sommighe willen van Cephalenia, Dulichium maecten/anderen Taphiam; oock Teleboas, daer Amphytruo soude teghens ghevochten hebben/ ende naer dat hy verwinder gebleven was de naem vant landt soude verandert hebben/dat Cephaleniam ghenoeimt/naer eenen Cephalus, die met hem int leger gheromen Capiteijn van dit Eplandt ghemaect was naer de victorie. De ghelegentheyt van Cepha-

Zante.

457

ff 5

Beschryvinghe van Cephalenia.

van Cephalenia; of Cephalonia is inde Ionische Zee aende Westersche zyde van Morea: het begriipt int ronde CCC. stadien (elcke stadie hout hondert ende vijsentwintich schreden) dat in is een hooghen berch/daer placht de tempel van Iupiter te zijn.

Beschryvinghe van Zante.

Zante eertijts Zacinthus, leyt sestig stadien van Cephalonia, ende is alsoo ghenaemt van Zacintho, Sone van Dardanus, die aldaer gheregeert heeft/ het is een boschachtich Eplandt / vol Beemden: daerom seijt Virgilius:

Int middel vande Zee, Zante vol boschen blijktt.

Het placht eertijts onder Vlisses te hoozen / ghelijck d'andere Eplanden daer ontrent / als Ithaca, Dulichium, &c. die worden by hem als Coninck gheregeert / ende zijn inden boecken Homeri bekend.

Candia eertijts Creta ghenaemt / is een Eplandt inde Middellandsche Zee / van groote vermaertheit / om de hondert Steden die daer plachten in te zijn : het begriipt inde langhte twee hondert ende seventiech duysent schreden / ende inde breete vijftich duysent. Den omtreghingh is van vijf hondert ende achtentachrich duysent passen / het is eerst ghe-naemt Cureta, vande volckeren Curetes, die aldaer woonden ende niet vercoytinge Creta, ende op huyden Candia, dooz d'hoofst-stadt bis also gheheeten wordt.

Metellus Creticus was d'eerste die dit Eplandt onder den macht der Romeynen bracht / ende is daer nae langhen tijt onder de Keyseren van Constantinoplen gheweest. Doch is ghegheben aen Bonifacius van Montferrat, die heeft het vercocht vooz een groote somme aende Venetianen int jaer 1144. Inde Stadt van Candie, is een Potestat van weghen der Venetianen / die ordoneert daer dat van rechts weghen behoort. Daer is oock een Haven. Het zijn in Creta oude Steden / Gortys, Cydon, Gnossus, Minois, een wooningh der Coninghen / daer Minos neghen Jaeren met grooter rechtvaerdicheit regneerde / ende den berch Ida, die is insonderheit vermaert / ende is seer hoogh. Doch is al 't Eplandt vol met berghen ende vallepen / daer zijn veel Bosschen ende schoone Cypres-boomen / die gheben ober het gantsche Eplandt een seer goeden reuck. Strabo ende Plinius schryven / dat in Creta gheen schadelijck beest is / gheen Serpent / doch veel Gepten / maer gheen Herten / behaluen int Landt ontrent Cydon. Het Eplandt heeft overbloet van goede Wijn; die wordt Malbopsie ghenaemt / ende is ober de heele Werelt wel bekend.

Inden eersten aenbanck waren d'Inwoonders van Creta bot ende slecht; Rhadaman-tus soon van Iuppiter brachtse eerstmael dooz zijn Wetten tot gheschickter zeden: Daer nae quam Minos, die verbeterde Rhadamantum noch. Ende sept daeraan Plato, dat de Lacedemoniers ende andere oude Steden van Grieken / haer Wetten ende manieren van leven / upt Creta ghehaelt hebben. Men sept dat het Hertrijck in Creta vruchtbaer is in weyden
ende

ende Cozen/ so bringhet oock Supker voorts.

In dit Eplandt is het Dool-hof gheweest by Dardalo een Constaer / in naerbolginghe vanden Egyptischen dool-hof ghemaect. Georgius Alexander meent dat noch eenighe rypen van dese plaets op hupden souden uytstaen. Het is een uytghehoolden berch (sept hy) ende aen alle zyden hol/ daer comen maer met eenen wech toe/ die seer enghe is. Den Leytman verbaren ende kender des plaets/ gaet vozen/ met een brande de Cooyse/ die wijst als den dwaalinghe diemen niet ontwarren kan. Van Petrus Bellonius, een cloeck ondersoecker der oude wercken/ ende die dit Eplandt in onse tyden niet leechlijken heeft besichticht/ seyt dat hier wel eer soude een Steen-plaets/ daermen Steenen uyt haelde ghestaen hebben/ ende gheen Dool-hof/ hoewel byde ghemeenen man in Creta also ghenaemt/ dat is niet verde vande waerheyt/ so oock noch Plinius schryft/ dat by zynen tyden gheen blyck van eenighen Dool-hof ofte Labyrinthus was.

Bordonius ghetuycht/ dat aent Noordten van Creta, onder d'aerde eenich hol is / met menschen handen uytghebolven/ hebbende veertich Cubiten inde langhte/ ende vier inde breete/ ende dat wordt op hupden het Graf van Iuppiter ghenaemt/ soo is daer noch zyn Epitaphium te sien.

D'inwoonders van Creta hadden wel eer den naem als de beste kenders vande Zee / ende waren constich int seplen/ daer af comt noch een spreckwoorde Cretenses Mare nesciunt, dat is de Cretenses kennen de Zee niet: dat wordt van eenighe gheseyt al ghekennde die nochtang groote kennisse hebben van eenighe saecken. Hier beneffens sroffen d'oude kockken der Cretenseren pdelheyt/ bedrysch/ loghentael ende andere arge stucken. Daer af zyn dan de spreckwoorden. Weest een Cretenser met de Cretenseren, Wt Creta ghenoeemt, &c. Daerom zynse oock in quaet gherucht by S. Paulum, die vermaent ooc vande Cretenseren. Van ick vreesse (seyt den waren Ortelius) dat sulcke spreckwoorden niet alleen op de Cretenseren / maer oock op veel andere

andere Patten (op dat ick niet en segghe alle) soude passen.

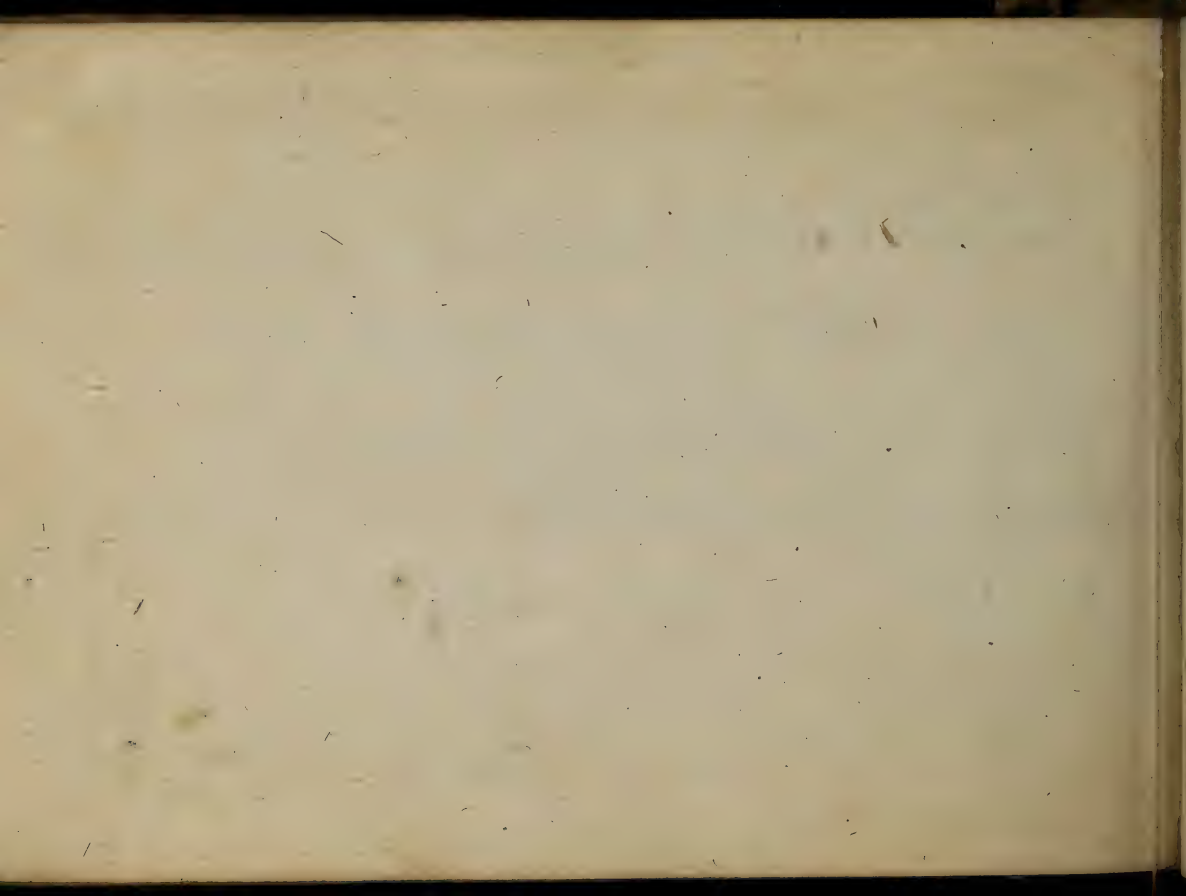
De hondert Steden die wel eer plachten in Creta te wesen / zijn nu tot drie gheromen : **na-**
mentlyck Candia, Canea ende Rhetimo; so kan alle dinck veranderen ende vergaen.

Men vint het Dictamum in gheen ander Landt / dan in Creta , dat is een cruut daer de
Gepten sich mede ghenesen / soo die ghequetst zijn vanden Jagher / met eenich pijl. Het worde
van Plinio beschreven inden xxv. boeck ende het viij. Capittel zijnder Histoyen. Daer vermaekt
wock Bertas af in zijn derde dach vander eerster wecke.

Maer ick en denck gheensins, dat de Werelt voorts bringt
In berch, heuvel, dal, een kruut so sonderling
Als 't Dictamum, dat heelt op den Ida ghegheten
Vant Geytken niet alleen de zyde diep ghespleten
Door de Cretische pijl, maer haestelyck den seicht
Drijft weder, als tot wraeck, teghens den Iagher dicht.

Eynde des eersten Boeck.

AENDEN LESER.

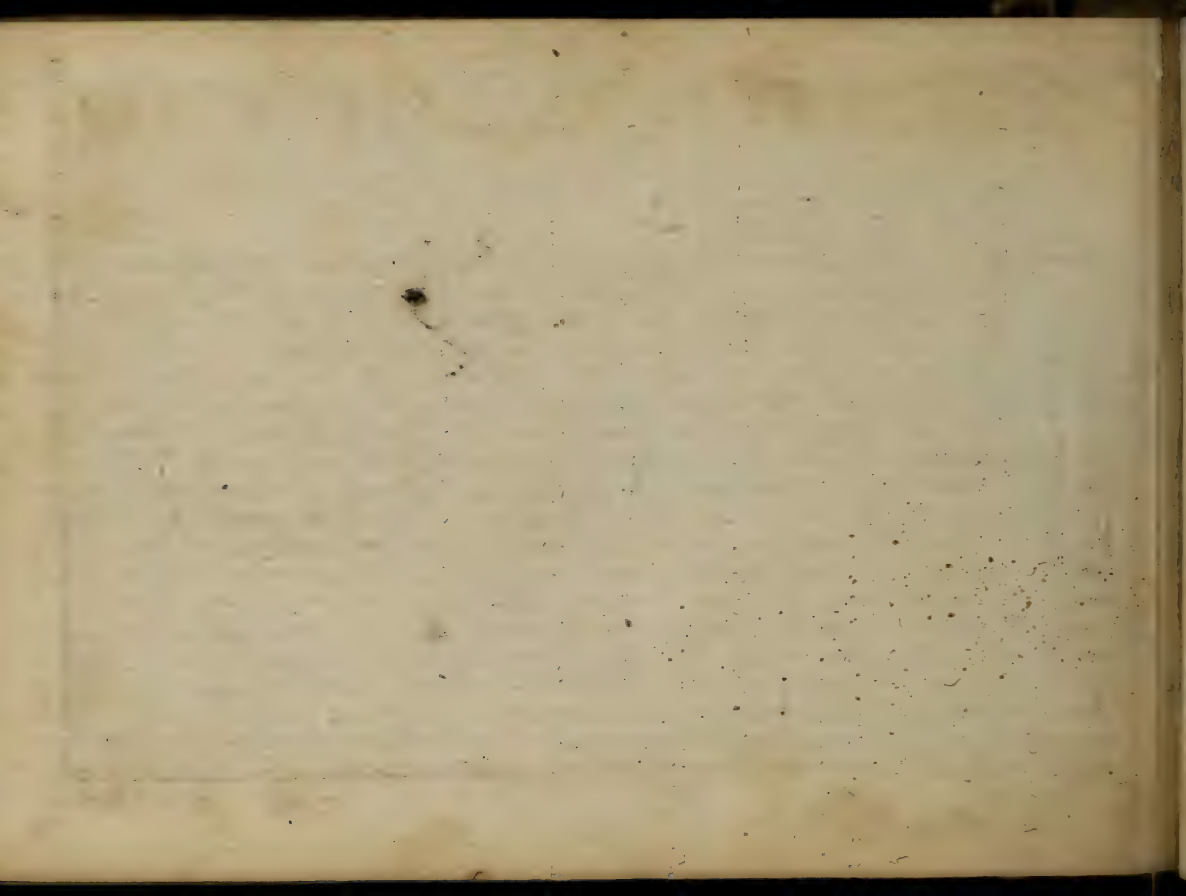
NAe de beschryvinghe van Europa quam ons aende handt het tweede deel vande Werelt, dat was Asia: dat verdient redelijcken, om des vernaemtheys wille, een wyder beschryvinghe: Om dat sulcks desen Boeck niet te grof maecken soude, ende daerom voor eenighen ongherijlijcker, so heeft ons goet ghedacht, met Asiam een tweeden-deel van dit Caert-Threfoor te beginnen; dan mach yder naei zijn ghelieven, of twee stucken, of een maecken, so dan het bindtsel vallen kan. Wy beginnen Asiam met het rijk der Turcken, hoe wel dat noch eenighe deelen van Europa ende Africa mede begrijpt, dan om dat het eerst tyt Asia overghecomen is, daer oock de meeste macht heeft, soo hebben wy dat mede aen dit deel ghehecht, Daer in sult ghy beminde Leser, onse ordre int goet nemen, en Vaert wel.

Het Rijk der Turcken.

**TURCICUM
IMPERIUM**

70 140 200
Scala Milliarum Germanicorum

BESCHRIVINGHE VAN HET RIICK DER TURCKEN.

MAtthijs van Michou in het Boeck van beyde Sarmatien / schrijft oock vande Turcken / verhaelt haer oorspronck / aenpangh / ende voortganch. Na dien dat de Tartaren (seft hy) vanden Mogghen-landen inder Gothen landen ghecomen zijn: d'welck zy dat Czahadienser landt noemen / doen was een Krijghsman des grosten Chams, Ottoman gheuoemt: een slecht onachtbaer meusch / noch sterck ende mannelijck van lyve / die schepde hem vanden Tartaren met veertich Beerden / om sommigh onrechts wille / dat zijns bedunckens hem ghedaen was / ende hy nam dat gheberchte in / int incomen van Cappadocia ende hy begonste aldaer te rooben / de wyle dat die plaetse so bequaem daer toe was: doen sloeghen veel oneerlijcke lichte luyden tot hem / ende daer quamender haest veel tsamen. Doen bestonden zy openbaerlijck steden ende vlekken aen te vallen / landen ende lieden hoorschmoet te doene / nae haere wille / ende de wyle dat niemant wederstant en dede / so wan hy met zyn gheluckige ende dapper handt Cappadociam, Pontum, Bithyniam, cleijn Asiam, Pamphiliam ende Ciliciam. Hy hadde oock zyn gheslacht ende hercomen vanden Turcken ende gheslacht der Othomaner: Want van midder nacht brennet hen alle boosheyt opder aerden. Maer dat die Turcken vanden Tartaren ghecomen zijn / wijst uyt / ghelijcke seden ende manieren / spreken ende srypde / want zy ryden ghelijck royt / ende in eenderley cledinghe / soo hebben zy oock een maniere van sryden met boghen ende pylen / met den Tartaren / hen is oock der Tartaren sprake aenghebozen / ende het is een seer cleijn onderschept tusschen eenen Tartaren ende eenen Turck inder

spzaecken/gelijck onder een Italianer ende eenen Hispanier/tusschen eenen Polen en Behemer.
 Na die doot Othomanni, quam zijn sone Archanes de tweede Turckische Coninck / die en
 was niet min stout ende eergierich dan zijn Vader / so heeft hy dan het rijk grooter ghemaect.
 Daer nae quam de derde Coninck Amurates, Archanes sone / die selve werdt beroepen vanden
 Keiser van Trapezontio, als de Gyecken om dat Rijk twisteden / om hem te helpen / doen
 quam hy in Thraciam, dooz Hellespontum, ende hy verlenghde listelijck den crjgh / tot dat de
 Gyecken machteloos aen rijckdom ende sterckheyt worden / ende doe hem dochte tijt te zyne/
 doen viel hyse aen / ende hy ghewan Thraciam, ende doen hy sterf / doen quam de vierde Coninc
 Pelsaites, zijn Sone / die was grooter dinghen begerich / ende hy brachte Tessaliam, Phocidem,
 Bzotiam, ende Atticam onder hen : hy overlafede oock Bulgariam ende Illyricum met dage-
 lijcken rennen ende rooven : Hy plonderde oock de voozsteden der treffelijcke stadt Constanti-
 nopel, ende hy belegerde die stadt / ende pntichdese also met hongher / dat die Keiser om hulpe
 in Italien ende Vranckrijk trecken moeste. Maer God de Heere schickte dat Tenrir Cultu,
 die groote Cham der Tartaren / dien die Hystozien Tamerlanen noemen / dooz Asiam, ghelijck
 een blixem tooch / ende verwoestede alle dinghen / die ontmoette den Pelsaite, ende verjaechde
 hem / ende doen hy hem vinck / doen bandt hy hem met gulde ketenen / maer cozts daer nae liet
 hy hem los / doen sterf hy cozts daer na. Na dien regeerde de vijfde Coninck Alpius genoemt/
 teghens den selven tooch Keiser Sigisimundt, Coninck tot Hungarien ende Behem / met een
 gheweldighe heyt / Ende doen het aen die slach quam / doen bloot hy / ende quam naulijcks ober
 den Danowwe daer van. De seste Coninck der Turcken Mahometh genoemt / die lepde groo-
 te schattingen oppe / ende hy vermeerderde zijn rijk / met bernen ende rooven / daerom als Ma-
 hometh sterf / doe regeerde zijn Sone Amurathes in zijn stede / die selve keerde om die heerlijcke
 stadt Theffalonicam: Hy overweldichde Cypere / ende Etholiam, die Tuballos, Illyricos, ende
 Hungaren destrueerde hy Lossa den Coninck van Polen / ende Hungaren / die int eerste wel ge-
 bochten hadden / maer ten lesten doen Iohaunes Hunyadt, midtsgaders den Ungaren upt de
 strijt

strijt bloet / doen verwan hy hem aende Varner Zee / ende hy herwozchde hem met de zyner ellendelich / doen maecte hem de victorie eenen hoogen moet / ende hy ghewan Peloponnesum met ghewelt / ende hy roepde up den gront upte die muren der Isthmi Corinthi, doen sterf hy / ende hy verliet Machometh zynen sone / den achtsten Coninck.

De selve heeft Constantinopel, int jaer Christi / duysent / vierhondert / drie en vijftich / met geweld gewonnen / op den lesten dach des Meijs / na dien dat zy was viereñvijftich dagen beleghen gheweest: Het gaf hem oock oppe Pera, dat rijk stedeken / als hy de Muren ghebroken hadde: Hy ghewan ooc Bulgariam ende Rasciam, aen die Danouwe ghelegen / met dat stercke werachtighe slot Symperouta / daer upt heeft hy Dalmatiam ende Croatiam verwoestet: Hy is oock door de Stiermarck / ende Oostenrijk ghetoghen. So heeft hy oock Nigropont onder der Venetianen macht zijnde ghewonnen / hy heeft oock Caffam die stadt int Eplandt Taurica gheleghen die de Genebopsen besaten / midtsgaders 't gheheel Eplandt ghewonnen / ende heeft de twee leste Dorsten des Slots Mankny, vande Gothen ghecome / met den sweerde gerecht. Hy starf op den eersten dach Mepe / int jaer Christi 1481. ende hy wordt tot Constantinopel begraven.

Doen namen die Turcken zyn sone Baiasich tot eenen Keeser aen / dat verdzoot Zeliab den jongheren sone ende vloot tot den Soudaen in Egypten / albaer vergaderde hy een hepz / ende streebt ongheluckelijck teghen zyn broeder / daer nae vloot hy tot Rhodes. Doen schickte hem die hooch-meester des Iohannes ordens in Byzackrijk / ende hy wert daer na de Paus Alexander overghelevert.

Maer doen Coninck Carel upt Byzackrijk door Roomen troock / om Apulien te gewinnen / doen nam hy den Zeliab met sommighe conditien vanden Paus.

Noch so quam hy / om onderweghen / door vergift / ofte andersins / 't welck men niet wel en weet. Biesich de nieuwe Coninck der Turcken ghewan Ciliam, ende die Wittebozch in Moldauw, oock Modon, vander Venetianen macht / hy heeft oock dicwils teghens den Sophy

ghestreden/Coninck van Persen,maer hy is den meisten deel altyt ondergheweghen . Doen hy nu ont werdt doen nam zijn sone Selenberch dat rijk onder hem aen/die verwozchde alle 3yne broeders/ daerna dzeplide hy den Christenen / principalijsk Pannoniam ende onderstont zy te bestrepen . Maer de almachtighe Godt verweckte den Sophy, der Persen Coninck/ teghens hem/ende gaf dat hy nae sommighe strepen onderlach . Die d'is leste Keysers hebben altyt tot Constantinopel ghewoont/ d'welck voortyts dat ander Rome ghenaemt werdt/ daerom hebben die onligghende volcken/ghelijck die Slauen;Czarou Dom, dat is des Keysers huys/ en Bisantz, of Constantinopel ghenoemt. Dit schijft tot hier toe Michou. Dese Selembeg of Selim heeft het Rijk der Egyptische Soudaenen ghestoort/ ende Damascum, Hierusalem, ende gants Egypten onder zijn ghewelt ghebracht . Hy is ghestorven inden jaer 1519. Suleiman d'elfde Keysler/ eenighe soon van Selim, heeft Rhodes int jaer 1522. inghenomen/ Ludowijck Coninck tot Hungeren overwonnen in een slach/ Belgradum, Budam, ende Strigonium inghenomen/ jae heel Hungeren verwoest. Hy starf inde belegeringhe van Zigech . Selim de tweede/ sone van Solymanus maecte een achtjarighe vrede met Keysler Maximiliaen den anderen/ heeft den Venetianen Cypres ontoghen. Dese is meester van Thunes ende Gouletta gheworden/hy starf int jaer 1575. Ammathes de tweede is naer Selim gheromen aent rijk/ ende heeft langh teghens den Persen ghestreden/ oock teghens de Keysler Rodolphum inden weer geleght/ hy heeft gheluck ende ongheluck beyde ghehad / hy starf 1595. den 6 Januarij . Mahumet de derde vintc zijn rijk aen met verwozginghe van 18. 3yne Broeders ; Hy heeft noch luttel ghe daen; sonder hy wylen vande Christenen gheschoffiert/ende in zijn volck en steden gheschent.

So is dan onder 14. Keyseren/ of naer de rekeningh van sommighe/ die Alapinum upt suppen 13. een groot deel van Europa, een grooter van Africa, ende 't grootste van Asia gherumen/ die hebben dat den Christenen schandelijcken ontoghen / ende door haer dupstere sotte superstition/ als in een nebel betrocken/ ende stuuren dat nae haer wil ende lust.

Ich sal my inde beschrypinghe van het Turckische Rijk wat verbreedden / raeckende de manieren

manieren ende boen der Inwoonderen/haer superstitie/ etc. sonder eenighe sekere reghel/ die er
 ran in dese dinghen niet ghehouden worden: 'vermaeck ende instructie vanden Leser sal daer
 niet mere vermindert zyn.

De vermaerden Heere Augerius Busbequius, in zijn Geijs boeckken/ schrijft / datter niet el-
 lendigher is dan de kinderen der Turcksche Keyseren/ een upt haer allen comt tot erffeuise
 vant Rijck: d' andere die gheduren een ghewisse doot: Want de Turken verdraghen geen Lie-
 vers des Rijcks/ noch moghen die oock toelaten/ om der Gianiseren wille: Soo dan pemande
 bande Broeders te lyve waer/ so konde de Keyser dese Soldaten niet stillen/ die begeren dan gif-
 ten sonder naet/ ende soo die ghewepgert worden/ men hoozt terstont 'tgheroep. De broeder
 moet lever, God wil ons den broeder behouden. Welcke woorden ghenoech uptgheven / hoe
 aen hem het Keyserrijk gheschiet wordt. Het is dan noodich aende Keysere dat 3p den Croone
 annemen met handen/ doozt bloet van haer naeste bloedt / te weten de broeders besmet / aen-
 banghen.

De Gianiseri, daermen so veel af hoozt/ (verhaelt de boorz. Busbequius) zyn xxij. duysent
 sterck/ als haer ghetal vol is/ die zyn verspreyt overt gantsche Rijck/ om de steden te bewaren/
 oock om de Christenen ende Joden daer noch woonachtich / teghens den overlafst ende scham-
 perheyt te beschermen; so is qualijck eenich doorp/ stad of plaets / daer ander sijn eenich volck
 woont; of men vint daer Gianisers, vier oft vijf/ tot defensie der Christenen ende Joden.

Tot Buda, opt Casteel / daer is stadelijck 't Garnisoen vande Gianiseren, 3p ghebruycken
 langhe cleederen/ die hanghen tot aen de knouffelen: dese Gianiseren quamen twee ende twee
 bp my/ (seft Busbequius) warmeer 3p inde salet waren ghecomen / 3p groetende my met t'hoofst
 nederwaerts gheboghen/ dan quamen veerbich aen/ ende raecten my 'tcleet of de hant / rechte
 of 3p dien ruffen wilden/ staecten oock my toe eenich meken van Jacinthen/ of Parcissen ghe-
 maect. Keerden met ghelicke veerbicheyt weder naer de deure / sonder nochtans den rugh te
 toonen/ dat soude nae hare leeringhen onbeleeftheyt in hebben / daer bleven 3p dan staen / met
 Na 5 grooter

grooter gheschicktheyt / hebbende d'ooghen op d'aerde / ende d'handen vooz haer boeser / dat ghelijcken dan beter eenighe Nonicken / dan Kirijghsluyden / so zp dan wat gelts (dat was haer intentie) ontfinghen / zp neijchden weder met den hoofde / danckten met luyder stemme / wenschende veel goets ende ghelucks / ende ginghen also wech. Voozwaer hadt het my niet gheseyt gheweest / dat die luyden Gjaniferen waren ick soude schier gheloof hebben : het waren eenige Turcksche Nonicken gheweest / of Broeders van eenich Collegie / ende nochtans zyn dit dese Gjaniferi, die so groote vzeese mede bringhen werwaerts zp comen.

De Wijn te dzincken is byde Turcken vooz grooter misdaet gherekent / ende bysonder in oude luyden ; de jonghe mannen die misdoen daer inne met meerder hoop van ghenade ende compassie. So zp nu meenen dat zp naer dit leven effen wel liden sullen / wes zp veel of luttel dzincken ; wanneer zp eens de Wijn geproeft hebben / zp dzincken dan voozts / ende peynsen dat de straf nu verdient zijnde / zp te vyper moghen voozts gaen / soo achten zp den dzinckenschap vooz winst. Ick hebbe ghesien (schryft de vooznoemde Augerius) tot Constantinolen een out man / die als hy den beker inde handt nam om te dzincken / riep met luyder stemme / ende groot ghekrjtsch : so wy de vanden vzaechden waerom hy sulcks dede / die antwoorden : Hy wilde niet sulcken gheroep / zijn Siel vermaent hebben / dat die in eenighen hoeck ginck vart lichaem / of gantschelijck uytvoer / op dat zp niet en worde besmet met sulcke sonde ende dzand.

Het zyn in sommighe plaetsen in Turckpen eenighe Gasthuyzen / die zyn wi ghetimmert / daer logeren oock de Bassæ ende Singiacci, als zp reysen. Die mandt wordt uyt disen huysse ghesloten / Jode oft Christen / arm oft rijck / die moghen daer drie daghen herberghen / daer nae soo moeten zp ander logijs soecken. Busbequius verhaelt : Ick sach in dese Gasthuyzen eenighe papierkens / die waren inde scheuren vande muren alsins ghesteken / ick vzaechde van mijn Turcken / wat daer in was / maer bernam dat die niet en hielden / doen worde ick lustigher om te vernemen / vooz wat reden die aldaer bewaert worden / want ick hadde dat op ander plaetsen meer ghesien. De Turcken antwoorden my niet / noch wilden my de sact ontdecken / zp schamen den
ben moghe

hen moghelijck yet te segghen / dat ick gheen gheloof soude gheven / of 't was moghelijck haer sin niet / sulcken mysterie aen eē waerlijck mensch t'openbarē. Daer der hant / uyt eenige / daer ic meerder kennisse mede creech / heb ic verstaen hoe de Turcken groote eer aent Dampier bewysen / om dat Gods name daer in gheschreven wort / zp laten daeromnie gheen snipperkens of sturckens op der aerden ligghen / ende so zp eenighe vinden / die nemen zp op / ende steken die in eenige scheur of gat / op dat die niet onder de voeten slingerē / dat en is by aboutuur niet so seer te miszypsen / maer hoozt voort. Anden lesten tyden vant laetste oordeel / als Machomet , zijn naer volghers uyt die plaetsen / daer zp om haer voorleden misdaet gheppnicht worden / inden Hemel roepen sal / om haer deelachtich te maecken vande eeuwighe salicheyt / so en sal gheen anderen wech zijn / dan ober een gloepende ende byandēde psere rooster / daer moeten zp met bloote voeten ober gaen / denckt met wat pijn / ende stelt u selfs voor oogen / een Daen die ober de heete colen huppelt : siet hier dan wat wonders / al het papier dat zp dan so vande boetē bevyjt hebbē dat sal onberdachtelijcken by comen / ende onder haer voeten sich voeghen / dat wil dan den byant van sulcken gloepende rooster minder maecken / ende haer oberganck niet soo scadelijck. Wie oock onder de Turcken jae onbedachtelijcken opden Alcoraen , dat is haer Bibel gaet sitten / die valt in een groote boete / den Christenen ist op lijf straf / so en laten zp oock geen bladerē van Roosen op der aerden ligghen / om dat zp houden den Roose uyt het sweet van Mahomet gheromen te zijn / effen ghelijck d'oude fabulen / die uyt het bloet van Venus trocken.

Dit zp hier mede ghenoech vande Turckische beuselinghen. Dan terwyl wy vander Turcken rijck spraken / so salt niet t'onpasse comen / dat wy oock wat vande stadt Constantinopel verhalen / daer der Turcken Keyser sich hout. Van dese stadt schryft Mathijs van Michou.

Constantinopel is byzantich / ende het leit met twee zypden aende Zee / maer met de derde siet zp op het velt / int ronde heeft zp acht hien Italiaensche mpen / ende en heeft gheen groote hupsen. Daer voecht dan by Busbequius voort. dat so veel de gheleghentheyt van Constantinope. aengaet / niet lustigher mach zijn int aensien / noch ghenoechlijcker tot den handel / ofte ghebruyck;

ghebruÿck; de netticheyt der hupsen dien soudemen te vergheefs soecken; Want de Turckē zÿn hier niet ghewoon/ooch zÿn de straten enger / die slupren alle lusticheyt bupten. Certeÿn het schÿnt dat de plaets daer Constantinopel op leÿt/vande natuur uytghekipt is / vooz een heerlijcke ende triumphale stadt/die leyt dan in Europa, heeft Asiam int ghesicht / Egyptum ende Africam aende rechter hant / hoewel verder ghelegghen / doch daermen dooz de lichticheyt des waerts wel can heen comen; aēde linker hant voozs den Pontum Euxinum, ende den Mæotidem, die zÿn rondt somme met verschepde volckeren bewoont / ende worden met veel gewieren beverscht so dat genigh dingh in die landen opcomen kan / dat tot s' menschen ghebruÿck strecht/ ende niet can lichtelijcken met schepen tot Constantinopel gheboert worden: aen d'eene zijde vande stadt leÿt de Zee Propontis, aen d'andere is een haven / de bette parte leÿt aent landt/so schÿnt het een Scier-eylandt te zÿn. Het midden van Constantinopel is een uytzicht op de Zee; ende den Slymijā van Asia, wit dooz de ghedurighe sure/ de Zee is vol alderley Visschen/die comen uyt den Mæotus Pontus, &c. inde Middellantsche Zee; of gaen weder nae den Pontum, ghelijck dan de natuur der Visschen draecht / in sodanighe menichte / dat die vlyen met handen ghevanghen worden. Het zÿn noch eenighe antiquiteÿten binnen Constantinopel/maer niet so veel alst wel reden gaf/om dat Constantiaus, die in menichte uyt Romeen fleÿpte naer Constantinopel: dat verhaelt dan eenige de geciteerde Basbequius: aen dien willen wy den Leser voozs senden.

Natolien (also noemen op hayden de Turcken het klein Asiam,) begriipt Phrygiam, Galatiam, Bithyniam, Pötum, Lydiam, Cariam, Paphlagoniam, Lyciam, Magnesium, Capadocian, ende Comagenam, dat waren wel eer schoone Provincien / die oock som bysondere Coninghen hadden / ende veel vernaemde steden / oock een bysonder Keyserrijck van Trebizonde, daer is Nicomedia, een oude ende doozluchtighe stadt / die doch nu niet verhalens weert heeft / dan eenighe oude verballen rupnen / daer is Nicæa, daert Concilium / so seer bekend over de Werelt / ghehouden is: dat meijnt van Busbequius, dat hy inde selfde sael gherust soude hebben / doen hy Ambassadeur aen Solymannum ghesonden was / daer het Concilium ghehouden is / daer is Ancyra, Amasia, de hoofstade van Capadocia, 'tvaderlandt oock vanden erbaren Werelt schryver Strabo. So zijn dā noch meer andere plaetsen / die de Caerte vertoot / ende met haer naem ghenoch doozluchtrich zijn.

In Natolien zijn die Gepten / die het hayz ofte vacht hebben / daer mē het Camelot af maect / het hayz is seer fijn / ende blinckt wonderlijcken / hanghende tot der aerden / dat en scheren dan de Herders niet / maer kemmaen dat / ende het wijckt niet veel in schoonicheyt aen de Zpde . De Gepten worden dickmael inde rebieren ghewasschen / hebben voor haer voedsel eenich klein drooch gras / dat maect dan spne Wolle / want so die Gepten in ander Landen gheboert worden / de Wolle blijft so fijn niet / dan verandert ooc met het voeder / ende veranderen dese beesten also / dat die qualijck bekend worden. Het voeren de vrouwen van deser Contrepe den draet van dese Wolle naer Ancipram, daer wordt de gheverruwt / ende gheweven / oock met ooghstort water door cracht vande perffe / tot die stroomkens ghebracht / daer ment mede siet . Het beste wordt ghehouden / dat het breefste ghewatert is / het ander dat minder heeft / dat wordt oock van minder prijs ghehouden / hoe wel het van een stof ende slach is . D'oude luyden in Turckien draghen gaerne Camelotte kleederen / ende Solymannus placht hem daer in te laten binden / dat is dan groen van verruwt / 'twelck by onse manierē schamerich is voor een oudt man. Het zijn oock in dese plaetsen veel Schapen / die een steert van onghelooffelijcke groote naefleppen,

steypen/dees is aende sommighe vier ofte vijf / jae acht ende negghen pont swaer / dat meer is / dese steert wordt aen eenighe oude Schapen met den tijt so groot / dat die eenige berderkens op twee rollen gheleijt / van doen hebben / om haren steert daer op te rusten / dat steypen dan dese beesten 't gheen zy niet draghen moghen.

Hier beneffens is een beest in dit ghewest / dat noemtmen Hyenam, dat comt inden graben / ende treckt de doode lichamen upt / die brenghet het in zijn hol / daer leyt dan een grooten hoop van beenderen om. Dit beest is wat cleijnder dan een wolf / maer niet coster ; 'theeft een vel als een Wolf / maer het hayz wat straffer / ende met swerte stippen verscheyden / thoost is dicht aen het rugghe been / sonder eenighe middel / om dat om te draeyen / het keert sich dan heel om / alst van achteren sien wil / 'theeft een doorgaende been voor de tanden ; de Turcken houden : dit beest hadde cracht in amoureux heyden / dat meenden oock d' ouders . De Turcken segghen voortz / de Hyena, dien zy Zirtlan noemen / verstaet der menschen tale / so wordt het dā op dese maniere byde Jaghers ghevangen : Die gaen tot het hol / dat kanmen lichtelijck bespien / upt den grooten hoop der beenderen / so gaet eene in met de coorde / die is doch ghehouden aent eynt / by zijn medeghesellen / buyten het hol / hy roept niettemin loctur, loctur, Vcalā, dat hy die niet en vint / dat die daer niet en is. Doch de Hyena meenende dat hy onbekent is / ende van niemant gesien / blijft stille staen ; so langhe dat hem het been met de coorde vast ghemaect wordt / des de Jager noch al roept / dat den Hyena niet in het hol is / tot dat hy upt het gat comt / dan roept hy met luyder stemme contrarie / segghende : Hy is daer binnen ; dan meent het beest met grooter crachten te ontvlien / maer te verghhefs / de Jaghers houdent ende vanghent levendich of doot . Het is anders een fel beest / ende het can sich wel beschermen. D'inwoonders van Natolia , zijn beziechlijcke luyden / dooztrapt . ende worden daer over byde Turcken Ciacales ghenoeint . De Ciacales zijn beesten als Wolven / grooter dan Vossen / cleijnder dan de Wolven int ghemeen zijn / doch ghelijck in eeten ende slorcken / die gaen met hoopen / zijn voor de menschen en groote beesten niet schadelijck / ende gaen meer te werck met diefte ende bedzych / dan met ghewelt. By nacht

nacht comen dese beesten inde hupsen ende Tenten / daer eeten zy op al dat eetbaer is / ende by faute van andere spijs / sparen het Leer niet / als Leersen / Schoenen / Riemen / Schepen ende ander dinck / so ghebreect haer gheen loofheyt / om de dieberpe wel te plegghen / dan verraden haer selfs : want terwijl zy meest begaen zijn met de diefte / beghint dan pemandt upt haeren hoop / die burten gheleben is te rypen / zy doen dat dan alle ghelijck / qualijck indachtich op wat plaets zy zijn / dan worden dan de luyden ghewerck / ende slaen op den bekenden dief. Doorts waren d' Asiatici (dat zijn de volckeren in dese Landen) met allen gheneghen tot wellust ende ghenuechten / haer monieren ende wesen waren bequamer voor Vrouwen als voor mans. Het is dan een spreekwoordt byde oude Romeynen gheweest: 'tIs een Asiatisch, van pemandt / die zijn leven wat op den lust ende lekkerheyt stelde. Nu ist met d' andere Provincien onder d' onghenadighe slavernye der Othomannen.

Beschryvinghe van Scio.

Scio is een Eplandt gheslegghen inden Mare Egzum ; of Archipelago , dat was van oudts Schios gheheten / 'tis met boomen ende berghen alsins beslagghen ; oock met veel beerken begoten. De Malboplie soude eerst upt Scio ghebrachte wesen in Candiam , naer het seggen van eenighe. Het Westijck come upt dit Eplandt alleen / ende wordt ober gantsch Kerstenryck verspreijt / D'heerschapppe was wel eer aende stadt Genua , van Solymannus heeft die aen hem ghenomen Ant jaer M. CCCCC. LXV. De Vrouwen van Scio , worden boven alle andere in schoonicheyt ende goede gratic gheprezen.

N aer de Stadt Rodes, die int Eplandt gheleghen is/ heeft dat oock den naem gheleghen/so het te vozen Ophiusa, Stadia, &c. ghenoemt was. Het heeft dertich Duptsche mpen int ronde. Onder andere dinghen/die aldaer te sien waren hadt de Colossus Solis, (dat is het beelt vande Sonne/ eenen bysonderen naem/ dat was ghemaekt by Chares Lyndius, discipel van Lysippus, die was twaelf jaren daer met besich/ ende het coste wel drie hondert Talenten/ so was het werck oock 70. Cubpten hoogh: dat heeft dan de Stadt ende het Eplandt een grooten faem ghemaekt/ so worden oock d' Inwoonders Colossenseren ghenaeint / aende Welcken S. Paulus schryvende is. Ses en vyftich jaren na dat dit beelt hadde ghemaekt gheweest/ ist met Herbevinghe verfallen: Dat lach noch ter aerden/ by den tyden Plinij, met groote verwonderinghe van alle diet saghen. Het waren luttel luyden die den duym mochten ombademen/ soo waren de vingheren oock grooter dan eenighe beelden. Men sach groote holen ende gaten inde hreucken vande leden/ daer binnen waren eenighe groote sterren / dien hadt het verstant van den Constenaer gheleijt/ om het beelt int ghewicht te houden. In somma alle menschen hebben bekent/ dat dese Colossus met recht te stellen was onder de miracelen des Werelts. Doen de Soudaen van Egypten/ Rodes in nam/ by liet werck draghen aen Coper van dit beelt/ soo veel als neghen hondert Camelen voeren mochten/ die quamen over landt tot Alexandrien.

Strabo schryft / dat de Rhodienseren altoos groote macht ende erbaretheijt op Zee gehabt hebben/ ende daer inne niet grooter glorie altoes ghedwert hebben. So ist oock een plaets gheweest daer de Ridderg van S. Iehan haer langhen tijt/ als in een vast bolwerck / teghens den aenstoot der Turcken ende Sarazynen ghehouden hebben. Des heeft oock Mahomet Keeser der Turcken tweemaal met sterke belegheringhen de Stadt aenghevochten ende benaut / dan is altoos met zijn groot verlies ende schande afgheslaghen/ tot een groot naem ende glorie der Johanniten. Van ten laetsten by Solymannus is Rhodes inghenomen/ naer een gheschickte defensie/ by den Ridderen teghens den Turck ghedaen/ die waren achter nae ghedwonghen om t'accozderen/ soo zy gheen outset hoor handen saghen/ om haer vande wezet hept des Keesers Solymani.

Beschryvinghe van Rhodes.

Solymani te bezynen/die heeft doch zijn accoordt wel onderhouden/ en die Heeren laten gaen/ behouden lijf ende goet. Doen was inceser vande Ridderen euen Philippus Liladamus, die hadde niet vergeten dat tot beschermnisse van so wichtighen plaets dienstachtich was / maer is doch al te niet gegaen: terwyl de Christenen Princes niet haer bysondere twisten geplaecht/ op het ghemeene welvaren niet mochten letten.

Beschryvinghe van Cypres.

Cypres is een vande grootste Eplanden inde Middellantsche Zee/dat is ghelegghen tusschen Ciliciam ende Syriam: 't begriypt int ronde 3420. stadien: Van Cilicia leyt het 50. duysent schyeden/so dat de Derten wel niet hoopen swimmen vut Cilicia in Cypres. Men meent dat dit Eplandt eertijts ghehecht is gheweest aen Syriam, 't vaste landt / ende dooz storm oft onweder daer van gheruckt. Het was wel eer een lustich ende bevallich Eplandt/ daerom ooc Macaria gheheten; de Vrouwen waren hier bysonder playsant / ende hadde de Goddinne Venus in Cypres groot credit. Het meest incoemen dat op huyden vut dit Eplandt comt/ bestaet in Zpde/dat wordt in groote menichte tot Venetien gevoert; De Wijn valt daer ooc seer goet/ die mach eenichsins gheleken worden by de Cretische Malvorsie. Men schryft oock tot lof van Cypres, dat men aldaer wel groote scheyen can toerufen / sonder van byten: yet neotlijchs te halen/ want het heeft seer groote ende hooghe boomen/bequaem tot tin met agien/ cork treck ende Blas/om seplen ende roorden te maecten. Een berch Olympus genoemt leijt int midden want Eplandt/daer spruyten twee Rivieren Lycus ende Lazethus; d'ene loopt naert Costen/ d'andere naert Roorden. Sea wast cork goet Sout in Cypres, dat treck men vut/als eenich Aijn. By de stadt Lymale, is eenich ghewest/dat is so vol met wormen en andere vut cruppel de
 Dieren/

dieren/dat niemant aldaer woonen mach: Noch is daer een Clooster/daer hontmē een mensche te van Catten/die loopen veel in ghetal te veldwaert/ ende verminderē dit quaet: Men roeptse weder tot het Clooster/by het gheclanck van de clocke.

Het zyn int Eplandt twee vernaende steden: namentlyck Famagoste ende Nicosia, binnen Nicosia woonden de Coninghen van Cypres, ende binnen Famagoste hadden de Venetianen haer Gouverneur/ende Garnisoen teghens den Turck: die heeft dat nochtans betrachticht/ onder Selym Keyser/ ende den Venetianer ontdaen. Het zyn wel eer neghen Coninckrijcken in Cypres gheweest/maer die zyn achternae tot een gheromen/ dat is by verschepden Vorsten geregeert/ende somen meent/het zyn noch eenighe/ die haer gheslacht ende afcomst aende Coninghen van Cypres rekenen. Vlucht oock onder de Genevosen te wesen/Fransospen en Grieken;dan is haer met veel veranderinghen mede ontoghen.

Beschryvinghe van't Heylighe Landt.

BVrcardus een Monick/ die het Heylighe Landt bespied heeft / ende wel besichticht/ Bmaecte eenen bysonderen boeck van tghene hy aldaer ghedenck/waerdich ghesien hadde/ wy sullen hem volghen/ende upt zyn schryfen voorts halen / dat tot den teghenwoordighe Caerte dienende is.

Dat landt datmen Hephlich noemt / dat onder de twaelf gheslachten van Israel is ghedeijlt worden/dat is nae den tijt vande Coninck Salomon in twee rijcken ghedeijlt/ dat een heet dat rijck Iuda, onder de selve waren twee gheslachten / Iuda ende Benjamin, dat ander heet dat rijck Samarien, vander hoofstade Samaria, die nu Sebaste heet / dat hadde die andere tien gheslachten: dese beyde rijcken / midtsgaders der Palestina waren een deel van Syria; ghelick

Tulcia

Tuscia of Lombardyen deelen zijn van Italia/ dan Syria wordt in veel deelen ghedeijlt / gheslijck andere Landen: wy spreken nu maer vant Landt van Beloften, 't Heylighe landt, Palestina, &c. dat heeft so veelverhande namen verdient/ om des weerdicheyts willen. Dat is dan aende oude Patriarchen/ als een sonderlingh landt beloofd gheweest / die hebben dat heylighlijcken bewoont/ daer hebben de Propheten/ haer Propheetien vercondicht / daer heeft Gods Sone aenghenomen een menschelijck lichaem/ ende met zijn doot/ oock lyden/ versoent het menschelijck gheslacht/ met den Hemelschen Vader/ daer hebben d' Apostelen den Heylighen Geest ontfanghen/ ende zijn oock van daer ober de Werelt ghesprept / om het rijcke Gods alsins te vercondighen. Het landt was in dien tyden uitermaten vruchtbaer / daer vloeyden Honich en Welck/ dat is nu anderz/ ende is sulchs gantsch verkeert / om der sonden wille der Inwoonders/ Godt heeft haer een Cooperen hemel ghegheven / ende een Pseren aerde. Ick hebbe wel hoorzen segghen/ aen eenighe goede luden/ die het Heylighe landt besichticht hadden/ in dese tyden/ die seyden; waert dat de Heylighe schryfture/ niet en vermaende met een ghetupgenisse/ dat niet te wraecken is/ vande verticheyt Palestina; Het soude niet te ghelooben zijn; aenghemerckten tegenwoordigen staet. Doch Burcardus sept/ dat het uitermaten veel Terrutwen draecht: ende en behoeft geen grooten arbeyt int bouwen/ ende het geeft veel vruchten: soo heeft hy oock dickwils met zijn oogen aengesien / dat men alleenlijck met twee Ossen gheackert heeft. Dat belt behoeft oock gheen meesters / dan het is van hem selven so bet. Gosen/ Gupten/ Venckel/ Savie: die cruyden wassen aen alle plaetsen des Landts onghesplant. Dat schryft noch Burcardus teghens den ghemeenen roep.

De situatie vant Landt sal blijcken inde jeghenwoordighe Caerte / 't Landtschap is lanck maer niet so breed/ so comt dan de langte (als Munsterus schryft) tot 40. Duytsche mylen. Men rekent de breedte vande Middellantsche Zee af/ tot den Iordacn, ende begriypt 11. mylen. Teyden van Iesus Christus, was al het Landtschap ghedeijlt in drie portien / namentlijck int Ioorische landt, dat lach leeger/ in Samaria, dat lach int middel/ in Galileen, en dat was hogger.

De Riviere Iordaan comt uyt eenighe fonteynen/onder den berch Libano, dat zijn daer af twee de principaelste Ior ende Dan, die maerken t'samē den name van Iordaan, so loopt die dan voort; door de Samaritaniser Wey; en den Zee van Genesar, comt achternae in de doode Zee; ende daer uyt herstende wordt ierstont vander aerden verlickt. De doode Zee heeft inder breedde vijff uren gaens / dat rekentmen vanden opganck tot den nederganck toe / die breedde/maer die lenghte vanden Middach teghen Middernacht/ is vijff dachzypsen lauck/ghelijck de Sarracenen segghen. Dese Zee/roket altijt/ende nebelt/ghelijck een hetschen oven/daer af dat gantsche dal ('twelck eertijts om zijnder lusticheyt wille dat deurluchtich dal heet) een halve dachzypse verre gantsch onbuchtbaer ende onnut gewordē is/ also dat daer gantschelijck niet en wast/bijf implen verre/dan alleenlijck byder stadt Iericho, albaer die hoven vander fonteynen Elisei ghewatert worden. Op beyde zyden deser Zee staen doore onbuchtbare bergen/dan alwaer den damp(die vander Zee opgaet)henen valt/daer verdoort alles gewasch/ghelijck oft eenen Rijn op gheballen waere/ daer wordt ons dat strenge oordeel Godts voorghestelt / die noch op den dagh van heden die groote sonde der Sodomiter straft.

Men vindt inden dooden Zee eenich Lijm / dien vergadertmen op den gront / daer cleefet aen malscanderen. De Lijm is hert ende goet in de medeynen/ende men cant met geene dingen weerk maerken/dan met het Mane bloedt der Vrouwen. Dit water wordt de doode Zee gheheeten/moghelijck om twee redenen/te weten. Dat daer in niet levendichs is/ oock dat die niet geene winden beweecht wordt. De Kemels ende Stieren dypben dan in dese Zee/oock menschen die niet swimmen connen/ende tot de middel toe daer inne gaen / die worden dan opghelicht. So ghp dan yet inwerpt met rouste/dat leven heeft/het comt flux weder oppe. Een brandende Lampe sal daerom swimnē/doch so die uyt gaet/hy gaet dan ooc te gronde. Een schijn van d'oude lusticheyt deser contreyen / is noch aen eenige bloeyende ende vucht-bragende boomē/die schynen seer plapsant te zijn/ dan als men de vucht aftrecket / soo is zp inwendich vol aschen.

Tusschen den bergh Engaddi ende de dooden Zee / staet den Sout-steen / daerinne Lots hupsvrouw verandert is gheworden / dien hadde Bucardus gaerne ghesien / maer de Sarracenen dzeven hem daer af / ende seyden dat het sozgelijck waere / om der Slanghen wille / en ander ghediert / ende ghewormte / dat daer woont.

De stadt van Ierusalem, die een weerdighe stadt is onder de steden vande gantsche Werelt / vander welcken heerlijcker dinghen gheseyt zijn / vermaent ons oock / om daer wat af te schryben / als een hoofst-stadt deses Landts. So leyt die dan in een berchachtich Landt / noch is dat velt daeromme goet ende vruchtbaer / vut genomen dat tegen den opganck ende Iordaan leijt. De bergh Syon leyt aenden Middich ende den bergh Gyon aenden Peder ganck. De stadt leyt oock noch daer die altyt ghelegen heeft / tegen der sommiger meynunge / dat zp nu soude staen op een ander plaetse; dan om der sterckten wille vander plaetsen en heeftemense niet comen versetten. Op is wel wat grooter ghemaecht / maer niet langer / dan zp en can aender zpden daer dat Slot ende den bergh Syon ligghen / niet vermeerderd worden / dan den bergh gaet over de stadt / ende is doch binnen der stadt muren gesloten. Op is oock wel soo wijt / dat men wel een Stadt daer op bouwen mochte / dan tegen opganck begint hy vander waterpoorte Sylohe, en maecht seer een halben circkel / als hy hem dooz den Middagh tegen Peder ganck streckt. Desen halben Circkel omgeeft een rouwe rootse / die cromte des halben Circkels / heeft den ouden Coningen veel moepten gecost / dan men mocht den Slotte geen bequaem fundament maeken / tot dat ment gebult hadde.

De Tempel placht te staen op den bergh Moria, die was een weynich hooger dan de stadt. Maer die Romeynen hebben den bergh afgeworpen / ende hebben hem inder Beecke Cedron gheworpen / met al dat gheboute des Tempels / ende des vooz-hoofs / twelck men op dese tijdt noch claerlijck siet. De begrijp des Tempels is viercantich geweest / ende heeft inder lengte en wijde wat meer dan eenen bogenschote ghehadt / den Tempel die nu daer ghebout is / hanght aen des stadts muieren schier / so doch den ouden Tempel verbe daer af ghestaen heeft.

Op hupden

Op huyden is binnen Ierusalem te sien / de kercke des Heylighen Grafs / die is rondt / ende heeft inder midden een ronde openinge / daer onder staet dat heyligh Graf / onghedeckt / onder den Hemel / die hole daer inne dat het Graf is / die is sommige voeten lanc / ende is uytwendich niet Marber ghedeckt / maer inwendich noch bloot / ghelijck zy tot der tijt des lydens Christi was den inganck van deser hollen staet tegen Ovganck / ende is seer cleijn: Ende somen daer in come / so staet dat Graff op de rechte hant / aen der wande der hollen / tegē Middernacht / dat is van grauwen Marber ghemaect / ende heeft inder lengte acht voeten / gelijk die hole. Inder crochten is geen licht vanden Hemel / sonder zy wordt verlicht met Lampen / die bernen / ende is te merken dat vooz die hole des heylighen Grafs / is noch eē andere crocht / in gelijcker maten ende grooten / ende zijn van een geschepden met een wandt. Inder selven climmen ten eersten / daer nae dooz een deurken der middelder want comtmen tot den heylighen Grave / dese dooz was toe / doen die vrouwen ter spoen vande verrysenisse sepden / Wie wil ons den steen af wentelen vander deuren des Grafs.

Den bergh van Calvarien, daer die Heere is ghecruijst worden / die is hondert en acht voeten vanden Grave / en men gaet van dat plabesfel der Kercken aen die plaetse / daer dat Cruys in die steen-rootsse ghesteken is / op achtentwintich voeten hooge. Aen der selven steen-rootsen / sietmen noch hoe dat hy ghescheurt ende ghespleten is / daer Christus gheleden heeft. Van den scedelbergh / of Calvarie / op tien voeten verde / daer wijstmen een stuck vander Colonne of Pilaer / daer aen Christus ghegeesselt is worden / die selve is aldaer uyt den huyse Pilati gecomen. Niet verde van daer gaetmen achtenveertich trappē af / tot der plaetse daer Helena dat Cruys Christi ghevonden heeft.

Vander groote deser stadt / schrijft Heer Jacob die Patriarch van Ierusalem, inden bgeck dat hy vanden heylighen Lande ghemaect heeft. Dese stadt is dickwils genoemt / ende behoort ghenoeimt te worden: want zy leyt aen allen haren deelen op eenen hoogen bergh / met eender stercker mure / ende is noch te enghe noch te wydt / dan het is vander eenen mure tot den anderen

beren/ also berde als eenen boge schieten mach/ ende heeft een Wolwerck tegē nederganck/ van
quader steenen/ die zijn alle met Loot ende Pier t'samen geclamt: dat is aen geen 3de der Stadt
voor een muer/ ende heet den thoyen David, ende is effen den selven/ die sommighe Anthonius
thoyen heetē. Die heeft den berg Syon teghen Middach / daer op hem David een wooninghe
hadde ghemaect. Aldaer is hy oock begraven: dat heeft hy de Stadt Davids genemt.

Maer de berch Calvarie oft Scedelbergh/ daer die Heere op ghecruijt is worden / die was
teghen Nederganck/ byten der Stadt muren/ waer Elius Hadrianus heeft 3^e weder gebouwt/
nae dien dat 3^e van Tito Vespasiano ghebroken waer/ ende hy heeftse so veel wyder ghemaect/
dat hy den Stadt der Cruyninghe/ ende dat heyligh Graf inghebat heeft. Soo veel schryft die
Patriarch.

Naest de heerlijckheyt van Jerusalem sal d'oetmoedicheyt van Bethlehē plaetse niet recht
verdienen. Jae dat die oock hoort voort te gaen/ om de ghedenckweerdigheyt: dat ons Salig-
maecker aldaer inder Crebben gheweent heeft.

Bethlehem, leit dan op een langen smallen hoebel ende heeft eenen inganck teghen Ned-
ganck/ vanden hoebel her af. Aldaer is oock een Cisterne/ aender poozten / daer upt David be-
geerde te drincken/ als hy inder belegeringhe was. Went eijnde tegen opganck/ onder een rootse
die by der Stadt- muren is/ aldaer was nae de ghewoonte der plaetsen/ eenen stal/ die hadde een
crubbe inder rootsen gehouwen / aldaer die Salighmaecker der Werelt Jesus Christus / als
hy vander Maget Maria ghebozen was worden/ hen ghelept wordt doen hy geen bequamere
Stadt inder herberghen mocht hebben. Aldaer is nu een costelijcke Capelle ghelouwt / die is met
Marber gheplaveyt/ ende niet Marberen Pilaeren opgherecht. Also datmen op dese tijdt geen
plaetse vindt die schoonder 3^e. By der kercken sietmen noch het teecken eens Cloosters/ daer in
wijstmen den Pelgrims S Hieronimus bedde/ ende zijn begraeffenisse: Men wijst ooc die stede
daer die onschuldige onnoosele kinderkens ghedoot zijn worden.

De luyden die int Heyligh Landt woonen/ zijn verscheyden/ en upt alle nation/ daer woonen
Christenen/

Christenen/Sarracene/Armenier/Georgianer/Pestozianer/Arabianer/Jabeaner/Chaldeer/
 Maroner/Moozen/Egyptenaers/Madianer/ende ander veel volcks. So zijnder noch alsing
 veel Christenen/die geven tribuijt ende leven op haer Keligie. So hebben zp noch Bisschoppē/
 Priesters/Prelaten/etc. die haer inden Heyligen Lande ende Morghenlanden onthouden. Dit
 zp dan genoch vanden Heylighen Lande.

Beschryvinge van Perffen, of het landt vanden Sophy.

OVer veel Provincien ende Patien heerschapt op huyden de Coningh der Perffen, die leg-
 gen doch besloten met den Tiger, Gebiere/den Mare Elcatif, den Indische Zee/ de Rivie-
 ren Indus ende Chesel, ende den Mare de Bachu, daer hebben wel eertijds de Medi, Pon-
 thi ende Persæ ghewoont/ met diverse contreyen / die hebben nu haer ouden naem ver lozen/
 ende worden met nieuwe namen van M. Pauwels de Venedischen Kaets- heere / en Haphton
 van Armenie beschreven.

Het eerste begin vant Rijck der Coninghen/ die op huyden regeren/ is upt den yber des Keli-
 gious gecomen: want inden jaere M. CCC. LXXX. was een Heere onder de Perfen woō-
 achtich/ inde stadt Ardenelim, Sophi ghenaemt/ dees heeft eerst zijn opinie vande Mahome-
 tische berre versprept/ende vande Turcken afgheweken. Hem is gevolght zijn sone Guines, die
 liet achter Secaldor, een sone / die heeft beginnen op zijn ghebueren te oorloghen/ende landt aen
 landt te conquesteren. So zijn dan de Persianen geswozen vanden vande Turcken / ter oor-
 saeck vande Mahometische opinie/ zp volgē verschede uptleggers ofte Doctozē vande Wer/
 des godloosen Propheete/ende worden de Turcken ketters genoeimt vande Perffen/ ofte So-
 phianen; oock wederom de Sophianen vande Turcken.

Paulus Iovius in zijn Historien int xiiij. boeck schrijft vande Rijcken vanden Sophy aldus. Onder de Provincien vant Sophiaensche Rijck/ verdient d'opperste vermaertheit/ het groot Armenien/ doozluchtich met de Conincklijke stadt Taruisum, die is/ by Ptolemæo van outs Terva genaemt; of ghelijck aen sommige Hebreen/ die der landen ende spraecken ruidich zijn Sufa, in oude tyden seer vernaemt. Dese stadt lept vande Caspische Zee/ ende de stadt Bachu byf dagh-repsen/ ende van Artaxata, op hupden Cochim gheheten/ en de Calderanische veldē/ ontrent tachtich duysent schreden. Van daer naer den Middagh volcht Sultania, dat toont wonderlijke overblijffelen van eē groote stadt/ nu ghestrueert/ so dan de tempelen der Mahometanen noch ongeschent zijn/ die zijn heerlijck gebout/ en by Tamerlane, Keiser der Turcken/ die alles dat hem gemoetede verdoof/ dooz des Religions tucht/ in haer gantscheyt ghelaten. Het is te gelooven dat dese plaets upt de rupnē vande Tigranoerta opgetimmer is. Van Sultania tusschen den Middagh ende onder ganck vooz permandt die naer Per siden reijst zijn inde wegh de steden Comum, Cassanum ende Hiesdum, aende coopluden dooz den handel van Zyde wel bekent. So streckt van dit Landt tot de Conincklijke stadt Seyras, die houden sommighe niet onbillijck Cyripolim van oudts geweest te zijn. Dat is een vermaerde winckel dooz alle de morgen landen van heerlijke wapenen/ soo en leijt niet verde van dese plaets het hooft des landts Carmaniz, Chirmanim geheeten; om dat aldaer het Stael sonder ghelijck sat sweerden ende scherpten vande lancien getempert wordt seer gepresen/ dat roopen de Turcken/ jae met een ongelooftijcke prijs. De cracht van dat Pser is so groot dat met eenen slach de helmen van onse Soldaten doozgesmeten worden/ tcherp daerom niet gheschadicht zijnde/ en niet yser vande Lancien een gantsch Cozrelet dooz gherent wordt.

D'oude naem van Carmania, is nu verandert in Narfinga. Het derde Landt schap is Assyria, daer inne is de Conincklijke stadt Bagadat, eertijts Babylon, wel bekēt dooz de fōndater sse Semiramis, de hangende hoven van die Coninginne/ ende d'altevroeghe doot van Alexander Magnus. Van Babylon wordt de rebiere Cuphrates met schepen bebaren tot Balseram een heerlijcke

heerlycke Coopſtadt vant Eplandt Teredon, dat de twee-hooznige rebiere maecht. Van Bal-
 Jera comen de rooylynden dooz den Mare Elcatiff inden tyt van drie dagē met een ſachte wint
 tot Ormus. Meſopotamia naer het Weſten ghelegen/ ende aen Aſſyria toe gheſchreven/ wordt
 met den Euphrates ende Tigris rebieren/ daert ooc den naē af draecht/ ende den bergh Tauro
 beſteten. Aenden Oever vanden Euphrat leit Birta, dat heeft noch zyn oude naem/ daer han-
 men oock ober de rebiere comen. Doozts de rijken die naer den oppzende Son leggen / van
 Media, ende Parthia, beſtaen aent Weſten den Caſpiſche Zee/ of Mare de Bachu, met cromme
 ſtranden. Die Zee heeft geen blycklycke uytgangen/ dan wordt gelijck het ſchijnt opgeſlozpt/
 dooz heymelijcke gaten vande natuer/ oft andere cuplen. Dat is doch te verwonderē/ hoe ſul-
 ken water met ſoo veel gebieren die daer inne ſtozten niet vermeerdert wordt/ noch nimmer-
 meer verſoet / de ſouticheyt eenichſins verminderd zjnde; Het zjn vermaerde habenen aende
 ranten van Media, aende ſtadt Bachu, daer de Zee den naem af draecht/ ende de ſtadt Derbent.
 De Perſianer gebuijken noch deſen Zee niet met eenige ſchepen/maer met clepne ſchuytkēſ/
 houden haer dicht aenden kant/ zj en zjn ſo ſtout niet om haer int diepſte vant water te bege-
 ven/ om haer onberſtant op den vaert ende Zee. Aende Medos volghen de Parthi, daer leit een
 Conſtckelijcke ſtadt Spaha ghenaeint: Dat is een groote ſtadt ende vol met weerachtich volck/
 oock vintmen aldaer menichte van Zjdwerc. Den Parthos, d'uyterſte natie vant rijk der
 Sophy, volghen de Hyrcani, oock d'Inwoonders vant Landtſchap Corapana, te weten Ar-
 riani, Margiani, Aracoly, Baſtriani, die worden op huyden met eenen naem Zagatai geheeten/
 dat zjn oude vanden der Perſianeren / ende zjn met coleuren van dien verſchepden: Want
 de Sophy draecht een rooden top / en de Zagataianer een groenen. Aen deſe landen ſtooten de
 Tartari, die ſullen wy byſonder beſchryvende en is dit metten coztſten het begrijp vande Per-
 ſiſche dominatie; dat is uyt Iovio ghetrocken/ ſoo veel tot verclaringe vande tegenwoozbighe
 Gaerte is dienende. Den ſelfden Iovias verhaelt oock een vergelijkinge tuſſchen de Crjgh-
 lynden van Perſia ende Turcken/ daer willen wy oock wat uyt overſetten.

Met heel

Met heel verſchepde ende ongelijke handel/dunct my dat de Perſen oorlogh boeren/want die hoewel zy machtich in Ghyptenpe zyn/ſo en hebbe zy nochtans geen voet volck/dat upt oude ende verſochte Krijghſluyden vergadert/de ſterckte aen hen leggher mach gheben:dat weten de Turcken die hebben door haer geſchichte Infanterie meniger ley victorie gecregen. Het is dan oock een groot achterdeel voor de Perſianen/dat die geen buſſen noch groote ſtukken geſchut heel ghebruicken/daerom is hen de Turck in eenige yden te machtigh gheballen. Certeyn de Rupterie der Perſianer is onwinnelyck/wel gewapent/ende allins den Peerden ende Man niet pſere platen voorzien. De Turcken zyn licht/en qualijck ghedeckt/met een half ſchild/die oock geensins de forſe vanden in yden den Perſianer mach verdraghen/in ſteken niet de Lancie en cracht van Peerden crancker. De Perſianen nemen de Lancie int midden/en ſonder breeſe van dat die ſchielijcken ſoude breeken/gurſen den ongewapenden Turek met gewiſſe wonden van boven af:Die breecht ter contrarie leechlijck zyn Lancie teghens de wel ghewapende Peerden ofte Perſen/also zy thout op de zyde ligghen/ende naer de Griekſche wyſe in rennen. So zyn oock de ſchutters der Turcken niet wel te gelijcken met de Perſiſche ſchutterpe. So ſoude dan de Perſianen onwinnelyck zyn/waert dat het gewelt vant geſchut de vromichept der krijghſluyden niet en verplette.

Het zyn vriederley Soldaten byde Perſen/d'eerſte ſoort beſtaet in eenighe ordinarife/die ſekere ſoldope hebben/en niet s'Conings coſten onderhouden worden/die geeft haer op ſekers tijt vant jaer wapenē peerden/cleedinge/tenē/proviande/etc. Deſe zyn altoos int geſelſchap vāde Coninck/en als van zynre gaerde/volgen hem in zyn tochten: De tweede ſtaet in uytgeroepen Krijghſluyden/deſe worden geciteert/wanneer eenigh oorlogh op ſtaet/en zyn Heerē/Princen/Gouverneurs/etc. die des Conings baſſallē zyn/met ſtaet by hem voorzien/dees comē willichlijck om haer Voſt te helpen. De derde ſoort is van eenige helpers/die worden gheſonden by de Princen/die niet de Perſch verbonden zyn/en een gelijcken haec tegens den Turcken voeren: dat zyn noch meeſtendeel halve Chriſtenen.

Gelijck in Europa een Sarmatia gelegen is / so heeft oock Asia eener: dat wordt tot onderschept Sarmatia Asiatica genaemt: daer woonen op huyden de Tartaren / die strecken heit verde / en zijn daerom qualijck te beschryven / om haer menichfuldige wooningen. Doch metten oostten / het landt dat vande Oostersche Ocean, russchen de Noordersehe Zee / ende de middachlijcke Landen / Swam, het deel van India huyten den Gangen, de Scviere Chesel, de Caspische Zee / den Noetischen Zee tot de Moscoviteren naer het Westen met een wijdt ende woest begrijp hem streckt / dat wordt Tartaria ghenaemt / ende d' Inwoonders Tartari, dat zijn lieden gemeynlyck middelmatige personen / breeidt van borste ende schouderen / met breede aensichte / stompe neusen van verruwen ongeschapen ende leelijck / starck van leben / die lichteelijck honger / hitte ende koude spden moghen / ende die hen van joncks op oeffenen te ryden en te schieten.

Zp bueten met hen al dat zp hebben / ende zp woonen met Wijfs ende Kinderen / coek met alle haer Dee op den veldt / nu hier / morgen elders / zp en hebben geen steden / noch dorpen / noch huyfen / inde Winter trecken zp aende Zee Caspium gheuoent / op dat zp die koude wat moghen ontvlieden / want aldaer is de locht om de Zee wille ghetempereert.

In den Somer comē zp wedet in haer Land / haerer soumnige / trecken die oft bier achter lenghe langhs henen / dat besapen zp met gersten / dat eten zp dan voor moes ende broot. Zp en hebben gheen Cozen noch ander moes / maer zp hebben veel Schapen ende Kinderen / en principelijck veel Paerden / ende Werpe / die zijn goet te ryden / ende tot de nerijge. Zp verwonden ende staeen die aderen vande Paerden / ende eten dat bloet met Gersten: Ende alleenlijck dat vleesch van Schapen / Kamen / ende Paerden eten zp gaerne / al waert oock noch rouw. Als hen een Paere afsterft van selfs / oft van eener suchte / oft krankheit / sos sypden zp hem die apostumatie opt / ende zp eten dat vleesch met lust. Zp dinken water / melck ende bier / dat is van Gersten gebrouwen. Zp pypen dat Melck / maer aldermeest Komitz / dat is suet Melck / want het sterck hen haer maighen / ende het is hen een yurgorende medecpne.

In vane

In banekietten ende by vremde gasten daer dyncken 3p Araka, dat is ghedistilleerde Melck/ dat maect eenen wonderlycken haest dioncken. Zp en stelen niet/ ende 1p den oock gheenen die/ onder hen/ maer vanden roof te leven dat is haer een lust/ ende 3p houden voer een godlyck dinck. Daer en is geen handtwerck by hen/ noch geen gelt/ sonder 3p gheben d' die waere voer die andere. Maer den hoop der Zavolenser Tartaren, heeft nu begost te nemen Aiperin; dat zijn silbere penningheng der Turcké. Die vergaderinge der Precopenser nemé nu Ducaten/ maer in die vergaderinge Nohaischa, daer geestmen ware om warerben byten landeren/ ende vremden; zijn 3p orger cou/ ende hinderlyck/ maer 3p zijn onder malcauben en seer ghetrouw. Zp draghen ghemeynlyck cleederen van groden flechten laecken/ die maecten 3p van flechter Wollen; Oponce heet een mantel/ die is dick ende sonder naet/ dien hebben 3p gaerne om den reghen ende wint af te keeren/ daer toe is hy oock goet. Zp hebben een effen Landt/ sonder berghe/ dat en heeft gheenen boom/ noch hout/ sonder alleenlyck weyde en gras. Zp en hebben gheenen gheserten noch rechten wegh/ noch schipbaerden/ sonder 3p rekenen haren wegh met dagh-reysen. Ut der Zavolenser landt/ als men op dat alder snelste rijdt vanden water Volha aen/ tot aen die Caspische Zee/ daer zijn vertich daghreyses tusschen: haer éener rijt dagelijck twintich groote duijtsche mylen weeghs/ te voete en gaen 3p niet/ wilde dieren vintmen veel by hen/ ghelijck Hertten/ Dammen/ Gemischen ende Snack/ dat is een dier in die groote ghelijck een Schaep/ dat en vintmen nergens elders/ en het heeft grauwe wolfe/ twee clepne hozenkens/ het loopt snel/ ende het is seer goet om eten/ als men der Stracken een cudde in den weyden vint/ so rijt der Tartaren keyser (die 3p Cham noemen) met den 3pnen upt/ ende hy oueringhelt dat gantsche velt/ aldaer 3p hen in dat gras verborghen hebben/ en als 3p dan beginnen met trommelen gheluyt te maecten/ so verschrickt de Snack/ ende loopt daer heen/ so sinen hen dan teghen/ ende jagen dat dier om en weder/ so lange/ tot dat het valt/ dan over vallent die Tartaren ende doodent.

In der Tartaren landt is ooc het sonderlingh mirakel/ vander nature te sien/ dat hier naer welcht/

volcht / ghetrocken upt de boecken van Sigismondt, Baroen in Herbestijn. Op seijt: Ontrent
 de Caspische zee / tusschen de Gebieden van Wolga ende Iack, woonen eenighe volckeren der
 Tartaren. In haer Landt wordt een wonderlycke sanderheyt ghevonden / ende schier onghe-
 looflijck / waer af Demetrius Daniel. een man van grooten acht / ende geloofsweerdich onder
 alle de Moscoviteren / ons het verhael dat hier nae volcht ghedaen heeft. Dat zijn Vader op
 een tijdt ghesonden was vanden grooten Hertogh van Moscovien / als Ambassadeur / aenden
 Coninck van Zavuolch, die inde lande boven verhaelt zijn heerschappye heeft: dat hy daer en
 tusschen ghesien hadde / ende ghemerckt onder andere veel dingen / secker saet / als het saet van
 een Meloen / wel wat grooter ende ronder / maer andersins heel ghelijck. Van dit saet inder
 aerden ghesteken / comt een plant / die ghelijck aen een Lam / ende wordt twee voeten oft daer
 ontrent hooghe / die wordt in des landts taele Bonaretz ghenamt / dat is so veel als een cleijn
 Lam. So en ist noch sonder oozsaetke niet / dat dese plant sodanigē naem heeft / want het heeft
 een hooft / oogen / oozen / ende andere deelen / als een Lam / dat nieuwigk ghelamt is: Het heeft
 oock een seer dun velcken / dat ghebruicken dan veel vant landt vooz voeringhe onder haer
 muusen. Veel lypden hebben my versekert / hoe zy sodanigen vel ghesien hadden. Op sepde hier
 beneffens: dese Vier-plant / hadt bloet / ende gheen vleesch / maer inde plaetse vant vleesch / hadt
 het eenighe substantie / wel aen't vleesch ghelijckende van een Crecst / oock nagelen / die zijn niet
 van hozen / maer ghemaecht van eenich hay / of ransel van cruyt / ghelijckende niet allen aen de
 ghespleten voeten van een lewend Lam. De wortel steekt aenden navel / of int middel vanden
 buijck. Het verteert de crupden / die hem ontrent wassen / ende leeft so langhe die duren / als hem
 die ontogen zijn / so dzooght de wortel upt. Het is eē seer soete plant / ende daerom vande Wol-
 ven seer begeert / oock van ander roofachtige ghediert. Dese Baroen / doet hier by. So veel my
 aengaet / hoewel ick vooz sabel hiel al het gene dat van dese Bonaretz gheseyt worde / dat noch-
 tans verstaen hebbende upt lippen van geloof / hebbe ick het so als boven beschreven. Ja oock
 te liever / om dat ic my bedacht / gehoozt te hebben / van Wilhem Postel. een man die veel wiste /

dat hy verstaen hadde van eender genaemt / Michel / Dolmetſch vanden Turchiſchen Ambaſſadeur tot Venetien / ende die goet Arabiſch ſprack / dat hy gheſien hadde byenghen upt de conſtrepn van Samarcand, een ſtadt in Tartarien ende andere landen die ontrent de Caſpiſche Meer zyn / eenige ſeer ſubtle vellekens / van eenige plant / die in dier landen waſcht / daer oock ſommighe Muſſulmans haer bonecten mede voeren / ende oock op haer borſt legghen. Op ſepde deſe plant was Samarcandeos gheenaemt / ende was een ziel-hebbende plant / een waerachtich Zoophite. Van deſe plant ſchryft oock den Heere du Barras in zyn tweeden Weeke / d'eerſte dagh aldus.

Ghelijck de Bonarets, die by den Schyten ſpruyten
 Voorts, uyt een ſeer cleijn ſaet, end' eeten door virtuyten
 Het cruyt, hoewel in Neus, in ooghen, lichaem, mondt,
 Zy zyn ghelijck een Lam, dat Natuur'licht eerſt jont,
 't Souden oock Lammers zyn, ſo zy niet een verſtaecken
 Een wortel inde ſchoot van d' Aerde niet om laecken,
 Aen hen navel ghehecht, die ſterft dan partinent
 Als het gras is verteert dat haer orſt wies ontrent,
 O wonderlijcke cracht van Gods handen ſeer crachtich.
 De plant heeft vleech en bloet; de Wortel leven machtich.
 De plant als in het rondt van ſelfs ſich beroert,
 Het dier heeft voeten, doch het ſich daerom niet roert.
 De plant is ſonder telch, ſonder bladers, en vruchten,
 Het dier ſonder liefde, gheſoort, of Venus tuchten.
 De plant met tanden vroom het voeder rondt ſom maeyt,
 Voor den hongrigen buijck; Het Dier doch wordt gheſeyt.

Het Conſincklijck Dalles vanden grooten Cham, is binnen de ſtadt Cambalu, die ſtadt leit aen een groot water/in dat Landſchap Cathay, dat bereijckent dan Cambalu, des Heeren ſtadt. Zp is int viercant gebout/ende zp is aen elke zpde ſes mpen lauck; dat maerken tſamer int omgaen vierentwintich mpen; Elck van de vier zpden heeft drie vermaerde Poozten / dat maecken t ſamen twaelf poozten int ronde. Men elcker ſtadt poozte waechen byſent mannen. Byten de ſtadt ligghen twaelf groote voorſteden / daer in vintmen altydt Cooplieden/ ende byeemde lieden. Het en is niet wel te ſegghen/hoe veel goets ende Coopmans waere/ dat daer inde ſtadt comt / want eener ſoude mepuen / dat die gheheele Werelt daer ghenoech aen ſoude hebben. Men bynght oock daer hen coſtelijcke gheſteente/ ende Beerlen / Zpde/ ende alderlep ſpeterpen/ende daer gaet niet eene dagh int jaer voozby/ datter niet dupſent wagens met Zpde gheladen daer hen comen / daer af maecken die handtwercks lieden veel ſchoone en coſtelijcke cleederen.

De groote Cham is dan een ſeer machtich Heer in Kirſichs- volck ende andere Rijckdommen. Op houdt grooten ſtaet/ menichte van dienaeren/ende toont ſich ee groot Potentaet: zija heerlijckhept wordt by den Benediſchen Raets heere int by ſonder ende op het byeetſte gheſchreven/ die heeft dan in Tartarien verkeert ende veel Landen doozſien.

Al de schypberen houden Indien aen het Oosten gheleghen booz d'edelste ende grootste Provincie met eenen naeme beschreven / Tarrarien alleen uptghesondert. Het heeft zijn naeme vande riviere Indus, dat een lincje van Persia is / welke riviere vande inwoonberen Diul of Hijnd genoemt wordt / maer vande volkeren Cambaia, Inder of Carecede. By Strabonem ende Plinium wordt Indien bepaelt met den Gebiere Indus aen het Westen / met de berghen Tauri aen het Noozden / met den Eaischen Zee aent Oosten / ende met den Indische aent Zuiden. Van op hupden is noch een groot deel landts over dē Gebiere Indus onder dese Provincie begrepen.

De Gebiere Ganges deelde opt Indien in twee Landtschappen / dan wordt nu ghetwyfelt onder de vermaerde schypberen deses tijts / waer de Ganges soude gheweest hebben. Sommige meppen het is de Gebiere Guenga, die inden Inham van Bengala vloeyt / andere meenen het is de Gebiere Cantan, die aende Chineseer comt. Soo wordt het eene deel van Indien dat na't Westen leijt ghenoemt India intra Gangem, ende inde heplighe Schyftuere Euilath, nu by de Inwoonderen Indoltan, ende het tweede deel meer naer het Oosten gheleghen India extra Gangem, ende inde heplighe Schyftuere Seria, by d' Inwoonderen Macijn of Magijn, ghelijck Niger tujcht / of als andere Mangi ende China.

Indien is een seer gesont ende schoon landt / doch van getempertheit verscheyden / dan comt om de groote: want het is op sommighe plaetsen naer den Even-nacht warm / op andere naer het Noozden couder. Het landt sels dooz gelegent heyt / sachtticheyt des lochts / ende byuchtbaerheyt / gaet alle andere deelen des Werelts te bové: het dyaecht des jaers twee mael byuchten / so en ljt daerom Indien gheensins het gewelt van den honger: of van d'Armoede. Daer doen de vette Gebiere veel toe / die met haer versche wateren het Landt / als in Egypten, over bloepen. Het zijn doch eenighe Woestynen ende onbyuchtbare plaetsen in India, die oock niet ghecultiveert worden / dan zijn tot een logies van veel byeemde beesten. Hoe wel nu het Cozen niet veel in dese Landen en wascht / so dyaecht het doch alderley weydt / ende booz al Rijs ende Gerst.

Dies levan

Beschryvinghe van Indien.

Dies leuen d'Indianen by den Rijcs/ Caese/ Melck/ Vleesch/ Vissch/ ende goede welsmakende vruchten. Het heeft veel schoone boomen/ groote Rieren/ daer witten Honich/ als Gom/ uytgedrucht wordt. De Zjde is hier in menichte; alle dieren-ryc tammē of wilde zijn hier in grooten ghetal/ oock veel water ghebiedts / alsins noch grooter dan in andere deelen des Werelts/ ghelyck Ossen/ Camelen/ Leeuwen/ Honden/ Elephanten/ ende andere ghebiedten. Voozts het geen by ons tammis/ dat is by hen meest wildt. Het grootste dier doch is ten Elephant/ die zijn daer in menichte/ ende worden ten oorlogh ghebruycht/ oock tot de landtbouwinghe. Het zijn daer oock Draccken/ die van een Elephant in groote niet veel verschillen/ ende hebben een ewighe vrandtschap met den anderen. Het zijn daer oock veel Serpenten / die worden uyt den velden in holen gheozeben/ dooz de cracht der Gebieren/ so dat niet gheschiede/ het landt soude onbewoont bliben/ oin de schadelijcke menichte van dien. Onder dees zijn eenighe sonder voeten/ die hebben eens mans dicke/ lanck ses Cubiten/ en worden bande Indianen gebradē/ ende met goede swaeck op ghesmetst; zy eeten dan noch eenige soorte van Rieren/ die zijn als clepne Creeften/ ende worden by hen met Peper ghestooft. Hier worden witte Simmen ghevonden/ ende het dier Chamelon/ dat alleen van de locht leeft/ gelijk d'oude seggen. Het zijn oock hier verschepde Voghelen/ aen andere natie onbekent/ sonder een ontallijcke menichte van Phasanten/ Pat rpsen ende Hinnen. De specerijen vā India zijn ober de gantsche Werelt vermaert. De Peper comt uyt dese Provincie; het is hier oock veel Eben houts ende eenighe andere soorte van boomen/ die den Wiet oock uyt sweeten. De Gebieren wentelē het roode Gout onder haer gele sanden/ en sprepen dat ober het platte velt. Niet alleen de Zee brenghet schoone Peerlen op/ ende alderley costelijcke stenen/ maer oock het binnenste Landt; daer zijn Diamanten/ Carbonckelen/ Saphiren/ Ametisten/ Calcedonie/ Agaten/ ende andere Peerlen.

Benesse ns dedoorluchtighe wateren van Ganges ende Indus so zijn noch / naer het segghen van Megalhenes, sestighe andere / die heel ober bloepen ende het landt betten. Dese zijn de vernaeinste Mandoua, Guenga, Chaberis, Aua, Campumo, Mequam, Menon, ende eenighe meer.

De Riviere Ganges, die inde schryfture Phison genaemt wordt/ is onder de grootste Rivieren des Werelt ghestelt. Dese comt upt den bergh Imao, ende ontfanght negentien Rivieren/ die al schipzuyck zyn; Plinius schryft van 30. ende is op eenighe plaetsen groot als een Mey/ tot hondert stadien/ nergkens minder dan van 8. duysent passen / diep tot 20.

Het zyn hier oock groote Meyen/ onder dees is de Mey Chyamai, hebbende inden onneganck 400. mpen.

Voorts is India, aende Kerstenen lanck onbekent geweest/ ende men schreef maer van heeren segghen. Gusco Gama heeft d'eerste gheweest/ die het hooft van Goeden hope passerende/ ende gantsch Americam ontfende/ tot in Indiam toe ghecomen is. Dat is gheschied int jaer 1497. niet een ghedenckweerdich sejt / ende bpsonder gheluck/ vooz alle d' Inwoonders van Europa, die nu gheimackelijcken den handel der specerpen ende andere costelijckheyden mogen dypen/ also meest alle de Coopsteden inde havenen byde Portugesen ghehouden worden.

D' inwoonders van Indien zyn verschepten in tale/ wesen/ habten/ manieren ende Religie: onder dese zyn vier principale Natien/ te weten; ingebozen Indianen/ die meest Heydenen zyn; Hebreen die ober de gantsche Werelt versprept woonen; Machometisten/ dese zyn som Persianen/ som Schyza, nu Mogores gheheeten/ ende woonen meest binnen in het lande; d' andere zyn Moozen of Arabinen/ dese zyn ontallick ober de Custinghen van gantsch Indien/ also 30 over twee hondert jaren / alle de Coopsteden ende Havenen inghenomen hadden / ende d' Inwoonders naer het platte lande ghedwongen; Nu ten laersten oock Christenen/ want behalven dat daer noch eenige oude Christenen woonachtich waren / die de Apostel Thomas, als een leeraer bekennen/ so zyn daer althans veel Portugesen/ ende oock veel Indianen/ by de Portugesen tot de Christelijcke Religie gebracht. D' ingebozenen van India zyn voorts langh van stature/ ende sterck/ van brugnachtiger vercutwe/ leven lauck/ tot 130. jaren toe. Zp zyn der geilhept boven andere natien toeghebaen/ ende draghen een langen haert / maer cort hapy. Haer bpsonder tyezaet is in Percken/ ende andere fraptshept/ som dragen Walle/ som Linde/ som Zpde cleederen/ ende gant

ende gaen meest bloot/ behalven dat haer schamelheyt bedeckt is/ ende de voeten ooc het hooft/ meer om de hitte dan de coude te schuwen. Anders zijn o' Indianen supnich/ ende zijn meest on- geleert. doen alle dinck by memorie/ leven meer naer costumé dan eenige wetten: hoewel som- mighe anders doen/ ende hen tot studien begheben van sterrekijcken of medecpen. So zijn zp seer erbare inder Negromancie; Doorts simpel ende slecht in haer handel/ niet kyfachtich: Het zijn Wepnich drieën onder hen / daerom bewaren hen hupsinghe niet seer nae. Haer Wpveren zijn veel/ pder mach trouwen dat hy voeden ran. Zp hebben den Adel in grooter achte/ en moe- ten alle menschen leven in het ambacht oft handel dat haer voorzouderen gedreben hebben/ noch mach eenich werckman oft bouwman tot grooter staet comen / dan moet altoos blyven dat hy is: Dese zijn in clejndet weerden/ ende comen niet dan met grooter vzeefe by d' Indiaen die van meerder macht zijn.

De Soldaten der Indische Coningen zijn eenighe Nairi, die worden upt de Edelen ghenomen/ ende van hen 7. jaren tot raddicheyt ende wackerheyt der leden bereet ghemaect / dooz eenighe salvinghe / dat de leden ende beenderen swack houdt / worden daer nae in de wapenen gheoeffent. die zp met grooter kunst handelen: Het zijn by d' Indianen eenighe Priersteren/ die haer oorsprong nemen van d' oude Brachmannen; byde Gyeecken Gymnosophiltæ ghenaemt/ de. 3 worden seer ghebiert/ ende leven sommighe onder de menschen / ander in holen ende woestynen / met een onnoosel ende slecht leven / by van alle wellusten / eeten niet dan dat d' Aerde natuerlijcken op byengt/ sommighe soecken spys met bidden/ gaen herdt gecleedt/ ende somtijts naeckt. Het zijn onder desen hoop die sober leven/ ende van alle gebreken afstaen/ tot een sekere tijt; dien ghepasseert zijnde/ worden tot grooter staet ghehaect/ ende worden dan Abduri gheheeten / te vozen logues, dees moghen van dien tijt af de maeghden haren maechdom nemen/ ende alderley schelmerye/ als by Privilegie/ volbrengen. De Potentaten ende Edelen van Indien worden Caimales vande Inwoonderen gheeten/ ende woonen niet in steden/ maer bup- ten op hupsen/ die met muren ende grachten beset zijn, Doch de Persiaensche / Arabische ende Mauritanische

Mauritanische Coopluyden / die aldaer woonachtigh zijn / hebben dock privilegie van Edelbom/ ende moghen hylicken met de Nairis. De ghemeyne hupsen van Indien / zijn sacht ende van geender heerlijckheyt/ uytgesondert de wooningen der Portugesen ende Mooren; Het zijn daer beneffens noch eenighe oude tunnieragien / die gaen de Romeynsche oft Egyptische te boven. Het beste deel ende schoonste van India, leijt aende Zee/ daer zijn veel schoone Havenen/ dan oock sozghelijck / om de Clippen ende Sreen-rootsen / die ontallick zijn. Dese plaetse zijn eens deels by de Mooren/eens deels by de Portugesen bewoont / die hebben groote macht in India, ende houden haer seer magnifijck/in grooster reputatie en acht; dat beschrijft op het bybreedste lan Huyghen van Linschoten, in zijn Itinerario, daer wy den Leser toe senden.

Beschryvinghe van Japan.

Het Eplandt van Japan, by Marco Paulo den Venedischen Kaets- heere Zipangri, ende by den ouden Chrise ghenaemt/ is seer groot; Iae meer een vergaderinge van beelderhande Eplanden / die niet hoecken ende clepne Inhammen by de Zee ghemaecte / verscheyden zijn. So meijnt oock Mercator, dat die Eplandt soude zijn den Aurea Chersonesus, daer Ptolemaeus afschrijft / die naer zijn opinie bedroggen zijnde/ het Eplandt ghengmen heeft voor een Schier- eplandt. Voorwaer het is nu ter tyden seer vermaert/ rijk en met Gout- mynen oock begift. De voorsz. M. Pauwels schrijft dat by zijn tydē/ het Conincklijcke Palleyjs met goude platen bedeckt was/ ende dat aldaer eenighe ronde groote Peerlen gevonden worden/ dan van toeder verruwe/ die doch in weerde ende schoonheyt des witten te boven gaen.

De Jesuiten die in dese landen van India in grooten aensien zijn / schryven in haer byieven/ hoe dat Japan 66 clepne rijcken begrijpt/ dat zijn doch meer eenige Hertogē of Marck-gravē/ so leijt

So leijt oock het Eplandt ghebreelt in drie principale deelen. Het eerste deel begrijpt 53. Rijcken/ daer inne leijt Meacum, d'hoofstade vant gantsche landtschap: Onder dese zijn twee machtighe Coninghen/ namentlyck van Miaco, die onder hem 24. oft 26. andere Rycken heeft/ ende van Amaguco, die over 12. oft 13. andere Rycken d'o verheeft heeft. Het tweede deel wordet Ximo gheheeten/ begrypende neghen Rycken/ daer af tyzincipaelste/ ryck Bungu is/ en daer nae het Ryck Figen. Het derde deel van Iapan wordet Xicoum ghenacmt / dat heeft onder sich vier Provincien/ ende leijt int middel van d'andere/ soo zijn dan noch eenighe clepne Eplandekens die ander/dese drie sozteren.

Iapan leijt aen het vastē Eplandt Chinae, Oost aen by de 80. mylen. Het landt is berchachtich op veel plaetsen/ coutd/ ende meer onvruchtbaer dan vruchtbaer. d'Inwoonders vergaderen inde Mey haer greijn op sommighe plaetsen/ daer en maerken zy geen broodt af/ ghetijcklyp doen/ dan eenighe soorte van moes. Inden maent September so vergaderende Japonen/ seren groote menichte van Rijns / dat is haer daghelycksche spys / ende zy maerken oock Wijn met Rijns; Hoe wel haer meeste drinck- lust bestaet in eenich water toe bereijt/ dooyt by mengen van eenich polver dat zy Chia noemen / dat houden zy in grooter weerde. Zy hebbē noch Boeter noch Oly van Olyden. Het zijn by haer wilde ende tammē dieren/ recht als by ons/ so rten zy doch liever het vleesch vande wilde dan vande tammē besten / dan leven meest van Rijns/ Dirsch ende crupden/ met eenige bysondere versmaetheyt over het vleesch eeten; dat schijnt haer teghens te staen.

Onder de bergghen die in Iapan menigherley zijn / worden twee de vermaemste ghehouden/ den eenen is wonderlijcken hoogh tot boven de wolcken/ d'andere werpt vier ende blammen/ npt. D'inwoonders zijn van geelachtighe verrutwe / niet gantsch wit; voorts verstandich en van ster goeden onthout/ die den arbeit wel draghen connen/ verrygierich / qualijck spden zy onghelijck/ groote veynsers ende verraders; soo zinder oock eenighe onder de Japonen/ seren die haer ghebozen kinderen ombrangen/ om de moepte van het opvoeden te schuwen. Haer sprack is eendeley/

is eenderley / doch met groote verscheidenheyt vermengt / het schynen dan liever beelderley spracken te zijn / dan een; Daer letteren zijn eer figuren / die gantsche woozden beduppen, Daer rijkdom is Metael / daer houden zy sonderlinghe beel af / haer wapenen zijn Bussen / Ppen / Papieren / Poingiaerden / al lanck gheweer / doch licht / zy hebben meest het hooft onghedekt / ende draghen witte cleedingen inden rou. Het zijn superstieuse lypden / ende afgoden dienaers / doch nu veel Chri stenen.

Nenden Middagh van het Eplandt Iapan leyt een groote menichte van Eplandekens / ende steenrooten / daer af worden de sommighe Lequio maior gheheeten / eenighe Lequio minor, ende is oock onder bees het Eplandt Hermosa, ende een ander dat Reix Magos geseyt wordt. Het is dan aldaer goeden ende grooten oberbloet van Goudt ende alderley vruchten / dienende tot der menschen nootduft. De Inwoonders zijn alsins weerachtich ende goede schutter s.

Een eeuwigh haet ende tweedracht is tusschen den Chinenseren / ende d' Inwoonders van Iapan, die comt uyt een oude oorzack des onberdraellycke vrandtschaps / ende ghetuyghen de brieven der Jesuiten / hoe eenen Quabacondonus de machtrichste Heer van Iapan, die veel Landen ende regioenen onder zijn subiectie ghebracht hadde / nieuwelijck tegens de Chinenseren oorlogh aenghebeert heeft / ende dooz zijn Veldt-heeren haer poghen te beschadighen. Wie meer van dese dinghen wil weten / can dat uyt de voorszreven brieven nemen.

Het groote Rijk van China wordt by Marcus Pauwels genaemt. Het landschap Mängi, vande Inwoonders selfs Tame of Tangis. De gheleerden Ortelius meijnt dat Ptolemæus dese volckeren Sinas soude gheracmt hebben/ daer helpt hem toe de ghelegentheit des landts Ptolemæi, niet dese Provincie accorderende / ende ooc de ghelijckheit des naems. Mercator doch stelt het onder Indien hupten den Riviere Ganges, ende de Sinas asde Landen van Cathay.

De Limpten van dit wyde landt zijn aent Oosten de Orientaelsche Zee / aenden Middagh dat Landschap Cauchinchina, ende aent Westen de Brachmani, volckeren van Indien/ vanden den Gangem: voorts aen het Noorden het Rijk des Keysers der Tartaren/ den grooten Cham gheheeten.

Het Landschap is door de ghetempertheit des Landts ende lochts/ oock door het vernuft ende arbejt der Inwoonderen/ van alles in overbloet vrychtbaer. Soo zijn de luyden aldare gheensins tot lelicheit gheneghen/ maer ghewoon te arbejden / het is schande sonder werck te gaen. Hier is groote menichte van Goudt ende Silverbarber; De Zee ende rivieren die aen het landt ende doort landt loopen zijn wonderlijcken vrychrijk. Op de berghen ende velden is groote menichte van Vee/ de bosschen ende beerden zijn vol van Bejzen/ Vossen/ Hasen/ Conynnen/ Zabelen/ Paerters / ende andere ghediert/ daer de vellen af tot cleedinge seer bequaem zijn. De menichte van Voghelen/ bysonder van die haer in het water houden / can hier upt genoch bekent zijn/ dat inde stadt Canton (een van de kleinste deses Landts) tot de tien of twaelfdupsent Eendvogels in maeltpe gebesicht worden. Zy besaepen de drooge plaetsen met Terurwe ende Gerst/ de vochtighe ende effene landen met Rijst / dat saepen zy vier mael des jaers/ ende bestaet meest haer onderhout daer by. De hooghe ende steyle plaetsen dragē Pijnboome/ daer saepen zy Wejdt/ etc. tusschen. So en blijft geen plerk/ geen landt onvrychtbaer / of onghout/ alsins zijn rupuen/ Roosen/ ende verschejde soorten van bloemien ende ghewas / oock van Wlas / dat nemen zy in acht hoor haer cleederen. De vrychtbaerheit vande Suicker is in
China.

China sonderling/de Moerbessie boom is hier oock ghesocht/ om dat die bladeren gheest / dienende tot onder hout vande Zpde Woymen. So is hier groote neringe van Zpde / ende de bysondere handel der Chineseren. Het zijn in dit rijck 240. vermaerde steden/behaluē de dorpen/ ende andere bewoonde plaetsen: alle de steden zijn aende rant van eenighe schiprijcke reviers ghebout/ met bzeede ende diepe grachten/ oock stercke muren bewaert. De stadt Canton (dat is noch een vande minste) heeft in zijn ommeganck twaelf dupsent / bzie hondert ende vyftich schreden/ behalven de doozstadt/die groot ende volckrijck is.

D' inwoonders zijn breeet van aensicht/ dun van baerde/de neuse carnusich/ d' oogen kleijn; Hoewel eenige van goeder farsoen ende schoonheyt zijn. Zp zijn van eender verruwe met de sterstenen/dan die ontrent Canton woonachtich zijn / die zijn wat sweter. Zp reysen selden buypen den lande/oock laten geen bzeembelingen tot hen comen / dan met goede gelepde vande Coninck vercreghen. De rijcke luden gaen in Zpde cleederen niet verschepte verruwen. De ghemeenen man gaet in lijnden grouen cleederen int swert/ alsoo zp gheen lakenen van Wolle maecken. De manspersoonen draghen lanck hayz/ghelijck by ons de Vrouwen. De Vrouwen albaer zijn seer curieux/ op het hayz/ ende vercleren dat met Goudt ende verschepte Beerlen. Het blanchetten is haer seer eygen/ende schilderen gaerne haer aēschijn/ als de spaensche vrouwen doen; zp comen luttel opt straet/ende zijn daer beneffens ghedect in stoelen diemien draegen ran/vergheselschapt met haer ghesinde. De mans moghen veel Wyppen trouwen/dan houden hujs met rene / d' andere stellen zp in verschepte plaetsen. Zp straffen d' overspeelders met de ypterste straf/ende laten gheen lichte vrouwen in haer steden woonen / die worden altemaele versonden nae de doozsteden. Zp raecken de spijs niet aen met handen/ maer steken die met een forckerken inde mondt. Zp sitten aen tafel op stoelen ende bancken/ghelijck de Christenen/ niet op der aerden/als andere volckeren van Asia. Het volck is certeyn seer verstandich / ende heeft dingen ghepractiseert/die wy met recht verwonderen/ daer onder zijn wagens die so geschickelijcken ghemaect zijn, dat men die over het platte landt met soeylen/als schepen inde Zee/can

sueren waermen wil. De Druckerpe is by haer geweest/doen die noch aē ons onbekent was. Hoe wel nu haer tale verscheppen is / so ghebruycken zy nochtans eenige figuren ende teykenen/daer dooz ranpder verstaen van hen / wat sulck een segghen wil. Dese figuren zijn over theele Coninckrijck van eender fatsoen/ ende vereyckruan heele woorden.

En Coninck is in dese Landen / die noemen zy een Heere des Werelts / ende Sone vande Sonne. Zyn Conincklyck Hof is tot Paquin, een stadt sen Tartaria ghelegghen. Daer en ront hy niet uyt/dan ter tyden van oorlogh. Binnen de stadt Manquin hebben d'oude Coninghen eertyts ghewoont. Soo zijn de Chyneseren haer Heere seer roegghedaen/ ende eeren niet alleen hem/maer oock zynen name/als van eenighe bysondere heerlyckheyt. Wanneer de Coninck te velde treckt/teghens den Tartar/ hy bringht op drie hondert duysent voetknechten ende twee hondert duysent peerden; doch en is het volck so werachtich niet.

Haer religie is Heydensch/ende zy ghelooven dat alle d'urch gheschapyen is / ende dat den Hemel over het aertryck heer schapt / so bidden zy oock aen den Son/Waen ende Sterren / oock den Dupbel dat hy hen geen schade toe en voege. Daer Kercken/so ten platten lande / als inde steden/zijn costelyck opghetimmeret. Daer Priesteren zijn tweederley/eenige die witte cleedren draghen/ende gheschozen hoofden; dees leven int ghymeen/andere die int swert gaen/ende wel lanck hazz; dees woonen bysonder/ende trouwen beyde niet; sonder leven anders ongeschickt ende onewijsschelyck.

Iohannes Barrius schryft hier beneffens: hoe de Coninc van China onder zyn heerschappye vyfthien groote Provincien heeft / die zy Gubernementen noemen / ende is de machtichste Heer van gantsch Asia; zyn incomst is groeter dan alle de rijkdommen Europa. Onder dese vyfthien Provincien zijn ses aenden Zeekant ghelegghen/naemlyck Cantan, Foquim, Chiqueam, Xantora, Naquij, ende Quioij. De reste leyt midden in het landt/te weten Quichiu, Iuana, Quancij, Suiuam, Fuquam, Cansy, Xianxij, Hoam, Sancij.

De Vozelepen/daer wy so sonderlinge veel af houdē/ worden by de Chyneseren gemaect/ het zy

Beschryvinghe van China.

het zy van eenighe bysondere aerde aldaer; of van eper schalen ende Zee-schulpen te samen ghemenght/ende onder d'aerde langen tijt gheweyckte.

Antonius Pigafetta noemt den Coninck der Chiuenserren den machtighste bande gantsche Werelt. Zijn Conincklyck Valleys is met een sevendubbelden muur bevesticht; heeft aldaer een guardie van tien duysent soldaten. Onder hem zijn 70. ghecroonde Coninghen. De Woffelkaet comt upt China over de Werelt. Sommighe segghen dat in dit landt wonderlijcke veel Olpphanten zijn/daer houdt de Coninck tien duysent af op / tot des oorloghs bequaemheyt: Want pder Olpphant draecht een Casteelken / daer acht ofte tien gewapende mans in comen zijn/ende met lancien/boghen ende andere chryghs instrumenten sich verweren.

Genich schryft dat inde Landtschay Sanci een ronde Wep is / door een hooghe bloet int jaer 1557. ghemaecte/daer in zijn seiven steden verboncken / behalven andere vleckken en Dorpen/met veel menschen / soo dat sulcken tempoestmaer een kint ontcomen is op een hout van een boom.

Beschryvinghe vande Philippinen.

Onder de Croon van China, heeft een menichte van Eplanden/ inden Orientaelschen Zee verspreijt/eertijts ghehoort/ die zijn achternae by hen verlaeten / ende hebben d'Inwoonders sonder Wetten gheleest/en sonder regel/tot dat de Spaengiaerden upt nieu Spaengien daer inne gheraecht zijn/die hebben dese Eplanden berrachticht / ende naer den Coninck van Spaengien Philippo, de Philippinen gheseyt. Prolomæus noemt dese Eplanden Barussas, ende zijn van oude tpden by Menschen eeters bewoont. De grootste van dees zijn Mindanao, daer veel schoone steden in zijn Cailon, Pauaodas, ende Subut, Doch het Eplandt Tandair is het schoonste

d'Eylanden van Molucque.

BOR

NEO

Molucca
infula

CELE

BES

GILOLO

Banda

004

Beschryvinghe vande Philippinen.

het schoonste ende lustichste/ ende wordt epghentlijcken Philippina ghenaeamt/ het begriipt int
 ronde 160. Leucken. Het Eylant Luzzon, dat hier ooc ghelegen is / begriipt bytans dupsent
 mpen/ daer hebben de Spaengiaerden een goede bequame stadt ghebout / die Manila ghenaeht
 is. De locht ober dese Eylanden is wel ghetempert / treckt wat naer de warmte/ ende naer de
 Zeecant is hy wat heeter binnen int Landt couder. Het Landt alhier draecht groote menichte
 van alle vruchten/ende crupde/die tot onderhout der menschen dienende zijn/namentlick Rijs/
 Weijdt/Suycker/Gieten/Honich/Wasch/ende andere vruchten/ons onbeket/daer onder zijn
 eenighe Dvgheboomen/ die brenghen eenighe vruchten voortz die halve Cubiten groot zijn/
 so is oock menichte van Visch in dese Eylanden/van Hinnen/ Voghelen ende andere gebiertē.
 De Spaengiaerden roemen dese Eylanden hoogh/ende houdē die ooc Goudt ende Iser-rijck.
 Met dese Eylanden dypuen de Chineseren grooten handel / ende voeren hen alle ding wat zy
 hebben toe/dat wordt van daer verscheept naer nieu Spaengien/ ende Mexico, welke vaert
 nu hedensdaeghs so ghemeen is/als van Indien naer Portugael.

Beschryvinghe van d'Eylanden van Molucque.

Dese Eylanden zijn in sonderlinghe naem ende vermaertheyt ghecomen / om de menichte
 van specerpen/ende bysonder van Naghelen/ die zy aen de Partien vande gantsche Werelt
 toevoeren. Daerder zijn vijf in ghetale/ namentlijck Taranate, Tidor, Motir, Machian,
 ende Bachian; of Bacianum, ende is gheen van allen groot bouen de ses leucken / soo zijn noch
 veel clepne Eylandekens hier ende daer ontrent dese vijf ghespreyt / al befloten tusschen het be-
 griip van ontrent 25. leucken. Zy liggen onder den Euen-nacht befloten tusschen d'Eylanden/
 diemen Sindas van oudts noemde; of aen het Westen van Gilolo, het landt in dese Eylanden
 is gantsch

Is gantsch drooch / ende den Spongie ghelijck / want het slurpt flux op / den reghen die upt de locht valt / of het water dat vande berghen daelt / eer het in de Zee comt. Het draecht verscheide specerpen / als Muscaten / Poelie / Aloes hout / Cancel / Gengber / Peper / van de Naghelen zijn in dese Eplanden alleen / ende in grooter menichte / oock sonder arbeit van bouwinghe. Andere vruchten dienende tot onderhout / zijn daer weynich / dies leven d' inwoonderen vant geen dat haer van bukten inghebracht wordt. Hier wordt een vogel ghebonden / diemen den Paradijs vogel heet / ende by den Inwoonderen Manucodiata, zy meenen dat dese upt den Hemel comt / ende soude niet qualijck in eenighe dinghen accorderen met den Phenix-vogel so seere verwaet byde Herdensche schryveren. De nature deses voghels is van veel Nutheur en beschreven; naamelijck van Peter Bosteau in zijn Histozie der wonderen / die staet den curieusen Leser te besien. Doch heeft de Poet Du Bertas met luttel veerskens hen natuure uptgheleijt : die zijn aldus:

Maer laet ons keeren 'thoost naer d' Eylanden Molucken,
 Daer comen ons in't ooch, de wondere Mammuken;
 Wonder in dien delocht, d'Aerde; of het water sien
 Mocht oyt yet wonderlijcks, swemmen, loopen oft vlien.
 Men kan haer nest noch niet, of vader seker weten;
 De locht haer voetsel gheeft, zy leven sonder eten,
 Sonder vliegen zy vlien, en doch en heeft gheen endt
 Haer vlucht, dan door het endt van hen tijdt onbek endt.

De Aieten wasschen inde Moluckische Eplanden so groot / dat die wel souden moghen booztomen strecken. Het zijn oock aldaer Vulcanische berghen / die / ghelijck Etna in Sicilien / menichte van hier ende vlammen uptspouwen / die zijn meest in het Eplandt Terenace. D' inwoonders

woonders zijn Machometisten/de gemeijnte hangt den Afgoden dienst aen/gaen meest naect/
 Het zijn dooztracken luden ende wepnich te betrouwen. De principaelste Eplanden zijn twee;
 namentlijck Tidor ende Terenate, dat heeft noch twee havenen / in d'eene hadden de Portuge-
 sen een Casteel ghebout/om haer handel te dypuen. Het zijn anders ongesonde Eplanden / ende
 sterben aldaer veel menschen/veel Coopluden/die noch den winst so beminnē/ dat zy op haer
 leven luttel acht nemen. Vande erupden ende specerpen/die alhier wasschen/hebt ghy breeder
 bescheyt/in het Keyjs-boeck van Ian Huygen van Linschoten, dat is nut en lustich om lesen.

Beschryvinghe van Borneo.

Mercator meijnt/ dat het Eplandt Borneo van oudts by Ptolemæo Bonæ fortunæ ghe-
 naemt soude zijn. Dat leit aen den Equinoctiael, ende is een groot Eplandt/ hebbende
 drie maenden ombarens/ dan ghelijck sommighe segghen / begrip van 2100. mpen/
 het is overbloedich in alle lijfchocht/ende brenghet in grooter menichyte Camphora, Agaricum,
 clepne Beerden ende Diamanten; Het dyaecht doch geen Dee/noch Esels/noch Ossen/het heeft
 veel havenen ende groote steden/d'hoofstadt is Borneo ghenaemt/ daer het gantsche Eplandt
 den naem af dyaecht/ ende heeft wel 25. dupsent hupsen. De stadt leit in een Doel/ ghelijck De-
 netten. De Coninck die daer zijn wooninghe heeft is Machometist/ met hem mach niemant
 spreken/dan dooz een Dolmetsch. D'inwoonders zijn van verruwe witachtich / cloeck van
 verstant/ende van goeder aert hoe wel zy Afgodē dienaers zijn/zy hebben verscheyde habten
 ende cleedinghen.

Borneo.

IAva Maior, of Groot Iava, leijt niet verde van Sumatra naer het Oosten ende Zuyden / begryppende drie duysent mijlen/ende langh 570. mylen. Dat noemt Iulius Cæsar Scaliger, van wegen des vruchtbaerhejts ende rijckdommen/ Een cleijn Werelt: Want het draecht alle goede vruchten/in abundantie/van veel sijs ende eenighe wortelen/ die d'inwoonders Ymane noemen. Het heeft alderlep vleesch/dat wordt ghesouten ende in verschepte plaetsen ghesonden/ daer is oock menichte van ghevogelt/groot als een Dupbe/ dat gheen voeten heeft/ van alleen op boommen rust/hen vleesch wordt niet ghegeten/ doch haer vel ende steert wordt seer gheacht. De Zpde wordt aldaer upt de Boscagien/daert wascht/ghehaelt. Het geeft oock Goudt/ ende seer schoon Coper/ oock de beste Smaragden vande gantsche Werelt. Het heeft daer beneffens veel specerpen. De winden domineren also in dit Landt/ dat noch nacht/noch dagh/in gheen tyden des jaers/haer ghewelt comt te cesserem. d'Inwoonders zijn eensdeels Mauri, en eensdeels inghebozene/die woonen binnen int landt/ ende zijn van cleijnder staturen/ dan wel geset ende breedt van aensicht/gaen meest al naect/ dan dat sommighe enge Zpde rocken draghen/ tot de knien/bloots hoofts. Boven andere inghesetenen vande Eplanden / int Oosten/ soo zijn die van Iava de sijnste ende gheschickste luyden in allen handel / dies roemen zy haer afcomst vande Chineseren;het zijn doch hovaerdige menschen/onbeleest/ logenachtich/ verrabers/en wreet/die den dootflacht luttel achten;daer en boven groote Zee-roovers/ bequaem ter schep/ ende hebben goeden erbarenthelij van geschut/ende andere geweren/ tot den Oorloch dienende op te maecten;zpeeten Catten ende N. isen/ende ander vuyl ghediert; zy zijn vroom ten oorloch/ende wraeckgierich. Eenighe hooghe scherpe bergen deplen het Eplandt so/ dat het ene deel naer het noorden toe leyt/het ander naer Zuyden/noch hebben dese gheen handel te samen; Het zijn veel Machometische Heeren in dese contrepen woonachtich/die doch alle ander een inghebozen Coninck staen. In het deel naer't Noorden/ zijn eenighe groote steden/ die goede havenen hebben/ namentlijck Sunda, daer veel vanden Peper is / Iapara, Agracan, Panaruca ende ande.

Cleijn Iava ende groot Iava.

Beschryvinghe van cleijn Iava ende groot Iava.

Cleijn Iava leijt meer naer den Middagh/ ende is Oostlijcker dan het groot Iava, ende leijt noch als half onbekent. De schryvers segghen dat het veel speterpen draecht / ende van twee dupsent mylen omneganck is / van eender handel ende nature/ oock der Inwoonderen; met Groot Iava.

Beschryvinghe van Sumatra, eertijts Taprobana.

Sumatra is het grootste Eplandt van alle d' Orientaelsche gheschepden van het vaste lande van Malacca, met een enghe ende periculose Zee/ verbult met veel clepne Eplanden en Reenclippen. Dit leijt ghestreckt van het Noorden naer het Zuiden stichtich / ende heeft den ommeloop van 700. leucken/ dat is van 2100. mylen/ de sommige teyckenen dat lang tot 900. andere tot 700. mylen/ de byete tot 200. mylen. Het leijt onder de Equinoctiael, ende den Zonnam Torridam. Het is een ghemeene opinie / dat dit landt van outs Taprobana geseyt is gheweest / hoewel eenighe luden van verstant noch sustineren / dat het den Aurea Chersonelus is/ ende daeroni vanden ouden; als een Schier-eplandt gheacht. Doozts heeft dit Eplandt een onghesonde locht/ dat comt upt sekere Poelen/ ende wateren/ die eenighe vaporen upt schiet / ende heeft noch dichte bosstagen. Het Landt aldaer draecht gheen Cozen/ als by ons/ van Rijs/ ende eenich/ Weijdt/ so is aldaer noch Wasch/ Honich/ Camphora, Agaricum, ende Cassia: bysonder menichte van ghemeene Peper. Daer en boden groote menichte van Boom-wol; Het heeft oock Goudt/ Tin/ Yser/ Sulpher/ ende eenige andere Wynen; daer is te verwonderen een fonteyn van Peterolie/ andere segghen balsam/ die vliet aldaer. So zijn daer hooghe berghe/ oock som die byanden/ ende schrikelijcke vlammen upt schieten. d' Elephanten zijn de grootste ende ten oozloch bequaem in Sumatra.

Sommighe

SUMATRA
INSULA

Sommighe segghen dat dit Eplandt vier Gijcken soude hebben/andere tien/ ander 29. daer zijn doch maer tien af bekend/als Pedir, dat is het principaelste Pazem, Achem, Campar, Menancabo, dat is 'tfondament van de Gijckdommen des Eplands/door de Wpnen van Gout/ die aldaer zijn/ ende het Coninckrijck van Zunda;dees legghen aenden Zee-cant. Binnen int Landt leijt Andragide ende Aura, daer eten d'Inwoonders Menschen vleesch. Noch is in dese laeste jaeren de machtrichste Coninc van Sumatra geworden/ de Coninc van Achem die heeft de Gijcken van Pazem ende Pedir tot hem ghecreghen / ende noch een groot deel van het Eplandt naer het Noorden/desen heeft verbout met den Turck ghemaect/ ende d'Arabinen/dies byenght by wplen groote macht op jegens de Portugesen/ende die van Malacca.

Beschryvinghe van Malacca.

DE Stadt Malacca leijt aen een vermaerde Gebiere Gaza ghenaemt/dat is een obergroote Stadt/ende heeft wel inden ommeganck twintich mylen / is seer vermaert / rijk in koopmanschay/ daer over een heerlijke koop-stede van Specerpen/Goudt/ Silber/ Peerlen ende alderlep costelijck ghesteente: Het heeft een seer bequamen Haven / daer comen dan veel schepen hen gheladen met alderlep welriekende ende costelijcke waren. Soos is dan dese Stadt/ het hooft van't Landtschay Malacca, dat d'ouden/ (naer d'opinie van eenighe schryveren) Auream Chersonesum noemen / dat heeft dan 270. mylen aen het strandt/ het landt is vochtich/ Gijckachtich/ende alsins so vuchtbaer niet. Daerom zijn aldaer luttel plaetsen bewoont; de Stadt Malacca uptgesondert. d'Inwoonders zijn Achverruwich / met lanck hayz / het zijn moorders/ ende die by nacht malcanderen als honden soecken van lijf ter doot te byngen. De Coninck placht eertijts Machometist te wesen/ dan de Stadt is achternas by de Portugesen in ghenomen

ghenomen die hebben daer een sterc Casteel gheleijt/ daer woonen ontrent 600. van d'haeren.
So bloeyt aldaer nu de roopmanschap/ ende is ghelyck een Middelpunt van allen handel der
Oostersehe landen/ om des ghelegenthepts wille.

De stadt Sincapura leijt aen het upterste van het landtschap Siam, naer't Zuyden / op een
upsteck oft Promontorium, dat noemen sommighe het Magnum Promontorium van Pro-
lemæus; daer hy den Stadt Zabe stelt.

Beschryvinghe van Aracam.

Het Coninckryck Aracam leyt binnen in het Landt/aent Noorden van't rijk Bengale,
naest de Rebiere Chaberis, sonder eenige gelegenthept aende Zee. De stadt daer het Ryck
den naem af d'zaecht/leijt aende voorsz. Rebiere vande Zee ontrent 45. mylen. Ende is dit
Ryck weeldich van alles ende vol volcks. De Coninck is geyl van leven/ ende heeft twaelf
Conincklyche hoven/ in twaelf steden/ daer zyn wonderlycke veel Vrouwen in/ dienende toe
oncuyschept. Als hy (schryft Iulius Czar Scaliger) een Vrouw voor hem upkiefen wil/ sy be-
soecht eerst haer ghetemperthept aldus. Hy neemt twaelf Maegden/die niet meer jaeren heb-
ben dan haerlieder ghetal is / dees doet hy/ ghewasschen zynde, Wolle cleederen aen/ gebiet hare
te blyuen inde Sanneschijn op het hoochste van't huys/wanneer die nu gesweet hebben / dat
lichtelicken ende bertelicken gheschiet / soo wordt de reucke van de cleedinghe der Maegden
hysonder ondersocht. Die nu qualick ruicken/ worden aen zyn ghelinde bestaet; die goeden
reucke hebben/ dat wordē s. Conincks Wyuen. Op dat hy niet en misse/so wordt des Vaders
ende Moeders naem op de cleederen gheteckent.

Petrus Keri
us celavit.

ARACAM
10 20 30 40 50
Milliaria Hispanica

Quichio

Hilam

Oriens

SIAM

PEGU

Septentrio
SUINAM

INDIAE
AVA

INTRA
GANGEM PA

Menan fluvius
Ava

Marabon fluvius
RS

Cofin fluvius
Situata

Bikanap
or

Sa
ragam

Bengala
Chagiam

Entrada de Aracam
I. de Madras
I. de Madagascari
I. de Manima

Occidens

Macao

Macha Pegu

Jagellu

Marvero

Guo

Marsabam

Balo Ceylon

Sibolia

Le Trius

Indes

Castamin

Ne gras

Acconor

Subbanan

I. de Madras

I. de Manima

Borwigo

I. de Manima

I. de Manima

I. de Manima

I. de Manima

I. de Manima

I. de Manima

I. de Manima

I. de Manima

I. de Manima

Het Rijk van Bengala is seer groot/begrypde veel Steden ende andere bewoonde plaetsen. Het streckt sich langhs den Zee-rant 120. leucken/ende effen so verde in het binnenste. De Riviere Chaberis loopt door het Landtschap/dien noemen de sommighe Guengam, in meeninghe dat het de vermaerde Riviere Ganges soude zijn. Dit Landtschap heeft sonderlinghe goede lystocht/heeft Rijs/Suiker/seer goeden Singber ende lange Peper. In Doornwolle ende Zpde en is geen contrep so vruchtbaer/daer is overbloet van vleesch ende visch. De lucht is seer bequaem ende wel ghetempert / daerom comen aldaer hen veel Coopluden/bpsonder de Mauren/Perseu ende Abssinen; dat zijn meest al Coopluden.

D'Inwoonders zijn ghemeentelyck Machomet's ghesint/bpsonder acuden Zee rant / daer de Mauri woonachtich zijn/ende zijn van cloeck verstant/beleest / doch wat bedrighlyck / die groote kennisse hebben van Coopinanschap/ende alderley neringhe. Zp gaen niet naecht/ghelyck andere Indianen/dan hebben een wit cleet aen tot der aerden toe hangende / ende eenighe andere Zpde cleedingh; decken haer hoeft op de Turcksche wys. De Coninck was Machomet's/die was sterck ende vroom ten oeloch/ende voerde dickwyl kriggh met de Coninghen/die Afgoden dienaers waren. Van is dese Coninck door Magno Magore ter nebet ghetoghen ende upt zijn stoel gheset. Gouro een stadt placht des Conincks wooninge te zijn/ende Bengala daer het heele Landtschap den naem af draecht,welcke onder de vernamste steden India, gherekent wordt; Behalven dees zijn ernighe andere Coopsteden aende Riviere Chabeis, namentlyck Catigan ende Saigan, die ontrent hondert leucken van malcandere ligghen.

Het Lpwaet wordt hier seer constich ghemaect/ende heeft naer zijn soorte verscheyde namē. So wercken zp noch ver upt eenich cruyt/dat spinnen zp ghelyck garra. Dat is geelachtich/en wordt ghebeten/kruyt van Bengalen, waer niebe zp de Bedt-dekens seer constich besteken/doch Pabelioenen/Coorkuffens/Sreer-doecken/Mantilien om de kinderen niebe te doopen/ende maeckense met loof ende bloemwerck/ende van alle Figuren diemen dencken mach: Dese const en souden d'Europische Webers niet verbeteren, Desghelycks maeckien zp gheheel stuccken ofte

Beschryvinghe van Bengala.

ken ofte webben van dft cruijt. Dese Webben werden ghenaeamt Sarrijn, ende worden in India veel ghebesicht/ende ghesleten / men mach het wassen als Lijnwaet / ende blijft soo schoon of 'nieu waer.

In dit Coninckrijk worden ghebonden by menichten de Rhinocerotes, vande Portugesen Abadas ghenaeamt. Dat is een beest lourd als een Elephant / draghende een hoorn by de nuese / dat scherpt hy als hy ten oorloch sal gaen / met den Elephant / dat zyn natuurlijke vpadt is. Dit beest wordt seer gheacht / om dat het jeghens alle senpnen prese vatig is / dat betuycht lan Huyghen van Linschoten in zyn Itinerario.

 Beschryvinghe van Zeilan ende d'Eylanden Maldiuar.

In den Golfo van Bengala leit een Eplandt dat Zeilan ghenoemt wordt / ende by den Inwoonderen Arabinen Tenarism of Ternasseri: dat is een lustich landt / ende by den Indianen Hibernaum. Den ombanck deses Eplandts is van 240. leucken; of ghelyck eenige segghen van 900. oft 700. mylen. Sommighe meynen dat het wel ter vast landt is gheweest met het Landt daer de stadt Cael in leit; also de tusschen loopende Zee daer eng is ende ondiep. De locht is hier seer getempert ende lustich; also dat d'opinte van eenigen is / hoe aldaer het Hertsch Paradys soude gheweest hebben. Den Aertboden is uptermaten vruchtbaer / ende altoos groen; daer zyn de boomen met bloepselen ende vruchten stadichlycken beladen / die dragen van seer wel smaeckende fruyt / als Assyrische Appelen van ongelooflycke soeticheyt / Citroenen / etc. daer worden veel specerpen ghebonden van alle soorte seer goet. Het vleesch ende visch is in dit Eplandt oberbloedich; dan het draecht so geen mentichte van Gys; dat wordt daer up het landschap Coromandel inghebracht. Het brynght oock voozys ontalliche veel Elephanten / die seer leet.

seer leerlijck zijn/ende worden in andere wegghen gheboert.

De Peerlen ende andere costelijcke steenen comen upt Zeilan met menichte / ende van grooter weerde: Dat is een overgrootte Rijckdom van dit Eplandt/ die niet te warderen is/ int opbzenghen van so seer begeerde frapicheyt onder alle natien ende volckeren.

Dinwoonders zijn half Heydensch/half Machomets/ende zijn al van witter verruwe/van grooter stature/grooten buijck/ ende gheemeenentlijck vet ende wel ghevoept. Zp zijn den lust seer toegghedaen/ ende gaen met het boven lijf bloot / decken het onderste deel met Zpde of Caotoene cleederen/ooch haer hooft met een sijn deksel; zp cieren haer Ooren met Goudt en Peerlen/dyaghien ooch gordels van Goudt/ verciert met edel ghesteente. Het zijn doch geen Krijghslupden/maer van clepnen moet/ onbeguzem tot den Oozlogh; gebruyckten gheen Dassen/noch Pser/tot haer wapenen/ maer alleen eenighe Rieten. Vier Coninghen hebben hier opt gedomineert/die waeren al Heydensch/van is ten laersten het Eplandt in negen Rijcken verdejlt/daer is het bpsonderste af het Rijck Colmuchi, dat ontfangt Tribuijt van d'andere/ dese zijn Iana-fapitan, Triquinamale, Batacolow, Villassem, Tananaca, Laula, Galle, ende Cande. Voozts is het gantsche Eplandt seer ghelegen tot den Coop-handel/ daer worden seven Havenen ghetelt/ daer schoone groote steden aeu ligghen/ d'hoofstadt is Colmuchi, daer veel schepen met Elephanten ende Peerlen gheladen worden. De Portugesen hebben in dese stad een fortreffe. Dit schrijft van het Eplandt Zeilan een Italiaensch Cosmographus, Io. Antonius Maginus. Van Ian Huyghen van Linschoten schrijft dat d'ingebozen dien hy Chingalos noemt/ seer vernuftich zijn/ende groote constenaren van te wercken in Gout/ Silver / Vvoorzen been / Pser ende alle Metalen; dies zp boven alle andere Indianen den prijs trecken: Zp maecken de schoonste loopen van Roers/diemen in gheen plaetsen mach beter vinden / schynen ghedraept ende van Silver te wesen. So is dan dit Eplandt een van de bpsonderste / in gantsch Orenten / dat vol van alderley lust ende frapicheyt is.

D'Eplanden Malduc, of Maldivar, tegghens den Oever van Malabar ghelegghen worden
mer

meer dan duysent ghetelt. Dat comt door eenighe doortuychten/die de Zee aldaer maect de is/by wplen so eng/dat de masten de tacken vande boomen aen weersyden raecten; doch can van eenighe beerdige luyden sommige engte over ghesyngten worden / so zy eenighe telghe met de handen vast houden. D'inwoonders hebben ghebreck van veel nootduftighe dingen; dan zijn int bysonder voorzien met Coquen; dat zijn Indiaensche Roten/ende Cayro, dat is den bolster vande selfde Roten; welck is den Kennip van Indien, daermen die coordep ende cabels ende alle ghetouw af maect. Dese zijnder in grooter menichte/datser gheheel Indien/ende alle Orientsche contrepn mede voorzien. Zy maecten een schip ofte schuyt op haer maniet van hout vande selfde boomen / met alle zijn toebehoort / die seplen vande bladen / is met die coorden vanden Bolster aen malcander ghenaept / sonder eenen Platen naghel te hebben / ende comen alhoorgheladen met die waeren ende coopmanschappen vande selfde Boom / ende dat meer is haer provande ende victualie in't selfde schip / is van desen Boom : in somma 't Schip met alle zijn toe behooren/Coopmanschappen ende victualie ende alle nootduft / is van desen/eenighen Palmboom. Dat is van het profyt in't bysonder dat d'inwoonders van Maldivar upt haer Eplanden trecken.

Het hooft van alle d'Eplanden is Maldiva, daer hebben andere de naem af / daer is des Conincs Valleys/en een Coopstadt. Leest van dese Eplanden Maffeu den Histoyr schryver.

Het Landtschap van Malabar begint van't hooft Comorin, tot de Kestere ende stadt Cangeracon, 'twelck neffens de Zee-cant luttel meer dan 300. mplen begriipt/ ende in de bzeede vanden bergh Gates, tot den Oceanum 50. mplen. Dit Landtschap is beter bewoont ende doorbout dan eenighe andere contreen van India. Het heeft een goede ghesonde locht/doch is wat coudere/het heeft een vruchtbaer Landt / daer veel revieren ende andere wateren dooz spoelen; hoewel dat het gheen Cozen veel vzaecht/het heeft nochtans Serst/Rijs/ en andere vruchten/ooch Gengber/Myzabolanen/Caneel/Peper/etc. Daer zyn eenighe groote staende wateren/vol Egdisfen; die groot zyn/ende op het fatsoen vā Cocodryllen/ met een herde hujt als schulpen/ die worden vanden Inwoonders ghegheten; die ooc vooz een leckere spijs op hen tafel setten seekere Vleerde-mupsen/ met tanden ende beck als een Vosch / ende groot als een Kiecken-dief. Inwoonders eeren geen voot / dan alleen Rijs/ Visc/ Vleesch/ ende vruchten.

Het zyn gheen weynich stede in dese Provincie dat Rijcke ende machtighste coop-steden zyn/ so om de goede habenen aldaer/ die seer vry ende veplich zyn / so oock om den over vloet vā alle Indische waren. In dese steden woonen bysondere Coninghen/die altesamen/ of Hephens zyn/ of Machometisten. Dooz't gantsche Landt worden geen Peerden ten oorlogh ghebruickt. De Rijcken voozts die in dit ghewest de vermaerste zyn worden ghenoeemt Canonor, Calcut, Cranganor, Cochin, Caicolam, Coulam, ende Travancor, onder dese is Calcut het opperste/ ende wozyt de Coninck aldaer Samory ghenoeemt / dat is een opperste Kester ende Godt op der Herden.

Het rijck Canonor heeft 20. mplen aenden Zee-cant/ dat vzaecht den name vande stadt Canonor, die van Calcut naer 't Noorden ontrent tien leucken leit. Dese stadt is seer schoon/bequaem tot den handel/dooz den Haven die seer groot is/ ende vooz de schepen wel veplich. Het Landt brynght alderlep Indiaensche specerpen op/dan gheen vruchten/ daerom eten d'Inwoonders Rijs/die hen vpt andere Landen toegevoert wozyt. De Portugesen hebben een Casteel
in dese

in dese Landen/daer leyt hen garnisoen op.

Calcut is het opperste Rijk/ende begriypt doch maer 25. leucken aenden Zee rant. De Coninck placht machtich te zyn ende de hooghste van alle de Coninghen in Malabar, dat is nu verandert/ door de toecomste der Portugesen/ die hebben den Coninck van Cochin aengehanghen/ende den bedryeghlijcken Coninck van Calcut ter neder ghetogen/so dat dese nu de minste is/daer hy te voren de meeste was. De stadt Calcut heeft drie mylen langte aende Zee kant gestreckt / sonder muren ofte vestinghen / dan wordt met ontrent 6. dupsent hupsen betingelt/die verder van den anderen staen. Dese stadt is de vermaertste coopstadt van India, d'hupsen zyn aldær van cleijnder weerde/ende laech/want men can gheen vijf palmen diep graben / of het water comt upt loopen/dat belet het legghen van grooter fundamenten. So worden oock der Coopluyder hupsen niet gheacht/ boven de 20. croonen / ende worden de wooninghen der Inwoonderen gheacht tot twee croonen. Het landt ontrent de stadt gheeft Peper/ Sengber/ Pparabolanen/Cassia Fistel/ ende eenighe soete vruchten die d' Inwoonders laceros noemen; Het wassen daer oock Palm boomen/die welsmaeckende vruchten draghen. D'inwoonders eten gheen brodt/noch vleesch om haerder Wers wille/ d'yncken oock gheen Wijn/dan ghebruycken Rijs/ Gerst/ Boter/ Welck/ Visch/ Sujcker/ Spicerpen / Appelen ende andere vruchten; zp eten ligghende op der aerden/ ende ghebruycken bladers van boomen voor haer lepelen. Zp eeten de beelden van eenige Durbelen/en valsche Goden/ daer zyn oock veel Machometisten/die hebben een rock aen tot den navel. D'andere gaent naecht/dan decken haer schamelheyt; de edelen decken doch haer hoofden/ende draghen bloote sweerden ende schilden. Zp hebben de tuijlsheyt in geender weerde/ende gheben de maechde noch heel jonck ende teeder haer lichaem ten besten/ende maughelen de Vrouwen by wplen upt vruentschap haer Boel: De Coninc selfs laet den Brachmanen Priesteren eerst zyn Bruijt den maechdom nemen / daerom en moghen de kinderen Broeders of Neben van een Broeder niet succederen/tot de Croone / dan alleen de Neben die van een suster gecomen zyn/ die houden zp sekerlyck van de afcomste der Coningen te wesen

te wesen. Hier schryftmen op bladers van Palmen / met een ptere pen / sonder eenighe inckt / ende worden hier Serpentes ghewonden / daer som so seynrich onder zijn / dat die met een wepnich bloets uptghetrocken / den doot mede brenghen; andere zijn dick als Swpen / viervoetich / en inde lengte van 4. cubiten / die wassen in mozaassen / ende zijn den mensch niet schadelijck. De Coninck viert de Serpentes met grooter reberentie; noch en mach yemant de Serpentes omvyinghen / dan op hals straf.

Cranganor is een eleyen Coninckrijck; het heeft een stadt oock van de selfde vaem aende mont vande rebiere / die met zijn ghedraepde ende slimmen ommeloop / het omlegghende lande byuchtbaer maecht / ende bequaem tot den coophandel. D'inwoonders zijn upt de oude Christenen / die vanden Apostel Tomas bekeert zijn / die worden doch stadelijcken van hen gebueren / dat Heydenen; of Machometisten zijn / ghequelt.

Het Rijk van Cochin was slecht ende eleyen voor den aencomst der Portugesen / inde contrerepen Indiae, gaf tribut aenden Coninck van Calcut ende mocht de Coninck van Cochin gheen gelt slaen; van sulcke subiectie is hy by den Portugesen ontslaghen / die hebben hem groot ghemaecht / also hy haer vierde / ende vort genoot van hen was. Dit rijk begrypt 40. leucken aende Zee cant / ende leijt van Calcut, de Conincklijcke stadt van Cochin, ontrent 30. leucke; so en verscheelt Cochin van Calcut niet / in hupsen ende manieren der Inwoonderen: Doch is het onligghende landt in alderley spereren / enbe tsonder in Peper byuchtbaerder. De Coninck van Cochin is d'opperste onder de Priesteren Brachmanen, ende ghelijck een Paus van dese gantsche Provincie / aen wien veel onligghende Coningkens tribut gheben. De haben van Cochin is seer goet / ende heeft de stadt veel Inwoonderen / daer veel Coopluyden Mauri onder zijn. De Coninck van Portugal heeft hier een sterck vast Casteel / om de trafirque / datr wonen Portugesen / Christenen van S. Thomas, ende een Bisschop van Cochin geintituleert.

Het Rijk van Caicolam of Coulenses, leijt van Calcut 50. leucken / ende heeft de stadt een schoone haven / die als een toneel leijt. De Coninck aenbidt den Afgoden / ende is niet seer rijk.
d'Inwoon.

d'Inwoonders zijn de Calcutenferen niet onghelyck in manieren van doen. So woonen daer noch eenighe oude Christenen van S. Thomas, die worden alle drie jaeren van een Prierster upt Babilonien comende ghedoopt. Het landt geeft goeden Peper/ ende andere Indiaensche vruchten. De stadt is byde Portugesen gheplondert ende verbrant gheweest.

Het Coninckryck van Coulan heeft 20. leucken aenden Zee cant/ ende leit de stadt Coulan 24. leucken vande stadt Cochin, naer het Zupden. Dit wordt d'oufste stadt ghehouden van d'andere Indiaensche steden/ daer zijn van d'Inwoonders van Calcut, ende andere steden in Malabar uptghecomen. Hier is menichte van waeren/ ende is de haven seer goet. D'inwoonders zijn Afgoden dienaers/ niet verschillende in manieren/ van die in Calcut woonen. Doch zijn hier veel familien van oude Christenen van S. Thomas. Het Landt draecht gheen Cozen/ maer goeder Peper/ ende andere Indiaensche vruchten. De Coninck van Coulan is machtich/ ende houdt 20. dupsent Peerden / tot des Chryghs behoef / boort oock dickwils Oorloch met zijn Buren.

De stadt Travancor leit in een Landtschap/ dat niet seer vruchtbaer is/ noch ooc bequaem tot den Coophandel / het heeft eenighe volcheren Macoa ghenamt voer burenen / die zijn nu meest Christenen.

Beschryvinghe van Narzinga ende Decan.

NArzinga leit tusschen het hooft Comori, 'thooft Guadaueri, den berghe Gates, ende den Golfo di Bengala: heeft inde lengte aenden Zee cant 200. leucken of 600. mylen / in den ommeganck drie dupsent mylen; sommighe segghen/ het begyft so veel landts/ als penāt in een halue maent soude moghen bereyfen.

Dit Ryck

Dit Rijk wordt onder de machtichste Rijken van Asia ghestelt / want het heeft ober bloet van alles / so dat daer niet en ghebreekt: want het is vruchtbaer van Cozen / Suiker / Gengher / ende andere verschepte specerpen. In Wolle ende Zude is gheen landt dat Narzinga pasfeerde. Soo worden daerom in gheen plaetsen rijcker ende machtiger Coopluyden ghevonden. Het zijn hier twee Conincklijke steden Narzinga ende Bisnagar, dat andere Befene gal noemē / ende is dese stadt met een drie dubbelde muur beset / een vermaerde Coopstade van alderley waren. Het landt is seer vruchtbaer / met lustige vreemden becleet / so dat het eē Paradijs schijnt te wesen. D'inwoonders zijn uyt verschepte natien ende Religie / doch meest Heydenē. De Coninck van Bisnagar, die hy wpen Coninck van Narzinga oock genoemt wordt / is seer machtich / ende houdt stadelijck 40. duysent Nairros: dat edele soldaten zijn / ende daer en boven 20. duysent Peerden / die hy uyt Arabien ende Persen vercright / met 200. Elephanten / dan als hy ten oorlogh gaet / so is zynen macht noch nickerder / want ontallijck zijn de voet knechten / ende is het ghetal de Rupteren ende Elephanten groot / so dat hy (ghelijck sommighe segghen) met zijn legher wel 30. mylen bestaet.

De stadt Tarnasseri, behoort oock aen dit Rijk / ende placht eertijts een eyghen Coninck te hebben / een Heyden / dan seer machtich. D'inwoonders van dese stadt / gheben haer huysvrouwen aende Christenen of Machometisten die van witter verruwe zijn / om hen de maechdom te nemen / welke huysvrouwen noch nae den doot van haer man haer lebendich laeten verbranden / tot ghetupgenisse van hen getrouwicheyt ende liefde; anders het soude een schantbleck zijn / ende wordt dese manier ober het gantsche Rijk Narzinga onderhouden.

In dit Rijk zijn noch twee steden / die hy den Christenen bewoont worden / te weten Ciromandel of Colmandel, dat heeft een vruchtbars Landbouw / ende Maliapur, dat dooz het lebē / predicatie / ende doot van S. Thomas seer vermaert is; wiens ghebeente in dese stadt onlanck ghevonden / tot Goam ghebracht is. Het heeft wel eer een groote stadt gheweest / daer behaluen andere tinnueragien / ontrent 330. Mesquiten van verschepte natien ghetelt worden. De Portugesen

Portugesen hebben dese stadt beginnen te bewoonen; ende uyt de rupnen te halen / die voeren daer noch alle daechs volck hen.

De stadt Cael leit oock in dese Provincie/ende woonen van dese stadt af/ tot het hooft Comori, volckeren/dicmen Parauos noemt/die zijn eenvoudich/ende bekeeft; eeren Christum/ ende leven by het visschen van Peertlen / die zy de Portugesen ende andere natten vercoopen.

De Provincie Canara behoort oock aen dit Rijck/ende leit aen de zyde van den Ocean naer het Westen.

Het Coninckrijck Decan, loopt aende Zee cant/streckende sich tot 250. mplen; leit tusschen de Rieviere Aligam, die inde Zee valt by de Stadt Sintacora ende de Rieviere Bare. Het placht wel eer een eyghen bysonderen Coninck te hebben/dan die is van twee zijn Capiteynen / alsoo by een man was den wellusticheyt toeghebaen / onghetzacht / ende uyt het Rijck ghestooten/die hebben het Rijck in twee ghedeijle: den eene heet Nizamalucus, die woont inde lustighe en schoone stadt Danager, ende houdt alleen de secte der Persianeren/ in gantsch India; de tweede Prince is Idalcanus ghenaeint/ ende woont inde stadt Visapora, hebbende vooz naburen de Rijcken van Cambaia ende Orixia. D'hoofststadt des Coninckrijcks is Bider, daer aen de stadt Decan, daer het Rijck den naem af vzaecht. Van dese stadt ses mplen/ leit ee bergh met muren bevesticht/ oock met garnisoen bewaert/ daer de Diamant uytghehaelt woirdt. D'inwoonderen gaen ghemeenenlijcken in Zyde cleederen. Boven dese steden zijn noch in dit Rijck andere/ als Sintacora, Caul, ende Goa, aenden Zee cant / daer af de twee laetste vanden Portugesen becrachticht zijn; ende certeyn Goa is een vermaerde ende doozluchtighe plaets / een bekende coopstadt onder alle d'Indiaensche steden. Dese stadt leit in ee Eplandt/ dat maect de Rieviere Mandova, heeft 15. mple ommegancs; en is de stadt selfs dooz de vuchtbaerheyt des landts/ costelijck ghebou der hupsen/ menichte der Inwoonderen/ en bequaeme haven/ wonderlijcken wel ghericert ende bewoont. Hier heeft den Aerts bisschop zijn residentie / over het gantsch Indien; aen wien alle de Bisschoppen van deser conrepen subject zijn. Het is oock de residentie

banden Vice-Roy van Indien/die heeft daer een Armade/daer hy d'heerschappye ober d'Indische Zee mede bewaert ende onderhout. Van wordt dit Landt seer gequelt van de Venazari, volckeren die van rooberye ende buijt leven. De coopluyden uyt Persen ende Arabien bzingen daer menichte van peerden hen. So is van Goa de stapel van alle Indische waere ende Coopluyd manschappen.

Beschryvinghe van Cambaja.

De Provincie van Cambaja wordt oock Guzarat ghenaemt/ende streckt inde langte aen den Zee cant 500. mylen vande Rivier Bate, die by de stadt Canlum in de Zee loopt /tot het landtschap Circa in Persien. Doorts soo raecht het aen d'andere zyde de Rijken van Dulcinda ende Mandao. Soo dat dit Coninckrijk aen het Oosten heeft het landtschap Mandao, aen het westen de Nantacos ofte Gedrosios, aen het Noorden de Rijken Sangæ en Dulcinda, aen het Zuiden den Ocean, ende de palen van het Rijk van Decan. Het Coninckrijk van Cambaja, is groot/ende met steden ende dorpen rijk van Inwoonderen wel verciert. Het heeft veel schoone Rivieren/ daer de Riviere Indus den croon af spant/die loopt door het landt hen/spruytende uyt den berch Caucaſo, nu Naugracot ghenaemt/ende met een lange loop van 200. mylen/balt in den Oceanum, met twee groote ende schiprijcke uytgangen. Het Landt draecht overbloet van Cozen/Gins/Wasch/Sugker/Wieroock/ ende alderley vruchten/ ende specerpen/daer beneffens so groote menichte van Zyde/ ende Catoen/ dat daer 40. oft 50. schepen mede gheladen worden/ ende in andere landen ghestuert. Daer zijn veel Peerden ende Elephanten:de steen Onyx ghemeenentlick Cornacolla geheeten/d'Adamant/Calcedonie/ett. worden hier ghevonden.

De Coninc van Cambaja was eertijts Heydensch/dan heeft nu den Machometischen sette aengh. nomen: d' Inwoonders zijn noch half Machometisten/half Heydenen; zijn seer bekommert met haer superstittien ende Coopmanschay/ daer over gesu krijgslupden/dies gebuyert de Coninck uytheijmsche Soldaten: Zy hebben een geelachtigen verruwe/gaen naert/de schamelheyt ghedeckt/eeten geen vleesch/dan alleen Eijs/ Gerst/ ende andere dingen/die geen leven hebben. Binnen in het landt zijn eenighe volckeren Resburi ghenaet/dat zijn inghebozen Edel-lupden deses Rijcks/ ende hebben een vry leven/noch vresen eenigh geweld/dan vallen dick wils ter contrarie op de plaetsen Cambaja. De vernaemste steden van deser contreye zijn aenden Zeekant Damanum, Bandora, Curate, Ranel, Basuin, daer van de twee eerste by de Portugesen ghedestruuert zijn gheweest. So is hier oock de stadt Diu, ende een Eplandt daer een sterck Casteel op is/niet verde vande mont vande Riviere Indus. De Portugesen hebben alhier haer dominatien/ende zijn meesters des stadts/ende sterckte van Diu. Veel vzeemde natie hanteren aldaer/ende dypben grooten handel/so is dese plaets daer seer toeghelegen. Doorts in het landt Cambaja zijn Madabar, Cambaja, dat den naem gheeft aen het Coninckrijk/ een seer triumphant stadt/daer wel 130. familien ingetelt worden/ de treffelijckste plaets onder alle d' Oriëntaelsche steden; daerom oock Cairum van India ghenaemt. Campanel, de Conincklijke stadt op een hooghen bergh ghehouden/ende heeft by wplen tegens de Mogores opghebracht ten oorloch 150. duysent Supteren/500. duysent voetknechten/ ende wel duysent Bussen/ daer vier overgroote stucken in waren/ daer aen elck om te trecken twee hondert Esfen gingen: hier beneffens twee hondert ghetozende Elephanten/ vijfhondert vaten vol ghemunt Gouts ende Silbers/om den soldoye te betalen/ behaluen nu de Herren ende Princen/ die den Coninck op hen eyghen costen verleschapten. Dorch is de Coninck Cambaja, vande Mogores Tartaren, oberwonnen gheweest/die besitten nu een groot deel van dit Ryck.

Men den Inham ofre Inwojck Cambaja, zijn twee stercke fortreffes/ als van Diu ende Tama-
 uamanum, die zijn in bewaernisse vande Portugesen/ ende zijn slotelen van desen Inham ende
 Ocean.

Beschryvinghe van Ormus.

A Ende limpten van Persen leijt een seer machtich Coninckrijk Ormus ghenaemt / ende
 begriipt het deel van Persia, dat vande Gewieren Tabo, Tirkindo, ende Druto beghaten
 wordt/ met noch eenighe eplanden inden Persischen inham / oock een deel van het gelue-
 lighe Arabia aenden selfden Inham / het hooft van dit Ruyck is het Eplandt Ormuz aende
 engte vande voorsz. Inwojck/ leijt 12. mylen van het vaste landt/ daer is een stadt in geleghen/
 van dier name/ dat een schoone Coopstadt is. ende te stellen voorsz. alle steden die aendt Zee cant
 ghelegghen zijn/ in frapicheyt van plaetse. in menichte van coopmanschappen/ ende Peerlen by-
 sonder heerlijck. Doch daer is groote dierte van Cozen ende van soet water/ want het Eplandt
 is seer onvruchtbaer/ noch gheeft gheen Terruwe/ daerom wordt men alles toeghevoert. De
 Coopmanschap bloeyt daer sonderlinghen / ende comen uyt Arabien, India ende Persia veel
 Coopluyden hen/ die daer Zyde / Peerlen ende costelycke steenen bynggen. Het is een cleyn
 bergh in dit Eplandt/ die heeft aen d'eene zyde Solpher Mynen; aen d'andere Sout Mynen.

D'inwoonders zijn tamelycke schoon/ half Arabinen / half Persianeren / die leven by den
 Rys meest/ ende zijn lief hebbers vande Musycke ende andere goede consten. Daer Coninck is
 een Sarazyn/ ende geeft alle jaeren vijftien dupsent Seraphynen aende Portugesen/ die hebben
 aldaer een sterck Casteel ende wel voorszien.

Arabia is een obergroote Provincie / besloten tusschen twee Inwijcken bande Zee / ende bycaus een Eplandt: het heeft den Arabischen Inwijck aent Westen / den Persischen aent Oosten / den Oceanum; of groote Zee aenden Middagh / ende Syriam met der Riviere Euphraten aent Noorden.

Arabia is een sterck landt / ende door de nature seer wel teges alle aenstoot der vbande boozsien / so om den Zee / die 'tgantsche landt seier omloopt, so om eenighe groote woestpnen / daert mede becingelt is / hooghe berghen ende sandighe plaetsen / die sonder water oft vruchten zijn.

D'inwoonders deses Landts zijn Arabinen, Sarazynen ende Mauri oft Noozen; dan het worden eygentlick Arabinen ghenaeint / die onder Bavelioenen bupten de stedē woonen / haer zijnder veel door gantsch Syriam, Egyptum ende Africam verspreijt: die houden Dee en hopen van Camelen / daer zy achter gaen. Die inde steden woonachtich zijn / worden Mauri genaemt; welke naem haer ghegheven is vande Spaengiaerden / ter oorsaeck des Landts Mauritanie, daer zy upt ghecomen zijn. De Sarazynen zijn ghenaeint van Sara d'Wijf / vrouwe van Abraham / oock Agareni van Agar, moeder van Ismael, daer zy af ghecomen zijn. Dit volck is met der tijt in grooter macht ghecomen: zy hebben Syriam, Persiam, Egyptum, Africam; ja oock een groot deel van Spaignien in ghehadt / ende zijn over d'Orienteelsche Landen noch alsijs verspreijt.

D'Arabinen zijn van sweter verruwe / cloeck van verstant / scherpsinnich / Coopluden / wzaechgierigh / opzoerigh / roovers / straetschenders / die meer op loof hept in het oorlogh / dan op vromicheyt betrouwen / bechten met geen ordonantie / maer met menichte van volck / ballen hen vbanden op verschevde kanten aen / tot dat zy die ter neder trecken. Ter contrarie zy blieden lichtelijck / als hen de vbandt aentast / ende keeren doch by wijl bechtede in haer vlucht. Zy zijn seer wellustich / ende hebben veel vrouwen. Zy straffen Oerspeelders / laten geen vrouwen upt gaen / dan met bedeckten aenschyn; zy woonen meest al onder de bladers van Palmboomen; of onder steen-rootjen / holen ende kupleu / gaen half naecht / so dat hen lange rocken en wyde

Wpde couffens nae sleppen. Den wapenen zijn pylen ende lange spietfen/houden een Religie met den Turck; want de Machometische secte/ die is eerst upt Arabien ghecomen/ aengesien Machomet ghebozen is inde stadt Mecha, of ghelijck andere segghen in het doyp Itrarip, ontrent de stadt Mecha, ontrent het jaer ons Heeren 620. doen Heraclius Keeser was. Dese Machomet/ghelijck peinandt schryft/was eerst een Coopman/daer nae een Propheet/ten laesten Capiteijn van sekere roovers/so dat te verwonderen is/hoe dat sulcken eenen onder de Heplighen inden Hemel ghestelt is/aen wpen verstandighe lypden / gheen plaets onder de goeden op der Aerden souden toelaten.

Dooyts is dit Arabien een Scier-Eplandt/in drie deplen ghedeijlt/namentlijck in het wilde Arabien/het gheluckighe/ende Arabiam Petream, dat vande stadt Petra den naem draecht.

Het woeste Arabia/draecht met recht den naem/nochtans is het wel bewoont/ende moeten de lypden naer de sterren haer wech houden / die dooy de sandighe plaetsen van dese contreye passeren willen.

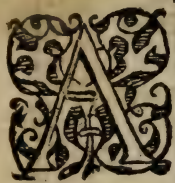
In Arabia Petrea, wascht den Palmboom/ die soete vruchten draecht/ dat is ghemeenentlick de spys der Inwoonderen/ het Manna valt hier oock upt den Hemel/ende wordt aenden Zeekant eentich goet Cozael ghebonden. Hier leyt de berch Sinai, dat een uptermaten hoogen berch is/ende daer doch een Clooster op leyt; oock den bergh Oreb. De stadt Petra is nu Mechan, of (ghelijck Maginus houdt) Pietra desti.

Het gheluckighe Arabien / dat gheeft seer goede vruchten / ende is booywaer een gheluckich laadt. De vermaertste stedē zijn alhier Medina Talnabi, Mecha, Zidem, Zibit, ende Aden, &c.

Medina Talnabi; dat is de stadt des Propheet's/lept naer Arabiam Petream toe / en is wel bewoont. Hier is het graf van Machomet/ daer hangen stadelijck drie dupsent barnēde Lampen/ende wordt daghelijck vande Machometisten versocht. Mecha is een lustighe stadt/die heeft geen beking/noch water/ van dat in twee groote Cisternen bewaert wordt; het heeft bytans 6. dupsent hupsen/ende is ee stadt daer grooten handel is/ en menichte van warē geboert wordt/

wozdt/upt India, Æthiopia, ende andere contreyen Arabia. Alle jaeren gaen drie Caravanen
 upt Cairo, Damasco, ende Indien naer Meham, om des Religions wille/ende om Machomet
 te besoeken/die in dese stadt ghebozen is. Ziden is een stadt aenden Zeecant ende de haven van
 Mecha, Zibit is een schoone stadt/ende het hooft des Rijcks / die leyt in een effen velt / besloten
 tusschen twee berghen bande Goode Zee/een halve dach-reijs verdt / daer is oock abundantie
 van Waeren/Spererpen/Sugcker/ende andere vruchten. Hier seyndt de Turckes Beglerbey,
 hoor Gouverneur. De stadt Aden gelegē niet verre bande engte Babelmandel, is de schoonste
 ende sterckste stadt van gantsch Arabien/niet alleen door ghelegentheyt/maer oock met fortifi-
 cationen wel bewaert:die is wel bewoont/ende heeft 6. duysent huysen/is een schoone Coopstadt/
 daer veel negotiatie upt India ende d'omliggende landen op gedreven wozdt. In het jaer 1538.
 is Aden in handen der Turcken ghecomen / die hebben den Coninck om ghebracht ende het
 Rijck inghenomen.

AFRICA

Alsoo wy Asiam beschreven hebben nae ghelegentheit der Caerten/so comt ons het derde deel des Werelts Africa aende handt. Dat hebben wy een generale Caert ghegheven int beginsel des boecks/nu sullen wy de bpsondere deelen aenbarten. Het eerst zy:

Egypten; dat is een seer rijk ende lustich Coninck rijk / zijn lengde streckt ontrent vijftien dagh-repsen verbe/ maer die breedte niet meer dan drie dagh-repsen. Dit Landt is ghelijck een Eplandt/ aen die drie yden met woestynen ende sandt omgheven / ende op der ander zyde heeft het de Griekische Zee. Teghen opganck stootet aen het Rijk Syria, meer dan aen ander landen: nochtan zijn acht dagh repsen tusschen beyde de Rijken/daer treckmen altoos in het sant. Tegen Nederganck heeftet een landtschap der Barbarpen/dat heet Baitar; maer tusschen beyde die Lande is een woestyne/ vijftien dach-repsen lanck. Teghen Middagh stootet aen Nubiam, dat zijn Christenen/ende alsoo swert als peck. Tusschen beyde die landen leit de woestyne Arane, die is twaelf dach-repsen lanck. In Egypten zijn vijf Landtschappen; dat eerste ende het grootste heet Zayr, dat ander Demozor, dat derde Alexandria; dat vierde Resint, dat is een Eplandt met water omgheven / dat vijftē heet Damiatra.

De grootste stadt in Egypten heet Cayr, dat is een uptermatē groote stadt/vol Rijckdoms. Nae daer by is een oude stadt heet Mesur, dese twee steden ligghen op den over vant water/ d'welck midden dooz Egypten blietet/ende heet den Nijl. In den Bibel wordt het Geon ghe-noemt/dat is dat p'osp'elijckste water datmen vinden mach / want het bevochticht alle Landden/waer dooz het loopt / ende het maectt zy vruchtbaer ende lustich. Op dit water moghen groote schepen varen/want het is diepe/ ende heeft veel visschen die goet om eten zijn. Dese Be-biere waer in alle maniere te p'ysen waert datter gheen dieren in en woonden / die zijn ghelijck D'raecken ghestelt/eeten Beerden ende mannen/ ende anders al wat zy int water vinden/ ende aen den Oepel dat selue dier noemtmen Cocatrix. Dit water wascht eens mael s'jaers / ende het begint

Het begint te wassen int midden bande Doortmaet/ ende het wascht tot S. Michiels dach toe/ ende het neemt alle daech toe/ ende wanneer het hoogh ghenoech is / soo laccnt die lie en eerst uytloopen/ dooz die beerken die daer toe gheordineert zyn / want soo wordt alle het Landt bevochticht/ ende dat water staet 40. daghen op het aertrijck / daer nae begint weder a fre nemen/ ende upt te drooghen; daer nae besapmen het Landt/ ende het wascht alleenlyck vander bochtichept des vlietende waters; want her regent niet in die Landen/ alsoo datmen qualijck den Winter bande Somer can onderschepden.

Die Inwoonders Aegypti hebben oock een Marmosteenen colomme gheset midden in dat water dooz de stadt Meser: aen ds selve colomme hebben zyn een teeken ghemaecht/ daer aen sien zyn wanneer dat het water hoogh ghenoech ghewasschen is: want wanneer dat water aent op perste teijcken reijcht/ so zyn zyn verskert dat zyn vruchten ghenoch sullen hebben: maer alst niet so hooghe en wordt/ so weten zyn haren afganc aenden teijcken; daer na wordt het oock dierder of beter coop: dat water is seer ghesont te drincken.

In Aegypten zyn twee havenen der Zee Alexandria ende Damiata: De stadt Alexandria is seer werachtich/ ende heeft stercke muren. Dat water datmen tot Alexandria drinct/ dat dringhen zyn upt den Nilo dooz een conduijt onder der Aerden / daer mede vullen zyn veel Cisternen vnder stadt/ anders en hebben zyn gheen drinckwater. Die stadt Damiata leijt op den Nilo ende zyn is voortijts omgheven gheweest met muren / maer zyn is tweemaal ghewonnen vande Christenen/ eenmael vanden Coninck te Jerusalem/ ende ten anderenmael vanden Coninck Lobowijck van Byzantrijck / dan is achternae aenden Saracenen weder ghegheven om de verlossinghe des Conincks. Daerom hzaecken de Sarracenen dese stadt af/ ende bouden weder verre vanden Nijl/ nochtans en maechten zyn geen murd of stercke daer om: Ende zyn lieten de selfde plaets Nieu Damiata. In der ouden Damiata woont niemāt meer. Dit schrijft Haython van Armenie. Van Petrus Martyr in zyn Ambassaderpe tot Babiloniē verhaelt/ hoe de stadt Alexandria gheheel verwoest was/ en toonde maer eenighs overblysselen des ouden heerlijckhepts.

Op schryft

Hy schryft oec van de Columnen ofte naelden/ diemen Pyramides noemt/ die ware in Egypten groot ende menichfuldich / ende is daer omme vooz gheen fabelwerck te houden: Dat die ouders van den 20. dupsent menschen/ die twintich jaren daer aen ghebout hebbē/ met grooter costen/ met Broot/ Apugn ende Loock. Doch is die eene grooter dan die ander. Maer inder ghedaente zijn zy ghelijck/ want zy hebben alle rechte hoecken ende bzyden/ aen de zyden. Ende zy worden van onder aene tot bouen toe hoe langher hoe sinaller. Zy zijn oock so hooghe / dat als eener daer op climt/ so en schijnt hy niet half so groot te zijn als hy is. Ick vzaechde/ (schryft Petrus Martyr voozsz.) oft die columnen binnen hol ofte massijs waren. Doen heeft eender tot my gheantwoozdt/ hoe zy dat tittel in waer ghenomen hadden; Maer het quam op een tijt een vycemder upt Mooyen landt/ die liet hem duncken dat hy wat vanden ouden dinghen wiste. Daerom ginck hy tot den Soudaen / begerende dat men hem soude toelaeten de Columnen te openen/ hy wilde daer schatten in vinden: dat wert hem toeghelaten. Als hy nu daer henen quam/ doen sochten hy een inganck aender zyden tegghen het Costen/ dat vane hy besloten ende het hadde niet veel onderschepts vanden anderen bouwe. Doen dede hy den steen wech/ daer mede hy besloten was. Den selven man en heeft gheen mensch oijt meer ghesien. Daer omme besaghen wy de Columnne ende namen die zyde voozhant/ daer de Mooy den inganck gebonden hadde. Doen hier ick sommige die by my waren dat zy souden een wierslach met hen nemen/ op aboutuere of het licht hen upt ginge. Maer ic ende andere Voosten sagen van bouen daer inne. Die wech gaet properlijcken nederwaerts/ ende is ghelat van Marber steenen/ doch enge. So is hy oock hondert ende vijfsentrich trappen diep tot beneden: dien wech is oock so neder / dat eener naulijck op zijn knien ghebucket/ dat hem die bozst aende knie lejt / daer inne ghegac en mach. Maer zy gingen beneden ende sochten wat daer wesen mochte. Doen bonden zy een gewelfel daer inne/ dat was ontrent xij. schyden wijt. Daer aen hinghen noch twee clepne Camerckens inder holen. Doen bonden zy eenen groaten hoop ende sommighe clepne sepulture. Daer omme meyniden zy dat voozrijts een treflijcker man aldaer met wijf en kinderen begrauen was.

was/want men leest dat die Columnen der ouden begraeffenisse gheweest zijn. Die schryft also Petrus Martyr. Certeyn het is wel bekend / hoe dat de Egyptenaers alroes sonderlinghe curieux gheweest zijn/op het begraven van hen afghestorven vrienden/ende die teghens de verrottinghe te besorghen/ soo dat die gheen spys der wormen quamen te zijn. Daer over noemt Pomponius Mela de lichamen der afghestorven Egyptenaren Funera Medicata, ende Plinius, Servara Corpora. Op hupden worden dese lichamen noch ghebonden/heel ende onbeschadicht/ ende dat is 'tgeen wy Momie of Mumie noemen / van leer grooten cracht ende ghebruick om de levende lichamen t'onderhouden: ghelijckmen seijt van Coninck Fransojs d'eerste/dat hy der Momien by wyle soude ghebruickt hebben. Dese lichamen vintmen ontrent Cair. De maniere om die op te haelen ende haer ghestaltenisse somen zy vint wordt van Thevet beschreven in het 2. Boeck van zijn Cosmographie/daer hy oock licht met de Momies diemen in dese landen in acht heeft/ende refuteert met Belon de fabelen daer van zijnde. De middel om dese lichamen te voorszien teghens corruptie met eenighe speterpe Cedria ghenamt / wordt by Bellon verhaelt.

Doorts vanden Nijl boben gheroert/verhaelt Petrus Martyr, dat hy zijn oorsprong neemt uyt de Berghe Lunæ, ende zijn wasdom vande snee/die op dese bergen liggghende inde Somer bestaet te smelten/ende het water grooter te maecken. Die opinie van Martyr dunct aen eenige niet ghefundeert te zijn die trecken den oorspronck uyt eenighe Meerz/ die op de 12. graden nae die Polus Antarcticus soude liggghen/ ende gheven oorsaeck aen het wasdom des Nijls / aen sekerere reghen/die by maenden ghestadich in Congo ende die omliggghende plaetsen valt/dies de Zaire in Congo, de Niger in Ethiopien/ende de Nijl in Egypten op eenen tijt wel overblopē. Vande Crocodillen des Nijls leest den voorsz. Martyrem, die sal goet beschiet daer af doen.

Abissino
rum Im
perium

AThiopia superior ofte interior wordt by een groot Coninck ende Vorst gheregeert / die is Prince der Abyssinen, ende wordt by de Christenen Paep Ian ghenoemt/by de Mauros Afclabassi, ende van zijn eyghen ondersaten Acegae, dat is Keiser/ende Neguz dat is Coninck. Ende is desen Heere met recht te stellen onder de machtichste Vorsten vande Werelt / alsoo de limpten van zijn Rijck byrans strecken tot aen beyde de Tropicos, de Goode Zee/ en d'Ethiopische Zee/begryppende luttel min of meer dan 672. leucken. Het heeft dan aen het Noorden de volckeren van Nubien ende Bugien, aende palen van Egypten gheleghen/aen het Oosten de Goode Zee/ende den Sinum Barbaricum, aen den Middagh de berghe Lunæ, ende aen het Westen het Rijck van Congo, de rebiere Niger, en het Landtschap van Nubia. De Inwoonders worden op d'Egyptische spraeck Abyssini gheheeten / om dat zy op verscheyden plaetsen woonen.

Dit Landtschap gelyck upt de schypheren van desen tyden blyckt / is seer vruchtbaer / want alhoewel het wepnich Cozen voortf brynght / soo draecht het nochtans allerley weydt in overbloet / ende veel andere aerdtvruchten die ons onbekent zyn. Het draecht oock goede Suickerrieten/dan d'Inwoonders weten dat niet te bereyden. Hier zyn veel goede Wjngaerden/dan de Wjn mach niet ghemaect worden dan in het Conincklyck huys/ oock in het huys vanden Patriarch. De Citer Appelen/ Limoenen/etc. comen hier in overbloet voortf / doch brynght geen Oly of Melonen/ dan daer wordt Oly ghemaect van een cruydt / dat by den Inwoonders Geua ghenaemt wordt: Hier is een onghelooffelycke quantiteyt van Honich ende van Wasch/dat ghebruycken d'inwoonders alsins voor licht. Dit Landtschap heeft oock Vlas/maer men weet dat niet te bereyden tot Lpwaet/sonder gaen d'Inwoonders al met Catoenen rleederen. Alderley soorte van ghedierte is in dit Landt/gelyck Cepten/Cels/Camelen/Peerden/Elephanten/Leeuwen/Cygren/Werten/etc. De Spynchhanen zyn desen lande seer schadelijck/ende maecten by wyl door haer menichte de locht te samen swert / schenden nu het rene landtschap / nu het andere/ende laten alsins dorre teekenen aen de crupden/boomen ende bla-
ders.

bers. Dat is een quade plaech over dit ghewest.

Hier zijn oock goede Mynen/ dan d' inwoonders hebben de const nset om die te deluen. Het zijn hier twee Someren ende twee Winteren/ die niet ghescheyden zijn by coude en hitte/ maer by de menichte van reghen ende het schoone weder. Het loopen twee vermaerde revieren door Ethiopiam; namentlyck Abanhi ende Taccafy.

De Inwoonders zijn swert/ ongeacht/ ende in alle scientien onerbaren/ hebben gantsch geen kennis of gebuyck vander medecynen; haer cleedingh is van vellen van dieren; of van Catoë/ hebben cleyne huyskens ende sterck/ van cryt ende stroo tsamen ghemaect/ ghebuycken noch tafelen noch ammelaecken/ dan eeten al op der aerden/ op tappten oft andere laerkenen. Daer zjnder die koe- vlesch al racu ende ongherockt eten. Zp ghebuycken gheen geslagen gelt/ dan alleen sijn Goudt/ vermanghelen hen Coopmanschap aen waren / ende is het Sout en Peper by hen in grooter acht. De visscherpe ende jacht en is by hen niet seer ghebuyckt. Zp noemen alle d' Inwoonders van Europa Francken/ ende andere witte luyden. Ghibetes. Zp zijn Christenen/ maer hebben eenighe verscheyde Wetten/ want worden al besneden / oock de vrouwen; worden ghedoopt naer de beertich daghen van hen geboorte; jae ooc daer nae alle jaeren eens; dat is op den Christ dagh. Zp hebben oock clocken/ maer van steen. Daer zijn veel Monicken/ die leven scherpeijcken. Men trout aldaer gemeenelyck twee ofte meer Vrouwen. In somma zp houden haer instructie als van S. Thomas ghecomen.

De Coninck der Abyffinen roemt hem selfs vande gheslachte van David ghecomen te zijn/ ende heeft gheen eyghen plaets van residentie/ maer reyft van het eene deel tot het ander/ onder tenten woonachtich; daer hy ontrent 6. dupsent af mede voert/ dies al zijn hof ghesinde wel tien of twaelf mylen beslaet. Hy heeft een grooten macht van gelt ende Silber / veel huysraets ende andere rickdommen/ die niet gheschat moghen worden. dees zijn in holen van bergen besloten. Men seyt dat hy van gheen swetter verwe is/ ghelijck andere Inwoonders; maer wit/ ende dat hy wel thien hondert dupsent man weet op te byengē / ooc daer beneffens vijf hondert

Elephanten/ende een groot ghetal van Beerden/ende Kemels. Het en zijn in dit Landt gheene groote steden/ noch schoone structuren/ behouden eenighe Kercken ende Conincklijke hupsen. De bysonderste Rijcken/die aen Paep Jan hoozen zijn dees/ Barnagosso, Tigremaon, Tigrai, Arigote, Amara, Xoa, Goyami, Bagamedrum, Gueguere, Fatigar, Damut, Dancali, ende Domas: in alle welke Rijcken verscheyde luyden woonachtich zijn/verscheyde vruchten wasschē/ die voor hen uptlegginghe wel een grooten boeck souden opsschen. Dit zp hier met de cozisten.

Beschryvinghe van't Pant van Africa.

AEn d'oude Cosmographos, is een groot deel van Africa onbekent gheweest / ende is by de Portugesen eerst ontdeckt: dat leyt ghelyck een punt / beginnende aende Gebiere Zaire met verde van den Equator, ende begrppende alle de Zecant / van Africa boven den Equator, met een ombarck der Abyssinen/tot aendē Goeden Zee. Dit wordt noch van eenige Cosmographos, als namentlyck van Magino, Ethiopia exterior, of Inferior, dat is het buyten ofte Peder. Noozen-landt ghenacut. Wy noemen dat het punt van Africa om de scherpijcheit daert aenden Cabo de Buena speranza mede uptloopt.

Het zijn in dit Landt veel ghedenckweerdighe dinghen/te weten schoone Coninckrijcken/de bergghen Luna, merckelijcke Gebieren/die upt den Meyz Sembre voorts comen: namentlyck Zuama ende den rebiere vanden heylighen Geest/cock het vermarde ende doozluchtige hoofd van Buona speranza of goedē Hope/daer wy int bysonder af schryben sullen. Dit Landtschap is voorts gedeijlt in vyf bysondere deelen, als Ajana, Zanguebaram, het Rijck Benomotapæ, Caferes ende Manicongo.

't Landt dat tusschen den Gebiere Quilmancis ghelegen is / en de deuren vande Goode Zee/ wordt

wordt by den Arabischen Ajana ghenaeemt: dat begriypt twee rijcken Adel ende Adea.

Adel is een groot Rijck/ende streckt van d'engre Arabia, tot het Promontorium Aromata, van Ptolemæus: nu Cabo de Guardafu, hebbende aen het Zuyden ende Westen de limiten van Paep Jans Landt/daer het Rijck Fatigar gheleghen is. De Coninck is een Machometist / en heeft een grooten acht onder des Machomets dienaeren / van heplicheyt ende gheschicktheyt; dat comt van weggen zynen pber/ die hy drijft teghens den Abysinen/ met stadighe oorloghen/ vanghende veel Christenen/dien hy dan aenden Heer der Turcken/ ende Pryncen van Arabien voor een schenckagie sendt/die hem oock bystant doen van boet-volck en Peerden. D'Inwoonders zijn van verruwe geelachtich/ Krighslupden/ hoewel int ghemeen qualijck ghewapent. D'hoofstadt ghelijck sommighe schypen is Anar. Men dit Rijck hoort oock de stad Zeila in een Landachtighe ende laeghe plaets gheleghen/een vermaerde Coopstadt/daer veel Indische waeren hen gevoert worden: 't Landt draecht aldaer Honich/Wasch ende mienste van Oly; oock meer andere vruchten. De stad Barbora comt oock aen dit Rijck/daer veel schepen upt Aden ende Cambaja arriveren.

Adea, het tweede rijck van het Landt Ajana, rijckt aen d'Oosterse Zee / en heeft aen het Noorden het rijck Adel, ende aent Westen het rijck der Abysinen. Dat is seer vruchtbaer / en het heeft oock in eenighe deelen beemden/daer het Vee hem onderhoudt. d'Inwoonders zijn Mauri, ende gheben tribuijt aen Paep Jan. Onder dit Rijck is Magadazzo, dat den naem van een stad draecht also gheheeten/dat een stercke schoone ende rijcke plaets is/ende wordt by een Moysich Coninck gheregeert; Het Landt ontrent is vruchtbaer / 'theeft goet vleesch/ Gerst/ ende Carruwe. Daer beneffens is tot Magadazo een schoone haven / van schepen upt Adel en Cambaja ghesfrequenteert: Wt dese stad comen tanden van Elephanten/ Goudt/ Slab/ Honich ende Wasch.

D'Inwoonders zijn geelverruwich/ oock swert/ ghelijck hen ghebueren/ gaen met 'tbovenlijf bloot/spreken Arabisch/zijn qualijck ghewapent/ende ghebruycken daerom vergifte ppen.
Het heeft

Het heeft wel eer d'hoofst stadt geweest van alle de Mooren/die in desen cant woonachtich zijn. Doozts de Landen Africa, die teghen den Middagh ligghen / ende den ouden gantschelijck onbekent gheweest zijn/worden Zanzibar of Zanguebar vanden Arabischen ghenoemt/ dat is een laech marascich landt met beemden ende Revieren vervolt / dies het een onghesonden ende onghetemperde locht heeft. d'Inwoonders zijn swert met ghecruijft hapy/den Afgoden dienst toeghedaaen/ oock seer gheneghen tot tooverpe ende wichelerpe. Zy gaen boven naecht / maer hebben onder aen het lijf cleeders van verschepte verruwe/en vellen van beesten. Al dese streeck is rouw ende herdt/de plaetsen aenden Zeecant worden by den Mooren bewoont. Onder dese Provincie worden ghestelt de Ghicken van Melinde, Mambazze, Quiloa, Mozambique, ende andere plaetsen.

Het Rijck van Melinde behoort aen Zanguebar, ende is een bemuerde stadt/seer lustich/ligghende van Mombazze 70. mplen/het heeft in overbloet rijjs/Wleesch/Limoenen / Cit roenen ende alderley vruchten/dan cryghen het Cozen upt Cambaja. D'inwoonders zijn Mauri, haer hupsen zijn van steen ende heerlijck opghemaecte/naer de Moorische wijs; zy zijn van verruwe geelachtich/ende oock swert sommighe/onder welken eenige den Afgoden dienen/ andere den Machomet/ende hebben meest al eenighe bysondere beleefcheyt over hen/ ende heerlijckheyt in hujsraet ende cleedinghe/ het zijn vrienden der Portugesen.

De stadt ende het rijck Mombazze leijt in een Eplandeken/ dat ontrent 12. mplen groot is/ ende is vā eender soorte met het Rijck van Melinde, dan de Coninc is der Christenen vbandt. Dese stadt is by de Portugesen ingenomen / die veel Rijckdommen ende Slaven daer upt ghecreghen hebben; dan is by hen achter nae verlaten om d'onghesontheyt des Lochts.

De stadt Quiloa hoort aen het rijck Zanguebar, hoe wel met een engte vānde Zee Eplādris ghewijs van het vaste Landt verdeijlt. Dit Eplandt is ghelegghen aende mont vānde Reviere Coavo; of ghelijck sommighe die noemen Quiloa, of Cahiva, en is seer lustich/ vruchtbaer van alles/ghelijck wy van de stadt Melinde verhaelt hebben. Doozts is de stadt met schoone ende

costelÿcke hupsen der Arabische Inwoonderen verciert / ende zijn die inwoonders Machomesristen / rÿck / eertÿdts machtich over een groote streeck landts / dan is hen heerlyckheyt by de Portugesen seer vermindert / die hebben het Eplandt in ghenomen / de stadt gheplondert / ende veel menschen in slavernye mede ghesleÿpt . Daer over betaelt de Coninck Quiloa alle jaeren 2500. marck goudts aen den Coninck van Portugal.

Beschryvinghe van Mozambique.

Het Coninckrÿck van Mozambique comt aen de Provincie Zanzibar , ende wordt alsoo ghenoemt van een der drie Eplanden / die het vaste landt seer nae liggen. Welcke Eplandt hoewel onbzuchtbaer is / wordt nochtans seer ghefrequentert / ende bloeyt in grooten handel / meer dan eenighe stadt in desen Ocean. De Portugesen hebben daer een sterck Casteel / ende is aldaer een schoone haven / die vande Indische schepen int heu varen ende wederom comen versocht wordt / om van alles / wes van noot is provisie te doen.

Het rÿck van Cefala leit anden Zeecant / ende is bestoren met de Riviere Cuama , ende den bergh Manica, dat heeft den naem van een klein Eplandt / ghelegghen aende mont van een Riviere. Het zijn wepnich steden in dit rÿck / die meer doch naer dorpen trecken . De Portugesen hebben hier oock een sterck Casteel / dat om des neringhs ende coopmanschaps willen / die wordt alhier sterckelijck ghedreven / met Sout ende Pvoze / dat comt upt de Coninckrÿck die binnen in het Landt ghelegghen zijn / die zijn seer Goudt-rÿck / ende wordt dat vermangelt met de waren Cambaja ende van andere plaetsen Indiae.

Het Landt van Monomotapa is een machtich Coninckrÿck / ende wordt by een groot Dorst ghergeert. Dit Rÿck leit ghelijck een Eplandt / tusschen twee tacken van een groote Riviere / die upt

Petrus Kobus delinuit

Die upt den *Mepz* Zembre comende/naer den Middagh toe loopt. Den eenen arm van dit wa-
ter Zuama ghenaemt/ sluyt de Noordelijckste zpde van dit Rijk / d'andere die de Gebiere des
H. Gheests ghenoemt wordt/ sluyt den Middachlijcken zpde; so dat het begrijp van dese *Pro-*
vincie is van 750 *leucken*; of van drie duysent mylen.

Veel Gebieren vlieten door dit Landtschap; dat is anders oock wel ghetempert / lustich en
vruchtbaer/hoewel over al soo niet bewoont/ om de beemden/ die sulcks in eenighe hoecken be-
letten. Hier is een grooten hoop van Elephanten/ die gaen veel tsamen/ so dat ee menichte van
landen upt deser contrepe comt/ hier zijn oock goede Goudt-mynen / niet alleen onder d'aerde/
maer oock in Gebieren ende steenen; d'Inwoonders achten dat doch so seer niet. Zp eeten
Rijs/Visch/etc. zijn van sweter verruwe/ met wilt haps/ van middelmatige stature/ Krijghs-
lupden/ ende vzeelijck door hen bedzielijcke wzeetheyt/ snel in het loopen/ so dat zp oock de re-
nende Heerden voorby passeren; sommighe onder hen zijn Cooplupden: Zp hebben gheen Af-
goden/ dan vieren een Godt/ dien noemen zp Mozimo, bedecken hen onderste deel des lichaems
met Catoene ende Zpde/ daer Gout tusschen gewzacht is / decken ooc hen hooft op verschepe
wjs. Afgoden-dienaers/ Toobenaers/ Overspeelders/ dieben worden by hen met de doot ghe-
straf: Zp trouwen veel Wyven/ doch is d'eerste d'opperste / ende zijn de kinderen van haer ge-
comen erfghenaken; d'andere vrouwen dienen aen dese. Ter tyden van Sebastianus Coninck
van Portugal / heeft de Coninck deser landen met veel van znen Heeren het Doopsel ontfan-
ghen/ dan is achternae by de *Mooren* omgheset.

De steden van dit Landt zijn cleijn/ ende hebben hupsen van stroo / ende hout tsamen ghe-
maecht. D'opperste stadt is Benamatapa, daer de Coninck hem meestendeel onderhout. Noch
streckt deses Conincks macht over de limyten van het Rijk / hier bozen beschzeuen / tot de
hoofden van Mozambique, ende Goeden hope/ soo dat veel onligghende Coninghen aen hem
Tribuijt betalen. Het zijn oock in dit Landt Cen-boztrighe vrouwen/ die ten oorlogh bequa-
mer zijn dan de mangs. Onder d'andere rijcken die aenden Benomotapa ghehoorzaam zijn/ is
het Rijk

Het Rijk Torre of Butua, dat vande reviere des H. Gheests tot den C. des Corientes streckt/ ende wijdt in het binnenste vant landt uptloopt. In dit Rijk zijn costelijcke Nyuen/ende dat heerlijck ghebouw Simbaoe ghenaemt/ dat van obergroote steenen op zijn vierant van outghehinmert is. Hier zijn schoone ende vette weyden/ dan groot ghebreck van hout. Daerom bzynden de inwoonders de messie van den beesten om vier te maecken / ghelijck in sommighe plaetsen van Hollandt gheschiet. De coude is in dese landen groot/ om de felle winden/ die upt den Polus Antarcticus voorts comen.

Het Landt van Cafraria begint vanden reviere des H. Gheests/ tot het Swerte hooft / boven het hooft van goeden hope. Dat is een rauw ende arm Landt. D'inwoonders zijn onbeleeft/ende leven sonder steden/in het ghebercht/als beesten: Soo worden die oock Caseres ghe-noemt; dat is sonder Wetten. Het zijn wreedde bynden van alle natien/ende gaen veel om met tooverpe ende wichelerpe.

Voorts is in dese streck het vermaerde Hooft van goeden hope/ of de buena Sperança, het leijt van Africa naer den Middagh/ende is een vermaert hooft/ ofte uptsteck/ oock seer periculoos/ eerst ontdeckt int jaer 1498. by Vasco Gama; ter tyden van Ioannes, Coninck van Portugal; dat maecht drie hoeken/ die worden ghemeenentlijcken ghenoemt/ Cabo della Guglia, Cabo salto, ende Cabo di buena Sperança. Hier is een groote cracht van winden / die in dit ghewest stadelijcken blasen. Boven het Promontorium leijt een effen plaets/ van sonderlinghe lusticheyt/ op den top vā een bergh/ dat de Tafel des hoofts ghenaemt wordt/ want het groept altoos sonder eenich toedoen van menschen.

Het rijk van Manicongo of Congo, sullen wy bysonder beschryuen.

TWſſchen Aſiam ende Africam, twee deelen des Werelts / leit den Inham vander Zee / die Sinus Arabicus genoemt wordt by de Latynen / of Mare Rubrum; dat is de Roode Zee / niet dat het water rood is / dan alleen dat daer roſachtighe berghen om ligghe / die root Marber gheuen / ende dat de gront op eenighe plaetsen van ſandt roodachtich is. Ende is het ſelfde daer Moyles, met de kinderen van Iſrael d'oochs voets overginc. De Zee is doch van ſelfs op veel plaetsen d'ooch / ende om de rootſen ende ſandthoopen ſorghelijck / dies wordt by nacht niet bevaren (ghelijck Lodovicus Vartomannus gheruycht) ende ruſten des nachts die ſchipluden / tot datmen tot het Eplandt Chameran comt / daer nae vaertmen ſekerder. Het Eplandt Chameran heeft int ronde ontrēt tien dupsent ſchreden / daerinne is een ſtede ken van twee hondert hupsen. Daer woonē Machometiſten ende vleesch en water is ghenoech aldaer. Het heeft oock ſeer ſchoon Sout. In den uytganck der Zee is het ghelijck een ſlecht water; wāt (als Vartomannus boorzſchrijft) ſo is de Zee aldaer niet ober de drie dupsent ſchredē wīt. Op die rechter handt heeftmen een vaſte Landt / dat is veel ſchreden hooghe / maer het is daer onbruchtbaer. Ter linker hant verheft hem eenen uptermaten grooten berch / midden inden uytganck is een tarmelijck Eplandt Bembendo ghenaeemt; daer woonen luttel menſchen.

Wanden hoec; ofte C. de Guadaſu, die engte binnewaerts in / tot Sues (tweck is die upterſte ſtadt daer die Roode Zee voleijnt) zijn 360. mplen; ende van daer ober landt tot die Middellantſche Zee zijn 90. mplen.

Nen het Noordē binnewaerts by Sues, leit het woest Arabia aen d'ander 3pde Zupdwaerts leit Egypten / ende wat laeger nae de Zee van India, leit Arabia felix. Op den hoec van Arabia felix, in het incomen vande Roode Zee / hebben die Portugesen eertijts een fortreſſe gehad / ghenaeemt Aden, maer zijn die nu al quijt / waer dooz dickwils die Turcken die engte van het Roode Depz afcomen / met Gallepen / die in Sues ghemaect worden / ende doen veel quaets aende cuſte van Abex of Melinde.

Onder de rijkste Eplanden die in de werelt zijn/wordt het Eplandt Madagascar gerekēt/
 dat is also by d'inwoonders ghenoeint/ ende by die het eerst ghevonden hebben/ het Ep-
 landt van S. Laurens, om dat het sich vertoonde op den dagh datmen Laurentium fe-
 steert. Het heeft vier dupsent mylen in het ronde/ ende is langher dan Italia, hoe wel so niet be-
 woont. Het leyt ober den Æquator naer den Polum Antarcticum teghens aen het Promonto-
 rium van Moçambique, van het vaste landt Africa 170. mylen. Het is vruchtbaer van alles/
 dat tot s'menschen onderhout dient/ want het gheeft Rijs, Honich/ Wasch/ Catoen/ Suicker/
 Limoenen/ Naghelen; doch wat verschillende van d'Indiaensche/ Gengber/ Amber/ Saffraē/
 Silber/ Sandalum rubeum, &c. Daer zijn Leeuwen/ Lupaerden/ Hertten/ Gepten/ Genschen/
 ende andere dieren/ so wilde als tamme. Het gheeft oock out allycke veel Elephanten/ daer ober
 een groote menichte van Booz; Het heeft oock veel Camelen/ die worden vanden Inwoonde-
 ren om ghesontheyt ghegheten. D'inwoonders zijn van verbynder verruwe/ verwart hayz/
 Afgoden dienaers/ van quade ende barbarische zeden/ zijn wepnich versheyden vande Caserē
 boven beschreven/ decken alleen hen schamelheyt met Cattoen/ ende woonen in dorpen/ die door
 de boscagien verspreyt zijn. Het zijn hier doch veel Mauri, die steden ende vleckē hebben / oock
 eenighe van witter verruwe, die sejtmen zijn upt China gheromen.

Zocotara een Eplandt leyt aen het hooft Africa. C. de Guardafu ghenaēt/ heeft inde langte
 60. mylen/ ende inde bzeede 25. dat wordt int middel met hooghe ende scherpe bergen verdeylt/
 het wordt met groote winden gheplaecht / daerom heeft het veel dinghen ghebreck / door de
 droochte; dan daer zijn seer goede weyden booz de beesten. D'inwoonders zijn ruw ende onge-
 schaeft; het zijn eens deels Christenen; doch de tooverpe seer toeghebaen; woonen in speloncken
 ende sechte hutten.

Vanden C. das Correntes 30. mylen / tusschen het Eplandt van S. Laurens ende 'twaste landt / te weten van het Eplandt 50. mylen / ende van 'twaste landt 70. leggen eenighe so-ghelijcke droochten / van scherp ende louter Cozael / van verruwe swert / wit / ende groen; die worden ghenaeint Os Baixos de Iudia; dat is de droochte vande Judinne / beginnende op 22½. graden / ende durende tot de 22. toe. Dit is ghelyck Virgilius van eenighe diergelijcke schij t Een yselijcke rugh van de verwoede Zee. Daer veel schepen op ghesnebelt zyn; of door de furie van eenich storm; of door versupmenisse der schipperen ende stuur-lupden.

Die door hen vermetel pogen;
Gods gramschap by wyl ghedooghen.

Daer af verhaelt een ghedenckweerdich exempel Ian Huyghen van Linschoten, in zijn Itinerario: hoe dat het schip vā S. Iago, Admirael vande vloot / die upt Portugal gescheyden was in het jaer 1585. ghepasseert zijnde het hooft van Goeden hope / ende gecomen tusschen het eplandt van S. Lorenzo ende Moçambique gheseylt is midden op de droochte / so dat het Schip door de furie vande wint ende Zee / daer op ghebreven / midden door / ghelyck met een blim ghesneden is. Dat quam door de vermetelheijt des Stuurmans / die wilde teghens d'opinie van d'andere Boodtsghesellen / datmen soude alle de Mars-seplen op hysen / dat zy de droochten al ghepasseert waren / die noch voorhanden waren / alst wel bleeck. Van zijn ongheluckighe hobaerdpe most met het endergaen van veel volck s berost worden / dies als de Schipper zijn bevel boldaen hadde / zijn zy tot de middernacht gherustelijck gheseylt / by een donckere Maen / dan daer na flux op de droochten aenghecomen. De kiel ende de twee overloopen van het onderste / bleven op de gront staen / ende het bovenste wat voort varende / is terstont oock vast ghebleven / ende die masten afgehouwten wesende / scheen den Hemel te bersten van het ghekrjtsch ende ghekeru der ongheluckighe menschen / die in dit schip waren; Daer ghetal was vyf hondert /

hft hondert/ende waren dertich vrouwen/beel Jesuyten ende Nonicken. Den Admirael Fer-
 nando de Mendosa; de Schipper/ Stuerman/ende noch andere 10. oft 12. zyn metten eersten
 in het Boot ghefallen/ dat beschermende met bloote tappieten; op dat het niet soude overlast
 worden. Dees zyn naer 17. daghen in commer/ honger/ ende dorst overgebracht/aen het lande
 ghecomen. Die andere die in het schip ghebleven waren/ bleven deerlyck ghemoet/ ende is het
 bovenste stuck van't schip tuffchen de twee overloopen/ alwaer het groote Boodt stont/ aende
 zyde uytghebersten / ende het Boodt half ghebroken uytghecomen. Dat heeft eenen Italiaen
 Sipryaen Grimaldo genaemt/ aenghevat ende begunnen schoon te maerken/ dies hy vande an-
 dere hulp creech / ende zyn ober de meghentich in het Boot ghespronghen/ behalven dat noch
 eenighe andere om den cant hinghen/ van buyten aen/ daer onder sommighe vrouwen/ dan die
 van het Boot/ hiewen hen aen de handen / om den last t'ontcomen / die sulck volck al te groot
 maecte; dies oock eenighe die sonder geweer waren / van hen buyten boort gesmeten zyn. Het
 scheen dat Hemel ende Aerde verginck doen dees aen het schip oorlof namē/ dooz het gekrysch
 van de ober blyvende menschen. So is het Boot boorts gebaren/maer met weynich doozdeel/
 also het seer gheladen was/ ende qualick gheconserteert. Daer over hebben een raet ghesloten/
 ende eenen Capiteyn ghecofen/ dat was een Edelman Melise van Indien/ die soude gebieden/
 ende dat hy beval soude sonder teghen segghen van hen naeghecomen worden. Dees wees op
 yemandt die niet soo weerachtich was / ende worde dan van d'ander buyten boort ghesmeten/
 daer onder was een Timmerman die oock het Boodt had helpen maerken / dan eer hy in Zee
 soude gheworpen zyn/ badt om een stuckken Mermellade/ende een dyonck wijns/ dat genomen
 hebbende/ liet hem ghewillich in Zee werpen. Het waren oock twee broeders in dit Boot/ van
 diemen in Portugal nieuwe Christenen hiet/ d'outste van hen gegrepe wesende tot dien eynde/
 datmen hem ober 'tBoort soude werpen is de ionckste opgestaen / ende heeft ootmoedelycken
 ghebruden/ datmen zyn broeder soude willen los laten/ ende hem inde plaets verdrencken. Dat
 zyn Broeder ouder/ verstantiget en nutter inde Werelt was dan hy/ dat die zyne suster's betet
 soude

sonde wete te helpen. So hebben zy den joncksten genomē/die doch wel ses uren het Boot naer swom/en so zy hē naer de handen hiewen/ om niet aen boort te comen: heeft hy een sweert inde hant gebat/al wast dat het hem dien overmidts sneet/so dat zy noch ten lesten beweecht zynde/hem weder in het Boot namen. Dese twee schryft de voorsz. Jan Huyghen dat hy in Goa gekent heeft. Dus zijn dese luden 20. daghen over wech gheweest / ende ten laetsten aen Lande ghecomen / daer zy den Admirael met het volck van het cleyne Boot vonden. In somma het sijn 60. personen ghesalveert/van alle die in het schip waren/dese 60. leden noch veel eer zy tot Moçambique quamen / worden vande Caffres berooft / ende droeghen groote commer ende miserie. Van het schip is noyt eenich tecken meer af ghecomen/dat is vande Golven met alle het ander volck/behalven twee die sich op berders berchden/ verflonden. Dese Stuerman in Portugal comende worde ghevangen/ende achternae dooz gaben los ghelaten; ja noch op een ander schip ghestelt/dat hy weder op de voorsz. droochte soude verlozen hebben/ten hadde den dagh hen te baet ghecomen. Van also hy met het schip wederom track nae Portugal/so is hy ten laetsten by de Cabo de bona Esperança, met schip/ volck ende waren ghebleven/ ghebende so zijn lichaem aen den blauwen Neptuno, die hem ghetwaerschout hadde van te vozen van het recht dat hy daer op ppretendeerde.

 H 12

Onder

Onder de Provincien Zanzibar, wordt het Coninckrijck van Congo, by den gheleerden Cosmographium Magino gestelt/dat heeft aen het westē den Ethiopischen Ocean/aenden Middagh den bergghen Lunæ ende de Caferes, aen het Oosten de bergghen / daer de rivieren upt spruyten / die inde Fonteynen vanden Nijl vallen/ ende aen het Noorden de Landen van Benin. Het streckt van het Zuiden naer het Noorden/van den Baia des Vagos, tot den C. de S. Catrina; 'twelck leijt aende Zuydt zjde vanden Equinoctiael, ontrent op 2. graden/ ende een half. Dit landt is wonderlijcken vruchtbaer/ende heeft veelderley gewasch/ oock veel breeemde dieren/ veel schoone revieren/ende andere meer wonderheden. Daer op sullen wy pet verhalen/ dienende tot vermaeck vanden Leser.

D'oude Werelt schryvers/meyndē dat dese Landen niet bequaem waren om te bewoonen/ dat om der grooter hitte wille / dat heeft doch d'experientie anders bewesen/alsoo het in dese fonteynen seer ghetempert is. De winter begint hem in onse Lente/ontrent int middē vanden Weert/ende haren Somer int midden van September. Inde winter reghent het aldaer ghestadelgck vijf maenden aen een/namentlijck indē April, Mayo, Junio, Julio, Augusto, en loopen de Gebieren ober het Landt: Dat is d'oorzaeck vanden wasdom der wateren Africa, oock vanden Nijl/ende comt sulcks voort upt de winden / die schadelijck upt het Noordwesten op dese stonden waepen; die worden Etesia genoemt. Inde Somer comt de wint upt den Noordt Oosten ende Zuydt Oosten/die vercoelt den hitte van Congo ende tempert het weer aldaer.

In Congo groept eenen grooten ende wonderen boom / gheheeten Eufanda altoos groent wessende/van seer breeemde deuchden/namentlijck door zijn tacken/ die hoogh op wassende ne-derwaert werpen sekere dunne draepkens / die welke raeckende op d'aerde / wortelen voort s brenghen; waer upt andere planten ofte boomen voortspruyten / die dan oberbloedelijck menichfuldigen. Onder die eerste rinde ofte bast deser boomen / groept een sekere soeteringhe van Linnen/'twelck gheclopt ende gerepucht zānde / inde brede ende lengde upt getrocken wordt/ diuende tot cledinghe vooz d'arme ende ghemeene luden. Het worden oock goede Oesters ghevonden

Congi Regni
 Christiani in A.
 frica nova descri
 ptio Auctore Ph.
 lip po Pigafetta

gebonden aende wortelen vande boomen / als de Zee daelt / die seer bequaem om eten zyn. Voos
 het vernaemste ende beste gresin / in dese Landen werdt eenderley specie ghehouden / die zy Luco
 heeten / dat is cleijuder dan Terruwe / ende heeft eenighe ghelijckenheyt met Mostaert saet /
 doch was grooter / dat malen zy op handt molens / baer een wit meel af comt / dat van goetheyt
 niet minder is dan ons Terruwe meel. Oock soo isser veel witte Milie ofte Geers / ghenoemt
 Mazza di Congo , dat is gheseyt Gresin van Congo , ende oock abundant ofte overbloedich
 Maiz , dat is Turcksche Ter ruwe / de welke aldaer weynich van weerden ghehouden wordt.
 Rijs isser oock overbloedich / ende veelderley vruchtbare boomen / als Citri oenen / Limoenen /
 seer goede Gyangie Appelen / Bauanes, of Indische Vyghen / upt den soeten suur / veel Palm-
 boomen / daer onder een soozte is / vande welke zy nemen / Olpe / Wijn / Aijn / Fruijt en Broot.
 Die Olpe Persen zy upt de pulpe van het fruijt / gelijkmen doet upt de Clyven. De Wijn tap-
 pen zy boben upt den boomen / die boozen zy door / dan dryjpt daer upt een sap ghelijck Melck /
 wesende coel ende fris / om te dryncken is ten eersten ghetapt lieflijck / ende soet / daer nae werdt
 het suur / ende ten lesten Aijn : dat wordt dan op de Salade ghebesicht / ende dryft den urine af /
 dies in die Landen weynich luyden met de steen ghequelt zyn. Het broodt maecken zy vande
 steenen deser vruchten / welke zyn van satsoen ghelijck Amandelen / doch veel herder. In dese
 steenen zyn heerlen seer smaeckelijck om t'eten / ghesont ende goet voetsel by brenghende. Noch
 is hier menichte van Tamarinden / Cassia Fistula , Cederen / Meloenen / Depoenen / Coacom-
 meren / ende allerley andere soozte van vruchten ; daer by Odoardum Lopez bysonder ver-
 hael af is.

De Elephanten zyn in dit Rijck ooc veel / ende seer groot / want zy wassen de halve tijt haers
 lebens (ghelijckmen seyt) ende leven 150. jaren. Dies wegghen oock de tanden van sommighe
 200. medecinael ponden / het pont van 24. loot. De dooren der Elephanren zyn niet minder als
 een der grootste Hondassen / die den Turcken voeren / ses spannen lanck / van ghedaente ende
 soyme van een Ep / treckende na de schouderen scherp toe ; ende met het cloppen des steerts ende
 pozen

ooren verdryben zy de bliegen/als oock met het t'samen trecken van haer bel. Het hant bande
 steert hebben zy seer dick/ als kilepne blesen/ swert ende ginstierende. Dese worden seer begheert
 vande volckeren deser landen/ tot sieract van hen halsen/ ende maecken daer ringen af. Tegens
 d'opinie der ouden/ is bevonden dat d'Elephanten juncturen hebben/ende haer buyggen con-
 nen/haer beenen opheffen/om het loof vande boomē te eten/ende nae het lege water te bucken/
 om te drincken. Voorts de conditie vanden Elephant is sonderling/ende wordt by verscheide
 schryveren afghebeelt; Constelijck by Du Bartas, daer ick dese veerskens uptghetrocken hebbe/
 ende op ons Nederlandsch ghestelt.

Onder de Dieren veel van Godt machtich gheschapien
 Is d'Elephant de Prins, weerdich dees prijs te rapen;
 Of als men merck t zijn cracht, zijn rug; daer de soldaet
 Met een fort op beschanst den vyandt dick verstaet:
 Of oock zijn wijf heyt groot, daer hy des menschen sinnen
 Somtijts mede passeert, hy gaet rijplick versinnen
 Als een neerstich scholier zijn les zijn Coninck weert
 Hy viert, den Maen altoos hy oock Godts vruchtich eert,
 Hy dect in zijn ghemoet den brandt van de Goddinne
 Die d'herten rooft en quēst met haer stralende minne:
 Hy voelt het crachtich vier van een Ooch soet en wreet,
 En sucht onder het jock des schoonheys met bescheet.
 Iac so doch het gheschrift der Griecten niet wil dryven
 De loghentael; hy kan met zijn snuijt letters schryven.

Noch so zijn in dese landē veel Tigerdieren/die (twelck een groot wonder is) nummier meer

witte menschen sullen aenballen / maer wel die swarte / ende liggende by een te slapen witte ende swarte / sullen zy die swarte dooden ende eten; die witte onbeschadicht laten. Het is hier noch een ander gheদিerte Zebra gheheeten / gelijk een Muyl. Dit beest is seer vyeemt vā hap / van de rugge been af tot de buijck ghestreep / met diederley verruwe / swart / wit ende doncker wit / die strepen ofte lysten met proportie volghende / ende ontrent drie vingheren breekt. Dese beesten zijn seer snel / dan d' inwoonders hebben de weet niet om die tam te maecken / daer ober zy oock by ghebreck van Peerden / menschen ghebruycken / die den hastighen reysiger ober het velt draghen. Voorts zijn in Congo Bassen / Buffelen / Wolven / Hertten / Hinden / Septen / Conynnen / Hasen in seer groote menichte. Men vindt oock aldaer veel Zivet-catten / die zy tam maken om de Zivette daer af te nemen; alsoo zy groote lust hebben tot den reucke.

De grootste Gebiere van Congo wordt Zaire gheuoemt / dat is wel $5\frac{1}{2}$ mpen breedt / ende giet wel 16. mpen soet water inde Zee. De hoofstade van Congo is eertijts Banza genaemt / ende nu vande Portugesen S. Salvador, licht op een gheberchte / t' landtwaert in / verre vande Zee 150. Italiaensche mpen / dat zijn 30. onser. Dit gebercht is groot ende hooch / ende meest steen / dat nochtans Water gheeft; ontrent 2. onser mpen in het ronde hebbende / bebout met veel Dozzen ende hupsen / bewoont met meer dan 100. dupsent menschen. Het zijn anders veel Berghen in Congo, die goeden ende costelycken steen gheben / als Jaspis / Porphyer / steenen daer de Hyacinthen in legghen / etc. oock Mynen van veel Metal / die doch niet ontdeckt zijn / door onwille des Conincks van Congo, die is doch Christen gheworden / ende is het gheloof alhier by de Portugesen geplant / den voortganck ende beletsel mach by Lopez voorsz. gelesen wordē.

Op de breeke van 10. graden leijt de haven van Loanda, daer is een Eylant Loanda gheuoemt om dat het een plat ende effen landt is. Almen daer niet meer dā twee oft drie palmen diep in het landt graeft / so openbaert sich soet water / ende alst ebbe is vander Zee so wordt het water soutachtich / ende brack / ende alst gheheel hooch water is / dan is het soet. Hier worden de schoonsste sleck-schulpen gebonden / die in het Coninckryck van Congo voorsz. munte dienen / ende

ende wordt alle dinc om dese fleck-schulpen ghecocht.

D'inwoonders voorts van Congo zijn vrome stercke luyden / sangwynnen / lanclebede / hebben weynich hayz by het hooft / dat noch ghekrolt is / hebben over het lichaem anders geen hayz / zijn van swarter verruwe / eten vier oft meermael daechs. In het Rijk Bamba, draghen d'inwoonders langhe ende bzeede rapieren: Men vint soo stercke mannen aldaer dat zy eenen slave met een slach midden door houden ; jaeeenen levenden Os den kop af. Dat meer is men heester ghebonden / die het vierde deel van een boote wijns weghende ontrent 325. ponden op haren arm ghedraghen hebben. Beneffens dese gheweren boeren zy oock boghen / daer op zy wel gheoeffent zijn / met langhe Beuckelaers van schoysen tsamen ghevlochten.

Het gantsche Coninckrijk / wordt in ses Provincien verdeylt / namentlijk Bamba, Sogno, Sundi, Pango, Batta, ende Pemba. Dat zijn dan al rijcke landen / daer veel wonders te sien is. Leest hier af het boeck vanden voorsz. Lopez, die sal den curieusen Leser voldoen.

Beschryvinghe van S. Helena.

Ghelijk het een groot beneficie ende gratie van Godt gheweest is / die sich in het ontdecken vande Oost Indische Landen / door soo veel periculen ende wateren vertoont heeft / aen d'Europische natie ; so heeft de grondtloose affectie van God / om dese reijs beter te voerden / een plaets gheopenbaert / die in een so langhen ende sozghlijke repse / tot verquickinghe ende vermaeck dienen soude / om den beschroomde Schipper ende Zee-man op ee goede gront te stellen / daer hy met lust mocht dencken het geen hem op dien bzeelijken wech toeghecomen is / ende wederom een nieuwen moet scheppen / om te volbrengghen dat aenden recht enende ghewenschen blytchap van een gheluckige reijs noch faelt. Dat blyckt dan aen het Eerlandt van S. Helena,

Beschryvinghe van S. Helena.

S. Helena, groot 6. mylen/ghelegen aende Zuÿdt 3pde banden Equinoctiael, op 16. graben/
 vijf hondert ende vijftrich Spaensche mylen bande C. van Goeden Hope, bande Custe diemen
 noemt van Angola; of van Ethiopien 350. mylen/ende vanden Custe van Bresilien 510. my-
 len/dat de twee naeste landen zijn die het heeft. Het is wel waer dat dit landt hoor dē aencomst
 der Portugesen gantsch onbzuchtbaer was / hebbende alleen soet water dat seer goet is / ende
 vande berghen af valt inde vallepe by groote menichte / al waer het Kercken staet / doch niet
 verwonderinge also het een droogh bzandtrich landt is/ ende wonderlijcken berghachtich;
 hoe soo grooten overbloet van water daer can ghezijn. Van de Portugesen hebbender metter
 tijt veel ghedierten ghebracht / ende alderley frupten gheplant inde vallepen / die in soo groote
 abundantie aenghewasschen ende ghegroept zijn / dat het onghelooflijck schijnt te wesen; daer
 zijn dupsenben van Dupben/menichte van Gepten/ Borké/wilde Berckens/Welt hoenderen/
 Patrysen/ete. De Jacijt is byp/ende al quam daer een werelt van schepen/ by maniere vā spre-
 ken/soude ghenoech zijn om het volck ronderhouden.

De vuchten als Portugaelsche Vppen/Gzanaet Appelen/Ozaengsen Appelen/en Limoe-
 nen/ zijnder so veel aenghegroept sonder poten of planten van haer selfs / dat alle vallepen vol
 zijn/dat ten lust om sien / ende schijnt een aertsch Paradijs te wesen: dese boomen draghen het
 gheheele jaer dooz/ aengemerckt dat het daer alle daghen vijf oft ses malen reghent / ende dan
 weder de Sonne schijnt. Dooz is dicht by het landt ende rondsomme soo groote menichte
 van visch/dat men niet cromme spijckers oft nagelen so veel vangen can als men wil/die worde
 dan byde schipperen aldaer comende ghezoocht/ende is seer goet van smaeck. Op de Steen-
 clippen van de Zecant/vintmen Sout liggen/ twelck genoch can voldoen tot den nootduft.
 Met ghemeen consent: het is een mirakel van God / dat dit Eplandt in dese custe berde van
 andere landen ende Eplanden / als een Boepe int midden vande Spaensche Zee ghelegghen is/
 hooch niet clippen uptstekende/vzuchtbaer/ende wel getempert/anders waer niet mogelijk/
 dat d'Judische schepen behouden repse mochten doen/dan moesten ontallijcke miserien lyden.
 Hier

Hier worden de crancken bande Indische schepen opgheset/ ende blyven daer tot tander jaer/ als de schepen weder comen / dees worden terstont aen haer oude gesonthept ghebracht / dooz die soetichept des lochts/ en lijflicht die daer wel te becomen is. De Coninck wil niet toelaten/ dat pemandt op S. Helena woone/ om dat het landt niet tot destructie ende epgghenschap soude comen: Daer heeft een Veremijt eertijts ghewoont/ oock eenighe Swarten / die hen daer inde bergen bedecktelijcken hielden; Maer zijn van daer gehaelt/ om hen quaet regiment en schade. Als de schepen aen het Eplandt comen / een jeghelijck neemt zijn logement onder een boom/ ende maect daer een tent om: Het schijnt dan een wel bewoonde stadt te wesen. Daer doet men dan alderlep maniere van Keligie/ tot dancksegginghe; Hoe God hen vanden C. de bona Spe-rança bewaert heeft / daer staen namen op de boomen ghesneden van het jaer 1510. 1515. &c. die met het wassen bande boomen oock vermeerderen / ende is elcke letter bande groote van een span/diemen alsins siet/dooz een curieushept der Boots-ghesellen ende Passagieren. Dit is upt het Itinerario van Ian Huyghen ghenomen.

Het Eplandt van Ascencion, dat is also ghenaemt/om dat het op Hemelvaerts dagh ont-deckt is/dat leit op 8¹. graden vanden Equinoctiael, aen het Zupden/is een hoogh lant ende berghachtich/die een roode verruwe hebben/ is onbuchtbaer/ ende en heeft gheen soet water/ dan men vint aldaer seer veel visschen/ende oock menichte van voghelen: Daer zijn Visschen die vloghelen hebben ende blieghen so langhe haer binnen nat zijn / maer comen dan te vallen/ ende als zp weder nat gheworzen zijn blieghen weder op: dees worden ghenoeemt inde Portu-gaelsche tale Pisse Bolodor.

I Dijt onder den Linse Equinoctiael, is het Eplandt van S. Thomas ghelegghen / alsoo ghe-
 naemt naer den Apostel Thomas, op wiens dagh het gevonden is. Dit Eplandt is bycans
 rondt/groot 45. mylen/rjck dooz grooten coophandel/ontdeckt by den Portugesen ende ge-
 wonnen/doen zy de conquestie van Indië begonsté. De stadt wordt by de Portugesen bewoont
 Pavaosau genaemt; Heeft een goeden haven ende schoone Keviere/binnen de stadt worden on-
 trent 700. familien ghetelt. Daer woont een Bisschop/met veel gheestelijke per soonen/daer is
 vock een sterck Casteel. De suijcker die in overbloet in dit Eplandt voorts comt/is by de Por-
 tugesen inghebracht. Soo is de gront vochtich/ ende bequaem om het Suijcker te voeden/het
 valt dan des mozzghens een dauw/die maecht het landt vet. Veel hupsen zijn daer ghestelt om
 het Suijcker te moghen sieden/ende worden alle jaer weynich min dan 40. schepen met Suije-
 ker gheladen. Dan is dien incomst vergaen so men houdt/dooz eenich gewoont/dat de vruch-
 ten seer vermindert heeft/de woxtelen vande rieden doozstekende/dies nu maer vijf oft ses sche-
 pen inde plaats van 40. gheladen worden. Midden in het Eplandt is een berch vol beemden/
 die is altoos met wolcken bedeckt/ ende ontfanghen veel waters dat genoegh is om het landt
 te verberfchen.

Niet verre van het Eplandt S. Thomas Noozdtwaert leijt een ander Eplandt / ghenoeint
 del Principe, ghelegen ontrent 26. duitsche mylen van het vaste landt/ dat is cleynder dan het
 Eplandt van S. Thomas, doch vanden selfden handel ende nature. Het draecht de name vanden
 Prince van Portugal/dien het alle jaren placht te reuten. Het leijt bycans op drie graden over
 den Equinoctiael.

In het vierde deel Africa is Nigritarum regio, by de Wereltschypberen ghestelt / dat souden wy der Swerten landtschap moghen noemen. Dat heeft 25. Coninckrijcken / die wel eer plachten eenen bysonderen Coninck te hebben / dan zijn nu maer drie / als van Tambuto, Borni ende Gaoga, die regeren de reste; het rijk van Gualara uptgesondert / dat heeft noch een eyghen Heer. Onder dese Rijcken is oock het rijk van Guinea begrepen / dat is den Europischen natie door den handel daer op ghedreven bekend gheworden. Het streckt aen 't Coninckrijk van Melli, ende aen die groote rebiere Niger, vast in de lengte van 500. mply / 'twelck zijn ourrent 100. duysche. Hier in hebben de Portugesen eenighe sterckten / als het Casteel van die Mine op die Goudt custe Melegete gheheeten.

Met het volck van Guinea, is wel te handelen / insonderhept met die so niet bedwonghen zijn vande Portugesen / die de menschen werch voeren / ende daer over gehaet worden. Het landt is volck-ryck / dan verbyeent van Godt / ende van goede discipline / Heydenen ende afgodendienaers / sonder reghel oft ordinantie. Het is rijk van Goudt / Vboijr / Gryn / Ethiopische Peper / Rijs / Garste / Boomwollen / ende veelderhande vruchten / dies D. Paludanus geruycht / dat hem over de 100. vruchten van onbeschreven ende verscheypden soorte upt dese contrere gebrecht zijn. Behalven dat wassen aldaer alderley soorten van groote Boonen / sommighe aen Boomen in pucken eender elboghgen groot / ende eender handt breeidt / etc.

Dier voertighe beesten ende vogelen zijnder in groote menichte / insonderhept Pauwen / wilde hoenderen / grauwe Papegaven / cleijn gebogelt / die aen die tacken ende boomen seer cunstigh den nesten hangen / om vanden gewormte ende Slanghen bebrijt te wesen : geen minder overploet van Viscy is oock in dese contrere; So dat de Poet du Barras met recht gesept heeft.

Het volcxken dat daer woont in het rijke Guinea,

Voorts is het Landt onghesont ende onghetempert voor onse Natie: Dat bysonder om den reghen / die groote vuylnisse ende wormen by vuyghet / om datse vochtich / warm / ende een moeder van putrefactie is; causerende veel sieckten / als heete Cozsen / Vuyckloop / ende het
roode

roode Millsoen/etc. Het volck des landts is seer gheneghen tot diberpe/teghens die bzeemden/
 dan niet teghens hen epghen volck. Het Vrouwvolck is seer den oncuyschept ende hoerdont
 toeghedaden / insonderhept met bzeemde natien ; 'twelck daer oock gheen schande is. Mans
 ende Vrouwen loopen meestendeel bloots hooft / ende zijn wonderlijcken geschozen ; doch alle
 rozt; Zp gaen wepnich over straet/of hebben een groot bzeede bloot mes inde handen/ende zijn
 alle op veelderhande manieren ghepickert / dit doen zp met messen in den huyt snydende / daer
 zp dan eenighe smeringhe met verruwe vermenght in strycken. Zp en sullen niet dzyinken
 sonder eerst wat upt den pot oft can te gieten ; soo dzyinken zp niet over maerrijdt / dan als die
 volegndt is ; dan nemen eenen goeden tuerch op van water ofte wijn de Palma met water ende
 Honich ghesoden vermengt. Daer zijn sommighe van hen die gatē hebben inde bovenste lippe/
 ende oock het binnenste vanden neuse. Inde garen der lippē steken zp stuckē van Elpen been/
 van die groote van eenen Daelder / met een steel daer in / dat gat sluptende ; 'twelck in ghesle-
 ken zijnde comt boven aenden neus/ende over den mont. Sommighe hebben ringen door het
 middelsthor vande neuse; andere zijnder die clepne hoornekens oft tanden daer door ; of door de
 lippen steken. Veel van die mannen ende vrouwen dzyghen oock ringhen door die ooren; waer
 van de sommighe 7. ofte 8. loot swaer zijn. Sommighe hebben daer storpkens door steken 5.
 ofte 6. vingheren lanck.

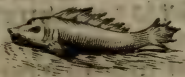
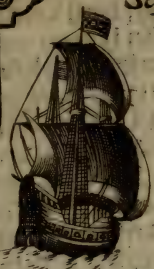
Haer kleedinghe is een matken van basten van boomē ghemaect / om de schamelhept te
 decken. Zp schilderen haer lichamen root / zp maerken oock dichtwils het eene ooghe root/ende
 het ander wit ofte geel/ende noch wel een streck of twee door't aensicht. Soo is oock haer ma-
 niere in het eten sonder maniere; zijn gants ongheschickt / ende legghen wortelen/ visch/ vleesch
 te samen in een schotel. In somma is een rijk landt/ dan het volck of d'Inwoonders zijn son-
 der reghele ofte religie.

De Riviere Gabam die door het landt loopt is seer breedt; heeft veel Crocoddillen ende Zee-
 peerden; oock weel inwijcken.

In het jaer 1440. zijn van eenich Genevoiser ontdeckte sommighe Eplanden/die tusschen C. Verde ende C. Blanco ligghen/die zijn 9. in het getal/by den ouden Gorgones, Gorgades of Heiperides ghenoemt; ende ligghen aende Westersche zyde van Africa. Dese Eplanden hebben overvloed van Septen / gheven goet Sout. Het opperste van dees is het Eplandt van S. Iacomo, lanck 7. mylen/daer is een stadt ende wooninge der Portugesen / die wordt genoemt Ribiera grande; heeft een goeden rebiere ende haven. Doozts is het Eplandt hardt ende ruw / berghachtich / nochtans vol schoone vallepen die volckrijck zijn. Ontrent dese Eplanden is de Zee/diemen noemt van Sargasso. Sargasso is een cruÿt als Petercelie vade Zee / maer is van coleur geelachtich / ende heeft Besien ghelyck Cruÿs Besien / maer zijn ydel van binnen. Den name draecht het by den Portugesen / van Weghen der gelijkenisse die het heeft met de crupden die inden putten wassen / ende by hen Sargasso genoemt worden. Dit cruÿt bedeckt de Zee also vast / dat het schijnt landt te zijn / en men can het water daer qualijck dooz sie / so dat de Schippers groote moeyten hebben eer die daer dooz connen gheraecken; want men moet het met cracht van wint dooz seplen. Men can niet weten waert van comt / sommighe vermoeden dat het uyt de gront comt / hoewel men daer gheen gront can vinden. In het varen nae Indsen soo ghemoeten de schippers aen dit cruÿt niet / want dan loopen zy dicht aende ruste / maer in het weder comen alleen / ende het begint van 20. graden tot 34. graden / ende leijt vast ghepackt op eenighe plaetsen / ghespreijt als Eplanden. Het is dan oock in dese contrepe coudere / ghelijck het by ons is wanneer het niet en vriesst inde Winter; dat houden de Portugesen vooz een grooten rouw / ende vooz sien hen van seer dapperlijck.

Insulæ Capi-
tis Viridis

Septentrio

Oc-
ci-
dens

Insule de C. Verde

I. de S. Antonio

I. de S. Vincent
F. de S. Lucia
I. de S. Nicola

I. do Sal

I. de Bona Vista

Baixa

I. do Maio

I. de S. Jacobo

I. de Fogo

I. Brava

Vigia

Meridies

DE Fortunata Insulæ, of ghelustighe Eylanden / worden by den ouden inde Atlanttscher
 Zee ghestelt / die worden nu Canarien ghenoemt; doch verschilt de situatie der ouden van
 de ghelegghentheyt die by onsen tijt bekend is. In het jaer 1402. zijn dese Eylanden eerst
 ghebonden / also zy nae het ondergaen van het Roomsche Rijck so langhe onbekent hadden ge-
 weest / ende worden 7. ghetelt / namentlijk Lanzarotta, Borteventura, Groot Canarien, Tena-
 riffa, Gomera, El Hierro ende Palma. Onder dese zijn Lanzarotta, El Hierro ende Gomera aen
 bysondere Heeren ghevoersaem : d'andere comen aenden Coninck van Portugal. Voorts zijn
 de Canarien byzuchtbaer van Gerst / Honich / Wasch / Suicker-rieten / Case / Cepten / Kemels /
 ende vellen van dieren: gheven bysonder eenich cruijt Oricelo ghenoemt / daer de Laeckenen
 mede gheverwet worden / ende comt upt dese Eylanden een groote menichte over Europa. De
 inwoonders plachten ongheschickt te zijn / dan nu civiler ende beleefder gheworden. Groot
 Canarien is 90. mylen groot ende heeft ontrent 9. duysent Inwoonders: Het is het hooft van
 d'andere / alwaer den Bisschop resideert / d'Inquisite ende d'Audiensie des Conincks. Tena-
 riffa is wat cleijnder / dat heeft een bergh van grooten hooghte / tot 15. trucken / ende wordt wel
 90. leucken verde in Zee ghesien / desen bergh wordt ghenoemt Pico de Terraira; Men mach
 daer niet op climmen dan inde maende van Julius ende Augustus; want het leijt vol sneeu op
 andere tyden / ende is drie daghen werck om boven op te comen; den top is plat / ende als het
 klaer weer is / soo canmen alle d'Eylanden daer ontrent sien / die doch wel 50. mylen / som van
 malcander ligghen. Veel Solfersteen comen van desen bergh die nae Spaengien ghevoert
 worden. In het Eylant van Hierro of Hier is een groot wonder dat alle wonderen van de
 nature passeert / ende was machtich ghenoech om alle natuerlijke geesten in het onderbinden
 der eyden van dien t'occuperen. Het is een onbyzuchtbaer ende onbebout landt / ende so bysoch
 datmen daer niet een droppel waters vinden can / dan op sommighe plaetsen aenden Oever
 van de Zee / dat doch den Inwoonderen om dat het van der handt is niet te passe comt. Doch
 heeft God den noot van dit water willen beteren / met een wonderlijck stuck: Dat is dusdanich.
 Daer is

Daer is eenen grooten boom van niemant bekend / want zijns ghelijck nieuwers ghebonden wordt / wiens bladeren zijn smal ende lanck / ende staen altoos groen / sonder eenighe veranderinghe; desen boom is becinghelt met een cleijn wolycken / dat altoos in een wesen ende groote blijft / dat bedaut de bladeren vanden boom / die altyt sonder ophouden staen en druppen / een claer dun ende fijn water; het welcke valt in backen / die van d'Inwoonders daer toe zijn ghemaeckt / ende is dit water in soo groote menichte / dat alle d'Inwoonders met Vee en Beesten daer mede in overbloet gherijft zijn. Niemandt can weten van waer dit wonder het beghin sel eerst genomen heeft. Doen de Spaengiaerden eerst in dese landen quamen haer overheft plantten / vindende gheen water in putten / fonteynen of revieren / vzaechden d'Inwoonders hoe zy hen quamen t'onderhouden / die antwoorden dat hen eenich water upt den Hemel viel / bedekkende daer en tusschen desen boom / met alle const; dat die van den Spaengiaerden niet soude bekend worden / ende dat zy daerom souden ghedwonghen zijn het Eylandt te verlaten. Maer een vrouws die van een Spaengiaert voor boelschap ghehouden worde / heeft het uptgebracht / het wonder verhaelt; dat hen ongheleestlyck schein. Maer so zy sulchs niet d'oogen bemerkten / bleven langhen wyl in groote verwonderinghe. D'Inwoonders brachten daerom dese vrou van lijf ter doot / als oorzaecke van hen slavernye. Van desen boom zijn dese veerskens.

In het Yser Eylandt; (een van dees by den ouden
 Niet sonder reden claer voor gheluckich ghehouden.)
 Drincken d'Inwoonders gheen revieren water reijn;
 Of het levende sap van een schoone Fonteijn:
 Hen vocht is inde Locht, hen water compr voortspruyten
 Van een boom, die daer weent met tranen niet om uyten
 Een boom die zijn wortel lanck draeyich heeft ghestreckt.
 In d'aerde sonder vocht en van de bladers leckt

Een Suijcker

Beschryvinghe van d'Eylanden van Canarien.

Een Suijcker soete drop: ghelijck des Wijngaeris struijcken
Te laet ghesneden af een teder sap ontluijcken,
Een gheperelt ghetraen; so valt bv. druppels oock
Van dees boom 'twater reijn, daer d'Inwoonders met smoock
Haer varen vollen al, dat stadich sonder falen
Vliet, dies men niet te veel daer ummer af mach halen.

A Ende rechter handt van dese Eplanden by de 100. mylen verschapden is noch een ander wonder. Daer wordt dickwils gesien een Eplandt / dat zy noemen San Borondon, waer van veel personen op het Landt gheweest zijn / die daer onverdacht op aen quamen ge- baren / ende affirmeren hoe dat het een lustich Eplandt is / wel bewoont oock van Christenen / maer connen niet weten van wat natie of wat tael dat zy sprecken / die Spaengiaerts vande Eplanden van Canarien zijn daer toe menich reyse heen ghevaren / maer hebben noyt weten te vinden / daerom worden verschapden opinien gheseyt: Dat het betoovert is; dat het eley is / ende altoos met wolcken bedeckt; dat die groote stroomen ende cracht van water de schepen daer af dypben / etc. Doch wordt voorz warachtich ghehouden dat het Eplandt daer; gheens ghelegghen is; maer dat can niemant vinden.
De Wpnen van Canarien goet ende welsmaeckende / zijn over alle de Werelt ghenoech beken.

De streeck landts van Africa, die eertijts placht bepde de Mauritania, Africam, Propria, ende Cirenem te begrÿpen/wordt nu Barbarien ghenaemt. Dat heeft aen het Oosten de woestynen van Barca, aenden Middagh den bergh Atlas, nu Meies ghenaemt; die van het Oosten tot het Westen streckt/daer d'Atlantische Zee den naem af dzaecht; die oock Barbarien aen het Westen besluÿt/ende aen het Noorden den Middelandische Zee. Dit is het ver-naemste deel van Africa, ende wordt nu in 4. Coninckrijcken of liever Provincien ghebeÿlt; te weten het Rÿck van Maroco, Fez, Telesine ende Tunes.

D'inwoonders zijn van byandachtigher verruwe/ende worden Barbaren ghenoemt/van het woordt Barbara, dat int Arabisch murmulen beteÿkent/om dat d'Africaensche spraek den Arabinen niet anders luÿt dan een beestelijcke tael; die met gheen toelancck haer woorden upt spreken. Men seyt dat dese Barbaren eertijts Afgoden dienaers gheweest zijn/tot het jaer 150.eer Machomet ghebozen was/doen ontfinghen zy het Christelijcke gheloof/dat is by hen achternae verlozen/ende zijn den Machomet aenghehanghen. Het is dan altehans gehoorzaam aenden Keiser der Turcken/ende oock eensdeels de Prince Seriffo; so zijn noch eenighe Casteelen in de macht des Conincks van Spaengien.

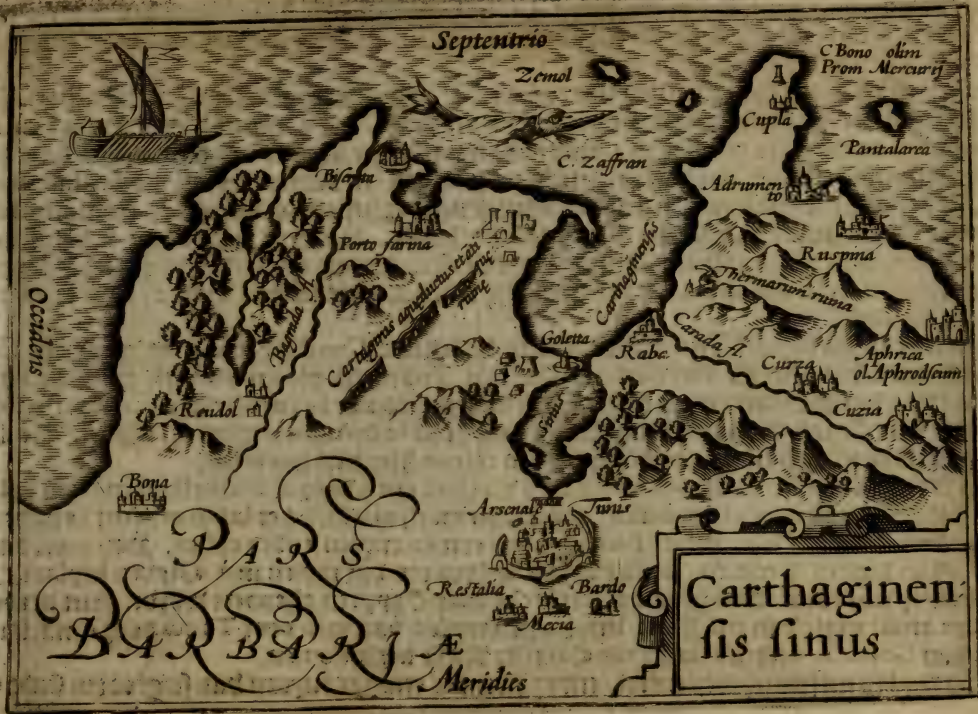
Dit landt is aen de Middelaendische Zee/vanden Streto di Gibraltar tot Egypten toe/met eenighe bosachtighe bergen beset/die zijn vol van alderlep ghediert. Tusschen dese bergen ende den bergh Atlas is een groote effenheyt/doch met eenighe heuvelkens vermenght/dies is seer byuchtbaer/ende bespoept met veel Gebieren die vanden berch Atlas af comen/ende inde Middelaendische Zee vallen. Het heeft daerom veel hoosden/dees zijn de vernaemste C.de Non, C.de Boiador, C.de Cuer, C.de Son, C.de Cantin, behalven veel andere die inde middelaendische Zee upt steken. Daer zijn veel Fonteynen die schoone beecken voortz byenghen/daer beneffens is het landt de coude meer/dan de hitte onderwozpen; soo byenght de windt oock dickwÿl snee voortz.

Het volck heeft eenderley maniere van leven als d'Arabien / doch zijn beleefder / eergierich / lichtveerdich / loos / ontrou / hastich / hoochmoedich / vol vermoedens / jalour / luchtich / in het stryden niet Beerden veerdich / dan die qualijck den arbeyt weten te draghen.

Beschryvinghe van 't Rijk van Tunes.

Het Coninckrijk van Tunes beslaet de contrepen vande Gebiere Maiori, tot het water des Landts Mesratae, ende begriypt al het Landtschap / dat vanden ouden Africa Propria, of Minor gheuoemt worde / ende Numidia antiqua. Dese streck is tamelijcken vruchtbaer / vooz beesten ende Cozen seer bequaem / ende overbloedich in boomen. D'invouwers zijn ghesont van lichaem / die teghens den arbeyt wel moghen / ende die oock meest tot volmaeckten ouderdom comen / ten zy dat hen eenighe gheweldighe doot overcomt / want de sichte vallen haer niet lastich / ende vreesen die oock luttel. In vyf deelen wordt dit Rijk ghe- deylt, namentlijck het Landtschap Bugia, Constantinæ, de Jurisdicctie van Tunes, Tipoli ende Ezzab.

Het landtschap Bugia, beghint vande Gebiere Majori, ende streckt tot de bergghen Constantinæ, langhs den Middelandtschen Zee / dat bycans een streck is van 40. mylen. Het landt is reensdeels vruchtbaer / eensdeels oock arm. Het zijn daer sommighe steden die volckrijk zijn / als Necaus ende Chollo. Maer Bugia is de hooft stadt. Hier placht eertijts schoone Kercken ende Collegien te zijn / oock Gasthousen / Cloosteren / ende een sterck Casteel. De vorghers waren den geylheyte seer toeghedaen / ende de Spaengiaerden moepelijck / maer de stadt is van Peter van Navarren berooft / ende gheplondert in het jaer 1508. dies d'Inwoonders tot ellende ghecomen zijn. Het Landt ontrent dese stadt gheleghen / is vooz het greyn onbequaem / draechte niettemin

niettemin goede vruchten. Het zijn in dit Landt hooghe berghen/met beemden ende fonteynen
 verciert/d' Inwoonders zijn rijk ende liberael; hebben een oude manier van een Cruys boven
 den kaeck te schilderen.

't Landtschap van Constantina leijt tusschen Tunes, ende de Gebiere Guadilbarbar. D'op-
 perste stadt is Constantina: dat is eertijts Cirta geweest / het Conincklyck Hof van Masinisa.
 De muren vande stadt zijn hoogh / oudt ende van schoone steenen opghemaecht / daer zijn 8.
 dupsent familien binnē. De huysen zijn aldaer hierlyck / en ontrent de stadt is het lant vrucht-
 baer / daer worden oock eenighe schoone timmeragien ghesien / by den ouden Romeynen opge-
 maecht. Daer onder is oock ten Triumphalen booch. Soo leijt oock in dit Landtschap de
 stadt Bona, daer S. Augustinus Bisschop gheweest is. Bepde dese steden zijn tot den coophan-
 del gheleghen / ende aen Bona lijt een effenheyt van 40. mylen lanck / ende 25. breedt daer goet
 Cozen op wast.

De heerlijckheyt van Tunes leijt tusschen de Gebiere Guadilbarbar ende de rebiere Capes.
 Dat is een vernaemt Landtschap / om de stadt Tunes, die placht over het gantsche Rijk te
 domineren / dat was wel eer een cleyn stede ken / maer is nae de rupnen van Cartago seer opge-
 comen / daer zijn nu tien dupsent familien / ende heeft in den omneganck 5. mylen. De Gene-
 vopsers / Venetianen ende andere coopluyden comen hier veel handelen.

D'inwoonders zijn doch dooz den bandt niet seer rijk vooz al d'Edelluyden / om de dierte
 van het Cozen ende ander ghevassch / want men mach qualijck het landt ontrent de stadt bou-
 wen / dooz dien dat d'Arabieren daer veel hen comen ruppen ende rooven. Soo moet dan het
 greijn van buyten in comen / doch zijn dese velden tot vijf mylen met Olyven beplant / daer
 goede Oly van comt / daer groote menichte af naer Egypten ghevoert wordt. Niet verde van
 Tunes aende engte van een Meer / langh thien mylen / daer men naer Tunes dooz comt / lach het
 fozt van Goletra, eertijts by Keiser Carel de vijfde inghenomen.

Cartago is nu seer ghedestruert / ende zijn maer eenighe rupnen van so grooten stadt over-
 ghebleven /

ghebleven/daer zijn noch ontrent 25. Winckelen van Cooplyuden/ ende ontrent 500. huyzen/ die doch sechtelijck ghebout zijn. D'inwoonders zijn ellendich / en nochtans seer hoværdich.

Biserta legt aende Middelandtsche Zee/was eertijts Vica, dooz den doot vanden moedigen Cato vermaert.

Het Landtschap van Tripoli begint vande Gebiere Capes, tot het Landtschap Mesrata, ende placht de stade Tripoli eertijts vermaert te wesen dooz dē Coophandel, dan nu een plaets van Zee-rooveren die de eustinghe van Italien stadelijck quallen.

Ezzaba het laetste landtschap van het Rijk van Tunes, legt boven de Provincie van Tripoli, naer het Oosten. Dat begrijpt renighe steden / provincien ende velden / daer meest gheengrenen wassen/dan alleen Olven/Dabels ende andere vruchten. Het opperste landcken vande dese streeck is Mesrata, acnden Middelandtsche Zee/ dat heeft veel Dorpen op het gheberchte ende platte landt, daer d'Inwoonders meest ryck zijn ende gheen tribuyt gheven.

FINIS.

BESCHR YVINGHE VAN TERCERA.

Inde wech van West Indien of America, zijn eenighe Eplanden ghelegghen / die Açores genoemt worden / dooz de menichte van Sperruwens aldaer gesien / ende eertijcs ghevonden; oock zijn geheeten de Vlaemsche Eplanden / om dies wille dat in het Eplandt Fayael d'eerste Inwoonders Nederlanders zijn gheweest: daer alsnoch een gheslacht af is / ende oock een waterken / dat Aribera dos Framengos heet / dat is de Beecke vande Vlaminghen. Dees zijn seven in ghetal Tercera, Sant Michiel, Sant Maria, Sant Iorgie, Gratiofa, Pico, en Fayael: Het hooft van alle dees is Tercera, ghenaemt Insula de Iesus Christus de Tercera, dat heeft ontrant vijftien oft sestien mylen in het ront / ende is hoogh / oopvachtich landt / dooz de ghelegghentheyt ende ghemaecte stercken daer die faelgeert onwinbaer. Het heeft gheen seckere haven / dan vooz de stadt Angra, is een open haven / ghelijck een open mont v'ne halve Maen; daer het oock den naem af draecht / die het aende stadt mede verleent.

Ken d'eene 3de vanden haven liggghen met een uytstekende elleboghe twee hooghe berghen / ghenaemt Bresyl, die comen gheheel in Zee / so dat het van verre schijnt af gheschepden te wesen van het Landt. Dese berghen zijn seer hoogh / so dat men daer altoos wel zien of 12. mylen / etc. in Zee sien mach. Op desen bergh wordt wacht ghewachten / ende toont de wachter met vlagghen den gencomst vande schepen / die hy op pilaren stelt daer toe ghemaect. Welcke wacht oock over het gantsche Eplandt op hooghe uytstekende berghen ghewachten wordt / om te verwittighen den Gouverneur / so daer eenighe nieuwichteyten toeviel. Aenden voet vanden bergh / op den uytersten hoek inde Zee / staet een fortreffe die corespondert met een ander fortreffe die daer

LL

die daer recht teghen over comt/so dat dese twee den haben beslupten ende beschermen dat daer gheen schip in noch uyt en mach/sonder hen belieuen. De stadt Angra is d'hoofst-stadt van andere steden der omliggende Eplanden/ daer is den Cathedrael van't Bisdom/ het Goubernement/ende Audiencie ober alle d'Alfores. Het is dan een ander stadt in Tercera, Villa de Praya genaemt/om het Strandt daer die aen ghelegen is: Dese plaets is goet van timmeragie/dan heeft weynich Inwoonderen/die meest al met landtnering om gaen/ also het goet Cozenlandt: daer ontrent is. So is dan het Eplandt seer vruchtbaer; het heeft veel Cozens ende Wijn/die doch licht is; ende andere nootduftighe dinghen/ dat het sich in tyde van noot selfs soude connen onderhouden. Daer is oock veel fruyts van Per sen/ Appelen/ Peren/ Oraengien/ Limoenen/etc. oock eenich bysonder/dat onder d'aerde wast/ ghelijck Radis of ander wortelen/ dat noemen zy. Batatas, is een voetsel aldaer van het ghemeen volck / ende worden seer gheacht in andere landen daer die ghebracht worden. Daer zijn oock eenighe erten die zy Lunstas noemen/ ende is een goet eten / dat in andere landen seer gheestimeert wordt / dan is in Tercera om de menichte een spijs der verkleenen. Soo is noch in dit Eplandt een plante die in het wilt wast/ hebbende een wortel vande dichte van een paer bujsten/ende is als Gout-geel hayz in het aensien/in het tasten als zyde/dat ghebruicken d'Inwoonders om hen bedde te vullen inde plaets van pluymen/ ende soude wel tot eenich gheweuen werck moghen ghebrocht worden / waert dat pemandt het daer op toelepde. De principaelste ende voornaemste neringe deser Eplanden is in het Pastel ofte Weet/daermen mede verwet. Hier zijn de Canary vogelkens by duysende/ daer eenighe neringe mede doen/Quackels/ Hoenderen/ Calcoense hoenderen/ ooc veel visschen van veelder ley soorte/

Het landt is seer clipachtich/ende can qualijck daerom betreden worden: Dese clippen zijn seer scherp/doch draghen Wijn/ende wast den Wijngardt seer gheluckelijck tusschen de steenen ende rotfen met verwonderinghe. 'tGoet landt ende platte velden die op sommighe plaetsen veel zijn/wordt met Cozen besaep/ dat is daer van so goeden ghewas/ dat het tot hen onder

hout/

Hout/doch van beertien baendelen Spaengiaerden/daer liggende/ghenoch streckt/sonder dat men van bupten yet van doen heeft/behalven als het quaet ghewas is gheweest/dat by wplen oock ghebeurt. Doch can't Cozen in het Eplandt niet boven ijaer gheduren/jae soude gheen vier maenden goet zijn/waert dat d'inwoonders het selfde niet in eenighe putten daer toe ge-maectt befloten/daer het in leijt tot voorby Kerstmis/ende duurt dan voortz het gantsche jaer/sonder datment heeft te verschieten. De Ossen van Tercera zijn de schoonste van die in eenighe plaetsen moghen ghebonden worden/ende hebben uptermaten schrickelijcke hoozen/dat is dan'tmeeste gherijf van het Eplandt. Dese beesten hebben al namen/ghelijck menschen/ende hoozen daer nae/soo dat eenen met zijn naem vanden meester gheroepen/al warender dupsent inde weijde/sal upt den hoop comen aen den Heere die hem roept.

Tercera heeft veel plaetsen die hol schynen te zijn/ende als men daer over gaet/het luyt als een Kelder. Daerom is het oock den Aerdtbevinghe seer onderworden. Soo zijnder oock veel verbrande plaetsen/die eenighen vierighen domp uptgheben/men vinter oock water ofte fonteynen daer men een Ep sieden mach/al oft over vupz hinck. Die implen van Angra is een fonteyn op een plaets genaemt Gualua, dese heeft een proprieteyt/dat het hour daer in geworpen met lanckheyt van tyden steen wordt/dies een boom onder de fonteyn comende in d'eene helft zijn wortelen in steenen verandert siet/ende d'andere noch natuerlijcken.

In dit Eplandt is menigerhande soorte van hout/dat root/wit/geel is: ende wonderlijcke dient om eenighe properheyt af te maecten/so zijn oock veel Schynwerckers alhier. De Cedren zijnder ghemeen/als by ons de Wilg ofte Elst is/ende dient het oock voor brandt hout.

De locht van Tercera is ghesont/ende regneren meest twee siechten. O Ay, dat een geraecktheyt vande locht is/ende brengt groote lammicheyt mede/ende O Sange dat is het bloet dat een haestelijck over comt. De winden zijn daer seer fel/ende verteren de steenen ende pfer vande hupsen. so dat het maer stroep schijnt te wesen; so dun wordt het door dese felle windē gemaect.

D'inwoonders zijn Portugeesen/van over cozte wyl is een Spaensch Gouverneur ghestelt

ende een spaenssch Garnisoen.

Het Eplandt heeft behalven de twee steden noch veel treffelijke doopen/als San Sebastiaen, Sante Barbara, Altares, Gualva, Villa noua, ende veel andere vlekken/ so dat het altemael meest bebout ende bewoont is. Het leijt seer propijs booz verbersinghe booz de schepen van Oost en West Indien/ Brasilien, Cabo verde, Guyne, &c. ende wordt daerom meest van hen besocht.

Beschryvinghe van Cuba Hispaniola Iucatan, &c.

Optalijcke veel Eplanden ligghen booz den Mare del Nort ghespreijt/ die aen Americam ofte den nieuwe Werelt behoozen/ die zijn sommighe by Columbo ontdeckt/ andere by andere Schipperen oft Piloten. D'opperste van dees zijn Hispaniola, Cuba, Iamaica, ende d'Eplanden der Cambalen/ die sullen wy bysonder beschryven. In dit teghenwoordighe Caertken is oock te sien/ de gheleghentheyt van het Landtschap van Iucatan, dat toont hem als een Eplandt/ met een uytsteck inden Mare del Nort, heeft inden ommevangh 900. mylen: Het is van Cozen/ Vruchten/ Honich/ Wasch/ ende eenighe dieren rijk/ als Endt boghels/ Vinnen/ Hasen ende Hertten. d'Inwoonders zijn moedich ende Krijghslupden/ die met boghen ende sehilden omgaen / plachten al het lichaem ende aenschyn met root ende wert te verwen / eten gheen mensche vleesch ghelijck alle andere onligghende volckeren/ eerden oock een teecken van het Cruys/ booz de aencomst der Christenen.

Tusschen Iucatan ende Nicaragua leijt Guatinala een stadt / in een vruchtbaer ende lustich Landt daer goede lucht is. Hier woont de President des Conincs van Hispanien/ die een onghelimiterde macht heeft in saecken der rechten aengaende.

In het jaer 1492. is het Eplandt Cuba van Columbo eerst ontdeckt ende ghevonden. Dat heeft hy Fernandinam ghenoeemt/het heeft aende Oost zyde het Eplandt S. Dominico, aen die westrant Iucatan, naer het Noorden den grooten upthoek van Florida, in het Zuiden het Eplandt Iamaica. Het is langher dan breedt/ daerom wordt hy een wilghe blad ghelecken/ ende is lanck van Oosten tot Westen 300. mylen ende van't Noorden tot het Zuiden 70. mylen/inde breedt op sommighe maer 15. op sommighe 19. mylen. Het midden des Eplands leit op de longitudo van 91. graden/ende op de laritudo of hooghte van 20. Men heeft het langhe tijt voor een vast landt ghehouden / om zijnder grootheyt wille / ende d' inwoonders selfs wisten niet dat het een eynde hadde / om dat niemant van hen buyten de gheboort plaets veel quam/ slechtelijck meenende dat anders geen landt en was dan dat zy besloeghen. Het aertrijck is hoogh/ rou ende scherp van berghen / de Zee is op veel plaetsen wit / de Rivieren van goet water/die oock som Goudt voeren. So wast oock aldaer veel verruwers Crappe. 't Is oock vol dichte boscagien/vol Opvers ende schoone rebieren van soete wateren/ ooc andere Opvers die sout water hebben. Het zijn in Cuba ses steden vande Spaengiaerden bewoont / waer af de voornaemste is S. Iacob de residentie ende stoel des Bisschops / maer Havana is des gheheelen Eplands coopstadt/ende der schepen Timmerwerf. Twee merckelijcke dinghen worden van dit Eplandt gheschreven/waer af het eerst is dat alhier een vallepe licht tusschen twee berghen/twee of drie spaensche mylen verde streckende/ waer in de natuur van selfs sekere seer rode clootkens voortbrenghet van steen / datmen niet ronder maecten noch slypen mach in soo grooten overbloet/datmen gheheele schepen daer mede laden mocht ende Ballasten / en wordē ghebruyckt int gheschut inde plaets van Loot of Pser. Het ander wonder is een bergh niet verde vande Zee/ daer upt menichte van Peck vloeyt/ alwaer het opdrijft/ende weert herwart ende derwaert met den Winden ghedreven/nae dat die waepen. Dit Peck wordt ghebruyckt om schepen daer mede te Becken.

Het volck van dit Eplandt is vast ghelijck dien van Hispaniola, doch soo isser eenich onderschept

Occidens

Oriens

Septentrio

Meridies

Cuba Insula

Iamaica

CUBA
INSULA

Milliaria Germanica
10 20 30
Petrus Kœrner celo.

schept inde spraecke. Bepde die mannen ende vrouwen gaen naect. In die byplofften houden zy een vzeemde maniere / want die trout slaect selfs niet ten eerstmael byden Brujt / maer wesende een Heere / noodicht alle de Heeren daer toe / ende een Coopman alle de Cooplyuden / etc. also wordt hen de wach ghebant . Om een slechte oorzaeck wordt het huwelyck gheschepden van des mans wegghen / dan die Vrouwen mogen gheen oorzaecke tot schepdinghe vinden van haerent wegghen. Grootte slanghen zijn in Cuba, die zijn doch niet schadelijck noch fenplich / en worden sonder schade ghegeeten / ghelijck Martyr van Milanen wel ghetuycht . Der plachten veel inwoonders deses Eplandts te zijn / die daer van langhen jaren ghewoont hadden / maer zijn dooz verschepde abonturen tot niet gheromen ende vergaen ; 'tis nu een woonplaets der Spaengiaerden.

Iamaica leyt teghens Cuba ober / dat wordt vande Spaengiaerden S. Iacob ghenoomt / leyt tusschen de 17. ende 18. graden aende Noordtzyde des Equinoctiaels , hebbende aen't Oosten S. Dominico, het Westen den hoeck van Iucaran, het Noorden Cubam ende aen't Zuiden Lacerana . Dit Eplandt is ontdeckt van Christophoro Columbo in zyn tweede nabigatie dooz dese Landen / ende is inghenomen van zyn Soon Don Diego regierende het Eplandt van S. Dominico, dooz Iohan di Squibel ende andere Capiteynen. Die vzeede deses Eplandts ober wynt de lengte / heeft van het Oosten tot den Westen ontrent 50. mylen / van't Noorden tot den Zuiden ontrent 20. is byde Spaengiaerden meest bewoont. Iamaica heeft eenē berch sich berheffende van alle canten innewaert aen / tot in het midden van het Eplandt / ende dat soo eendrachtich datmen naulijcks ghewaer worden mach. Hier groept Gout / ende seer spne Boomwolle / heeft veel ghedierten die aldaer upt Spaengien ghevoert zijn.

D' inwoonders waren eertijts menichfuldich ende weerachtich / scherpsinnigher dan die inzenighe andere Eplanden woonachtich zijn.

Dit Eplandt wordt vande Inwoonders Harty ende Quisquæla ghetenaemt/ maer vande Spaengiaerdē Hispaniola, ende S. Domingo, van de vernaemste stadt die by hen aldaer ghebout is. D'omneganck van dit Eplandt heeft 310. leucken; of dupsent vierhondert mylen/ ende de byede is verscheyden/ maer op het byedste zijn 300. mylen. t' middel van het Eplandt leijt vanden Equinoctiael schier op de 19. graden naer het Noorden/ ende is van langer fatsoen van het Oosten nae het Westen. Het is bergachtich/ nochtans lustich/ vyzuchtbaer/ van alles rijck/ van goede ghetemperde locht/ dat daerom de boomen meest altoos groen zijn; Het gheeft groote menichte van Suijcker/ Cozen/ veelderley vyzuchtē/ ende crupden: Het brengh oock Cassē Pistel voortz/ Gengber/ Mastix/ Aloes hout/ ende Sout. Dooz den aencomst der Spaengiaerden waren niet dan drie soorten van viervoetighe beesten bekennt/ dan nu is de menichte van alderley ghediert in dit Eplandt/ dies hier groote neringh is van huyden en vellen. Gout ende Silver vintmen inde Mynen van Hispaniola, soo gheeft het oock eenighe goede blaewe verruw. Veel Gebieren ende Neypren zijn in dit Eplandt. De principaelste stedē zijn S. Domingo, dat een Aerts bisschopljcke stadt is/ ende de residentie vanden President/ S. Ioannis, Portus Plata, Portus Regius, Canana, Xaragua ende andere/ dat der Spaengiaerdē wooninghen zijn. Ontrent dit Eplandt wordt de visch Manat ghevonden/ diemen als een hont alle ding leeren can/ ende is goet van smaeck/ goet van memozie; Siet hier af P. Martyrem.

De nieuwe ghevonden Werelt lang onbekent te vozen/ is met verschepte nartien beteijckst gheweest/ dan een naem is dien als eyghentlijck toegebleven van Americo Vespucio een Florentijn/ die nae Columbum in het jaer 1497. dit lant ontdecket heeft. Als wy dan de nieuwe Werelt willen noemen als een deel vanden gantschen Aertbodem / dat heeten wy dan Americam. Dat is gedeijlt in twee groote Scier- Eyslanden: Het eene wordt America aen het Noorden gheuoemt / het ander America aen het Zuyden / dat leyt over den Equinoctiael Zuydtwaerts/ hoe wel het noch eenighe deelen heeft aen d'andere zyde vande voorsz. Linie/ en het is ghelijck Africa uptghestrekt/ eenen grooten Piramide ofte Raelde ghelijck/ wiens voet aende naeute is nae het Noorden/ boozts eyndende aende engte van Magellanes. D'oostersehe zyde heeft een grooten Zee/ die del Nort gheuoemt wordt/ de Westersche den Mare Pacificum ofte del Sur. Men seyt dat het omseplen van dit gantsche landt soude sestiën dupsent mylen begryppen/ ende is de zyde nae het Oosten vande Reviere Maragnon, tot de Rio de la Plata onder het ghebiet der Portugesen/ de reste behoort aenden Coninghen van Hispanien. Boozts in dit deel des Werelts zijn met een langh rack eenighe hooghe berghen uptghestrekt / daer den top oock by de voghelen niet af gheraecht wordt/ upt dit ghebercht vallen eenige groote Gebieren/ die hen water in bepde Zeen ontlasten/ namentlijck den Rio de la Plata ende Maragnon.

Rio de la Plata, dat is de Splvere Reviere / is alsoo ghenaeemt / om dat die groote menichte van Silber mede brenghet werwaerts dat zy bliet: Daer uptganck is inde Mare del Nort, met een groote mont beertich leucken wijdt.

De Reviere Maragnon heeft oock een dappere groote ende wyde / want men seyt men can die 6. dupsent mylen bebaren/ ende dat den mont soude 60. leucken begryppen.

So is dit deel des Werelts rijck van Gout ende Splver/ ende heeft alderley lijftocht jaer ooc om den lust mede te boeten/ so heeft het oock costelijcke ghesteente. Van (eplaes) d'inwoonders zijn van byster leven/ die malcander eeten/ ende oock noch onsupere dieren; daer wy niet recht een schroom booz hebben. Veel Landen/ veel Provincien zijn dooz dese streeck gespreijt/ die zijn sommighe

Sommighe onbekent/ende om haer armoede of weetheyt der Inwoonderen niet seer ghesocht/
sommighe weder wel bewoont. De voornaemste Landschappen zijn Castiglia del Oro,
Chili, Peru ende Brasilien, die zijn by de Spaengiaerden ende Portugesen tamelyck doorbout
ende ghebetert.

Beschryvinghe van Brasilien.

Het Landtschap Brasilien leit tusschen twee groote Gebieren / Maragnon ende Rio de la
Plata; waer van d'ene aen het Zuyden leit / d'andere aen het Noorden / hebbende voorts
aen't Westen de hooghe berghen van Peru, ende aen't Oosten de groote Zee / ghemeen-
entlyck del Noort gheheeten. De langte van het Noorden aen het Zuyden is van duysent vyf-
hondert mylen / de bzeede van het Oosten naer 't Westen van vyfhondert mylen. Dit Landt
wordt wel beschreven van Ioannes Petrus Maffæus, Historyschryver ende is dese.

Brasilien is een deel vande nieuwe Werelt / dat heeft Americus Vespucius van Florenten
met de Fortuyn van Emanuel, Coninck van Portugal / wel ende neerstelycken doorsien. Het
is een lustighe contrep / die locht seer ghesont ende ghetempert / want eenighe soete winden wyt
de Zee aldaer voorts comende jaeghen alle de vaporen vroech wech / dat van de Son sonder
eenich beletsel ober bergh ende dal schynen mach. Veel Fonteynen / Beemden ende Gebieren
zijn hier / dat ick d'ander verswypghe; den Rio de la Plata comt soo gheweldich met een mondt
van 40. leucken in Zee / dat de schipperen het soet water scheppen / al eer zy eenich landt sien. Het
landt op eenighe hoeken effen / op andere hoochachtigher / hout een vette aerde / die het in ghe-
wozpen saet met dubbelden woeker gheluckelyck wyt gheeft. De Suiker isser in overbloet /
dat heeft de nature als een hemelschen gaue / den Honich van Attica passerende / in eenige rieten
verbozgher /

verborgghen/die byde Portugesen in Brasiliën woonachtich/ ghesuybert worden / ende ober de gantsche Werelt met onghelooftijcke winst gherocken ; dat den ouden onbekent gheweest is/ die sodanighen handel vanden Suÿcker niet en hadden . Doch zijn daer eenighe Planten by den inwoondere Coparibas genaemt/ die gheven een sap als balsem / van sonderlinghe goede reucke/ als men daer in snijt inde Somer/dat wordt tot veel dinghen ghebruÿckt / bysonder tot wonden te ghenesen/ende letteekenenen wech te nemen/daer heeft het een groote cracht in. Men siet by wÿl dat dese plant ghekneust ende gheseten is door het aenworpven van eenich ghebdiert/ dat vande serpente ghebeten/of van eenich ongheluck gequetst/ upt dese Coparibas , een seker remedie haelt/daer toe vande nature ghedzeven. Van de Zabucals seer hoogh/draghen eenige herde knoppen/die met den mont naer d'aerde hanghen / ende hebben van binnen eenighe Castanten van uptnemende smaeck/die ballen upt rijp zijnde gheworden/ ende gheven sich sonder meer moeyte voor een smaeckelijcke spijs aende Inwoonderen . Doch onder alle soorten van planten/so spannen d'Ananazes den Croon. Dat is een laeghe plant/ van wiens telgen eenige Dijn-noten hanghende zijn/ die op hen tijt in stucken ghesneden / zijn niet alleen met een goede sonderlinghe reuck bequaem om flux t'eeten/maer worden oock langhen tijt bewaert ende geconsijt. Nu oock de vruchten die upt onse Werelt daer hen ghebracht zijn/die comen weeldelijck ende met verwonderinghe voortz / dan machmen hier beneffens noch veel Appeldraghende boomen sien/etc. dat te langhe soude ballen al te verhalen.

De visschen/vogghelen / beesten zijn in Brasilia van wonderen aert ende fatsoen / sommighe ons bekent/andere onbekent/ dat hier upt ghemerckt mach worden met wat verscheyde manieren/d'eeuwige wÿs heyt haer vertoocht in dit begriÿp des Werelts. Het zijn dan hier eenighe Weyzen die op't water ende landt leven/die hebben goet ende ghesont vleesch/de voorste voeten zijn hen seer cozt/d'achterste veel langher/daerom onbequaem tot het loopen:soo dan de jagher hen achter is/vallen int water om hen te berghen. Hier zijn oock eenighe Mulen Antæ genoët/ die hebben d'onderste lip lanck als een schalmep/ronde ooren en cozte staert/worden by daerh niet veel

niet veel ghesien/ dan gaen alleen by de nacht werden/ ende schuplen des daechs in hen holen. Het vleesch van dit beest smaectt als het koepe vleesch. De Cotia zijn beeste in groote / fatsoen ende smaect als Hasen/ van rooder verruwe/ clepne oozen/ ende schier geen staert. Grooter zijn der vande selfde soorte/ diemen Pacas noemt/ met een spitsachtighe muyl als de Catten/ swert/ doch niet witte plecken/ niet alleen teder van vleesch/ maer oock van vel/ daerom seer ghesocht booz leckere spijs. Van onghewoonlijcken aensien zijn de Tatulia, groot als een Wercken/ met een vel dat met schobben bedeckt is/ so dat die aen een ghebardeert rupter ghelijck zijn / steken alleen het hooft upt/ ghelijck de Schiltpadden/ de voeten inghetrocken; Woonen in holen als Conynen/ zijn van goeder smaecte. Hier is oock een groote mentchte van Tiger dieren/ die seer snel zijn/ ende van grooter crachten/ noch Hongerich / dan verliesen alle haer crachten met dat zy ghegeten hebben / zijn dan soo luy datmen met straet honden die op den bluche brynght/ soo vermaest kan de last van het eten ende dyancken/ niet alleen de menschen / maer oock de beesten dat die vaddich ende crachteloos worden. Een groot wonder machmen mercken inde Cerigones dieren also ghenaeemt / die zijn groot ghelijck Vossen / hebben aenden buijck als twee mouwen hanghen/ daer de jonghen in leggen/ ende so vast aende mammen/ dat zy die niet verlaten dan als hen de nature sterckheyt gheeft om by hen selfs spijs te soecken. Dit is van wondereschijn een dier/ dat by den Portugesen Pigittia; dat is luychept ghenaeemt wordt; dat is schier so groot als de Cerigones, dan heeft een wanschapen muyl/ ende steken de claenwen upt/ in ghelijck van eenighe viagheren. Een dit dier hangt eenich hay van achter aen't hooft/ dat den gantschen hals bedeckt / het slejpt zijn vetten ende traghjen buijcken langhs der Aerden/ noch en can niet recht op de poten staen/ gaet so traechlijck voorts / dat het in veertien daghen so veel weechs niet obercomt/ als een steen mach gheworpen worden. Het leeft by de bladers van boomen/ ende heeft twee dagen werck eer het op een boom gheraecken can/ oock so veel als het daelt/ het baet noch dreyghen noch smyten; dit beest sal daerom upt den tret niet gaen/ dan hout altoos zijn luy ganck. De Tamendaë zijn hoogh als Weren/ byijn/ ende gypen met een langhe

langhe doch geen breede mont; heeft groote breede naghelen / daer ontdeckt het de hollen der mieren mede/ende steeckt dan een langhe smalle tongh upt/ die het weder op haelt / vol mieren belept / ende slockt die als een goede spijts op/ heeft een groote rugghe steert / daer bedeckt het sich mede /ende is de staert een deksel van't gantsche lichaem. Woorzts niet alleen dese dieren/ maer noch veel anderen byde Portugesen inghebracht / tieren in Brasiliën wonderlycke wel/ door de verticheyt des Landts/ende gheimpericheyt des lochts: is daerom te verwonderen: hoe d' Inwoonders so onghemaniert ende ongheschickt van leven zijn; aenghemerckt de soeticheyt van hen gheboort plaets. Zp eeren gantsch gheen Goden/ zijn alleen den wichelerpe en toberpe tot rasens toe gheueghen/ gaen mans ende vrowden beyde naect/ met vrome armen/ hebbende het hant alleen hangende vanden top des hoofts / want zp trecken upt al het ander hant des lichaems/ zijn ramusich ende van toperachtich vel / dat zp noch met het sap des Appels Genipapi bestricken. Het aensicht is hen van joncks af als vooz een frapicheyt met steenen die lanck zijn/doch van cleijnder weerde besteecken/ die hanghen in het vel / ende maecten een verbaerlijck aensien. Zp reysen met hoopen in slechter ordinantie/met groot silentium/de vrou gaet vooz de man: Als hen eenich vruydt overcomt/dien ontfanghen zp met omhelsingē/choof aenden borst ghedrukt/met groot geweē ende gesucht / als compassie hebbende over hen moepelijcke ende periculose reys; dan vzooghen flux de tranen af/ ende hebben het schrepen oft huplen tot hen believen. De bevruchte vrowden hebben so groote pijn niet in het baren/en sonder meer moepte verlost zijnde doē weder het hujs werck/etc. Doch inde plaets der vrowden (dat soude peimant qualijck connen gelooven) leyt de man eenighe dagen als sieck te bedde/ die wordt vande vruyden versocht/ ende men gheeft hem soppekens/ etc. nae ghewoonte des Landts. Zp hebben geen const van tellen/ende zijn der letteren oncundich/ weten doch wat te segghen van aber tot aber/van Poe ende den bloet/ so het daerover wel te ghelooven is/ dat na de dilubie de Werelt verstrooft zijnde/dese natien geen kennisse of wereschap van onse Werelt ghehad hebben; sedert dien tijt tot nu toe. De Wijn of Cozen heeft by hen tot dees tijt toe niet

gheweest/mactken alleen eenich broodt van een wortel/diemē Mandjocam noemt. Onder een dack dat als het kiel van een schip lauch uptghefreckt is, woenen veel familien/ende slapen in opgehangen netten by nachte/ om niet ghequelt te worden van eenige schadelijcke beesten; zy hebben bitterkens leven/ ende eten hen rozenken groen/ sonder eenigen sozz te dragen voor den morgen/ daer slughtmen gheen broodt voor vanden . 't Is een wonder hoe dit volck / wemmen kan/ zyn dickwils gantsche uren onder het water/ ende vuycken met open oogen/ so daer yet op de gront te halen is; dragen wel honger en at beyt / mogen wel drie daghen vasten sonder eten/ dan als zy aen den disch getraecken/ so binden dickwils den dagh aenden nacht met goede riet. Nae de doot is hen meninge niet dat pemandt eenich loon nae goede of quade wercken crijcht/ zy houden dat de afghestorven ter hellen daelen; of met ghebroecke beenderen/ armen/ etc. ghelijck die in hen doot ghestelt waren/ daerom begraven geen lichamen/ dan hangē die in netten/ daer den spijs voor senige dagen by staet/ om dat zy meenen: dat de dooden oock eeten en slapē. So zy pemandt van hen vanden ghevanghen crjgen / want zy stripden dickwils met den andere die wordt wel ghemerft/ ende van met groot ghechal omghebracht / dat is een spijs der Brasilianeren: Oock die also sterft/ meent niet dat hy daerom ongheluckich is/ maer gaet vreedich ende vrolijck ter doot/ verhalende zyn seften die hy gedaen heeft. Daer hupsingen zyn hier ende daer versprept/ hebben geen wetten/ haer spracck is wel om leeten/ en is sleijn onder scheidt tusschen de natien van dit landschap/ behalven eenighe woorden/ die anders by vrouwen/ anders by de mans uptghesproken worden. Op letteren F. L. R. zyn by hen in ghem ghebruyck/ daerom niet onbillycken van eenigen gmerckt is dat zy zyn/ Sine Fide, Lege, Rege, dat is sonder gheloof/ Wet of Coninck; zyn ondanchbaer/ haestich/ waeckgierich/ bloetgierich/ in sonder ma meer den beesten dan den menschen ghelijck/ allen geluckig (gelijck Michel de Montaigne wel discoureert) dat zy den doot van alle man soo ghebreest luttel achten. Op huyden zyn dese menschen door den aencomst der Portugesen cibiler ende gheschickter gelworden/ in sieden ende vlesken verbejlt/ bysonder genden Zecant. Dit schryft Mafferus,

Doozts zijn meest alle Europische byzichten in dese landen by de Portugesen gheboert / ende comt groote menichte van hout datmen Brasilien hout noemt uyt dese contreye / doch groote menichte van Catoen ende Suiker . Daer zijn veel woonsteden der Portugesen; die hebben daer veel huysen ghetimmert / bequaem om den Suiker te prepareren; de woonsteden zijn Pernambuco, C. de S. Augustino, den Haven van alle Hepligen / daer de Bisschop en Presidēt van het gantsche landt woonachtich zijn.

Beschryvinghe van Chili.

Chili leijt aenden Middach van Peru, aenden Mare Pacifico: dit Landt heeft den naem vande strenge roude / die daer is / ende gelijk de Historie van Peru ghetuyght / mannen en Peerden tot het hert toe doozt snijt / die als steenen bevroesen . Het is over al bewoont / ende is som berchachtich / som plat / hoekachtich ende seer cron loopende / doozt d'inflectien vande Zee: het heeft alderley veranderingen des lochts / ende tyts / regen ende blyem / etc. gelijk onse Europische landen . De ruste streckt haer Noozdt zyden vande stadt de los Reyes 40. g. aden verre / ende is seer wel ghetempert / hebbende winter ende somer: hot wel op cōtrarie tyden / dan in Europa. De Zuydt-sterre die niet onse Noozdt-sterre over een comen moet / en sinnen daer te lande niet gesien noch gemercken / dan alleenlijck by een sleijn ende wit wolcken / maerkēde tusschen dach ende nacht een sleijn omloopende draepinge / ontrent sekere plaetse / daer nabolghende der conste van Astronomie ghestelt wordt Polus Antarticus . En beschelyckes sinnen daer vier sterren / maekende de figure van een cruys / niet drie andere Sterren daer achter aen volghende / de welcke een Sebrughesterre maekē ghelijck onse Sebrughesterre / d'welck omloopende onse Noozdt-sterre ende onsen Polus Arcticus, ghestelt zynde op ons Compas / by den Astro-

den Astrologien ghenaemt wordt Trion, sonder eenich verschil daer tusschen te wesen / dan dat de viere die op het zupde een cruys maectē / baster aen malcander staen / dan die van onsen Polo Arctico. Luttel min dan twee hondert mylen van Panama, comēde onder de Linie / verliest men ganschelijck onse Noord sterre / ende terstont begint men aen dese twee teekenen te mercken / ende varen ; hoewel dat men nochtans langhen tijdt onder den Polo Antartico is / sonder dat men yet anders can ghesien dan de vier sterren / die het cruys maecten / na de welke de schipbaerders en Piloten hen moeten reguleren / ende daer na comende 30. graden voorder / begint men die alle 7. te sien . In tselve landt van Chili is sulcken onderschil vande lengte ende cortheyt der dagen / nae den tijt vanden jaere / ghelijck in Hispanien ; hoe wel contrarie / dat te weten de cortste daghen in Castilien / albaer de lanckste zijn / ende de langste dagen in Spaengie albaer de cortste zijn . In Peru, en ten vasten lande / ende oock in alle de Landen / die onder den Linie Equinoctiael liggen zijn de daghen ende nachten het gheheele jaer dooz eben lanck / ende inde stadt de los Reyes kan men niet sonderlinghe ghemercken / dat die corten of lengen .

De Indianen van Chili gaen ghecleet / ghelijck die van Peru mans en vrouwen / zijn beyde van goede manieren / ende eten sulcks ghelijckmen in Peru doet .

Op de Custen van dit Landt zijn sekere Rebieren / die des daechs loopen / ende des nachts dooz de groote coudē stil staen ; Het zijn oock in Chili schapen / die tusschen de vijftich en vyventich ponden ghewichts lichtelijck draghen / ghelijck als de kemelen doen / den welcken zy seer ghelijcken ; dan alleenlijck dat zy geen bult en hebben : So zijn zy machtich eenen mensch vier of vijf mylen daechs te voeren / ende beginnende moede te worden / ende teghens d'aerde te ligghen / wat men daer toe doet / men kan die niet doen opstaen / noch met sinpten / noch met hen te helpen / dan alleenlijck midts hen ghelijck outlaepende . Ende wanneer daer pemandt op rijt / ende zy moede zijnde nochtans voort ghestout worden / so keeren zy het hoofd tegens den genen die daer oppe rijdt / ende berispen hem met een seer vuple stanck . Het is een ghediert seer nut ende profprelijck / want het heeft seer spne Wolle / principalijck die zy Pacos noemen / die

sommighe langhe vloeken van Wolle hebben/wepnich eten ende drincken 3p/ bpsouder de gene die wercken/ende eten Maiz,ende gaen vier oft vijf daghen sonder drincken. Het vleesch heeft seer goeden smaeck/ ende is ghesont so wel als van eenighe Hamelen / diemen hier af in Castilien souden moghen halen. Ende het geheele landt door zijn vleesch-hupsen/ daer men het selfde openbaerlijck vercoopt. In sekere effen landouwen van Chili vintmen Struifvogelen/ ende om die te vanghen steltmen Peerden in poste / die daer op volchde tot dat 3p quamen daer andere peerden in poste stonden; want andersins en constemē die niet achterhalen metten peerde; overmits dat 3p snellijcken langhs henen der aerden al springende loopen sonder op te vliege.

Woben Chili leijt een Landtschap daer Amalones woonē/ ofte vrouwen die een Coninginnē hebben/ende gheen mans ghedooghen dan tot generatie.

Beschryvinghe van de Mynen van Potosi.

In het Landtschap der Charchen leyt de stadt Villa de Plata 150. mple van Cusco, aen een coude plaets/daer zijn wepnich Inwoonders/ maer seer rijck / want de Mynen van Porco, ende Potosi by dese stadt ligghen. Potosi is 18. mple van Villa de Plata, ontdeckt onder de Capiteijn Caruajal, by sommighe Indianen / die langhs 'tlandt gaende ghebonden hebben een hooghen berch/ligghende in een blacke ende effene Landouwe / aen die welke als 3p merckten eenighe teekenen van Silber/hebben een wepnich van die Mynē ghesmolten / ende bevonden die so rijck/dat een quintael tot tachtentich marck Silbers quam / desghelijck men noyt ghesten noch ghehoort en hadde. De wete hier af binnen Villa de Plata ghedaen zijnde/ is de Wet terstont aldaer ter plaetsen ghecomen/de welke by minen ende ghemeten / tusschen de Borghers begonsten te scepden ende te deplen/elck nemende dat hy best conste. De meniche der Indianen

der Indianen is terstont seer groot gheworden/so dat die meer dan seben dupsent waeren ende wyochten vooz hen meesters alle weeke twee march Silvers/ so dat zp noch seifs wel soo veel oberhielden. Daerom quam flux een groote dierte in dese conrepe / om de menichte der aenwoonderen/ die alle daechs toenaemen/ de Mynen van Porco ende Carabaya verlaten zijnde/ om dat tot Potosi de ryckdom meerder ende oock sonder perijckel was.

D'adere is van dier naturen dat zp met ghenen blaesbalcken noch in soznepsen als andere mynen ghesmolten wil worden/ dan alleenlyck in sommighe clepne sozneijs kens / die zp Guairas noemen/ontsteken ende gheheet zijnde met colen ende mist van schapē dooz de cracht vāde locht/sonder andere instrumenten daer toe te besigen.

In dese berghen het gheheele landt dooz zyn oock veel Aderen van alderley coleure/ daermit schoone ver ruywen af maecken mach.

Beschryvinghe van Peru.

De Provincie van Peru is de doozluchtichste van alle d'andere des nieuwe Werelts / dat om de sonderhepden die daer inne zyn/ van het Landts wegghen ende oock om verscherpe gheschiedenissen/ die aldaer tusschen de Spaengiaerden ende Indianen in het conquesteren ende handt haben gheballen zyn. Het leijt meest al tusschen den Aequator, ende den Tropicū Capricorni, heeft vooz limpten aē het Noorden Nieu Granaden Castilia del Oro, en den hāde ende rebiere Peru, die het gantsche landt den name geeft/ aen het westen is den Ocean; of Mare del Zur, aen het Zuiden Chili; ende aen het Oosten het gheberchte / begrijpt inde langte dupsent achthondert leucken; Is eerst ontdeckt by Francisco Pizarro, die daer oock dooz gunst van Carolus V, Gouverneur gheworden is/ ende het gantsche landt doozspiet heeft.

Peru wordt op huyden ghebeylt in drie deelen / het platte landt / het gheberchte / ende Andes of over het gheberchte.

Beginnende vande Linie Equinoctiael streckende zydtwaerts / twelck dat onder de Linie woonachtich is / ende daer ontrent heeft een maniere van wesen ende contentantie / ghelijck de Joden / sprekende binne mens monts / als de Rozen / ende begeuen hen seer tot Zodomie / daerom verachters van vrouwen / die gaen gheschozen sonder eenighe cleederen aen te hebben / ofte gheberkt te zijn / dan niet een kleyn voorsz / schoepken voor hen schamelheyt / ende saepen / maepen / ende malen het graen / daer men t'gheheele landt door broot af bakt / twelck nae de tale der Spanden wordt Maiz ghenamt / ende in Peru Zara; dat is ghelijck het gheen dat wy Turckische Carruwe noemen / ende wordt van Oviedo ende Benzo beschreven. De mans personen draghen coyte hemdekens totten navel toe / gaende niet de schamelheyt bloot / ende maecken hen seluen cruppen op het hooft / als de Snicken; hoe wel dat zy voor noch achter eenich hayz draghen / dan alleen aende zyde / ende wordt seer onder hen gheacht veel gouden juweelen inde Dozen ende Prusgaten te draghen / principelijck Smaralden / die onder dat ghewest gevonden worden. Het Landt is hier seer heet ende onghesont / principelijck regneert hier een maniere van Wyatten / seer swerende / ende de menschen pynighe / wassende in het aensichte / ende anders leden / niet diepe wortelen / erger noch van pocken. De poozten vande tempels binnen dese lande staen oostwaerts / verstoppt met seker behangsel van Cattoen / ende in elcken tempel staen twee ghehouden beelden / in ghedaente van twee swerte Socken / voor de welcke altyts seker hout brandende is / van sommighe boomen / seer wel rieckende / ende aldaer wassende / vut den welckē wanweermen de schoffe daer af breeckt seker vetticheyt comt / wiens reuck so sterck is / dat de menschen daer qualijck af wordt / ende indien men eenich doot lichaem daer mede bestreeck / en daer af inde kele goot / sulck soude nummermeer cozzumperen. Desgelijcks zijn noch inde selue tempels figuren van groote Serpentes / die zy aenbidden / soo heeft j'ghelijck noch bpsonder eenighe Penates, oft particuliere goden / elck nae zijn hanteringhe / als visschers een figure van
 en grooten

een grooten Zee visch/ende de Jaghers nae de jacht.

Het landt is seer drooghe/want daer niet veel en reghent / daer is luttel bloepende soet waters/zy drincken meest upt Boornputten; of staende wateren/ die zy noemen Agueijs, de hupsen worden ghemaect van groote ende dicke rieten/die albaer wassen. Het Goudt van dien lande is seer slecht/daer zijn luttel vruchten.

Wanneer men de Linie Equinoctiael voorby ghepasseert is/gaende zydtwaerts/comt men verstant 'ontdecken het Eplandt ghenaemt De la Pugna, legghende seer byden vasten Lande/groot zijnde int ronde twaelf mylen/ 'twelck seer overbloedich is van Wilt om te jaghen/ ende van visschen/heeft oock veel soet waters. Hier wast de wortel Salsaperilla, die seer goet tegen veel cranckheden is.

Op de platten landen van Peru, ist seer droogh/ende daer ligghen veel ende groote woeste plaetsen/daer niet anders en is dan sant/want daer nemmermeer en reghent/daer en zijn geen Fonteynen/gheen putten/ noch gheen springhende ofte bloepende/dan vlet of vijf staende wateren/die seer brack zijn/want zy aen de Zee ligghen. D'intoonders onderhouden hen metten watere vande Rebieren / die vande gheberchte dalen / ende door de sneeu ende reghen die daer valt vergadert worden / want op 't gheberchte oock seer luttel fonteynen zijn. Dese Rebieren ligghen van malcandere sommighe twaelf/sommighe vijftien/ende sommighe oock wel twintich mylen/maer meestendeel seven oft acht mylen/soo dat by den passagieren ghemeenentlijck daer een daghepse ghesloten wordt / want zy nengerins elders water en vinden om te drinckē; lanchs de canten vande selfde rebieren een myle inde vrydte / ende somtijts min of meer nae ghelegghentheyt vanden Lande/zijn diversche liefelijckheden van boomen/vruchten/ende saep-landt/'twelck by den Indianen besaeyt wordt/ oock plaetsen om Cottoen ende andere vruchte te winnen/daer Wilgen/Bieten/Distelen/Biesen/Λ is ende andere crupden wassen. Het landt is seer vruchtbaer/ende 't gheheele jaer door mach men daer Carruwe ende Maiz saepen/sonder eenighen sekeren tijt daer toe te verwachten. De Indianē woonen onder boomen oft huiskē
van Mepen

van meyen ghemaeckt/ die byzoutwen draghen een habijt van Cottoen / van boben tot benedert toe zijnde / de mans draghen hemdekens ende doercken comende tot aen de knieden / ende daer over een opper cleet / ghelijck een mantel / ende hoewel dat de maniere van cleederen over al een is / nochtans zijn verscheyden by't gene dat zy op't hooft nae d'usantie vanden lande draghen.

D'Indianen vanden platte lande zijn ghebedijt in drie natien / d'eene genaemt Yungas, d'andere Callanes, ende de derde Mochicas, ende in elcken landt wordt ghebruickt verscheyde tale. Doe wel dat de Bincen ende Casiquen ende andere die vanden principaelsten en edelsten vande Lande zijn / boven heurlieder landes tale noch comen / ende onder hen spreecket de tale van Cusco, want Gnaynacava, die Coninck was van Peru, ende Vader van Atabalipa, aenmerckende dat oneere was booz zijn vassalen / principael den Casiquen / ende andere vanden principaelsten / die met hem handelden dat zy met hem spreekende tael-lieden moesten besigen / soo werdt by hem gheboden / dat alle de Casiquen ende Heeren vanden Lande ende heurlieder Broeders ende naeste vzienden / heurlieder kinderen sejnden souden om hem te hobe te comen dienen / onder het deksel vande tale te leeré / hoewel dat zijn principael meyninge was zijn rijk ende staet te versekeren / teghen alle de principaelste die binnen den lande teghen hem souden moghen opstaen / hebbende heure kinderen in gyselinghe. Also is de taele van Cusco een hobe-lijcke tael gheworden / als by ons het Fransops / ende die sulcks can spreekken mach heel Peru dooz trecken / ende over al verstaen worden.

Nu mocht pemandt byzighen waerom dat in Peru, immers ten platten Lande niet en regét / ghelijck als hier booz gheseyt is / daer nochtans groote apparentie is dat veel regenen souden moeten / ghemerckt dat die Zee die ghemeenlijck vochticheden ende dampen by brenghende is / op d'een ypde daer aen stoot / ende over d'ander ypde het gheberchte / daer boben af verhaelt is / daer altyts veel waters ende sneeus is. Hier op wordt by den genen die met groote neerstigheyt de saecke daer af ondersocht hebben / by natuurlijke redene gheantwooydt / hoe dat ten platten lande / ende langhs den coste / 't gheheele jaer dooz / maer eenderhande windt en waept / te weren

te weten zijdt westen wint/die langhs henen der Zeecant bedwonghen zijnde/metten hoogen gheberchte/so stuur is/dat hy gheen bochten noch dompen vander Zee en laet op klimmen/tot in het middelste ghedeelte des lochts/waer dooz eenighe veranderinghen gheschieden soude moghen. Ende desghelijcks gheschiet dooz den selve wint/dat 't water vande Zuydrzee altyts op't Noordden treckt. Hoe wel (dat sommighe een andere reden daer op gheben/ seggheude dat alsoo de Zuydrzee heuren loop comt te nemen dooz d'engte die nae.

Magellanes heuren naem behout/niet wyder zynde dan 2. mplen/ ende so grooten macht vā water dooz so engen plaetse niet ghepasseren can/ principelijck ontmoetende oock aldaer het water vande Noordt zee/ waer dooz den selven den inganch benomen wordt/ gheschiet dat het water/d'welck daer dooz niet can ghedlieten/wederom ghesmeten ende gherebercert wort/ ende achterwaerts op't Noordden loopt; waer by oock comt dat so quaet seplen is van Panama nae Peru, want altyts / of immers het meesten deel vanden jaere ben wint ende den loop van het water contrarie is. Ende en is niet moghelijck de reyse te doen / sonder te laberen/ ende te ghen wint te arbeypden. Over al langhs de custe van Peru, is veel visch van alle soorten/ ende veel Zee-wolven.

Binnen den platten lande van Peru, zijn in als vijf steden ghebout / ende bewoont by den Christenen. De eerste ghenacmt Porto vicio, die seer by den Linie Equinoctiael liggheude is/ inde welck (want een arme ende onghesonde landbouw is) seer luttel inwoonders zyn/ nochtās worden daer eenighe Smaragden ghebonden. Vystich mplen de coste opwaerts ende te lande innewaerts. 15. mplen/is een andere stadt genaemt San Miguel, by den Indianen Pura, seer wel gheleghen ende voorzien/horwel daer gheen mynen van Goudt / noch van Sylber en zijn/daer regneert in die landen een eyghen sicckte/principelijck die inden ooghen comt / vande ghene die daer dooz passeren. De stadt van Truxillo is tseftich mplen voor der langhs de custe vander Zee opwaerts in seker e vallepe/ghenacmt Chimo; op de cant van een Riviere/ gheleghen twee mplen vander Zee; d'habene is wat periculcus/zynde anders 't landt overbloedich van Carruwe/

van Tarruwē/Mais, Wee/ende watere/welcke stad by seer fraeye ordynantie ghebout is/ende daer staen bat dan drie hondert Spaengiaerts hupsen.

Tachtentich mylen opwaerts is in sekere vallepe twee mylen van een haven vander Zee/ die seer goet ende sonder eenich perijckel is/leijt die stad/ die ghenaeint wordt de los Reyes, gemerckt dat het volck om die te bewoonen op den dertchiendagh by den Christenen daer in ghebrucht is/ende leijt in een effen plaetse/by een schoone reviere. Het onligghende landt is seer vruchtebaer. De stad is in sulcker maniere ghebout / dat alle die straten recht op eenen draet ghemerckt zijn; comende op de merckt/ende aen alle canten sietmen daer van bepden zyde het vlack velt/ende overmits de groote ghetempertheit der Landouwen/ so dat binne den gantschen jaere daer gheen merckelijcke hietre noch couwe is/immers die hinder en mach/ so ist daer seer goet leven: Den tijt van vier maenden dat het Somer is in Spaengien / ist daer wat cauter/dan op een anderen tijt/binnen welcken tijt valt daer tot middagh toe eenen cleppen dauw oft nebel / maer is niet onghesont / jae die hoofes weer hebben waschende daer mede 'thoofte/ worden seer verlicht. In dese stad is oock om der goeder ghelegentheite wille gheordneert/ dat aldaer de Conincklijke Audientie resideren soude/ so comen daer alle d'Inwoonders / ter vrysaecke van hen Processen. Dat maect noch dese plaers volckrijck. Hondert ende dertich mylen den Zeerant opwaerts/is een andere stad ghenaeint Arequipa, inde welek ontrent drie hondert hupsen moghen zijn. De locht ende Landouwe is daer seer ghesont / ende wordt een vernaemde ende wel ghelegghen plaets ghehouden. Dit zy van het platte landt.

By d'Indianen die op gheberchten ende hoochte van Peru woonen/ zijn veel cloeker/ sterker ende verstandigher/ dan die ten platten lande woonen / ende zijn veel gheschickter van regiment ende Policie/ woonende in hupsen: So dat de mans ende vrouwen van het geberchte/ in reden ende manieren verbe schelen van die ten platten lande woonachtich zijn. Ende die ghelijcke ist landt oock seer verschillende/ als hebbende over al gras ende crupden/ veel bercken ende wateren/ daer zijn verschepe schoone planten / ende onder andere wast daer seker cruijt/ dat gele

dat gele bloemkens draecht/hebbende bladeren ghelijck Joffrou merck / ende legghende daer af op eenighe woude/hoewel dat die begonste te veder ven/ende te corromperen/ soude nochtā s daer door supberen ende ghenesen/ende legghende dat op 't vleesch/ 'twelck heel ende ghesont is/ soude dat tot het been toe op eten.

Kengaende van beesen ende ghedierten/hebben d'Indianen veel wilde Schapen/ ende andere die tam zyn/daer is redelijck veel Wiltzaets/ Gheeden ende andere cleyn ghedierde/ oock groote menichte van Vossen/Lecuwen/ Warte Beeren/Cattē/diversche manieren van Simmen/etc. Die voghelen diemen op't gheberchten ende ten platten lande vindt / zyn Dupven/ Tozelduppen/Quackelen/Spechten/Papegaepen/Pachtegalen/Lewerkē/Ganssen/Pachtuppen/Extern/etc. Lancks den Zecant is seckere maniere van Gieren/die seer groot zyn/ so dat zy hen vloghelen wel vijftien ofte seftien palmen uptspryden / ende onderhouden hen met Zee-wolven/die d'ten van hen met den voet of neck grijpt / wanneer zy eenen op't landt sien/ ende gaen dan ghelijckelijck den roof op eten. Soo zyn daer oock eenighe Zee-hiuuen/die seer quaet om eten zyn. Hoe wel het nu langhs den geberchte ende hooghte van Peru bagst/snerut/ ende seer coude is/nochtāns zyn daer eenighe vallepen ende dellinghen / die so diep comen/dat men daer sulcks overmidts de warmste niet en ghevoelt / ende is wel moghelijck dat in dese vallepe wast het cruyt/ 'twelck d'Indianen bouen Goudt ende Silver achten/genaemt Coca/ ende de bladeren daer af zyn bycans ghelijck de bladeren van Zumack / in welke crupde by epperdentie bevonden is/sulcken cracht te zyn/ dat soo wie daer af in de mont draecht/ hongher noch dorst en lijft. Het zyn in dit gheberchte veel aberen van gorde coleuren / oock veel Goudt-mpnen/die worden byde Indianen meesterlijck ghesupbert. d'Overbloedicheyt ende vruchtbaerheyt van desen lande / is soo groot van alle dinghen diemen daer saept/dat van een beer te Carriwe/anderhalf hondert / somtyden twee hondert/ende gemeentelijck hondert beertelen comen; nochtāns en zyn daer gheen ploeghen om 't landt om te woxyen / ende bouwen / dan hebben

hebben alleenlijck een hout instrument/wat scherp zijnde/daerment landt mede keert / en ma-
kende cleyne puttekens met eenen scherpen stock/doen daer inne Tarruwe/somen hier te lande
de Boonen ofte Erten saept . De weecke ende andere vruchten ter aerden wassende /groepen
daer so overbloedelijck/datmē tot Truxillo Gadysen heeft sien wassen/een mans lengde groot/
seer roytbekich ende goet/daer de bladeren twee schreden plaetsen a fbesloeghen /ende desghe-
lijcks van andere crupden. Der Indianen dzanck is Chica, van Mais ghemaect/die herinde
plaets van Wijn dient/is seer crachtich/dan dzinckē noch liever den Spaensche Wpnen/daer
3p grooten treck toe hebben. De steden op't gheberchte zijn dese.

Quito ghelegghen ontrent vier mylen over de linie, dat placht een vernaemde stad te wesen/
ende wel ghefrequenteert/om de Goudt-mynen aldaer zijnde/dar is seer desolaet gheworden/
om d'oorloghe tusschen Gonfalo Pizarro ende den Vice-Roy, Blasco Nunnez Vela;aengemerct
de Borghers van Quito den Vice-Roy gunst dzoeghen / ende daer over in de handen van Pi-
zarro gheballen zijnde/qualijck ghehandelt worden.

Guamanga, by den Chyistenen ghenaemt S. Ian de la victoria, daer veel mynen zijn/en over-
bloet van het cruyst Coca dat so costelijck is.

Cusco van Guamanga ghelegghen achtentich mylen. Dit placht eertijts het Hof des Co-
nincs vā Peru te wesen/die gaf van daer recht/over het gātsche landt. Het landt rondsomme
ligghende is seer overbloedich van allerhande eten/ende so ghesont/ dat die daer sonder sieckte
in comt/seer luttel of nemmermeer daer sieck worden sal. Noch liggen hier veel costelijcke my-
nen/daer wondere cracht van Goudt uptghecomē is/dan seer vermindert dooz het opcomen
vande Wpnen van Potosi.

De stad van Plata, ghelegghen van Cusco hondert ende vijftich mylen ver de/ende leijt inden
lande ghenaemt de las Charcas, ende int middel leijt een groot ende plat Landtschap/ ghenaect
Collao. Villa de Plata is ghelegghen in een seer coude Landouwe/ meer dan eenige andere stad
van't gheberchte/daer zijn luttel Inwoonders inne/maer seer rijck/ ende noch den meeste deel
vande

bande gene dier zijn / houden hen den meestendeel vanden jaere omtrent de mynen van Porco ende Potofi.

Treckende van dese stadt ter Landtwaerts inne/ter sincker handt/naer het Oosten leijt het landt van Diego de Royas, daer dooz is Domingo de Ytala in Peru ghecomen / langhs den Riebiere de la Piata, ontdeckende het landt aenden Noozdt-zee; so zijn dan noch eenighe plaetsen in Peru by den Christenen bewodnt/namenteijck Guanuco, Levanto, &c. Doo dat dit groot stuck landts dooz stadighe Oorloghen seer upt gheleecht van inwoonderen Indianen; nu onder de Christenen beter begint te flozeren.

De Andes zijn oock bergghen/dan sonder valleyen/miet een langhe streeck/van het Noozden tot in't Zuiden. Tusschen dese bergghen ende andere leijt Collao. Doozts vande manieren der Peruaneren schryft Levinus Appollonius. Dat die in dize natien meestendeel gedeijlt waren/daer noch elck sekere andere volkeren onder sich hadde. Ende waren in veel dingghen vanden anderen verscheyden/ twistich oock onderlinghen/ ende stadelijck jeghens malcander inde wapenen. Van Gynacava, heeft alle desen landen onder zijn macht alleen gebzocht/ die als eenich Heer of monarche gheregeert / so dat zijn rijck alle dese landtschappen meestendeel was begrepende. De cleedinge vande Inwoonderen is meest van een fauloen/doch so dyaecht pder eenich teijcken op het hooft/daer hy mede can ghescheyden worden van andere natien. De simpelheyt is hen epghen/ende zijn noch als erfghenamen vande Oude gulde Werelt/achten het Goudt so seer niet als wy/doch hadden bysonderen lust in het rieren aende posten ofte deuren/miet goude blecken ende andere copertementen. De kennisse van de scientien is by hen niet/daer om oock luttel gheheugenisse van voozleden saecken/ dan dat zy hebben van hoozen segghen. Doch om een ewighe memozie te houden van sonderlinghe hooge gheschiedenissen / worden by hen cottoene coozden gebzuyckt / Quippos ghenoenit/ beteykenende tghetal by knoopen van diversche fatsoen/ die zy maecken/ tellende opwaerts/van een tot tien/ ende so voozts/maeckende de coozde van sulcke couleur/als tghene is dat zy beteykenen willen. Ende in elcke Landtschap

zijn Commissarissen ghestelt / die by dese soorden de gheschiednisse vander landen aenteijkenen / hoewel die nu by Wyl groot in ghetal zijn / ende gantsche hupsen vol / worden nochtans lichtelijck uptghelijt / van die daer last toe hebben.

Zy weten noch oock wat te segghen vande Dilubie / ende gheloven dat de Werelt sal vergaen / dan datter een groote drooghte te voren comen sal. Zijnde Eclipsis vander Sonne oft Mane / maechen d' Inwoonders van vresen seer groot gheter / meynende den dach aenghecomen te zyne dat de Werelt vergaen moet. See houden ende aanbid den zy voor henn Afgoden ten Sonne ende Mane / ende swerende sweren daer by / ende by die Kerde / die zy voor henlieden moeder houden / hebben daer ober in henlieder tempels sekere steenen die zy Guacas noemen / dat zijn hen Afgoden. De Spaengiaerden hebben in dese tempelen ghevonden staven en Spieers / gheheel ober een comende met ghenen die de Bisschoppen vande Christenen voeren / ende daer zijn gheweest sommighe houten figuren / die Apriens op hen hooft hadden. Also zy dan een Bisschop saghen vande Christenen / d' Indianen schoten toe / ende seyden: het waer de Guaca. Het zijn oock Aeligieusen in Peru, ende houden cuntsheyt / spinnende ende webende / als de Vetales byde Romeynen. De Princen van Peru ende alle de principaelste Heere / worden in sekere graven begraven / sittende in setels / ende met hem pleghen begraven te worden / een of twee / van hen lieder huys vrouwen / die de afpvinghe alder liefs hadde; waer op onder hen groote wist is. So worden dan noch eenighe pagien met hen begraven / ende ser vice van Gout / ende Silber / want zy meenen als sulck zen comt te verripsen / so sullen hen de begraven menschen ende Gout te stade comen. Doen de Spaengiaerden de graven opzaecken / om het Gout ende Silber upt te halen / so baden zy: Men soude de beenderen doch niet verstroyen / op dat die dooden te lichter sou den moghen verripsen. Dit is dan van het gulden Coninckryck van Peru, dat langhe jaeren onbekent / aen den Spaengiaerden ten laetsten ontberkt is. Die hebben dat op d' Indianen gerongquesteert / ende daer nae zijn teghens malcanderen om d' heerlichheyt inde wapenē geract / also die by Gonzalo Pizarro gheusurpeert worde. Wie dan lesen wil van eenige dappere seycen van wapenen /

van wapenen / exempelē van giericheyt ende wraetheyt / van volherdicheyt ende bromicheyt / van trou ende ontrouw / van gheluck ende ongheluck / hy neme inde handen d'histozien van Peru, die veel beschreven sijn / ende lese; dan sal metter waerheyt moghen segghen / dat in dien lande alleen de pzoēve ghestelt is / van allerley accidenten / die over de gantsche Werelt niet soo veel bysondere Histozien vermaert sijn.

Beschryvinghe van Nieu Hispanien.

Nieu Hispanien is een seer groote Provincie / oock onder alle de Landtschappen vande nieuwe Werelt / wel doorghout ende alsins volckryck. Het begint vanden Inham California, ghemeenentlick Mar Vermeyo; streckende tot den Inham van Mexico, arnden Mare del Nort, ende het Landtschap van Iucatan. In het jaer 1498. heeft Ferdinandus Cortesius, een dapper ende brom helt / dit Landt gheronquesteert / doch niet groot vruc̄ts ende nederlaghe van sijn eyghen volck / ende oock der Inwoonderen: Hem is vooz loon van sulcken heerlycken exploit gheschoncken / het Landtschap Teocoantepec, ghelegghen in dese Provincie / by den Keyser Carolo V.

Dese contreve heeft hooghe scherpe bergen / ende rootsen / schoone beemden / ende heeft een temperde locht / hoe wel dat het onder den Zonam Torridam ghelegen is / daer sijn veel vrschr̄ycke revieren / ende oock eenighe die Gout hebben / mede veel Weyren / dan merstendeel Sont water: daer oock Sont ghemaecht wordt. So heeft het oock iijcke Wynen van Goudt / Silber / Pser ende Ccper / het gheeft Cassie Fisel, ende sommighe vruchten / die d' inwoonderē cacao noemen / als Amandelen / daer zy oock vranch af maccken. Soo isser oock over vloet van Cartoen / ende alderley vruchten die in Europa sijn. Het brenghet mede vooz alderley soorte vā ghedierr /

ghediert/als Gansen/Endboghels/Quackels/Winnen/ die den onsen berde passeren/Wasen/Compnen/Schapen/Ossen/Herten/Tigerdieren/Leeutwen/Beeren/ende diergheftiche/soo dat het vleesch hier goeden coop is/ende om kleynen prijs. Inde Rivieren loorde Crocodillen ghedonden/die vanden Inwoonderen ghegheten worden. De Zee die aen het Landtschap spoelt/ is seer vischrijck/ende draecht Costers/daer Beerlen upt ghelesen worden.

De Spaengiaerden woonen veel in dit ghewest/ meer noch dan in andere Landen / hebben daer oock veel woonsteden / als Compostellam, Colimam, Purificationem, Guadalairan, Mechoacham, Cacatulam, Mexico, &c.

Het zijn oock in Nieu Hispanien eenighe bernaemde Landtschappen / te weten Nieu Galiffien, Mechuacan, Mexico ende Guastecan.

Nieu Galiffien was by den Inwoonderen wel rer Palifco ghenaemt / dat heeft eerstmael ontdeckt ende gheconquesteert Nunnus Germanus, die daer oock eenighe steden heeft gebout / als Compostellam, daer een Bisschop is/ende de Raedt des Conincs; Spiritus Sancti, Conceptionis, S. Michaelis, ende Guadalairam, een bernaemde Hoofstadt/van't gantsche Rijck. Het Landtschap is herdt/d'Inwoonders wilt ende wreedt/die oock menschen eten.

Den Nieu Galiffien behoort het Landtschap van Culiacana, also van een stadt ghenäemt / dat lept tusschen de riviere Piaftla, ende de Riviere van S. Sebastian, die van d'aerde verlickt wordt eer die in de Zee valt. D'hoofstadt is Culiacam. D'inwoonders zijn arm, slapen onder den Hemel/die aenden Zee-cant woonen/leven by de visscherpe/die binnen int landt woonachtich zijn/leven op de jacht. Zy plachten gheen overhoofst te kennen/ dan ziju nu onder den Coninc van Hispanien.

Het Landtschap van Mechuacham, heeft int ronde 40. leucken / ende is onder de Provinrien Nova Hispania het vruchtbaerste ende rijckste. Want het Maiz comt daer driemaal des jaers tot rijphet/ende oock andere vruchtē: Het heeft overbloet vā Catroen/Honich/Wasch/trupden medecinael/swert Ambze/ende Sout; Het draecht ooc Zyde/ Gout ende Silver. De

Bevieren zijn seer bequaem ende visch-rijck. D'inwoonders zijn spichtich/cloeck vā Lichaems lancklevende ende verstandich. Twee principale stede zijn hier by de Spaengiaerden bewoont/ als Pascuar ende Valadolit, dat een Bisschoplijcke stadt is.

De Provincie van Mexico is de voornaemste/ niet alleen van nien Hispanien, maer oock van gantsch America. Het draecht den name vande stadt Mexico, die oock Temixtitan gheenoeit wordt/ende was dese stadt eertijts als Venetien getimmerd/ in het midden van een seer grooten Meer. Van Cortesius hebbende desen stadt inghenomen/ heeft die aenden cant vande Meer ghebout/ ende is nu seer wel betimmerd/ begrippende den omneganck van 6. mylen / het eene deel wordt by de Spaengiaerden/ ende het ander by de ingebozene bewoont. In dese selfde stadt so heeft zijn residentie den Hertsbisschop/ende den Vice-roy, oock is hier de vierchare vā gantsch Hispanien/ de const van Drucken/ ende de Munte. De Meer daer dese stadt aenden cant ghetimmerd is, is sout/ gaet af ende wast ghelyck de Zee / ende obervloepende schiet het water in een aenlegghende Meer/ die soet is. Het en gheeft dese Meer gheen visch / dan alleen woznen/die des somers rotten ende de locht infecteren/soo comt doch menichte van Sout upt desen Lack. Den omneganck van beyde de Meeren heeft 50. leucken ontrent / ende ligghen binnen in of oock aenden cant ontrent 50. steden/die wel tien duysent huysen elck hebben / ende baren in dese Meer ontrent 50. duysent schuyten / dien zy Canoas noemen / tot behoef van Mexico, ende andere onligghende plaetsen. Het ligghen dan dese Meeren in een black velt/dat met berghen beringelt is/die met snee altoos bedeckt zijn / ende zijn doch eenighe ballopen tusschen/die een lustighe landouwe maerken. Ten Mexico is de stadt Tescuno aende kant vanden selfden Lack/ die is so groot als Mexico. Het leijt oock in dese Provincie den Angelorum Civitas, die eerst Vacipalam, dat is het Serpente landt placht gheenoemt te worden/ende is vermaert door de draperpe; Het onligghende platte landt voert veel beesten / ende draecht goede graen ende vruchten. In de selfde Provincie leijt een vierspouwende berch/ die by de Inwoonders den Popo Campeche gheenoemt wordt, D'inwoonders deser contrayen waren eertijts Afgoden

goden dienaers/ende Menschen eters/die veel vrouwen trouden; doch zijn nu meest Christenen. Zp ghebruïcken ppen in het Oorlogh; oock svingheren.

Gualtecan, oock een landschap van Nieu Hispanien/ leijt aenden Mare del Nort, en is niet seer vruchtbaer. Daerom zijn d' Inwoonders arm/ende leven vande visscherpe/ zijn doch beleeft. In dit landschap is een berch/daer twee fonteynen zijn/van swerten Beck/ende van siende rooden Beck. Het zijn twee woonsteden der Spaengiaerden alhier / Panuco ende van S. iacob.

Ten laetste so leijt in Nieu Hispanien de stadt Tlascalan, die naest Mexico den tweedē plaats heeft/ende is seer volckrijck/ oock in een vruchtbaer Landt gheleghen. Dese stadt wordt gheregeert by maniere van een Republycke/ ende is doch onder 'tbeschut ende protectie vanden Coninck van Hispanien.

Beschryvinghe van Terra Nova, &c.

Also het pzoijt vande navigatie naer Oost ende West Indien / dat aenden Coninghen van Hispanien ende Portugal jaerlijcks in quam/ een grooten roep bracht ober gantsch Europa, zijn noch eenighe Christen Princen beweert gheweest / om oock pet te attenderen/dat hen tot voordeel ober sodanighen vaert soude strecken. Dies zijn eenighe schepen by de Coninghen van Enghelandt ende Brancrjck op verschepte tyden toegherust/die ghelijck de wech naer het Oosten ende Westen by den Portugesen ende Castilianen gheopent was / tot de specery draghende Rijcken/ oock eenen souden by het Noorden vinden. Doch dat is soo wel niet gheluckt/ende is het Ps in dese contrepen so crachtich ghevonden/dat het tot noch toe alle verder passagien belet heeft. Voorts de landen die in dese tochten ghevonden werden zijn dees,
Norumbega,

Norumbega, een Landtschap als een Eylant/ aenden Mare del Nort, zijnde soo ghenaemt van een steden Norumbega. Dat heeft eenen ghetemperden lucht/ vruchtbaer landt. De Zee die aen de kustinghe loopt is vol sandt-bancken/ die den Zee-vaert alhier sozghelijck maerken/ oock so is die seer ondiep. De wooninghen van Norumbega zijn verscheyden/ anders by de Spaengiaerden; anders by den Portugesen ghenoemt.

Hier aen leijt het landt van Baccalaos, by Sebastiaen Cabotti Venetiaen op de coste des Conincks van Enghelandt ghebonden/ alsoo ghenaemt van eenighe visschen/ die daer in soo groote menichte zijn/ dat die den cours der schepen ooc beletten. Dat wordt anders ooc Terra Nova ghenoemt/ ende wordt by den Fransopsen; oock onse Hollanders ghescrequenteert.

Aen dese plaetse volcht Nova Francia, dat leijt ghestreckt aende canten bande Reviere Canada, of S. Laurens, eerst ontdeckt by den Fransopsen/ onder Francisco, Coninck van Franckrijck/ ende zijn de vernaemste plaetsen Canada, Hochelae, ende Hochelaga. Het Landtschap is arm/ daerom wordt niet seer besocht/ doch brenghet Cozen ende Weijdt. D'inwoonders zijn Afgoden dienaers/ ende op sommighe plaetsen menschen eters.

Terra de Laborador, of by andere Terra Corterealis leijt tusschen de Reviere Canada, ende Estorilandt, als een Eylant/ ende wordt dese reviere van andere genoemt: De reviere der drie ghebroederen/ ende is soo groot/ dat de mont tot 35. mylen staet; heeft oock een groote langte/ want men seyt dat die al ober de acht hondert mylen bebaren is. Hier zijn veel Indwoonderē/ spichtich ende dispoost/ die met vellen van beesten ghedeckt gaen/ draghen juweelen van Gout ende Silber/ leven meest by visch. De principaelste woonsteden zijn S. Maria, Cabo Marzo, ende Brest.

Estorilandt leijt meer aent Noorden/ ende leyt aen't Oosten naer Frislandt, een Eylant Europæ. Dat is al ontdeckt in het jaer 1390. by Antonius Zenus Patricius van Venetien. De limpten aen het Noorden zijn noch niet wel bekend/ aen den Middach is het Terra de Laborador; aenden reviere ghenaemt Rio Nevado.

Dese streeck landts is tamelijck wel bewoont/ende is vruchtbaer; heeft oock Goudt. Den Winter hebet seer sel/ ende zijn vser rebieren/die dit landt begieten/die comen van een hooghen bergh / liggende in het middel des landt. D'inwoonders zijn verstandighe ende constighe wercklypden/gaen ghecleet met vellen van beesten/oock van Zee-wolven / daer zy ooc schuytens af maecten/ om op Zee te ghebruycken.

Voorts heeft in het jaer 1585. 86. ende 87. eenen Ian Davis, zijn cours ghenomen Noordwaert ende Noordwestwaert/om te vinden een passagie/ dan is door coude Ijs ende tempeest belet/achterghedreven ende naer Londen ghecomen / sonder yet meer upt te rechten / dan den naem te gheben aen eenighe voortijds onbekende plaetsen.

REV. J. VAN DER WEGE
MAGEL

LANICA.

BESCHRJVINGE VANDE ENGTE VAN MAGELLANES.

Het vijfde deel des Werelts beminde Leser wordt met recht toegheschreven aen de landen/die noch onbekent ende niet doorwandelt zijn/aen het Zuiden gheleghen; alwaer America met een punte uptloopede/ dooz een clepne engte van dese Zuidelijcke landen ghescheyden wordt. Eenighe habenen aende custinghe zijn wel bekend/ oock met namen betijckent/dan so veel het binnenste van't landt aengaet; dat leijt noch verholen. In dese streeck heeft eenen ewighen ende onsterffelijcken naeme behaelt Ferdinandus Magellanus, een Portugeesch Edelman / dooz wiens gheluckigh bestaen / een engte ofte dooz-daert ghevonden is/ om by het Zuidelijck punct van America te comen aende rijcke ende ghesochte Eplanden van Molucquen. Dat is doozwaer een sonderling exploit geweest/met geen minder boozspoet volbracht/als begomen; hoewel dat Magellano selfs het lebē gecost heeft; Waer wie soude toch also niet willen sterben/met een contentement; Dat de gantsche Werelt den Auteurs van sodanighe Navigatie niet upt de penne of monde/dooz een ewich lof sal laten bliuen. Dooz hem het is ghenoech gheweest; soo oock daer beneffens noch een van zijn vloere volbracht heeft dat soo wel begosten navigatie ontbrack; dat was den onneloop des gantsche werelts.

Van daer de Son met peersche stralen daelt;
Of daer hy weer het Gout geel licht verhaelt.

Dese vermaerde Navigatie is dan aldus te werck ghegaen.

Magellanus boozs, was een Capiteijn van eenige Portugesche scheyen/daer hy den Coninc grootm

grooten dienste ghebaen hadde/ dies te hobe comende / versoekt vermeerderinghe van zijn gage/dan worden hem geweygert/ dat heeft zijn grootmoedich hert niet wel connen verdragen. Hem comt inde sinne te soecken de Molucken/ dooz een andere passagie / dan de Portugesen ghebruÿckten/om so zijn Coninck een ondersteck te doen. Dies hy naer Castilien treckende/ gheeft sulcks te kennen; dat bewysende met redenen/ hoe sulcken wech aldaer moste zijn/ ende dat de Molucken met recht behoorden aenden Castiliaenschen Coninck. Dit wordt dooz goet achternae aenghenomen/ende zijn 5. schepen toeghemaeckt/onder den obersten Magellano.

In het jaer 1519. den 10. Augusti. is dese vloot upt Divilten ghetrokken/ comende tot de 49. graet en half / heeft Magellanus ghevonden eenen inloop / daer is hy twee maenden gheweest/ al eer hy eenich mensch vant/uptghenomen eenen Geuse/die hem quam vertoonen/aenden Oever/groot dat de Spaengiaerden hem niet quamen tot den riem. Zy hebben daer na een ander ghevanghen/ die was 10. voeten lanck / hy at eenen roff vol biscuÿt op een mael / ende dranck eenen haluen emer waters tot tender cruge. Dit is het landt der Paragonim. Naer vier maenden Anno 1520. zijn zy naer het Zuyden meer ghelooopen/tot ontrent den 52. graedt/ ende hebben eÿndtlyck een Fretum, of Strate ghevonden / van 110. mylen lanck / ende ontrent van 2. somtijts 3. of meer mylen breedt / welke van beyde zyden met groote bergghen beset was/ alle bedeckt met veel sneeu/ende liep tot inde andere Zee/dien zy Mar Pacifico noemen. Niet sonder groote moeyte ende murmuratie der schipperen/ die den vermetelheyt Magellani detesteerden/ is dese Engte ghevonden; die behout noch zynen naem/ ende wordt alsins ghenoomt: d' Engte van Magellanes.

Dooz d'engte is de vloten gheromen inden Mar Pacifico, also ghenaeamt om dat die durende 3. maenden ende 20. daghen/meest sonder eenich tempeest was. Magellanus heeft doch dooz eenighe benpdennde destinatie/ niet moghen van dese reyse overblyven/dan is in het Eylandt Machian, in een spyinkrepsen doot ghebleven.

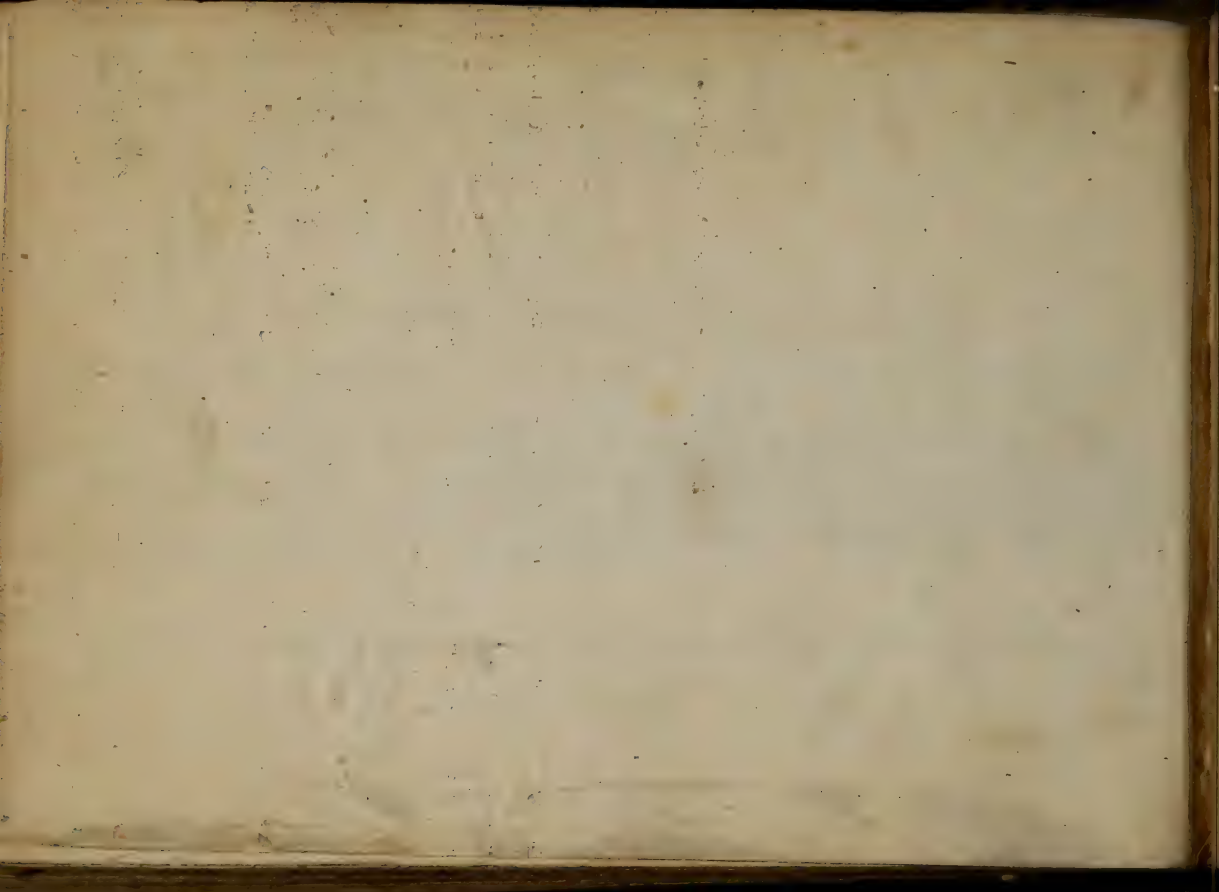
De twee schepen/ die noch overbleven waren/ zijn daer nae gheatroeyert / ende is het ene

naer Panama gheseylt/ende het ander Victoria ghenaemt / is de gantsche Werelt voort s om
 seplende/ghecomen den 7. Septemb. 1522 in Spaengien / zijnde alleenlijck overghebleven 18.
 mannen/van 95 die zy waeren in hen vertreck vande Molucken. De Pilote van dit schip Se-
 baltiaen Cano, heeft daerom een gherecht debijs ghenomen; dat seyde: Primus circumdedisti
 me. Dat is: ghy hebt my eerst omgheven. Ende is also dese Engte bekend gheworden.

Beschryvinghe van Nova Guinea ende Insulæ Salomonis.

Dit Landschap is noch niet seer bekend/want nae der eerste ende tweede reijs/so heeft men
 doggehouden van daer nae toe te varen. Het wordt niet Guinea ghenoemt/om dat het
 landt ende custinghe niet en verscheelt/van de streck Africa, also ghenaemt. Van An-
 dreas Corsali, wordt het ghenoemt Peccinacoli. Aenden Middagh deses landschaps strecht
 sich al het landt/dat onder den Pool aen het Zuyde onbekent licht: Dat is waerlijck het vyfde
 deel des Werelts. Aen het Oosten ligghen d'eylanden van Salomon, aen het Noorden den
 Archipelago van S. Lazaro. Aen het Westen is het ghehecht/met de Zuydsche Landen/so het
 gheen Eplandt is:want men dat noch niet wel weet.

JUN 20 1921

